

7 B
L 4
626

Seiferts

Muhfu

Lf 4
626

Dsimtene

Uinas ij Ēarwijas dabas
un wehstures

Sastahdijis

T. Seiferts

Jehsis 1919

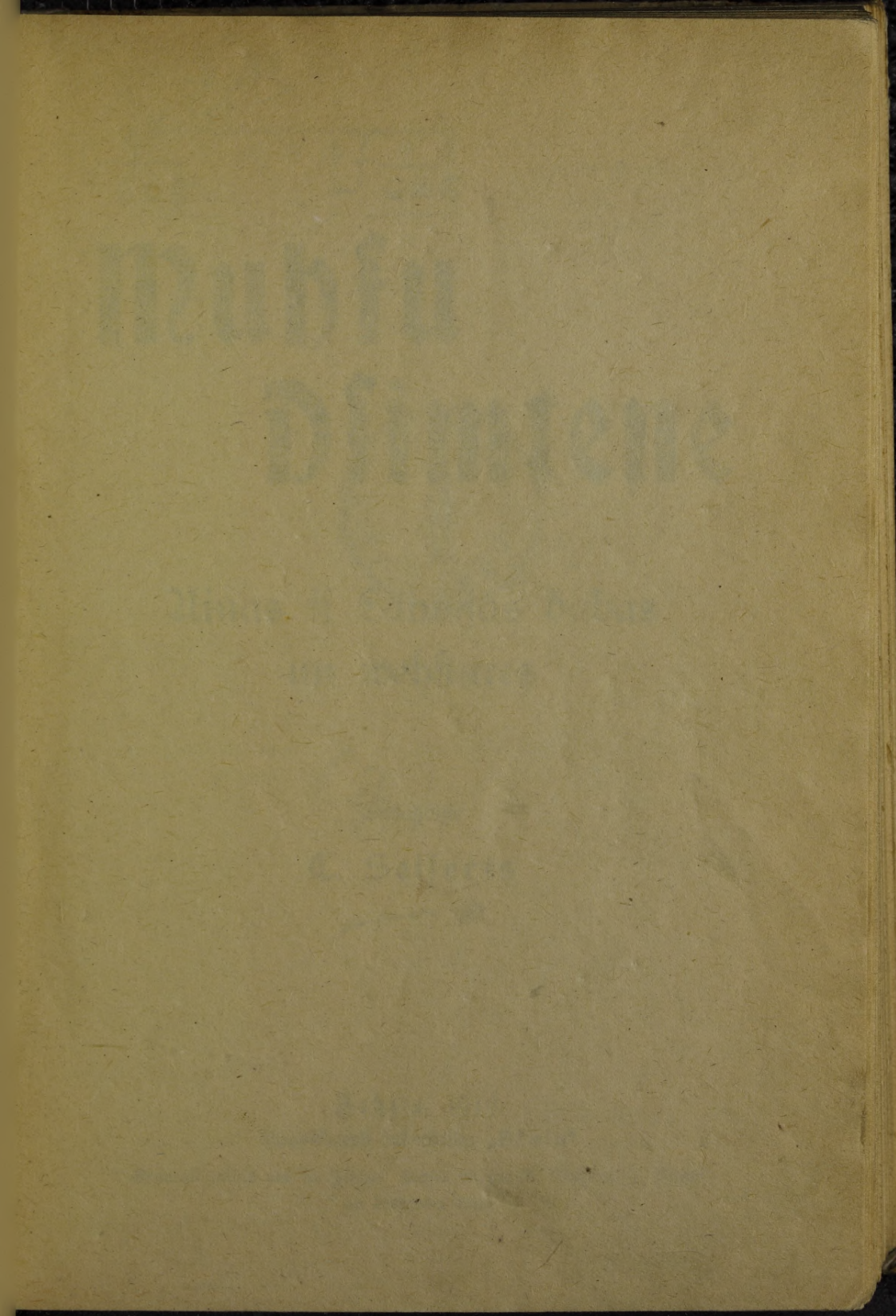
Upgahdajus, fabeedriba „Skola”

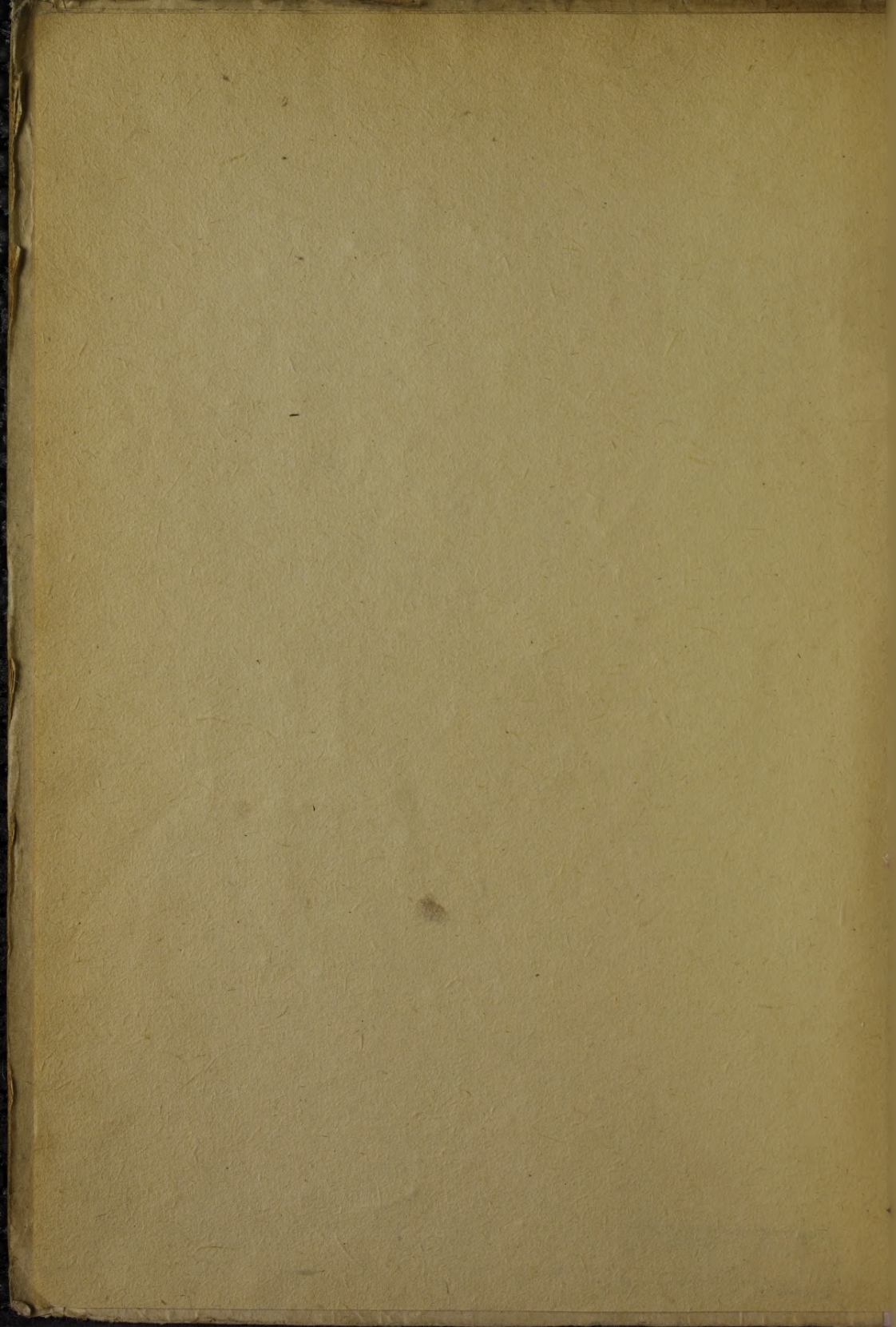
Generalkomisija pee W. Jehnes Jehsis un pee A. Waltera, J. Raras
un beedreem Rigā

Maksa eeseeta 6 Ēalw. rublus

23

ПРОВЕРЕНО
1949 г.

V/B

L 4 / 626   B V   L f 4 / 626

LIBRARY

Muhfu Dsimtene

Uinas is Latwijas dabas
un wehstures

(7)
Sastahdijis

T. Seiferts

Zehfts, 1919

Apgahdajusi sabedriba „Skola”

Generalkomisijsa pee O. Jehpes Zehfts un pee A. Waltera, J. Rapas
un beedreem Riga

410-87

1953 ✓

::: Drukats :::
Zehfu tipografijā.

L. V. B.
№ _____ In. *10.1.1953*

0309079633

23

pateizibu efmu parahdā faweem beedreem J. Grihnam, D. Sostem un
latweefchu rakstu ustizigajam krahjejam J. Miissinam. Ja schis ainu
fakopojums dod jaunus eerosinajumus tehwijas ispehtifšanas dšnai un
tehwijas mihlestibai, kas ispausčas darbos, tad tas ir panahkums, ar
fuzu war apmeerinatees wisi tee, kam pee ta daliba.

Zehfis, 15. septembri 1919. g.

T. Seiferts.

Saturs.

Preekschwahrs.	L. p.
1. Dsintenes mihlestiba — Jura Allunana	1
2. Dsintene — Sudrabu Edschus	2
3. Skats muhsu dsintenes geologija — D. Sostes	3
4. Kai top! — Ausekla	7
5. Baltijas juha — M. Silina	8
6. Kamdekl juhas uhdens sahlsch — Latw. tautas pasafa	18
7. Juhneezibas nosihme preeksch latweescheem — Kr. Waldemara	18
8. M. juhs juhas swejneezini — Latw. tautas dseefma	19
9. Juhras mahte — Lihbeeschu tautas teifa	20
10. Titu taulu satiksme ar Baltiju pirms wahzu atnahlschanas — N. Osolina	23
11. Ka Egils Skalagrimesons brauzis wilingos us Kurseni — Seemeelneeku teifa	27
12. Par seno latweeschu kulturu — P. Schmidta	30
13. Senatne — J. Raina	34
14. Senee latweeschu prezibas weidi — Plahka	34
15. Sahlenini dsenas pehz mahinas — Latw. tautas dseefma	38
16. Laima — J. Lautenbacha	39
17. Seno latweeschu swehtli — P. Schmidta	44
18. Rudsu druwa Jahnu nakti — Latw. tautas dseefmas	47
19. Meinards — Latweeschu Indrika Pronika	48
20. Karakmelta — J. Raina	51
21. Sinojums pahwestam par Elwonijas tautam — Rihmju Pronika	51
22. Rigas pirmilaki — J. Krod sneeka	53
23. Daugawas rozeji — Ausekla	61
24. Welns Daugawa — Latw. tautas teifa	62
25. Wezo daugawneeku dseefma — Fr. Brihwsemneeka	62
26. Daugawas frastos — Walda	63
27. Kolnefs un Pehrseja — U. Kentna	65
28. Staburags — Walda	65
29. Staburadse — Latw. tautas dseefmas	67
30. Latgaleeschu usbrukumi igauheem — Latw. Indrika Pronika	68
31. Bewertinas dseedonts — Ausekla	71
32. Kolletajs — Latw. tautas pasafa	71
33. Calawas tauretajs — R. Blaumana	73
34. Mobrands — J. Krod sneeka	74
35. Cahliwalda nahwe un tas atreebschana — Latw. Indrika Pronika	77
36. Cahliwalda gals — J. Grihna	79
37. Celschejee apstahli Latwijas senatne — R. Klauktina	80
38. Afschi, afschi shle dseed — Latw. tautas dseefma	84
39. Pehdejee lihbeeschi — Fr. Kahrkluwalpa	84
40. Pehdejā lihbeescha domas pee Salazes eetekas — Ausekla	89

41.	Senee pruhſchi	90
42.	Semgaleeſchi — J. Krodsneeſa	94
43.	Palu laiks Semgalē — Pluhdona	100
44.	Weefturs — W. Olawa	102
45.	Salgales Mada loms — Pluhdona	108
46.	Jelgawa — D. Soſtes	111
47.	Kā Jelgawu ſahſuſchi bruget — Latw. tautas teiſa	115
48.	Dobeles pils — Latw. tautas teiſa	117
49.	Kauja pee Saules — W. Olawa	118
50.	Indulis un Urīja — Latweeſchu teiſa	121
51.	Indulis un Mintauts — Raina	126
52.	Kauja pee Durbes — Rihmju Proniſa	128
53.	Kehniņſch Nameiſis — J. Aſuratera	130
54.	Namejs eebruhſ Widſemē — Rihmju Proniſa	131
55.	Sidrabenī, pehdejo ſemgaleeſchu pili, nodod ordena brahſeem — Rihmju Proniſa	134
56.	Imanta — Pumpyra	136
57.	Leišchi un winu dſeeſmas — L. Behrſina	136
58.	Leišchu dainas — L. Behrſina tulkotas	141
59.	Par latweeſchu tautas dſeeſmu zelſchanos un wezumu — P. Schmidta	143
60.	Dſeedot muhſchu ſahſ, pawada, beids — Latw. tautas dſeeſmas	153
61.	Latweeſchu tautas dſeeſmu dſeedaſchana — Kr. Barona	153
62.	Kas mahza dſeeſmas? — Latw. tautas dſeeſmas	159
63.	Klehts — A. Bilenſchteina	160
64.	Wahrna latweeſchu tautas gara mantās — fr. Silina	163
65.	Latwijas ſenatnes meſchs — K. Kaſparſona	166
66.	Latwijas daba rudeni — Kronwalda Uta	170
67.	Lubanes eſers — M. Silina	179
68.	Kā Kangeru Palni un Lubanes eſers iſzehluſchees — Latw. tautas teiſa	183
69.	Polu Widſeme jeb Latgale — fr. Kempa	184
70.	Latgale — J. Aſuratera	187
71.	Reſekne — D. Soſtes	187
72.	Reſekne — A. Erſa	189
73.	Wakars Eipuſchlas — Ant. Auſtrina	190
74.	Môte gōja slātu gristu — Latgaleeſchu tautas dſeeſma	195
75.	Widſemes ſehniņſch — A. Wentmalneeſa	195
76.	Zehſis — A. Webera	199
77.	Gotharda Ketlera gaħdiba par latweeſchu ſkolām un baſnizām — J. Rein- berga	202
78.	Grahmata — Latweeſchu miħſlas	205
79.	Paula Einhorna ſinas par latweeſchu eſla deemibu — W. Olawa	206
80.	Uguns wahrdi — Latw. burwibas wahrdi	208
81.	Kurſemes ruhņeeziba herzoga Zehkaba laika — P. Strauſeſa	210
82.	Kandawa un Sabile — Kaudſites Matīſa	216
83.	Mahrās Pambari pee Abawas — D. Soſtes	219
84.	Dundagas pils — fr. Mahlberga	220
85.	Leepaja — D. Soſtes	221
86.	Leepajas oſtā — H. Eldgaſta	223

87.	ĶauteesĶeem ņweņĶumā — A. Pumpura	226
88.	Seemeku ĶarņĶ Widņemē — J. Oņolina	226
89.	RiĶa naĶĶ Ķreewu warā — R. Klauņtina	231
90.	Par RiĶas raganu — ĶatweeņĶu teiĶa	233
91.	Ernņs GlūĶs Ķā Widņemes ņĶolu dibinatajs — G. Hillnera	234
92.	No MuĶņnes liĶdņ Munameņim — Ķaudņites Matīņa	238
93.	Swaneņers — Ed. Seibota	241
94.	GaiņņiņĶ — D. Soņtes	242
95.	Gauja — Ķaudņites Reina	244
96.	Pee Gaujas — Sudrabu EdņĶus	249
97.	Silais Ķalns jeb Silaņa Ķalni — W. D. BaĶoņĶa	250
98.	Silā Ķalnā — P. RoņiņĶa	251
99.	Burtneeku eņers — J. GriĶna	252
100.	Widņemes purwi — J. Aeedras	254
101.	ĶihreĶa noņleĶpums — PluĶdona	258
102.	ĶatweeĶis Ķehrbatas augņņĶolā 1803. g. — A. SauleeņĶa	259
103.	ĶlauņĶu laiĶu nowehrojumi — Ķatw. ņaĶami wahrdi	262
104.	PehĶona ņemē — A. SauleeņĶa	263
105.	WehreĶeja, Ķineja, Audeja — Ķatw. tautas paņaĶa	264
106.	Paņazina — Aņpaņijas	265
107.	Imantas ņapnis par latweeņĶu liĶteni — G. MerĶeĶa	265
108.	Apburtā jaunawa — ņallija	270
109.	Napoleona Ķara ņehĶi Ķurņemē — J. Dns	270
110.	Ķreewu Ķehraji — A. Pumpura	273
111.	ĶatweeņĶu tautņĶolu ņaĶumi Ķurņemē — Woltera	276
112.	Widņemes ņĶolotaju ņeminarņ — J. Ķimņes	279
113.	Waldemara zenteeni un darbi — A. Ķentina	281
114.	RiĶas ĶatweeņĶu beedroņĶanās — A. DegĶawa	288
115.	Tantai — Annas Brigader	292
116.	ĶreņĶee wiņpahreĶee dņeefmu ņweĶti — AņņiņĶu ĶehĶaba	293
117.	MuņiĶa — Aņpaņijas	298
118.	ĶeĶeĶoņĶana un iņĶeĶoņĶana ĶatwiĶas robeņĶu apĶabalos — M. ņpu- jeneeĶa	299
119.	1915. g. gada waņara Ķurņemē — Ed. Wirņas	305
120.	Tautas behdās — ņr. BaĶrdas	309
121.	ĶriņĶs DņeĶņgalws — K. ņĶalbes	310
122.	ĶatwiĶas waĶņis nodibinajums — Ķ. Seiferta	312
123.	18. nowembris 1918. g. — P. RoņiņĶa	316
124.	NaĶĶotnes iņredņes — K. BaĶoņĶa	316
125.	Saules muņņĶul — M. Silina	320

100	100	100
101	101	101
102	102	102
103	103	103
104	104	104
105	105	105
106	106	106
107	107	107
108	108	108
109	109	109
110	110	110
111	111	111
112	112	112
113	113	113
114	114	114
115	115	115
116	116	116
117	117	117
118	118	118
119	119	119
120	120	120
121	121	121
122	122	122
123	123	123
124	124	124
125	125	125
126	126	126
127	127	127
128	128	128
129	129	129
130	130	130
131	131	131
132	132	132
133	133	133
134	134	134
135	135	135
136	136	136
137	137	137
138	138	138
139	139	139
140	140	140
141	141	141
142	142	142
143	143	143
144	144	144
145	145	145
146	146	146
147	147	147
148	148	148
149	149	149
150	150	150
151	151	151
152	152	152
153	153	153
154	154	154
155	155	155
156	156	156
157	157	157
158	158	158
159	159	159
160	160	160
161	161	161
162	162	162
163	163	163
164	164	164
165	165	165
166	166	166
167	167	167
168	168	168
169	169	169
170	170	170
171	171	171
172	172	172
173	173	173
174	174	174
175	175	175
176	176	176
177	177	177
178	178	178
179	179	179
180	180	180
181	181	181
182	182	182
183	183	183
184	184	184
185	185	185
186	186	186
187	187	187
188	188	188
189	189	189
190	190	190
191	191	191
192	192	192
193	193	193
194	194	194
195	195	195
196	196	196
197	197	197
198	198	198
199	199	199
200	200	200

I. Dsimtenes mihlestiba.

Jura Ullunana — Raksti. II. data. Sakahrtojis R. Klausinsch. Uniwersala Biblioteka. Peterburga.

Par dsimteni gan mehds saukt to weetu, kur lahds peedsimis, bet ihsti nemot ir dsimtene ta mala, kur mehds sawus behrnu un jaunibas gadus esam pawadijuschi. Scho dsimteni mihlet ir katram zilwesam no dabas sirdi eedehtits, un ta tad nahkas, ka laudis, kas tahki no tehwu semes aisklihduschi, ne reti pehz sawas dsimtenes ilgot ilgojas un no leelam schehlabam teef sagrahhti. Un ka ari zitadi war buht! Jo sawa dsimtene mehds esam jaukus, newainigus behrnu gadus nodsihwojuschi. Tur mums katrs kozinsch dahrsa, katra pukite, katrs strautinsch, katrs fruhms, katrs fakts ir pasihstams un mums atgahdina, zil preezigi mehds behrni ar ziteem behrneem rotajamees un spehlejamees, zil laimigi mehds tur dsihwojam bes wisam behdam un ruhpen.

Ja jau schi leeta us to der, dsimteni darit mihlu, tad jo wehl wairaf mums dsimtene buhs mihla radu dehl. Zil leela manta ir labi pasihstami, labi palihdsigi draugi un mihlt radi, to gan katrs pats sinas. Ja esam behdas, tad mums netruehst eepreezinataju, jo waram pee weena waj otra drauga waj rada meklet palihdsibu, winsch muhs wis neatraidis, bet ar atwehrtu sirdi un atwehrtu roku mums nahks preti un lukos mums dot labus padomus un ari, ja wajadses, sawu krahjumu wis netaupis. Tapat atkal preeka deenas mums starp draugeem un radeem esot, arween labaki buhs ap sirdi, nekà starp sweeschneekem esot. Jo kas sweeschumà par to ko behdas, waj mums eet labi waj slikti? Ja mums tur usbrueh lahda nelaime, tad neweena naw, kas palihds.

Turflaht dsimtene esam dabujuschchi sawas pirmas mahzibas. Kas no mums gen buhtu, ja dsimtene par muhsu prahta isskaidroschanu negahdatu? Kustoni, kas neso neatsihst un neatjehds! Pehdigi mehds dsimtene atronam patwehrumu pret pahrestibam un droschumu pret laupitajem. Tapehz ari no pascheem wezeem laiskeem tehwu semes mihlestiba pee wisam tautam bij swehta leeta un, ja tehwu seme bij breefmas, sawu dsihwibu wis netaupija un labak isjeeta breefmitigu nahwi, ja tif ar to wareja tehwu semei palihdsset.

Tà preeſch ſen ſeneem laiſeem kaħds ſweſchs ſehniſch reiſ aplenza Romu. Pilſehſta bij breeſmās, un ja eenaidneeks aħtri neaſkaħptos, tad laudim bij janoniħkſt bada. Te ilgi newareja padomu ſpreest. Tapeħz kaħds romneeks pahrgehrbees nogahja eenaidneeku leħgeri, eelaſās ſehniina teſti un noduhra kaħdu lepni iſgeħrbtu wiħru, ſo tureja par ſehniinu. Romneeku ſaneħma un noteefaja uſ nahwi. Bet wiſch par to maſ behdadams iſſteepa ſawu rofu pahrgunſkuru. Wiſa meeſa nodega no rolas, tomeħr romneeks ne druſku nepahrgroſija ſawu waigu un ſajija: „Man neiſdewās trahpit ſehniinu, bet pilſehſtā weħl ir triħſdeſmit ziti jaunekki, kaſ teeſcham buħs laimigaki un ſehniinu nodurs.“ Keħniſch, no taħdas weħſts ſabijees gaħja mahjās. Un tā weħl waretum uſrahdit neiſſkaiſta: mus notikumus, kaſ raħda, ziħ pee laudim paſpeħjuſi teħwu ſemes miħleſtiba. Tapeħz ari wezōs laħkos pats leelais ſods bija taſ, ja kaħdu no dſimtenes iſraidiſja un iſtuhma.

2. Dſimtene.

Sudrabu Edſchus — Atminas. Mahjas Weeſa Mehneſchraħſis, 1898. g.

Ai, miħtā dſimtene, tu, teħwu ſeme, ſweħtā,
 Ne ſmilſchu kaħpām ween un ſileem iſredſeta!
 Gaſ naw tew jaukumu, kā zitām ſemes maħām,
 Kur kaħni ledoti ar tumſchām kħniſchu alām,
 Kur lejas briħniſchkaſ dod ſtrauja wiħna augus
 Un ſaſas juħmalas waħk kopā dabas draugus.
 Gaſ wiſs taſ tewim truħkſt. Bet ari tew ir rotas,
 Ko laudis redſet ſkreen. Un ja tāſ tewim nemtu,
 Ne maſaħ miħka man, kā tagad, tapeħz kħuħtu.
 Kuħk purwju iſchuhkſleenus, kaħ ſuhnas ween ir dotas
 Par jaukumu . . . ja man tur liħtens dſiħwot lemte,
 Waj maſaħ weħrtibas tew manās azis buħtu?
 Ziħ tewi weetu naw, ſo neweens neewehro,
 Tapeħz ka weħrtibu peħz aħreenes ween mehro!
 Bet manās azis tāſ tiħ jautataju gaħda,
 Ei wiſneem ſtaħſtitu, kaſ aiſſpreedumu wara,
 Kaſ dſiħwes zeeſchanas aiſ kaiſlibas un naida —
 Un wiſu, wiſu to, kaſ dſiħwi raibu dara.
 Bet waj tiħ launumu, ſo kaiſlā daba perē,
 Tu, miħlats laſitaj, no wiħas dſirdet zere?
 Tad labak neprai! Kuħk, eedweſma ir ſmaħka,
 Kaħ rupji peeeei, ta apkħuſis uſ weetās.

Tu nepeektuhfi wairs pee dsejas flaidrà malka
 Un nedfirdeši tàs wairs wehtam jaukas leetas.
 Bet es tàs usflaufu un gaidu wifu dšihwi
 Ar winas kaunumeem un winas labo pušī:
 Un krašmatas man teiz un wezais akmens stahsta,
 Ar winàm kupiza leef tezet runai brihwi,
 Un wifu dširdu es, lai šno tàs til flufi —
 Un juhtu pagahni, kas manu peert glahsta.

3. Štats muhšu dšimtenes geologijâ.

D. K. Softes.

Muhšu dšimtenē ir kalni un lejas, pakalni un grawas, upes un eseri, mešči un pļawas. Šche dabas štati mainas katrâ gada laikâ un pastahwigi šinamâ kahrtibâ. Rodas jautajums: waj tas tà ir bijis weenmehr? Us šcho jautajumu mums dod atbildi štats šchejeenes geologijâ.

Preekšč dauds miljonu gadeem seme, kâ miršošča swaigsne, špihdeja plaščajâ pašauls telpâ. Šchi swaigsne pamasâm atdšifa un eetehpâs zeetâ, tumščâ garosâ. No ta laika semes wiršû pastahwigi darbojas un wehl ilgi darbošees diwi leelšfi špehfi, iškēmumu gadījumôs aukšni, bet pastahwigi lehni. Šchee špehfi ir apaščšemes karštums un gaisš ar uhdēni.

Pirmais no šcheem špehšēem, ugunigajam semes kodolam lehnitīnām atdšestot un šaraujotees, un tamdehl semes garosai šeššotees, rada kalnu rindas un wulkanus (uguns wehmejus kalnus), pazet us augšču plaščus semes garosas gabalus, isgatawo juhrâm eedobumus, izzet is juhras dibi- neem nogulumu šlahnus (šmilščakmeni, mahlu, kašakmeni un zitus), pazet eeslihi taišnos šlahnus waj ari šawelš tos grumbâs.

Otrs špehšs atmeekščēē semes garosas šlahnus, šadruptna kalnus, peeber ar eeschu atleekâm milšigos eedobumus — upju un eseru gultnes un juheu dibenus — waj ari rada jaunus grawas un eelejas.

Kopâ nemot, abi minetee špehfi ar to ween til nodarbojas, lai pah- werstu semes garosas išklatu.

Bija laiki, kad muhšu dšimtene Latwija bija pahrpļušdinata ar juheu. Šcho laiku šahlumâ nogulâs semes šlahnu kahrtâ, kuru šauj par š e m b r i j a f o r m a z i j u*). Wina šastahw pa leelakai datai no šilâs gluhdas, šmilščakmena un šarkanâs waj brušnâs gluhdas. Widsemē un Kursemē kembrija formazijas šlahni atrodas dšiti semes garosâ. Baltijâ

*) Formazija — šatra atšewišča laikmeta šlahnu jeb kahrtu wiršne. Kembrija formazija šawu nošaušumu mantojuši no Anglijas nowada Welsas šenatnes nošau- ņuma „Cambria“.

ſchee ſlahni redſami tikai Igaunijas kraſtos pee Somu juhras lihſſſcha. Te atraſti ſcha laikmeta attihſtitatee juhras dſihwneeki, wehſſcheem lihſſſgeeg trilobiti, kuru zeetās tſchaulas ir uſglabajuſchās pahraſkmenojuumu weidā.

Wirſ lembrija ſlahneem atrodas ſilura formazija*), kuras ſlahni Baltijā faſtahw pa leelaſai datai no pahraſkmenojuumeem bagateem delomiteem (radſem) un kaſſakmeneem. Silura ſtahdu walſts bija nabaga. Wina paſtahweja leelaſo datu no uhdens augeem -- juhras atgēm. Dſihwneeku walſts ſchāi laikmetā deeſgan bagata. Ir uſglabajuſchās daſchadu pirmsdſihwneeku tſchaulas. Schāi laikmetā plaſchi bija iſplatiti juhras eſchi, lilijas un ſwaigsnes, koraki, juhras wehſchi, mihſſtmeeſchi, tahrpi u. z.; eewehrojams, ka ſcha laikmeta beigās parahdas ſkrimſſcha ſiwis. Baltijā ſilura ſlahni nahſ redſami tikai Igaunijā un Seemet-Widſemē.

Wirſ ſilura formazijas atrodas dewona formazija**), kura faſtahw no ſmilſſſchakmena, mergela, gipſcha un dolomitu (radſchu) ſlahneem. Sewiſſſchi labi ſcho ſmilſſſchakmeni war apluhſot pee Gaujas kraſteem, kur tas, no Walmeeras ſahſot garam Intſchukalnā, redſami atſlahts, tāpat ari gar daſchām Gaujas peeteſām, tad pee Burtneeku eſera, gar Salazi, Kuſſemē—gar Wentu un Abawu, pee Dundagas u. z. Gar Gauju un Salazi, kā ari zitur, uhdens iſſkalojis ſchajā aſmeni daudſ alu. Eewehrojamaſās no tām ir: pee Salazes—Welna pagrabs Maſ-Salazē, pee Gaujas—Welna ala Krimuldā, Gulmana ala Turaidā, Petera ala Siguldā un Zeetneeſis pee Breeſchu muiſſſchas (ſtarp Zehſim un Walmeeru), Abawas kraſtōs—Maſhras ſambaris. Dolomiti***) (radſes, ſauktas ari par kaſſakmeneem) nahſ redſami gar Daugawas peeſkraſtēm, peemeſtram ap Koſneſi, pee Zehſim, gar Wentu un Abawu. Gipſis atrodas pee Siſſſſcheem un Bormāneem (Gaujenes tuwumā), pee Ullaſcheem, Stopimuiſſſchas, Biſereem, Rigas tuwumā, uſ Doles ſalas; Kuſſemē—pee Baldones, Wezās muiſſſchas (Neugul), Memeles un zitur. Dolomitu kahrta, tāpat kā ſmilſſſchakmens, uſnahſ lihſſſ ſemes wirſpuſei wiſwatraf tikai upju kraſtos; tomehr ſchur un tur faſtop dolomitus lihſſſenuomos itin ſekli (pee Zehſim un zitur). Kaſſakmens beeſchi guſ uſ gipſcha kahrta. Dewona dolomitu kahrta eeneem leelu datu no Widſemes un Kuſſemes.

Deenwidu wakarū Kuſſemē daſchās weetās atrodas kahrta, ſas ſatur bruhnogles. Schi mahlainā un ſmilſſſchainā kahrta guſ uſ krihta, kuſſſch ſchāi apgabalā faſtopamis weetweetām.

*) Silura formazijas noſaukums zehlees no ſeno ſeltu tautas ſiluri Anglijā, tagadejā Weſſā.

**) Dewona formazijas noſaukums zehlees no nowada Dewonſchira Deenwidretrum-Anglijā.

***) Dolomiti—kaſſakmens, kuſſſch ſatur ogiſſſahbo magniju; ildeeniſſſchā dſihwe dolomitus ſauz ari par kaſſakmeneem waj radſem.

Dewona dšihwneeki stipri lihdsinas šlura dšihwneekem. Dolomitōs atrod plezkažu (brachipodu), wehderkažu (gasterpodu) un zitu pahrakme-
nojums. Ščai laikmetā ir stipri isplatītas škrimsčļa šwis, no kurām
braku šwju atleekas (braku gabaliņus) weetām atrod Gaujas šmilti.
Sausšemes stahdu walsts šča laikmeta beigās fastahw no fokweidīgām
papardēm, no šlostēm (aščkeem, šošām) un štaipeškeem lihdsigeem stahdeem.

Wišu mineto formažiju eesču šlahni fastahda muhšu dšimtenes pa-
matu; no wineem tikai dašči un pee tam retās weetās šafneeds semes
wirspuši. Wīnu kahtejeais nogulums un dšihwneeku atleekas špilgti rahda,
ša šchee šlahni ir zehluščees juhras dibinā.

Wirš šcheem šlahneem Baltijā atrodas semes kahtra, kuru geologijā
šauz par zeturto (šwartero) formažiju. Wīna muhšu dšimtenē
fastahda semes wirškahtu un fastahw no teem pašcheem eescheem, no
kureem fastahw pamatšlahni; tikai šchee eesči šafmalzinati, beesči ween
šajaukti šawā štarpā, un pastahwigi štarp wineem, šā ari wirš semes, ir
fastopami tā šauktee semes akmeni.

Zeturta formažijā išščēir ledus laikmetu (diluwiju*) un
tagadejo laikmetu (aluwiju t. i. peesešrejumu). Ledus laik-
metā muhšu dšimtene, šā ari leela daļa no Austrum- un Widus-Eiropas,
pahrkahjās ar beesu ledus kahtu. Tad šcheit šahš waldit aiš wehl maš
išpehtiteem zehlokeem — juhras štraumēm grošotees waj šaules šltumam
masinajotees — pastahwigs auštums un šals.

Beesi šneegi peepildija eelejas un grawas, pažehlās pahr kalneem un
pafalneem un šafneedsa 1—2 kilometru leelu beesumu. Wiršejās kahtas
špeeda apakščejas ar milšigu špehku, un tās pahrwehtās zeta ledā. Kad
ledus gabalu leekam uš šlihpas weetas, tad wīnšč šlihd leja. Uri muhšu
dšimtenes ledus blaški guleja uš šlihpuma, jo tahtu seemešu wafaros un
seemelos wīni atradās uš Škandinawijas un Somijas kalneem, kuri stah-
weja daudš augšaku par muhšu dšimtenes wiršeni. Tamdeht šchis ledus
šoti lehnām wiršijās no šcheem kalneem pahr muhšu dšimteni dšiki Kree-
wijā eekšā. Šchi kustiņa bija šoti lehna; bet, nešlatotees uš to, tuhštostošos
un atkal tuhštostošos gados šneega pehršļa, kura bija nokrituši Škandina-
wijas kalnōs, šafneedsa tagadejās Kreewijas šepju apgabalu, lai tad tur
wafarā iškustu. Šchahdus kustoščos ledus šlahnus šauz par šchluhdoneem
jeb gletšhereem.

Tagad šchahdi milšu šchluhdoni ir atrodami Grenlandē un ap deen-
widu polu, masaki — Alpos, Kaukasā un žitos augstos kalnos.

Weens no šchahdeem milšu šchluhdoneem wiršijās no Škandinawijas
uš deenwidaustrumeem. Breesmigs bija šchis šchluhdonis šawā zeta. Kauf

*) Diluwijs — pluhdi: reiš domaja, ša ščai laikmetā blijuščū pašales pluhdi.

gan lehnâm, tomehr nemitofchi wirfch wirfijâs uf preeffchu. Sawâ zetà tas nolaufa Skandinawijâ un Somijâ granita un gneifa flints gabalus un zitus eefchus, furus tad atnefa muhfû dſimtenê un tahtaku uf deenwid-auftrumeem. Daudſâs weetâs tas nolihdſinaja kalnus un eelejas, zitâs ifara dſikas grawas un radija jaunus kalnus un augſtumus; pat zeetos eefchôs tas atſtahta ſawas pehdas, tos ſaſtrihpodams waj nolihdſinadams. Daudſi no zeeteem eefcheem tika ſadrupinati un ſamalti; tà radijâs grants, ſmiltis, gluhda un mahls.

Wiſa dſihwiba iſnihta. Dſihwneeki un ſtahdi pamaſâm tika aiſdſihiti tahtu jo tahtu uf deenwideem. Œhai laikâ muhfû dſimtene atradâs ledus kapâ, wirs kura tikai waj nu auſti wehji gaudoja, waj ſneega puteni trafoja, waj ſaules ſtari ſpihguloja ledus kriſtalos.

Tà tas turpinajâs tuhſſtoſchus un atkal tuhſſtoſchus gadus . . . Beidſot ſahka palikt ſiltaks, un ſchuhdona ledus un ſneegs ſahka kuſt. Pagahja daudſ gadu ſimtenu, kamehr ſchuhdonis iſkufa. Ledus blahtkeem kuhſtot, radâs ſtrauti, kuri pahrneſa ſmilſchu, grants, gluhdas un mahlu dakinas no weenas weetâs uf otru, kur tad radâs wirſſemes mahlu, ſmiltis waj grants ſahrtas. Œhee ſtrauti graufâs aiſween dſilak un dſilak ſemê, ſaſneedſa zeetakus eefchu ſlahnus, pa kureem tezedami, palika par upem. Tà radâs grahwji, grawas un upju gultnes. No ſchuhdona iſartee eedobumi peepildijâs ar uhdeni. Tà radâs muhfû eſeri. Eſereem pahrpkuſtot, radâs upes un upites, kuras ſaweeno weenu eſeru ar otru waj notel juhrâ. Daudſi eſeri, uhdeneem pamaſâm maſinajotees, peefehrejâs ar duhnâm, noauga ar ſuhnâm, kehrpeem un ſahli un tà radija purwus un tihrefus.

Dee ledus laikmeta rakſturigâm paſihmêm peeder muhfû ſemes aſmeni (eratiffee aſmeni*), ar kureem brucejam eelas un ſchoſejas un muhrejâm beefchi ween ehlas. Œhee ſemes aſmeni ir Skandinawijas un Somijas eefchu — granitu, gneifu un ſmilſchakmenu — gabali. Pehz teem weegli noteikt bijuſchâ ſchuhdona robeschas. Dee rakſturigâm ledus laikmeta paſihmêm peeder ari jau minetâs ſmiltis, grants un mahls. Dee mums beefchi faſtop tumſchi ſarſano waj bruhto mahlu, kurſch netauj uhdenim ſuhktees zauri, jo tas naw ſahrtains, ſamdeht ſchis mahls ir derigs materials keegelneekem un podneekem. Grants jeb grawijs der zeku bruceſchanai un teel leetots ehku muhreſchanai.

Tà lâ ſchuhdona iſkuſchana ſahlâs no deenwideem, tad ari ſtahdi un kuſtoni pamaſâm wirfijâs no Eiropas deenwideem uf ſemeekem. Seme wiſpirms pahreklahjâs ar kehrpeem, ſuhnâm un ſahli. Tad ſaauga meſchi. No ſtahdu atleekâm zehlâs truhdu weelas, kuras ſajauzâs ar ſemes wirſ-

*) Zefotaji aſmeni.

fahrtu un radija tà sauzamo aramo semes fahrtu. Meschi bija bagati ar milsu kustoneem, no kuzeeem muhsu dsimtenē ir atrastas fenatnes sahles ehdeju — mamuta, fenatnes wehrschu un zitu — atleefas.

Muhsu dsimtenes ja un laifu (aluwija) nogulumi ir zeh-
luschees pa leelakai datai, pateizotees wehja, atmosferas un uhdens darbibai. Dee tahdeem peeder smiltschu sahpas gar juhmalu un ap Rigu, upju lihfschu nogulami, nogulumi eseros, tihretos, purwos, plawās un eelejās, kur beeschī fastopam agrako stahdu un dshwneeku atleefas.

Tā daudjos un garos laifmetos ir pahrgrosijees muhsu dsimtenes waigs; tā tas pahrgrosas wehl scho baltudeen, lai gan to nenomanam. Pahrgrosamees ari mehs wiši, fahkot ar behrnibu schuhpuli un beidsot ar firmu wezumu, lai gan, katru rihtu mosdamees, mehs pee sewis nekahdas pahrmains neewehrojam. Semes wirfus pahrgrosas lehnām, bes apstahjas un nemanot; tikai katra gara laifmeta beigās par brihnumu wehrojam, ka wišs wejais ir nosudis un jauns stahjees ta weetā.

4. Sai top!

Katweeschu teifa, Auserka atdsejota A. raksti I. Rigā, 1888.

Ņo laifeem jau ir bijis, buhs wehl ar',
Ka Welnu Deews par sawu kalpu dar'. —
Datlaban laifs bij semi gaismā saukt,
Sai saules starōs fahktu felt un plaukt.
Kur weelas nemt, kam dihgstu spehktus eekschā dwest?
Ņo tulscha gaisa newar semesripu test. —
„Skrej dibinā, un duhnas augschā nesi!
Dehž azumirkla atkal schaitan esi!”

Schwihfsch, schwahfsch! —

Welns turp.

Brihfsch, brahfsch!

Welns schurp.

„Rahd' manim weelu, besdibins fo flehpa
„Ņo muhschibas eeksch sawa tumšcha flehpja!
Tas, šepu plehtis, plaukstā duhnas preeekschā stahd',
Ka mutē winas flehpis, Deewam neparahd'.
„Sai top! lai top! lai jauna seme zetas!
„Un ripu ripām tahstu zetu welas!”
Ņo spehka wahrdeem duhnas schaujā breesf,
Un mutē ar, bet negrib laukā sweest,

Winfch, sobus fōdis, feju fchēobj un weebj
 Un luhpas wifā warā kopā kneebj.
 Spraukſch! duhnu wirums tam is ſchaunām ſpruhf,
 Da wifū ſemi pahri juhf un bruhf —
 Zaur Deewu zehlās ſeme, glihta, gluma,
 Bet Welns tai kalnu tſchupas wirfū ſtuma.

5. Baltijas juhra.

M. Silina — Baltijas juhra un Rīgas juhras lihzis. Altbalſs kalendara peelikums
 1893. g.

Latweeſchu juhrneeks waj kurfch katrs ta zeta brauzejs paſihst leeliſko ſkatu, kas azu preekſchā parahdas, isbrauzot no Rīgas lihtſcha gar Kolkū ragu plaſchakajā juhrā. Pamaſām iſſuhd no debefs pamalas Kurſemes tumscho meſchu peekraſte, balto ſmilſchu ſchwihtru gar preekſchpuſi. Wehl mirds tahtumā wakara peekrehſlā tikai Owuſchku bahtas uguntina, kà pehdejas ardeewas no eemihlotās dſimtenes pahri uhdeneem raididama; wehl uguntina nirminas, leekas waj ſchaudamees aiſ nemeerigo wiſnu galeem, kà teekdamās, jel wehl reiſi ſchurp pahri paluhkot, kur ari kahda ſirds, kas puſt preekſch jau attahajeeem tehwijas kalneem un palejam, wehl uguntina uſdſirkſtas, un leekas, it waj uſ muhſchibu nogrimst dſeſtrajā juhras dſikumā ar wifām lolotām zeribām un ſirds ſlepenām juhtām. Bet nē, tas bij pehdejais mahjeens uſ atkalredſeſchanos; latweetis tikai brihdim domajas ſpehzigs, muhſcham teikt ardeewas eemihlotai dſimtenei; juhtas apmahj prahtu un pa ilgu waj ihſu laiſu winſch ſeen zeta ſomu atkal mahjup, kautſchu grūhta dſihwes zihna winu tur weenmehr gaida. Bet tee ſapni — pawerot azis wiſapſahrt beſgaligais juhras flajums un wakara ſaules ſtara pehdejais atſarkums no beſgaligā apwahrſchna malas wehl pus debefu ſleetin ſaſlehjees pa ſuplajeeem mahfuteem, gluſchi lihdſigi krahfodams ari wifū juhras wirſu, teem pa apaſſchu.

Tu eſi warbuht redſejis ſauli noejam leela ejera, waj pat juhras malā; bet ja eſi dabas draugs, tad ej isbrauz tur tahtumā ahrā un jutitſi pawifam gluſchi zitu to, — tur aiſ debefs pamalas un wehl tahtaku, kur puſt ihſtā juhras dſihwibas ahdere, kur roſā kaiſlumā fugis fugi leekas dſenajam, draudſigi waj draudigi ſazensdamees, kurfch pirmais eeguhs muhſcham peefolito zihnas algu — peknu, paſtahweſchanu, ſelſchanu. Tur trauz traukdams uſ preekſchu balto buru fugis, it waj kà wehl reiſ iſmehginadams ſawus ſpehkus, waj tatſchu warbuht nepaguhs aiſ ſneegt kahroto oſtu, eekam tanī peeſtahj tumscho duhnu mutulu twaifonis, kas tāpat ſteigſchus leekas ſteidsamees ſchurp no otras debefs pamalas.

Tur weens sawu stuhri nule pagreesch us wafareem, fà wairidamees, waj labaku fo apdomajees, otrs turpretim dodas us rihteem, waj jeb kuru zitu debefs pamalu, te fahds brauz schurp, tur atkal turp; fugi leefas waj schustit schustamees zits ais zita pa neismehrojamo wafara blahsmas at-farkumà krahschni wisufoto uhdena flajumu, jeb waj ihsti fakot pa widu stary krahschnumu tur augschà, mahfulòs, un semjup jau nu meerigafos juhtras wisnos. Ta ihsta milsiga fwehtku regate plafschàs juhtras widu, regate, ne tikai fà parasts ihfam azumirklim, weena fahda wafara atgadijumam, bet muhschiga — deenàm, nedelàm, gadeem un bes gala, famehr ween zilwefa prahts meflès zenstees un fazenstees un fahda rofa wehl darba kustefees: — ta dischenà darba un isturibas gawilu regate. Sawads krahschnums! — rofa nemanot pazetas pee kruhtim, un firds juht, ari tà muschigà, fwehtigajà darba zihà lihdsa zenstees, lihdsa isturet, lihdsa — gawilet lihds pehdejam dwaſchas wilzeenam. Ej passatees schai krahschnajà regatè Baltijas jeb, fà latweetis faka, „muhsu“ juhtras widu, ej passatees us to wafara blahsmas pakrehflà! Tur simteem kauschu noluhfojas zits zita darba rofumà no 30—40 fugeem us reis, fàs weenmehr tur apmanami weenu weenigu azu usmeteenu; ej smelees spehkus, ja wini tew gurst, isej garà un eedomajees, fa zilwefa pateefs dsihwes jaukums — darbs un zenschanàs. — Jau fatumfis un nu tikai wehl fugineefku ugunis no fugeem leefas dsenajamees zita ais zitas pa tumſcho flajumu, besgala plafschà raibà mudschefti, waj ari pa atgadijumam atffan parastais juhre-neefku fauzeens, zeku pagreeschot, jeb waj fasweizjnotees ar fahdeem tuwafu garambrauzejeem.

Baltijas juhtras plafschums ar wiseem blafus lihtscheem fahdas 6000 □ juhdses, tà tad ta apflahj feschì reis leelaku semes gabalu nekà Kurseme un Widseme kopus jeb tikpat leelu, zil wisa pruhſchu walfts. Platalà weeta stary Kursemes un Pruhſijas robefchu peekrasti un Sweedriju. Te no weenas malas lihds otrai taisni pahri fahdas 318 werstes jeb 45 un pus juhdses, schaurakà weeta tomehr tikai pus tik plata, stary Somiju un Sweedriju, ais Ulandu falàm.

Wahrds „Baltija“ jau rakstos fastopamis wairak fà 2 tuhſtstofchus gadus atpakal, kausſchu gan wairak fihmejotees us fahdu no muhsu pee-kraftes semèm. Greekis Pitejs no Masilijas (360 g. pr. Kr.) min te ais Seemelu juhtras, fahdu neismehrojami leelu Basilijas falu, un otrs greekis, Ksenofonts no Lampſakas, scho paschu wahrdu wehlaſ taisni pahrdehwè par Baltiju. Naw te weetas, isschfirt, fur un fàs un waj mas jeb ta fahda fala, bet tikai par tahdu islikufees attahlafàs semes wispahrigi mas fo passijeem greekeem. Bet naw gruhti domajams, fa semes wahrds peedereja ari juhrai, gluschi fà 400 gadus wehlaſu geografs Ptolomejs (110 g. pz. Kr.) Kursemes un Pruhſijas toreisejo plafcho wendu jeb wen-

tinu peekraſti ſin dehwet par wendu (wentinu) juhru, waj glufchi fà freewu Neſtors (1100 g. pz. Kr.) wiſu muhſu juhru noſauz par „waragu“, t. i. gan laikam ſweedru juhru. Noſaukumi aba wiſpahrigi fà tagad, tà ari toreis bij daſchdaſchadi, fà pa kuzas tautas mutei waj kuru laika brihdi „Baltijas“ juhras noſaukumam naw tikai laimejees rakſtos uſglabatees. Wahrda paſcha noſihme ari nekur naw tahlu meklejama; tas nefas zits, fà atwafinajums no muhſu paſchu paſihſtamà wahrda „balts“. Balta muhſu juhras peekraſte, plaſchu ſpilgto juhras ſmilſchu joſlu wiſaplahrt gar rihta Pruhſju, ſcho muhſu fenàs iſnirufchàs rada zilts mitekli, un gar Kurſemes un Widſemes nomali un tàpat igauu apdſihwoto Sahmu ſemes ſalu; balta ari pati juhra, lehſeni pa baltajàm ſmilſim noſlihde-dama dſilumà. Schis paſchu ſemes un juhras ihpaſchibas maſ ſo wareja durtees azis, kamehr ſentſchi wehl nebij iſmehginajuſchees ſawàs kara gaitàs pa attahlakàm, ſweſchàm juhras malàm. Te tumſcho dſilo uhdeni pirmoreis eeraudſidami tuhdat lihdsàs ſtahwajam peleſo klinkſchu kraſtam, tee ſinaja, fà winu juhra un wiſa winu ſeme zitada, — balta, jau no tahleenes debeſs pamalà pretini murdsedama. Par tahdu — t. i. balto tad ari iſſchiribas pehz nodehweja muhſu ſentſchi tiklab ſcho ſawu ſemi fà ſawu juhru. Bet ſchee ſentſchi tee paſchi geografu un wehſturneeku minete eſti, oſtijeſchi, wendi (wentini), borufzi (pruhſchi), waj fà zitadi wehl winus noſaukuſi ſweſchineeku mute. Pruhſchi bij tee, ſas baltàs ſemes waj ari juhras (Baltijas) wahrdu darija ſinamu ari zitàm, pat jo tahlùm tautàm, tà m beeſchi eeronotees winu ſemè pehz tik wiſai kahrotà ſihtara.

Seme gar Baltijas juhras peekraſti falikufees wiſai neweenadi. Ewehrojot wairaf weenados ſlahnus, peekraſte eedalama tſchetràs joſlàs: 1) granita afmena joſla gar Sweedriju un Somiju; 2) pleena jeb kalka afmena joſla gar wiſu Igaunijas peekraſti pa Somu juhru lihds Rigas juhras lihſcha ſahlumam; 3) faſſalotas ſmilts joſla gar Widſemes, Kurſemes un Pruhſijas prowinzes peekraſti; 4) krihta joſla uſ Rihgenes ſalas, gar Meſlenburgu, Holfſchteini un uſ Danijas ſalàm.

Pa juhras dibinu tee paſchi klints waj ſemes ſlahni, kahdi pa tuwe-jàm kraſtmalàm; tamlabad tee wiſai daſchadi: gar danu ſalàm krihts, deenwidos ſmilts, auſtrumos juhras mehſli un ſmilts; gar Sweedriju un pa dalai Somiju juhras apaſſcha klintaina.

Pa Baltijas juhru jau ſen pamanita kahda ihpati ſawadiba, aba fà weelàm juhras uhdeni paſtahwiga atkahpſchànàs waj zelſchànàs. Bot-nikas juhras lihjis tà aiſween paleel maſaſs. Ewehrots, ſa kraſti te pa-zelas no Torneas lihds pat Waſas pilſehtai Somijà uſ weenu puſi un Stoſholmai Sweedrijà uſ otru puſi. Simts gadu laikà te juhras wirſus paleel ſemaſs par kahdàm $4\frac{1}{2}$ pehdàm, ſas apmanams gar kraſteem, juhrai no teem pa tahdu augſtumu atkahpiotees. Dauds maſakà mehra

tas noteef gar Somijas deenwidus peefracsti; peh3 150 gadu ilgeem no-
wehrojumeem te juhra 100 gadu laika atkaphjas tikai par 2 pehdam
semaku. Scheem sawadeem eewehrojumeem par peerahdijumu der ari tas,
ka gar Igaunijas peefracsti Somijas granita afmekus atron daschadaschada
augstumā un ne weenigi tikai tahda, kur pa paradumam ledus tos tagad
wehl ifgada atstahj, pahri juhrai pahrnefts. Bes tam Botnikas juhreas
lihtscha atsihtschana pamanita ari pa Wasas schkehrām, kur 1850. g. at-
rada, ka wisi kugu brauzami zeli 60 gadu laika palikuschi eewehrojami
sellaki. Beidsot ari Sweedrija pilsehtas, kas gar juhramalu, aisween ma-
nami paleef tahlaku no tās nost, tā ka eemihntneeki peespeesti laiku pa lai-
kam pahrzestees us jaunu weetu, juhrai lihdsa turotees. Bet tahda frastu
pazelschanās naw nomanama pa wifu Baltijas juheu. Widsemes un Kur-
semes peefracste wehl masuleet pazelas, bet Pruhšijas un, tahlaku, Danijas
jau wairs nemas; tur juhreas wirsus weenmehr paleef tai paschā augstumā.
Sweedrijas deenwidus gals tomehr neween nezetas, bet pamajām pat
flihst juhra eelshā, t. i. uhdens kaph; weenmehr gar frastu augstaku. —
Wispahrigi tomehr Baltijas juhra neiskaphj pahri krasteem tif leeseem
gabaleem, zil ta no teem atkaphjas; tā tad ta manami paleef masaka,
gluschi tā ta preefsch ilgeem gadu tuhstoscheem apflahjusi leelu daku no
Kreewijas seemeem, stahwedama gan laikam pat sakarā ar Balto juheu,
un nu tomehr jau farukusi lihds sawām tagadejām robeschām. Ladogas,
Onegas un leelais wairums zitu masaku eseru pa mineto widuzi aba zits
nekas tā Baltijas juhreas paleefas, kas ar laiku tikai aispildijuschās ar
upju saldo uhdēni. Tapat juhra sawu laiku wiskojsi pa leelu daku no
Widsemes un Kursemes semakeem widutscheem. — Baltijas juhrai jo pro-
jam turpinot sawu atkaphschanās gaitu, tā paredsami tee laiki, kautschu
neapsinamā tahlumā, kad apfahrtejas tautus draudstigi sneegsees rokas pa
nosusejuschēem smilts fehkteem un failajām klintim, jeb waj iszihnis zih-
nas augligo slajumu labad pa weetām, kur juhra tagad skopi krahj sawu
ihsto, muhschigo bagatibu — tā dehwejamos juhreas mehslus, aba buhs
tur jauni no juhreas dibina pazehluschees „melnsēmes“ widutschi. — Waj
no Baltijas juhreas pehdigi tā atliks tikai kahds plaschaks esers, tas masak
domajams; drihsak jau tad war rastees plaschaks sakars ar Seemelu juheu
pahri Danijai, kura no otras puses laustin lauschas schā: semei wirsū,
gluschi tā Baltijas juhra jau guhtin guhst peh3 Sweedrijas deenwidu gala,
kas tai paschā zēd no schis puses pretim. Danijai issuhdot jeb waj isjuh-
lot pa prahwakāni waj masakām salām, muhsu juhra buhs tikai Seemelu
juhreas lihzi. Bet schis laikmets neapsinamā tahlumā. — Kahdi eemesli
wisām schim juhreas waj apfahrtejo semju sawadibām, tas neisidibinats.
Domas isteiktas daschadas. Uri pa zitām juhram eewehrojuschī uhdenu
atkaphschanos waj ari zelschanos.

Botnikas, Somu un Rigas lihšči pa seemu, pafaldà uhdens labad, aissalst leelu gabalu no malas un reisām pat ari glušči wiszaur no weenas malas lihšs otrai. Somu lihži kamanu zelsch parasts lihšs Hochlandei, gar kuru tas no Igaunijas eet taisni pahri us Somiju, bet tahtaku, starp Reweli un Helsingforsu, fatifšme pa ledu reti kad eespehjama, kà peem. 1860/1. g. seemà. Beeschaki aissalst wifs Botnikas lihžis; gar Maudu šalām tas pa laiskam parasts. Kreewu karaspehšs 1809. gadà pa trim weetām pa ledu pahrgahja pa to pahri, eebruksdams Sweedrija. Sinami ari gadijumi, kà aissaluš wifa Baltijas juhra un wifur pastahwejis kamanu zelsch taisni pahri us Sweedriju, bet tee glušči ahrfahртеji notifikumi, kas nogadas tikai pahraf reti. 1698. gadà Sweedrijas kehninsch Karlis XII. pahrgahja ar kara spehku pa ledu pahri pat no Danijas zeetsemes us Selandes salu. Latweeschu mutē ari teika par kahdu paschu semes tà dehwejamo „welna pilno“ generali, kas ar šawu kara pulku, glahbšchus glahbdamees, jahjis no sweedreem šchurp taisni pahri juhrai, kà ledus gabali ween schēihdušchi, bet grimt grimis tikai tas, kas naw flausijis, kà pawehlets, un atskatijees atpakaš. Te pamatam šaws pateefs notifikums, un ledus gan ne usburts, bet ihšis.

Kugojams laiks pa Baltijas juhru nekur naw ihšaks par feschēem mehneschēem, lihšchos pa leelakai dafai tas pahtraukts no dezembra lihšs marta mehnesim.

Krahša Baltijas juhras uhdenim satšana, bet mahkuu atspihdumà tas leelas balts, tàpat ari pa šmilts sehšlēm. Tihrums ne pahraf leels: 20 pehdu dšikumà nefas wairs naw no augšchas zauri isschēirams. Gaišs gar Baltijas juhras peekraštēm ne glušči juhras gaisa dabas, t. i. seemas reisām usnahš ari paaufstas un wafaras pafarstas.

Wehjšch pa Baltijas juhru pa leelakai dafai deenwidus wafara; tas puhšch sewišchēi pa rudeneem un lehti pahreet wehtrà. Wehjšch, kas schim taisni pretim no seemekrihteem, pa rudeneem puhšch daschureis waj wefelu mehnesi no weetas. Wispahrigi, seemela wehji atnes jauku, šausu laiku, pee tam wehšu waj pat aukstu, deenwidus wehji turpretim, wiswairs deenwidus wafara, nahš ar leetu un šlapšdranki. Stipree wehji, pa leelakai dafai puhšdami no deenwidus wafareem, Baltijas juhru beeschēi satreez leelàs bangàs. Beesa migla, pat ilgakam laiskam, ne reti nogulst pa wifu juhru.

Sahles augu un dšihwneeku sinà Baltijas juhra peelihšdinama wairaf eseram, nekà juhrai. Pa juhras wafara puš wehl gan atronami dšihwneeki, kas weenigi peemiht tikai juhra, tà aišwš un daschi ziti, bet tee tikai reti weesi un newilšchu tur eekluwufchi no Seemelu juhras; tahtaku pa juhru lihšs austrumu peekraštei tee atklišht wehl retaki, kà šawads,

neredsfets brihnums. Gandrihs gluschi nemas naw Baltijas juhrâ tahdu juh̄ras dshwneeku, kas peeder pee teem, furi mas fo waj nepawisam nemaina fawu weetu, lâ juh̄ras eschi, forasi u. 3. Gan atronamas ari daschas juh̄ras gleemju fugas, bet tās neko tah̄tu nepatop us rihtu pusi. Juh̄ras sahles aug leelakâ daudsumâ ari tikai pa Baltijas juh̄ras wakaru datu. Da widejo juh̄ras datu dshwneeki atronami famaisu: gar upju istekâm un wispahrigi kraštu tuwumâ labi dauds falduh̄dena siwju, bet neko dauds wairaf zitu siwju, kas peeniht weenigi tikai sah̄lâ juh̄ras uh̄deni. Kura katra ta pati siwju fuga isaug masafa, jo tuwaku tai mitek̄lis us prahwako juh̄ras lih̄tschu pusi; tâ butes, sih̄gas u. d. 3. Juh̄ras weh̄schu Baltijas juh̄râ naw, tâpat ari austeru; tee ne weens, ne otrs nezeesch tejeenes pasaldo uh̄deni un naw tamlabad pee mums pat ne eeadusejami. Da juh̄ras widejo datu aug tikai neleels daudsums juh̄ras sah̄tu fugu. Sweedrijas peekrastê, deenwid̄s no Stokholmas, sah̄le fewisch̄ki leela un beesa; bet ne tâ gar austrumu peekrast̄i, fur smilts weh̄tras laikâ muhsch̄igi f̄kalojas no weenas weetas us otru, tâ fa safums uh̄deni pa leelai dakai nemas nedabun eemestees un sah̄f̄ augt tikai fok̄u aisweh̄ni pa kah̄pâm, tâ wiswairs juh̄ras grih̄slis. To teesu wairaf te juh̄ra no ds̄iluma isskalo malâ kah̄du fewisch̄ku sah̄tu fugu, tâ deh̄wejamos „juh̄ras meh̄slus,” tâ jau augstaku aish̄ab̄its.

Sweja pa Baltijas juh̄ru dauds masaf̄ eeweh̄rojama, nekâ pa zitâm juh̄râm. Pee wairaf keramâm siwim peeder sih̄gas, butes, laschi, stores, neh̄gi, salafas, brehtelini, suschi, lih̄dakas, afari, sandarti, bet fewisch̄ki — renges. Gar Sweedrijas peekrast̄i siwju masaf̄, nekâ zitur, bet tai weetâ te dabun ari s̄kkes, kuras us austrumu peekrast̄i pah̄ri nenah̄f̄. Delsini, leelakee Baltijas juh̄ras dshwneeki, miht wairaf pa juh̄ras ds̄itakâm weetâm; fawu melno, prahwo galwu no uh̄dens pabah̄suschi, tee stundâm neapnikusch̄i peld fugeem nopakatsch̄, gaididami us atkritumeem, fo no fuga issweesch̄. Roni wisur pa Baltijas juh̄ru, bet wiswairaf gar Wandu salâm, fur tos ker eeweh̄rojamâ daudsumâ.

No zitâm kah̄dâm juh̄ras mantâm fewisch̄ki minams sihtars, sch̄is kah̄da aisweh̄sturiska f̄kuju fok̄a fazeetejs f̄wik̄is. Tas atronams juh̄ras smil̄tis, no kurenes weh̄tra to isskalo un istreez malâ. Sihtaru atrou wisgarêm gar Baltijas juh̄ras deenwidu un austrumu peekrast̄i, no Kopenhagenas Daniâ lih̄ds Kursemei, ari pat Rigas juh̄ras lih̄zi un gar Sah̄mu semi. Bet wiswairaf wiwa Pruh̄sijas un Pomeranijas peekrast̄e; tur to ari rok̄ no semes.

Kugoschanas sinâ Baltijas juh̄ra peekskaitama pee pasch̄âm bih̄stamafam. Uba tani dauds salu, peekkrastes waj nu k̄laintinas jeb waj pah̄raf leshenas un seh̄klainas, pawafareem un rudeneem dauds weh̄tru, kas fewisch̄ki paleef bih̄stamas pa to laifu, kad deena un nakts weenâ

garumâ; beš tam wehji wiſai grofſigi, tà ſa ne reti 24 ſtundu laiſâ wehſiſch iſpuhteſ no wiſam debefſ puſem; bihſtami ari juhras wiſni paſchi. Ueleelâ ſahls daudſuma labad, ſas uhdenim peemaifſiſ, taſ paweeſglſ, tà ſa wehſiſch to ſatreez gan ne wiſai augſtôſ wiſnôſ, bet to teeſu tee nahſ beeſchi zits aiſ zita, ari tee neparafſti ihſi un fugi talabad ſwaidit ſwaida no weenas puſeſ uſ otru; taħda ſahnuſ un ne durtenifſka ſwaidiſchana tomehr fugim wiſai ſaitiga. Ueluhkojot uſ ſcheem ſaweſteem, fugoſchana pa Baltijas juhru wiſai uſplaukuſi un ſatru deenu ſimteem, waj pat daſchſ tuhſtotiſ fugu atronas zeſâ pa winas uhdeneem; un fugi eetu bojâ jo leelâ mehrâ, kautſchu ween par winu droſchibu nebuhtu ruhpiſigi gaħdats — wairaf kâ jeb furâ zitâ ſahdâ juhrâ. Bahku un wiſadu zitu droſchibas waj beedinaſchanaſ ſihmju pa Baltijas juhru wiſai daudſ, kur ween ſahda ſehle, ſlints, waj bihſtama peeſraſte un aſaſſ ſemeſ rags. Bahku ſlaintſ pawiſam 67, no tam gar Somijas un Baltijas peeſraſti 27, Daniſas 18, Sweedrija uſtura 12 un Pruhſija 10.

Juhra latweeſchu eemihſtamâſ ſemeſ tagad apſkalo pawiſam 484^{1/2} werſteſ jeb gandrihſ 70 juħdſeſ garâ gabalâ. No ta Kurſemeſ datâ 47^{1/2} juħdſeſ un pahreſâſ 23 Wiſdſemeſ datâ lihđſ Orajas jeb Menina muifſchaj, kur ſahſlaſ igauku tautas robeſchâſ. Kurſemê gar Baltijas juhras peeſraſti iſnahſ 37 juħdſeſ, atliſkumſ, 10^{1/2} juħdſeſ, gar Rigas juhras lihzi. Tiſklab gar lihzi kâ ſlajo juhru peeſraſte wiſzaur weennuſiſiga, nekur neeſpeeſdamâſ toħlaſu ſemê eeſſchâ pa maſakeem atgultneem, kâ to pa zitâm ſemem weetu weetâm atronam gar Baltijas juhru. Taſ nahſ no tam, ſa muħſu peeſraſte wiſai lehſena un ſmiltaina. Kur ſahdi atgultni ſenoſ laiſoſ warbuht bijuſchi, tee aiſſehruſcheeſ pilni. Weenigâ weeta, kur peeſraſte zehlaſi ſaſleenas, no Deepajas un ſeemekeem. No Saraikeem ſahſtot pleena ſlints ſlahni eekalnâ noet lihđſ pat uhdeneſ malai, un tad taħlaſu kâ apſehſti granita akmeneem. Welna ragâ (Steinort) taħdi bluſi leelâ daudſumâ ari taħlaſu juhrâ eeſſchâ, tà ſa te fugineekeem wiſai bihſtama weeta. Gar Saſaſ upeſ iſteku kraſti ſaſliħſti ſemafi, bet tuhdat tad ſa-zeſaſ wehl jo zehlaſi. Pee Stranta m. ſtaħwâ pleena ſlints ſtaħw 40 peħdas pahri juhrâi; taħdi ſlints kraſti tad ari wehl taħlaſu gar Umahli, Labragu un Lejas m. pee Rihweſ iſtekaſ. Pee juhras te peetop tiſai pa ſewiſchâm noejaſ weetâm. Uif Lejas m. peeſraſte atkal gluſchi ſema, atleeſ weenigi wehl tàſ paſchâſ ſmilts ſahpaſ, ſahdaſ aba wiſgarêm gar Latwijâſ, tiſklab Baltijas kâ Rigas lihſiſcha, peeſraſti. Bet juħemala granita bluſu apklaħta wehl gandrihſ lihđſ pat Wentſpiliſ un tà ari ſewiſchi ſtrupajâ Melnragâ (Badoſen), no kura fugineeki wairâſ. Taħlaſu pamaſamaſ maſ ſahdaſ ſawadibaſ — wiſgarêm ſahpaſ, juħemala lehſena. Tiſai pee Owuſſchu zeema (Lüſerort) ta eedodaſ wairaf juhrâ eeſſchâ, ar plaſchu ſehlii peeſſchagalâ, tà ſa paleeſ bihſtama wiſeem juħneekeem, ſaſ

braukā tur garam uš Rīgas līdzi. Tas pats jo leelā mehrā šakams par Kolkū ragu, kur Kursēmē spīzā, ašā mehlē eestēepjas tahtu juhrā eefšā, atbalidama Rīgas līdzi no plaschās juhras. Kolkū raga galā schaurā, werstes feschas garā fehle, taifni tahtaku juhrā eefšā, aplahhta tīkai diwu pehdu dšitu uhdēni. Te feschlīšdams, daschs fugis beids šawu gaitu, kaut jo dischena bahka fehles galā, juhrā, tos beedinat beedina no Kolkū raga. Tahtaku līdš Mehša ragam peekrašte atkal weenmulīga, tīkai gar Rojas upes eeteku juhrā nahf redsamās šarkanā smiltsakmena klintīs, no šahda ari pastahw te netahkee Dundagas Slihteru kalnī. Bet Mehša ragā atkal leels atmenū blahkīs, kas tīf leeli, ša pat tahtu juhrā stahw pahri uhdens wiršum. Ewehrojams ari, ša te weenigā weeta muhšu juhras peekrašte, kur mahls atronas ari pa juhras dibenu. Tas šarkanīgs un spīhd tahdā krahsā ari zauri pa šello uhdēni, tā ša wišs juhras nowidus gar peekrašti lai dauds, lai mas atšitas šahrtumā. Šhi ihpašchiba tomehr leelas wairaf duhrusees azīs tīkai wahju apluhkotajeem, kalabad tad winu mutē šchim juhrmalas nowidum šawadais nošaukums „roter Zirkel“, šarkanais apwidus. Latweefšhem tam līdšīga nošaukuma te naw. Mehša rags tomehr nestahw fugeem brauzamā zelā un tapehž mas šo bištams. Peekrašte joprojam wišai atmenaina ari gar Behršeemu, neko dauds tahtaku no Mehša raga, Engures ešeram blakus; tāpat pareti atmenī gar Bagazeemu. Rīgas juhmala wišai weenmulīga, un tahda ari wiša pahrejā Widšemes latweefšhu peekrašte. Tīkai aīš Peterupes, kur Limbašhu augštums pee-eet juhraī gluschi tuwu, muhšchigee mešchi labam gabalam išeidsas; te labi eekoptais, beesi apdšihwotais eefššemes widuzīs šahkas jau tuhdaī šā no paščas juhmallas; bet aīš Wezmuišchas tad wisgareem atkal tas pats mešcheens, weenmehr plataks un purwainaks palīkdams, līdš pat Menina m. aīš Uinascheem un tā tahtaku igauku dašā eefšā.

Pati tuwafā juhras peekrašte, juhmallas šahpas, deesgan beeschi apdšihwota, tīklab Kursēmē, šā Widšēmē. Kautšhu Baltījas juhra ne wišai bagata šiwim, tomehr no šwejas pahriteek dauds tuhštostochi muhšu šauschu; un kas no teem šazentuschees buhwet fugus, dšihwo wišai pahrtīfuschī, waj pat bagati uš plīšās juhras šmilts. Tahdi roši fugu buhwetaji latweefšhu juhneeki wisgareem gar Rīgas līdzi; tad ari wehl dundadsneeki un wentspilneeki. Turpretim juhmalneeku starpā no Lejas m. līdš Palangai neši waj mas jel rafees šahds latweetīs fugu ihpašchneeks. Pats leelakais fugu daudšums ainachneekēem, škaitā pee 60, tā tad wefela aštota daša no wišēem latweefšhu fugeem. Kugus pa leelakai dašai mehds taīst pa wairakeem kopus, tā ša weetām isnahf wefelas neleelas fugneeku beedribas. Pilnīga waldibas apstīprinata beedriba šahdam laīkam pastahweja Dundagā, bet ta īšjuka, šahdam no eegahdateem fugeem bojā ejot. Sewiškī weizina fugneezību pa muhšu peekraštēm zeltās juhrškolās.

Juhras peekraſte wiſgarèm muhſu juhmalaì lehsena, tomehr Baltijas juhrà ta faeet ahtraki dſikumà, nekà Rigas lihzi. Lehsena muhſu juhmala pat tur, kur kraſti ſtahwaſu noeet lihds uhdena malai, tà no Saraiſeem lihds Lejas m., tà ka buhtu gaidams ari tuhdat gar kraſtu dſitaks uhdens. Weetu weetàm pat fehles eeſteepjas werſtèm tahtu juhrà eefſchà, jeb waj tàs atronas atſewiſchki no kraſta, wiſaplahrt dſitaku uhdeni. Sahlot no Palangas gala no tahtàm ſeklèm eewehrojamaſàs mineſim ſewiſchki. Pirms afmenaina fehle Leepajas oſtai ſeemetpuſè, tomehr ta labi dſili apafſch uhdens, 18—20 pehdas, un trauzè tìkai prahwaſos kuzus. Kaitigs ari Melnrags, kur werſtes iſchetras juhrà eefſchà wiſai bihtama fehle. Tomehr kugeem te brauzams zefſch eet wairaf eegaram. Ne tà tomehr ſakams par Owuſchkeem, kur bihtama atſewiſchka fehle paſchà kuzu zefà uſ Rigas lihzi brauzot, 7 werſtes juhrà eefſchà. Wiſwairaf te kuzineeſeem bailiga brauſſchana ari tamdeht, ka ſeemela puſè te nezif tahtu Sahmu ſeme, kura uſ Kurſemes puſi raida juhrà eefſchà 17 werſtes garu ſeklumu. No Owuſchkeem ſchauraka fehle ſteepjas ari wiſgarèm gar Dundagas peekraſti lihds pat Kolku ragam, tomehr weenmehre peeſleedamàs kraſtmalei. Rigas lihzi pati ſeklakà, lehsenakà peekraſte gar Engurèm, no Mehſa raga lihds Pura zeemam. Uj 30 pehdu dſikumu te juhra patop tìkai labas juhdses atſtahtumà no kraſta. Beſ tam Behrſzeema ſeemetpuſè plaſchaka atſewiſchka fehle, tìkai 10—12 pehdu dſikumà, kas abeem galeem tuwojas kraſtmalai. Deenàs juhrai wairaf atſahpjotees, te raſees lihdsigs atjomas eſers, ſahdi jau wiſgarèm gar muhſu juhmala. Tahtaku juhra atkal ahtraki ſaſlihki dſikumà, tomehr pee Raga zeemà ta trihs werſtes tahtumà weenlihdsigi tìkai 2 pehdas dſila, kur tad fehle peepeschi iſbeidsas. Zitur pa Wiſſemes datu plaſchakas peekraſtes fehles tìkai no Salazes lihds Uinaſcheem, kas tad ſteepjas ari tahtaku gar igauuu datu projam. Nekur tomehr gar wiſu muhſu Baltijas juhras un Rigas lihſſchà peekraſti, iſnemot upju iſteſas, neatraſim weetu, kur dſitums ſahktos taiſui pee paſcha kraſta; ir pat juhras wiſnòs waſaru meſlejoj atwehſinatees, pirms janobreen leels gabals pa gluſchi ſeklu uhdeni, eefams ſaſneeds peldamu dſikumuu. Tà redſam, ka juhras data pati nekò neweizina latweeſchu kuzneeziſas attihſtiſchanos. Prahwaſeem kugeem eeſpehjams kraſtmalei peetapt tìkai pa prahwaſo upju iſteſàm, bet ir te ar ne maſàm grehtibàm. Wiſàm muhſu upju iſteſàm tas nelabums, ka tàs ſawus uhdenus juhrai atdodamas atduras uſ peekraſtes lehseno fehli; uhdens ſtrahwa tomehr, pa klajo uhdeni ſaudejuſi ſawu ſpehku, neſpehj tant ſew iſraut zefà weetu, kuras dſitums buhtu tas pats, kas upes dibinam. Maſaſàs upes tà kuzoſchanai waj gluſchi neleetojamas, kautſchu ir pa lejas galu tam brauzama dſikuma daſchaj labai zitadi deeſgan. Ari pat prahwaſàs upes eeſpehjams uſturet kugeem peejamas, juhras peekſchà ſmillis

tikai pastahwigi issnietot ar bager- jeb semju smelamām maščinām. Muhsu peekrašiem ari wehl tas nelabums, ka wehtras laikā smilts pa seklumu šaferas te wairak drihs weenā, te drihs otrā weetā un fewischki tā nogulstas, fur jau atronas šahda padstaka weeta, kà mineto upju isteku preefšhā. Tahda aissehršhana jau pa paradumam wiswairs noteek pawafari, kad ar upes uhdeni juhrā eepluhtst ari leels daudsums isskalotu smilšhu; pa leelakai dafai tās nostahjas istekas preefšhā un, neatwahktas pee malas, gadu no gada aug augamo us augšhu. Tā muhsu masafās peekraštes upes senafos laikos dascha laba noderejuši brangai ostas weetai, bet nu jau labi ilgi, kamehr palikufšhas neleetojamas, smilts sehrku labad juhras preefšhā.

Swentaja Palangas tuwumā bij deenās ostas weeta, furp wiša plaschā Seetawas walsts zentās nowest šawas iswedamās prezes. Ar wahžu ordeni dšihwojot muhschigā naidū, leišcheem pehdigi palika neesfehjams tirgošhanas sinā šakaru ar ahrsemēm usturet pa Karalautšcheem un Klaipehdū, furas ostas abas peedereja ordenim. Atlika tā tikai Palanga ar Swentajas isteku, furu tad leišhu waldneeki, dšichuningaišchti, wišadi raudsija peefopt un usturet par kugošhanai derigu ostu. Tikai wehlaku, Seetawai dabunot pahr ordeni wirsroku, Swentajas osta atkal panihka. Osta, waj masafais kugu peestahjama weeta, deenās bijuši ari Jebes upes isteka Dundagas galā, fura ari pateesi peeteezigi dšita; tāpat Rojas upe, eeteka no Dundagas pufes Rigas lihzi. Par Gauju no latweešhu Indrika frontkas sinam, ka tant warejušchi no juhras pufes eebrauht ar prahwakeem kugeem, furpretim tagad istekas preefšhā tikai 2—3 pehdū dšita fehkle. Osta bij ari Seelupes isteka, fura neatminamos agrafos laikos kaut fur zitur eegahsufees juhrā, warbuht taišnā zelā aif Slokas. Smilts šašehrumi, fopus ar peekraštes wispahrejo pazelšchanos, šchai upei pehdigi demušchi pawifam zitu wirseenu. Salazes isteka nule pat pehdejā laikā palikuši kugeem nepeeejama, kautšhu gan tur kugus wehl weenmehr peelahdē un islahdē, labi atstatu no malas, klajā juhrā. Šafas upe, Welna ragani seemepufē, agrafus gadušimtenus brangi leetota osta, gan masaf pati aissehrufees, bet 17. gadu šimteni, sweedru-polu Oliwas meera deribā, kluwa nošajits, ka ta aissprostojama akmeņeem, kas ari notika un bij tamdeht weegli un jo leelā mehrā isdarams, ka tuwumā gar wišu peekrašti, kà redsejam, neparasti daudš akmeņu. Pehdejos gados tomehr agrafā Kursemes gubernatora Liiensfelda brahlis to us šawu rehšinu atkal lijis islihtit un eetaišijis te neleelu ostu, fura pamafam šahf atlihtitees par tirgus weetu. Muhsu plaschafās juhras tirgus weetas — Rigas, Seepajas un Wentspils ostas. Abas pirmejās pat peefskaitamas pee pirmām wiša Baltijas juhrā.

6. Kamdehl juhras uhdens fahlsch?

Latweeschu tautas pasafaka. U. Sercha-Puschlafscha Latweeschu tautas teikas un pasafas. V. Jelgawā, 1897, Ustrakšijs Osols Sautā.

Wegos laifos dšihwojusi weza atraifne. Winai nebijis neka, ko ehst, un pelnit nespehjuši. Nagi — ko tur wairaf teikt! Bet te weenu rihtu nabadšite itin nejaušchi fateef Laimas mahmulinu. Ko nu gaidit! — tuhlin kluhp flaht un luhdsas ar afarām, lai palihdsot. Un, tas lihdsēja. Laimas mahmulina eedod tahdas sawadas dširnawinas, pamahzidama: „Ja tew kas aptruhksti, faki tikai tos wahrdsus: Rinki, rinki, dširnawinas, tuhlin milltus malt!“ — buhs istika, waj zil, un ja gribi dširnawinas apšuret, tad eeteizees: „Meerā, meerā, dširnawinas, deesgan bija malts!“

Tu bijis atraifnei pahrtikas pa pilnam. Bet pehz kahda laika gadijās fkaugi: kahds juhras brauzejs — eelaušizees par tahdām brihnuma dširnawinām — nemas bes kautkahdas runas nespehjeezei nosagt winas.

Atraifne raud mahjās — schis aisbrauz pa juhru, ka nolihgojas ween, un eedomajas waj pasauli fahchris, zil lainigs. Brauz, brauz — eegribas ehst; apskatas: wifs buhtu — tikai fahli aismiršis mahjā. Ko gaidit — tuhlin dširnawinām mugurā:

„Rinki, rinki, dširnawinas, tuhlin fahli malt!“

Dširnawinas greeschas, ka put ween. Drihši jo drihši fahls deesgan. Tu wajadsetu apturet. Bet — kad tu istšchibejis — aismiršis apturamos wahrdsus. Gan minstinas schā, gan tā — newar — tā aisgruhsts. Bet dširnawinas pa wifu to laiku maš, ka maš. Drihši jau leela fahls kaudse kugi — wehl juhrneeks minstinas. Drihši kugis pilns — wehl minstinas; fahš jau gandrihš grimt — wehl minstinas. Us weenu reiši grahbs schis dširnawinas un sweedis juhrā; bet sweekshot rokas famisejas: dširnawinas alšitas pret kuga feenu un pahrplichst wairaf gabalos. Bet gabali tuhlin zits pee zita un nu maš pa faktu fakteem fahli ween, fahli ween. Jhšā brihdi kugis nogrimst juhras dibinā. Bet dširnawinas gabali ir tur neapstahjas: tes mala un mala un maš wehl schodeen fahli, zaur ko tad wifs juhras uhdens palizis pawifam fahlsch.

7. Juhrneezibas nosihme preefsch latweeschem.

Kr. Waldemara — Latweeschu tautas juhrneeziba. Auštrums, 1885. 9.

„Eselehdsatees foka muhros!“ Tahdu padomu dewa wegos laifos Atenu greekeem winu isflawetee praweeschi, kas runaja zaur Delfija orakulu. Atenu greeki toreis bija loti isbijufchees no milsum leela perfeeschu

kara spehka, kas draudeja Grieķijas patstahwibu isnihzinat; tadeht tee isluhdsās Delfijos sawu praweeshu padomus, kas arweenu tapa doti tumshos, gruhti saprotamos wahrdos. Tatschu ateneeshi drihs saprata, ka eeflehgtees fokā muhros nosihmē kahpt fugos un tahdā kahrtā eefarot tautas patstahwibu. Ateneeshi padomam paklausija un tapa laimigi.

„Eeflehdstatees fokā muhros!“ Schee swarigee wahrdi tagad sihmejas ne us grieķem, bet us zitu masu, dshiwibas pilnu tautu: us latweeshem. Latweeshu dshiwes weeta, fewishki Kurseme un Widseme, gul pee juhreas. Wehl tas japeemin, ka muhsu Baltijas juhrea ir preesh Riht-Eiropas no dauds leelaka swara, nekā Baltā juhrea, Sedus juhrea un pat Melnā juhrea, jo muhsu Baltijas juhrea stahw tuwaki wisbagatafajām tautām ar milsum teelu juhreas tirdsneezibu. Mūhsu Baltijas juhrea atrodas paschā Eiropas widū, un waram paredset, ka latweeshu tautas nahkamiba buhs pupla un dishena, kad Riht-Eiropas, t. i. Kreewijas attihstiba buhs deesgan tahku tikusi, jo tad muhsu juhmalās tirdsneeziba isaugš brihnishki leela, un Latwija eenems pilnigi tahdu stahwokli, kahdu Holande eenem Wakar-Eiropā. Pat Wakar-Asija, t. i. Sibiriija ar Ob-upi, un daļa no Wids-Asijas fuhētis dauds no sawām prezēm us muhsu juhmalu, jo bes juhreas tirdsneezibas neweena attihstita seme newar un negrib istift, tadeht ka juhreas zesh ir tas wisulehtakais un aissneeds us wisām pasaulēs dālām, kuras ar dselszeleem newar wis safneegt.

Tad nu latweeshu tautu listens pats aizina eeflehgtees fokā muhros.

8. Li, juhs juhreas swejneezini!

Latw. tautas dsceefma — Rr. Barona un H. Wissendorfa Latwju dainas. IV. Peterburgā, 1910.

Wakar gahja diw' bahlini

Juhrinā tihflu mest.

Schodeen tek brahtu mahsa

Gar juhmalu raudadama,

Gar juhmalu raudadama,

Bahlelinu mekledama.

Tezedama usiezeja

Trihs swejneekus swejojām.

— Waj juhs, juhreas swejneezini,

Kedsejāt brahtus manus?

— Li, tu zeema seltenite,

Kahdi tawi bahlelini?

— Leeli gari skaisi wihti

Dfelteneem matineem,
Dfelteneem matineem,
Sarkaneem waidfineem.
— Ai, tu zeema seltenite,
Tee gul juhras dibinā;
Smiltis wīnu waigus grausa,
Uhdens matus pliwīnaja.
— Ai, juhs juhras swejneezini,
Iswelzeet malināl
— Ai, tu zeema seltenite,
Kahdu algu mums foliſi?
— Weenam doſchu flehſchu kreſlu,
Otram ſihschu nehſdodsīnu;
Trefchajam, jaunakam,
Tam es doſchu ſaw' rozīnu,
Tam es doſchu ſaw' rozīnu,
Sawu ſelta gredſenīnu.

9. Juhras mahte.

Lihbeefchu tautas teika. Paſneedſis Jr. Karlluwalks, Sehta, Daba, Pa-
faule, VII. Rīgā, 1892.

Sen ſenos laikos, tad, kad beſ plekſchu wadām ſiwis ſehrām ar
weenkahrſcheem tihkleem; kad pa muhſu juhru nebrauza kuhpoſchee uguns-
lugi, ſiwis trenkadami; kad muhſu juhrā neploſjās tahdas wehtras, kā tagad,
un newajadſeja Kolkas bahku; kad mihligas pawafara un ſiltas rudens
naktis atweegloja muhſu ſentehweem ſweju un katrs swejas wihrs ſeedoja
Juhras mahte ſawus ſinamus ſeedus: tad Juhras mahte muhſu juhru bij
iſredſejufees par dſihwes weetu un wīnas flehpi uſzehluſi ſawu pili. Šche
wīna mahjoja netrauzeta, aplaimodama ſawus mihlos ſwejneekus bagatām
lomām. Tikai weenam ſwejneekam, wezam goda wihrām, Juhras mahte
reiſ lahwuſi eſſkatitees ſawā mitekli.

Tas notizis tā. Kahdā loti fluſā rudens wakarā, kad juhra bijuſi
pawīſam lehna un rahma, tā kā neweens wilnitis naw bijis manams,
wezais ſwejneeks ſarunajees eet ar ſawu beedri uſ wimbu ſweju. Sarih-
ſojuſchi wiſa uſ ſweju un, tihklus (loſchas) atneſuſchi, abi ſwejneeki nu ar
ſeewu palihdſibu tihklus eestuhmuſchi uhdeni un dewuſchees paſchi laiwā,
irdamees uſ augſchu. Saſneegufchi ſinamo dſitumu, tee iſmetuſchi loſchas
un peh3 tam ari enkuri, lai waretu meerigi nogaidit, kamehr wimbās ſaleen
loſchās. Juhra bijuſi tani weetā tiſ rahma, kā laiwa naw ne druſku ſchuh-

pojufees. Pehz wezas swejneeku paraschas, abi nu 'eetaifijufchi pihpes, ar framu un fchiltawam uguni eefchikildami, jo weza swejneeku paruna mahza: tad pihpe tahafas ispihpeta, tad ari laifs tihklus lihds ar lomu laiwa wiltt, jo tad jau wimbis ir falihdufchas. Weza swejneeka beedris, laifam tabehf, fa pagahjufchu naffi mas gulejis, drihfi fahzis fnauft, pa reifai galwu uf fruhitim nolaisdams; bet wezais bijis jautrs un fehdejis laiwas pakafeja galâ, pihpojis un pahrdomajis par sweju un zitam leetam.

Te uf reifi wezais eerauga fahdus fokus no laiwas atstatu zilweka galwu lehni no uhdens izefamees. Pehz galwas parahdas ari kaffs, fruhitis, rumpis u. t. t., lihds kamehr wezais reds feeweetes tehlu wirs uhdens stahwam. Naffs bijufi toti tumfcha, bet no pahrdabigâs feeweetes apfpihdejis sawads gaischums, ta fa wezais it labi warejis noredset winas flaisfo feju, watejos, baltos, fuplos matus un lahfaima sihtara matu rotu, garas balinatas drehdes no baltam juhvas fahlêm un wehl jo baltafu preefchautu no wifufmalkafa un baltafa buru audekla, ifraffititu ar farkanu dsihparu.

Wezais fabijees par tahdeem brihnumeem un ahtrumâ gribejis fauft ari sawu fnaudofcho brahli, bet atminejees wezo tehwu-tehwu mahzibu, kas leeds ari beedreem to rahdit, kas juhra pascham fahdu reifi parahdas — jo tad esot nelaima neisbehgama (waj nu laiwa apgahfchas, waj weens no beedreem flihfdams nahwi dabu u. t. t.) — wezis palizis flufu fehshot laiwa.

Da tam starpam ari pahrdabiga feeweete peenahfufi pee laiwas malas un, wezim ar roku pamahdama, fazijufi toti jauka balfi: „Klufi, wezais! Nebihstees! Es efmu Juhvas mahte, kas tewi jau no behrnibas uf saweem wilneem fchuhpojufi un tew daschu reifi bagatu lomu peefchihrufi. Bet fini, fchowakar manai meitai ir kahas ar Saules dehlu, un, atbraufufchi mahjâs, mehâs atradam, fa tu swejodams sawu laiwas enfuri trahpijis taifni uf manas pils wahrtu fleegfchua; tapehz efi tif labs, nahz man lihdsi lejâ un atnem sawu enfuri, lai jaunais pahris teef pili.“

Uf tam wezais atbildejis: „Ja tu efi Juhvas mahte, tad es tew drofchi ufizos, jo tu man wifu muhfschu labu ween efi darijufi; bet luhdsu, pamahzi, fa lai teeku dselmê un fa lai ispildu tawu pawehli?“

Schos wahrds runajot, wezis pakahpees uf laiwas malu un luhfojees uhdeni. Juhvas mahte pafmaidijufi, panehmufi weziti uf rokâm, aplikufi ar sawu preefchautu wezifcha galwu un laidufees uhdeni, weziti uf rokâm turedama.

Pehz ihfa brihtina nahfufchi pee pils wahrteem. Te nu Juhvas deewe atflahjufi sawu preefchautu no wezifcha azim un fchis eeraudfijis neiffafami flaitu glahfschu pili ar selta wahrteem un kristala logeem, furi bijufchi eerahmeti dahgâs pehrlês. Uf wahrtu fleegfchua redsejis sawu enfuri un preefch wahrteem flaitus gleemeschu wahla ratus ar swihnu riteneem.

Ratôs sehdejis jaunais pahris ar selta froneem galwâ. Wisadas juh̄ras siwis pawadijus̄chas braujejus, ap laiwu speh̄ledamâs un men̄gedamâs. Kateem preeks̄châ juh̄gtas bijus̄chas dauds̄ wisadas labakas juh̄ras siwis. Wezais nefawedamees nonehm̄is enfuri no pils durwim, to fah̄mus nolifdams.

Tuhlit Juh̄ras deewe atflehgusi ar dimanta atflehgu selta wahrtus un eelaidusi jauno pahri pili. Uri wezitim pamahjus̄chi, lai schis nahf eeks̄châ. Wezais tuhlit paklaus̄jis un eegah̄jis. Ai, ko wisu winsch sche redsejis! Tah̄dus gresnumus un dahrgunus, ko newar isteif, ne aprakst̄it. Wis mir̄dsejis un laistijees weenos dahrgumos un gresnumos; bet jo skais̄tis bijis kahu pahris kahu rotâ pee kahu meelasta. Uri wezis tizis aizi-nats pee galda, us kura bijus̄chi salikti wiswisadi dahrgi un gahr̄di eh̄deeni un dsehreeni, daschadi zepes̄chi un faldi wihi. To starpâ neesot ari truh̄zis putojochais meeschu dsehreens — meestinsch, zaurredsamâs juh̄ras putu kannâs.

Pehz kash̄am bruhte weltijusi kash̄neekus, weenam schah̄du, otram tah̄du gresnumu pasneegdama. Deenah̄kusi ari pee wezâ swejneeka un, pasneegdama tam baltu dweeli, no buru audekta darinatu, ar farkanu dsih̄paru israkst̄iteem galeem, teifusi: „Labo weziti, par to, ka nefad neesi kaweees Juh̄ras deewe atnest pateizibas seedus un schowakar esi paklaus̄jis manas mahtes luh̄gumam — par to nemi scho dweeli kâ dahwanu, kusch̄ tah̄lâs, tah̄lâs sem̄s darinats no smalka buru audekta. Schis dweelis tew peesch̄kirs pastah̄wigu swejas laimi lih̄ds tawam peh̄dejâm deenâm.“

Godbijigais wezis nosluh̄pstijis bruhte roku par tah̄du nefalih̄dsinamu dahwanu un taisijees eet us durwju pusi. Te peenah̄kusi ari Juh̄ras mahte, pawadijusi winu lih̄ds durwim, apklah̄jusi galwu ar preeks̄chautu un ainesusi augschâ laiwinâ. Sch̄krotees wehl wina fazijusi: „Mih̄tais deh̄s! Pasaki tu ari ziteem maneem deh̄leem-swejneekem, ka esmu nodomajusi sawu pili pah̄rzelt us zitureeni, jo schini juh̄râ sah̄f braukat laudis, kas tehr̄puschees swesch̄as brunâs un runâ swesch̄u walodu; tapeh̄z tad us preeks̄chu buhs schai juh̄râ dauds̄ auku un weh̄tras deenu. Gan zeru, ka tas peh̄z laikeem pah̄rweh̄rtisees zitadi; tad atkal pah̄rzeltschu sawu pili us schejeeni un litschu Weh̄ja mahtei weegli wisinat un lih̄got schâs sem̄s deh̄leeni un kugeem pa maneem wisneem.“

To isteikusi, ta pamah̄jusi sweiznadama ar roku un leh̄ni, leh̄ni noslih̄kusi dselm̄e. Swejneeks̄ wehl labu laiku noluh̄kojees tai weetâ, kur Juh̄ras deewe nosuda. Winsch̄ jutâs, it kâ to huhtu sapnojis, bet: kaskâ eeseetais welschu dweelis atgah̄dinaja, ka tas patees̄bâ tâ notizis.

Winsch̄ noglabaja dweeli laiwâ un ussauzi sawam beedrim kah̄dus wahrdus. Tas ari tuhlin farah̄wâs un laida no sawas pih̄pes suplus duhmus, jo tabaka wehl nebij speh̄jusi isd̄sist. Tuhlin sch̄ka abi swejneeki sawu jadu (tih̄klu rindu) iswilkt, un — af tawu brih̄numu! nefad wehl

neweens nebij tahdu Iomu wiljis, kà tagad fchee swejneeki. Loschas bij tif pilnas wimbu, ka tifflo spehja laiwà falift.

Malà isbraufufchi, laiwu ufwillufchi un tihflus purgojot (fiwis no tihfla iswelfot), wezais stahstija fawam beedrim par dihwaino notikumu. Schis negribeja to tizet, bet dweelis bij leezineeks. Tapat wiku stahstijumam netizejufchi swejneeki.

Tiffo fchee (diwi swejneeki) tifufchi galà ar fawu darbu, te jau ari juhra eefahfufi wiktot un plostees. Sazehlufees drihs wehtra, kas juhreas uhdeni fchklaidit fchklaidijufi, pret kraftu leelas bangas dsihdama. Wezais swejneeks godbijigi nonehmis zepuri, paklantjees it kà fweiznadams pret juhru un fazijis uf fawu beedri: „Waj tu dsirdi? Tagad wina aisbrauz, bet reis atkal pahrnahs!“ Wezais nodsihwojis wehl muhscha gabalu un bijis allasch laimigs swejã. Saweem behrenu behrneem winsch daschreis stahstijis garos seemas wakaròs — gan aires drahsdams, gan tihflus ausdams — par dihwainam Saules dehla un Juhreas prinzezes kasham un laimigo wimbu sweju. Welfchu dweeli tas glabajis kà dahrgu peemihu lihds nahwes stundinai. Pehz mirschanas dweelis pasudis.

10. Zitu tautu fatifime ar Baltiju pirms wahzu atrnahfchanas.

U. O s o l i n a — Baltijas fugeeziba. Katwu tauta, XIII. grahmata. I. burtniza. Jelgawã, 1894.

Pirmee wehsturisfee wifã pasaulè pasihstamee tirgotaji un juhreas fuzotaji bijufchi f o i n i k e e f c h i, furi apdsihwoja Mas-Asijas peekrafti un bija spehzigigi uf juhreas jau ar 2000. g. pr. Kr. Ap 1000 g. pr. Kr. wini jau braufufchi zaur Gibraltaru. Wineem ari bijis dsintars pasihstams, un jadomã, ka wini pa fweescham juhram arweenu tahlak dodamees paschi nonahfufchi Dsintarsemè. Foinikeefchi gan laikam buhs bijufchi pirmee no deenwidneekeem, furi dsintaru atrada un tam eerahdija augstu weetu pasaules tirdsneezibã. Tã ka Dsintarsemes eedsimtee dsintara wehrtibu nepasina, tad wini to atdewa ar preeku fweescheem tirgotajeem pret kaut kahdam neezigam leetam, un tã foinikeefchi tapa Baltijã un Baltijas kaiminos zaur dsintaru tapat bagati, kà agrã wiku preekschahjeji Spanijã zaur fudrabu. Sinams, ka Baltijas juhmalneeki buhs ar daschadeem fweeschsemju tirgotajeem fatifdamees, dauds no wineem mahzijufchees.

Tahlakas finas par seemeem dsirdam pee g r e e k u wehsturneekeem. Tã jau Herodots (5 g. f. pr. Kr.) raksta, ka tahlos seemelos eetefot juhra Eridanas upe (warbuht Daugawa; Keinupe P), pee furas grihwas atrod dot dsintaru. Sawas tirdsneezibas gaitas fahfumã greeki gan nebuhs

mehrojufchi tahfo juhras zetu ap Spaniju gar Angliju us Baltiju, bet buhs gahjufchi ihfako semes zetu pa upem us Baltiju. Turpretim wehlaſ, kað greeku kolonijas isplatijas gar wifu Widus juheu un eenehma pirmo weetu pafaules tirdsneeziðã, tad wini ari pa juheu aifwifinajãs daſchu labu reis us Baltijas juheu. Tã, peemehram, kaðds greeku koloniſts Pitejs, tirgotajs no Maſilijas Spanijã, dodas 4. g. f. ar fuçi us Dſintarſemi. Winſch ſtahta, ka juhra ismetot tur pawafaros dſintaru, furu eedſihwotaji leetojot malkas weetã, kwehpinot deeweem us altareem un pahrdodot teitoneem (germaneem). Ziti greeku ſinotaji fafa apmehram to paſchu.

Pirmã gadu ſimteni pr. Kr. romeeſchi pahraweja greekus un lihðs ar romeeſchu waru isplatijas ari winau tirdsneeziða pa wifu tolaik paſihtaſtamo pafauli, no Afrikas kraſteem deenwidos lihðs paſcheem ſeemeleem Eiropã, no Atlantijas juhras reetumos lihðs tahtaſi Aſijai auſtrumos. Gan nebeidſas pawifaſam greeku tirdsneeziða, bet wini tirgojãs ka romeeſchu pawalſtneeki. Tã tad ja gribam ko dſirdet par ſeemelneeku tirdsneeziðu no pirmajeem gadu ſimteneem preekſch un pehç Kr., tad jaapprafaſ pee romeeſcheem, un to nedarifaſim welti. No romeeſchu wehſturneekeem dſirdam, ka romeeſchi zeenijufchi dſintaru un greſnojuſchees ar to. Un lai waretu Dſintarſemi atraſt, tad jau 20 gadus pr. Kr. Diodors no Siziltijas uſſihmejis zetu, pa furu war notapt no Adrijas pa ſemi us Baltiju. Tahtaſ dſirdam ap 50. g. pehç Kr. Pomponiju runajam par Wiſnas (Wiſlas) upi. Ap 60. g. pehç Kr. nonaht kaðds keiſara Nerona brunineeks laikaſ pa Diodora uſſihmeto zetu Baltijã un fawahç tur tið dauds dſintara, ka wareja taifaſt no ta meſglus preekſch tihtaſleem, furus iſwilkã ap ſwehreem pee atklahtaſtã ſwehru zihtu ſpehlem. Lai waretum labaki nojehta, zið leeli bijuſchi dſintara gabali, tad peeſihmeſim, ka weens pats gabals bijis 13 mahçziãas ſmags. Plinijs ſtahta, ka eſot ſamaſfajuſchi miljoneem ſeſterças (1 ſeſterça = 5 kap.) par dſintaru. Ueſinam, waj minetãs ſummas ſamaſſatas tirgotajeem, waj paſcheem dſintara ihpaſchneekeem. Ja beidſamais buhtu pareiſi, tad taſ buhtu aiſrahðijums, ka no leelaſjeem peepraſijumeem dſintara ihpaſchneeki jau mahçijufchees atſiht wina wehrtibu un turejuſchees pee zenas. Ur to faſſan ari Taſita iſſaçiijumi, jo taſ daſchus gadus wehlaſ leezina, ka Baltijas eedſihwotaji weenigee, kaſ fawahçot pee faweem kraſteem dſintaru, furu pahrdodot faweem kaimineem un fanemot brihniðamees dahçgo zenu. Te ihpaſchneeki gan brihnaſ par ſweſchneekeem, ka tee tið toti kahto pehç dſintara, jo wineem taſ paraſta leeta. Saçis pats Taſits doð ari tumakaſ ſinaſ par ſeemelneeku fuçeem. Wehl lai atgaðdinam, ka romeeſchu fuçneeziða isplatijas ſeemelos ihpaſchi no Zeſara laiſkeem, furſch karoja Seemelu Germanijã un brauça pahri us Britaniju. Runajot par briteeſchu fuçeem,

Zesars stahsta, ka wini fugus buhwejot taifija kihli (fuga dibena gabalu, „mahti“) un lihsumus no weegla koka un seenas pina no wihtolu sareem un apwilka tās ar ahdām. Kahds zits wehsturneeks stahsta lihdsigas finas par seemelneeku fugeem wispahrigi un peemetina, ka ahdas bijufčas ar darwu nosmehretas, tāpat kā tagad mehds fugus nodarwot. Tās buhtu ihfumā romeefchu finas par Baltiju un winas kaimineem. Ka fatikme ir bijufi dsihwa, to peerahda ari tas, ka 2. g. f. beigās kahds romeefchu geografs, Ptolomajs, greekis no dšimuma, simejis pirmo Baltijas karti. Tas leezina pirmām kahrtām, ka romeefchi fajutuschi tahdas kartes wajadsibu, un wajadsiba radās zaur fatikmi. Otrām kahrtām tas ir peerahdijums, ka wini jau brangi pasinufchi Baltiju. Naw, finams, jadamā, ka karte bijufi pilniga un bes wainām. Tagad juhneeks, pehz tās kartes braukdams, drihs ween usbrauktu us semi. Wehlaß neatrodam nekahdas finas pee romeefcheem, tikai 6. g. simteni top minets, ka diwi Baltijas reiku dehli nesufchi gotu karalim Teodorikim Italiajā bagatas dšintara dahwanas. Tautu staigafšanas laikmetā, 5. g. simteni, kā finam, romeefchu wata tapa lausta un nerimstoschee nemeeri paschu semēs winus kawēja dotees us seemeem. Buhš gan wehl Baltijas eedsihwotaji 5. un 6. g. simtenos stahwejufchi fakarā ar goteem, faweem, agrafeem kaimineem, kā to ari leezina minetās dahwanas Teodorikim, bet sekmita tirdsneeziba ar goteem newareja atsihstitees, jo wineem wehl nebija nekahdas drofčas un pastahwigas dsihwes weetas.

Tā tad apmehram 5. g. simteni beidsas deenwidneeku fatikme ar seemelneekeem un apklust winu finas par Baltijas eedsihwotajeem. Gan parahdijās wehl fchad un tad daschi siltsemes fugi Baltijas uhdenos, bet tomehr wini wairs negreesās atpakaļ tik bagatigi peefrauti, kā agrakos laikos; winu stahwoflis tapis pat nedrofschs seemelu juhneeku starpā. Schee mahzjufchees atsiht, ka wini paschi kungi fawās mahjās. Joiniseefchi, greeki un romeefchi bija winus ari mahzjufchi buhwet stiprafus fugus, dotees tahlakās juhrās, un bija rahdijufchi, zil dauds bagatibas atrodamas sweschās semēs. Bet malditumees, ja domatum, ka nu jau usleklusī Baltijas fugneezibas wehsture ihsta faule, ka nu jau esam no tumfas pawifam ahrā. Paschā Baltijā ari tagad welti meklefim finas par winas fugneezibu. Paschi fawās mahjās atrodami wehsturiflas finas par muhsu fugneezibu tikai no 12. g. simtena. Ari beidsamajos gadu simtenos preefch wahzu atnahfšanas mums jagreeschas pee ziteem un jafklusas, ko tee mums stahsta. Preezatees waram tikai par to, ka nu wairs naw jamehro tahlais zefch us deenwideem pehz finām, wajadsigs tikai nostai gat lihds Baltijas kaimineem normaneem, germaneem un, ja tahlu, tad lihds briteefcheem. Schee, fewifchi normani un germani, stahwejufchi jau no feneem laikeem fakarā ar Baltijas eedsihwotajeem, un, ar wineem

fazensdamees, muhsu juhmalneeki tapusch par spehzigeeem un drofschirdigeem juhneekem, kahdus winus redsam 12. un 13. gadu fimtenos. Wiseewehrojamača un spehzigaka juhneeku tauta seemelos schai laimetā ir normani, kuri bija ka juhneeki wistuwakee kaimini Baltijas juhmalneekem un nodereja teem ka laba preekschihme juhneezibas lauka.

Normani apdshwoja tagadejo Sweedriju, Norwegiju un Daniju. Wehsturneeki winus jau agrakos gadu fimtenos min ka duhschigus un spehzigus juhneekus. Ta top par wineem fazits, ka wini dewuschees karā ar sawu floti sem juhkas karala wadibas. Karalim (kunigam) bijusi kara laikā neaprobeshota wara un winsch baudijis leelu ustizibu. „Winsch wada fugi, ka isweizigs jahtneeks sirgu.“ Meera laikā winsch neko neefot ischschihrees no ziteem tautas braheem. Tad ehdufchi un dshruschi wisi pee weena galda. Schis sinas loti atgahdina kahrtibu kara laikos pee senajeem latweescheem. Juhrlaupischana bija preeksch wineem tahda pat maises peka, ka tirdsneeziba. Tolaik to neusskatija ka noseegumu. Ja kahds jutās til spehzig, ka wareja fweschu juhneeku pahrawaret, tad winsch tam usbruka ar wismeerigako firdsapinu, jo tad rihojās pehz parunas: kam spehks, tam taisniba. Laikmetā, kur normanu wara bija fashneegusi wisaugstako pakahpeenu, wini bija bihtami un nepatihkami neween Baltijas eedshwotajeem, bet peemeleja ari Wahzijas, Anglijas un Franzijas peekrastes, dewās wehl tahlak us deenwideem un pahrsheidsa ari Italijas juhmalneekus. 9. gadu fimteni wini brauz us Islandes salu, un stahsta, ka ap to laiku wini atradusch ari Grenlandi. 10. g. fimtena fahkumā weena dala no normaneem nometās Seemel-Franzijā un 11. g. f. normani atrada stiprus pretineekus wahzeeschos (germanos), kuri 13. g. fimteni, Hansas fugu aissargaschanas beedribai nodibinoteles, nehma pahrswaru, apspeeda normanu waru un atdarija wineem to, ko bija agrak no wineem zeetusch, usbrudami wineem un laupidami winu peekrastes.

Par germanu fugneezibas fahkumu sakams tas pats, kas par seemelneekem wispahrigi. Pee wahzeescheem fugneeziba attihstijās gan gausaki, nekā pee normaneem, un winu pirmatnes fugi bija nestipraki nekā normanu fugi. Bet wahzeeschos radās un attihstijās jau agrakos gadu fimtenos eeschchigs spehks, kas wehlak jo warenaki parahdijās us ahreeui un kalpinaja gadu fimteneem seemelneeku tautas. Schis spehks meklejams kristigā tizibā, zaur kuru germani bija faistiti ar Romu un deenwidu kulturās tautām, un kulturā, kuru wini mantoja no pehdejeem. Dshwa fatihme ar zitām tautām radija pee germaneem faussemes tirdsneezibu, kura jau bija brangi attihstijusees un nokahrlojusees, kad wini 9. gadu fimteni nahza sakarā ar normaneem. Lihds tam laikam wahzu juhneeki neeedroschinajās stahtees sakarā ar bahrgajeem paganu juhneekem, normaneem, bet bija gan wini jau sawas prezes iswedusch par

juhru us Britaniju, franziju un Portugaliju. Bremene bija pašstama kà slawena tirdsneezibas pilsehta; tur sanahza tirgotaji no wisam pasaulles malam. No Bremenese dewas misionars Ansgars 9. gadu simteni pa juhru us Sweedriju, wikam fekoja tirgotaji un dibinaja pretfchu noliktawas starp jaunatgreetajeem normaneem. Bremene ir ari tas schuhpulis, kas suhtijis Baltijas eedfihwotajeem kristigu tizibu un dšimtbuhfšanu. Sinams, ka normani ne labpraht redseja fwefehneefus nometamees sawas mahjas. Sirdigi wini usbruka fwefehneefu un aldfina tos daudsfreis atpakal, bet ar gudribu un labakeem eerotscheem wahzeem tomehr isdewas eespeestees starp normaneem un eewest tur sawu tirdsneezibu. Ap 10. g. simteni wahzeem, ka drofcha peestahne un paspahrne Austrumu juhra, bija Bornholmas fala, pahris gadu simtenus wehla Gotlandes fala ar sawu eewehrojamo ostu Wisbiju, kura jau agrak sem normanu waras bija attihstijufees par leelu tirdsneezibas zentru wisà Baltijas juhra. Te sapluhda prezes gan no Sweedrijas, gan no Wahzijas un Danijas, gan ari no Baltijas. Ta pamastinam isplatijas wahzu tirdsneeziba un fugneeziba pa Baltijas juhru un ap 1158. g. wahzu tirgotaji nonahza paschi ari Baltija. Tirdsneeziba pa faussemi starp Baltijas eedfihwotajeem un wahzeescheem bija eefahlfufees jau agrak, jo pirmee jau sen pahrdewufchi dšintaru teitoneem (germaneem).

II. Kà Egils Skalagrimesons brauzis wifingos us Kursemi.

Seemeefneeku teika, R. Klaustina tulkota.

Notahstis par Egilu Skalagrimesonu ir gabals no Egila teikas. Klaustinsch to tulkojis no seemeefneeku dsejas un prasas frahuma „Thule“. Kas isnahk no 1911. g. Teika plaschak pashtama jau agrak. Urbusows sche atstahstito teikas episodi peemin sawa Baltijas wehsture un to atteezina us 925. g. Egils Skalagrimesons ir 10. gadu simtena eewehrojamaikais stalds (islandeeschu dseefmineeks).

Torofs (Egila brahlis) un Egils dšihwoja labà fatiziba ar foriru. Pawasari wini farihkoja leelu fugi, sapulzinaja juhras braujejus, laidas wasaru Baltijas juhra laupit, eemantoja leelu laupijumu un iszihnija leelas zihnas. Dehz tam wini brauja us Kursemi un islahpa mala. Us pusmeheesi wini tur noslehdsa meeru un tirgoshanans lihgumu. Bet kad norunatais laiks fahka eet us galu, wini fahka firot, usbrukdami daschadeem apgabaleem.

Kahdu deeuu wifingi eegreesas plata upes grihwa. Wisaplahrt stahweja beefs meschs. Wini wihfshas kahpt mala un sadalija juhras braujejus diwpadfmit wihru leelos pulzinos. Wifingi dewas mescha eefshà

un pehz ihfa laika atrada kahdu nometni. Tur wini laupija, nofaudami wifus wihreeschus, bet laudis behdſa un neturejās nemas pretim.

Kad wakars ſahka mestees, Torolfs taureja wifus laudis ſopā, un wihri greeſās mahjup no tās weetas meſchā, kur ſatram gadijās buht. Kuga laudis wareja pahrfkaltit, kad tee ſanahza pee uhdens malas. Kamehr Torolfs bij nonahzis pee juhſras kraſta, Egilu nekur neredſeja. Utnahza naſts un ſametās tumſchs; aiſ ta eemeſla laudis nodomaja, ſa winu nebuhfchot eefpehjams eet mellet.

Egils bij ar diwpađſmit beedreem iſgahjis meſcham zauri un eerau-
dſijis plaſchus klajumus ar ehſam. Kahdas mahjas ſtahweja teem taiſni pretim un tur nu wini tuhlin dewuſchees. Deenahluſchi klaht, wini naſti metās mahjās eefchā, bet neweena neatrada preekſchā. Wini paſehra wifas aiſneſamās mantas lihds. Nometnē bij dauds ehku un wiſingeem nahzās deeſgan ilgi pakawetees. Kad wini iſnahza no mahjām klajumā, jau kurſchu puhlis ſtahweja ſtarp wineem un meſchu un tuhlin uſbruka wiſingeem.

Starp wineem un meſchu bij uſtaifita koſa ſehſta. Egils peefodinaja beedreem ſefot winam uſ pehdām, lai uſbruzeji neſpehtu tos no wiſām puſem apnemt. Egils dewās papreekſch un ziti pakal tiſ tuwi, ſa neweens neſpehja eefpeeſtees teem ſtarpā. Kurſchi niſni ſweeda uſ ſirotajeem ar ſchēhepeem un ſchaudiſa ar buhtām, bet ſobinu ſautinā neeelaidās.

Egils un wina laudis, uſ preekſchu dodamees, drihſ noſſahrta, ſa ſozinu ſehſta nowed ſtuhri, kur peecet otra ſehſta, ſas aiſkawēs winus tah-
laſ dotees. Sehtu ſtuhri kurſchi padarija wiſingeem dauds launa. Weeni uſbruka laupitajeem no ſehſtas puſes, kamehr ziti meta drehbes teem uſ eeroſſcheem. Tahdā kahrta wiſingus eewainoja, ſaguhſtiſa un wifus ſa-
ſehja. Pehz tam guhſteknus aiſweda uſ zeemu.

Zeema wezakais bij warens un bagats wihrs. Winam bija ra-
ſchens dehls. Tagad nu ſahka apſpreeſtees, ſo ar guhſteknem eefahkt. Semneekſ teiza, ſa labaki wifus tos zitu pehz zita nogalinat. Semneekā dehls eebilda, ſa ſametiſchotees tumſchs, lihds guhſteknus nomozifchot, un tahda ſteiga neatneſifchot zeramo preeku un gandarijumu. Wiſch luhdſa, lihds rihtam pakawetees. Aiſ ta eemeſla guhſteknus ſtipri ſaſehja un eefproſtiſa ſahdā ehkā.

Egilu peefehja ar kahjām un roſām pee ſtaba. Pehz tam mahju ſtipri nobulteja. Kurſchi turpretim dewās ſahlē, ehda, dſehra un gawileja. Egils kuſtinaja ſtabu, pret to aſpreeſdamees, kamehr iſkuſtinaja no ſemes. Stabs nogahſās ſemē. Egils atſwabinajās no ta un ar ſobeem atraifija ſaſeetās roſas. Atſwabinajis roſas, wiſch attaiſija walā ari kahjas. Pehz tam wiſch atſwabinaja ſawus beedrus.

Walâ tifuschi, firotaji luhfoja weetu, zaur furu fluht wisweeglaki ahrâ. Ehlas feenas fastahweja no swarigeem fokeem, tikai weena schkehrseena bij plahnaka. Wini steidsàs turp un to islausu. Tahdâ fahrtâ eeflodstee eekluwa otrâ telpâ, furai ari wisapfahrt resnu baku feenas. Tu wini isdsurdeja zilwekus sem kahjâm runajam. Wini luhfojâs wisapfahrt, kamehr atrada semê durwis un tàs atwehra. Apafschâ atradâs dsila bedre, no furas atskaneja wihreeschu balfis.

Egils jautaja, kas schee par laudim esot? Bildinatais nosauza fewi par Uki. Egils taujaja tahlak, waj newehletos no bedres fluht ahrâ. Uki atbildeja, ka to gauschi wehlotees. Egils ar beedreem nolaida lejâ wirwes, ar fo bijuschi faistiti, un iswilka wihrus augschâ.

Uki teiza, ka abi jauneki esot wina dehli, bet paschi dani un pagahjuscho wafaru juhras gaitâs faguhstili.

„Seemu mani istureja toti labi,“ winsch fazija. „Dat wisa semneeka faimneeziba tika nodota manâs rokâs, bet manus dehklus padarija par wergeem un tee zeeta leelas mokas. Pawafari gribejâm aischeght. Muhs nokehra un cetupinaja schai bedrê.“

„Tew buhs gan weeta labi pasihstama,“ atteiza Egils, „un tu sinasi mums usrahdit zelu, ka teekam no schejeenes laukâ“. Uki teiza, ka blakam esot wehl weena schkehrseena un peemetinaja: „Uslauschat to, tad eekluhfeet labibas gubeni un no tureenes wareseet eet, kury ween gribat.“

Egils ar beedreem paklausija padomam. Wini uslaufa dehtu seemu, eekluwa gubeni un isnahza ahrâ. Nalts bij tumfchu tumfchâ. Egila beedri dewa padomu, tuhlin steigtees uf meschu. Egils jautaja Uki: „Ja mahja tew tik pasihstama, tad parahdi mums kahdu laupijumu“. Uki passkaidroja, ka mantu esot deesgan, peebilsdams: „Eelâ telpâ augfchas stahwâ, fur pats semneeks gul, buhs mantu daschadu, netruhks ari eerotschu.“

Egils pawehleja kahpt augschâ. Ufshapuschchi augschâ, wini redseja, ka augfchejâ telpa neaisflehgta. Tur dega uguns un apkalpotaji taifija wihreescheem gultas. Egils pawehleja dascheem palist ahrâ un luhkot, ka neweens neisfreen laukâ. Winsch dewâs ar ziteem istabâ. Sirotaji kehra pehz eerotscheem, furu nebij truhkums, un nokahwa wisus wihreeschus, kas ween bij eekschâ. Drihs wisi firotaji stahweja labi apbrunoti.

Uki peegahja nolaischamâm durwin klah, atsklehdsâ tàs un teiza, lai kahpjot ween lejâ. Danehmuschchi lihds fwezi, firotaji kahpa lejâ. Tur atradâs semneeka dahrgakâs mantas, flakstas rotas un dauds sudraba. Eaudis usnesa smagâs nastas augschâ. Egils pasita kahdu smagu meestina kruhsti sem rokâs un usnesa augschâ. Tu wini aisgahja uf meschu.

Jau meschâ nonahkot, Egils apstahjâs un teiza: „Schahds firojums isnahk behdigs un ihsteneem wifungeem pawisam nepeederigs. Mehns nosagâm semneekam dahrgumus, pascham nesinot. Schahdu fauna pilnu

leetu nedrihļst peelaist. Ešim us zeematu atpakaļ pašinot, kas notizis." Wisi pretojās, teikdami, ka gribot us fugi dotees.

Egils nolika meestina kruksti semē un šķehja us zeematu atpakaļ. Pee mahjas nonahzīs, wiņsch eeraudšija, ka ūlaini nesa apklahtus galdus ūhka istabā. Egils eeraudšija, ka ūhki dedsa leela uguns un pahre to wahrijās brangs katls. Warenas malkas ūhķilas bij pahrneftas mahjās, kā toreis parasts. Tahdā ūahrtā malkas ūhķila eesahka degt weenā un isbedsa otrā galā.

Egils pakehra ūhķilu bakka garumā, eeneša ūahle, degošo galu pabahsa pašpahrnē pašchu jumta ūkaidinu starpā. Uguns ahtri apnehma jumta kabes. Pirms dšihwotaji uguni pamanija, wišs jumts stahweja weenās leesmās. Wihreeschi metās us durwim, lai gan nespehja lahgā ahre kluht, pa datai aissprostitās ūhķilas deht un ari tadeht, ka Egils ūargaja durwis. Leelako datu no wihreescheem wiņsch nokahwa durwis. Pehz ihša brihtina dega ūahle, ar wišu jumtu ūabruhdama, un laudis, kas bij eekšā, dabuja galu.

Egils šķehja atpakaļ us mešchu. Wiņsch atrada tur beedrus kopā. Wisi dewās nu us fugi. Egils teiza, ka meestina kruksti, ko pats panehmis, wiņsch gribot paturet kā goda dahwanu. Ta bij pilna ar ūudrabu. Torolka laudis preezajās, eeraudšidami Egilu nahkam. Gaisminai ūwihstot, wini dewās juhrā; ūki ar dehleem atradās Egila pulkā. Wini brauja us rudens puši gar Daniju, usgluhneja tirgotaju kugeem un laupija, kur ween wareja.

12. Par ūeno latweeschu kulturu.

Profesora P. Šķmi d t a — Etnografišu rakstu krahjums. I. Rīgā 1912.

Jau ūen ihstee Wahzijas mahzitee wihri ir aishrahdijušchi, ka pruhščhu peekrašte no Baltijas juhras dšitā ūenatinē bijuše pašihstama kā sihtara seme. ūri muhšu tautas dseefmu „dšintara seme" naw nekas zits, kā ūenā pruhščhu seme un newis Baltija waj kurseme, kā domaja ūenak. Teef wehrots, ka ūcho sihtara ūemi buhščhot apmeklejušchi pat jau ūenee ūenizeeschchi. Ir ari aishrahdits, ka ūeno egipteeschu sihtara noūaukums (pehž ūlinija saal) waretu buht zehlees no leišchu wahrda sakai, latweeschu — ūweki. ūo leišchu wahrda gentaras jeb gintaras (dšintars) ir aishnehmušchees ari ūreewi ūawu „янтарь" un tahtak ungari ūawu „gyantār." Sihtara deht zelojušchi us ūeno Pruhšiju ari romeeschchi, kuri pehž, W. Hehna domām, atnefušchi ūheit ūawu noūaukumu ūeltam: aurum, ūenak: ausom (ūal. pruhščhu ausis, leišchu auksas) ūelta weetā, kuru pehž Hehna domām latweeschchi buhščhot aishnehmušchees no ūreeween; ūhis pats wahrds laikam ūenak bijis ari latweeschcheem. Leišchu un latweeschu ūentščchi esteeschchi, kā ūinams, ešot tirgo-

juſchees ar ſwehru ahdàm, fadehſ war domat, ka ari latinu wahreds vi-verra (wahwere) waretu buht zehlees no baltu wahrda (ſal. latw. wahwere, leiſchu vovere un pruhſchu vevara), jo Deenwidus Eiropà wahweres ne-dſihwo. Wiſu to eewehrojot, latweeſchi, leiſchi un pruhſchi jau preeſſch Kristus dſimſchanas nebuhs wairs bijuſchi nekahdi meſchoni, kureem wiſa to laiſu kultura buhtu palikuſi gluſchi ſweſcha. Schis domas apſtiprina ari Kopenhagenas profefors W. Tomſens. Pehdejais aſſrahda, ka ſomu-ugru tautas aiſnehmuschàs ſawas ſenakàs kulturaz leetas, jif tahtu ſneedſas walodas leezibas, taiſni no latweeſchu, leiſchu un pruhſchu tautu ſaimes. Starp ziteem aiſnemti muhſu wahrdi: pirts, tilts, laiwa un alus, ſas leezina, ka jau tanis ſenos laiſos muhſu ſentſchi pratuſchi buhwet ehſas, taiſit tiiltus, braukt ar laiwàm un bruhwet alu. Tautu ar tahtu kultura wairs newaram ſaukt par meſchonu tautu. Schis domas apſtiprina pa dakai ari archeologija, tà kà Druhſjâ un Baltijâ ir atraſtas ſeno romeeſchu naudas, glaſchu krelles un daſchadas bronſas un dſelſs leetas. Utzeros fur laſijis, ka uf Sahmu ſalas eſot atraſta ari weena ſenizeeſchu moneta. Up Kristus laiſu eefahſas ari Baltijas dſelſs laiſmets. Bet tà kà wiſas ſchis leetas ſihmejas drihſak uf ſomu tautàm, kuras tanis laiſos buhs apdſihwojuſchas leelako datu no Baltijas, kamehr muhſu ſentſchu dſimtene buhs meklejama tahtaku uf deenwideem, tad naw jaſchaubas, ka pee baltu tautu ſentſcheem ſchi kultura buhs ſahluſes wehl agrafi.

Buhtu jau ari atmetama ta paſazina, ka latweeſchi tikai wehl no 12. gadu ſimtena widus eepaſinuſchees ar wahzeeſcheem un winu kultura. Tam runà preti walodneeziba un kulturaz wehſture. Uri kroniku ſinas par ſcheem laiſeem ir uſrakſtitas dauds wehlaſu, kad jau ihſtee leetas apſtahtki wareja buht aiſmirſti. Jau muhſu noſaukums wahzeetis, ſas ſaſkan ar leiſchu vokietis atgahdina loti ſenus laiſus. Pehz kahdàm wehſtures un walodas leezibàm man ſchleet, ka ſchis noſaukums buhtu nahzis no ſenàs germanu zilts noſaukuma ſhauki jeb ſhauzeeſchi (ſhauci). Bet tik wezos laiſos ari wahzeeſchi newareja buht nekahdi kulturaz neſeji. Seno greeku un romeeſchu kultura tikai pamaſàm ſahka iſplatitees uf ſeemekeem. No romeeſcheem wina pahnahza pee mums zaur gotu un wahzeeſchu ſtarp-neeziſu, bet no greekeem ari ar ſlawu, ſewiſchki ſreewu palihdſibu. Naw jaſchaubas, ka pee latweeſcheem ſchis tas nonahza dauds wehlaſu, bet naw mums nekahda eemeſla domat, ka latweeſchi buhtu bijuſchi itin kà iſſlehgiti no ſatiffmes ar ſaiminu tautàm. Uri ne wiſas aiſnemtàs leetas bija latweeſcheem gluſchi jaunaz. Daſchs labs atradums tika peenemts tikai leelakas ehrtibas un lepnibas dehſ.

Naw jaſchaubas, ka „buhwet ehrebegus“ ar „glaſchu ruhtem,“ „muhru pundumentem“ un „ſturſteneem“ latweeſchi buhs mahzijuſchees no wahzeeſcheem, bet ari paſchi wini ir pratuſchi „jiriſ“ daſchadas ehſas, kà:

namus, pirtis, flehtis, fuhtis u. z. Namus wini jau taisijufchi ar jumteem, krahfnim un logeent. Turpretim naw mums nekahda eemesla, turet latweefchus par fkurstena atradejeem, jo preefch 14. gadn fimtena pat wifa Eiropā bija fkursteni leels retums. Wehl neilgi atpakal bija Widsemē fa-stopamas wezu laifu nabadsigas istabas pat bes foka fkurstena. Uri pagrabs naw latweefchu atradums, bet lihds ar nofaufumu aismemts no freeweem.

Pawifam nepareifas ir tās domas, ka ari fawu pilskalnu un piku eerihkofchanu latweefchi esot aismehmuschees no wahzeefcheem. Tahdas paschas pilis fenatnē mehš fastapam neween pee wahzeefcheem un latweefcheem, bet ari pee flahweem, greekeem, indeefcheem un dauds zitām tautām. Uri latweefchu nofaufums „pils“ stahw koti tuwu lihdsigeem wahrdeem leifchu, greeku un fanfrita walodā. Naw nekahdu fchaubu, ka piku zelfchana ir atteezinama jau uf preefchwefsturiskeem laifeem.

Atteezotees uf tahdeem wahzu wahrdeem, tā: „fnehde“, „ehse“, „ambulta“, „ahmurs“, „stangas“, „wihlis“ — waretu ari fpreest, ka latweefchi fenaf pirkufchi tikai apstrahdatu dselsti un ka kalfchanas mahfla wineem bijuse fweſcha. Bet ko tad gan buhs darijufchi latweefchu faleji ar plehfchām, laftu un weferi? Tāpat ari wehrpfchana latweefcheem bijuse agraf pasihstama, nekā wahzu „raitufch“, — aufchana agraf, nekā wahzu „stelles“, — fchuſchana agraf, nekā fchujamā adata, jo ar pirmajām adatām buhs tikai adijufchi. Wezee latweefchi ir jau fen pratufchi darit faldu alu un medu, bet „meestina (wahzu Met) bruhweſchanu“ buhs warbuht mahzijufchees no wahzeefcheem. Wairaf fareschzits isleekas jautajums par fenajeem foka traufkeem un istabas leetām pee fenajeem latweefcheem. Wifā fwarigakee galdneeka eerotfchu nofaufumi latweefchu walodā ir nahlfufchi no wahzu walodas, tā: „fahzis“, „flihmeſte“, (fal. igauwu lūmeister — Schneidemesser, laifam no platwahzu flihpen=fchleifen un Messer), „ehwele“, „dretjas“, „fkrubbenkzis“. Uf tahdu paschu zelfchanos aifrahda muhfu fwarigakee foka traufku un mahjas leetu nofaufumi: „balka“, „kublis“, „fpainis“, „kapis“, „kehrne“, „wanna“, „kanna“, „fkapis“, „kaste“, „lahde“. Wifū fchahdu leetu truhkums noſihmetu leelu robu ſeno latweefchu ſaimneezibā. Wiſpirms wifas ſchās leetas nebuht naw pilnigi jauni wahzeefchu atradumi un, otfahrt, wina weetā fenaf bijufchas ari dauds un daschadas zitas leetas. „Sahzu dehfu“ weetā muhfu wezās tautas dseefmas min ne reti ari plehstus un ſchekstus galdus. Skapju, lahſchu un ſchkirstu weetā dseefmas daudsina no frijeem ſchuhtus puhrus, kuri taisiti deefgan eewehrojama leeluma. Wifadu ſpainiſchu weetā ſeneem latweefcheem bijufchas foka un tahfs zibas. Pehdejās ir pasihstamas pa wifū Seemela Kreewiju un Sibiriju lihds Altaja un Baikala apfahrtnei. Sibiriā ir ſchis zibas tik mahfligi aiftaifamas, ka pat uf muti apgahſchot nelihst no

winām uhdens laukā. Kineefchi wehl lihds ſchim neleeto fokā trauku ar ſtihpām. Šho weetā wineem ir wiſadi mahlu podi un pihti trauki. Pehdejee ne reti ir odereti jeb pahrwilkti ar ſawadu papiri, waj ahdu. Uku ſpainu weetā wineem ir no rihtstēm pihtas wahzeles. Uri latweefchi ir pratuschi piht wisnewiſadus grosus no ſaknēm, rihtstēm, loſknēm, ſkaleem, needrām un kelpjeem. Otrſahrt, augſchā mineto wahrdu truhkums wehl nebuht neleezina, ka latweefchi naw paſinufchi ari ſcheem lihdsigus preeſchmetus. Muza leefas buht wezaks wahrds un buhs jau ſen pahrnahzis pee latweefcheem warbuht no kreeweem (ſal. бочка, буза, муза). Latweefchu ſaimneezi bā ir ari labi paſiſtama pusmuza. Muzeneefi ir turklaht wezu wejee amatneefi. Čapat wahrds ſiſhpa buhs zehlees no darbibas wahrda „ſteept“ un buhs turams par iſhtu latweefchu wahrdu. Ja tad nu ſchee latweefchi pratuschi taiſti muzas ar ſtihpām, kadeht tad wini nebuhtu taiſtjuſchi ari zitus weenkahrſchakus traukus ar ſtihpām? Wahzu paraugi buhs tiſai bijuſchi glihtaki un praktiſtaki un tadeht iſſpeeduſchi wezos latweefchu traukus. Iſhtu latweefchu eerotſchu ari naw bijis maſums, kà: zirwis, duhjis, tutenis, naſis, gelfis, kalts, greblis, ſwahrpſts, urbis, ihlens, un nebuhtu nekahds brihnums, ka wineem ari ſahga, ehweles un wihta weetā buhtu bijuſchi ſawi rihti. Treſchlahrt naw numms wehl peeteefoſcha eemeſla domat, ka wiſas minetās leetas buhtu pahrnahkufſchas pee latweefcheem tiſai ap 13. gadu ſimteni. Ur daſchu labu leetu latweefchi wareja eepaſihteas ari agraki. Zeturklaht naw jaaiſmirt, ka wahzeefchi naw nebuht ſcho leetu atradeji. Uri wini aiſnehmās kulturu no ſaweem ſaimineem, ſewiſchi romeefcheem un turklaht par wairaf gadu ſimteneem. Naw ſchaubu, ka ap 13. gadu ſimteni wahzeefchi ſtahweja augſtaki par kreeweem un latweefcheem pihu buhwēs, kara mahſflā un rakſtu praſchana, bet ſaimneezi bā un mahjas dſihwē tanē laiſā newareja buht leelas ſtarpibas ſtarp ſchām trim tautām. Zetotajs Rubrjukwis no 13. gadu ſimtena rakſta, ka kreewu apgehrbs maſ iſſchſirotees no wahzu apgehrba. Wiſa latweefchu dſihwe atkal toti lihdsinas kreewu dſihwei. Wiſai kara mahſflai un kulturai par ſpihti Baltijā pahrnahkufſchee wahzeefchi tomehr top ſakauti neween no leiſcheem, bet ari no kurſcheem un pat ſemgakeem.

Šchi lihdsiba wahzu, kreewu un latweefchu dſihwē paſtahw ari wehl wehlaſos laiſos. Kreewu lepnums ir bijis ſaſchokſ un zepure no lapſu un zaanu ahdam. Uri muhſu tautas dſeeſmās bagatee latweefchi lepojas ar „заану зепуритēm“ un „luhſchu ſaſchozineem.“ Čapat pee wahzu leelſungeem Baltijā, pehz Ruſowa wahrdeem, luhſchu ſaſchoki („mit Loſgen gefodert“) bijuſchi wiſwairaf zeenitee. Bagatas latweetes, pehz muhſu tautas dſeeſmām, n-ſa „baltu pehrku wainadſinus,“ kuri, pehz wiſeem apſtahkſeem ſpreeſchot, nebuhs ſchſiramī no „Вички“ jeb „Кибя“ pee free-

weetēm (sal. wehl leišchu kykas un latweefchu kīkis) un „Perlen Benken“ pee wahzeetēm wezos laikos. Tas pats Rusfows leezina, ka wehl ap 15. gadu simteni Baltijas wahzu leelkungi un preesteri gahjuſchi us dsihrēm pee ſaweem ſemneekēm. No wiſa ta mehſ redſam, ka pehž ſawas kulturās toreis wahzeefchi wehl tik wiſai neaſchēhrās no latweefcheem. Ap 13. gadu simteni ſchi ſtarpiba ſtarp abām tautām nebuhs bijuſe leelaka. Ja tad nu muhſu tautas dſeesmās ir ſaſtopamas ſinas par ſchēlteein galdeem, ſchuhteem puhreem, ſakeem (wara) ſobeneem un žitām wežām leetām, tad tās ir tikai leezibas par muhſu tautas dſeesmu firmo wezumu un newis aiſrahdijumi us kulturās neilgo muhſchu pee latweefcheem.

13. Senatne.

J. Raina. — Tahtas noſkanas ſilā wakarā. Uniw. Biblioteka. Peterburgā.

. . . Tur burwigā gaiſmā wiſs ſaigo un laiſtas,
 Jſ ſkana tur dſeesmās un ſaſkanās ſaiſtas;
 Pahſ pſawām, pahſ meſcheem tur meitenes lihgo,
 No kalna us kalnu jahn-ugunis ſpihgo;
 Wisapſahrt kà noſlehpums druhmi gul ſils;
 Tur glaſchu kalns mirgo, tur uhdens pils;
 Jſ needola nahras ſaldſehriģi ſmejas,
 Un mehneſnizā tur laumas wij dejas;
 Beſ ſaulites wakarā bahri tur dſeed,
 Tee bahrgu kungu gaitās eet . . .
 Beſ melnā tſchuſka juhrā maſ miltus,
 Tos jaehd buhs teem, ſani wara un wiltus;
 Tur karā jahj bahliuſch — auſt aſinains rihts,
 Pret eenaidneekēm aſs ſobens trihts.
 Tad augſchā ſahps pilskalns iſ ſenfeneem laiſkeem,
 Jſ ſimtgradu meega zaur duhmeem un twaiſkeem.
 Dees ſaulite atkal trihſkrahſaina:
 Drihſ ſila, drihſ ſata, drihſ ſarkana.

14. Senee latweefchu prezibu weidi.

Plahtā — Bahlelini un tautas. Burtneeka puhſ. Rīgā, 1912.

Newar buht ſchaubu, ka aiſwehſtures laiſmetos latweefcheem bijuſe paraſcha ſeewas laupit waj ſagt. Uſ to aiſrahda neween daſchi pahrdſihwojumi, ſas iſpauſchas wehl neſenās ſahſu zeremonijās, neween wehl pat tagadejā laiſkā leetotee noſaukumi „wedeji“ (wihra radi, ſenatnē jaunawas

laupitaji, sadseji, aiswedeji), „panahšneeki“ (seewas radi, no wahrda „panahšt“, dšihtees pakal), „wedekla“, bet ari daudsums tautas dseefnu, kuras dšihwi attehlo mineto muhsu sentšchu parafchu. Kr. Barons sawahzis, fakahrtojis ap 350 patstahwigu dseefnu ar dauds warianteem, eefpeestu „Eawju dainu“ III. šehj. I. datā, kuras wisas leezina un aisrahda us mineto parahdibu kà faktu. Tapat neapgahšchams fakts ir tahlakais prezibas weida laikmets — seewu pirššana. „Prezetees“, „prezeneeki“, „prezet“, (lihgawā — no lihgat?) aisrahda, ka šchahdai seewu luhšofšanas un nemšanas fahrtibai ir tirgošanas raksturs; naudas meššana kabhās ir attezigā rudimentarā (pirmatnejd) parahdiba. Ari labs šlais tautas dseefnu aisrahda us seewu pirššanu kà neapgahšchamu faktu.

Eatweešchu tautas dseefmās, fewišchēi wezakās, gandrihs pawišam neteek minets tehws. Seeweešchu, fewišchēi „mahšnu“, likteni wina loma nomauama weenigi jaunāko laikmetu dseefmās, kamehr tuhšofšcheem tautas dseefnu pašihšt weenigi bahlinus par mahšinas liktena noteizejeem. Mahšas dšihwe „bahlinos“ ir attehlota wisšpilgtakās krahšās. Bahlineem ir tagadejā tehwa wara pahr mahšinām: wini špeesch mahšnu pee wiseem darbeem, pret mahšinas gribu isdod, pee kahda wihra wineem patihšt, laikni pawehl eet mahšnai tautinās, isdod to kuras katram zela gahjejam. Nekur naw fastopams, ka „tehws ar mahši“ dod „meitinu“ tautās, bet weenigi „bahlini“ — „mahšinas“. Bet bahlini ari šagatawo mahsu tautās eefšanai: wini mahšinas apgahdataji, winas isrotataji ar wainadšnu, ar gredsentinu, ar puhra lahdi u. t. t. Bes bahlina mahšinas neweena newar dabut, weenigi ja mahša klušu no ta aisbehg, kad dšihwe winai kluwuse nepanesamaka, nekā šweščhās tautās. Bahlineem peefriht gandrihs weenigā loma mahšinas pahrdofšanā: tee šanem naudu par winu un stahjas šakarā ar pirzejeem — prezineešem; bet wini ir ari mahšinas atšfargi seewu laupiššanas periodā. Bahlini atšit ar šaweem soboneem usbruzejus, dšenas nolaupitai, aiswestai mahšnai pakal. Mahšina weenigi bahlineem šuhds par šawu gruhlo likteni tautās, nahšt pehž ihšakeem waj garakeem laika špeihšcheem (atkaribā no tahluma) pee bahlineem šehšt; bet daudšreis ari bahlini eet mahšinas apraudšit un tautas raht. Pa retam ismanama ari mahšes loma mahšnu likteni, daschlahrt šopeji ar bahlineem, wiswairak jaunlaiku dseefmās. Tehws šawā lomā deesgan reti fastopams; šalihdšinot ar bahlineem un mahmulinu, tehwu loma wisai neeziga un manama weenigi jaunlaiku dseefmās. Mahšina išschēir ari ihsto bahlinu no ziteem; daschlahrt fastopams ari wezakais bahlinšch un attehlota wina šwarigā loma mahšinas likteni. Beidsamā gadījumā gan leekas, ka bahlinam šche tagadejās gimenes wezakā brahša (dehla) loma, tikai us šchahdu wina lomu jastatas, kà us tradizionelu rudimentaru parafchu, pabalšitu no jaunlaiku šabeedriškas dšihwes, resp. gimenes eefahrtojuma.

„Bahlineem“ wiszaur ir preti statitas „tautas“. Mahšas dšihwe „bahlinos“ ir šalihšfinata ar winas dšihwi „tautās“, „tautās eefšana“ ar „palifšchanu bahlinos“, kà ari wiszaur šcho abu sozjalo grupu šaitifšme, wīnu dšihwe un seme. Gaišču eefstatu dabujam weenigi lafot wairafus tuhštofšus tautas dšeesmu; daschi peemehri mums nespēhi deefgan gaišču bildi dot un pabalstīt muhšu peerahdijumus wajadšigā plasčumā.

Ka šewas laupifšanas laifmetā gīmenes usbuhwe nebija taħda, kà šewu pīrfšanas, patriarchalās un wehlaš žiwilifetās gīmenes laifmetā, par to nēščaubas wairs neweens etnologs. Uri par to naw wairs ščaubu, kà laudis pīrmatnē bija apweenoti weenigi žilts un ne gīmenes weenibās, un kà šchis žilts eefšchēnē nebija gīmenū, bet paaudšču nodaļijumi. Žiltij bija komunals raksturs un tadehš wīš, ari behrni, peedereja žiltij un ne atšewifšchēem indiwīdeem: wareja pastahwet weenigi komunalā gīmene. Gandrihš katras šenās kulturas tautas wehštūre usrahda us tam lihššigām rudimentarām atleefām un pahrdšihwojumeem.

Šewu laupifšana eenesa šajukumu šchīni žilts komunalā usbuhwē, šadaliža to klanos, un sozjalā šahrtiba šahša pamasām pahrweidootees. Blakus šewu kopibat žilti eeweefās laupitas, šagtas weršenes un teefibas us tām eeguwa weiflakti un špehžigakti žilts ložekli; šchis usurpetās teefibas pamasām kluwa par eerasču un šewu pīrfšanas laifmetā pilnigi nodibinajās par priwatām teefibām. Bet wezais komunifšms nebija tīf weegli isnihzinams, wīnšč pastahweja wehl joprojam blakus jaunajām šadšihwes parahdībām un, šaudejis realo pamatu sem šahjām, ispaudās kà rudimentaras atleefas. Šatweešču tautas dšeesmās mehš redšam, kà šewu pīrfšanas laifmetā mahšinas pahrdošchanu isdara wīš šahdas sozjalas weenibas ložekli -- bahlini; tã tad wīnas ir wīšas šchis weenibas peederums.

Klaneem bija tas pats komunalais raksturs un tās pašas funkcijas: ašins atreebiba, aistahweščanās pret eenaidneeku u. t. t.; wtnu eerasčas tãpat ispaudās, kà wīšas žilts eerasčas.

Klana isželščanās weenigi domajama šakarā ar matriarchatu (mahšes teefibām). Šaupitas šewas eenesa šweščā žilti šawas eedšimtās un no žilts mantotās ihpaščibas un tradizijas un eepoteja tās šaweem behrneem. Tehwam bija, tãpat kà agrak, pašwa loma un dasčšahrt wīnšč nebija pat noteizjams. Dšimumu un paaudšes wareja weenigi noteikt pehž mahšes. Ušins radneeziba us šchis attihštibas pakahpes štipraša par gīmenes šaitēm. Šewas radneeku (bahlinu P), dasčšahrt ari wežakā brahša (bahlina P), loma daudš šwarigakā par wihra, resp. tehwa lomu. Šš šewu laupifšanas pašasčas dabifki attihštijās eefogamija (prežibas ar šweščas žilts šeweetēm) un dasčšahrt eefaknojās tiftahš, kà endogamiju (prežibas ar

paſchu zilts feeweetēm) uſſlatija par ſaut ſo neparaſtu, reebigu, netikumiġu. Ta faſtopama weenigi iſnehmuma gadijumos. Par ſchahdu iſnehnimums warbuht jaufflata ari bahlina prezeſchana peh3 mahſinas daſchās tautas dſeeſmās.

Seewu pirſſchana attihſtijās lihds ar pretſchu iſmainu, ſas bija kul-
turas progresa ſeſas. Mainu tirdſneeziņa neaprobeſchojās weenigi ar ne-
dſihweem preeſſchmeteem, bet iſplatijs ari uſ dſihweem: lopeem, wergeem,
ſeewām. Tirdſneeziņas ſakari nodibinajās neween aſſewiſchē tautu un
zilſchu ſtarpā, bet ari ſlanu ſtarpā. Jadomā, ſa ſlani bija tiſtahl attih-
ſtijuſchees, ſa wineem bija ſawi ihpaſchumi ahrpus zilts ihpaſchuma; tahdā
ſahrtā ari ſeeweetes wareja buht jau ſlanu ihpaſchums. Tautas dſeeſmas
numſ leef nojaufi, ſa mahſina teef pahrdota un aiſweſta tuwumā, tikai
pahſ upiti, aiſ ſalnina, pahſ robeſchu, bet ari tahtumā, pat ſimtu juhdſchu
tahtumā. Peh3 mahſinas preze neween apſahrtejee tauteſchi, bet wina
iſeet tautās pat pee krewweem, leiſcheem, poſeem, pruhscheem, wahzeſcheem,
ſweedreem, lihbeſcheem, igaukeem. Wiſur ir bahlineem un mahſinām
radi; teef mineti pat tatari, englanderi un ſprantſchi, bet leefas pahſ-
neſtā, ironiſkā noſihmē.

Seewu pirſſchanas laikmetā ſeewu pirſſchana jaufflata ſa priwata
ihpaſchuma eeguhſchana, un tas atkaras no pirzeja maſſas ſpehjas. Gai-
ſchaka un aktiwaka ſche tehwa loma; matriarchats ſahl ſaudet pamatu
ſem ſahjām, un tehwa, ſa patriarchalas gimenes galwas, teeſibas, ſahl
ſpehlet waldoſcho lomu. Weenigi jaunawas bauda wehl pilniġu brihwibu,
ſamehr ſeewām wiſs ſas aiſleegts. Kā wehſturikſus pahrdſihwojumus no
ſchi laikmeta uſejam daſchu kulturas tautu dſihwē daudſ tamlihdſigu pa-
raſchu. Tā Olimpu ſazihlſtēs weenigi jaunawas drihſteja buht par ſta-
titajām, ſamehr ſeewām tas bija aiſleegts ar nahwes ſodu.

Tagadejā ſaderinaſchanās zeremonija eepreeſch laulaſchanas ir wehl
pahrdſihwojums no ſeewu pirſſchanas laikmeta. Senal tahdai paraſchai
bijuſe reala noſihme, un muhſu tautas dſeeſmās wina ſpilgti attehlota.
Schahdas deribas daſchahrt tiuſchās ſlehgtas jau ar nepeeaugſcheem
behrneem; leefas, ſa ſchahda paraſcha bijuſe paſihſtama ari muhſu ſen-
tſcheem. Behrni tagad mehds peederet ſeeweetes ihpaſchneekam, tehwa
jeb wihrām, un tahdejadi ſeewu pirſſchanas laikmeiſ uſſlatams par tās
gimenes formas ſahſkumu, ſuea nodibina ſafarus tehwu un behrnu ſtarpā.
Schahds patriarchalās gimenes rakſturs mehdsja buht latinu „familia“ un
leefas ari latweeſchu ſaimei.

Kā ſlana un matriarchata attihſtiſchanās ſadalija zilti un iſahrdija
winas weenibas pamatus, tā patriarchalā gimene un patriarchats attihſtijās
ſlanu eeſcheenē un to ſaſmaſzinaja wehl maſalās weenibās ar wina ſpe-

zijskām interesēm, kuras ar privātā ihpašchuma attihstīchanos eeguwa arween leelaku nosīhmi. Privatais ihpaščums noweda pee modernās jeb ziwilisetās (pehž Morgana) gīmenes attihstīchanās un sozjalā fadsīhwes eelahrtojuma isweidoščanas, arween wairāč farauza winā tā sauktās gīmenes galwas, tehwa teešbas us mahtes, tā gīmenes pabalstītajas, rehšina.

15. Bahlelini dšenas pehž mahšinas.

Latweešču tautas dšeesma. — Kr. Barona un H. Wissendorfa Latwju dainas. III, 1. Peterburgā, 1907.

Mehs dewini bahlelini,
 Weena pate mums mahšina;
 Jē rihtina malti gahja,
 Puhru mala rihtinā.
 Eļ, mahmina, apluhkot
 Sawas jaunās malejinas:
 Neruhž waira dširawinas,
 Nedseed pate malejina.
 Nahš mahmina atpačal,
 Ašarinas slauzidama.
 Wakā durwis, walā logi,
 Tautas mahsu ašwedušči.
 Zetatees, bahlelini,
 Aunatees saħbašos,
 Welzeet luhščā kaščozinūs,
 Jofeet salus sobeninūs,
 Leezeet zaunu zepurites,
 Seglojat kumelinūs,
 Seglojat kumelinūs,
 Dšenateeši pehž mahšinas,
 Pehž mahšinas wainadšina.
 Jahjat, braħti, šimti juħdšču,
 Ašandseet kumelinūs,
 Ašandseet kumelinūs,
 Panahšfeet zelinā. —

Ņojahjam pirmu šimtu,
 Dajahjam augstu kašnu.
 Augsta kašna galinā
 Trejdewini bundseneeki.
 Ņi, miħtee bundseneeki,
 Kam juħš šče bungojat?

— Tai mahšai bungojam,
 Ko šchodeen garam weda.
 — Ņi, miħtee bundseneeki,
 Waj jau šen garam weda?
 — Ņawa ilgi, šeidsatees,
 Wehl zekā panahšfat.

Ņojahjam otru šimtu,
 Ņjahjam augstu kašnu;
 Augsta kašna galinā
 Trejdewini kofletaji.
 Ņi, miħtee kofletaji,
 Kam juħš šče koflejat?
 — Tai mahšai koflejam,
 Ko šchodeen garam weda.
 — Ņi, miħtee kofletaji,
 Waj to šen garam weda?
 — Ņawa ilgi, šeidsatees,
 Wehl zekā panahšfat.

Ņojahjam trešču šimtu,
 Ņjahjam augstu kašnu;
 Augsta kašna galinā
 Trejdewini špehlmanišči.
 Ņi, miħtee špehlmanišči,
 Kam juħš šče špehlejat?
 — Tai mahšai špehlejam,
 Ko šchodeen garam weda?
 — Ņi, miħtee špehlmanišči,
 Waj to šen garam weda.
 — Ņawa ilgi, šeidsatees,
 Wehl zekā panahšfat.

Jahjam wehl simtu juhdschu,
 Jau wisukt peebirufchi.
 Ujjahjam augstu kalnu,
 Eraugam icelu zeemu;
 Wisapfahrt kuplas leepas,
 Uflehgam wahrte flehgti.
 Laufcham, brahlt, fchautru flehppjus,
 Metam zeema fehtmalâ.
 Satruhâs zeema funi,
 Sahf tee fihwi lahdimat.
 Jsnahf diwi jauni puifchi,
 Kâ ofoli usaugufchi,
 Saunem muhfu kumelinus,
 Ewed stakta dibenâ,
 Met ahbolu redelês,
 Ber aufinas filitê,
 Ber aufinas filitê,
 Ee lej fkaidru uhdentinu.
 Jsnahf diwas jaunâs meitas,
 Kâ rofites seededamas,
 Kâ rofites seededamas,
 Dfekteneem matineem,
 Ewed pafchus iftabâ,
 Pazel mums meldu frefhflus,
 Pazel mums meldu frefhflus
 Dee leelâ leepu galda,
 Ufklahj balu galdautinu,
 Uflee k Deema meelastinu,
 Uflee k meefchu alutinu,
 Uflee k wihna biferiti.
 Eef mums eht, leef mums dsert
 Eef Deewinu peeminet.
 Ne ehdam, ne dferam,
 Pehj mahffinas raugamees.

Eeraugam faw' mahffinu
 Leepu galda galinâ,
 Leepu galda galinâ,
 Jau mizite galwinâ,
 Jau mizite galwinâ,
 Seh d afaras flauzidama.
 U, mihkâ muhf' mahffina,
 Kâ tu tiki fchai widâ?
 — U, mihlee bahlelini,
 Tas notika netihfcham:
 Dfenas ruhza, milnis klandsa,
 Tautas nahza flufinâm,
 Tautas nahza flufinâm,
 Ne dferdeti nedfirdēju.
 Kâ lapina notihzeju,
 Kamanâs eemetama.
 — U, mihkâ muhf' mahffina,
 Waj tu mums lihdsi nahffî?
 — U, mihlee bahlelini,
 Man patihf fche dshwot,
 Patihf man fchi semite,
 Schis semites arajinsch.
 Wainadffinu pahrnefeet
 Sobenina galinâ,
 Ufleezret galwinâ
 Jaunajai mahffinat.
 Mahffinat aisnefeet
 Simtu labu wafarinu,
 Simtu labu wafarinu
 Par fchuhputa fahruminu,
 Par fchuhputa fahruminu,
 Manis mafas auflejumu,
 Manis mafas auflejumu,
 Manis leelas audsejumu.

16. Laima.

J. L a u t e n b a c h a — Par liktena deewibâm jeb trim Laiminâm. Rakstu krahjums.
 Ifdots no Rigas Latw. Beedr. Sintbu Komissijas. IX. Rigâ. 1894.

Weena no wisflaistakâm latweefchu-leifchu deewinâm, pee kuras
 burtneeka prahts ilgaki kawejees, nelâ — til Sauli isnemot — pee jebkuras

zitas, ir Laima, Laimina, Laimas mahte un kà wīnu wehl nesauz; jo tai, itin tāpat kà mihtam zilwekam, mihtam behrnam, dauds to wahrdu. Taf tee peeder wīfi tai pašai faknei.

Jo dauds šcho flaišto deewīnu fastopam tautas wežās sīnās, kà: wahrdos (puhšamos un zitos), tautas dseefmās jeb dainās. Pehz tam raudsišchu šche mineto deewīnu sīhmet. Drihs nomanisim, ka ta pazešas pahr weenfahrsčas liktena deewinas stahwofli it labi pahri. It tāpat kà dšimschana un mirschana ir tikai jo ihšs laika šprihdits pret laimes dotu garu muhšchu, tā eekem ari pati Laimina, šalihdsinot ar tās beedrenem Dehflu un Kahrtu, jo plašchu un daudspušigu darba lauku. Apzerīgais prahts to it dišcheni un jo daščadi pazehts augstaku deewīnu widū.

Pehz muhšu tautas dseefmām ta lihds ar Deewīnu tuwojas zilwekeem. Deewīnšch jahj, Laimina brauz, un jauneem pušscheem un jaunām meitām teem jatihrī zela malas, lai nepakriht Laimas kumelišch. Šihds ar Deewīnu ta eet ari gar labibas laukeem.

Tautas behrns luhds Laimīnu, lai ta eet papreešchu, uguni rokā nesdama, ka tas neesper kahjas asaru paltinā; tas tai kà weeschnai zel frehšla weetā willas grosu, „lai muhšchīnu weeglu lika“; to dehwe par „muhšcha lizejīnu“. „Laimas lehmumīnšch“ top atsihts par gudraku „par wīseem padomeem“. Ta noteiz zilweka augumu, šehd kalnīnā šudraba frehšlinā; ta war dot tiklab „baltas deenas“, kà „leelas šchehlabas“. Ta eet zilwekam pa preešchu, to nelaisdama „to jelīnu, fur aīsgahja launa deena“; tai jagruhšch „Nelaimē“ uhdeni, tai jasteidsas „bašām kahjinām“, lai tik „Nelaimite“, kahjas audama, nepatop lihds. Laimina lemj tāpat kà Dehfla, īskatram muhšchu, „kahdu pate gribedama“; „īf lurai meitinai“ „šchē“ ta arajīnu, šo ari Dehfla dara. Pirmajām tautinām Laima durwju wehrejīna; ta nokleedsas eeraudsidama meitinu eejam „wahjā weetinā“. Un melta klausa „Laimas leegumīnu, ne lautīnu teikumin“; par tam Laimina tai „šchuj“ „frehšlinu šudrabina šloksnitēm“ un noleef to „labajā weetinā“, „muhšcha frehflu“ „ritinat ritinadama.“ Ta ari „godē“ meitinas „augumīnu“, tā „masēsošchu“, kà leelu usaugušchu. Un Dehfla raud, redsedama seltainiti peedšinstam, kas „wainagu kahjām mihs“. Šihds ar Deewīnu un Sauli ir aridsan it ihpašchi Laimina bahrenišchu un šehredeenišchu šaudsetaja un mahte. Laimina tek ar pilnu šauju „dšihparīnu“, tos dot „bes eeloku willainites“ wedamai bahrenitei. Ta nahf kà „balta, balta weeschna“, „bahrenišchu apraudsit“.

„Gaišchi špihd uguntīna mihtas Laimas īstabā.

„Mihtā Laima šehredeeni leef šudraba wainadšīnu“.

Tabaga bahrinām „ruhmes weetu mekledama“, — „Noswīhduse Laima brauz, noswīhduschī kumelīni“. Wīna eedod to tad „maises weetinā, lai neraud dšihwojot.“ Un kà „Dehfla šehde wīhtolāi“, tā — „Laima

fehð leepinâ, bahrenite — pasarê" un „Laimina, lizejina" tai pareds, ka ta ſawu wainadſinu ilgi nenehſàs.

Kà Laima ir „muhſcha lizejina", bahreniſchu mahte un iſwedamun nabagu fehrdeeniſchu weltitaja un wiſnotaf ſwehtibas neſeja, nelaimes un ſaunas deenas nowehrſeja, tà wina ir ari dſemdefſchanas deewina. Wina eet „laimodama, ſewàm weetu laiſidama";

„Ne wiſeem mihtà Laima ſihschu ſlahja paladſinu;

„Seewinàm ween paſlahja gruhtajàs deeninàs."

Ta parahðdas ari wiſnotaf kà weſelibas deewina; jo to luhðs: „Ai, Laimina, tu weſela, — dod man ſawu weſelibu". Un:

„Jauni wiðri, jaunas ſewas, mihtli Laimas luhðsatees!

„Wezas ſewas nebehdaja, tàs ar Laimu ſaderej'."

It ſewiſchti puhschamos wahrðos ta parahðdas ſchini ihpaſchibâ. — „Lai Laimas mahte, Wehja mahte, Juhru deewekle un ſwehta Mahrina nahł palihgâ, eeriktet, eetaiſit un weſetot. Eeſch ta wahrða..."

„Aſnupe ſtrauji ſkrehja, lihluminus mehtadama;

„Miſtezeja mihtà Laima, aptureja aſnupei."

„Krauklis ſkrehja ſileenâ, weſeliba knahbinâ" (Aſnu wahrði). Tad ta ſlaugu wahrðos mineta, ſas tà eeſahſas: „Waj temi ſklaudu, waj nabagoju ſo no tewim, ſad tu manus laukus (lopus, dahſjus u. z.) ap-ehremoji? Es eeſahku ſawus darbus ar Laimas mahtes palihgu un nobeidſu deewu Deewu minedams".

Laimina un lihðs ar to Saule, Saules mahmina, ir tiſ laipnas, mihtligas, augſtas un ſchlihtas ſawâ dabâ, tà ſa tàs katolu laiſos ar Deewa mahti, Mahru, weenadas turetas. Ir dauds wahrðu (ſewiſchti puhschamu un ari zitu wahrðu) un tautas dſeeſnu, kur Mahra daudſinata Laiminas weetâ, kà ari itin dauds tautas dſeeſmàs ſtahw Mahra Saules mahtes weetâ. Un tàam wiſàm trim ari weenads epitheton ornans, kà: mihtà, balta. Tà laſams peem.: „Mihtà Mahra, mihtà Mahra! Gowu Laima, gowu Laima! Nahz no Rigas uſ Wentſpili, no Wentſpiles uſ Wahzſemi, no Wahzſemes atpaſaf pahri pa juhru. Sudraba wahłites pa preekſchu, mihtà Mahra paſaf eet, ſlauzene uſ roſas" (Peena, kreima un ſweeſta wahrði). Zitòs aprunajamos wahrðos turpat parahðdas jo pulſàs weetàs Mahra, kur, kà to daudſkahrt pats ſaturs un ari warianti leezina, pirmaf ſtahwejuſi Laimina. Un dauds tautas dſeeſmàs ſas tàpat uſejams. Tà atrodam tautas dſeeſmàs peem. minetu gan Laimas pirti, gan Mahras pirti; tà zet „mihtà Laima" meitai „ſewas krehſlu apſehſtees", tà ari „mihtà Mahra"; tà „Mahrina baſa teſ", ſad to „mihtli" luhðs, tà Laimina „ir baſajàm kałjinàm," kà jau to agraf redſejàm; tà „mihtà Laima" „balta nahza tai tumſchâi wakarâ", iſdſireduſi „fehrdeeniiti ſaderot", tà „mihtà Mahra"; bahrenite, nolauſuſi ſelta aploka ſelta ſaru, behg no Deewina un

ta dehleem waj nu pee Laimas, waj pee Mahras; tà Laina, kà Mahra, basnizà eedama, pate selta jostu apjosdama, dod seltainei sudraba jostu, sihda nehšdodsinu un labus padomus. Tikdauds par Laimu un Mahru.

Pehdigi atgahdinášču, kà tàpat kà muhsu senàs sinàs, ari leišču dainàs šastopama Laimina un proti, ar to pašču škaisto dabu. Tà eefahšas šahda daina:

„Laima šauke, Laima verke,“ kas šhini teikumā pilnigi šakšan ar šahdu muhsu tautas dšeesmu: „Laima šauza, Laima brehza.“ Leišču dainā ta ari „muhsča lizejina,“ seltentei šinodama, kà tās bahlenišč noslihzis juhrā. Každā zītā dainā daudšinatš Laiminas ščuhpolis, zaur kuru attributu (ščuhpoli) wiina kà šewu — dšemdetaju — deewina pašišstama. Wehl pehz šahdas zitas dainas Laima lemj šaules deenu, tà kà atkuhšt ešerā ledus. Pehz warianteem to dara Deews (Dēvas dāve gēdroje dēnate) un ari Saule (patekējo švēsidoji Saulūze, ištirpino vasaras ledāti). Tà ari pee dainām Laimina pazetas augštaku deewinu šahrtā. Itin kà greeku deewina Palada Atena no tehwa, Dšewa, galwas išeškufi — išdšimufi (pehz tam, šad tas bij uš Baias padomu gudribu norijis), tà ari „mišlā Laima“ ir „Deewa meita.“ Un wehl dašchadā šinā tās weena otrai lihšsinas. Kà Atena Odisejā drihš tehvam (Odisejam), drihš dehlam (Telemacham) parahdas, tos pawada etc., tà ari Laimina, kà jau no tautas dšeesmām redšejām, un ari pehz latw. pašakām weenam otram weetu weetām parahdas, dod padomu etc.; kà Atena mahzizjušt starp zitu ari šewišču wehpšchanas mahšflu — prašchanu, tà ari Laimina, kà dšeesmās redšam, šahw ar ščo prašchanu šakarā; kà Atena ir jaunibas šopeja, lihšsetaja un weselibas deewina, tà ari Laimina, kà jau redšejām. Weena kà otra ir šapas tautas lablšahjibas waitotaja un godata kà gudra šardšibas deewina. Ja Palada Atena pašišstama wiswairak kà etiška (tiklīga) deewiba, par šahdu ta šewišči wehlat iwehrtušešs, tad tatsču ari Laimina luhšo šewišči uš meiteešču tikumu, kà to starp daudš zītām ari šči weeta rahda, kà:

„Kura meita godu gaida, tai Laimina kroni kala:“

„Tihra selta darinaja, šudrabina leedinaja;“

„Kura godu negaidija, tai ušlika dadsču lapu.“

Tak ašrahda daščas weetas greeku teikšas un kulta uš tam, kà Palada Atena, tàpat kà leelakā dala zitu deewu šenpelageešču laikā, bij ari dabas deewiba, kà ta peem. Attikā šahweja šakarā ar šemkopibu un šoku šahdišchanu. Un ari Laimina norahda uš šemkopibu, loškopibu, dahwinadama išwedamai seltenei šintu gowju, šintu baltu wišlainišču un tās tauteetim peezus behrus kumelin's. Kà Atenai šwehts eljas šoks, tà Laimai šwehta leepa, kurā ta ari šehd, tàpat kà Dehšla wihtolā. Ja šewehro Atenas želšchanos no Dšewa, debesju deewa, un ari to, kà muhsu

Eaimina ari ir „Deewa meita“ — un muhsu „Deews, Deewinšch“ ir ari pilnigi tāpat kà Dsews, fenind. Dyaus, debesu deews, — tad tās kà dabas deewinas, pehz wiku eefšchigas dabas un buhšchanas, kà tihrà etera augstuma (debesu dsidruma) gaischee behrni domajami. Tà tad ari „Gaismas nesejs tuwojas ar Eaiminu laudin“ (cf. E.-Puschl. Kurbadu un zitur). Tomehr tà Eaimina, kà Palada Atena fawas dabas un buhtibas pilnibā un fawas darbibas widus plashumā aridsan ar semes dabas dsihwi eestahjuschās daschadā atteezibā. Tà stahw winas ari weena, kà otra fāfarā ar uhdeni. Kà Paladas Atenas fwehtnizas atrodas pee upēm un esereem un ta pee Tritona upes dsimufi, tà ari Eaimina parahdas wirs uhdena un masgajas amotā u. t. pr. Un aprunatos wahrdos daudsinatās „mihlas Mahras upites“ ir ari mihlas Eaimas upites, strautini, eetezini. — Ja jaunafos laifos no Paladas Atenas domā, kà ta wispirmaf bijufi debesene (Wolkenjungfrau), tad par muhsu Eaiminu schaujas tas pats prahtā, it ihpafchi, kad eewehro, kà ta — kà jau redsejam — par „gowu Eaimu“ dehmeta (cf. Brihwf. Peena, kreima un fweesta wahrdi). Sa finau, kà fenindeeschu wedds (fwehtās grahnatās) debeschi, padebeschi, mahšoni wismihlaf apzerefi un tizeti par tesmenainām, reetofchām gowim un mahšonu leetus peelihdsinatats peenam, tad muns Eaiminas fakars ar mahšoneem kluhst jo tizamafs. Un grofigo Eaimu faweenot ar gaisu, laifu, warbuhst naw it pahrdroschi. It kà fenind. himnas isflaufas jau reifām minetee wahrdi, kà: „Mihlā Mahra, mihlā Mahra! Gowu Eaima, gowu Eaima! Mahz no Rigas us Wentspili, no Wentspiles us Wahzsemi, no Wahzfemes atpakaf, pahri par juhru. Sudraba wahlites pa preekschu; mihlā Mahra pakaf eet, flauzene us rokas. Balts funitis ar dseltenu galwinu un dseltenām kahjinām eetek (wahrda) laidarā, wistina tek laidarā ar dewineem zahlisheem. Mihlā Mahra pakaf eet — dewinas flauzenes, dewinas upites, dewinas strautinas, dewinas eetezinas eefsch (wahrda) laidara — peens kà akna, sweests kà mahli! Swehts Jahnis, fwehts Peteris fashlehdš launām raganām rokas un aisslehdš azis, lai neredš ta fristita zilweka lopiau! Deews Tehws!..“ Tad: „Mihlā Mahrina, feds samta apsegu! Mihlā Mahrina, brauz us juhru firmeem sirgeem, waska rateem! Juhras uhdens miglot fahf, manos waska ratos nahf: pilni rati, pilni sirgi. Mihlā Mahrina „brauz us mahjām, eedod manām gofninām! Juhras migla — reetas peeninsch, samta apsegs — bees buhs krehjuminsch, firni sirgi — labs buhs peeninsch, waska rati — zeets buhs fweestinsch. Sabrauz manā laidarā, reeti, reeti, juhras migla, manos gowu tesminos! Deews Tehws“... „Juhras migla,“ miglotais juhras uhdens un — mahšoni, jif weenadi tee! Tee wismafakais aishildina, ja eedroschinos ari Eaimu ar mahšoneem tuwinat. Kà muhsu Eaiminai daliba gar semes dabas dsihwi, to jau leezina ari winas gresni ispuschlotā istaba.

„Mihlas Laimas istabina trim kahrtām ispuščkota :

„Dukitēm, rositēm, sakajām palejām.“

Daschreis tautas dseefmās lasams, ka „Deewam kalni — Laimai lejas“ un bahrenite, selta saru nolausdama, patezeja lejinā pee Laiminas; bet tā Dehfta, kà Laima sehð waj stahw ari kalnā. Un wahrds „kalns“ daudskahrt tāpat aisrahða us debesi, kà greeku Olympos; tā šaprotams, ka Sudrabkalns (tur Saule dej šudraba kurrpēm), Silais-kalns (silās debesis) un Gaisina kalns (mahkoni) tahði pašchi deewinu mitelki, kà: Olympos, Helikon un Parnasos.

17. Seno latweeschu fwehtki.

Prof. P. Schmidt a — Latweeschu mitologija. Masławā, 1918.

Teef peenemts, ka fwehtkus jau buhščot pasinusi pati indoeiropeeschu pirmtauta. Bet kad un kahði gan bijuschi šhee fenee fwehtki? Agraf domaja, ka leelakee fwehtki bijuschi seemas un wafaras šahkumā. Tā rakstija ari par latweescheem, ka ihstee wafaras fwehtki bijuschi garakā wafaras deenā un seemas fwehtki ihšakā seemas deenā. Pehdešā laikā šhis isskaidrojums peerahdijumu truhkuma deht ir jau galigi atmests. No wairaf indoeiropeeschu tautām ir usglabajuschs wezas šinas, ka fenaf swineti trihs leeli fwehtki. Šhee fwehtki stahw šinamā šafarā ar gada laikem un gada laiku darbeem. Wini swineti wiswairaf pawafari, rudenī un seemā. Swineschana notifusi pilna mehnescha, retaki jauna mehnescha nakts.

O. Schraders raksta, ka „war peerahdit leelus mironu fwehtkus plaschā šakkanā gandrihs pee wisām indoeiropeeschu tautām gada seemas pusē“. Anglu šinatneeks Berns (Burne) šaka: „Mironu gada fwehtki ir šastopami Eiropā, Asijā un Afrikā, un šakriht weenā laikā ar rudens raschas beigām, jeb ar gada galu“. Wisu to eewehrojot, jedomā, ka welu fwehtki rudenī ir loti weza eerascha gandrihs wisā wezā pašaulē. Kristiga tijiba šcho fwehtku no eesahkuma naw atsinusi un pais fwehtais Augustins brihuas par to mahntizibu, ka laudis nefot us šapeem ehdeenus un dšehreenus, ar šo meelot mirušcho dwehfeles. Bet jau 10. gadu šinteni katolu šasniza peenehmusi ari šchos mironu fwehtkus rudenī un no šaufusi tos par wisu dwehsefu fwehtkeem (festum omnium animarum). Haut ari Jerns (Hiärn) šawā Baltijas wehšturē apleezina, ka welu meeloschana pee latweescheem esot maishjums no katolu un paganu eeraschām, tomehr welu fwehtku šahkums rudenī bes šchaubām buhs meklejams jau no paganu laikem.

Otri tahði šenlaiku fwehtki pee latweescheem buhs bijuschi Jahni. Jahna deena un daschi labi šihkumi Jahnu šwineschanā buhs pašmah-

fufchi pee latweefcheem no freeweem un wahzeefcheem lihds ar friftigu tizibu. Daschas Jahna deenas eerafchas tomehr leefas buht foti wezas un war buht mantotas lihds ar zitàm radu tautàm no tahtàs fenatnes. Kaut ari par Jahnu fwineschanu ir dauds wairaf rakstits, nekà par ziteem latweefchu fwehtkeem, tomehr fchee fwehtki naw wehl peeteefofchi iftirsati. Ugrakee rakstneeki mekleja wispirms tikai pehz fahda paganu deewa, furam par godu tizis lihgots. Bet fchahds deews naw atrasts. Tad atkal tika gandrihs jcu wispahrigi peenemts, ka Jahna deena jeb sahtu deena esot bijufchi feno latweefchu wafaras fwehtki, kas fwineti Saulei par godu garakajà wafaras deenà. Issauzeens „lihgo“ nofihmejot gluschi weenfahrfchi faules lihgoschanu jeb lehlfchanu. Schai hipotesei ir bes fchaubàm datà pateefibas, kaut ari wina wehl neiffchfir wifa jautajuma. Galigi turprefti gan buhs jaalmiet tàs domas, ka fenee lihgojamee fwehtki buhtu fwineti pawafari garakajà deenà. Schàs deenas fenàs tautas naw fewifchki eewehrojufchas un nekahdi fenlaifu fwehtki fchai deenà naw peerahditi. Bet no otras pufes finams sahtu deenas fakars ar Sauli gan naw noleedsams. Daschàs tautas dseefmàs ir taisni fazits, ka Jahna rihtà Saule „rotajas“, kamehr zitos peemehros Saule ari „lihgo“. Augfchgaleefchi „lihgo“ weetà dseed ari „ruhto“ (rotà) un daschàs dseefmàs Jahnitis mainas ar Sauli. Bet ja no 927 Jahna dseefmàm tikai nedaudsas aifrahda uf tuwu radneezibu starp Jahniti un Sauli, tad tas ir tomehr par mas, lai Jahniti waretu turet par Sauli, kaut ari wispahrigi Saules lomai Jahna deenà peeder eewehrojama weeta. Turklaht ihtà lihgoschana noteef tikai bes faules sahtu deenas nakli, newis Jahna rihtà jeb paschà deenà. Pee radu tautàm, furas ari pasihst Saules rotaschanos, pehdejà nefihmejas uf Jahneem. Pee freeweem Saule rotajas (солнце праотъ) leeldeenas un Peterdeenas rihtà, pee leifcheem Saule dej leeldeenas festdeenas wafarà. Jgauni domajot, ka Saule danzajot leeldeenas rihtà no preekeem par Kristus augfchamzelschanos. Tautas dseefmàs Saule wehl mainas ar „Jahna feewu“ jeb „Jahna mahti“ un „Jahna feewas leelu fakti“. Bet ari fchahdu mainu ir par mas, lai winàm waretu peefchfirt wisfwarigako nofihmi. Jahna zeremonijàs Jahna mahte wehl teef faukta par „kuplu leepu“ un „melnu odfi“ un mainas ar „Laimu“ un Saules meitu; kamehr Jahniti parafsti fauz par „Deewa dehlu“ un maina ar „Deewu“. Pehz peelihdsfinajuma Saulei, Jahniti ir atkal mehginats iffkaidrot par weli, bet Jahnu fakaru ar welu kultu es esmu atradis tikai weenà tautas dseefmà, fur weli norauj Jahna nakli papardes seedu. Wispirmà fahrtà Jahni ir semfopibas un lopfopibas fwehtki. Jahnitis apjahj laufus, „lai aug rudfi, lai aug meefchi, lai aug wifa labibina“; mahjas tehwan lihgotaji leef ofola wainagu galwà, „lai aug wina kumelini“ un mahjas mahti aplihgo, „lat aug gowis raibatinas, lai aug baltas awitinas“. Jahnitis

ari „eejahj bischu dahrsinâ“, lai isdotos „labas bites osolâ“ un beidsot wehl „lez kahpostu dahrsinâ“. Skopai Jahna mahtei lihgotaji ussaujz: „Ja nedosi seera, peena, paliks gowis ahlawizas“. Swehtki eekriht seedu laikâ un pats Jahnitis „seedainitis“ stahw allasch sakarâ ar silu krahsu jo pehz t. dseefmas wahrdeem wiswairaf „seed semite filis seedis“. Winu fauz gan par „silgalwiti“, gan ari par „silsobiti“. Tadeht ari „silgalwites“ weenâ dseefminâ ir „pirmâs Jahnu sahles“ un stary „puku puschkeem“ fauz „filos“ pirmâ kahrtâ. Beidsot Jahnischam teef wehl daudsinati „sili fwahrki“.

Sahlu deena, kura laikam faukta ari par seedu deenu, isnahf ihstâ seedu laikâ un pahreja no pawafara darbeem us wafaras darbeem. Ar rahzenu sehshanu beidsas sehjas darbi un ar feena plauschanu sahlas raschas eewahschana. Wisas Jahnu zeremonijas sihnejas leelakâ waj masakâ mehrâ us auglibu. Tihrumâ, dahrsâ, kuhfi, stalli, pee bitem, — wisur gaida labus auglus. Auglibas swehtkos darbojas ari burwji, raganas un wisadi skaugi, kas grib laudim kaitet. Pret scheem nu wajaga zihnitees ar wisadeem dsihwibas un spehka simboleem, kâ: pukem, sahlem, osola (Jahnitis ir „osolinu tehretajs“) un sehmufschta sareem. Schim noluhkam tad ari noder wainagi, puku puschki un wisadas meijas. Ari Jahnu ugunis kokos un kahrtis laikam buhs dedsinatas par aissardsiibu pret wisu kaunumu. Ar auglibas swehtkeem stahw parasti sakarâ ari Saules kults.

Bes schaubam latweeschi buhs fwinejufchi ari sawu jaunu gadu un proti tahdâ laikâ, kas safkaneja ar winu dsihwes prasibam un dabas apstahklem. Tas laikis gan newareja buht ne seemâ, nedf ari wafarâ, jo tahdai gada dalischana nebija nefahda fewischka pamata. Drihsaf gan warefim meklet jauna gada sahkumu rudenî jeb pawafari. Rudens nenderetu gahjeem, kureem ar wisu eekulto labibu, eewahkto lopu baribu un pascheem lopeem buhtu japahreet us zitu dsihwes weetu. Tapat rudenî jaunsgads stahwetu tuwu kopâ ar welu deenam, un diw eewehrojanus swehtkus kopâ gan wispahrizi nemehds fwinet. Paleef pahri tikai pawafaris, kad seemas pahrtika ir istehreta un pahrweschana ir palizis masak mantas. Turflaht arajam pawafari ir jausahf jauni semes darbi. Tâ tad buhtu gluschi dabigi, ka jauns gads buhtu bijis pawafari un buhtu pahrgahjis us muhsu laiku Jura jeb Gurga deenu. Kaut ari daschas Jura deenas zeremonijas buhs pahrnahkufschas pee latweescheem lihds ar kristigu tijibu, tomehr netruhks tur ari atleeku no seneem paganu laikem. Jura fwineschana ir neween lihdsiga pee latweescheem un leischem, bet ari pee wahzeescheem, skandinaweescheem, freeweem, someem un igauneem. Wisur Jura deena ir wismaf senaf bijusi gahjeju pahrejas laikis us zitu dsihwes weetu. Lihds ar to no Gurga ir sahkufsches jauni darbi semkopiba

un lopfopibâ. Latweefchi Jura deenâ dfinufchi pirmo reis lopus ganos un wakarâ jahjuſchi firgus peegulâ. Schai laikâ bijis jagahdâ ari par droſchibu pret burwjeem, raganâm, flaugeem un wilkeem. Juri fahwuſchi gaili un wahrijufchi olas jeb pentogu. Wakarâ notikufi apleefchanâs ar uhdeni jeb tâ fauktâ „rumeleſchanâs“, lai nahlamâ gadâ leetus lihtu, faut gan ſchahda noſihme tautâ wairs naw paſihſtama. Wiſs tas waretu ſihmeteſ us ſenajeem jauna gada jeb pawafara ſwehkeem. Kahda ſinama latweefchu jauna gada jeb pawafara deewiba no ſenajeem paganu laikeem mums naw paſihſtama, jo Juris jeb Gurgis, Uhfinfch, Deegulas mahte (pee Bilenſchteina) un perſonifezeta Deegula neatteegas us preekſchwehſtures laikeem.

18. Rudſu druwa Jahnu nakti.

Latw. tantas dſeeſmas. — Kr. Barona un H. Wiſſendorſa Latwu dainas.
V. Petrogradâ, 1915.

Rudſ, rudſit, reet' kruhmini
Seelajâ tihrumâ,
Miſmakſâ ſirga waru,
Krajina gahjumiinu.

Deewinfch jahja rudſu lauku
Ur peleku mehſteliti;
Redſej' manu rudſu lauku
Selta wilni wilnijot.

Eſim, meitas, ſkatiitees,
Kahdi ſeedi rudſeem ſeed:
Rudſeem ſeed ſelta ſeedi
Sudrabina pakareem.

Kas apjoſa ſelta joſtu
Upkahrt manu rudſu lauku?
Mihla Mahra apjoſuſe,
Jahnu nakti ſtaigajot.

Jahnits jahja rudſu lauku
Ur peleku mehſteliti,
Eai ſeed mana rudſu druwa
Pelekeem ſeedineem.

Kas to ſeltu iſlaiſtija
Pa Jahnifcha rudſu lauku?
Deewinfch ſeltu iſlaiſtija,
Tihru maiſi gribedams.

Jahna mahte rudſus brida,
Samta ſwahrfus pazeldama;
Kad nolaida ſamta ſwahrfus,
Tad nolihka rudſu wahrpas.

Deewinfch ſehja ſudrabini
Wiſu garu Jahnu nakti.
Sehj, Deewini, manu teeſu
Jeſe weenu birjumiinu.

19. Meinards (1186.—1196.).

Eatweefchu Indrika Fronika. No latina walodas tulkojis M. Silinsch.
Rigā, 1885.

Reis dšihwoja Segebergas*) klosteri kahds godajams wihrs Meinards, zeenijameem firmeem mateem, fw. Augustina ordena preesteris. Schis nahja weenigi Kristus un deewawahrda fludinaſchanas dehl uf Eihbiju, pawadits no tirgotajeem. Jo noflehzufchi drufzin agraf ar lihbeefcheem draudšibu, wahzu tirgotaji mehdsa beefchi pa Daugawu braukt uf Eihbiju. Dabujis nu atkauju un dahwanas wehl flaht no Polozkas (Plozekas) knaſa Wladimira, kam lihbeefchi, pagani buhdami, maſſaja meflus, mine-tais preesteris Lehràs firdigi aif Deewam patihlamà darba, fludinadams deewawahedu un taiſidams Iſſchkeiles (Iſſekolas) zeemà baſnižu. Schai zeemà liſàs wiſpirms kriſtitees Kulewena tehws Ilons un Alona tehws Weefons (Weezons), ziteem darot weenam pehz otra pakaf.

Ũahfoſchà ſeemà iſlaupija Eihbiju leiſchi un aiſweda dauds ſaguh-ſtitus. Wairidamees no winu negantibàm, tas pats mahzitajs eebehdſa ar iſſchkeileefcheem meſchà. Leiſcheem atweſkotees atpakaf, norahja minetais Meinards lihbeefchu neſapratibu, ka teem neefot zeetokſchmu, un ſolija, ka wineem fluſſſchot pilis, ja apſolitos palikt par paſtahwigeem Deewa behr-neem. Wini bija ar meeru, apſolijàs un nodeewojàs, ka peenemſchot kriſtibu. Ũahfoſchà waſarà pahrweda tadehl no Gotlandas muhrneekus. Eihbeefchi apgalwoja tiſmehr pa otràm ſahrtàm, ka pateefi peenemſchot tizibu. Eekams eefahla Iſſchkeiles pili taiſit, kriſtijàs daſa kauſchu, un fluwa apſolits, lai gan leekultigi, ka pillij eſot gatawai kriſtiſchotees wiſi. Muhrì nu pazehlàs no pamateem. Pils peeſtà daſa nahja Meinarda ihpaſchumà, tai pazetotees uf wina maſſas un tur, fur no ſahſta gala wiſſch baſnižai weetu bija ſagatawojis. Pillij eſot beidsot gatawai, no-kriſtitee atkriſta; kas wehl nebija no jauna atdſimufchi, leedsàs peenem-tizibu. Tomehr Meinards neatſtahjàs no eefahſtà darba. Iſdſirduſchi par aſmini uſtaifì un neſinadami winus noſtiprinam ar kaſkeem, nahja tai laiſà kaiminu pagani ſemgaleefchi ar reſnàm fužu wirwem, domadami ſawà muſka prahtà, pili eewilkt Daugawà; bet eewainoti no ſtrehlneekeem**), wini aiſgahja, zeetufchi ſaudejumu. Kaimini ſaleneeki (holmeefchi) eeguwa ari krahpſchus ſew leelo puſi, jo peemahniufchi mineto Meinardu ar lih-dſigu apſolijumu, wini tiſa pee pilis. Bet daſchi liſàs paſchà ſahſumà kriſtitees, kahds nodoms wineem ari pee tam nebijis, winu wahrdi ir

*) Holſteine.

**) Landis, kaſ ſchahwa ar ſtopeem.

Wiltends, Uldenagons, Wadis, Waldefons, Gerweders un Weefons. Caiſot abas minetàs pilis, Meinards fluwa no Bremenens wirsbiflapa eezelts par biflapu. Bet otrai pilij nahſot gatawai, beſdeewiba peemirſa ſawas nodeewoſchanàs un meloja ſew paſſchai, un nebija neweena, ſas buhtu peenehmis tijibu. Mahjitaja dwehſele fluwa gauſſham noſſumuf, wiſwairs, ſa wini bija nodomajuſchi, nolaupot wina mantu un noſaujot wina ſaimi, pamaſam winu iſdſiht no ſawas ſemes, un ſa zereja uhdeni ſaenento kriſtibu atkal nodabut, maſgajotees Daugawà, ſuhtot to tà atpaſat uſ Wahziju.

Schim biſſapam bija ewangelijà ſahds lihdsſtrahdneeks, ziſterzijeſchu ordena brahliſ Dihtriſks (Teodoriks), wehlaſ Igaunijas biſſaps. Turaidas lihbeefchi to gribeja upuret ſaweem deeweem, tadeht ſa wina ſehjumi bij raſmigi, bet paſſchu druwàs ſehjas aiſgahja bojà aiſ pahreelziga leetus. Sapulzeja tautu, iſmehginaja deewu prahtu par upureſſanu: nolika ſchſehpu, ſirgs peelaha, bet zehla ar Deewa palihgu dſihwibas ſahju pa preeſſchu. Brahliſ luhdsja ar muti Deewu, ar roku winſch ſwehtija. Doregis apgalwoja kriſtito Deewu ſehſſham ſirgam mugurà un leekam, kuru ſahju tam zelt pa preeſſchu; tadeht janoflaukot ſirgam mugura, no ſam Deews noſkritſſhot. Wini to padarija; bet ſirgam zefot atkal dſihwibas ſahja pa preeſſchu, ſà pirmat, Dihtriſ=brahliſ fluwa uſturetſ pee dſihwibas. Suhtits reiſ uſ Igauniju, ſchts pats brahliſ iſſeeta ſaules aptumſchoſchanas deht, ſas nahza redſama Jahna deenà, dauds breeſmu pee paganeem, ſas teiza winu apehdam ſauli. Tai laiſa luhdsàs no Dihtriſ=brahliſ ſahds eewainoſts Turaidas lihbeetis dſeedinaſchanas, ſolidamees liſtees kriſtitees, ja paliktu weſels. Sagruhdams ſahles, brahliſ neſinaja winu ſpehſa, bet peeſauzis ta Kunga wahrdu, winſch kriſtidams iſglaſha wina meeſu un dwehſeli. Un ſchis bija pirmat, ſas Turaida peenehma Kriſtus tijibu. Uſſauza Dihtriſ=brahliſ wehl ſahds wahjineeks un luhdsàs kriſtibas, bet ſeeweefchu ſtuhrgalwiba winu ſaweja iſdarit ſwehtu nodomu. Slimibai peenemotees, ſeeweefchu netiziba fluwa tomehr pahſpehta; winu kriſtija un nowehleja luhgschanà Deewam. Tam miuſtot, redſeja ſahds jaunatgreetais ſeptinu juhdschu taſſumà engelus wina dwehſeli neſam uſ debefim, un winſch paſina to.

Redſedams lihbeefchu ſtuhrgalwibu un ſawus puhlinus eſam weltigus, biſſaps Meinards ſapulzeja garidsneekus un brahliſ un gahja, nodomà greeſtees atpaſat uſ mahjam, uſ tiuſgotaju kugeem, ſas nupat ſa taiſjàs pa leeldeenam braukt uſ Gotlandu. No tam wiltigeo lihbeefchi ſabijàs un tureja domas, ſa nahſſhot pret wineem kriſtito kara ſpehſs. Tadeht wini raudſija mineto biſſapu atturet atpaſat ar wiltu un aſaram un wiſadu leeluloſſchanu, ſazidami, ſà ziti reiſ uſ ſw. Martinu, lat gan ne lihdsigà noluhkà: „Kadeht tu muhs, tehws, atſtahj? Waj gan aiſſet ſahds

gans, atstahdams ſawas awis breefmās un wilka riškē?" Un lihbeefchi ſolijās paſchi no laba prahta, peenemt tizibu. Nėwainigais tizeja katram wahrdam un greeſās uſ tirgotaju padomu pee lihbeefcheem atpaſa, ſanehmis wehl peefolijumu, ſa buhſchot nahkt kara ſpehls. Jo daſchi wahzeefchi, ſahdi dani un normani un wiſadu tautu laudis apſolija atweſt kara ſpehſu, ja buhtu wajadſigs. Tirgotajeem aiſbrauzot, ſaleneekt apſweizinaja atejoſcho biſkapu ar Judaſa ſweizinajumu un wina garā, ſazidami: „Sweiks, rabi!“ un praſija, ziſ Gotlandā dahrga wadmala un ſahls. Uſ ruhgtuma pilnas ſirds wiſch newareja atturet aſaras, aiſgahja uſ Iſſchili un apmetās ſawā dſihwofli. Solijuma atgahdinaſchanai wiſch noteiza deenu, kurā lai laudim ſapulzetees. To deenu wini neewehroja, ſolijuma ne-iſpildija. Aprunajees ar ſawejeem, wiſch nodomaja tadeht eet uſ Igauniju, lai aiſbrauktu uſ Gotlandu ar teem tirgotajeem, ſas tur bija palikufchi pa ſeemu. Lihbeefchi tikmehr ſagatawojās, zela winu nokaut, bet turaidetis Annonſ to peebeedeja, neekt. Un tā daudſfahrīgi wina nōdomeem iſjuhkt, ſas atgreeſās uſ Iſſchili, neefpehdams ſcho ſemi atſtaht.

Tadeht wiſch ſuhija Diſtrik-brahli no Turaidas ſlepeni ſa wehtneſi uſ Romu pee pahweſtkunga*) pehz padoma. Redſedams, ſa newar no ſchis ſemes iſeet, wiſch peemahnija lihbeefchus ar newainigu wiltibu, ſehſdamees ſirgam mugurā, apwilzees preeſtera drehbes, ar grahmatu un ſwehtitu uhdeni, it ſa gribedams apmeklet ſahdu wahjineeku. Un noteikdams to par ſawas zelofchanas zehloni ik katram, ſas zela winu iſpraſija, wiſch iſbehdſa no ſchis ſemes un nokluwa pee pahweſta. Diſrdejis par kriſtito ſkaitu, pahweſts bija tanis domās, ſa wini neefot aiſtahjani, bet peefpeefchami turet tizibu, kuru tee peenehmufchi paſchi labis prahtis. Jo wiſch dahwaja wiſeem grehtu peedofchanu, ſas, panehmufchi kruſtu, eetu uſmodinat ſcho pirdraudſi. Schis biſkaps, kopā ar Sweedrijas leelſungu, wahzeefcheem un gotlandeeſcheem, gahja jau toreis apkarot kuru, bet aiſdſihiti no wehtras uſ Wironiju, ſahdu Igaunijas nowadu, wini tur iſſahpa malā un laupija pa to apgabalu trihs deenas. Bet wironeefcheem ſarunajotees par tizibas peenemſchanu, leelſungs liſa uſwilkt buras un aiſbrauja, wahzeefcheem par nepatiſchanu ſanehmis labal meſlus.

Godam peeminamais biſkaps Meinards eegulās pa tam, pehz daudſgruhtibām un ſahpēm, gultā, ſafauza, manidams nahwi tuwojamees, Lihbijas un Turaidas wezaſos un aplauſchinajās, waj pehz wina nahwes tee atkal wehlotees biſkapa. Wini atteiza, ſa labpraht gribot biſkap-tehwu. Un pehz nezik ilga laika biſkaps beidſa ſawas deenas.

*) Seleſtinu III.

20. Karalmeita.

Ratna balada.

Tanī nīknā deenā
Ašins šchlahzot šchhda;
Grima semē pils un karalmeita . . .
Daitā karalmeita
Sehd tur dšilā pili,
Sehd un wehrpj jau feshi simti gadu.
Pili dšintarseenas,
Sala wara grihda,
Gleemeschgreesti, šjas tehraudšilas.
Daitai karalmeitai
Dunofchs pehrkonratinsch,
Dimantspole, sibens pawedeeni.
Sehd ta selta krehslā,
Azis druhmi kwehlo,
Sehd un wehrpj; tai melnais šuns pee šahjām.
Melnais šuns pa laikam
Noruhz, pazel galwu,
Tahlu augščā jušdams ašins šmaku . . .
Winā nīknā deenā,
Ašins šchaltēm šchlahzot,
Zelšees augščā pils un karalmeita;
Karalmeita audis
Jaunus gaišmas audus:
Sibens meti, audi warawihšfnas.
Jaunas gaišmas audi,
Lihdšī šaules šegai,
Silti apnems wišus šahpju behrnus.

21. Sinojums pahwestam par Siwonijas tautām.

Rihmju Fronika (Ditleba Unpeles), latwiški M. Silna. Rīgā, 1893.

Bij pehz tam neišgi, šad labais preesteris Meinards ar teem ap-
runajās, lai tee winu šuhitiu pahri juhrai un listu luhgt, ša tee wehšletos

ta preeka wairak, aba bislapu sawai semei. Kaupi fuhitja tam lihds, fwehtu daritajas kristigas tizibas labad. Tirgotaju leela data ari brauja us Romu pee pahwesta. Tee zela bij jautri, un tur nonahfushus tos schehligt fanehma; tad tee lifa preefcha sawus sinojumus, jo ustizigi, fa flahjas.

Pahwests par teem sadfirdejis, fos smalkt ispraschnaja un lai winam pateefigi pasaka, fa laba isskatas pa to semi. „Tur pagani dasch-daschadi, tee muhs apgruhtina un dauds kaitè kristiteem, to, tehws, tew daram sinamu. Weenus fauz par I e i f c h e e m; tee augstprahligi pagani, un winu kara spehks jo beeschi nodara postu schkithsteem Kristus tizigeem. Tas nahk no tam, fa winu wara plascha. Teem blakus pagani, kam lauschu leels spehks; tos fauz par s e m g a l e e f c h e e m; tee dsihwo postidami pa semem wisapfahrt, un kursch teem pa rokai, gana reti tam fo pamet. S e h k i ari pagani un aalli wifos tikumos; teem elku dauds, un tee nodara negantibas bes gala. Tahfaku zita kahda seme, tos fauz par I a t w e e f c h e e m; scheem paganeem gudrs paradums, tee reti kad dsihwo weens pee otra kopà, bet eemetas sawruhþ pa daschu labu meschu; winu seewas ehrmoti isskatas un nehfa sawadas drehbes: tàs jahj, fa winu tehwi jahj. Winu kara spehklam leels spehks, kad to sawahj kopà. Pee juhmalas kahds widuzis, fo fauz par K u r s e m i (Kurlant), ta juhdschu peezedesmit gara. Mas kas no kristiteem eetop schai semè; tee pateifdamzes katram panem mantu un dsihwibu. S a h m e e f c h i neganti pagani, f u r f c h e e m (Kuren) faininos; teem wisapfahrt juhra, un tee nebihstas no pascheem leelakeem karaspehkeem. Wasaru, tas mums sinams, tee eet postidami pa semem wisapfahrt, un kurs ween nokkuhdami pa uhdeni, tee kristiteem un paganeem nonem daschu labu laupijumu; fugos winu spehks leels. J g a u n i ari pagani, teem daschs labs tehwa dehls; tas nahk no tam, fa winu seme plascha un tif tahlu us dauds pusem isplatita, fa newaru to lihds galam pasazit. Tee daschs labs bagats wihrs un dauds wisadu semju. Bet negribu tàs jums wairak minet. L i h b e e f c h i (Liuen), tee pagani; bet no tam lai Deews tos drihsunà atpesti, us fo zeram, itin fa winsch ar Kaupi darijis, kas mums atnahzis lihds; to schehligà Deewa gudriba peewedusi kristiteem. Wina dsimums plaschs; tas atnahzis pee mums pa leelakai datai un peenehmis kristibu.“ Pahwests tad winu, luhdsa, tahfaku fazit un ar pateesibu nefawetees, fa tas nahzees, fa Kaupis peenehmis kristigu tizibu. Meinarda lungs bij taisns un ustizigs Deewa kalps un pahwests gana noredseja, fa tas bij pilns Deewa schehlastibas; tamlabad tas us winu tureja mihtu prahtu.

22. Rīgas pirmslaiki.

J. Kr ods nee ka — Katolu bāsnīza Rīwonijā. Jf Baltijas wehstures. J. Krodsneeka raksti. II. Rīgā, 1913.

Pirmā wahzu nometne Jfššēlē, lihbeefchu zeemā, israhdijās drihs ween neweetā, jo bija par tahlu no juhras un pee tam fatiksmi ar pehdejo kaweja leelas krahzes jeb rumbas pee Doles. Neds tirdsneežiba wareja te usplaukt, neds pašchi wahzi bija te drofchi no lihbeefchu un zitu kaiminu usbrukumeem. Pirmais biskaps Meinards, kam zitu nekahdu noluhku nebija, kā tif sludinat kristigo tijibu, gan wehl nejutās peespeests meklet few derigaku usturas weetu; bet biskaps Alberts, kas nahza ar noluhku dibinat few biskapibas walsti, tuhlin raudsijās pehz derigakas weetas un to atrada pee Rīgas upites eetesas Daugawā. Kronists nosauz scho weetu par „locus Rige“, par nometni jeb zeemu, protams, lihbeefchu zeemu, no kā ari upite, kas garam tezeja, dabujusi sawu nosaufumu, kā tas jau ar masām upitēm pee mums parasts.

Sawā treschā biskapibas gadā (1201. g.) Alberts, atgreesees no Wahzijas, „uszehla Rīgas pilsehtu us plascha lauka, pee kā wareja buht kugu osta“. Pehz kronista wahrdeem isleekas, it kā te buhtu bijis plaschs, tukšs lauks, bef ehkām, un tā ari mehds tehlot Rīgas sahkmumus. Bet jau pats nosaufums „locus“ usrahda us to, kā te jau agraki bijusi kaut kahda nometne, kahds lihbeefchu zeems, un kronika stahsta (XIII, 3), kā wehl 1209. g. dsihwojuschi pilsehtā pagani lihbeefchi. Ja nu Rīga no pascha eefahkuma jau buhtu bijusi wahzu zelta, weenigi ihsta wahzu pilsehta, tad taf nekahdi nebuhtu laiduschi eefschā lihbeefchus un wehl paganus, wahzu warai tif nedrofchus elementus. Tadeht jadomā, kā Rīga bijusi pirms lihbeefchu zeems un kā schee augscham minetee pagani lihbeefchi bijuschi senejee zeema eemihneeki, kas joprojam palika sawās mahjās un dsihwoja lihdsās wahzeescheem. Teescham schis domas apstiprina ari wahzu wehsturneeks Maurers (Geschichte der Städteverfassung in Deutschland, 1. sehjumā §§ 7 un 8): „Buhtu tadeht jadomā, un tā ari domā, kā pilsehtas zeltas us reisu un tahdās weetās, kur agraki nebija nekahdas nometnes, neds zeema, neds pils, neds mahjas, jeb kahda zita zilweku dsihwofta. Tas naw wis tā. Pilsehtas zeltas wisur tahdās weetās, kur jau pastahweja waj nu zeems, waj zita kahda nometne, waj ari, zetot pilsehtu, winai peeweenoja kahdu zeemam lihdsigu nometni. Jo wezās pilsehtas atschēhrās no zeemeem tif ar to, kā winām bija muht waj ziti kahdi apzeelinajumi. Senās pilsehtas ari tadeht nebija zits nefas, kā zeemi, kam apkahrt muhris un ziti kahdi apzeelinajumi. Eemesti, tadeht zehla pilsehtu, wareja buht daschadi; tatschu ik reises te jau bija kahda nometne, waj wiau saweenoja ar jauno pilsehtu. Da leelakai datai

jau pastahweja tahdas zeemeem lihdsigas nometnes, un ņšos zeemus ap-
taifja muhzeem un ziteem apzeetinajumeem". Maurers peemed wefelu
wirfni pilņehtu, kas tahdi zehluņhās paņčā Wahzsemē, un tad tur-
pina, ka ari tāpat 13. un 14. g. ņimtenos zeltas pilņehtas Silesijā,
Brandenburgā, Pomeranijā, Bohemijā un Morawijā, tas ir, ahrpus ņenās
Wahzijas. Tapat ari redsam pee zītām Baltijas pilņehtām, kas zehluņhās
Alberta laikā, pee Zehņim, Wilandes, Terbatas, Reweles, wiņās winās
bijuņchi zeemi waj pilis. Mums tadeht ari naw it neņahda eemeņla domat,
ka wahzi, Rigu zelot, buhtu atņahpuņchees no ņča paraduma; turpretim
paņchi kronikas aistradijumi leezina, ka Riga bijuņi lihbeeņchu zeems, ko
wahzi pilņehtu weidā apzeetinajuņchi ar grahwī un pirmo laiku laikam
ar ņehtu.

Dati pilņehtas eefņča ari wareja lihdsinatees tiņai zeemam: eelas
bija platas, pee mahjām bija pagalms, leela ņehtas ruhme un ņaknu dahrs.
Ar laiku, kad radās wajadņiba, kad eedņihwotaju ņkaitis auga, tad ari bija
japeebuhwē dņihwojamas ehņas, zaur ko suda dahrsi un pagalmi. Pat
eelas ņarahwās ņčaurumā un pilņehtā dabuja ņawu tā deweto widus laiku
tipu: ņčauras eelas, masa ņehtsruhme, augņtas, bet to teeņu jo ņčauras
ehņas. Tā ņā Riga atradās tirdņneezibat loti iņdewigā weetā, tad te drih-
ņumā ņapluhda tiņ dauds lauņchu, ka weetas wairs nepeetika un pilņehtā
bija japaplaņčina.

Wez-Riga, biņkapa Alberta pirmā nometne, pazehlās uņ trihsstuhra,
ko aprobeschoja no diweem ņahneem Daugawa un Rigas upite*); treschos
ņahnos bija jaroņ grahwis. Paņča biņkapa nams ar Sw. Marijas baņ-
nizu bija pee Jahna baņnizas. Gawent 1215. g. iņzehlās nakti uguns-
grehņs, un leefmas aprija ņčo baņnizu ar leelaņo datu pilņehtas. Jau
1212. g. biņkaps bija ņew iņraudņijees un eefwehtijis weetu, lihbeeņchu
zeemu, ahrpus muhzeem uņ Daugawas puņi, kur zelt ņew katedrali un namu
ņew un kapitulam. Tā nu peenahza ņlaht Dombaņnizas apgabals jeb
Jaun-Riga, uņ ko wehl tagad aistrahda Jaunās eelas noņaufums. Ari
bija raduņees jau ahrpilņehtā un Zehkaba baņniza mineta ņā tahda, kas
atrodotees ahrpus muhra. Tad Kaleju un Wehweru eelas leezina, ka
ari te bijuņi preeņņpilņehtā, jo ņcheem amatneekēem widus laikos neņahwa
nomestees eefņchpus muhra. 1210. g., kad ņurņchi uņbruka pilņehtai, pil-
ņehtneekē bija peeņpeesti nodedņinat preeņņpilņehtu.

1202. g. nonahza Rigā biņkapa brahlis Engelberts, auguņtineeņchu
ordena garidsneekē no Jaunminsteras (Novum Monasterium) Holņteinā;

*) Rigas upite tagad aibehtā un pahbrugeta; no winas atližees Riņineelas
noņaufums. ņchi upite eetezeja Daugawā pee Marijas tilta, augņchpus tagadejā
dņelņstilta. Kr.

winu bij aizinajis pels biškaps. Winam lihds atnāhza pirmee pilsoni. Jadomā, ka šchee gan bijušči Alberta dsimtslaudis, kurus wareja tā lihds panemt, un warbuht wehl fahdi ziti, kas no laba prahta bija peebedro-
 juschees. Drihs ween jaunās semes nahza slawā un pluhda šchurp laudis
 no Wahzijas no malu malām. Kā jaunlaikos Amerika un Australija
 peewilkušas un aismudinajuschas aifgahjejus, tā toreis wahzi dsinās us
 austrumeem, us reetumflahwu semēm un Baltijas juhras peefrastēm, un
 jebkušsch, kas kahmeja brihwakas labakas dsihwes un bagatibas, waj kam
 daschadu zitu eemeslu dehl dsimtenē nebija paleekama weeta, tas dewās
 schurp, kur šweschumā wareja fahst dsihwi jauku un eenesigu. Comehr
 leekas, ka diwas pilsehtas raidijuschas wiswairaf pilsonu: Münstera
 (Münster) un Sosta (Soseta, Soest), jo leelo un maso gildi senaf sauza par
 Münsteres un Sostas gildēm. Ari Petera un warbuht ari Jurga basnizas
 nosaufumi it fā leezinatu, ka šche, winas zelot, leelako dalibu nehmušči
 fosteeshči, jo pee Sostas pilsehtas peedereja feschas semju draudses, kas,
 jebšchu gan bija dsimtslaudis un nebrihwi, tatschu peedereja pee pilsehtas
 pilnteesigajeem pilsonēem, un scho draudschu starpā bija Petera un Jurga
 draudses.

Ne if katrs pilsehtneeks, kas bija nometees pilsehtā us dsihwi, bija
 tuhlin jau pilnteesigs pilsonis; winam wjadseja eeguht few ihpaschumu,
 tas ir, fatwu mahju paschā pilsehtā un tad wehl pilsehtai ahrpus muh-
 reem peederofchu semes gabalu. Pilsehtas seme pastahweja no kopsemes,
 mescheem, plawām un ganibām, us ko wiseem pilsonēem bija weenadas
 teesibas, ko if katrs wareja leelot, un no laukeem, kas bija daliti pilsonu
 starpā un bija priwatihpaschums. Ari Rigas pilsoni dabuja semi ahrpus
 muhreem. Kā ar kopsēmi, pee kuras peedereja uhdeni, tā ar priwatsemi
 pilsoni wareja rihkotees pehz patikas: wini wareja plaut un zelt schuh-
 nus, ziršt balķus un malku šawai wjadsiwai, swejot un eerihfot siwu
 tatschus, raft mahlus, zelt keegelu un kalku zepus, kopt bites, buhwet
 dsirnawas u. t. p. Pirmā laikā naw nekur runas par scho pilsehtas semi:
 brihwas semes ap Daugawas grihwu bija dauds, un katrs gan wareja
 nemt few, zif un kur tif gribejās. Bet wehlfaku, kad fahka jau truhst un
 gribetaju radās no jauna, iszehlās strihdini, un nu bija sihfaki janoteiz
 Rigas un wina pilsonu semes un robeschas.

1225. g. pilsehtai iszehlās strihdus ar semgaleeschu biskapu Lambertu
 semes dehl, kas atradās us Leelupes labā kraista, fahfot no tās weetas,
 kur Leelupē eetes Babites esers, lejup lihds juhrai. Te Lamberts, laifam
 gan teepdamees us tam, ka schis apgabals wehl peeder pee Semgales, bij
 few uszehlts pili, Babetes jeb Sw. Marijas pili. Ridseneeki, kas gan
 masaf ruhpejās schi purwainā un smiltainā apgabala dehl, bet bijās, ka
 te neisjeltos jauns tirdsneeizibas zentrs, kas, Rigu pametot fahnus, fagrahbtu

šawās rokās Semgales un Leetawas tirgu, leezināja, ka šchi esot pilšehtas seme. Legats Witums, kam šchi leeta bija jaiššchēir, stahjās us Rīgas puš un isspreeda šchai par labu, noteikdams winai wišu labo kraštu un pus Leelupes; Leelupes otrā puse un kreisais krašts peekrita biškāpam, un te bija winam kauts buhwetees un eerihkot siwju tatschus, bet leegts pilšehtai par šlahdi kaut ko no šawas semes pahrdot waj atdot us Klauscheem (Lehn), waj kaut kā zitadi atdalit. Lai ridseneekeem buhtu eespehja notat usraudsit biškāpa rihkoshanos, Witums wineem atlahwa teesibu, ari te plaut seenu un jirst balšus un malku. Par Babetes pili, kas palika Rīgai, pehdejā maksā biškāpam 37 markas sudraba. Ja Rīgas biškāps un ordena mestrs tomehr atrastu par wajadšigu, zelt wiņpus Leelupes pili, tad ridseneekeem jasneeds wajadšigā peepalihdsiba un pusedu jautur pili peežpadsmiit apbrunotu wihru, ti kā usraudsiba, ka pilšehtai nenotiktu kaut kas launs. Kā pilšoneem, tā biškāpam Lambertam un wiņa laudim kautā brihwa sweja Babites eserā.

Tā kā semes pilšehtai bija peeschēirts bagatigi un truhkums tik ahtri nebija paredsams, tad ari wišeem bija kauts, kā pilšoneem, tā ari biškāpam un prahwestam un mestram apstrahdat brihwšemes, zif katrs spehji, un bija noteikti aštoni brihwgadi; pehž tam ganibas un plawas atdodamas šopejai leetoschanai un par tihumeem jamaksā pilšehtai par labu sinama rente. Ja te nu semes deht isjeltos šahds pahpratumus waj strihdus, tad šchi leeta jaiššchēir trim swehrinateem pilšoneem, kas šopeji eezelami no biškāpa, prahwesta un mestra. Ja šchee šchēihreji naw weenis prahstis, tad diwas balšis pahrswek weenu, un ja no wišeem trim katram šawas domas, tad isšchēir loše.

Pilšehta bija gan dabujust leelu semes gabalu, kas wehl tagad peeder winai un ar ko Rīga tikusi weena no bagatašajām pilšehtām, bet pilšoneem ar to wehl nepeetika. Kā wiši ziti, kā biškāpi, ordena ložekli un ziti eenahzeji, tā ari wineem prahstis nesās us mantu un bagatibu, un tee peeprahšija ari šew daku no gaidamā laupijuma, no jauneekarojamām semēm, jo ari wint ejot karā pret nekristiteem un šapat puhlejotees isplatit Deewa wahrdū mahžibu un kristigo tizibu. Un legats Witums ari te atšina wihu prahšijumus par dibinateem un peešpreeda wineem trescho daku no tām semēm, ko wini šopā ar biškāpu un ordeni eekaroshot ar wišām laizigām teesibām (jus temporale); garīgās teesibas (jus spirtuale) un desmito (nodolli basnižu usturai) no šchim semēm noteiža tur eezelameem biškāpeem.

Jau no pilšehtas semes robeschu akts un no tāni peewesteem noteikumeem par semes leetoschanu un peederibu redsams, ka pilšoni nodarbojās ar šemkopibu, lopkopibu, drawneezibu un šweju, kas wineem dewa pahrtiku, un ar mahla rakšchanu, šeegešu un šakšu dedšinaschanu, lai buhtu

materials, no ka zelt muhrus, basnizas un flosteru ehkas. Uri dšihwojamàs ehkas jau fahla buhwet no keezekeem un kà tahda 1212. g. mineta weena, kas atradàs ahrpus muhreem. Semkopiba pirmo laiku naw dewuš tif dauds raschas, ka pilsoni buhtu pahrtikufchi no paschu laukeem; bija labiba daschu reis wehl japeewed no ahreenes, lai nowehrstu draudofcho badu (1206. g.).

Swarigakais pefnas awots ridšineekeem tomehr bija tirgošchanàs, un bisfaps darija wišu, lai winu apweenotu fawã jaunzeltã pilsehtã, lai fchi buhtu weenigee wahrri, kas weda laukã no Baltijas semem, kã ari eefschã. Tiflihdš Rigai bija listš pamata afmins, bisfaps aisseedsa fugneežibas zetu pa Keelupi, kas atšchirtu Semgali un Leetawu no Daugawas. Tapat wehlaš, kad Semgales bisfaps Lamberts gribeja uš Keelupes pee Babites esera zelt jaunu tirgošchanàs zentru Keelupes apfahrtnei, legats Witums winam to leedsa.

Protams, fchahda tirgus konzentrefchana Rigã bija faweenota ar wišam tirgus teefibãm (jus forense), kã stahpeta teefibu (jus emporii, Stepelrecht), naudas kalfchanas teefibũ, muitas brihwibu un tirgus drofchibu. Stahpelu teefiba pastahweja eefsch tam, ka wišu tirgošchanos pilsehtã, kã ar eefschsemem, tã ahrsemem, nodewa pilsonu rolàs; fchi tad peedereja pee pilsonu pahrtikas („Bürgerahrung“). Prezes, fo eeweda pilsehtã, bija pahrdodamas tif weenigi pilšoneem, un eefschsemneekeem -- nepilšoneem bija leegts, kaut fo taišni pirkt no ahrsemneekeem waj ari wineem pahrdot un otradi; tã ka wiša tirgošchanàs gahja zaur pilsonu starpneeku rolãm, wiš labums atleza tif wineem. Ur stahpeli wajadseja buht weenoteem finameem gada tirgeem, un warbuht abi Rigas gada tirgi jau fahlfufchees lihds ar winas dibinafchanu, weens wafaru, Jahnu tirgus — no ahrsemem pawafari eewestãm prezem, otrs seemu — preefsch eefschsemes prezem. Schahdus gada tirgus pa leelafai datai notureja tahdã laikã, kad mehdsã pulzetees dauds laufchu, p. p. leelos basnizas swehtkos, un beeschi ween paschu basnizu apfahrtne. Un Jahna tirgu wehl nesen notureja Dombasnizas apfahrtne. Ugraš wehl paschã Domgangi. Kã prezes, fo no ahrsemem eeweda, minetas fahls un wadmala, un bes tam gan buhs eewedufchi wišadas ta laika ruhpnneežibas leetas, kã luffus leetas, dšelfsleetas, wišnus un laifam jau ari filkes, famehr isweda swehrahdas, lopahdas, wafkus, medu, taukus. Naw domajams, ka jau pirmo laiku buhtu iswesta labiba, winu pat wehl eeweda. Wistuwafàs tirdšneežibas faites faitšija Rigu ar Wišbi pilsehtu uš Gotlandas falas, fur bija wišu Seemel-Wahzijas pilsehtu fantoris. Scheem Gotlandas tirgotajeem bisfaps Alberts 1211. gadã dahwaja daschadas privilegijas, kas winus Rigã nostahdija uš weenas linijas ar winas paschas pilšoneem. No Wišbi tirdšneežibas zefsch weda tahlaš uš Libeku, Bremeni, Minsteru, Sosu, Dortmundu, Gre-

ningu. No wisām ſchim pilſehtām pluhda uſ Rigu neween tirgotaji ar ſawām prezēm, bet ari eenahzeji un kruſtneſchi. — Uſ ſauſſemes tirdſnee- zibas zeſſch gahja weens pa Daugawu uſ Pulozku un Smolenſku, otrs gar Zeſſim uſ Pleſkawu. ſchi Pleſkawas zela dehl iſzehlās kari ar igauneem, jo pehdejee bija aplaupijūſchi wahzu tirgotajus, ſas bija zela uſ Pleſkawu, un latweeſchi iſleetoja ſcho ſtrihdu, lai dabutu wahzu peepalihdſibu ſawos ſaros ar igauneem.

Kur bija tirgus, tur wjadſeja buht naudai; jo tad wehl neko neſi- naja no kredita un pirka un pahrdewa tiſ pret ſkaidru nauđu, iſnemot tos gadijumus, kad pirzejs wareja uſrahdit galwineekus, ſam pahrdewejs dah- waja uſtizibu, waj ari pirzejs eeſhlaja ſawu kuſtamo un nekūſtamo ihpa- ſchumu. Nauda bija wiſadi wjadſiga. Bet nu widus laikos nebija tahdas naudas, ſas wiſpahrigi buhtu atſihta. Tadehl tirgotaji nehma lihds ſeltu un ſudrabu, un liſa tai weetā, kur bija jatirgojas, winu iſ- kalt naudā, waj ari iſmainija pret weetejo ſallo nauđu. Tā tad katrā tirgus weetā wjadſeja buht naudas kaſtuwēm, un ari Rigā tahdas bi- juſchas, jo to leezina abas Naudkaſu eelas (Münzſtraſe), Leelā un Maſā. ſcho teeſibu, kalt nauđu, waldbneeki uſtizeja ſewiſchkeem amatneekem, pa leelaſai dalaſi ſelt- un ſudrab-kaſeem, ſas waj nu maſſaja par teeſibām renti kungam, waj ſanehma winas dahwatas ſā lehni (beneficium) un par to pildija ſinamus ſlauſchus.

No eewedamām prezēm ſemes waldbneeki mehdsā nemt ſinamu no- dokli, muiſtu (Zoll, telonium). Waj Rigā ari jau no paſcha eeſahkuma bi- juſi muita, gan nekur naw teiſts, bet jadomā, ſa gan; jo 1211. g. biſkaps Alberts aiſ pateizibas ihpaſchi Gotlandas tirgotajeem atſwabina tirgotajus, ſas eewed prezes pa Daugawu waj zitu ſahdu Eiwonijas oſtu, no jeb- ſahdām muitas maſſām.

Widus laiku tirdſneeziſas wiſleelaſais un breeſmigalaſais eenaidneekſs bija wiſpahreja nedroſchiba. Nebij ſtingras ſpehzigas waldbibas waras, ſas ſpehtu apſargat zilweku un wina ihpaſchumu no launa ſaimina uſ- brukumeem. Kam bija nags, tam ari teeſa, un wai tam, ſas bija wahjaks: nekſas winu neſargaja, ne glaħba no ſtiprakā warmahzibām. ſchi duħres teeſiba (Fauſtrecht) waldbija toreiſ wiſpahr un bija paſchu reiſ, Rigai ze- ſotees, pilnos ſeedos. Rigai nu gan bija weens weenigs un pee tam dro- ſchaks zeſſch pa juħru. Bet ari te drandēja breeſmas no juħras laupi- tajeem un no peeſtaſtu ihpaſchneekem. Ja weħtra kuģi ſadragaja un wilni winu uſdſina uſ kraſta, tad ſcha ihpaſchneekſs panehma kuģi un prezes, iſleetodams tā ſaukto peeſtaſtes teeſibu (Strandrecht), un kuģa laudis wa- reja pateikt Deewam, ja iſglaħba ſawu dſihwibu un brihwibu no wina nageem. Biſkaps Alberts aiſleedsa ſcho peeſtaſtes teeſibu Eiwonijā un noteiza, ſa wiſs, ko tirgotajs glaħbis no kuģa, paleeſ wina paſcha ihpaſchums.

Kad wahzi bija jau labi tahtu isplatijuschi sawu waru un wineem klaušija lihbeefchi, latweefchi un deenwidus igauni, tad nu ari wineem bija jagahda par labeem fatiksmes zeleeem, lai tahdi jo labaki nodroschinatu sawu stahwofli. Un te pee Rigas atradas upju, eseru un staigumu wirtne, kas wisai apgrehtinoja ihpaschi daschadas gadschirtas un leeluhdenos zeku us seemekeem. Tee bija Suglas un Kihschu eseri ar sawam upem, pswam un purweem. Wineem pahri biskaps Alberts nu nehmas taist tiltus, ko 1221. gada ar fewischku aktu nodewa publikas leetoschanai.

Schis tilts ihpaschi Rigai bija no leelu leela labuma un swehtibas, jo wisas femes us seemekeem un seemelrihteem tika nu notata sakara ar pilsehtu, kamehr agraki til seema, kur eseri, upes un purwi aissaluschi, bija bijusi weeniga tirdsneezibas fatiksmei droshda gadschirta.

Tirdsneezibas faites bija jo dschwas ar freeweem. Kamehr us Pleskawu gahja pa sawu semi un prezes bija jawada ar rateem waj ragawam, tamehr otrs zeksch gahja pa Daugawu us Polozku un tahtal us Smokensku. 1210. g. ordena brahtis Arnolds Rigas tirtgotaju usdewuma nogahja us Polozku noslehtg meeru un tirdsneezibas nolihgumu ar knasu Wladimiru. Ta ta ari freeweem tikpat wajadsigs bija jo projam usturet tirtgu ar reetumeem, tad Wladimirs ar laipnu prahtu usnehnia suhtni un no sawas puses suhtija Ludolfu, gudru un bagatu wihru (bajaru), no Smokenskas us Rigu, lai salihgtu galigu meeru un draudsiwu us muhschigeem laikeem. Tomehr schis Daugawas zeksch bija leischu laupitaju dehl deesgan nedroschs, un tirtgotajus un wihu prezes mehdsa pa upi pawadit un apsargat ordena brahti. Tuhlin pehz biskapa Alberta nahwes, tai pascha (1229.) gada, Riga sawa un zitu pilsehtu tirtgotaju wahrdā noslehdsa ari ar Smokenskas knasu Wladimiru Dawidowitschu tirdsneezibas nolihgumu, kurā pehz ta laika usskateem un eeradumeem jo sikhli apsihmeti sawstarpejee noteikumi par personas un fatiksmes droshibu.

Prezes, kuras gan isweda no freeweem, gan eeweda winos, bija tahdas paschas, schadas bija latweefchos un igaunos. Senakais austrumu zeksch, kas weda pa upem us Konstantinopoli un Asiju, pa kuru nahza prezes pat no Indijas, bija te beidsees un nogreesees pa juhru us Italiju.

Biskaps bija femes un tahdi ari Rigas funks un waldneefs; winaam, ta tahdam, peekrita wisas waldneefa teesibas, ta: isdot daschadas pawehles un noleegumus; apstiprinat likumus; pilsonus sawkt un west kara; gahdat par wispahreju droshibu un schirtibu; spreest sakla teesu, ta ari ischchirt strihdinus par ihpaschumu un pilsonu godu; uslikt un nemt sawai usturai sinamus uodoktus, ta sawkto desmito; kalt naudu; nemt muitu no eewedamani prezem; rakt metalus un ruhdu... Par wisu scho gaitu pahrsini un ispilditaju mehdsa eezelt eerehdni, ko par femes adwokatu jeb fogi (advocatus noster) sawza. Uri seme peedereja biskapam, un weenu

daku, dibinot pilsehtu, winsch atdewa jaunajeem pilfoneem pa datai par priwatihpafchumu (laukus), pa datai par kopihpafchumu (ganibas, plawas, meschus, uhdenus), kà to jau redsejam. Schinis pilsehtas un pilfonu ihpafchuma lectàs bisfaps un wina fogis neeemaisijàs, bet atstahja winas pafcheem pilfoneem, kadeht radàs wajadsiba, zelt sinamus amata wihrus, kam nu bija japahrwalda un japahrrauga wifas primatàs un pilsehtas kopleetas, kà isdalot semi, gahdajot par zekeem un uhdekeem, usfurot pilsehtà kahrtibu, tas ir: ispildot polizijas gaitas, usraugot tirgu pahrtikas buhschanas, gahdajot par parciseem mehreem un fwareem, usraugot un eedsenot pilsehtas nodoktus. Schahdus wihrus, kam nahzàs ruhpetees par pilsehtas wajadsibam, ispildit wifas schis gaitas, fauza par ratmaneem jeb konsukeem. Tatschu pirmo laiku, leefas, scho pilsehtas aistahwju naw wehl bijis, un bisfapa wahrdà rihfojees no bisfapa eezelts eerehdnis, ko ari par fogi fauza un kas pee tam wehl ispildija teefnescha amatu. Kahr-tiga pilsehtas walde (Stadttrat) pafchà eesahlumà nemas nebija wajadsiga un pat ne domajama, jo pilfonu bija mas un tee pafchi falasijàs no malu malàm. Pilsehtas un pilfonu kopleetas isspreeda fogis, wiseem nedaudseem pilfoneem peedalotees, un fur bija tif kahdi wajadsigi, tahdus isfraudsijàs un dehweja par swehrinateem (conjurati). Kà pilfonu aistahwis minets pahri reises sindiks jeb pilsehtas kfrihweris. Tif legats Wilums 1226. g. eezehla kahrtigu pilsehtas waldi, pastahwofchu no diwpadfmit konsukeem, kuru preekschneeks jo projam palika tas pats fogis. Zehla winus ari, laikam, tif us weenu gadu, jo wiku wahrdi notaf mainas aktis, un zeh-luschti winus buhs gan pafchi pilfoni pehz zitu pilsehtu parauga. Schee pilfoni (cives jeb burgenses) bija weenigi pilsehtas eemihneeki; jo tais laikos tif semes ihpafchums dewa politiskas teefibas. Ur to, ka pilfoneem peedereja seme, wineem ari bija teefiba turet laudis jeb kalpus, lihdsigi bruneneekeem wini bija it kà fungi, un laikam Kungu eela (Herrenstrafe) dabuja no wineem fawu nosaufumu. Zitàm kahrtàm, kà tirgotajeem un amatneekeem, kam nebija semes ihpafchuma pilsehtas robeschàs, ari nebija teefibas peedalitees pee pilsehtas waldes; wini bija tif pilsehtas lihdsesdih-wotaji (Beisafen). Senaf ari tirgotaji un amatneeki nebija bijuschti nekas zits, kà kungu kalpi, bet, 13. gadu simtenim fahfotees, wini bija few jau isskarojuschi daschadas teefibas un preekschrozibas. Scho wini bija panah-fuschti ar fabeedribam jeb gildem, un tirgotaju gildes fauza par hansàm, amatneeku gildes par junstèm. Wehl tagad Rigà pastahw diwi gilschu nami: Leelà jeb tirgotaju gilde un Masà, Jahna jeb amatneeku gilde.

Preeksch Rigas tirgus un pilsehtas buhschanam bija no wifu leelakà fwara wahzu tirgotaju nometne us Gollandas falas Wisbi pilsehtà. Peh-dejà bija widutaja starp freewu un wahzu pilsehtàm, un te fapluhda tir-gotaji no malu malàm, ismainidami fawu semju raschojumus un prezes.

Te wahzu tirgotaji bij nodibinajuschi fewischku fopdraudsi ar faweem wezakeem un preekschneekem lihdsās gotlandeeschu draudsei. Jebchu nu gan bija ſdiwi tautibas un diwi draudses, tad tomehr abas fastahdija tif weenu pilsehtas draudsi ar lopeju pilsehtas walddi. Wahzu draudse atkal dalijas masakās ſabeedribās pehz pilsehtām, kurām preekschgala bija ſawi wezakee jeb aldermani.

Rigas tirdsneeziiba tif ahtri nespehja attihstitees, ka to bislaps wehsejās, tapehz winsch, lai peewilktu tirgotajus no ahreenes, dema ſcheem dashadas privilegijas. Pilsoņem atlaida multu, atzehla peekrastes teesibas, kwehloschās dsells prowi un diwkauju*). Wiſeem, kas tif gribeja nomestees pilsehtā uf dsihwi un tift par pilsoņem, bija tas atkauts, un wini haudija augſcham minetās teesibas. — Ja pilsoni triju gadu laika peerahda, ka Gotlandā dsihwojoschee wahzi wehl bauda kaut kahdas teesibas, tad wini ari tās dabūs, tif isnemot teesibu, pašcheem ſew eezelt garidsneekus. — Pamatodamees uf pehbejo noteikumumu, pilsoni peeprafija ſew pastahwigu pilsehtas walddi (consilium) un ari dabuja winu.

23. Daugawas razeji.

Latweeschu teika, Unſeſka atdsejota. U. raksti. I. Riga, 1882.

Wehl nebrauza tautas dehli
Baltās juhras ſchuhpulos.
Gan ſmaidija juhras meitas
Sihtaraineem wainageem.

Schwihgojoschi eglu meschi
Tautas semē lihgojās.
Bahli, bahli stari bira
Skujainā ſchēdrautā.

Uahkat ſchurpu, putnu bari!
Rakſim leelo Daugawu!
Ta buhs tautas mahmulina,
Brihwu dehlu aijataj'!

Zeelawina, ſchagatina,
Zihruktis, wanadsinſch,
Wiſi raka mihsstu mahlu,
Wiſi klinti drupinaj'.

Melnais krauklis ween neraka,
Tas strahdneeku kuhlejinsch;
Leelais kleenis, darba ruhkis,
Dahrak leeza augumin'.

Tu bij putneem leeli ſwehtki,
Milſu upe gatawa!
Tee uſtahpa deewu kalnā,
Wezam tehnam peeteiktees.

Zeelawina preekschautinu
Dubtu pantschka pawahrtij';
Krauklis wiſu auguminu
Duhau wirzā peldinaj'.

Kleenis gahja nomasgajees,
Delekeemi ſwahrzineem,
Delekeemi ſwahrzineem,
Dſelteneem ſahbaekem.

*) Diwi „Deewa ſoda“ weidi. Kwehloschās dsells prowe pastahweja eelſch tam, ka apsuhsdetam bija waj nu baſām kahjām jaect pa dewineem, lihdsās nolikteem lemescheem, waj pilkām rokām kahdus ſokus tahlu janēs kwehloscha dsells. Ja nu kahjas waj rokas neapswila, apsuhsdeto atfina par newainigu. Kr.

Krauklis kleeni apmeloja
Darba deenu šlinkotaj'.
Wezais tehwis kleeni trenza
Zaur atflehgas zaurumin'.

Tam naw brihwi ne lahšites
No Daugawas padšertees.
Tas dšer rašu alkens šķēhweem,
Apschu lapu kaušineem.

24. Welns Daugawâ.

Latweešču tautas teika. U. Lerča-Pušķfaišča Latw, tantas teikas un
pašakas. V. Jelgawâ, 1894.

Wezos laikos Daugawas widû bijis leels akmenis, us kura Welns
deenu un nakti sehdejis un ar selta šufekliti sukajees. Tâ sehdedams, tas
isgudrojees wišadus nedarbus: kura laiwa garam nahfusi, to šatreezis
drupatâs, un kursch swejneeks tuwumâ swejojis, to peejojis pawisam,
waj ari noslihinajis.

Reis pats Pehrkonis apnehmees paganu par tahdeem nedarbeem
fodit. Tomehr neka peelikt: lihds ko Pehrkonis šahdâ mahkonî tuwotos,
Welns uhdenî eekščâ un ne redset wairs. Beidsot Pehrkonis atnahzis
par weenkahršču wihru pee wecna swejneeka un teizis tâ: „Nemi mani
šawâ laiwâ un airè tur pee Welna akmena. Tifai nesabaidees, šad šahf-
šču špert; tew šaunums nenotiks, bet tam Welnam gan šlahšees šâ nekâ.“

Tâ notizis: laiwineeks airejis pamašem, pamašem us Welna akmena
puši. Welns patlaban šukojis galwu un selta šufeklitis brihnum šposchi
laištijees.

Us weenu reiši Welns, nesin šâ pamanijis laiwineeku, ahtri nolizis
šufekliti us akmeni un šahzis nelabi gluhnet. Te, tai paščâ brihdî Pehr-
konis iszehlees šahwus laiwâ un špehris Welnam paščâs kruhtis dšihwas
ugunis. Welns tuhlin noschahwojees ween un us rahweena bijis pagalam;
bet Pehrkonis tuhlin pašudis.

Swejneeks aišairejis pee akmena un eemantojis selta šufekliti, zaur
ko palizis par bagatu wihru. Bet no ta laika wišeem bijis meers no
Welna nedarbeem.

25. Wezo daugawneeku dšeesma.

šr. Brihšwšemneeka — Rakši. I. Dšeja. Riga, 1911.

Daugawina, mahmulina,
Wilno štrauji pluhšdama!
Daugawina štalta, balta,
Tu muhš' maišes deweja.

Tu tad, brahši, naigi, naigi
Dšenat ošču laiwinas!
Pehrkontehwa šwehtibina
Šaiwas šiwim pildinâs.

Brihwos wilnos, Daugawina,
Sweedros laiwu airejam;
Kruhtis atfahrst tehwu leesma,
Brihwu dseefnu usdseedam.

Tu tad, brahli, naigi, naigi
Dsenat ofchu laiwinas!
Dehrkontehwa fwehtibina
Laiwas fiwin pildinàs.

26. Daugawas frastos.

Wald a — Staburaga behrni. Etides is dsihwes un dabas. Riga, 1895.

Kursch gan no mirstigeem spehj eceet bes fwehtas bijaschanas schai leelà un bagatà Wihgantes pakraftè, kad wina stahw wisà fawà pilnibà meerigi un zehli wakara staru sposchumà? Tàs ir tàs paschas staltàs leepas, tee paschi dischee platee ofoli, par kureem mums tif dauds stahsta firmàs dseefmas. Bet par scheem kuplajeeem kruhmeem, par scheem smagu seedu pilneem zereem flusè fenà latwja fantasija, kà kad baiditos no fazihkstes ar orientalu fantasiju. Waj schitee naw tee paschi kruhmi, pa kureem maldijàs Uladins, fawu burwja lampu mesledams? — tee paschi zeri, sem kureem sapno kaisligais austrumneeks tuhstosch un weenà nakti? Un leesas, kà wisu to, fo tur tahlumos auda wiau dedsigà fantasija, to te pawafaris nolika weenà rofas mahjeenà, gan ne tif leelà daschadibà, bet tomehr tahdà pat pilnumà un kuplumà. Te ir mulsinoschi smarschi-gais jasminu zers, ir farkanais un baltais roschu kruhms, tàpat sekurotais zerinu pudurs, kà ari agrinai reeftu nesejs un juhsmigà eewina. Katrs fawà weetà un wisi jaukafà faskanà. Un it kà dsihwà mihlestiba no weena kruhma us otu, no weena zera us ziteem zereem steepjas seedu pilnàs wihjotnu stihgas, bet par wiseem tahlafu — flaisais lokanais seemelneeku stiprineeks — apinis. Wiasch apker jo zeeti un filli is katru is dasch-nedaschadeem kruhmeem, it kà gribetu zaur fawu laipnibu teem masinat bijuschàs tahlà zela gruhtibas, it kà wehletos zaur fawu firsnibu wineem atweeglinat te fuhro neparasto dsihwi, jo te faleekas austrums un reetums, deenwidus un seemelis, bet Staburags stahw wiau widù.

Wisu redsamafà weetà, pakraftes augschejà malà, aug staltafà un kuplafà leepa Wihgantè. Wina ir te, seemelos, mahjas mahte un wald-neeze, tapehj wina ar israudsijusès scho goda weetu. No fawa trona wina war pahrskatit wisu pakrafti, wisus fawus leelos un masos pawalstneekus, wisus fawus sihkos un ari breeduschos weefus. Tee wisi speestin speeschas pa labai un kreisai pee waldneezes trona pakahpèm, bet taisni preekschà us pascheem lahpscheem wini nedrihst apmestees: tad jau fabursitos smalkà, tumfchi salà grihdsega, kura wikneem steepjas pahr abàm milsu pakahpèm us Daugawas pusi. Tikai treschajam pakahpenam, kursch tas wisu stahwakais un zeetafais, jo wiasch ir tihra, balta flints un wina

fahkums paschâ uhdens malâ — tifai schim pakahpenam paschâ augfchas malinâ, taisni pret leepu, drihst apmestees seedeem bagatafee krukmi. Wini ispilda weiflo, smuidro pahschu weetu Staburaga walsti. Tapeh3 wineem tur brihw stahwet.

Un raugi: paschâ leepas wirfotnê us wifu fahrtafâs lapinas atspihd peepeschi feltots stars. Lapina pakustas, pagreeschas, un spofschais stars noslihd azumirkli lejâ nipro pahschu rozinâs. Sihlâs rozinas lokas un zelas, un stars lido, it fâ miglinas nests, aijween tahlaf, aijween mudraf, un rel — winsch us reises atspihd kuplajâ awota leepâ, bet tifai masu brihdi: tad winsch nipri nowirpulo flaidrajâ awotâ, apfweeschas un palehfa spirgtajâ uhdeni, un spodrais wilnitis jau fahchris winu un nes, gawiledams un no weena afmina us otru lehkadams, to lejâ, teescham us Daugawu. Un peepeschi no platâs Daugawas malas atflan, it fâ tuhkfstofcheem nopuhtu, un zeribu, un mihlestitbas. . . Bet maigais stars jau tahlu Daugawâ. Jautree wilnifchi nes to lihgodami un deedami teescham us nopeetno Staburagu. Tas jau ir juhsmigais „Ar labu nakti!“, kuru staltâ leepa fatru wakaru fuhta saweem pawalstneekseem: jautrajeem krukmeem, firmajai awota fargatajai, mudrajam leepawotam, leelajai Daugawai, par wiseem wairaf — sawam staltajam Staburagam.

Tad is Daugawas dsilâs dselmes pazekas nakts un met pirmo plihwuru par Wihgantes pakrastî.

Krehfla.

Reetumâ debefs deg weenâs ugunis. Drihs weens, drihs otrs stabs pahrlaischas no tureenés pahr pakrastî un atspihd tahlajos aust- rumos, silajâ Daugawâ un ari paschâ pakrastê. Wifs laistas weenâs leefmâs. Smalki lokani stari leefas pluhstam is sato lampinu malinâm. Wini islauschas zaur zeru zereem un, fâ uhdens wilni, tee pluhst pakrastê no weenas pukites un sahlites us otru. Tas ir pehdejais gaischais faules fmaids, lai fatrs, kam dufa wjadfiga, redsetu useet sawu meera weetu. Un passatees, fâ wini wisi saprot scho mahjeenu! Masais putninsch pahrlaischas weikli pahr fahlaino klajumu un nogrimst kuplajâ zerâ. Tur eekustas sarinsch un tuhlin otrâ zerâ zits: sarini met weens otram masajam galwinâm un famirkfchinas aztinâm, wini abi preezajas par putnina ustizibu. Gar leepu aislaischas smagi duhzot pehdejâ bitite. Wina aif- sawejufes bagatajâ lejâ, fur medus tif dauds, fa schehl winu par naktti te atstahf. . . No Daugawas atflan lehna schalkona. Tur nemeerigee wilni wehl tehse un ischalo sawâ starpâ, fâ pahrgalwigee skoleni us dufu eedami. Krukmini wehl reis sakustas: tee eetinas zeeschaki sawâ lapu mehlesi, jo reetuma blahsma fahf jau sust. Un tad peepeschi wifs paleef flufs, tif flufs, fâ silâs debefs. Schaf brihdi fatra sahlite, fatra pukite, fatrs kozinsch un putninsch flaita sawu wakara luhgschanu pakrastê.

27. Kofnešis un Pehrseja.

Atta Kenina balada. — Potrimpa semē. Rīgā, 1914.

Dee Daugawš, grawā pakritufe,
Gul mellmescheete Pehrseja,
Jau šimteem gadu atsmigufe,
Kofnešča šapnu lihgawa.

Pahr kawi, ofchi pahelihkufchi,
Da karsteem pleeneem mati pluhst,
Kā dšintarstraumē iskufufchi,
Eihš Kofnešim pee šahjām šchuhst.

Dee Daugawš, baltā radschu tront,
Sehd sehtu semes waldineefs;
Wiš Daugawš dšelmē swaigšchuu
froni,
Sedš azis dšilais teifu meegs.

Pahr pašchu fuhnu fega šlahjas,
Up kalnu šilgans šlufums šlus.
Tif gaisos wanags lidinajas,
Dee šahjām atmens lahjis dus.

Bet naktis ugunškuri fueas
Pils kalnā šarkan-blahšmaini,
Un peestahtnē pland tufščas bueas,
Kas rihtos isdseest mizlaint.

Bet torni, tahtu redšams, plihwos
Jauns šarogs šarkans, widā balš;
Tas tizibu uš tautu brihwos, —
Un zelsees augums drošchi šalts.

Naktis widā Sauzejs kalnā dodās
Un dwehseles no meega šauj;
Jš naktis weena wairaf rodas, —
Bet truhkst, af, truhkst wehl šoti
daudš!

Pret fault balti tehli laiščas
Pahr Daugawu, pahr Daugawu;
Tee putni naw, tās ilgas gaisčas
Par tehwu semes atmodu.

Kad pilns buhs škaitš, tad Kofneš
zelsees,

Ur winu tautas šwehtā pils:
No šlinitim wezee grufchi welšees,
Un augstu, augstu — tronis šils!

Tad zelsees Pehrseja no meega,
Uš pleza baloditis duhšs,
Bet pati, šaulaina un leega,
Ta šwehtku wihtnēm pušes pluhšs.

Un atmodisees oku strauti,
No šilteem wehjeem šili šchalkš, —
Buhs muhšchu muhšchi preekam
šauti:

Darbs — lihšfme, un neweens, kas
šalkš.

28. Staburags.

Waldā — Staburaga behnē. Etides iš dšihwes un dabas. Rīgā, 1895.

Janzis uššehjās taitnt un apšlatijās. Eihš šchim sehtni bij tīkai
platajās radsēs, wehšseles un tihrajos Daugawas wišnos raudšijufšees.

— „Statees Martſch: mehſ jau eſam pee paſſa Staburaga! Ziſ drihſi!“

Martſchs apſweedàs apfahrt, jo winsch bij ar gihmi uſ Widſemes puſi ſtahwejis. Kluff, brihneſchanàs pilns „Ah!“ pawisam nemanot paſpruka Martſcham. Mutite palika neaiſtaifita; ari azis eeplehtàs plaſſhafi.

Ja — teeſcham — wini bij pee —

Un tad ſchitas bij Staburags, tas pats, uſ kuru dewàs wiſi tee daudſee laudis ir no Widſemes, ir no Kurfemes, fà uſ kahdu brihnumu; tas pats, uſ kuru katur ſwehtdeenu gar Wihgantu peldeja zehli leelàs, laudim pilditàs laiwas ar kuplãm meijãm, ſarkanraibeem karogeem, ar kareiwju muſiku un ſkanãm gawilu dſeeſmãm.

Tà tad ſchitas bij tas, fo katur deenu mineja muſſchas laudis, par fo ari Janzis ſawã ſlimibas laiſã tiſ breeſmigi ſapnoja!.. O — ja! ſchi klints wareja ari noſpeeſt ne tiſ ween, fà Janzi — un lai tas ari bij duhſchtigs ſehns — tiſ leela un ſmaga, kahds Staburags! Un augſts, tiſ augſts, fa kruhmi un fokſi, ſas tur auga wina wirſã, liſàs aiſſneedſot paſſhus mahſonus. Un kahdi tee bij ſuloti un tiſ kupli, gluſchi fà Jantſcha mati! No tureenegã gan wajadſeja tahlu redſet — tahlu, tahlu pahſ Dau-gawu un Widſemẽ pat Awotinu kalnam pahri. Tikai galwa gan laiſkam zeiba tur augſchã. Redſ — ir behſſinſch, ſas tur tiſ pahrdroſchi noſtahjees uſ paſſchas ſtahwàs malas, ir tas jau noſwehrees uſ leju... Un ſuhnas, ſas tur tiſ ſkaiſti lihdseni pahſneegusſchàs pahſ kailo, aſo klints malu, kahdas tàs miſkſtas un ſpihdosſchi ſafas, gluſchi fà dahrgais ſamts! Un iſ pa brihtinam paſpihd winàs ſaut ſas it fà dimanta dſirſtelite un noſlihd pa ſmalſi ſpalwoteem kahtineem lihds pat ſuhnu galotnitẽm, paſib tur un tad paſuhd, fà kad weeglà wehſmina to buhtu aiſneſuſe.

Un tomehr ne: tur jau pilites atkal parahdas uſ baltajam Staburaga kruhſtim! Kã winas tur teeſ — to Martſchs newar nogiſt: tas ir pahraſ augſti, bet fa tàs ir tàs paſſchas, par to winsch nemaſ neſchãubas: Staburaga klints jau ir tiſ ſpodra, fa tur wiſu war ſaredſet. — Ja teeſcham — wina ir ſawadaka, daudſ baltafa, fà zitas kraſta klintis. Re, fà wina redſami, — ar kalnu — atdalas no pahrejã kraſta, tihri fà ſtãbs. Un ſas ta par aſu ſchſkautni winai pa widu no paſſchas augſſchas lihds lejai! Tur gan ir ſtipraſã ſtruhga iſſchlihtu drupu drupàs, bet klintij tas buhtu tihraſ neeſ: wina jau tiſ ſpehziga un leela un ſkaiſa. Tikai ap widu wina tahda, fà ſchauraka, bet uſ leju atkal pilnigaka, plaſſhaka — gluſchi fà warena un ſtãlta jaunawa.

— „Klau, Janzi: waj tas taiſniba, fa tas bijis reiſ par ſſatſtu juniprawu?“

„Kas to nu lai tà ſina — tà jau tiſ rundã. Bet eeſim nu malã,“ Janzis noteiza, un ſehni iſkahpa no uhdens.

Tagad Martšam wajađseja pamatigi apštatitees milšigos, ašim augstos flints bluķus, kas tur, pee Staburaga kašjām, bij šakrahjušchees gan šlihi, gan tairni, kà ir augšchā tikt newareja. Janzis jau bij eemānīees pa teem kašpatat: talab winšch bij ašween pirmāis augšchā un palihđseja Martšam, kas ari puhlejās wišeem spēhkeem.

No augstākā flints bluķa bij warens iškats us leepawotu un wišu Daugawu. Šikās, kà kad wišs leelais uhdens daudsums dotos teesham us šcho flinti, un wišai šchalza apakšchā tikt škani un draudošchi... Martšs paškatijās us leju un, šoli no malas atkašpees, tuhlin apsehđās. Us uhdens puši winam usreis bij tā kà bail štatitees un raudsiņas labak us šuhnām un šako šahliiti, kas tur kašdā stuhri bij usmetušchās zaurumainai šlintij. Uri neleels šermuhššlitis auga turpat.

Tad šehni kašpa atkal us ziteem, lejaš šahwošcheem, flintsgabaleem, pee kam Janzis rahđija plaišās dašchas neleelas alas.

29. Staburadse.

Latw. tantes dseefmas — Satinu Karla rakšā Staburadse. Baltijas Wehstnešs, 1871.

Gaušchi raud Staburadse
Miglainā rihtinā;
Kad šauliti eeraudšija,
Tad preezigi padšihwoja.

Ko domā, Staburadse,
Da miglinu štaigadama?
Eij, šaulē, paraugees,
Ko dar' tawi arajini!

Staburadšes arajini,
Aparušchi tihruminu,
Aparušchi tihruminu,
Apsehjušchi šudrabinu.

Staburadšes arajini,
Tihruminu apsehjušchi,
Peekar šelta šehtuwiti
Šudrabina wadšiti.

Staburadšes mahmulina
Šihda deegu šķētereja,
Šihda deegu šķētereja,
Nešdodšinu iškakšija.

Kas kairšch Kadšes meitnām,
Daitas rotas neneškat:
Staburadse wehrpa, auda,
Awotinkšch šķētereja.

Es tew luhđsu, Staburadse,
Dod man weenu nešdodšinu,
Dod man weenu nešdodšinu,
Nešdodšina audejiniu.

Dod mahmina, kam dodama,
Nedod Kadšes dešlinam:
Staburadšes dešlinam
Gruhts muhšchinkšch dšihwojot.

30. Latgaleeschu usbrufumi igauneem (1208. g.).

Latweeschu Indriķa Froniķa. No latīņu valodas tulķ. M. Siliņš. Rīga, 1885.

Notristot wīsu Eihbiju un Latgali, notīfa, ka latgaleeschu wezakee Rufins no Sateklas (Soteklas) pils, Waraidotis no Untineem (Untinas), Tahlwaldis (Taliwaldis) no Beverinas un arī Zehsu brunneezibas brahļis Bertolds suhtija sawus suhtaus pee igauneem us Ugauniju, praši gandarīšanas par wīsam no wineem padarītām netaišnībām. Jo eekams latgaleeschi wehl nebija tizibas peenehmuschi, tee bija neewehroti un nizi-nati un wineem bija no lihbeescheem un igauneem japanes dauds netaiš-nibas. Jo wairak wīni tadehl preezajās par preesteru atnahķschanu, tadehl ka pehķ kristibas wīsi dsihwo sem weenadām teesībām un weenā un tai pašķā meerā. Bet igauni nizinaja suhtnu wahrđus, nedewa nekahđas gandarišanas, bet suhtija teem suhtaus lihđs us Latgali.

Un brunneezibas brahķeem jau dsihwojot Zehsis, tee suhtija Bertoldu, ka sawu preekschneeku, us latgaleeschu un igaunu farunu. No bisķlapa pufes nahķa preesteris Indriķis un jo dauds latgaleeschu. Un wīni eesahķa fa-runatees par meeru un taišnibu. Bet igaunu suhtni runaja latgaleescheem wīfās leetās pretim, nizinadami, turet ar wineem meeru, un leegdamees, atdot netaišni nonemtās mantas, un draudejuschi weens otram ar wisafa-kajeem sķķehpeem, wīni issķķihras, nenoderedami kaut kahđā wihķē meeru. Deenahķot tīkmehr klaht kahđeem Gotlandas tirgotajeem un wahzeescheem, Waraidotis pazehļās lihđs ar ziteem latgaleeschu wezakeeem, nogahķa us Rīgu un luhģschus luhđsa palihģu pret Igaunu warmahķibām. Utgah-dajuschees, ka arī pašcheem notīkusi netaišniba, ka Ugauneeschi nonehmuschi reis wīnu tirgotajeem bes sīnas dauds prezes, ridseneeki paķlausģja luhđseju wehleschanos un apsolģja ķara sķehķu, wiswairs ka arī pašķu suhtni sķo tirgotaju prezes dehl wairak reisu bija atnahķuschi atpaķaķ no ugauneescheem nizinati un issmeeti, teem negribot atdot, ķo netaišni nonehmuschi.

Deesauluschi wisķpehģigā Deewa un sķwehtās deewmahtes Marijas palihģu, ridseneeki aiģģahķa ar brunneezibas brahķeem, bisķlapa brahķi Dīriķi, tirgotajeem un ziteem wahzeescheem us Turaidu, saķauza no Eih-bijas un Latgales leesu un stipru ķara sķehķu un, eedami deenām un nakģim, nonahķa Ugaunijā, islaupģja zeemus, apķawa paganu ķaudis, atreebdami ar uģuni un sobīnu padarģtās netaišnibas, un ķanahķa beidsot pee Odems-pejas pils kopā, ķas nosģhmē lahtķķa galwu, un aiģdedģimaja sķo pīķi. Un duseģuschi us tam trihs deenas, wīni atģreesās zeturtajā ar lopeem, saģuģģiteem un wīsu laupģjumu us sawu semī. Latgaleeschi atģreesās arī

uf fawu semi un fagatawojäs firdigi uf zihniinu, nostiprinadami fawas pils, faneßdami uf tureeni wifü fawu mantu un gaididami Igaunu fara fpehku.

Ugauneefchi, peefaufufchi fakaleefchus palihgâ, eebrafa peepeschi latgaleefchu semê Trifates robeschâs un padarija latgaleefcheem dauds launa, zepa lahdu no wineem, Wardeßi wahrâ, dshwu uguni un faguhstija daschus; un, apsehufchi Bewerinas pili, wini aplaroja wifü deenu pili atrodoschos latgaleefchus. Bet latgaleefchi, isgahjufchi no pils wihrißchi laujâ, peezus no teem noßawa un nolaupija wineem firgus, dewäs tad uf pili atpakaf pee fawa preesterä, fas toreis tur atradäs, un teiza wifü kopâ ar winu Deewu, furu tee fajuta par fewi faujamees. Weens no winu stiprofajeem un firdigafajeem bija Roboms; tas noßahpa eenaidneeku widâ, noßawa diwus no wineem un atgreesâs sweifs un wefels no otras pufes uf pili pee fawejeem, Deewu teißdams par tahdu ihpafchu godu, fo tas Kungs winam dewis pee paganeem. Ari winu preesteris, mas fo ruhpedamees par igaunu usbruzeenu, uslahpa uf apzeetinajumeem un luhßfa Deewu, ziteem faujotees, fpehledams musikas rißku. Un dßirdedami faldo musiku un stipro musikas rißta fkanu, nemahzitee lautini apstahjäs, jo tahdas leetas tee fawâ semê nebija dßirdejußchi, un meßdami no fara meeru, wini apprafjäs pehz schahdas lihgfimibas zehlonä. Bet latgaleefchi atbildeja, fa redsot, fa Deews schos aißtahwot, fas wini nupat fâ peenehmufchi kristibu, tadeßi preezajotees un flawejot Deewu. Igauni lifa preeßchâ, faderet meeru atfal no jauna. Bet latgaleefchi atteiza: „Wehl neefat atdewufchi nei tirgotajeem winu prezes, nei ari fo mums beefchi nonehmufchi. Bet starp kristiteem un paganeem ari newar buht nei weenas firds un dwehßeles, nei ari lahda pastahwiga meera, fâ ween tad, ja, peenehmufchi lihß ar mums to pafchu kristitu laufchu juhgu un mußschigo meeru, juhs tijat weenam Deewam.“

To dßirdejußchi, igauni aißgahja ihgnuma pilnt no pils, un latgaleefchi, dßihdamees pakaf, noßawa winu dauds un aißfuhtija wehl pa nakti pee Kristus brunneezibas mestra Winmona uf Zehsim, fas tai laifâ tur atradäs, lißdami luhgt, nahßt ar faweem laudim, dßihtees igauneem pakaf. Un fafauzis wifus aplahartejos latgaleefchus, winßch nonahza no rißta agri Bewerinä, un atradis paganu fara fpehku jau aißgahjufchu, tas dßinäs wineem wifü deenu pakaf. Bet nahßofchâ nakti usnahza leels fals, un flibojot gandriß wifseem firgeem, wini newareja eenaidneekus panahßt, tadeßi fa, noßawufchi lopus un palaidufchi faguhstitos walâ, tee, negaldidami zihniina, behgßchus bija atgreesufschees fatrs uf fawu semi.

Nostumufchi par faweju nahwi, furus igauni bija nogaltnajufchi un fadedßinajufchi, Bewerinas latgaleefchi fuhtija pee wifseem aplahartejeem latgaleefcheem, lai tee buhtu uf faru gatawi, fa lai ar Deewa palihgu eenaidneefseem waretu par fawejeem atreebtees. Tadeßi notifa, fa pee minetäs

Bewerinas pils leslā pulkā šapulzejās wezakee Rūfins, kas bija latgaleešču sirdīgākais, un Maraidotis ar wiseem latgaleešceem, kas atradās viņu robežās. Un buhdami pret igauņeem weenos prahtos, tee šagatawojās viņu semi islaupit, aplikās eerotškus, kaħdi wineem bija, gaħja weenas deenas gaħjumu, apstahjuschees šakahrtoja šawu fara špeħu un gaħja deenām un naħtim un, noħluwušchi Sakalas nowadā, atrada pa zeemeem un wišām malām wiħrus uu šeewas un behrius šawos dšihwoħfos un šawa, furus ween atrašdami, no rihta lihds wašaram, tiš šeewas, ša viņu behrius, ari 300 labako Sakalas nowada wiħru un wezašo, nepeesħaitot nešħaitami dauds žitus, lihds šameħr viņu rošas peekusa un šaweju delni Ķuwa nešpeħžigi aiš paħraš leelas šausču šausčanas. Un noħraħšojušchi wišus zeemus ar paganu ašinim, wiņi greesās naħšoščā deenā atpašat, šalašijuschi pa wiseem zeemeem dauds laupijuma, darba un žitus lopus, un meitenu jo dauds — jo weeniģi tās mehds šara špeħi ščinis šemēs šaudset — un aišweda lihds, atgreesčotees eedami leħnām wairaf deenas šawu želu un turedamees gatawi, ja warbuħt atliħušchee igauņi wineem ušbruħtu no muguras pušes.

Bet aiš taħda leela šaweju noħauto šħaita igauņi neeedroščinajās latgaleešceem dšihtees pašat, bet lašija nošlumuwšchi wairaf deenas šawus lihšus šopā, atšaħtus wineem no latweešceem, šadedšinaģa tos un šwineģa behres, gaušchi gaudodami peħģ šawa eeraduma un dšerdami.

Bet latgaleešchi apstahģās pee Burtneeku ešera, daliģās wišā laupijumā un atgreesās preeģigi uš Bewerinu. Un atradušchi tur brunneeģibas braħli Bertoldu un šawu preesteri lihds ar dašceem biššapa brunneeekeem un štopneekem, wiņi dewa teem no wiša šaħdas daħwanas. Un ešot pallaģan „Gaudate“ (t. i. preeģajatees) šweħtdeenai, wiš teģa weenpraħtiģi preeģa piłni Deewu, tadeħt ša tas Ķungs ari zaur jaunatgreesceem nodaģiģis žitām tautām taħdu leelu atreebščanu. Ari Rūfins, atgreesdamees uš Bewerinas piłi, atģariģa šawu muti, un šaģija: „Maņi behriņi behriņi šaħtiģis šaweem behriņeem lihds tresčam un žeturģam augumam, šaħdas behres Rūfins paģariģis šakaleešceem.“

To dširdedams, lihbeešču šoģis Hermanis Ķuwa gauščam eedušmots, tadeħt ša ar igauņeem arween weħl atģaunoščot šaru, un šuħtiģa un liģa šašaukt wišus lihbeešču un latgaleešču weģašos; un noturoģ ar wineem, ša ari ar waħzeesceem, paħršpreeščanu, wiseem paģiģa, ša dšihwoģot šemē weħl arween mašumam waħzeesču, ar igauņeem jaaprunaģas par meeru lihds biššap-ģunga atnaħšščanaģi, kas atradās Waħģiģā, šalašit naħšoščam gaģam šweħtģelotajus. Šģis paģoms paģiģa ari igauņeem, un tee peeģehma meeru, tadeħt ša peħģ šawu labako nošausčanas wiņi šaħģa jau gaušchi biģtees no latgaleešceem, un štriħdum neešot weħl nobeģģtam, wiņi šaģereģa šawā wišģē paģeeru uš weenu gaģu.

31. Bemerinas dseedonis.

Uusekka balada.

Bemerinas staltâ pili
Tahliwaldis waldija.
Wina slawa tahku, tahku
Wisa semê ispaudas.

Igaunischî, bahlenischî,
Waidu zehla Latwijâ :
Winas pilij wirsû mahzâs,
Skaudras bultas schaudija.

Kara wehtra, fara wehtra pili gahsis gruweklos !
Ai, ai, aijajâ ! pili gahsis gruweklos !
Osolungas, egku wahles galwas skaldis waroneem !
Ai, ai, aijajâ ! galwas skaldis waroneem !

Augstu, augstu wakâ logâ — wakâ logâ
Waidelotis parahdas — parahdas,
Sirmeem mateem, baltu bahrsdu — baltu bahrsdu,
Waidu kofle rozinâs — rozinâs.

Strinkscheja kofles, dseedaja wezais,
Igauneem wahles is rokâm schluka.
Nu wairs neruhza fara bungas,
Nu wairs nekweeza fomu duhkas.

Dseefmu wairogs atfita bultas,
Dseefmu skana pahrnehma trokfnî,
Dseefmu wara aisdîna faru,
Tautu isglahba dseefmu gars !

32. Kofletajs.

Latweefchu tautas pasafâ. — U. Lercha-Puschkalscha Latw. tautas teikas un pasafâs. V. Jelgawâ, 1894. Ustrakstijis M. Starkis Seelwahrdê; nemta is Uusekka atl. raksteem.

Kahds tehws suhta sawus peejus dehlus pasaulê, fazidams : „Eita fatrs sawadâ amatâ eemahzitees !“ Labi. Pirmâ deenâ aiseet wezafais dehls un zelâ fateef weztehwu. Weztehws jautâ : „Kur eesi ?“

„Amatâ mahzifchos !“

„Kahdâ amatâ ?“

„Paregonā amatā!“

„Labi, dehls! Eji tad taitni pa fcho zetu; zela galā buhs manas mahjas — tur tu par paregoni eemahzifees.“

Otrā deenā aiseet otrs dehls un fateef weztehwu. Weztehws jautā:
„Kur eefi?“

„Amatā mahzitees!“

„Kahdā amatā?“

„Schuweja amatā!“

„Labi, dehls! Eji tad taitni pa fcho zetu; zela galā buhs manas mahjas — tur tu par fchuweju eemahzifees.“

Trefchā deenā aiseet trefchais dehls un fateef weztehwu. Weztehws jautā: „Kur eefi?“

„Amatā mahzitees!“

„Kahdā amatā?“

„Schahweja amatā!“

„Labi, dehls! Eji tad taitni pa fcho zetu; zela galā buhs manas mahjas — tur tu par schahweju tiffi.“

Zeturta deenā aiseet zeturtais dehls un fateef weztehwu. Weztehws jautā: „Kur eefi?“

„Amatā!“

„Kahdā amatā?“

„Sadseja amatā!“

„Labi, dehls! Eji tad taitni pa fcho zetu; zela galā buhs manas mahjas — tur tu par sadseju eemahzifees.“

Peeftā deenā aiseet peeftais dehls un fateef weztehwu. Weztehws jautā: „Kur eefi?“

„Amatā!“

„Kahdā amatā?“

„Kofletaja amatā!“

„Labi, dehls! Eji tad taitni pa fcho zetu; zela galā buhs manas mahjas — tur tu par kofletaju eemahzifees.“

Otrā gadā wisi dehli pahronas pee tehwa un nu rahdis, fo fatrs mahf. Tehws faka sadsejam: „Osolā perina fwehtetu (stahrū) mahcite — issodfi winai nemanot wifas peezas olas, fa ne padehllis nepaleef!“

Labi, — sadsejs fahf strahdat un pateefi issog olas; fwehteleenei ne jaufmas, fa tuffchu perefli perina. Nu tehws panem galdinu, noleef sagtās olas fatrā stuhri, peefto olu galdinam widū un faka: „Nahfchu, fchahwejs! waj fashaufi weenā fchahweenā wifas peezas?“

Schahwejs wehro, wehro — te uf reifi knaukt: wifas peezas pufchu.

„Tas labi!“ tehws nopreezajas, „bet waj tu, fchuwej, warefi fashuht?“

Schuwejs fah! strahdat: un lasa un knibinas un schuj un schuj — nezil ilgi: olas wefelas.

„Tas labi“ tehws nopreezajas, „bet tu, paregoni, faki man, fo tu labu spehji?“

„Spehju dauds; bet tagadin redsu, fa tur juhvas fala ehrglis aifnesis lehnina meitu; ja ziti brahli brauktu lihds, tad meitu pahrwesum.“

Labi, — schee braufschot. Un otra, trescha deena meita mahja. (Zeta ehrglis gan bij usmahzees, bet schahwejs noschahwis; krihtot ehrglis gan pahrlaustis fuga mastu, bet schuwejs fashuwis mastu.)

Bet mahja brahlu starpa iszehlas kildas: weens gribeja daito lehnina meitu, otrs. Beidsot tehws isspreeda: „Ta gala netifseet; bet es teifschu: las eespehs wefelu natti isguletees tur dsikaja ala, lahtschu migä, tas buhs zeenigs, til daitu meitu apnem.“

Labi, — papreefschu isgahjas pirmee tschetri brahli lahtschu migä eetilt; bet nefa: lahzis ruhhdams, plosfdamees til til neapflahnija fchos. Beidsot raudsis kofletajs. Useet alas tuwumä, fah! koflet: — lahzis jau preezajas; peees alai itin tuwu: — lahzis dej un lez; eees kofledams pascha ala, nosehdisees migä: — lahzis, fa jehrs, nogulas kofletajam blakus un klaufas un klaufas zauru natti jaukajäs flanas. No rihta kofletajs pahrnahl sweiks un wefels. Tehws preezajas: „Jums, dehli, wiseem warenti amati — tas teefal bet, luhl, kofletajs eespehj wairat; tadeht lehnina meita peeder winam.“

Un otra deena kofletajs noswineja fahsas.

33. Calawas tauretajs.

Rudolfa Blaumana balada.

Calawa jeb Colowa te senlatweeschu nowads, atradees apmehtam tai apgabala, fur tagad Ehweles, Ingaschu un Trifates draudjes.

Us Calawas beesajeem fileem
Natts pelefus palagus flahj.
Pahr kluseem koku galeem
Jodi un murgi jahj.

Dus Meerwaldis fawä pill,
Gul wina lauschu pulks,
Gul waidelaischi un fargi
Un fihnju gudrais tulk.

Til augstakäs egles galä
Tauretajs nomodä,
Tas speego pehj eenatdneefa
Tuwu un tahlumä.

Te it fa pa sapneem tam leefas,
Ka flepeni fohi tschab,
Ka schkehpi paschhindetu,
Ka sirgu pasawi flab.

Un troffnis ap egli zetas
Un bultas augschup ffreeen
Un asu zirwju sobi
Egles stumburä leen.

„Schurp tauri! Kaph semê!
Zeet klusu!“

Tu glahbfi few dschwibu!
Mehs algoftm tewi ar feltu,
Ar godu, ar brihwibu!“

— „Mans selts ir mana tauta,
Mans gods ir winas gods,
Kas postidams wīnu schauta,
Uf pekli lai rauj to jods!“

Un tauretajs puhsch ar spehku,
Ka fokū galotnes trih3,
Un lejā atskan lahsti
Un bultas spinds un sih3.

Mirds lahpu farkand uguns,
Sah3 zirteens uf zirteena liht,
Dreb, schuhpojas stalla egle
Un brah3sch un gah3schas un friht.

Un tauretaja kruhti
Sch3ehpi un zirwi sch3el —
Bet taures skanas pilk
No meega Meerwaldi zek.

Un wīnsch un wīna pulki
Uf zihnu kah3jas aun
Unsch3ehpnescheempretimdrah3schas,
Dfen steegnajā tos un faun.

Bet uswaras gawīku swehtkos
Meitenes wainagus pin,
Un waroni firmā mah3te
Sneegbaltos autos tin.

Uf fahrta weetu tam taifa
No osolu pasareem,
Un lihgawa pu3em to kaifa
Un dfintara gabaleem.

Un kamehr fwaiditās leefmas
Dee deeweem jaunekli nes,
Dseed wihri tam flawas dseefmas,
Kaud sch3ehli meitenes.

34. Mlobrands.

J. Krod3neeka — Katolu basniza Litwonijā. J. Baltijas wehtures. J. Kr. raksti
II. Rīgā, 1913.

Mlobrands 1202. g. minets kà biskapa Alberta brah3a Engelberta palih3s. Wīnsch nah3a Teodoricha weetā par preesteri uf Turaidu, fur wīnsch atdalija un eerih3joja jaunās draudsēs un uszehla basnizu Kubeselē (Krimuldā). Turaideschi tā eezeenija Mlobrandu, ka schim peesch3ihra ari foga amatu, lai wīnsch teem tahdi nestu teesu ari laizigās leetās.

Par lihbeescheem kronists stah3ta mas tizamas leetas, ka schi tauta fenaf bijufi wifai neustizama, ka tuwakam pahri darit, laupit, sagt, bijufi parasta leeta. Tizams schis stah3ts naw, tadeht, ka tur, fur walda tah3das eeraschās, lauschu fadh3hwe naw nemas domajama. Kronists laikam tif gribejis teift, ka lihbeescheem naw bijis tahdu nokah3rtotu likumu, kà wah3zeem, bet ka wīni buhs turejuschees, kà jau wifas zitas barbarisflās tautas, pee saweem eeradumeem, kuru starpā no leelakā fwara gan bijufi afins atreebiba. Eihbeeschi, redsedami, ka Mlobrands lih3dās wifadeem netikumeem leeds ari bahrgo eeradumu — pahrestibu, ustizeja winam buht par sch3ih3reju wīnu strihdinos. Jhpaschi, kas jutās wah3jafs, wajats un apspeests, greesās pee Mlobranda peh3 padoma un palih3d3ibas. Ja wif tee, kas eenah3a Baltijā, buhtu bijufi lih3d3igi Mlobrandami, meh3 kronikā dauds

masaf lastu par nemeereem, fareem un schahdam tahdam kildam; dand weeglafi un labprahdigafi eedsimtee buhtu peenehmuschki kristibu. No schis frontkas weetas skaidri nojehdsams, ka kronista ta eenihstee lihbeeschki nemas naw bijuschki tif meschoniga tauta, par kahdu tas winu isslawejis, ka lihbeeschki itin labi un pareisi sapratuschki, kas wineem labwehlis un draugs un kas launs un naidneels, ka wisu eenaidu un faru zehleji bija paschi eenahzeji, winu nepildama mantas kahriba. „Lihbeescheem loti patika schis kristito eeradums (proti, strihdus leetas gresstees pee schkihreja teefnescha, un newis isleetot afins atreebibas eeradumu), tadeht ka ustizami goda wihri (t. i. garidsneeki) ispildija foga gaitu, kamehr wehlat, kur lihbeeschos, latweeschos un igaunos par fogeem nahza laizigas kahrtas laudis, schahdi fogi tif tihfoja pildit sawu mafu, un pameta nowahrtâ un sudinaja Deewu likto pateesibu.“ Un tatschu wisai leela truhkumâ un nabadsiba Mlobrands, buhdams fogis, ari newareja dschwot, jo 1214. gada knafs Wladimirs winam draud: „Buh, Mlobrand, jamasina tawa pahleela bagatiba.“

Mlobrands, dschwotot lihbeeschu widu, bija spehjis kreetni eepasihstees ar somu ziltschu eeradumeem un eemahzitees winu walodu, bija biskapam derigs neween ka misionars un wahzu waras weizinatajs, bet ari wareja buht isleetojams zita lauka. Lihbeeschki jau bija tif tahku padewuschees biskapa warai, ka kari ar wineem wairs nebij jawed, un tomehr krusneschu pulki, kas nahza karot ar paganeem un glahht sawu dwehfeldi no muhschigâs pasuschanas, bija janodarbina, bija jagahda jauns kara lauks. 1208. g. biskaps suhta Mlobrandu us igauneem, lai prasot atpafal prezes un mantas, ko pehdejee gadus astonus atpafal laupijuschki wahzu tirgotajeem zelâ us Pleskawu, wehrtiba ap 900 markam. Bet igauni neds dewa prezes, neds kahdu skaidri noteiktu atbildi.

Atpafal greschotees, Mlobrands pa zetam nonahza pee latweescheem, kas dschwota ap Jumaru. Te winsch nehmas sludinat Deewa wahrdu un ar wisai labam sekmem. Latweeschki, kam kristiga tijiba wairs nebija fwescha, no kureem leela dafa jau bija kristiti, bija tuhlin gatawi klausit wina wahrdeem. Jumareeschki zereja, peefleentees wahzeem, eeguht few daschus labumus, dabut palihgu un patwehrumu no wahzu pufes pret leishu, lihbeeschu un igaunu usbruzeeneem. Bet tomehr eesahkumâ wini schaubijuschees, waj peenemt lihds ar ziteem toloweescheem Pleskawas kreemu tijibu, waj padotees latinu misionareem. Lai issinatu sawu seno deewu nolehmunu, wini buhruschki un burti krituschki par labu latineem, un jumareeschus lihds ar lihbeescheem peedalija Rigas biskapibai.

Mlobrands, nokristijis kahdus zeemus, nonesa biskapam scho preezigo wehsti, un pehdejais peedewa winam par palihgu Indriki; abi kopâ wini

pabeidsa jumareeschu kristibu. Kamehr Indrikis nometas us dsihwi pee jaunatgreestajeem par preesteri, Ulobrands aischahja atpakal us sawu turai-deeschu draudfi.

Nahloschâ gadâ bissaps winu atkal suhta us Odempeju pee igau-neem, noslehgt meeru un atrasit augscham minetâs laupitâs prezes. Kad igauuni dsirdeja par scho bissapa suhtito, wini fanahja no wifas Igau-nijas faetmâ. Ulobrands tuhdat usajzinaja winus kristitees. Igauuni aif dufmâm peeffrehja winam ar schêhpeem un sobineem wiru kant. Bet daschi no wezakeem aiffargaja Ulobrandu un teiza: „Ja mehâ scho bis-fapa suhtni nokausim, kas mums turpmaâ ustizesees un raidis schurp suhtaus?“

Ulobrands atkal nepanahja neka un dewâs bes ka projam. 1219. g. leelajâ dumpi bissaps suhtija pee lihbeeschem Ulobrandu, lai nemeerigos peerunatu un peedabutu pee meera. Bet welti. Kad nu Dabreta pils bija eenemta no wahzeem un lihbeeschi padewuschees, wini stipri ween kurneja par bissapa prafjumeem, atrafdami winus par pahrlleezigeem un nepee-nemameem, tâ ka bija jagaida turpmaâ nemeeri. Te nu Ulobrands, redse-dams, ka bissaps teescham par dauds prasa, pats us sawu galwu un atbildibu pamafinaja fodu, ihpaschi pawifam atlaisdams 100 sudraba aufchurinku (50 marku) maksu, aistahdams tifai lihbeeschem fenakos desmitâs teefas nodoklus, pee kam kreetni nehmas fodit un bahrt winu wiltibu un blehdibu: „Juhs, odschu dsimums, kâ juhs isbehgfeet Deewa dufmâm, kad juhs notat pilni wiltibas schults un negribat lihdsinat sawus launos darbus? Rahdat tad nu kant kahdus grehku noscheloschanas auglus! Un ja pateesibâ atgreesifeetees pee Deewa, Deews ar jums wifadi buhs, lai juhs, kas juhs arween efat bijuschi diwejadu firdi un nepastah-wigi, tagad kluhtu pastahwigi sawos zelos un redsetu pee sewis ta Kunga palihgu. Jo jums wehl naw bijis tizibâ pilnigas pastahwibas, juhs wehl neefat gribejuschi godat Deewu, peenesdami desmito teefu. Bet luhdsat nu bissapa kungu, peemirst wifus juhfu nedarbus, un lai pilnigas grehku peedoschanas deht tas jums leef ihstâ deewtizibâ usnemtees wifas kristitu lauschu nastas: dot Deewam un wina kalpeem desmito auglu teefu, it kâ jau wifas zitas tautas to dara, kas atdsimuschas swebhtâ kristibas awotâ. Un Deews jums waitros allikuschâs dewinas dakas, ka jums buhs naudas un mantas waitraf, nekâ agraf. Un Deews juhs atpestis no zitu tautu usbruzejeem un glahs juhs wifâs juhfu grehtibâs.“ Lihbeeschi bija ar meeru, un ari bissaps, jebchu ne ar wifai labu prahtu, peenehma Ulo-branda meera noteikumus.

Bissapa brahtis Teodorichs, laikam aif politiskeem eemesleem, lai apdrofchinatu Rigas basnizas stahwolli no Nowgorodas pufes, bija ap-prezejis Plefstawas knasa Wladimira mahfu. Gadijâs, ka pleflaweeschi

bija nemeerâ ar fawu knasu, un kronists domâ, ka ihpaschi schis prezibas dehł un fâ tas bija eeradums tahdos gadijumos pee freeweem, kad wineem knas bija apnizis: wini mehđsa padsiht tahdu un nemt few zitu, — ta ari plefkaweefchi darija ar fawu Wladimiru, Teodoricha fwaini. Schis nonahza Rigâ pee faweem radeem, un bislaps atdewa winam idumeefchus un latweefchus un eelka tur winu par fogi. Bet drihs ween iszehłas pret winu wispahrigs nemeers; jo winsch prata tif nemt un raust mantu un bagatibu un nebuht newihšchoja gahdat un ruhpetees par teefu, taifnibu un fahrtibu fawu kauschu starpâ. Ulobrands, kas pa tam bija pahrzelts par preesteri us idumeefcheem un dsihwoja Straupê, newareja zeeft tahdas netaišnibas un nekahrtibas, ihpaschi jau tadehł ween ne, ka tadehł zeeta wina mifiones darbiba, un duhschigi nehmas raht Wladimiru: „Tew, knas, kas tu est atrasts zeenigs, buht laudim par teefnesi, peeklamjas turet taifnu un pateefu teefu un newis apspeest nabagus, un panemt winu mantibu, lai tahdi, apmulšinadams muhsu jaunatgreesfos, tu winus neatbaiditu no kristigās tijibas.“ Knas, fadusmojees, draudeja atreebtees Ulobrandam. Tomehr winsch juta, ka wina stahwollis Widsemê naw drofchs, un drihsumâ aishahja atpakaf us freewu semi. 1218. g., fâ bija draudejis, winsch eelaufas Widsemê, usbruka Straupei, ispostija un nodedfinaja apfahrtni, idumeefchu un lihbeefchu basnizas, zeemus un laufus.

1220. g. Ulobrands krita Jerwas igaukus. Te pehdejo reifi kronists min scho preesteri, un ja wehl peemetinam, ka 1212. g. latweefchus dalot bislapa un ordena starpâ, winu peewed fâ leezineefu schai gadijumâ, tad tas ir wifs, fo mehš par winu finam.

35. Tahliwalda nahwe un tās atreebšchana (1215. g.).

Latweefchu Indriša kronika. No latinu walodas tulkojts M. Siltsch. Rigâ, 1885. g.

Sahmufaleefcheem atrodtees Daugawâ, reteleefchi fapulzeja fara spehku pa faweem juhomas nowadeem un ebruka Lihbtjâ, islaupidami un aishedfinadami Metsepoles zeemus, un newareja neweena lihbeefcha atrast, kas tee lihđs ar feewam un behrneem wif bija fabehgufchi fawās pilis. Un lihbeefchi fapulzeja fawaju fara spehku, stahtees eenaidneefkam pretim. Un reteleefchi isdsirdeja winu nodomu, tapat ari ka winu sahmufoleefchi no Daugawas aishehgufchi, un behđsa ari paschi un latgreesās us fawu semi.

Timehr eenahza ari sakaleefchi un ugauneefchi ar leelu fara spehku latgaleefchu semê un apfehda Antinu pili. Un Zehsu bruaneezibas brahli

isgahja, gribedami ar teem farot. Un wini fasinaja schahdu wehsti un behdsa ari.

Un nonahfufchi wakaram metotees Trikatè, tee atrada Tahlwaldi no paslehptuwem meschâ atgahjuschu pirti un fahetra to un dedfinaja neschehligi winau dsihwu pee uguns, draudedami, to nogalinat, ja nerahdishot wifu sawu naudu. Un winsch teem parahdija peezeftmit ofinas. Bet tee winau ne masaf dedfinaja. Un tas fazija: „Ja parahdishu jums wifu sawu pascha un sawu dehlu naudu, juhs nestahsities mani dedfinat,“ un negribeja wineem wairaf usrahdit. Un lifdami to atfal pee uguns, tee zepa winau, fâ siwi, lihds kamehr tas islaida sawu garu un nomira. Un tadeht fa winsch bijis kristits un no ustizigo latgaleeschu flaita, mehseram, fa winau dwehfele, lihgsfmodamàs par tahdu mozekku nahwi, preezajas muhschigu lihgsfmoschanu fwehto mozekku fabeedribâ. Un igauni atgreesàs us sawu semi, un tas Kungs lifa winau nodomus nowahrtâ.

Kedsedami sawu tehwu mirufchu, Tahlwalda dehli, Kamekis un Druwwaldis (Drivinaldis, Drunaldis, Drunwaldis), gauschi eedusmojàs us igauneem, fapulzeja latgaleeschu fara spehku lihds ar saweem draugeem un radeem, un teem gahja Zehfu brunneezibas brahli lihds, kopâ ar ziteem wahzeescheem. Un tee eebruka Ugaunijâ, islaupidami wifus wihrus, kurus tee paspehja fakert, Tahlwaldi atreebdami, w'ni fadedfinaja dsihwus, peelifa wifam winau pilim uguni, lai teem nebuhtu tajàs nekahda patwehruma. Un wini melleja tos pa tumfchajam paslehptuwem meschos, un nekur tee newareja no wineem paslehptees. Un iswillkufchi winus no mescheem, tee tos nokawa un aisweda winau feewas un behrnus faguhstitus few lihds, panehna firjus un lopus un dauds laupijuma un atgreesàs us sawu semi. Un atejot latgaleescheem fatikas zelâ atfal ziti un nogahja us Ugauniju, un fo tee ziti nebija padarijufchi, papildinaja schee. Jo tee aihnahja us zeemeem un nowadeem, us kureeni tee ziti nebija nokluwufchi, un kas ween pirmaf no teem ziteem bija ismufufchi, newareja no scheem isbehgt. Un tee fahetra dauds un nokawa wifus wihrus, un feewas un behrnus tee aisweda faguhstitus few lihds. Un atejot latgaleescheem nahja zelâ atfal ziti pretim, gatawi, eet us Ugaunijn fara zelu, kas wini ari wehlejâs eedabut laupijumu: un tee melleja nokaut wihrus, gribedami atreebt sawus wezafus un radeneekus, kas reis nokauti no igauneem. Un wini nogahja us Ugauniju, ne masaf laupidami, fâ pirmaf, un ne masaf faguhstidami, fâ pirmejee. Jo tee fahetra wifus, kas no mescheem nahja us zeemeem waj druwam pehz ehdamam leetam, un nodarija teem dauds moke, zitlus dedfinadami uguni, zitlus kaudami ar sobinu, lihds kamehr teem parahdija wifu sawu naudu, lihds kamehr tos aisweda us wifam paslehptnem pa saweem mescheem un nodewa sawas feewas un sawus behrnus winau rofàs.

Bet pat ne tà fluwa latgaleefchu dwehfele apmeerinata; panehmuſchi naudu un wifu mantibu, un ſeewas un behrnus, tee panehma beidsot galwu, ſas weenigi bija atliſuſees. Un iſeedami wiſus nowadus lihds pat Matras upei Terbatà, tee neſaudſeja neweena, bet noſawa, ſas ween bija wihreeſchu ſahrtas, un aiſweda ſeewas un behrnus ſaguſtitus, un atreebuſchees ſaweem eenaidneeſeem, wini atgreesàs ar wifu laupijumu uſ mahjam.

Tapat ſapuljejàs weenà weetà Bertolds no Zehſtm lihds ar ſawejeem un biſkapa brahlis Ditrifis lihds ar ſaweem bruneneeſeem un kalpeem un Tahlwalda dehli ar ſaweem latgaleeſcheem; un aiſgahjuſchi uſ Ugauniju, tee ſakehra dauds igaunu, ſas agraf bija no latweeſcheem aiſbehguſchi, un noſawa tos un aiſdedſinaja zeemus, ſas wehl bija atliſuſchees, un ſas ween no pirmejeem nebija galigi padarits, fluwa no ſcheem ruh-pigi papildits. Un wini iſgahja wiſus nowadus un pahrgahjuſchi pahri Matras upei nonahja lihds pat Waigai. Un iſlaupidami ne maſaf to ſemi, ſas atrodas winpus upes, un aiſdedſinadami zeemus un noſaudami wihrus, tee panehma ſeewas un behrnus un atgreesàs uſ Eihbiju, padarijuſchi launa, ziſ ween waredami. Un wini noſika atkal ziteem tuhdaſ eet uſ Ugauniju un nodarit teem lihdsigu launumu.

Un latgaleeſchi neſtahjàs, nedewa Ugaunijas igauneem meera; bet ari paſchi wini netureja meera, lihds ſamehr tee ſchoſemi nebija liſuſchi poſtà, iſpoſtidami to ſchaſ waſarà ar dewineem kara pulſeem, tà ſa newareja wairs nei zilweſus, nei ehdamas leetas atraſt. Jo wini nodomaja tos tiſ ilgam apkarot, lihds ſamehr waj atliſuſchee nahtu meera un kriſtibas labad, jeb waj wini tos buhtu pawifam no ſemes iſnihzinajuſchi.

Un notika, ſa Tahlwalda dehli tureja jau wairaſ par ſimtu, kurus bija ſawu tehwu atreebdami noſawuſchi, waj nu dſihwus ſadedſinadami, jeb waj zitadi ſà mozidami, iſnemot neſkaltami dauds zitu, kurus latgaleeſchi iſkurſch katrs ſewinus bija noſawuſchi, kopà ar wahzeeſcheem un lihbeeſcheem.

36. Tahlwalda gals.

J. Grihna balada.

Kà ſakalti ſilà ledù ſtahw ſill
Gar Calawas ſlaju; gais ſpalgs un ſalls.
No Taures purweem uſ Triſates pili
No medibàm aulekſcho Tahlwalds;
Tam ragawas pinlaino lahtſchu pilnas:
Buhs deesgan ij galas, ij ahdu, ij wilnas.

Zaur egļu beesofneem deenām wīnšch gahjis —
 Ta bahrdas sudrabs no skujām ir šakšch . . .
 Uh! steepees! Šchimelis wāhtos šo stahjis,
 Škan wiršaischā šauzeens tik stingrs un šakšch:
 „Šche medijums! širgi! Šchurp krellu man tihru!
 Šai pirti man rihkot šeids šesmits wihru!”

Pahr purwu akazim, pahri par Gauju,
 Kā wiltigi wilki, uš Trišati
 Leen igauni. Wairas tee atflahtu šauju,
 Taš žihnas alkst, šimtreiš kaut šakauti.
 Tee leen un peeleen kā ehnas baigas
 Dee pirts, šur atškan drihs trošfnis un šlaigas.

Naw eerotšchu, brunu — Tahliwalds weegli
 Ir igauneem rokā; tee wežo šeids
 Uš eereem išteept. Škan welnišchli šmeekli,
 Un šaundaru wadons wiršaitim teiz:
 „Hei, Talawas lahzi, šchurp naudas podu!
 Reiš gribam nospreest tew pelnito šodu!”

Smej Tahliwalds nahwē, nešad kā naw šmehjis:
 „Hal Tas, šas pehž maneem dahrgumeem šahrs,
 War šaulus eet lašit, šo muhšcham es šehjis,
 Ur šureem balts nokrustots Talawas ahrs!”
 Wišs apšluf. Uš eereem meesa grufd baltā,
 Un lehna zaur twanu nahwe nahš šaltā . . .

Tā nobeidsšas Talawas tahlā šlawa,
 Tā nomira wiršaitis Tahliwalds.
 Šas nahwel! Par waroneem waras tai nawa:
 Kad šemlīšas šahjas šlufs wehugalds,
 Nahš Tahliwalds, šahj šem osola šareem
 Un weli ap wīnu pulžejas bareem.

37. Šeššchejee apštahkli Šatwijas šenatnē.

2. Klauštna — Peteris Šeelais un Widšeme leeld šeemešneeku šas. Un atšlatu
 uš muhšu dšimtenes likteni šenāšos tantu žihntnos. Rīgā, 1910.

13. gadu šimteni un atš āgrakt muhšu šentschī atšina priwato ihpa-
 šchumu, weenlihdš kufšamo, kā nekufšamo. Kurešch nolihda wežolšchna
 mešchu un eetaišija tihrumus, tam šinams šemes gabals peedereja ar wīšam
 ehšām uš behrnu behrneem. Kad wahžešchī atnahža uš Baltižu, wini ar

leelāto usmanibu isturejas pret latwju un lihbu priwato semes ihpašchumu. Rigas pilsehtas robeschās wiſeem lihbeem atstahja winu laufus un tihrumus. Ja brunineeki ſahdreif atnehma eedsintajeem tihrumus un auſus, wirsbiflaps pawehleja nolaupto atdot atpakat un ſaudejumus atlihdſinat. Ka wina pawehles teeſcham iſpilditas, leezina wehl lihds pehdejam laikam uſglabajuschās ſwihtes par ordena eemakſato atlihdſinajumu ſumu. Uri pats wirsbiflaps pirka ſemi no lihbeem tai weetai, ſurā nodomaja Rigas pilsehtu uſzelt.

Wehl jo ſklaidratu leezibu par latwju un lihbu priwato ihpašchumu dod leezibu wiſwezakā lehnau grahmata, ſas iſdota panihkuſchajeem lihbu un latwju wirſaiſcheem Maneginteneem. Manegintenu pils Idowe Mahlpils apgabala jau 1207. gada rudent teel ſaukta par ſenlaiku pili (apud antiquum castrum). Jadomā, ka wina leelos ſaros noposita un atstahja. Skaitſtais pilskalns wehl tagad redſams Mahlpils muiſchas robeschās. Manegintenu ſemes ihpašchumi naw bijuſchi nekahdi leelee: no wehlaſto laiku peeſihmēm lehnau grahmatās redſam, ka wineem peederejuſchi aramas ſemes tiſat diwi arli. Pee aramās ſemes peeſkaitamas ſahdas peežas, ſeſchas ſalas (roſas, augſtas weetas purwos) tuwejās upites (Slouke) robeschās. Taiſ laikos labibu ſehja tiſai paſchu wajadſibām un pahrdofchanai nolehma ſakerto ſwehru ahdas, medu un waſku. Tapehž pee maſeem tihromeem peedereja plaſchas drawas, meſchi un ſwejas.

Wezos rakſtos wehl peemineti latwju wirſaiſchu Rameka, Tahlwaldā ihpašchumi, ſuri buhs bijuſchi leelaki, ka peemineto Manegintenu diwi arli. Wiſus ſawus ihpašchumus apſtrahdaja gimenes galwa ar ſaweem peederigeem, ſalpeem, wergeem, ſehrdeneem un bahrineem. Gimenes tehws bij wiſu pawehlneeks un kungs. Wineem peedereja ſaime, tihrumi, lopi un auli. Beeſchi ween tirgojotees waj laupot wiſſch eeguwa dauds ſudraba un ſelta. Tehwam peedereja ari eerotſchi, ſureus atlahwa neſſat weentgi brihweem gimenes lozeſkeem, draudſes lozeſkeem. Gimenes wezakais waraja ſodit ſawus peederigos un wergus ar meeſas un nahwes ſodu, wareja ſpeest pee wiſeem darbeem, wareja pahrdot meitas wergos zitām tautām. Bet winam wajadſeja aiſfargat gimenes lozeſkus no pahreſtibām, ſagahdat teem teeſu un taiſnibu, gehrbt winus un iſtizinat, aiſſtahwet teeſas preeſchā, atreebt winu aſinis, waj ari ſamaſſat un iſlihdſinat winu pahrlahpumus un noſeegumus.

Pehž tehwa nahwes ſemi un waru manto dehli, newis meitas. Meitas dabun tiſat puhru un winām jaet taſhu tautinās. Par wiſu darbu ſehtā un laukā winas dabun wilnu, linus, no ſureem ar mahtes waj wezakas radineejes palihdſibu darina daſchadas rotas, ada zindus, ſeles, puſchlo ſagſchas un auſch wilnaines. Tehws waj brahlis nopirſ wehl gredſenus, ſaktas un ſihū waj ſudraba wainagu. Brahlis ir teeſba

mahfu eemih̄t prei lihgawu. Tahdu ismih̄tu mahfu fauz par atdos̄chinu un wina paleef par kalponi (werdseni) lihgawas gimenē. Brahlis perl, nolaupa waj isfaro few lihgawu, kuru wezakee fauz par wedeklu, mahfas — par mahrschu. Ja jaunai lihgawai naw leela puhra, stipru bahleninu, fas wina aistahw un islihd̄sina ar tautam, padara to tautam lih̄d̄figu, wina ari teef wihra wezakeem, wezakeem brah̄keem, deewereem par kalponi un werdseni.

Wo ta waram spreest, fu fweſchneeku, bahrenu, fehrdeenu, guh̄stefnu stahwoflis tautu fehtā nebij nekah̄ds teizamais. Sehrdeeneem un bahreneem, sam truh̄ka radu un peederigo aistahwibas, wjadseja eet fweſchā fehtā wergot un kalpot. Dats wahrds kalps zeh̄lees no kreewu „ХОЛОПЪ“ un nosih̄mē wergu, fas kungam peeder lih̄d̄figi semkopibas rih̄keem un lopeem. Kalpus eeguwa par naudū waj ſaguh̄stija farā. Kreewu wezos doſumentos par fehrdeeneem fauz semkopjus, fas peeraſtiti pee muish̄am un flostereem. Leis̄chu walodā par „behrnu“ deh̄wē kalpu (l. bernas-kalps). Tah̄laf kursēmē meitu leeto kalpones nosih̄mē, peemehram, ſalih̄gt meitu, atlas̄t meitu, ganu meita. Turpretim Widsemē wisus mah̄jas apkalpo-lajus, puis̄chus un kalpus deh̄wē par deh̄leescheem, peemehram, deh̄leeschi ween mah̄jās, deh̄leeschi jau pirti. Wo ta waram nojauſt, ſa wezos laifos latwji ſaprata mineto radneejibu zitadi: deh̄ls un meita wareja nosih̄met kalpu un kalponi. Tapeh̄z peh̄z wezwezeem paradumeem muh̄ſu, ſā ari zitu tautu, beh̄ni fauz teh̄wu un mah̄ti, lih̄d̄figi kalpeem un kalponem, par wezakeem, par augstakeem, paweh̄lnekeem, preelſchneekeem un kungeem.

Schah̄ds isſklaidrojums ſaſkan loti brangi ar pirmo kronistu ſinam par latwju un lih̄bu wezakeem, kurus tee deh̄wē par ſenioreem waj aeltesten. Wis̄as weefās, ſad latwji un lih̄bi rih̄fojās farā eet, waj meeru deret, tos wada wezakee, pirmee, augstakee un ſeh̄nini. Tee semes pilu waj wismaf apzeetinatū zeemu ih̄paſchneeki, bagatneeki, ar labeem eerotſcheem apbrunoti semako ſch̄kiru wal dineeki un kalpinataji. Ta bij semes ih̄paſchneeku un ſareiwju ſch̄kira, kura ar ſobinu rokā apſargaja ſawus ih̄paſchumus, zeetas pilis un fehtas, turedami paſlauſibā semakos lautinus, kalpus, wergus, fehrdeenus, bahrenus, wisus gruhtdeenus un dubku bridejus.

Bagatneeku ſemturu un nabadsigo kalpu ſtarpā paſtahweja ſih̄ws un nemitigs naid̄s. Tautas dseefmas uſglabajuschas fehrdeenu, bahrenu un wiſu dubku brideju ſcheh̄labas. Wiswairak tee gauſchas par ſiteeneem, bahrgeem wahrdeem, plahnū apgehrbu un leefu kumofu. Teem nebij nekah̄das intereſes aistahwet ar eerotſcheem ſawus apſpeedejus. Wineem nebij eerotſchu brih̄w neh̄ſat. Ja eenaidneeks eebruka semē, tad tam ſtah̄jās wispirms pretim bagatneeki ſenturi, tā deh̄wetee wezakee. Bagatakee un warenakee ismekleja ſtah̄was peekraſtes, uſzeh̄la tur pilis ar augsteem walneem, grahwjeem, ofola ſtumburu augſtam fehtam. Wiſ apzeetinajumeem

stahweja ehkas ar isluhku torneem, flehtis ar labibu, dsirnawas, kur labibu malt. Pils sehtas widu aka, kur apsehstee smehta uhdeni. Isrotot fentšchu pilskalnus, tagad atrod wehl us wakenem apdeguscho stabu atleekas, eerošchus, wakenus, grahwjus, daschâ weetâ (Terwetene) wehl apdeguschus graudus weseleem lahpsu duhreeneem. Par aishiruschâm akâm laudis stahsta wehl scho baltu deenu wifadas teikas, peemehram: ja akâ eelaischot pihli, wina ispeldot tuwejâ eserâ waj upê.

Schahdu pilskalnu Latwijâ waram ap trihsimti faskaitit. Sewischki daudš masu pilskalnu Kursemê un Widsemes latwju datâ. Tifko parahdijâs eenaidneeku frotaji, leelakâ eemihneeku datâ ar mantu dewâs us zeetâm pilim. Sirotaji ilgi neusdrošchinajâs pilis eelenkt, bet nahza us sinamu apgabalu zaur purweem un mescheem, lai nepamaniti usbruktu nahts laikâ dusofcheem zeemeem. No meega truhkuschees, nelainimigeo kautini behdša us mescheem... Kuru wihreeti ar eerošcheem noškra, to nošawa. Daschus wirfaischus un bagatneekus mozija, lai usrahda apflehptos dahrgumus. Tâ igauni iszepa dšihwu pee lehnas uguns Bewerinas Tahlwaldi, tapehž ka no šawa šudraba esot tifai datu usrahdijs.

Tifai tahdu fara gaitu frotaji tureja par isdewuschos, kad tos nepamanija. Kad eedšihwotaji bij šabehguschki pilis un panehmuschki mantas lihds, tad nahzâs apzeetinajumus eenemt ar joni. Pehž šihwas un negantas zihnas frotaji waj nu pili eenehma, waj ahtri aishaidâs, pirms apšnotee aplahrtejo nowadu fara pulki winus neapnem un neisnižina. Leelako teeku frotaji pilim nemas neusbruka, tapehž ka daschi simti šareiwju špehja wairak deenas aishahwet neleelâs fenâs latwju, kursu un lihbu pilis Peemehram, no Kursemes pilskalneem leelakais ir Zeezerê, kas 7200 kw. šoku plaschs, masakais — Dširâs, kas apnem tifai 1040 kw. šokus. Daudsi no pilskalneem bijuschki loti wahjt apzeetinati: zeems ar zeetu sehtu, — ta wifa pils. Dascheem pilskalneem norakti kranti, nolihdšinati pauguri, weenâ, otrâ weetâ waj wisaplahrt apnesti wakni. Ap leelakeem pilskalneem latwju un lihbu nowados bij apnesti wakni un israkti grahwjt; ap daschâm pilim, ša peemehram, ap Terwetenes, Matkules, Grešes wairaklahrtigi wakni un grahwjt. Štipri apzeetinatas bij daschas no leelakâm Lihbijas un Latgales pilim, peemehram, Bewerinas pils, Kaupo leelâ pils Kubesele (Krimuldâ).

Wispahri nemot wežakee pilskalni bij masi, daschus dešmit šokus krustam un šchêhršam. Tee ša raditi preekšč paslehpšchânâs us ihšu brihdi, kad draud frotaju usbrukums. Tâ muhšu fentšchi, us augšteem piku wakenem stahwedami, škatijâs, ša frotaji no zeetšemes un juhras beeschi ween isklidâ pa femi, dedšinaja zeemus, guhštija laudis, nošaudami wihrus un aishwedami werdšibâ šewas, jaunekus un behrnus. Pehž šchahdam breešmu deenâm seedošchi nowadi pahrwehrtâs par pelnu šopâm.

Muhsu fentscheem eenaidneeki nahza no wisà pufem: no zeetsemes igauni, lihbi, leifchi, kreewi; pahr juhru nahza sweedri, dahni, wisadi juhvas laupitaji, duhschigi wifingi. Ueluhgti un neaizinati tee nahza, ka leifchi, us ahtreem firgeem, isleetodami seemu pahrfaluschos purwus, eserus un upes, waj brauza schurp ar spahrnotàm laiwàm, eebrauza pa upem dfti semè, gan tirgodamees, gan laupidami, gan abus darbus reisè daridami.

No ta waram spreesst, ka fenos laifos muhsu fentscheem nahzàs ar leelàm puhlèm semt aisstahwet, tapehz ka eenaidneeku bij pahraf dauds un neweens nespehja pateift, kad un no fureenes tee nahks. Pilis, kas bij jo beeschi iskaistat pa wisu semi, spehja wirfaischus un bazarus us daschàm deenàm pasargat ar wiseem lopeem un laudim. Sirotajeem zetà wareja zelt, kahdus zeetofschaus grib: wini pahrgalwigi lausàs semè eefschà, eedami wiseem apzeetinajumeem garam. Ja wineem aisstahja zetà preefschà, tee kawàs us dshwibu un nahwi. Par schim zihnam dauds sin wehstit wezas freewu kronikas, skandinaweefschu telkas un fenakee Baltijas kronifti.

38. Ufchi, afchi sihle dseed.

Latw. tautas dseefma — Kr. Barona un H. Wissendorfa Latwju dainas. IV. Peterburgà, 1910.

Ufchi, afchi sihle dseed
 Ufa meeta galinà.
 Tez, mahsina, klaustees,
 Kahdu wehsti sihl' atnesa.
 — Sihl' atnesa tahdu wehsti,
 Buhs brahtam karà eet.
 — Tez, mahsina, dahrsinà,
 Puscho brahta zepuriti.
 Dseedadama appuschkoja,
 Kaudadama pawadija.
 — Ueraud' gauschi, man mahsina,
 Gaidl manis pahrnahlam;
 Ja tu manis nesagaidi,
 Sagaid' manu kumelinu. —
 Par dewinas wasarinas

Uttezeja kumelinsch,
 Uttezeja kumelinsch,
 Smilfschainàm kahjinàm,
 Smilfschainàm kahjinàm,
 Swaigschou deki mugurà.
 Waijà mahsa kumefam:
 Kur palika jahjejinsch?
 — Tur palika jahjejinsch,
 Kur kriht wihri ka osoli,
 Sobentinus fahrteem krahwa,
 Kaudsem meta zepurites.
 Tur tel leela afins upe,
 No kaulaem tiltu taifa.
 Mithà Mahre pahri gahja
 Drebedama, trihsedama.

39. Pehdejee lihbeefchi.

Fr. Karpluwalla — Lihbeefchi. Sehta, Daba, Pasaule. VII. Riga 1892.

No deesgan leelàs lihbeefschu tautas Widsemè naw palizees neweens weenigs, kas wehl runatu pa lihbiifti. Tomafs Jerns (Hiarne) apgalwo,

ka wina laifa Umurgas, Limbaschu un Keepupes apgabalos tizis runats pa lihbiſki un ka lauschu uswalks atgahdinajis fonus. 1778. gadā raksta J. Bōrgers, ka no lihbu tautas atlizees tikai mas pulzinsch, kas atflahsti ſawu walodu runajot, Salaspili pee juhmalas; pee tam winsch atstahsta ſchahdu atgadijunu. Preeſch 15 gadeem, kad winsch wehl bijis mahjſkolotajs, winsch esot zelojis us Rigu un zelojot lizis kahdā frogā eoderet. Laiks bijis ſlapis un auksts, frogā istaba bijuſi ar laudim kā bahstin peebahsta; winsch tadehl gahjis ſehki un ar ſawu wilkahdas ſaſchoku noſtahjees krahsns preeſchā ſilditees. Diwi behni ari peenahſuſchi klahst, bet, wiku eeraudſijuschi, ſkali eesahtuſchi blaut un ſrehjuschi istabā pee mahſtes, ſaukdami: „Emma, emma, kurrat, kurrat kole!“, t. i. maht, maht, welns, welns ſehki! Winsch esot mahſtei praſijis, waj wina esot igauneete. „Nē,“ wina atbiſdejuſi, „mehs eſam lihbeeschi un ta ir muhſu wežā waloda.“ 1828. gadā Jannaws wehl ſaſkaitijis 264 lihbu wihreeſchus, 11 gadus wehlaſ ſeminara inſpektors Jūrgenſons atradis tikai 14 zilwekus, kas lihbiſki runajuſchi; Kruse tanī paſchā gadā tikai 5 un ſlawenais fomu walodu pratejs un pehtitajs Sjōgrens, ſchakli meklejot un klauschinot, talschu wehl ſameklejis 22 zilwekus, kuri zil nezil no ſawas wežās walodas ſapratuſchi, bet to jau ilgi nebijuſchi ſawā ſtarpā leetojuſchi. Widemanis no teem 1858. gadā atradis tikai 8 perſonas, 5 wihreeſchus un 8 ſeeweetes, ziti jau bijuſchi iſmiruſchi. Salazes juhmalā jau 1846. gadā neatrada neweenu lihbeeti, 1872. gadā tomehr ſtahsta Krogſemju Miſus (Muſeklis), ka Leel-Salazes apgabalā preeſch kahdeem gadeem pehdejais lihbeetis (Guſts Biteneeks) preeſch ſawas nahwes tizis zaur prahweſta Jungmeiſtara gahdibu nonemts un wina gihmetne kā kahdā peemina ſtahwot weetejā baſnizā pee ſeenas peekahrta.

Uri Zehſu apgabalā kahdas lihbeeschu dſimtas eekluwufchas; pehdejais Zehſu lihbeetis bijis muhrneeks Mahrzis Sahrums; ſchis miris 1859. gadā 19. juliā, kura deena ſkaitama par Widſemes lihbu behru deenu. Widſemes pehdejam lihbeetim Sahrumam zehlis wina dſimkungs Auguſts fon Hagemeiſters jauku peeminekli, wina dſihwi un darbus deesgan plaſchi aprakſtidams ta laiku Terbatas wahzu awiſē, kurā winsch, ihſumā ſanemot, par ſcho ſawas zilts beidsamo ſeemzeeti paſneeds ſekoschas intereſantas ſinas: Winsch bijis podneeka dehls un eemahzijejs par namdari; wina 15 beidsamajos muhſcha gados wina darbiba tomehr bijuſi tik plaſcha, ka winsch iſglihtojis neween jaunus namdarus, bet tāpat ari galbneekus, dreijatajus, bilſchgreesejus, beſ tam kreetnaſos kraſſotajus, glaſhneekus, apſellitajus un ſkahr dneekus; tad ſchis eewehrojamais daudsmahſlineeks usnehmees leelakus buhwes darbus, uſzeldams 5 jaunus, ſtipras baſnizas un 13 lungu dſihwojamas ehſas. Tā maſaſſoliſchanā winsch usnehmās iſweſt Dſehrbenes baſnizas jaunbuhwi par lehtaſo zenu, zaur

to darbu atnemdams 3 wahzu namdareem, bet pee tam ufstahdija 2 jo atfihstamus un interesantus nolihgumus, proti, ka wisi darbi tiktu isdariti tikai no wina tautescheem (par tahdeem winsch latweeschus turejis) un ka pa wisu to 4 gadu laiku, kamehr basniza buhwejama, nedrihkt isleetot neweena pileena fihwaja. Beidsamos 10 gados winsch isbuhwejis Zehsu, Trikates un Smiltenes basnizas, wifas 3 isrotadams ar jaukeem, stalteem torneem. Winsch apprezejees ar Sahrumu mahjas atraitni Annu, bet no schis laulibas naw peedfihwojis behrnus; to weeta winsch peenehmis 2 audschu meitas, un, kad tas apprezejuschs, winsch fawus snotus ismahzijas par kreetneem namdareem. Igu laiku winsch sabijis par pagastwezako un ka amata wihrs mahzejis fewischki prahgtigi isturetees semneeku nemeeros. Wina darbigas dsihwes panahkums bijis tas, ka winsch mirstot faweem abeem snoteem atstahjis, bes mahjas, kapitalu diwpadmittuhkstosch rublus leelu un ka winu us pehdejo dufas weetu pawadijuschi 78 rati. Jo fewischki eewehrojams scha wihra tautiflais lepnums, par kuru ai, grahbtis stahsta wina dsihwes aprakstijais: proti, kad schis winu esot flawejis par kreetnako latweeti, ko winsch pasihstot, tad wezais Mahzjis tam nekawejees atbildet: „Kungs, es neesmu nekahds latweetis, bet es esnu Zehsu apgabala pehdejs lihbeetis!“

Ta tad ta fauktaja Lihbijâ fen wairs neatflan lihbu waloda. Tanis apgabalos, kur fenatnê dsirdeja sprehgano, pazeeto fihkstas un duhshigâs lihbeeschu tautas mehli, tagad muhs sweizina mihtstas un mihtligas latwju walodas skanas un par Ischkiles, Seelwahrdes un zitu Daugawas apgabala muischu laudim, kas lepni runa latweeschu walodu, tikai usmanigs tautu sawadibu pasinejs, apluhkodams wiau sweschado seju, sinas teikt, ka tee naw latweeschi, bet par latweescheem pahrwersti lihbeeschi. Pascha Lihbijâ lihbu wahrds dsihwo tikai daschos weetu nosaukumos; ta wahzeeschi netif ween winu wehsturisko dsimteni, bet ari schis semes austrumu daku lihds pascham robescham wehl tagad dehwe par Lihbiju (Livland), kamehr latweeschi to fauz par Widseni; tapat dascheem Widsenies apgabaleem, ka Ischkilei, Lehdurgai, Umurgai un ziteem, palikuschees daschi lihiski nowadu, zeemu un mahju nosaukumi. Pahrlatwinatee lihbeeschi fen jau aismirsuschki, ka winu dsihslas tel lihbu asinis; laikam weenigee latwji, kuri wehl tura peeminâ, ka tee no lihbeem zehluschees, ir tee nedaudsee us Zehsu kalu kalnaja atronama Lihwu pagasta fainneeku peederigee, kuri apgalwo, ka wineem reisi peederejis minetais, no Zehsim kahdas 7 werstis atstatais, wairaf werstis garais un pahris werstis platais kalu kalnajs, kurâ zelti loti dauds afmeni un kalpi preeksch buhwem, kur dabujama weela preeksch keegeleem, kur iswerd dauds jauku, tihru awotu un pee kura deenwidreetumu gala usbuhwetis Jaun-Zehsis. No schis jaukas un bagatas weetas schee, wezee lihbu pehznahkami, esot

isdfihli. Zehsis atronas ari tà fauftais lihbu swans; us ta ustrakstii to fainneeku wahrdi, kusus ar fcho swana wehl nesen par welti apswanija. Dee fcha Eihwu pagasta peeder 17 mahjas no Preefulmuischas, 6 no Jahnu muischas, 9 no Weismanu muischas, 7 no Zehsu pils, 4 no Dukeru muischas un beidsot Ruzfas muischas pusmuischa Lubini.

Drusku pazeetigaks, nekà Widsemè, lihbeem liktenis bijis Kursemè. Barons Schlippenbachs fawà „zełojumà pa Kursemi“ 1810. gadà raksta par lihbeem, ka tee dsihwojot Dundagas un Rindes nowados kahdos 8 zeemos jeb 160 mahjās. Kahds zits fino 1846. gadà, ka lihbu pawisam esot kahdi 2500; Waldemars winus rehšina ap 1855. gadu wehl us 3000 zilweku, Widemanis 1859. gadà domà jau winu fskaitu pamafinatu par 1000 dwehšelm. Tagad winu nebuhs dauds wairak par weenu tuhštoti zilweku, bet seme, kura par lihbu semi fauzama, tadeht ka winu tur ir wairak nefa latweeschu, ir kahdas astonpadsmit werstis gara, t. i. 10 werstis us austrumeem no Eihserortes bahlas lihds 12 werstim pahri par Kolkfu ragu; lihbu semes platums neet pahri par weenu wersti. Schini semè ir 14 zeemi un bes wineem daschas lihbu mahjas. No fcheem zeemeem 3 peeder pee Popes muischas un sawas garigās wajadsibas apkopj Popes filialbasnizà Rindè; pahrejee padoti Dundagas pagastam un garigas wajadsibas apmeerina Mas-Jrbes un fchis filiales Kolkas basnizà — wisās 3 draudsēs deewkalposchana noteek latweeschu walodà. Tik fchais zeemos tad wehl dsihwo fskaidri, nesajaukti lihbeeschu, kuri lihds pascham beidsamajam laikam bailigi un fihšti atturejuschees no prezibàm ar latweeschu dehleem un meitàm. Schij abu tautu atschfiribai palihdsejusi ari pati daba, jo us tagadejam latwju un lihbu robeschàm issteepjas leeli meschi un pazekas juhdsèm gari kangari jeb smiltschu kalni, ais kureem atkal atronas sahainas wigas jeb purwaji, kas ne masumu apgruhtinajuschi un apgruhtina lihbeeschu fatiksmi ar latwjeem. Un tà, neskatotees us lihbu tagadejo kaiminu eewehrojami augstako attihštibas palahpi un administratiwo waru pagasta pahrwaldischanas finà, latweeschu beidsamà laikà warejuschi tik pamasàm wirsities us preekschu. Tà pehz mahzitaja Hilnera fastahditas statistikas 1843. gadà starp 655 lihbeescheem, kuri wina draudsè dsihwojuschi, bijuschi tikai 18 latwji, kas naw no dsimuma lihbi, un bijuschi pasihštami tikai 9 laulibas atgadijumi starp lihbeem un latwjeem. Uri to weetinu, kur lihbeetim mihtà mahmula fshuhpuli kahrusi, winsch reti aistahjot, neskatotees us to, ka pehz brihwlaischanas teem brihw pehz patikas fawu dsihwes weetu pahrmaint; tikai pehdejos Hilnera mahzitaja gados kahds pahris libeeschu familju pahrgahjuschas us Wentspils juhmalu. Tas isskaidrojas ar to, ka lihbeetis ir dsimts swejneeks un ne labpraht gribetu sweju ar semkopibu pahrmaint. Tomehr pehz 1862. gada latweeschu fahkuschu masum maso tagadejo Eihbiju ar joni

pahrlatwinat. Tà Melfile jau ap 1880. gadu bij gandrihs pa pufei ar latweefcheem apdīhwota, tāpat Pitragā un zitos zeemos deen pa deenai wairaf eepuluhdufchi latweefchi un jo drihfi pahrwar lihbeefchus ar fawu bagatibu un isglihtibu, tā ka jaunakā laikā beefchi noteef, ka peemehram Dundagā lihbeefchi, kam brihw pašcheem iswehlet fawus weetneefus un teefas wihrus, par fcheem eerehdneem isreds latweefchus, kur tad neapflu-
 Agajeem wezajeem lihbeem fkeefchanu, fchehlofchanās un taifnibas mekfefchanu bef gala, lihds dabū par faweem aifstahweem tahdu, kas prot wīnu walodu un war fefmigi un ar dīhwu interefi wīnus aifstahwet.

Wezee lihbi ar nenogurdinamu duhfchu turas fawas tautibas nahwei pretim, un, kā leefas, fcho neliffees fewim nemt, eefam tee nebuhs, tā fakot, wihrs pa wihtam nolafiti. Wini tad wehl weenmehf fawā starpā leeto fawu dšedro juhneeku walodu un tikai ar fweefcheem fateskotees ispalihdsas ar latwiflu faruxu. Mafi buhdami, lihbeefchu behrni wifī runā fawā mahtes walodā, bet kad tuwojas fkolas laifs un eefwehtamas nedelas, tad wezakeem teem gribot negribot jamahza latweefchu waloda, furu wini wifī, kaut gan daschi nepilnigi un ar fliftu ifrunu, prot; latwifli teem jamahzas tadeht, ka ne deewahrdus tee nedabā klauftees mihlajās mahtes walodas fkanās. Truhlfti teem ari rakstneezibas, jo weenigā grahmata, kas lihbu walodā isnahkufi, ir Mateja ewangelijs, kurfch agraf no Peterburgas feifarifklās akadēmijas wifām lihbu fkolām leelakā flaitā par welfi peefuhfīts; no zitām grahmatām, kuras farakftitās lihbeefcheem kā lihdsellis eekluht zitā tautā waj mafakais ar tām fapraftees, waretum te minet kā weenigo Jahna Uhrena lihbeefchu wahzu un wahzu-lihbeefchu wahrdnizu, furu uf feifarifklās akadēmijas pawehli 1861. gadā pahftrahdajis J. f. Widemanis, tas pats, kas farakftijis lihbu walodas gramatiku. Weenigā lihbeefchu gara bariba tad ir wīnu fēnds gara mantas, kuras deemschehl maf fakrahtas un uffihmetas.

Jaukas un afprahtigas ir lihbeefchu teikas un pašakas. Bet ari fcho pašchu gara baribu lihbeetis mehds faweem behrneem pašneegt fweefchā traufā, kas it ihpaſchi ari fakams par wīnu kashu dšeesmām, kuras wini dšeed latweefchu walodā. Tā lihbeefchu waloda pamafitinām iffuhd no lihbeefchu nutes un latweefchu waloda pee wīneem eefaro arween leelakas teefbas. Ihpafchi tas fakams par lihbeefchu jauno paaudfi. Jau no behrnibas, tā fakot, ar latwju walodu kopā faangufi, fchi fahf faunetees runat fawu nizinato mahtes walodu un dīhtin dšenas pehz latweefchu mehles, apgehriba, eerafchām un tautibas, nebehdajot par to, ka latwji jaunos lihbus wīnu fliftās ifrunas un nepilnigas walodas praſchanas deht beefchi iffobo un par wīneem noſtahta fimteem fmeefligu walodas maifſchanas joku. Wezee turpretim, fefodamt faweem ſtuhrgalwigajeem fentſcheem, katrā atgadījumā, fur tikai ar faweem tauteefcheem

šateefas, dedfina šawā tehwu-tehwu walodā, šā šlan ween, ne auš nepa-
zeldami par zītās tautas ložeku šah̄tbuhtni, un uš šawu tautinu tikpat
lepni, šā augšhā aprakštaitais Mahrzis Šahrums, nizinoschi šmejas par
tahdu, kas teem luh̄totu eestah̄stīt, ša winu waloda warbuht peh̄z nedauds
gadeem pawīšam apluštis.

40. Peh̄dejā lih̄beefša domas pee Salazes eetefas*).

Ufelfia — Rašt. I. Rīgā, 1888.

Waj gruhteem šapnu murgeem gars man pinas ?
Waj prahts man pateefibu azim šah̄d' ?
Es šawas tautas pastarits šhe šah̄wu,
Kur firmas weh̄stis atnes Salaze.
Tās wina dšiki eeroš wīku šapos
Un apgaud seh̄ri šeh̄hlā meldijā.
Waj mani teh̄wi šlatija tās rotas,
Kas suda Bwerinas dšeedoneem,
Kas bija liktas Kluh̄mas šwaru šaufos,
Kam janofwer ir tautu nah̄šotne ?
Raug! Latwju brah̄li tautu pluh̄dos airē,
Un apdomigi irškeem rotajas.
Waj wini, šelta tih̄klus išniesdari,
Šhe brih̄nīšh̄tigo peh̄li iššwejos ?
Man šh̄leetas tā; jo winu fugeem, laiwām,
Wairs Ukuperons nepleh̄šh̄ baltas buras,
Nedš Bangupuhtis tās gar šlintim drah̄šh̄.
Tās Juhras teh̄wa šarogs apšargā.
Tee šrah̄jas Juhras mahtes platā gultā,
Un brih̄was dšeesmas dšemdē winu kruhts.
Tee šeltu šmek un wēlti šawu tautu
Dauds šimteem šposšheem, dah̄rgeem gabaleem.
Peh̄z dāšheem šimteem Šeribinas lomeem
Weens iššmels debefs dah̄rgo ašmeni.
Tas tautai atkal atburs brih̄numšah̄stus
Un ššaištās, gresnas dšeesmu wah̄zeles.

*) Šeel-Šalazes apgabalā peh̄dejais lih̄beetis preefšh̄ šah̄deem gadeem pirms
šawas nah̄wes zaur zeen. Jungmēštara prašwesta išgah̄dāšhanu tizis fotografets.
Wina gih̄metne šā šah̄da šwehta peeming šah̄wot Šeel-Šalazes bašnizā. U.

Un wezais gars buhs atkal jaunās meefās,
Un wezā Laima smaidis tehwiā. —

Teem laiks wehl mahzitees, ka dsimums lihdsigs
Jr upei, burbulišchus mešdamai,
Kas tweizejofchā faulē isāhfdama
Lihds pehdigajai tšchurkslai juhrā reet. —

Ar Deewu, ſwehtā seme, ſwehtās alas,
Kur tehwi debefs brihšchus baudija!
Ar Deewu, Salaze, kas manus brahtus
Eelšch wilnu ſchuhpuliſcheem aijaji!
Ar Deewu, wezā, baltā Laimas juhra,
Kas tehweem brihwestibu mahziji.
Tee brihwestibu ari ſwehreja
Un tureja, kad ſweſchee laufās semē.
Tee ſweſchus elkus ſweeda tawos pluhdos,
Un paſchi ar no mahneem ſchēhštijās.
Lai nemirſtigais latweets, muhſu brahlis,
Wehl gadu tuhſtoſchus ap tewi dej.
Lai tas ar peemin muhs, kas tumſā ſnauſcham,
Kad ſlawas darbus tas sem ſaules dar.
Un kamehr wiſch wehl dſihwos Baltās kraſtos,
Mehs ari lihds ar wiņu dſihwoſim.

Al. Senee pruhſchi.

Senee Pruhſchi. Katweeſchu zilts radi. Rīgā, 1903. (Autors neſinams.)

Ap 1000. gadu pruhſchu tauta eenehma ſchahdu apgabalu: reetumos ta dſihwoja lihds Wiſlas upei; deenwidos winai ſagahja kopā robeschas ar polu ziltim kujaweefcheem un maſoweefcheem, kas dſihwoja ſeemelos no Wiſlas un Bugas upēm; deenwid-austrumos pruhſchi dſihwoja kaiminos ar ſawu radu zilti jatwingeem un austrumos ar leiſcheem, kamehr ſeemelos, ſahlot apmehram no Labjawas pee Kurſchu jomas lihds Wiſlai, wiņu ſemi apſlaloja Baltijas juhras wiņi. Wiņu ſeme bijuſi jo bagata upju un eſeru ſinā.

Pruhſchu tautas pirmwehſture loti teikſmaina. Pirmee wiņu wal-dineeki eſot bijuſchi brahli: tehniſch Widewuto un wirſpreeſteris jeb frihwe Pruteno. Schee ar ploſteem eſot atbraukuſchi no Gollandas ſalas pa Pruhſchu jomu un laimigi, ſwehtigi waldujuſchi par ſawu tautu. Tee bijuſchi jau pahri par 100 gadeem wezi, kad tee, oſolu ſareem appuſchfoti,

fahdā tautas sapulzē pee fawa fwehtā ofola Rahmawā usfahpuschi us fahrta. Pehz tam, kad tee tautai bija dewuschi fawas pehdejās pamahzibas, wini, deeweem flawas dseefmas dseedadami, sibineem un pehrkoneem dahrdot, brahligi kopā uguni nobeids fawu muhšču. Jau eepreešč tam Widewuta 12 dehli bijuschi usnehmuschi waldbibu par pruhšču tautas 12 nowadeem.

Wehsturisflo laiku fahkumā pruhšči dšihwojuschi meerigi flehgtos zeemos (pruhšču „kains“—zeems wehl usglabajees weetu nosaufumos), nodarbodamees ar medišchanu un sweju, ar semkopibu un lopkopibu, sem fawu nowadu preeščneefeem un preestereem, waideloteem, peeluhguschi fawus deewus un pusčkojuschi fawu dšihwi eeraschām un fwehškeem. Minams buhtu, ka taitni pruhšču nowadā Samijā (Samland, pusfala Kurschu jomas, Baltijas juheas un Pruhšču jomas starpā) atrodas flawenā dšintara peekrašte.

Pirmais kristīgas tizibas sludinatajs, kursch atnahza pee wineem, bija 997. gadā fwehtais Adalberts no Pragās, pehz tautibas ischešis; šchis no wineem tika nonahwets. Otrais, Bruno, pehz tautibas wahzeetis, sakšis, wahzu ķeisara nama radineeks, ar 18 pawadoneem no wineem ari tika nonahwets 1009. gadā. — Pehz tam poti ar uguni un sobenu luhšoja Pruhščos eewest kristīgo tizibu. Ari dahku ķehniņi Kanuts Keelais (1015.—1035.) un Kanuts IV. (1076.—1086.) peespeeda Sahmus wineem, dahneem, padotees. Potu ķehniņsch Boleflaws I. (992.—1025.) weenu pruhšču tautas datu peespeeda maksat mešlus; starp 1107. un 1115. gadeem Boleflaws III. wairakfahri pruhšču semē fawahza laupijumu un ņuhtija turp weenmehr jaunus sludinatajus. Pruhšči schahdus usbrukumus nepanesa ar meerigu prahtu un no fawas pufes atreebās, eebrušdami Masowizā. Schee kristīgas tizibas isplatitaji luhšoja dabut fawā warā pruhšču semes gabalus un kalpinat eedsimtos. 1212. gadā pahwestis potu un Pomeranijas leelkungeem liķa pee širds, neapgruhtinat pruhščus ar wergu darbeem; 1216. g. kristitais pruhšču wirsaitis Warpodo atdewa Pruhščijas biskapam Kristianam semi Kanfaniju (Masurijā pee upes Alles istekām atrodas efers „Kanfer See“), lai winam pašcham neatnemtū wina nowadu, un wirsaitis Suwabuno 1218. g. tam pašcham ar to pašchu noluhķu atdewa Keebawas apgabalu (Kebau, Kulmerlandes robeschmalā). No poseem eekarotos apgabalos us dšihwi nometās poti. Wehl tagad Austrum-Pruhščijas deenwid-dala apdšihwota no poseem. Tagadejās pruhšču Masurijas austrumdala (Johansburgas apgabals) bij senā Galindu seme. Karos ar kristiteem kaimineem teit eedsimtee tikuschi iskauti, tā ka no wīnu tautibas neatliķa wehlaķi, weetu nosaufumus isnemot, nekahdas pehdas.

Masowijas leelkungs Kondrats bij eekarojis Kulmes, semi (Kulmerland); scho wīnsch atdewa „Pruhšču“ biskapam Kristijanam un šchis

nu atazinaja fchurp wahzu kristigu brunneeku ordeni, lai wehl nekristitus paganus pruhfchus ahtarki atgreestu pee kristigas tijibas. Ordena leelmeistars usnehmās dotees turp, ja winam atdoschot eekarojamos semes gabalus. Pahwests un wahzu keisars winam to apfolija un 1213. gadā Hermanis Balts ar sawu ordena brunneeku pulku atnahza fchurp un uszehla te pee Wislas kà pirimo fwarigako pili zeetokfni Tornu. Winam fekoja leeli zitu wahzeeschu pulki, kureem tika atdoti krituscho pruhfchu semes gabali. Tagad te ais Wislas pruhfchu semē notika jo nifnas un asinainas zihnas. Brunneeki uszehla fawas pilis, stingri lika apfargat upes un pahrejamās weetas. Kas peenehma kristigo tijibu, tam pirmā laikā atstahja wina ihpafchumu, stuhrgalwigeem un krituscheem to atnehma. Brunneeki stingri pahrwaldija eekarotos semes gabalus.

1245. gadā pahwests atkal no jauna usazinaja kristitos us fihwu zihru ar nifnajeem, neustizigajeem pruhfcheem un 1249. g. jau noslehdsja meera lihgunu ar pruhfcheem, no jauna pee kristigas tijibas atgreesteem. Brunneeki dabuja dauds semes. Pruhfschi wehl palika brihwi; teem bija fawas finamas atfihstas teefibas; semneeku kahrtā pastahweja no pruhfcheem-aitritejeem un fenakeem nebrihweem pruhfcheem; fchee arti wehl nebija dsimststaudis, bet gan teem bija janēs dauds nastu.

To brunneeku noluhfs, kuri bija eekarofufchi pruhfchu semi un Widsemi, tagadejo Katwiju, bija: dabut fawā warā wisu leifchu-latweefchu semi, it fewifchki Leetawu. Pirmais leelais leifchu dischkuningaifstis Mindaugs to bija nopratīs un winsch finaja wisas leifchu-latweefchu ziltis: pruhfchus, latweefchus, schemaischus un leifchus, eeleesmōt preefsch leelas zihnas tautifstas patstahwibas dehf. Tas notika 1260. gada leelajā dumpi Pruhfchos un Katwijā (Durbes kauja), kuru apspeest brunneekeem nahzās deefgan gruhti. Tas bija weenigais gadijums wehsturē, kur wisas leifchu-latweefchu ziltis rihfojufchās kopigi. — Pehz tam ordena waldiba Pruhfchos luhkoja few fagahdat labatu pabalstu un stuti eekarotā semē, wisabus labumus peefschirdama teem pruhfchu augstmakeem, kuri pa dumpja laikā bija istrahdijufchees ustizigi ordenim. Tā jo leelus labumus peefschkijra pruhfim Gedunam u. z. Pruhfim Platonam wina labo pakalpojumu dehf pa leelo 1260. g. dumpja laikā peefschkijra us behrnu behrneem kahdu leelu semes gabalu Kabjawas tuwumā. Tomehr no palihdsibas ordenim kara laikā ari no teem neweens nebija atfwabinats. — Pruhfchu augstmani ahtri peefawinajās wahzu isglihtibu, tee pa dafai pat apmekleja wahzu augstakas skolas. Tā peemehram Erkus Monte apmekleja kahdu skolu Magdeburgā. Tomehr — to peerahda fchis pats Monte — wini pee tam nebuht neaifmirfa sawu tautibu un tautu.

Weenmehre zeeschaki ordenis nodibinaja sawu waru pruhfchu semē. Dumpis fekoja dumpim. Gan pruhfschi zihnijās ilgi — tāpat, kà buhri,

bet spēķu faskaldišāna un nodewiba us weentas un kara mahķšlas laba praschana, jaunū frustneseju-bruneneķu baru flahtnahķšchana, kas atfahrto-
jās weenmehr no jauna, bija par eemesleem, kā ari Sudawa, Nadrowa un
Schalowa (tee bija pa datai leišchu nowadi starp Pragaru un Nemonu)
padewās ordenim. Pruhšču tautas liktenis galigi bija išķķirts, kad
1273. g. waronis Erfus Monte bija tizis pakahrts un Natarga, wina
dsimtene, pahrwareta. 1283. gadā wisa seme galigi bija eelarota. It
fewišķķi bahrgi rihķojās wispehđigi mestrs Konrads fon Tihrbērgs, kursch
ar sawu brunineķu pulku gahja apfahet pa semt, nodedsīnaja mahķjas,
wihreeščus un seewas aīsweda prom werdsība.

Tomehr ordenim un bīskapeem bija deesgan politīstas gudribas: tee
neapspeeda pruhšču walodu un pa reisām wehl peeschķihra daschas preešč-
rozibas ustizigajeem pruhšču augstmaneem, tā 1284. g. pruhščā Stirna
behrni dabuja peeschķirtu us behrnu behrneem tehwa semes gabalu Gut-
schitates tuwumā (pīlščhta pee Alles upes Ermelandē). — 1308. g. ordena
mestrs dewis jaunus likumus, pehz kureem nebija atkauts usturetees ordena
pruhšču semē schihdeem, burwjeem un waideloteem; katrai pruhšču šaimē
īf šwehtdeenās bija jaēet bīttet pee preeštera un jāklausas špredīķi. Kungeem
pee naudas šoda tīka aīsleegts ar šaweem kalpeem, mahķjas laudim, runat
pa pruhščīķi; tee nedrihķšteja neweenu pruhščī eezelt kaut kahđā amatā;
kalpi pa plaujas laīķu nedrihķšteja prežetees u. t. t. Ar šcheem likumeem
tīka nokahrtotas teesas buhščhanas un pahraudsība par apaschneēķeem, sem-
neēķeem un wīfādeem ziteem laudim. — Wehlaki pruhščī wehl wairaf
tīka apspeesti, tā ša wint wehl 1525. gadā šarihķoja kahđu pretestību wal-
dībai.

Pehz tizibas atjaunoschanas Wahzija 1545. gadā tīka nodrukats foti sīktā
pruhšču walodā Lūtera masāts katķīms. Coreis pruhšču waloda wehl fe-
wīschķķi ešot bījūšī usglabajusees kahđā Sahmijas (Samland) dalā, Natargā un
Wehlawā. 1562. gadā Bartenschteinā deewkalposchana, blakus polu
un wahzu walodām, leetoja ari wehl pruhšču walodu. Ewehrojams ir
1561. gada katķīma īšdewums pruhšču walodā, kuru tulķojis Abels Wills,
(Abel Will), mahķzitajs Pobetenē (wahz. Pobeten, ari Sahmijā). Preešč-
wahrdos Wills šlawē Brandenburgas (ari Pruhščijas) leelķungu Albrechtu
dehķ wina gahđības par šklādras tizibas īšplatīščhanu un runā ari par
welnu („Dickuls“). Wezāts Pobetenes mahķzitajs, kursch pats mas prata
pruhšču walodu, pee šchis grahmatas šarakstīščhanas leetojis tulkū. Wa-
lodas šinā grahmatā ir dauds un daschadu kļuhdu. No ta jāšpreešč, ša
pruhšču waloda tolaīķ bījūšī foti panīķkūšī. Wills wehl tīka usštatīts
par walodas prateju, jo kahds zīts mahķzitajs šunks to bija eeteizis preešč
šcha darba leelķungam. — Pehz tam wairs naw šajutusķī wajadšības pehz

pruhſchu grahmatam. Pehdejais pruhſis eſot miris 1677. gadà uf pruhſchu jomas ſahpàm. 1684. gadà Hartknochs rakſta: „Tagad wairs naw neweena paſcha zeema, furà wiſi laudis ſeno walodu ari tikai wehl fa-praſtu, bet ſchur un tur wehl eſot atrodami ſahdi wezi laudis, furi winu prot“. Up 1700. gadu waloda jau buhs bijuſi iſbeigufees. Iſnemot augſchà minetàs grahmataſ (3 iſdewumi), Elbingaſ wahrndizu rokraſſià (iſdota no Bezzenbergera 1897. gadà) un daſchus wahrduſ un ſihkumuſ, no ſchis walodaſ neſaſ naw atliſzees. — Seno pruhſchu wahrduſ pahrgahjis uf winu ſemeſ jaunlaifu wahzu eemihntneefeem un uf wiſu Seemel-auftrummu Wahziju.

42. Sengaleeſchi.

J. Krodſneeka — Par ſengaleeſcheem. Jſ Baltijaſ wehſtureſ. J. Krodſneeka rakſti. I. Riga, 1912.

Ka ſengaleeſchi peederejuſchi pee latwu-leiſchu zilim, newaram ſchaubiteeſ; bet ſuram ſaram, waj latwu, waj leiſchu, tee ſtahwejuſchi tuwaku, ir jautajumſ, ſaſ tagad ne weegli iſſinamſ. Jebſchu tagad latweeſchi dſihwo ſeno ſengaleeſchu ſemè, tad taſ tomehr nebuht naw peerahdijumſ, ſa wini pehdejo pehznahzeji. Stahtti par wineem laiſeem mumſ mahza, ſa ſenoſ ſengaleeſchuſ ordeniſ bija tik tad pahrmahziſ, kad tee bija gandrihſ lihdiſ beidsamam wihram iſdeldeti, un latweeſchi ſchahdà gadijumà buhtu tik wehlaſee eenahzeji, ſaſ nometuſcheeſ lauſchu tuſſchà ſemè. Beſ tam wiſur tur, fur ſengaleeſchi ſaſtapàſ ar wiſſemneefeem, bija eemeſſiſ — naids un ſarſch, ſamehr ar leiſcheem, ſaſ wehl tagad peemiht Kaunaſ gubernà, wini atradàſ notalà draudſibà un beedribà. Schoſ Kaunaſ leiſchuſ ſauz par ſchemaiſcheem jeb ſchameeſcheem (Sameiten, жмудь, latw. ſemeeſchi); beſ tam ſemeeſchi apdſihwoja Muſtrum-Pruhſiju (Samland, Samen). Tà tad, eewehrojot noſaukumu, wajaſſetu mumſ ſengaleeſchuſ peeſſaitit pee leiſchu ſemeeſcheem, un wahrduſ noſihmetu ſemeeſchu galu.

Sengaleeſchi apdſihwoja Keelupeſ peeſſaſteſ, ſtarp Wentu un Daugawu, ſahſot no leiſchu robeſchàm lihdiſ Keelupeſ un Daugawaſ grihwai. Waj pee ſengaleeſcheem buhtu ari peeſſaitami ſehſi (Seloneſ, Selen), gruhtit atbildet; leeſaſ, ſa ne; wini waj nu bijuſi patſtahwiga zilts, waj ſarſ no latwjeem — augſchegaleeſcheem, furuſ wahzu kroniſti mehdiſ peeſſaitit pee leiſcheem. Sengaleeſchi hij tàpat, kà zitaſ Baltijaſ tautinaſ, ſchekelti dſimtiſ un radoſ. Kopſaite ſtarp daſchadàm dſimtim, leeſaſ, buhs bijuſi maſa, tik wehlaſu, fur bija jaaiſſahw pret wahzeeſcheem patſtahwiba, redſam wiſu tautu wairaf apweenojuſchoſ walſtiſ; ſatrai walſtij, leeſaſ, bijuſi

ſawa pils, ſam peeflejhàs pilſehta (Hafelwerk). Tahdu pitu un pilſehtu, leekas, nebij wis dauds, pawifam tiſ ſeptinas minetas Ulupeka Rihmetà kronikà: Terweetene (pee Kalna-muiſchas), Meſſhotne, Rattene (laiſkam Rahde pee Bauſkas), Dobele, Babotene (ſtarp Dobeli un Kuldigu), Ragene (Racken, Racketen, Raggenhof, uſ rihteem no Terweetenes), Sidrabene (Sydobren, laiſkam Uzès apgabalà). Kà noprotams, pilis bijuſchas ſoka, jo wahzeefchi, tiſlihdſ aplenkuſchi, luhkoja peetiſt tiſ tuwu, ſa waretu aiſdedſinat, waj ſakrahwa pilij wiſapſahrt ſahrtus; — un muhra pilis taſ nedegtu. Pirmo muhra pili, ſo biſkaps Meinhardſ Iſſchilè bij uſzehtis, ſemgaleefchi mehginaja wirwem iſahrđit un eeraut Daugawà, ſas aiſrahda uſ to, ſa ſemgaleefchi paſinuſchi tiſ no balkeem ſakrautas ſeenas. Buhtu gan domajams, ſa daſchu labu eeraſchu eedſimtee peenehma no ſaweem uſmahzigeem eenaidneefem un tà ari buhtu eemanijuſchees un noſkatijuſchees zelt muhrus; bet leekas, ſa wini tomehr palikuſchi pee ſawàm ſoka pilim, jo tiſlihdſ wahzeefchi eenehma pili, waj ſemgaleefchi bij ſpeesti to atſaht, pili no dedſinaja. Pat gandrihſ iſrahdas tà, ſa ari wahzeefchi wiſpirms zehluſchi ſoka pilis, jo pili Heiligenberg (pee Kalna muiſchas, Terweetenei pretim), uſbuhweju ſeemu, tà ſa wina wareja buht tiſ ſoka. — Pilis ſtahweja, ſur daba atſahwa, pakalnès, waj kalnu galos, p. p. Ragene. Wahzeefchi winai lauſàs wirſti, bet kalns bij ledains un gludens, tà ſa newareja ſtahwet un peetiſt pee walna, jebſchu deeſgan nopuhlejàs. No peeweſtàs weetas redſam, ſa pilim apſahrt bijuſchi walni, laiſkam ari ſoka. Bet ſur nebija kalna, tur pilim apwilka wiſapſahrt grahwi; tà ap Terweeteni bijis grahwis, jebſchu ari kalnà ſtahwoſcha pils wareja leelakas droſchibas deht buht apgrahwota. Wahzeefchi, aiſſtahwot Terweeteni un atgainojotees no ſemgaleeſcheem, uſſahpa uſ walna un aiſſargaja grahwi un wahrus. Pils wahrti, laiſkam, bija tiſ weeni, un ja wajadſeja flehgt, aiſſchahwa wahrſti (bultu). — Pils patwehrumà dſihwoja walſis laudis, lai breeſmu brihđi tuhlin waretu glaht pili fewi un ſawu mantibu. Schis pilſehtas, t. i. pils ſehtas, ſas atradàs apſahrt pilij, newareja buht leelas. Tà kroniſts ſtahta par Sidrabeni, ſa wahzeefcheem nejaufchi uſbruhkot, eedſihwotaji ſteigſchus glaht buſchees pili, bet tiſ 20 eemukuſchi, zitus apkawuſchi, un noſauto ſſaits bijis 250 ziiweku; 60 ſanehmufchi zeet un aiſweduſchi lihdſ; tà tad pilſehta buhtu dſihwojuſchi 330 zilweku, pee ſam japeeſkaiſta tee, ſas jau atradàs pili; un wina bijis tomehr tiſ dauds, ſa atſituſchi uſbruzeenu.

Waj zitas pilſehtas bijuſchas dauds leelakas, newaram ſinat; kroniſts par to it neka neſtahta, tiſ Rageni wiſch noſauz par leelu un plaſchu. Waj pilſehtaſam bijuſchi apſahrt walni un grahwji, waj tàs bijuſchas apzeetinatas, naw labi iſſinams, leekas ſa ne; bet par wahrteem gan ir runa.

Pilſehtu ſchlihra no pils grahwis, pahſuru bij pahrmeeſts weegli un ahtri nonemams tilts.

Saprotams, ka semgaleeschu nami ari bij foka. Kronists ihpafchi par semgaleeschu dsihwofkeem nerunà, bet gan par semeeschu: „Daganeem naw telfchu, bet wini leeto fokus un schagarus, lai buhtu flts waj auksts laifs, un ari winu nami ir tà eerihfotti,“ t. ir no foka un schagareem. Schis aifrahdiijums ari sihmesees us semgaleeschu mahjam.

Wini nodarbojās un pahrtika no sem- un lopfopibas. Par laupiju- meem runajot, kronika notal min, ka wahzeefchi fadabujufchi dauds firgu un lopu, pat tuhkfstofcheem, ka nodedsinajufchi un ispostijufchi labibas laufus. Domajams, ka semgaleefchi, tapat ka latweefchi, buhs weizinajufchi bish- kopibu, jo meschu un plawu, eewehrojot bagatibu lopus, netruhfka. Keelupes lihdsenums ir bagatafais un augligafais Kursemes widus tagad, un laifam ari toreif semgaleefchi buhs audsejufchi wairaf labibas un lopu, nekà wajadfigs pafchu pahrtikai, lopahdas un taukus pahrdewufchi ahrsemnee- keem, waj ismainijufchi pret zitām prezēm. Osta, kurā wini tikās ar fwefchneekem, bija Keelupes grihwa, jeb, ka Indriķis Latweelis winu nosauz, semgaleeschu osta. Kad Rigu buhweja, tad, lai jaunā pilsehta zeltos un tiktu par weenigo tirdsneezibas widu tai apgabalā, biffaps Alberts isluhdās no pahwesta Innozentija III. pawehli, kas, peedraudējot basnigas lahstus, aisleedsa fwefcho tirgotaju fugeem peestahtees semgaleeschu ostā. Ridfineeki atkal šawā starpā nospreeda neklaufneeku fodit ar nahwes fodu un prezes atnemt. Diwi gadi pehz pilsehtas usbuhwefchanas gadijās, ka fuginieki, neklaufotees aisleeguma, eebrauza Keelupē, fu semgaleefchi laifam winus jau gaidija ar šawām prezēm; bet ridseneeki usbruka fugini, nokawa fuga ihpafchneeku un stuhrmani un aisdina fugi no tureenes. Prezes, fo ahrsemneeki pirfa no semgaleefcheem, wareja buht lopu un daschu mescha fwehru, ka zauuu, bebru, uhdeu, fefku, wahweru un tà pr. ahdas, wafki un medus; turpretim pehdejee laifam dabuja dselsi, dsels rihkus un daschas zitas dsihwē wajadfigas un newajadfigas leetas, kahdu pafchu semē nebija. Aisleedsot ahrsemneekem, wistim Wisbi pilsehtas (us Gotu salas) eedfihwotajeem teefcho fatikfmi ar semgaleefcheem un leifcheem, Riga war- buht gribeja ari kontrolet un nepeelaiht wineem tahdas prezes, kas buhtu wahzeefcheem fshahdigas, p. p. eerofchus.

Kahdas semgaleefcheem bijufchas wafstis eestahdes, par to mums ir tikai fihlas sinās. Ka lihbeefchi dsihwojufchi dsimtis, to gan stahsta Rihmeta kronika, p. p. par Kaupo dsinti Krimuldā, kurās wezafais wirfaitis jeb funks (funings) winfch bijis. Tà ka Baltijas tautinas dsihwoja wifas tik tuwu kopā, faduhrās zita ar zitu us katra fola, tad waram drofchi flehgt, ka ari latweefchi un semgaleefchi dsihwojufchi wehl dsimfchu fatwersmē, jebfchu par latweefcheem kronists teiz, ka dsihwojufchi isfaisiti, tas buhtu faimēs, ka wini dsihwo wehl schodeen. Bet noteikt robeschu, kur beidsās faime un fahfās dsimts, naw nebuht tik weegli.

Katrai pilij apfahrt atrodofchos pilsehtu gan nebuhs apdſihwojuſt weena dſimts ween, bet wairaf dſimſchu, kas faſtahdija walſti. Tã In-drikiſ Latweetiſ dehwe Westeru jeb Weeſturu par Terweeteneſ walſts wezako; lihdsã Terweetenei bija Meſſhotneſ walſts un pils. Par ſemeeſcheem ſtahta Rihmetã kronika, ka fungi (kunige) iſrihkojuſchi dſihreſ un flawenakaiſ uſrunajiſ ſchos. Indrikiſ Latweetiſ min ſemgaleeſchu wezakos, no wahzeefcheem ar wiltu apfautuſ, — „un ſagrahbj ſchos wezakos, kas iſnahkufchi no pils, un noſauj no wineem ſintu un pahraf, kungeem (t. ir biſkapam un ordena meſtram) neſinot.“ Diwus peeſauz wiſſch pee wahrda, Madi un Gaidi, kas laiſkam bija flawenakee. To terweteefcheem mehſ jau paſiſtam Westeru, beſ tam wehl mineti Schabe un Nameiſiſ. Tu ir jautajumiſ, ko ſapraſt ſem wahrdeem „wezakaiſ“, „kunings“, „flawenakaiſ“ ? Tã ka Meſſhotnẽ wezako (ſeniores) bijiſ ſimts un wairaf, tad laiſkam wini buhs bijuſchi ſaimju galwas — ſaimneeki; dſiuſchu wezakos waretu eeſſatit par kungeem un flawenakajam, augſtakajam dot wahrdu leelſkungs. Weſtereſ un Nameiſiſ buhtu uſſkatami par ſemgaleeſchu — terweteefchu walſti leelkungeem.

Schee leelkungi, flawenakee un augſtakee kuniſgi, bija wadoni karã; bet waj meera laiſkos wineem ari bijiſ ſwars un wara ? — Leekas gan, jo ſemeeſchu wirſaitiſ bija pawehlejiſ noſautos neatſtaht eenaidneeku nagos, bet weſt lihds uſ mahjam, kas leezina, ka wiſſch naw gahjiſ karã, bet ſaram fahtoteeſ un wihrus iſſuhtot, bija wineem ſcho peeſodinajiſ; ſemeeſchu wirſaitiſ ſapulzeja ſawus draugus un teiza: „Waj mums zeef pahreſtibu un warmahzibu, un neatmaſſat to iſſakã laiã, kas mums pahri daritiſ ?“ Un ſapulze noſpreeda kriſtiteem wiſu to atdarit. Te ari wehl redſam, ka ſemeeſcheem bijuſchas ſapulzeſ, ſur pahrrunajuſchi un pahreſpreeduſchi walſti leetas, un ka ſchiſ ſapulzeſ preeſſchneekſ, ſafauzejſ un wadi-tajſ bijiſ wirſaitiſ, flawenakaiſ kuniſgiſ. Par leiſcheem „Rihmetã kronika“ ſtahta, ka wini eebruſuſchi kurſchos, apmetuſcheeſ lehgeri un: dy beſten von den andern dan ezu dinge waren abe getan, verne von ün uf den plan,“ t. i. labakee (laiſkam kuniſgi) noturejuſchi ſapulzi, atſtatu no ziteem laudim. Uri ſemgaleeſchi ſanahk ſapulzeſ, ja wajaſſiba, ſpreeſt par wiſpahrigãm leetãm un dariſſchanãm; tã wini noſpreeſch, iſdſiht wahzus no ſemeſ un atmeſt kriſtigo tiſzibu. Schabe, kreetnaiſ wihrs, dod padomu, neatnemt biſkapa weetneeeem winu mantibu, bet atlaiſt winuſ ar wiſu, kas wineem peeder, un wiſi ſemgaleeſchi peeſriht ſchim Schabeſ padomam. — Saime, ka ari wehl tagad, nepaſtahweja weenigi no aſiſ radineeeem, bet pee winuſ peedereja ari ſweſſchineeki-ſalpi, un pehdejee, pa leelakai datat, buhs zehluſcheeſ no kara guhſtekeem un parahdoſ kriſtuſcheem dſimts un walſti lozeſkeem. Laiſu no laiſka mehdsã weena zilts uſbruſt otrai un tad ſteidſãſ ſawahkt jo leelu kara laupijumu, kas faſtahweja neween lopoſ un

firgos, bet ari laudis, leelos un masos, wihros, feewās un behrnos. Karā faguhstitos laiskam tad peeschlihra faimem par kalpeem, meitām un puifcheem, par tahdeem, kas saudejuschi fawu brihwibu un lam jastrahda preefch fawa kunga un faimneeka. Sinamā finā werdsiba buhs bijusi pasihstama muhsu sentfcheem, kà to sinam no kaiminu, fshawu un ger-manu tautām. Par fcho wergufalpu likteni kaut ko teikt naw eefpehjams, jo truhkst sinu; bet laiskam tif gruhts un nepazeeschams winsch nebija, jo zitadi buhtu kronisti us to aifrahbijuschi un stahstijuschi, ka kalpi dumpo-juschees pret faweem kungeem. Weenigais gadijums fchai finā ir lihbeefchu-frimuldeefchu dumpis pret fawu kungu Kaupo, bet Indrikis Latweetis to attehlo kà dumpi pret kristigo tijibu.

Wahzeefchu apmeschanās Baltijā sakriht kopā ar muhschigeem kareem, pareisaki fakot, ta winus fazehla. Wini atnahza fchurp pa dalai, lai eekarotu few jaunās semes, jaunu dsimteni, pa dalai ar fchahdu Deewam patihlamu darbu, isdeldot paganibu, glahbtu fawu grehzigo dwehfeli no muhschigā foda un pasufchanas, pa dalai lai parahditu pasaulei fawu waro-nibu. Baltijas tautinas, eefahkumā neweiflas, gsehwas un ne wisai duhfchigās kara laukā, drihs ween eemanijās un firdigi turejās pretim, tã ka wahzi, lam pirmā laikā nahzās weegli pat masā fskaitā isgaisinat un is-nihzinat nekahrtotos eedsimto barus, wehlaki ne reti atrahwās no kautina, ja redseja, ka pretineekeem fpehki leelaki nekā pascheem. Tã ordena mestrs Kuno fon Herzogensteins iseet pret semeefcheem un semgaleefcheem, kas usbruhl Widsemei. Winsch bija gan farihkojis 2500 wihru, bet eenaid-neekeem bijis 7000; bet tã tif stahstits, ka bijuschi 7000, wareja ari buht masaf; kautinā eelaistees mestrs neusdrihkstejās un lahwa semeefcheem laupit semi pehz patikas. Paschi wahzeefchi aifbildinas fchahdi: „Naw kauns, ka laujam jahdit un laupit bes kautina. Mehš nedodam neweenam padomu, ar muhsu fpehkeem zihnitees pret 7000. Ja buhtu atnahkufchi beedri no igaanu semes, tad gan buhtu derejis kantees.“ — Par kareem un kara weschanas weidu atrodam dauds un plakšas finas, jo Indrika Latweefcha un Unpeka kronikas gandrihs zits nekās naw, kà tif stahsti par kareem un par to, kas us teem atteežas: kà weens otram usbruhl, kà laupa un dedfina, kà atgainajas no usbruzejeem, kà kaujas, kà katrs apbrunojees u. t. pr.

Semgaleefchu kara fpehks, kà ari rada tautu, leifchu un semeefchu, pastahweja no jahtneekeem un kahjneefkeem. Jahtneekus wini ifleetoja tur, kur wajadseja eenaidneeku tramdit, ahtrumā usflupt, ahtrumā atfahptees. 1208. gadā wahzi, beedribā ar semgaleefcheem, eelaufchas leifchos; peh-dejee dabujuschi manit, ka eenaidneeks nahl, fpehja laikā falafitees, nedewa fchim meera, tramdija un trenkaja no wisam pufem, usflupdami winam jahfchus us faweem ahtreem firgeem, te behgdami, te fekodami un pee

tam notahl mehtaja fchfehpeem un rungàm un eewainoja dauds eenaidneeku. Sengaleefchi behdſa, un wahzi ari muſa. — Rungas bija diwejadas, metamàs un fitamàs, pehdejàs waram fauft par wahlèn. Kad fahwàs, ſengaleefchi, un ari faiminu tautas, nemehdſa fehdet firgu mugurà, jebſchu firgi bija ſegloti, bet nofahpufchi fahwàs fahjàs. Par lingàm fà eerotscheem nefas naw minets; bet ſengaleefcheem bija ſobeni, wairogi, brunas un zepures. Wehlafi wini ari eemahzijufchees ſchaut ar ſtopeem jeb lokeem. Par furſchu wairogeem ſtahſta Indrikis Latweetis, fà tas bijis kofa galdinſch, falikts no diweem dehleem, ar augſchgalà leektu flugi, pee fà wairogu tureja. Tahdi bija wineem 1210. gadà. Wehlafi wineem, fà ari zitàm tautàm, buhs bijufchi labafi un ſtiprafi, tahdi fà wahzeem. Par ſemeefchu brunàm runadama, Rihmetà kronika ſaka, fà wineem eſot ſkaiſtas brunas, winu zepures bagati ſelta iſrotatas un laiſtijufchàs, fà ſpogula ſtikls, un wiſs, ſas ap wineem bija ſalts no dſelſs, ſpihdeja ſudraba krahfà. Kà ſengaleefchi eemantjuſchees ſchaut bultàm no ſtopeem, par to ſtahſta Rihmetà kronika: ſengaleefchi noſpreeſch wahzeem atnemt Terweteeni, noleef laiſu uſ pawafaru un uſbruhf pilſehſtai; tur apfahwa wiſus kriſtitos, tiſ weenu atſtahja dſihwu, ordena ſalpu Behrtuli, ſas bija labs ſtrehlneeks. Utrada tur ari dauds ſtopu un bultu; nu Behrtulim bija jamahza ſengaleefchi, fà uſwilkſt ſtopu un ſchaut.

Kà jau mineju, ſengaleefchi domaja wirwèm eeraut Daugawà Iſſchili; bet ar laiſu wini noſkatijàs un eemanijàs tàpat apkarot pilis, fà to darija wahzi. Lai ſadragatu pilis muhreus, leetoja daſchadas maſchinas: 1) metamàs, kuràm meta pili aſminius un zitas leetas, 2) fahrteem lihdsigas baſku kaudſes jeb tornus, ko tiſ augſti krahwa, kamehr ſneedsàs lihds pils ſeenai, 3) eſchus un zuhſas, kureem paraka pils walnus, Indrikis Latweetis ſmalſki un ſihki aprakſta Terbatas pils apfehſchanu: wahzi ſarihſo maſakas un leelaſas metamàs maſchinas (paterellen), ſagatawo wiſadus kara riſtus, aſtonàs deenàs uſjel kofa torni (ebenhoe) no leeleem un jo augſteem kofeem, tiſpat augſtu, fà pils, dſen winu pahri par pils grahwì un fahf no apakſchas parakt walnus; deenu un naſti ſtrahdà puſe no kara ſpehka, weeni rof, otri dſen projam iſraktàs ſemes, leels gabals walnu eebruhf grahwì, un torni dſen tuwafi pilij; bultàm wini eewaino dauds no apfehſteem, ſas ſtahw walna galà, zitus nofauj aſminu metunteem, metamàm maſchinàm ſwaida pili kwehloſchu dſelſi. Tahdà pat fahrtà apkaroja wahzi Moon pili uſ Sahmu ſalas. Schs kara maſchinas noſkatijàs muhſu ſentſchi un iſleetoja winas aplenzot wahzu pilis.

Wahzeem uſbruhfot un eelaufchotees ſengaleefchos, fà ari leiſchos un ſemeefchos, ſchim tautàm bija eeradums tuhlin nolihſt meſchus, aiſſproſtojoj zefu, lai eenaidneeku ſpehſs lehnafi tikt uſ preeſſchu, aiſſawetos,

peekustu, zesus tihrot, bet pascheem buhtu laika falasitees wajadstiga ffaittä. Druhschi semeeschi bija pat ap wifu sawu semi no faufuma pufes apjosufchees tahdeem lihduemeem, it fà koka walkeem; no otras pufes winus jau aissargaja juhra. Ja kautinsch gadijās seemu, tad, lai dselsim apkalteem wahzu jahtneekeem nebuhtu eespehjamis eelaustees paschu rindās, fakrahwa no ragawam walni ap sewi, fà to darijuschi peem. leisch, kuri, islaupijusch Sahmu salu, dewās pahri us Wihtu, bet us ledus juhra, panahkti no ordena spehka, ais ragawam aisstahwejās un sakawa wahzeeschus. — Pirmos laikos semgaleeschī neisrahdijs wifai duhschigi. Wineem, leefas, bijuschī seni strihdi un naidis ar kaimineem leischeem, bet no scheem wini bij tā eebaiditi, ka eeraugot tos, bes meschanās til mufa. Wismas Indriks Latweetis pahmet semgaleescheem tahdu bailibu un aisrahda, ka wahzeeschī, palandamees us semgaleeschu leelo pulku, daschu labu reis peewilti. Kad kautinsch ar leischeem sahzees, semgaleeschī aismufuschī un atstahjuschī wahzus weenus paschus. Wehlati, kad semgaleescheem bij jaisstahw sawa senā brihwiba un wala, wini gan prata fautes, pat nereti sakaut wahzeeschus, un til pehz 30 gadu ilga fara leelām mokām, gruhteem zihnineem wini bija pahrspehti un nomahkti.

43. Palu laiks Semgalē.

Pluhdona poema. — Dsihwes simfontijas. Episki dsejojumi. Riga, 1915.

Jskahpa schalzoschas straumes,
 Tosuda domigee kraisti...
 Kur sawadi wifs, kur sweschs,
 Kur sweschī un neparasti.

Klau, klau, fà uhdens juhra ruhj!
 Kā nodreb semes plata kruhts!
 Pahrseni uhdens gari eet
 Un pirmasaules dseefmu dseed;
 Un tahli aisskan winu bals:
 Tu seemai gals! nu seemai gals!

Kur debefs malā duras azs,
 Wisaplahrt pluhdu klajums plats;
 Tas grawas grauj un ehlas rauj
 Un sawās milsu skawās skauj.
 Gar peekraisti, kur gahja zelsch,
 Tur tagad piktas bangas elsch;

Un leelo laufu lihsumā
 No semes nejuht warts nefa;
 Til augstakā kalna galinu
 Wehl uhdenti mana fà salinu,
 Us kuras ledus gabali
 Kahpj, zits par zitu augstaki.

Un pahrs plati schalzoscho dsihli
 Gaischi-dsidrajā marta deenā
 Mislokamees reds wisoschu wihli
 Mescha-sofu, waj weentuli pihli
 Urbjamees debesu silajā seenā.

Bet gar kraistu fà schogs
 Laudis stahw un raug',
 Raug', fà uhdenis aug,
 Un fà sabruht Mehmeles flogs.
 Skali skan smeekli un runas,

Redsot, kà seemneschu brunas
Gabalú gabalos irst
Un drupatàs birst.

Euhf, fur lihtis leels kà ledus=
lahzis nahf
Un ar smago kipu wifu dragat fahf,
Kamehr, te no uhdens islihdís,
Winam usbruhf otris milsentis,
Un tos abus dselmè reds tad nirstam.

Pehfshni no kraffa kahds fauz:
„Rau, fur fugis brauz!“
Un ar juntu un logeem un seenàm,
Seena schuhni pa strauti reds
leenam,

Eihdsigi wezà Noasa schirstam.
Smeekli un gawiles dimd:
Kugis fahf palehnàm grimt —
Bakkis pehz bakka no pamateem
irst tam.

Wehl, wehl pajetas grimstoschà
mala,
Wehl kaut kas paspihd no spahres
gala,

Tad ledus kalni pahre juntu schluhd,
Un wifs is azim suhd . . .

Bet lihfschi no augfchas ween nahf
un eet . . .

Starp ledus lihfscheem tur peldam
fo schkeet;

Un palehris kessi ar garako kahtu;
Jau garais Jehkabs ir melnumam
flahtu;

Winfch eebreen wehl foli uhdeni,
Tad laiwà zehrt kessi mudigi.

Bet apturet laiwu naw wis par
fmeeklu:

Straume par stipru, un Jehkabs
par weeglu;

Eihds padusem uhdeni eerauts
winfsch teef, —

Bes laiwas un kesscha taf japaleef.

Wezais Pehters tas zitadi domà:
Winfch noeet upes flufajà jomà,
Kur ledus gabali neefspeefchas,
Tif uhdens mutulu mutuleem gree=
fchas.

Un ar apdomiga wihra omu
Welf kà Pehteris Pehtera lomu.
Masais Jehzittis lehkà un smej;
Siwis ganit — ta wina dala:
Ka afars no traufa neislez,
Ka raudinu neaprij lihdafa sakà,
Un uhdens siwin nepaleef wezs.

„Af tu afari, kà tee duras! . . .
„Au, waj nenolaidisi spuras!
„Eeliffchu tewi lihdaikai schaunàs“ . . .

Un Jehzittis afaram flahtu greib
kertees,
Te lihdafa leelà tif stipri fahf
pertees,

Ka afars no spanna isschaunas
Un apschaksta Jehzitim bilfinas.

Wafars jau metas; top krehflat=
nas lejas;

Swejneeki dodas mahjup no swejas.
Jrauga ejot wehl upmales strautus:
Pillus murdeem un wentereem
krautus:

Waj tee eelikti wisi pareisi,
Waj kahds no straumes naw fa=
greefees greisi,

Un waj naw atlikts swefchs wen=
ters fur preefschà,

Un waj kahdà naw siwis jau eefschà.

Gaismai dseestot, dsestrumam dwe=
fshot, —

Naktij spahrenus platafi plesshot, —
Tumfa pahre uhdeni behgofcho
Sawadu dsird kautfo.

Schwifftam un ſchwakftam,
Tſchaukftam un tſchakftam,
Puſftam un tſchuſftam
Kluſſi, Fluſſi . . .

Waj ta ir pluhſtoſchà uhdens
dſefma ?

Waj tur eet pirmatnes radoſchà
dweſma,

Dahr dſilumeem zittahret kas lidi=
najàs,

Lai weenà weetà uhdeni krahjas,

Weenà weetà, noliktos kraſtos,

Ka ſaufums raſtos,

* * *

Kluſſi! Fluſſi!

Drihſ ſtraume buhs noſtrehjuſſi,

Upes mala iſſahpuſſi,
Seme apſuſuſſi . . .

Upfahret tuwi un tahli,
Seedona wehji kad dees,
Goſefees ſaulitè wahli,
Garſchlaunku iſſteepuſchees.

Grahbejas jautram dſeeſmàm
Strahdajot nepagurs.
Nakti ar ſeltſtaru leeſmàm
Atſpihdès ugunſkurs.

Jautri ſehni un ſtukes
Laiwu pa Mehmeli irs,
Straumè pehz uhdenspukes
Bruhna rozina nirs . . .

44. Weeſturs.

W. W I a w a (Plutu Wita). Auſtrums, 1892. g.

Weeſturs, ſemgaleeſchu wirſaitis, ir paſiſtamafà un turklaht ari pa-
tiſkamafà un eewehrojamaſà perſona latweeſchu wehſturè, tà ka neween
latweeſchi, bet ari ſweſchtauteeſchi, ſewiſchſi wehſturneeks Rutenbergs, to
peemin firſnigeem, atſinibas un zeenibas pilneem wahrdeem. Naw uſgla-
bajuſchàs nekahdas wehſtis, kà un fur Weeſturs pawadijis ſawu jaunibu,
jo mehſ ar wixu pirmo reiſ eepaſiſtamees, kad tas jau atrodas pilnos
ſpehla un wihra gados, proti biſkapa Alberta waldibas ſahkumà, fur
winſch nonah! Rigà, lai uſmudinatu wahzeefchus uſ zihniku pret leiſchu
laupitajeem, kas bij eelaufuſchees Widſemè. Bet domajams, ka Weeſturs
buhſ dſimtis un uſauſſis Terwetè, warbuht pat, ka winſch ir tureenes
wirſaitſcha waj kahda wezaka dehls, kas wihra gados nahlot un agrakam
wirſaitim mirſtot, kluwis par wiſu nowada waldineeku.

1205. g. leiſchi ſem wadona Swelgates bij gahjuſchi zaur lihbeefchu
ſemi uſ Igauniju. Weeſturs, wezs leiſchu eenaidneeks, dabudams to ſinat,
uſmudina Rigas wahzeefchus, lai ſagaida leiſchus, kad tee, apkrahwuſchees
ar bagatu laupijumu, greeſifees atpakal no igaunu ſemes. Bet wahzeefchi,
gaididami biſkapu Albertu atnahkam no Wahzijas ar jauneem ſpehkeem,
negribeja ſawa maſa ſkaita dehl eefahkt karu ar leiſcheem; tikai tad, kad
Weeſturs bij apſolijeas nahkt palihzà ar leelu pulku ſemgaleeſchu, wah-
zeefchi apnehmàs paſlauſit Weeſtura luhgumam. Bet pehdejais, kà rahdas,

ne til ween gribejis atreebtees pret leifcheem ar wahzu palihdsibu, bet luhfojis ari noflatitees wahzeefchu kara mahfflu, jo pee fawa folijuma, fa nahffchot palihgâ, winfch ari wehl peemetina fahdu luhgumu, proti, lai wahzeefchi dodot winam lihdsi, ja ne wairaf, tad daschus wihrus, fas prastu rihfot un wadit kara fpehfu. Wahzeefchi apfolijâs Weestura luhgumu ispildit, ja tas no katras Sengales pils dos pa galwineefkam. Weesturs, fawu noluhku panahzis, ar preeku wifû darija, fo wahzeefchi wehlejšâs. Safafijis deefgan leelu kara fpehfu un panehmis apfolitos galwineefkus, winfch ahtri atfal nonahza Rigâ. Tagad wahzeefchi, redsedam; fengaleefchu ustizibu, isgahja lihds ar wineem fagatdit leifchus uf pakalnitites stary Kopafcheem un Jfchfili. No isluhkeem fabeedrotee fengafi un wahzi jau preeffchlaitâ dabuja finat, fa leifchi tuwojotees ar bagatu laupijumu un leelu daudsumu faguhstitu igauku, dsitâ fneega deht zits pakalzitam pa weenâm pehdâm nahfdami. Leifchi leelo daudsumu eeraugot, fengafi fahkumâ atturas no kaujas, waj nu ar nodomu, gribedami, lai wahzeefchi pa preeffchu israhda fawu fpehju, waj ari, fâ Indrikis raksta, baididamees, fa leifchi tos nepahrwahr. Bet pamanidami, fa leifchi, wahzu errotfchu fposchuma isbeedeti, dodas behgt uf wifâm pufem, ari fengaleefchi metâs leifcheem wirfû un pehdejos til pilnigi pahrwahr, fa tilai retumis fahdam leitim isdodas laimigi glahbtees. Miffigo laupijumu ar wahzeefcheem isdalijufchi un Swelgates fâ ari zitu nofauto leifchu galwas uf ragawâm fakrahwufchi, fengaleefchi dodas mahjup. Utreebiba pret leifcheem bij pilnigi isdewufees, un — fas wehl no leelaka fwara — fengafi tagad bij redsejufchi wahzu rihzibu, eenaidneefkeem usbruhfot.

Nahfoshâ gadâ (1206.) fengaleefchi jau eefpehja paplafchinat fawas eeguhtâs mahzibas kara rihzibâ, jo wahzi tos luhds palihgâ pret turaiddeefcheem, lihbeefcha kaupja radeem, fas pehdejo bij padfinufchi un nefahdi wairs negribeja winu peenent, nedf ari fo finat no wina wahzu tizibas. Ari pret turaiddeefcheem, fâ Indrikis wehsta, fengaleefchi turejufchi naidigu prahtu jau no wezeem laifeem, tapehz wahzu usaizinajums teem bij ihsti pa prahtam. Ahtri wini nofteidsâs uf Rigu ar fahdeem 3000 kara wihru un dewâs lihds ar wahzeem uf kaupja pili. Sche fengaleefchi labi wareja eewehrot wahzu kara rihfus, ar fureem tee eenehma lihbeefchu fokapilis; bet ari wahzu isweizibâ tee wareja eewingriinatees, jo wini lihds ar pirmajeem apfaroja kaupja un Dabrefa pilis. Pehz pabeigta kara wahzi ar pateizibâm un leelu datu laupijuma atlaida fengaleefchus mahjâs.

Ar fchahdu rihzibu Weesturs bij eeguwis leelu flawu un zeenibu pee fengateem, fchee tagad bes pretrunas tam paklaufija wifos faros, jo Weestura wadibâ tee wareja zeret ne til ween uf ufwaru, bet ari uf bagatu atlihdsinajumu par faweem puhlineem. Tagad Indrikis Weesturu nefauz wairs, fâ fahkumâ, par wezafô (majornatus), bet par fengaleefchu wadoni

jeb leelfungu (dux), kas war pawehlet wifos Sengales nowados. Schahdu fawu waru Weesturs pahris gadu wehlaſ (1208.) ari iſleetojis, fur tas faſauz no wiſam Sengales malam miſſigu daudſumu fara wihru uſ karu pret leiſcheem, atzeredamees, ka pehdejee tam darijuſchi daudſ pahreſtibu. Weeſturs, ſinams, ari ſchoreiſ prata iſleetot wahzu draudſibu, luhgdams winus ſew talka un atſaukdamees, ka ſchis teem pahris reiſes jau palihdſejis. Wahzi beidsot lahwàs ari peerunatees un ſuhtija Weeſturam lihdſi ka hdus peezeſmit wihrus uſ Sengali, ſtarp kureem, ka Indrikiſ ſewiſchki peemin, atradàs ari daſchi lingotaji. Sengaleeſchi ar gawilem apſweiſa ſawus karabeedrus un gahja tagad ar wiſu leelo ſpehku uſ Leetawu. Nonahkuſchi pee leiſchu robesham, ſengaleeſchi apjautajàs pehz ſawu deemu prahta, bet eemehrodami nelaimigas ſihmes, tee ne labpraht gribeja dotees Leetawà, ſewiſchki wehl tadehl, ka breeſmigs leetus bij pahrepludinajis gandrihſ wiſas malas. Wahzeefchi tomehr neewehroja ſengaleeſchu baſchas un pamudinaja pehdejos ſirdigi dotees uſ preekſchu. Bet wiſur, fur ween nonahza, atrada tuſſchus zeemus; pat ſewas un behrni bij glahbuſchees. Tagad ſengali ſklaidri nomanija, ka leiſchi ſagatawojuſchees uſ karu, un peerunaja wahzeefchus tuhlin uſ pehdam greetees atpaſa. Schoreiſ wahzeefchi paſlauſija. Suhtidami ſengaleeſchus pa preekſchu un paſchi ſargadami fara ſpehka muguru, tee jau otra deenà mehſinaja atſneegt ſengaleeſchu nowadus. Leiſchi, redſedami, ka eenaidneeki, peepeſchi atwirſidamees, teem grib iſſprukt, ahtri ween aplenza ar ſaweem ſchiglaſeem ſirgeem ſabeedrotos wahzus un ſengalus no wiſam puſem, brihſcheem uſbruſdami, brihſcheem behgdami, bet daudſus eewainodami ar ſchekhepeem un buktam. Sengaleeſchi, newaredami zitadi glahbtees, ſahka muſt, ta ka wahzeem weeneem bij jaſtur ſihwais zihniſch. Lai nu gan tee iſweizigi atgainajàs, tomehr tik leelam daudſumam tee neſpehja ilgi turetees pretim; daſchi no wiſeem krita, daſchus leiſchi ſaguhſtija, bet leelakà daka ſefoja ſengaleeſchu peemehram un glahba tahdà kahrtà ſawu dſihwibu.

Ridſineeki, dabudami ſinat ſaweju likteni, ne beſ eemeſla piſtojàs par ſengaleem, kuzi peepeſchi ſahkdami behgt, bij padarijuſchi wahzeefcheem tik daudſ poſta. Tagad ridſineeki noſpreeda, nekad wairs nepaſautees uſ paganeem un wiſu leelo daudſumu. Schi ir tadehl ari pehdejà reiſa, fur Weeſturu ſaſtopam ka wahzu fara beedri.

Wepagahja ilgs laikſ pehz ſcha notikuma, kad leiſchi, gribedami atmaſſat, poſtidami un dedſinadami eelausàs Sengales nowados. Bet ſengaleeſchi toſ ſagaidija atpaſa nahkam un nolihſdami meſchus wiſi apſahwa gandrihſ wiſu leiſchu fara ſpehku. Kahdu daku no laupijuma ſengaleeſchi noſuhtija ridſineekeem, gribedami toſ apmeerinat par nelaimigo fara gahjeenu uſ Leetawu.

Tad paeet wairaf nefa desmit gadu, fur no Weestura nefa nedstrdam. Naw nu domajams, ka darbigais Weesturs scho laiku buhs meerigi pawadijis, wirsch, ka zerams, buhs mehginajis nostiprinat Sengalē sawu waru. No ahreenes tam nebij nefa ko bihteas, jo wisi kaimini ar wahzu palihdsibu bij deesgan pahrmahjiti un wahzeefchi paschi darba daudsuma deht to ari wehl netrauzeja, bet Sengalē paschā tam buhs bijis deesgan darba.

Pehz laimigi pabeigta fara ar leischeem Weestura flawa atskaneja wisās Sengales malās, bet schis flawas sposchums nestahweja nekahdā famehrā ar Weestura waru, fura beidsās, tiklihdš ka nebij wairs faru. Meera laikos flawenais Weesturs bij tahds pats, ka ziti wirsaischi, wirsch bij, ihfi fakot, lihdsigs starp lihdsigeem. Naw nu nekahds brihnums, ka Weesturs, isleetodams sawu agrako swaru, kahroja palikt ari meera laikos par Sengales wadoni, furam wisi weenumehr paslausitu. Weesturs loti pareisi bij atfinis, ka tikai tad Sengale war buht stipra, kad weens sagrahbj wal dibas groschus sawās rokās. Tagad tikai wajadseja isschirt, kirsch buhs tas weens, kas spehs pulzet ap sewi wisus semgatus. Pehz flawas un nopelneem spreeschot, gan neweens newareja buht derigals ka Weesturs, kas semgatus bij wadijis tik daudsos zihnikos. Schā domaja Weesturs un schā domaja ari terweteefchi, bet neba schis bij ari zitu wirsaischu un zitu semgatu domas. Saprotams, ka tahdā kahrtā Weesturam radās dauds pretineeku, ar kureem tan ilgi wajadseja zihnitees, kamehr dabuja pahrswaru. Sewischki eewehrojamu pretineeku, warbuht pat lihdszenfonti tas, ka rahdas, atrada Meschotnē. Us Meschotni un Terweti wehriigi raudsijs wisu semgatu azis, nepazeetigi gaididamas, fura puse uswardes. Terwete gan no dabas bij nabagaka un neezigaka, bet ar sawu wirsaischu, sewischki Weestura, isweizibu, ta bij eeguwas pirmo weetu semgatu starpā; Meschotne turpretim atradās no dabas deesgan eewehrojamā weetā, jo taifni lihds tureenei ir eespehjams kugot pa Seelupi, warbuht pat, ka pee Meschotnes bijusi sweschneeku kugu attahlakā peestahntne minetā upē. Sweschneekem atbrauzot, meschotneeki sinams wareja eeguht, ka jau pirmee, labakās un derigakās prezes, furas wehla, kreetnu pelau nenidami, atkal pahrdewa saweem kaimineem, kas dsihwoja tahlak semes eefschēenē. Lai nu gan Meschotne tahdā kahrtā wareja lepotees ar sawu bagatibu, fara isweizibā tomehr, ka rahdas, wina naw spehjust mehrotees ar Weesturu, kirsch pa tam starpam bij islihdsis ar leischeem un pehdejos usmadinajis wajiat meschotneekus. Meschotneeki, sabeedroto leischu un terweteefchu usbrukumeem nespehdami pretotees, mefleja palihdsibu pee wahzeefcheem Rigā (1219). Wahzeefchi labpraht apnehmās palihdsset, bet tikai ar weenu nosazijumu, proti, ja meschotneeki kaujas kristitees un peenem kristito likumus. Pehdejee bija ar schahdu nosazijumu meerā, ja wahzeefchi tikai eeleef wiku pili sawus fara wihrus, kas spehtu tos fargat

pret leifchu un zitu semgatu pahrestibām. Wahzeefcheem meschotneeku fo-lijums bij pa prahtam, tadehł tee ari nemas nekawejas fuhtit us wīnu pili preesterus un fara wihrus. Kahdi 300 meschotneeki bes feewām un behrneem lifās kristitees. Meschotnes pils dabuja wahzu fargus, kureem hissaps apfolija wehłaki atsuhłit ar fugi no Rigas wajadfigās leetas un rihfus.

Schahds meschotneeku folis Weesturu stipri pahrsteidsa, jo winsch labi nomantija, no kahda swara Meschotnes pils, ja wina nahł wahzu rokās. Weesturs nosfahrta, ka Semgales brihwiba un patstahwiba tagad apdraudeta, jo no Meschotnes, kur wahzeefchi pa uhdens zeku lehti wareja peewest wajadfigos fara rihfus, tee spehja katru brihdi eebrukt Semgales ferdē. Kad wahzeefchi bij apmetufchees Schrpili (1207. g.) un pahrwaldija Semgales datu starp Daugawu un Leelupi, Weesturs wehl mas ko behdaja, bet tagadejais wahzu miteklis pee Leelupes to par dauds apdraudēja, tadehł tas nospreeda isdihł wahzeefchus no Meschotnes, lai maksatu ko maksadams. Tagad, sinams, tam nenahjās gruhti eestahłit semgaleem, jif wajadfiga weenprahtiba; schini gadijumā tee winam labpraht paklausija. Salasijis, jif ween eespehjams, leelu fara spehku pa wisām malām, Weesturs usbruka Meschotnes pilij. Bet lai gan winsch isleetoja wisadus lihdselkus, lai gan wina semgali ar apbrihnojamu firdibu puhlejās eenemt stipro zeetokfni, tomehr wisas puhles bij weltas — wahzeefchi atfita wīnu usbrukumus tikpat firdigi atpakal.

Deenai beidsotees, Weesturs nelikween neka nebij eeguwis, bet daudsus, daudsus saudejis no fawejeem, to starpā ari famu mahfas dehlu, kura agro nahwi tas schehli apraudaja. Weesturs tagad nosfahrta, ka ar waru sche nekas naw isdarams, un nospreeda tadehł ismehrdet pils eedsihwotajus. Pa tām starpām tas ari jau bij dabujis sinu, ka wahzu fugi brauzot augfchup pa Leelupi; scheem Weesturs tagad steidsās pretim, un pehdejos fastapdamis kahdā sekla schaurā weetā, tas apkauj fugineekus un nolaupta wīnu mantas. Wahzeefchi Meschotnes pili, dabudami sinat saweju behdigo galu un redsedami ka ustura un fara rihku truhkuma dehl nespehs ilgi turetees pret leifcheem un Weestura semgaleem, apnehmās pili atstaht un eet us Rigu. Tagad Weesturs bij panahjis, ko wehlejees. Meschotnes zeetā pils atradās wina rokās, wahzeefcheem wairs nebij mitekla pee Leelupes krasteem! Bet Weesturs wareja jau labi eedomatees, ka wahzi nelikfees wis meerā, bet mehginās no jauna dabut patihkamo weetu sawās rokās; tapehł wajadseja rihfotees pee laika, lai waretu sekniigi atgainat wīnu usbrukumus. Wispirms Weesturs, sinams, buhs mehginajis peedabut meschotneekus, waj nu ar labu, waj ar saunu, lai atfatas no kristigas tijibas un kalpo atkal tehwu tehwu deeweem. Meschotneeki, ka rahdas,

ſchoreis labpraht paklaufijufchi, jo wahzu ihſà weefofchanàs teem laikam jau bij deefgan peerahdijufi, fa wineem buhs tahds pat listens, fa lihbeefcheem un latgaleefcheem. Wiſi ſemgaleefchi ar leiſchu palihdſibu tagad weenprahtigi nehmas apzeetinat Meſchotnes pili.

Drihs ari iſrahdiàs, fa winu baſchas bij dibinatas, jo nepagahja wehl ne pilns gads, kad wahzn kara ſirgi jau atkal ſweedsa pee Leelupes (1220. g.). Schoreis wahzeefchi bij labi apgahdajufchees ar wiſadeem rihfeem, un eewehrojot wiku milſigo daudsumu — Indriks ſtahta, fa teem bijis lihds 8000 wihru — wajadſeja domat, fa ſemgaleefchi nejaudàs nemas pretotees. Bet meſchotneeki ſchoreis bij nodomajufchi nomafgat ſawu faunu un aiſſtahwet pili lihds pehdejam wihram. Wairaf deenu wahzeefchi apfaroja Meſchotnes pili; un lai gan iſleetoja wiſadus lihds pamentos rihklus, ſchoreis meſchotneeki tomehr nebij eebaidami. Pehz 6 deenu ilga zihnitna, newaredami ſagaidit palihga, meſchotneeki noſlehdsfa ar wahzeem pameeru. Wirſaiſchi Madis un Gaidis noſahpa lejâ, lai ſarunatos ar wahzeefcheem par meera nolihgumu, bet dſirdedami, fa tif tad glahbfſhot dſihwibu, ja atdoſhot pili un wiſu, ſas tur eefſchâ, wini neſa neiſdarijufchi, atkal atgreefsàs ſawâ pili. Eefahkàs zihniſch atkal no jauna; tifai nahfoſchâ rihâ, kad nekahds palihgs wehl nebij rahdijees, meſchotneeki lihds nahwei noguruſchi un bada nahwê gandrihs jau pamiruschi, padewàs wahzeefcheem un ſahla ſahpt lejâ no ſaweem apzeetinajumeem. Ap pusdeenas laiku, kad jau ſahdi 200 bij noſahpuſchi, peepeschi iſpaudàs wehſts, fa Weeſturs tuwojotees ar leelu pulku ſemgatu un leiſchu, furus tas uf ahtru rofu bij mehginajis ſalaſit, lai atpeſtitu Meſchotnes pili. Wahzu wadoni ſahla tagad rihſot kara ſpehku, lai waretu zihnitees ar jauno eenaidneeku. Pakatpalizeji wahzi pa tam ſtarpam apfawa ſahdu 100 Meſchotnes wezako, furi jau bij padewufchees. Ziti meſchotneeki, redſedami ſchahdu breeſmu darbu, gribeja labaf palikt ſem pils gruwefcheem waj nomirt bada nahwê, neſa ſautees no wahzeem noſautees. Wahzu wadoni pa to laiku weda ſarunas ar leiſcheem, furi it weenaldſigi teem iſſſaidroja, fa negribot wahzu eenaida, bet fa ſemgaleefchi teem dewufchi naudu un luhguſchi winus, lai nahſot apluhſot wahzu kara ſpehku; tagad ſchee to eſot redſejuſchi un warot meerigi eet uf mahjam. Pee Meſchotnes leiſchi atrebàs Weeſturam par Swelgates nahwi. Ar ſirdehſteem Weeſturam wajadſeja peedſihwot, fa wina jaukais nodoms, dabut Meſchotni ſawàs rofàs, iſput. Lihds ar to iſputeja ari wina zeriba ſaweent Semgali ſem weena waldineeka waras un tahdâ ſinâ radit wahzeefcheem nepahrſpehjamu pretineetu. Pee Meſchotnes ir Weeſtura darbibas un politikas tragikais gals.

Weens palizis, Weeſturs nemas nemehginaja eefahkt zihniku ar wahzeefcheem, jo newareja jau ſinat, waj nodeweji leiſchi neſtahjàs pat uf wahzu puſi. Ko Weeſturs agraf bij darijis wahzeem, to tagad paſcham waja-

dseja peedsihwot. Wisas zeribas bij wehjä, wisi agrafee puhlini bij welti, jo drihsti pehz tam wahzi peespeeda Meschotni padotees. Meschotneefem wjadseja no jauna liktees kristitees un atstah wisu peederumu, tiklab naudu kà lopus wahzeem par laupijumu, tikai sawu dsihwibu tee isglahba. Semgale dabuja fewischku bislapu, kuresch gribeja dsihwot Meschotnē, bet, kà rahdas, nefad naw tur nonahzis, warbuht baididamees leischu un terweteeschu tuwumu.

Wehlaki par Weesturu mas ko dsirdam, bet domajams, ka winsch sawa darbiga muhscha pehdejās deenas buhs pawadijis Terwetē, ruhpedamees par sawa nowada labklahjibu, gribedams, ja ne waitak, tad masā mehrā isdarit to, ko bij wehlejees leelumā. Ka Weestura puhlini nebuhs bijuschki bes sekmem, peerahda wehlakās paaudses terweteeschki, kas wisos zihminos weenumehr stahwejuschi semgaleeschu pirmajās rindās. Mas gadu wehlak Indrikis wehl reis peemin Weesturu, bet tagad newis kà fara, bet kà meera wihrū; proti pahwesta legats Witums no Modenas to bij aizinajis us Rigu, gribedams wīnu peedabut pee kristigas tizibas. Igi wini farunajuschees, bet ari schim isweizigajam wihrām naw isdewees peerunat stuhrgalwigo paganu, lai peenem kristigu tizibu. Weesturs tikai atkaha, ka kahds preesteris ussahk Semgalē misijas darbu, labi sinadams, ka wisi puhlini buhs welti, jo ari wina semgali bij apnehmuschees, tapat kà winsch, palikt pee tehwu tehwu tizibas, labi redsedami sawu kristito kaimīnu lihbeeschu likteni.

45. Salgales Mada loms.

Pluhdona balada. — Dsihwes Simfontijas. Eptiski dsejojumi. Riga, 1913.

Un duhri us galda zirsdams, jaunais Madis eekaisis fleeds:

„Winsch ir jaisstrenz, jaisstrenz no Meschotnes pils tas laupitaju lapfenu speets!
Wirfaitis Weesturs ar terweteescheem jau schowakar turpu dodas,
Un mums, salgaleescheem, riht, pirmajos gaitos Meschotnē jaerodas!
Daleezi wefels nu, tehwl! Rihtwakar nobaudisim, zif Wahzemes wihs ir
gahrds“ . . .

„„Lai deewi fargā tew', dehls!.. Wehl warens ir firmā Dehrkona wahrds..““

* * *

Nakti murgeem nokahwees, no gultas
Stihweem lozelleem kahpj wezais Madis,
Modina no meega maso Gaidi,
Kas kà ahbols fahrts no zifām welas
Un pehz stopa fer pee feenas naigi.

„Ēai nu paleef, Gaidu, stops! nahz, eefim
Nofert kahdu lihđazimū safu,
Tehwam meelastā fo zelt uf galda,
Kad no Meschotnes winsch pahrnahfs mahjās:
Tehwam pahrnahfot buhs leelee preefi.“

Un ar dehla dehlu wezais Madis
Afstahj buhdu. Mikkleem, salteem pirksteem
Rudens migla tausta wineem waigus.
Pahršweedis pahr kreiso plezu tihflu,
Ēabā rokā nehmis siwju traufu,
Wezais gauši nokahpj upes lejā.
Ēihđsās Gaidis, lehkadams kà kumelšch,
Katrā rokā garu, baltu airi.

Rihša dsešma Keelupi jau glahšta;
Tahšos meschos farkana deg blahšma;
Migla mutuko kà ašinstwaiķi.
Swejas rihkus šalikufchi laiwā,
Wreem abi atgruhščas no malas.

Wurkstot kurn no krašta stumtā laiwa,
Wegribedama tiķ agri modinama.
Un ar šķatu baitu eekleedseenu,
Išbeedets no neparastā trošķna
Upes tahrtiņšch*) pahrskreen upei pahri,
Miglā susdams. Tad wišs paleef klušu.
Tikāi miħšstā airu šchtupsteschana
Weenmehrigi trauzē upes meeru ...

Wawa laimes šchodeen wezam Madim:
Keiři dešmito winsch met jau tihflu,
Bet kà tufšchs, tã tufšchs tas peenahf malā,
Ēihđsi nesdams tikāi šafas gļotas,
Bruhņas uhdens nesahles waj reižam
Kahdu wezu, glumu, melli šeeķstu,
Straumes atweltu no augščas mescheem.
Gaidim isleekas tas milsu waguls,
Ehmig-flaištufšchs leelos, mellos ragus ...

„Wawa Laimes, Gaidin, mums, naw Laimes!“
Wezais gauščas, kaidams aif ašim:

*) Upes tahrtiņšch: neleels aħtrekajotajs putns, kufsch ušturas šmilščajnās
upes peeķraštās.

„Waj gan muhsu Laimo nosliħkusi ?
„Waj gan uħdensmaħte sapihkusi ?
„Waj gan mas ta feeda dabujusi ? . . .“

Saulite jau debefs kalnā gauši
Pafahpufēs, raugas upes lejā.
Suhrodamees wezais ihgni splaudas,
Tihflu fahrtu fahrtām iswandijis :
„Skaugi, fkaugi mani nosklauschi !
„Burwji, pesteki man' apbuħruschi ! . . .“
Un ar fahju pasperdams prom tihflu,
Gurdens noseħstas wiħsch krašta malā,
Druħmām domām raudsidamees straumē . . .

Te tas dsird ais fewis flufus fokus,
Atskatas, reds fwešchineeku stahwam,
Mellu, platu apmeslu*) us plezeem
Un pee kruħtim ašinsfahrtu roši.
Sweščais fweizina to bildinadams :

„Draugs, kà fokas ? Lomi labi lobas ?“
„„Ko nu, zeemin — labuma nekahda :
„„Uħdensmaħte waišlu noslehpufi, —““
Buħtu redsejis kaut siwju aħdu . . .
Sweščais nosmiħn fawi. Mella ehna
Aisflahj fauli. Smagi, gari elšot,
Alpām**) uspuħsch auksti rudens weħji,
Eiħdsnesdami ašu truhdu smašu.
„Tu tad ismet, draugs, us manu Laimi :
Bagatu es allasch welku lomu . . .“
„„Kahdas pufes zeeminsch — driħkstu waižat ?““ —
„Smilšchalneetis“.
„„Un no furas nahkdams ?““
„Tur no augšcheneekeem. Nesu weħstis.“
„„Waj no Meschotnes ? Teiz, zeemin, kahdas ?““
„Sabas, draugs. Taws deħls buħs driħši klahu.“
Un to teizis, fweščneeks dewās tahšaf,
Nosusdams ais pašalna kà ehna.
Igi winam pašaf wezais Madis
Noluhšojās siħlejšochām azim.

*) Apmesls : usmetamats, plats, briħwi apleekams wirsuswalks.

**) Alpām : speħjeem atneħmeeneem, braħsmām,

Ustruhkdamees tad it kà no šapna,
Dahbrauka ar roku šew pahre feju.
Un nu leef wiņšch laiwà atkal tihklu
Un brauz mest us šwešchineeka laimi
Lomu pehdejo. Dawezam airi
Weenmuligi plunšch, un laiwa wago dselmi,
Atstahjot ais šewis gaischu šchwihtru.

Sargaitees juhs, selšwihgšch lihđazines!
Sargaitees juhs, jautree šapalini!
Behdseet, muhzeet, šehrazites raudas:
Wiltus rokàm leen pa tumšu tihkliš . . .

Loma wilinati, šwejotaji
Nejuht, kà jau kahrklu kailos krukšos
Sabruhk krehšla; kà pahre upi blašma
Šailedama pahrelej afins lahmas;
Kà us dufu upei pahri laiščas
Wahrnu bari, un pa mešcheem tahli
Šaurojas iškalkuški wilki.
Tikai kad wirs paščas galwas baigi
Noštan puhzes škarbi-mehdošchs kreedseens,
Šehnam pahrškreem šehermuki, un wezais
Nošpšaudamees iškruhsch klušu lahstu.
Greestig' uštšchirkt krasčà laiwas preeškšgals.
Nasht šwejotaji islez malà,
Šaker abàm rokàm tihkla špahrenus,
Šawu šatris, un well wilkšchus, šteigšchus,
Weenmehr zeefchak wiršinot tos šopà.
Šaušt tihkliš leen is uhdens tumšas,
Lihđsti nesdams šmagu, dahrgu nastu.
„Šuhk, kur šwešchneekam bij Šaimes mute!“
Wezais teiz un nepazeetigs raugas,
Kad reis parahdisees tihkla aste.
Un wiņšch preezigs well ar wišu šparu,
Well un iškwell — šawa dehla lihki . . .

46. Jelgawa.

D. Softes.

Senà Šemgale atradàs Kuršemes wideenà, lihđšenumà gar Šeelupi
un winas peetekàm. Šchis apgabals peeder pee augligateem Šatwijas ap-

wideem. Seme ſche ſtipri lihdſinajas melnſemei, kamdehi ir toti augliga. Plaſchi paſiſtamee Kurſemes kweeſchi ir ſcha apgabala raſchojums. Semgaleeſchi bija ſemkopji. Wini karsti mihleja ſawu dſimteni un 13. gadu ſimteni ſtarp latweeſchu ziltim bija droſchſirdigakee karotaji, kuri ilgi weda zihnas ar wahzu brunineeſeem par ſawu dſimto ſemi. Kurſemes gubernas pilſehtas Jelgawas ſahkums meklejams ſchajos zihnas laikos. Wehſturē laſam, ka 1265. g. wahzu brunineeku ordeņa meſtrs Konrads ſon Manderns preeſch ſemgatu apkarochanas un aiſſardſibas pret leiſcheem pee Eelupes uſzehlis pili „Mytow“ jeb „Mitowe“. Kā paraſts, ari pee ſchās pils radās meeſtiſch, kurā apmetās tirgotaji un amatneeki. Cai meeſtiſch buhtu aiſſargats pret ſemgatu un leiſchu uſbrukumeem, tad to aptaiſija ar pahtu ſchogu. Schis meeſtiſch uſſlatams par Jelgawas (Mitau) ſahkumu. Wahrdu Jelgawa Watſons un Bilenſteins atwaſina no lihbeeſchu wahrda „jelgab“, t. i. pilſehhta. Sihmigi, ka Manzelis ſawā ſprediku grahmatā „pilſehtas“ weetā wiſur leeto „Jaelgawa“. Par wahzu noſaukumu „Mitau“ Watſons domā, ka tas laikam eſot zehlees no „mitten in der Aue“ (ſahlaina lihdſenuma widū). Meeſtiſch un pils dauds zeeta no leiſchu eebrukumeem. Kad 1345. g. leiſchu kuningaiſchits Olgerts dſiki eebruka Eiwoņijā, tad pa zelam wiſch iſpoſtija Jelgawas meeſtinu un eenehma pili, kuru iſpoſtit neſpehja, jo ta bija zelta no kalteem almeņeem. Guhſtā aiſweda aſtonus ordeņa brahſus, daſchus preeſterus un 600 ſemneekus. 1361. g. un 1376. g. leiſchu uſbrukumi Jelgawai atſahrtojās, eedſihwota-jeem tika nolaupits dauds ſirgu un ragu lopu. Leiſchu eebrukumi Kurſemē mitejās tika tad, kad Olgerda dehls Jagailis peenehma kriſtigu tizibu, bet no ta laika brunineeſeem tika brihwas roſas weetejo eedſimto apſpeeſchanai.

Meeſtinam 15. gadu ſimteni bijuſt jau ſawa teeſu eeſtahde, bet par pilſehtu to pazehlis tika pirmais Kurſemes herzogs Gotthards Kellers (1577. g.), kureſch ſche apmetās uſ dſihwi, uſbuhweja pils baſņizu un tā padarija Jelgawu par ſawas walſts galwas pilſehtu. Gotharda dehla Fridricha laikā noſahrtoja ar ſewiſchkeem likumeem Jelgawas pahrwaldes un teeſu eeſtahdes. Herzogs Fridrichs palika un walbija Jelgawā, kamehr wina brahlim Wilhelmam par reſidenzi bija Kuldiga. Schai laikā kahda muiſchneezibas partija ar brahkeem Noldeneem preeſchgalā bija ſadumpojusees pret herzogu Wilhelmu, kamdeht Noldenus uſ Jelgawas tirgus laukuma ſodija ar nahwi. Sakarā ar ſchim juſkām poſu waldbiba herzogu Wilhelmu atzehla no troka. Sweedru-poſu kara laikā, kurā ſweedru karalis Guſtaws Udolfs eeguwa Widſemi, Jelgawa ari dauds zeeta un tika eekarota no ſweedreem. Tikai pehz Altmarkas meera lihguma 1629. g. Jelgawa ſahka pamasaſam atſelt.

Sewiſchki herzogs Jehkabs (1642.—1682.) ruhpejās par daſchadām labeerihjibām ſawā reſidenzē. Jehkabs zentās pazelt wiſā Kursemē tirds- neezibu un ruhpnēezibu un ſchāi ſinā ſewiſchku wehribu peegreefa Jelgawai. Lai Jelgawa buhtu ſaſneedsama juhras fugeem, tad tika iſſtrahdats projekts par kanala rakſchanu ſtarp Keelupi un Rīgas juhras lihzi pee Slokas, ſchis nodoms gan palika neiſdarīts. Herzogs Jehkabs eerihkoja Jelgawai kanalu un uhdens wadu, ſas greefa diwi dſinawas un peegah- daja pilſoneem ſwaigu, weſeligu uhdeni. Jehkaba laiķā Jelgawā tika at- wehrta ari grahmatu ſpeestawa, ſas ſtipri ſelmeja garīgas dſihwes attih- ſtibu. Lai kara laiķos eenaidneeks newaretu tiſ weegli eenemt pilſehtu, kā tas notika beidsamā karā, tad Jehkabs lika to nozeetināt ar walneem, uſ kureem uſſtahdija leelgabalus, kā ari pili ar dſiteem grahwjeem un baſtio- neem. Tomehr nahkoſchā ſweedru-polu karā (1655.—1660.) ſchee apzee- tinajumi neſpehja glahbi Kursemes herzogū reſidenzi no eenaidneeka. Lai gan ſchāi karā Kurſeme ſkaitijās par neitralu, tomehr ſweedri 1658. g. oktobri eebrauka Jelgawā, iſlaupija pilſehtu, pili un herzoga dſihwoſtus, konſiſzedāmi archiwu. Daſchu herzogū ar wina dſimtu aiſweda papreeſchū uſ Rīgu un tad uſ Iwangorodu guhſtā, no kura winſch atgreefās tikai peh3 Oltwas meera lihguma. Peh3 kara Jehkabs peelika atkal wiſas puhles, lai dſeedetu Jelgawai kara un mehra ſiſtās bruhzes, un tam bija ſekmes.

Herzoga Jehkaba pehznahzejs Fridrihs Kaſimirs bija leels greſnibas mihletajs. Jelgawā tika atwehrta italeeſchū opera, eerihkots galma orkeſtris un beeſchi tika ſarihkotas wiſadas iſpreezas. Dſihwe pilſehtā pazehlās, ruhpnēeziba attihſtijās. Daudſi amatneeki eezeloja iſ Holandes un Wahzijas. 1697. g. auguſtā Jelgawā pee herzoga weeſojās Kreewijas zars Peteris Keelais. Wina zenschanās, eemantot Kreewijai Baltijas juhras kraſtus, bija par zehloni Seemehu karam. Šcha kara laiķā Jelgawa atkal daud3 zeeta. Wina pahrgahja wairāſ reises ſweedru un kreewu rokās. 1706. g. pilſehtas apzeetinajumi tika no kreeweem uſſpridſinati gaiſā. No ta laika tee wairs naw atjaunoti. Kara poſtu ſtipri pawairoja mehris, kuſch 1710. g. ſewiſchki ſtipri ploſijās Jelgawā. Peh3 meera lihguma Kursemē bija manams kreewu eeſpads, kuſch it ihpaſchi noſtiprinajās ar zara Petera brahla meitas Annas Iwanownas ſaprezinaſchanu ar jauno herzogū Fridrichu Wilhelmu. Jaunā herzogeene ari iſgahdaja, ka kreewu kara ſpehls drih3 ween atſahja Kursemi. Nahkoſchā meera laiķā Jelgawa atkal uſplauka. Tirdsneeziba plaſchi attihſtijās it ihpaſchi ar eewehroja- meem labibas eewedumeem no Leetawas. Ruhpnēeziba ſaſneedsa atkal augſtu pakahpi. Wiſs tas ſelmeja Jelgawas eedſihwotaju turibu un dſih- wes preeku. Muſchneezibai herzoga reſidenze bija daſchadu uſnehmumu un ſabeedriſkās dſihwes galwenā weeta. Sewiſchka dſihwiba Jelgawā

waldija ap Jahneem, kad maffaja rentes, flehdsja daschadus lihgunus un isdarija dauds un daschadas darischanas. Tad Jelgawā pluhda nauda, un us tirgus wifu lo wareja redset.

18. gadu simtena brihwibas idejas fasnedsa ari Jelgawu. Isglih-totakee pilsoni, mahkslineeki, skolotaji, literati 1790. g. nodibinaja fawee-nibu, kuras noluhfs bija eekarot pilsonem teefibas semes paschwaldibā. Tomehr pret muischneezibu neka nespehja isdarit; wifs palika pa wezam, jo muischneeziba nepeefahpās.

Kad Polija saudeja fawu patstahwibu, tad herzogs Peteris atteizās no trona, jo muischneezibas wispehzi un pastahwigees strihdi ar wiku tam bija apnikufchi, un Kurseme lihds ar Jelgawu 1795. g. tika peewee-nota Kreewijai. 1812. gadā, kad Napoleons eelausās Kreewijā, 10. armijas korpušs, kursch fastahweja pa leelakai dātai no pruhfscheem, eenehna Kursemi sem marschala Makdonalda wadibas. Tad Jelgawa lihds ar wifu Kursemi dabuja atkal zeeft kara breefmas, kuras nebija garas, jo jau 8. dezembri 1812. g. pruhfschi un franzuschi Jelgawu atstahja.

Wezā Jelgawas pils, kuru fawā laika leischi nebija spehjuschi ispo-stiit, tika usspridfinata, un winas weetā 1737. g. uszelta no grafa Rastrelli (Seemas pils buhwetaja Peterpili) jauna pils preeksch herzoga. Schi pils lopā ar flaisio parku us salas starp Eelupi un winas peetefu Drifku wehl tagad ir Jelgawas fewischs gresnums. No wezās pils peebuhwēm usglabajees pils basnizas pagrabs, kurā eeweeetoti herzogu sahrki.

Dee eewehrojām Jelgawas buhwēm peeder ari akademijas nams, kuru zehla herzoga galma architeffs Sewerins Jensens 1773.—1775. gados. Schi augstskola pastahweja lihds 1806. g., kad to pahrwehrtā par gimnastju, kurā ir weena no leelakām bibliotekām (45000 sehjumi).

Jelgawas realskolas preekschteze tika faufta par leelo pilsehtas jeb latnu skolu, kura dibinata jau herzoga Gatharda Uetlera laikā 16. g. sim-teni. Eewehrojams tas, ka schai skolā wezais Stenders kahdu laiku bija par preekschneeka palihgu.

Wezafās basnizas ir latweeschu Annas basniza un Trihsweenibas basniza. Annas basniza pastahw jau no 1573. g., bet Trihsweenibas basniza buhweta 1594.—1614. gados.

No latweeschu beedribām eewehrojamākā Jelgawas Latweeschu beedriba. Schi beedriba fawā laikā strahdaja itin dsihwi. Wina farihkoja ari 1895. g. IV. latw. wispahrejos dseefmu fwehtkus un latru gadu brihwibas fwehtkus. Jelgawas lauffaimneezibas beedriba dauds strahdajusi lauffaimneezibas arodā starp kursemneekem.

Lihds 19. gadu simtena feschdesmiteem gadeem zaur Jelgawu pa schoseju notika galwenā kustiba starp Peterpili un Wakar-Eiropu. Tad beeschchi ween waldneeki, walsts wihri, mahksleneeki un sinatnu wihri, kuri

zeloja us Peterpili, apstahjās Jelgawā. Bet ar dselšzēju tihkla attihstibu wifs tas pahrgrossijās, un Jelgawa palika par klusu gubernas pilsehtu, kurā sakopotas gubernas pahrwaldes eestahdes. Platās un klusās eelas ar saweem leelako daku ween- waj diwstahwu nameem dod Jelgawai lauku pilsehtas raksturu. Sabeedriškā dsihwe, kas Jelgawā herzogu laikos bijusi deesgan dsihwa, tagad tur stahw us famehrā semas pakahpes.

47. Kā Jelgawu sahfuschi bruget.

Latweeschu tautas teika. — Jelgawas Latw. Beedribas Rakšineezibas Nodatas seturtais Rakstu Krahums. Jelgawā, 1897.

Dsihwojuschi diwi šaimneeki, weens bijis bagats, otrs nabags. Bagātais neneeka nestrachdajis; nabagais turpretim nehmees šweedros no agra rihta lihds wehlam wakaram; bet nabags bijis, nabags palizis. Reiz nabagais šaimneeks ar puischeem rudsus plahwis. Kad wakars pee- nahjis, tas teizis us puischeem: „Eita us mahjām,; es pahreeschu masu- leet wehlahu.“ Strahdneeki nelikuschees to diwreis teikt; bet šaimneeks aigahjis us tuwejo krodšinu uštaišit „kruhti“, lai waretu eestiprinats riht atkal bara galā stahteis.

Krodšinā pahri tšcharkas eemetis, tas dewees us mahjām. Naktis bijusi gaischa; pilns mehnesis spihdejis; lauki gahjuschi strehkos un winam gadijeis eet pa šawa bagatā šaimina tikko noptauro rudsu strehki; rudsi bijuschi šafeeki kuhlišchos un jau fastatiti statinos. Egot tas eeraudšijis klaidu meiteni, ar rudsu rogu wainagu galwā, baltās drehbēs tehrptu. Meitene lašjuse wahrpas un bahsusi tās kuhšos. Šaimneeks winu šweizinajis un teizis: „Nahz labak manā laukā wahrpas lasti! winsch jau tāpat bagats, bet es nabags.“ Meitene tam atbildejuse: „Es esnu wina šaima un ne tawa, lai tawa šaima laša tawas wahrpas.“ Šaimneeks winu prasjis: kur tad esot šchi šaima. Wina atteikuse, ka tai krodšina aisdurwē, kurā tas nupat dšehris. Šaimneeks teizis, ka winsch tur tās neesot redsejis. Eedodama winam baltu speekiti, šaima teikusi, ka šatrs jau šaimas newarot redset; bet lai winsch aisejot us krodšinu un lai peesfot aisdurwē ar balto speekiti, tad jau eeraudšišot šawu šaimu.

Šaimneeks pateizees šaimai par wifu labu un greešees atpakaļ us krodšinu. Eegahjis eekšchā, peedausijis aisdurwē ar balto speekiti un — pateekl eeraudšijis šawu šaimu tupot šaktā. Šaimneeks usšauzis winai: „Ko tad tu te tupi, šlinkē, ka nelasi wahrpas manā tihrumā, kā šaiminu šaima, kas laša winā tihrumā.“ Wina atteikuse: „Tu par semkopi buhdams tikpat nepalikši bagats; paleez labak par uspirzeju, tad jo drihši tikši pee mantas.“ šaima tam eedewuši wehrdinu šajidama: „Mahjās

ejot noperz par ſcho wehrdianu to lopianu, furu tu pirmo ſateez; tad noſauj ſawas peezas raibās gowis un uſtaiſi no winu ahdām leelu ori; bet ahdas raibo puſi leez uſ ahru un, orē aiſjuhdsis wiſus ſchetrus ſirgus, wed lopianu uſ Jelgawu pahrdot. Tā tu eedſihwoſees naudā.

Kad ſaimneeks gahjis mahjās, bijuſi leela deena; gani jau ganijufchi ſawus lopinus. Ganeem garam eedams, tas eeraudſijis teem wahweriti. Saimneeks domajis, ka janopehrf wahwere, jo to ſatizis pirmo; tadehſ teizis uſ ganeem: „Es jums doſchu weſelu wehrdianu, atdodat man wahweriti.“ Weens gans gan teizis, ka nepahrdofhot wahwerites — buhſhot ſo paſpehletees un papreezatees; bet otrs teizis, ka labaf pahrdot — buhſhot tad krenzelu nauda; tikpat wahwere ſcheem iſmuſſſhot un eefkreeſhot meſchā; pahrdewuſchi ari wahweri ſaimneekam.

Schis, mahjās pahrnahzis, noſawis wiſas gotinas un uſtaiſijis no ahdām leelu ori un, aiſjuhdsis orē ſawus ſchetrus ſirgelus, tas wedis wahweri pahrdot uſ Jelgawu. Pee Lapu froga peecturejis, ſawus ſirgus atpuhtinat, nojuhdsis winus, padewis teem ehſt un pats eegahjis frogā, ori uſ zela widus atſahdams. Schihdeem, eeraugot ſawado ori, eenahzis prahtā, apluhſot, ſas tani atrodas. Weens no ſchihdeem attaiſijis maſo luhku un — wahwerite iſſchmaukufe ſchigli ahra un eefkrehjuſe meſchā. Schihdeem palizis bail; wihrelis, iſnahzis, ſahſſhot ſchos waj popet; wini neſinajuſchi, ſo darit. Te iſlaidejs ſagudrojis, ka wahweres weetā jaefweeſch akmens. Nehmuſchees nu tik laiſt akmenus orē; peelaiduſchi waj pus ores.

Wihrelis, atſpirdſinajees pee ſalda alutina, aiſjuhdsis ſawus ſirgelus un puhtis waſā; bet ſirgi, ſchim par leelu brihnumu, negribejuſchi wairs tā riſſhot, ka ſenaf. Neſa ſauna nedomadams, tas brauzis tik tahtaf. Schihdi, gribedami redſet, ſo ſchis eefahſſhot, akmenus Jelgawā nowedis, gahjuſchi tam lihdsi. Nobrauzis Jelgawā, ſaimneeks apturejis ſawus putās nobrauktos ſirgus uſ tirgus.

Kungi un ſchihdi, eeraudſidami ſawado ori, apſtahjuſchi to no wiſam puſem un praſijufchi braujejam, lai parahdot, ſas tur eefſchā. Schis rahpees no buka ſemē, attaiſijis luhku — bet tawu brihnumu! wahwerites weetā tas atradis pus ores ſelta gabalu. Laima pahwehrtuſi akmenus ſeltā. Schihdini, ſcho eeraudſijufchi, ſkrehjuſchi pa galwu, pa ſaklu pehz fuhrmaneem, ar kureem tee aiſbraukufchi pret Lapu frogu un peeſrahwuſchi ſatrs ſawu weſumu akmenu, weduſchi akmenus uſ Jelgawu, domadami, ka ari tee pahwehrtiſchotees ſeltā; bet neſa! akmens paleef akmens. Sadſinufchi tā leelu ſchupu akmenu, no kureem to paſchu waſaru ſahluſchi bruget Jelgawu.

Saimneeks iſmainijis ſeltu naudā, palizis loti bagats un dſihwojis laimigi.

48. Dobeles pils.

Latweesch u tautas teika. — U. Kerča-Puškaitišča Latw. t. teikas un pasafas I. Jelgawā, 1891.

Wisi sinajufchi, ka Dobeles pili leela faste ar naudu, bet neweens newarejis flahst tikt, jo leels, melns funs deenu un nakti tupejis uf fastes.

Reis wejs wihrinšch brauz ar wahju fehwelli no Rigas mahjā. Te peenahf smalks fungs un luhds, lai winu pawedot. Wihrinšch leedsas to darit, jo fehweite knapi warot tik winu pawilkt, fur nu wehl abus; bet fungs plijas nejauki wirtsū un beigu beigās wedis ar. Lihds ko fungs eefehschas, fehwe eet, fā weefullis pa gaisu gaisem. Uf zela fungs faka uf wihrinu: „Waj dsirdi, Dobeles pili it dauds naudas un tas, kam nauda peeder, schodeen naw mahjā — braukšim sagt. Bet, ja winsch pahrsfreetu un miehš eefahktum zihkstotees, tad nahzi man palihgā.“

Eabi. Kungs nu israuj leelo naudas fasti uf Behrses upes kraštu un domā patlaban aisschmaukt; te, fur gadijees, fur ne, nahf Dobelesneeks fflahbinus mahjā un schim wirtsū. Tagad kaujas, ka zihkt ween, bet wihrinšch eet fawam fungam palihgā: Dobelesneeku pahrspehji. Kungs nu eedod wihram feeku naudas un tad schkirotees prafa: „Waj maniji ari, fur, mums schurp brauzot, ratu afs aissehrās?“

„Kā lai es to sinu — fungs?“

„Ufs aissehrās pee Dobeles basnizas torna. Latime, ka nekehra wairaf; zitadi waj nu afs buhtu luhsuš waj tornis gabsees.“

Nu wihrs laimigs pahrbrauz mahjā, noleef naudu pagultē un apgulas. Seewa no rihta pamostas pirmā, eerauga naudu un fahf waimanat: „At tawu nejehgū, aplaupijis godigus zilwekus! Škreeschu tuhdat uf muischu, fungam fuhdsēt, lai nem pahrraut, nosunit.“

Kungs atfauz wihru uf muischu un prafa: „Kur tikdauds naudas nehmi?“

„Kur nehmu — nopelniju!“

Tas naw teesa, tu fahdu esi nofitis, aplaupijis. Netaisna manta tew nepeeder, winā paliks pee manis.“

Wihrs gan nodeewojas — nelihds. Te nahfoshā nakti fungu moza nost: funkst, waid, stapas. Up pusnakti eenahf pee flimā melns tehwinšch un grasas ar pirkstu: „Tas tew par mahzibu, kapehž atnehmi wihrinam naudu, ko winsch no manis nopelnija. Rihtu pee deenas atdodi naudu, tad tikfi no fahpēm walā.“

Nelihdseja nefa — bij jaatdod.

49. Kauja pee Saules (1236. g.).

W. Olawa (Plutu Wita). — Sēhta, Daba, Pasaule. V. 1890.

Gadu no gada wahzu spēhki wairojās, gadu no gada wahzi tuwojās arween wairaf Lēetawai un winas tuwejai radneezei Semgalei: 1207. gadā wahzi tšposta fehleeschu pili, lai leišcheem nebuhtu, kur apmestees, kad grib eelausteēs Widsemē; 1218. gadā wahzi dabun Mieschotni šawās rokās, un drihs pehz tam eebruhš kahds brunineeku bars jau pašchā Lēetawā. Kad wahzi kahdu reisi ari pahrspehja leišchus zaur šawu leelako kara mahšflu, tad tomehr wini atfina, ka jarihšojas wehl leeliskafi, lai waretu ko eewehrojamu panahšt. Un wahzu wadoni ari prata rihšotees: wini atwalinaja zaur leeleem apsolijumeem kara šahrigu zilweku pulkus tahdā mehrā, ka trihspadšmitā gadu simtena trihsdesmitajos gados šchēhpneeku ordeuu mestris Wolkwins jutās deesgan stips, usbrukt leetaweescheem wīnu pašchu semē. Bija ari pehdejais laifs preešch tahda mehginajuma, jo nahza droščas šinas no Lēetawas, ka leišchi šahš weenotees sem Ringauta karoga, ka wini nedsihwo wairs naidigi šawā starpā, bet atsihstas par brašteem.

Pehz Rihmju kronikas jedomā, ka Wolkwins baidijees usfahšt karu ar leišcheem un tizis us to pamudinats, waj gandrihs peespeests zaur atnahzejeem — swehtželotajeem, furi tani laikā atbraukuschi ihpašchi leelā škaitā us Baltiju, un starp kureem atraduschees diwi šlaweni kara wadoni, Dandenbergas grafs un Jahnis Haseldorfs. Pirmajā azumiršli, eewehrojot, ka Lēetawa weenojusees, buhtu gan jafaka, ka Wolkwinam bij deesgan eemesla baiditees, bet zil šinams, tad wišč nemas nebij bailigs wihrs, un wišč gan buhs ari nopratis, ka isdewigaka brihscha wairs nesagaidis, jo ne if gadus tas wareja zeret us tahdu pulku šweschineeku; bes tam wišč flusumā gan bij jau weenojees ar freeweem pret Ringautu un it ihpašchi ar Kijewas leelknasu Swetoslawu. Kawetees, ka redsams, wišč nedrihšsteja un nebuhs ari gribejis. Bet kad nu mehš Rihmju kronikā lasam, ka weenigi Wolkwins nowilzinajis karu un tif tad nospreedis to eefahšt, kad wiši šweschineeki wišam issklaidrojuschi, ka neka nebehdā par leišcheem, un ka kara deht ween tif nahšuschi us Baltiju, tad jedomā, ka wišč karu neefahšdams, waj nu gribejis wairaf eekaršet atnahzejus, waj ari gaidijis, kamehr wina palihgi buhs pilnigi šarihšojuschees.

Rihmju kronika gan stahsta, ka tif tad Wolkwins šuhtijis pee freeweem pehz palihga, kad apsolijees šweschineekus west karā pret leišcheem un peemetina: „Die gamen in zu Hant“. Bet tanis laikos nebij wis kara spēhšs katrā azumiršli šadabunams, it ihpašchi leelaks kara pulks, kahds freeweem pehz Kojalowizā wahrdeem bes šchaubišchanās bijis, jo wišč šaka: „Swetoslaws, Kijewas knafs, domaja, ka ihpašchi wišam peekriht

Ringauta pahydrofchibai zelâ stahtees, un tadeht ir pafcham wajaga wi-
feem fpehkeem rihtotees us faru un peedabut ari zitus waldneefus, lai
nem dalibu pee fchahda noluhka un darba." Uo fchis weetas gaischi re-
dsams, fa kopejas intereses beedroja freewus un wahjus kara pret Rin-
gautu. Waj nu Kijewas knass, waj Wolfwins bijis pirmais, kas nahzis
us domam, noslehgt fabeedribu, naw sinams, bet abi wini bij nodomajufchi
wifseem fpehkeem usbrukt Leetawai un pehdejo galigi isnihzinat.

Kijewas knass, falafjis, zij spehdams, leelu kara spehku, gahja taisni
us Nowogrodefu, Ringauta galwas pilsehtu. Wolfwins, sinams, negri-
beja palift parahda fawam kara beedrim un faszauza tadeht wifus baltee-
fchus: igaunus, lihbeefchus, latgaleefchus, us faru pret paganu leetawee-
fcheem. Sanahza ari tahds fpehks, fahdu Baltija wehl nebij redsejufi.
Gawiledami wisi dewas zelâ us Leetawu. Wolfwins, redsedams fpigu-
tojam til dauds sposchu brunu zepuru un eedomadamees, fa freeweem ne-
buhš nemas masaf kara wihru, wareja gan zeret, fa wina nodoms reis
isdofoees, fa winsch Leetawu pahrstiegs, pirms ta wehl nebuhš fpehjusti bru-
notees. Un usfkatot leelos kauschu barus un kalpu pulkus, kas bruninee-
keem sefoja, bij gan jadoma, fa Deewa fods isgahsifees par paganu leeta-
weefcheem; tad teefcham bij jafaka, fa Leetawa pasudufi.

Wahzeem eefahkumâ weizâs ihsti pa prahtam: tee aisdedsinaja fah-
dschas un nopostija ehkas, apkawa feewas un behrnus un panehma wihu
mantu, jo wisi fpehzigee wihtreefchi atradâs Ringauta kara pulkos, kuri
wispirms bij greefuschees pret freeweem. Sawahkfufchi bagatu laupijumu,
wini steidsâs atpakat us seemeleem, zeredami laimigi fasnuegt Widsemes
robefchas. Bet Pehrtons bij nospreedis zitadi; winsch bij lehnis atreebt
fawu semi.

Ringauts pa to laifu nebij wis turejis rokas flehpi, bet falafjis leelu
kara spehku, fuhtidams fawus wehstneschus pa wifam Leetawas malam,
no weena zeema us otu, no buhdinas us buhdinu, un ar falafito kara
spehku pagalam fakawis Kijewas knasu. Tagad winsch, uswaras gawi-
lêm atflanat, dewas taisni us Leetawas seemeleem un aiskrustoja wahzeem
zetu. Pehdejee jau bij zerejufchi, fa laimigi un nesoditi fasnuegs Dau-
gawu, bet peepefchi wini pamantija pee fahdas upites leifchu kareiwjus,
tehrptus baltâs linu drehbês. Mestrs Wolfwins isturejâs fa ihsts wihrs;
winsch usmudinaja fawus beedrus, aistahwet tehwu tehwu godu, jo nu
peenahzis brihdis, fur jazihnas us dsihwibu un nahwi. Wolfwins, redse-
dams, fa wahzi nonahkfufchi muflainâ weetâ, dewa padomu, labaf aistahht
firgus un fahjam dotees kaujâ; bet lepnee brunineeki kaunejâs karot fah-
jam fa weenkahrſcho kauschu bursma. Wolfwins, redsedams wihu stuhr-
galwibu, issauza praweeſcha wahrdus: „Tu tad mirſim lihds ar muhfu
firgeem!“

Da to laifu bij jau peenahzis wafars, un tà fà leifchi nekustejas, tad ari wahzi bij peefpeesti apmest lehgeri. Oтра rihta agrumā wahzi gribeja nepamaniti dotees tahlak, bet leifchi nebij fnaudufchi, jo fairs no wineem finaja, fa winfch til war fawejus atreebt un ufwaret, waj waronigi jihnotees mirt. Tiflihdſ fa wahzi fahla kufetees, tad ari leifchi wineem ufbruka no wifam puſem un ſpeeda tos ar ſparu pee upites muſlajā. Tagad fairs, fas ween paſpehja, raudſija iſbehgt, tikai Wolfwins ar fa-weem ſchēhpneefeem turejās pretim. Brunineefi zihrijās fà laumas, bet leetaweefchi faſpeeda winu maſo pulzinu ar weenu zeeſchakā ſamolā. Brunineeku ſirgi ſamuka un wini neſpehja til weifli apgreestees fà leifchi ar maſajeem ſirdſineem. Lai gan ari daudſi no leetaweefcheem krita, tomehr tas winu leelajam ſlaitam maſ ko kaiteja; arweenu jauni bari mahzās brunineefeem wirfū, un kad winu ſobeni un ſchēhpi bij ſaluhſufchi, tad tee ar wahlēm ſchēhla puſchu wahzu bruku zepures. Wahzu ſlaitis arweenu wairaf faſchluka un kad ſaule nolaidās juhrā maſgatees, tad wina wareja ſweſchām tautām paſinot par leifchu uſwaru. Uſ ſaujas laufa palika 48 brunineeki lihds ar meſtri un wairaf tuhſtoſchu praſto karotaju. Uri no behgteem tikai retajeem iſdewās faſneegt Rigu, jo ſemgaleefchi leelafo daku apſahwa.

Weiſſakamas bailes pahrnehma ridſineekus, kad tee dabuja dſirdet behdu wehſti. Katrā brihdi ſagaidija leifchus. Bet leifchi nedomat nedomaja wahzeem ufbrukt, wini apmeerinajās, fa bij atreebuſchi ſawas ſeewas un behrnus un atnehmuſchi laupijumu, un meerigi atgreesās atpafak uſ Leetawu. Pirmajā azumirkli iſleekas, fa Ringauts darijis neprahgtigi, fa naw labaki iſleetojis ſawu uſwaru un dſinees wahzeem pakal. Warbuht, fa winam buhtu iſdewees atnemt wahzeem Semgali un Kurſemi, fur winu wal diba jau tà fà tà bij deefgan wahja. Bet kad eefkatamees dſilaki toreiſejos Leetawas apſtahktos, tad jaatſihſt, fa Ringauts ar apdomu greesees atpafak uſ tehwiu.

Jo tagad, fur winfch bij pahrawarejis ahrejos eenaidneekus, tam bij wafas greestees pret wehl niſnakajeem eefſchejeem. Tagad, fur wifā Leetawā atſkaneja wina ſlawā, wina wahrds, tas galigi paſpehja nodibinat lihds tam wehl deefgan nedroſcho wirswaldibu un apradinat leifchus ar domām, fa tad wini fargati, ja paklauſa weenam funigaiſtim. Ringautam ari iſdewās ſchahdu nodomu galā weſt; no ſcha laika, fur Ringauts ſakawa eenihſtos wahzus, leifchi weenmehr pulzejās ap diſchfunigaiſta karogu. Wahzeefchi pa to ſtarpu ari nebij ſtahwejuſchi dihlā, bet ſchēhpneeku ordenis peeweenojees wahzu ordenim. Lai nu gan wahzi pehz eefpehjas iſlaboja ſawu ſaudejumu, jo no Pruhſijas atnahza uſ Widſemi 54 brunineefi ſem jaunā meſtra Balka wadibas, bet pret leifcheem tee nedrihſteja daudſ nefa eefahkt.

Kauja notika 22. ſeptembri (Maurilija deenā) 1256. g. Par ſaujas weetu frontſt ritt Sauli (Soule, Szawle). Maſaf pamatotas ir domas, fa ſauja notikuſi pee Raktes.

50. Indulis un Urija.

Latweefchu teika. — U. Serča-Puščkaišča Latweefchu tautas teikas un pasakas. VII. datas I. febjums. 1903.

Teiku par Induli un Uriju Serčis-Puščkaitis nehmis no wahzu laikraksta „Inland“ 1859. g. Teikas pasneedsejs šche peeshmē, ka winsch to usrakstjis pehz kahdas semneezes wahrdeem. Tomehr romantiskais iskeifmes weids un daschi skhumi, kã us to aistrãda prof. Schmidts, naw peerakstami jemneezel. Teikas atstahstijumã ir tendenze, nostahdit sposhã gaismã latweefchu fenatni.

Lejas-Kursemē, us paschãm leischu robeschãm, atrodas Embote. Embotes apgabals loti kalnains un grawains. Dauds weetãs kalnus pušchko kupli skuju un lapu fokl, bet pa widu redsami zeemati, druwas. Kahdã eeelejã, augstu kalnu starpã, pazelas Embotes nuishã un basniza. Sudmalu upite, kas nuishã greech dsirnawu leelo riteni, tel pahra fimts folu lejup gar stahwu, augstu, kupleem lapu fokeem apauguschu kalnu. Abãs pušes kalnam israkti dsili grahwji, to starpãs famesti walni, un pati kalna wirfa — lihdsena.

Us scha kalna firmã fenatnē stahweja Embotes latweefchu pils, jo Embotes apgabalu — kã teika stahsta — toreis apdsihwoja brihwa, neapspeesta latweefchu zilts. Pahre winu waldija latweefchu wirfaitis — Indulis. Us Embotes pilskalna tai laikã pazehlãs gresna, stipra ofola pils. Tur Indulis drofchfirdigi lurejãs pretim sawam spehzigam kaiminam, leischu wirfaitim Mintautam, kã ari wahzu brunineekeem. Latweefchi, leischu par wehlu nomanija, kahdas breefmas winu brihwibai draudeja no swescheem eenahzejeem — wahzeescheem. Par wehlu Indulis noslehdsã fabeedribu ar Mintautu pret wahzeescheem. Tahlak un tahlak brunineekei speedãs us preefchu. Wini arweenu wairak tuwojãs Induka robeschãm un uszehla jau Kuldigu, ir zitas pilis.

Bija peenahzis ari Embotei isschfirofchais brihdis. Brunineekei eelaušãs winas apgabalã. Drofchi Indulis tagad weda sawu kara spehku pret wahzeescheem, kad jau eepreefch bija suhtijis pehz ahtras palihdsibas pee Mintauta. Latweefchi, lai gan nelahgi apbrunoti, drofchi usbruka sawam pretineekam. Tomehr latweescheem nesmaidija laime: winus pahrewareja. Wakarã drofchfirdigo latweefchu kareiwju atleekas maldijãs iskaititas pa meschu apfãhrt. Schis bija winu brihwibas pehdejais wakars. Moskãm Indulim isdewãs no kaujas lauka aismukt un tikai mescha beesumã glahbtees no wajatajeem. Deekufis, noguris, tas nolehza no sirga, lai kahdu brihtinu atpuhstos fokl pawehni. Wisu winsch bija pasaudejis. Draugi un kara beedri guleja kaujas laukã. Pils, wina tehwu tehwa miteklis, bija eenaidneeka rokã. Tagad pawalstneekus — Indulis domaja — speedis ar uguni, sobinu atfazitees no fentschu deeweem, kuru apfardfibã wini bija dsihwojuschu no paaudses us paaudsi.

Deenai austot, Indulis usmodàs, mozits no nepatihkameem sapneem. Te winsch isdsirda sirgu sweedfam un, uslehzis kahjäs, eeraudsija brunineeku jahjam. Sagrahbis sawu ahwu, Indulis dewàs pretineekam wirsä. Brunineeks nolehza no sirga un metàs us Induli ar pazeltu sobinu. Krita zirteens pehz zirteena, bet tika atgainats. Abu wairogi dahrdet dahrdeja ais spehzigeem fiteeneem. Utgainadamees, islozidamees, Indulis mahjäs arweenu wairaf pretineekam wirsä. Brunineekam pamafam suda spehfti un winsch trahpits no Indula ahwas spehziga zirteena, nokrita ar pahrschfeltu bruku zepuri. Indulis atraifija zepures sprahdses un — tawu brihnumu — eeraudsija kuplus, tumfschprogainus matus un smalku, bahlu feju. Wifs leezinaja, ka krituschais brunineeks — seeweete. Isbijees Indulis winu usskatija un eeraudsija wehl kà dsihwibas sihmi luhpas raustamees. No tuwejà awota atnesais uhdens krituschö drihfti atspirdsinaja. Ta apjukufi atdarija azis un eeraudsija swescho wihreeti. Pahrleezinajufees, ka pasihhta, uswareta, stipri eewainota, wina apmulsa un sahka pa murgeem plositees. Tikai mokam Indulin isdewàs winu sawalbit, kamehr tad beidsot nespehziga eekrita dsikà meegà. Igi Indulis prahtoja, kas nu darams. Waj gan lai eewainoto eenaidneezi atstahthu weenu meschâ nekoptu, tahlu no sawejeem? Ja winsch to nem lihds, tad kawets behgt, drihfti ween waretu krist eenaidneekam rokà. Igi zihnijäs wina kruhtis brihwibas mihlestiba un lihdszetiba. Pehdejà uswareja. Indulis atswabinaja ahtri eenaidneezi no brunân, ustaisija no koka nestuwi starp abeem sirgeem, uslika tur eewainoto brunineezi un dewàs pa kufu mescha teku projam. Reisu reisam brunineeze pamodàs, atwehrdama azis, bet drihfti atkal eekrita dsikà meegà un murgos.

Saule jau nahza pusdeenâ, kad Indulis no mescha isnahza klajumâ. Tur stahweja weentulsch zeemats, kupla meschina widâ. Indulis gahja pa zeemata ganzetu uspreekschu, kur modrigee mahju funt winu fanehma reedami. Weza mahmina, ustraukta no funu rehjeena, peenahza pee dsihwofta durwim apfweizinat sawas tautas wirsaiti. Ihfti Indulis tai istahstija pehdejo deenu notikumus. Dascha laba afara noriteja seewâm un jauneflem pahr waigeem un dascha nopuhta wehlàs pahr luhpâm, kad wisâ ahtumâ bija fapulzejuschàs ap wirsaiti. Daschai bija kaujas laukâ gahdneeks kritis, daschai bahlinsch un tauteetis.

Brunineeku nometnê wisi bija kà fajukufchi: pasudufi nozeetejuschos karewju mihlule — skaisâ Urija. Wina lihds ar sawu tehwu bija atnahkufi no Reinupes frasteem un lihds ar brunineekeem nesufi kara breefmas un gruhthibas. Mekletaji gahja, mekletaji nahza. Arijas tehws sehdeja zaurâm deenâm behdigis Indula pili pee Ioga. Deenu no deenas jo wairaf suda tehwan zeribas, redset wehl reisi sawu mihlo behrenu. Daschs brunineeks atjerejäs winu redsejis kaujas karstumâ few lihdsäs. Uri pats

tehws atminejās, ka redsejis brunineezi baltā firgā jahjam. Tas winu wairaf reisu bija isglahbis no nahwes breefmām, atfargadams tai muguru no zirteeneem. Uri starp kaujā kritušcheem nebija Arijas. Wina bija pasudust.

Zeemats, kur eegreesās Indulis ar Uriju, peedereja Pudiķim, Indula draugam un kara beedrim. Uri pats Pudiķis ar faweem dehleem drihsti pahrnahja mahjā.

Ruhpigā, mihligā kopschana, zeemata meers un mahjineeku laipniba brunenezei palihdseja drihsti atweselotees, atspirgt. Indulis ar Uriju kļihda tagad pa mescheem, laukeem un neweenam nemanot winu starpā nodibinajās zeešcha draudstiba un mihlestiba. Pudiķa zeematā tas newareja palikt par noslehpumu. Wezā Pudiķa mahte domigi kratija galwu. Isweselofusees, Arija stipri ilgajās 'pehž fawejeem. To nomanijis, Indulis negribeja winas ilgaki aisturet. Wini sagatawojās us zeku. Otrā rihstā Indulis ar Uriju, pawaditi no Pudiķa un wina laudim, dewās us Emboti, safneegdami to tās pašchas deenas wakarā.

Kad Arija no fawejeem bija fanemta un ar teem safweizinajusees, ta steidsās pee fawa tehwa atsihteetes, ka mihlejot uswareto, no tehwu pils isdrihtu latweeschu wirfaiiti — Induli. Lepnais Embotes uswāretajs ilgi pretojās, fawu weenigo behnu laist pee uswaretā un nekristitā Indula. Arijas luhgšchanās, kā ari Indula apsolijums kristitees, lausa zeeto tehwa firdi. Ar tehwa atkauju Arija tagad sneedsa Indulim fawu roku. Pudiķis, wifu to redsedams, dsirdedams, stingri pretojās Indula kristišchanai. Tas mehginaja Induli peerunat, neatstahtees no faweem tehwu tehwu deeweem. Pudiķis atgahdinaja Indulim Dehrfona waru, wispehžibu, apakššemes deewa Joda wiltibu un kristito Deewa nespehžibu; stahstija ari fawus nelabos fapaus un paredsejumus, beedinadams Induli ar pahrwareto brahku postu, fuhro werdšibas likteni Latgalē, Tahlawā, Sehlijā. Pudiķis wehlejās, lai Indulis atkal safauktu kareiwjus un eesahktu ar fweschineekeem kauju. Indulis, waldsinats no Arijas skaistuma, palika kurls pret wiseem draudeem, luhgumeem. Tas likās kristitees un sagatawojās Uriju west drihsti pee 'altara. Woskumis un ar fagraustu firdi Pudiķis redseja, kā Induli kristija, dsirdeja, kā tas faweem tehwu deeweem atfazija.

Indula kara beedris — Mintauts drihsti dabuja dsirdet par fawa kaimina kristibām. Dusmigs, ka Indulis atkritis, Mintauts rihkojās jo sparigi us karu. No malu malām firdigee, spehžigee leischu kareiwji falasijās ap Mintautu, tuwodamees Embotei pa kalneem, lejām kā juhwas witi. Kara un deewu flawas dseefmas atskaneja wakaros gar ugunsfureem no tuhktoschu kareiwju mutēm.

Indula kahu wakarā leischu nometnes ugunis jau laistijās pa Embotes pafalneem. Isbailes, famulfums pahrnehma pils maso aistahwju

pulku — wahzeefchus un latweefchus, kad isluhki atnesa fiaw par leifchu pahfswaru. Tikai Urijas tehws nesaudeja duhfschu. Wina padomis, apmeerinatees, pazeeftees, eedroschinaja wifus. Dauds weetas gar pils apzeetinajumeem — refno balku fehtu — nolika leelus kubulus ar uhdeni, lai waretu peelaisfo uguni nodseht. Pufstoscham firdim, drofchu prahtu un ar nodomu aistahwetees lihds beidsamam wihram, wif gaidija rihtu.

Indulis fehdeja domigs uf augsta pils walna, luhkodamees gaischajäs leifchu ugunis pils preefschä un upites grawai pahri. Rihku bija gaidama baiga deena. Zitfahr drofchajam, apkehrigajam wihram nebija neweena wahda, fo eedroschinat fawejus. Te istrauzä to wina draugs — Pudikis. „Induli,“ winsch teiza, „tu dariji nepareifi, pamesdams fawus tehwu tehwu deewus, nododamees fweefcham, nepafihstamam Deewam. Tagad breefmäs winsch tewi atstahjis. Greefees atpakaf pee fawas tizibas, luhdfti wareno Jodu, lai tew palihds. Pehrkonu, luhk, est fakaitinajis un tas tagad jau leifchu puf. Scho faru usfuhtijuschä fadufmotee deewi tew atreebdamees.“

Indulis paklaufija drauga padomam un nokahpa nö pils sem. Sargats no nakts tumsas, kruhmeem, mescha, tas nepamanits aishida gar leifchu fargeem. Pa zelu tahlaf eedams, winsch nonahza kokeem apauguschä eelejä, tä fauftä — Wilku laukä. Schis lauks bija fwehtits Jodam. Te stahweja wezs, firms osols — deewu miteklis. Senaf turp nefa katrs fawu seedu un peeauza deewus. Indulis luhdsäs: „Jod, tu wifuwarenais, waldidams apakfchsemes walst — esmu maldije. Kristito Deews mani atstahjis un Pehrkonos tagad leifchu puf; nahzi, parauji tu manus eenaidneefus; tew peederefchu muhschigi muhscham!“

Te peepefchi atfkaneja dohifsch ruhzeens sem Indula kahjam un seme trihzeja. Tuwaki un tuwaki winsch dsirdeja dohjus ruhzeenus: stipraki un stipraki trihzeja seme. Nejaufchi isschahwäs no semes ar leelu trofni plata uguns leefma, pazeldamäs lihds fokü galotnem. Indulis isbijees palehza atpakaf: schauschaläm winsch redseja, fa leefma peekema pamasäm milfiga zilweka weidu. Pats Jods draudofchu, nopeetnu feju stahweja wina preefschä. Bahргеem wahdeem winsch pahmeta Indulim, fa atkritis no wina un ziteem fentschu deewem. Joda dusmas tomeht pamasäm rima, apsolidamees apsehstajeem un Indulim palihdset, ja tas palifschot winam ufstizigs. Te pazehläs lehna wehfmina. Deewa parahdijums pahrwehtäs gaischä mahkoniti; rihta wehfmintas nests, tas pasuda fokü galotnes.

Pirmees faules stari jau feltija rafainäs fokü galotnes, kad Indulis greefäs atpakaf uf pili. Pa reisai winsch dsirdeja tahlumä Pehrkonu ruhzeenus. Pehrkonu tehws dutmojäs par Jodu, fa parahdijees wina walst — wirsemä un usajzinaja to zihnitees. Schad tad passihdeja gaischas sibina leefmas. Jau tuwaki eeruhzäs Pehrkonu bals un fritä

retas, smagas leetus lahjes, ko Pehrkonis kà isluhtus fuhtija Jodam pa-
lak. Wehl Indulis nebija ahrà no eelejas, kad jau negaisf fazehlàs pilnà
bahrgumà. Leetus gahsàs semè kà spaineem, sibini laistijàs pee tumfchàm
debesim un Pehrkona ruhzeeni dahrdeja kalnos, lejàs. Preezigs un drofchs
Indulis steidsàs uf preefchu, jo deewi bija winu paflaufijufchi. Winsch
fajuta atkal fawàs fruhfis seno wihrifchlibu.

Welti Urija, pili taujadama, mefleja Induli. Te winai eefchahwàs
prahtà, ka Indulis, laifam no Pudika peerunats, buhs greefees atpakaf,
pee faweem wezeem deeweem. Pudika jautriba un meers to pilnigi israh-
dija. Aiftezeja stunda pehz stundas. Uufa rihts un Indulis wehl nefur
nebija manams. Induli gaidija ari Pudikis. Tas palika nemeerigs un
fopà ar Uriju dewàs uf Wilku laufu.

Ufwaras dseefmas dseedadami un gawiledami, leifchi taiifjàs brukt
piliw wirfà. Te aif pils, upites grawà, peepefchi redseja ifzetamees milfu
fahwu un trim faujàm semju aifmetam upitei ufmetumu preefchà. Uhdens
zehlàs un fakahpa lihds pat ufmetuma augfchmalei, ifpluhfdams pa wifu
upites grawu gar pilskalna fahneem. Wehl Jods aifsteidsàs pehz semèm
un nahza ar pilnu zepuri atpakaf. Schim semèm buhtu peetizis ufmetumu
fabeht waj grawas augstumà, bet muflajà aif pils Jodam pafchufka
nefamais — semes ifbira.

Mintauts, brihnidamees par negaiditeem kawefkeem, fafauza fapulzi
un nofpreeda ufmetumu pahrrakt. Jau leifchi fehràs pee darba, kad
peepefchi uf Krufta kalna, aif tagadejàs Embotes mahzitaja muifchàs,
redseja ko mirdsam un fibam. Tee bija bruneneeki ar krittito fara fpehku,
kas steidsàs palihgà. No augfchàs nahfdami, tee ar sparu eefbruka leifchu
nefafahrtotos pulkos. Leifchi aifahpàs un teem buhtu nelabi flahjees, ja
Pehrkonis pats teem nebuhtu nahzis palihgà. Szehlàs breefmigs negaisf,
Pehrkonis ruhza, sibini fchkihàs. Pahrbijufchees krittitee palika fahwam.
Pehrkona tehws dufmàs dfinàs ar sibineem faweem Jodam pakaf. Jods
behfda gar durwu durwim, atrada tomehr wifur uf muti apgahstus
fatlus un newareja nefur glahbtees. Ufgahstis fatls tehwu tehwu laifos
nodereja aiffargam pret wifadeem gareem.

Te laudis redseja flaiku, baltu fahwu pa flajumu fchurp steidsamees
Ta bija flaihtà Urija. Jods fchigli aif tàs . . . bet tai pafchà azumirfli
pafchkihàs sibins un Urija nokrita nedfihwa gar semi. Indulis winu tà
atrada. „Pehrkona tehws pats mani fodijis!“ winsch iffauzàs, aifseedams
fagrauft s projam.

No ta laifa winu neweens naw wairs redsejis. Waj winsch tureja fawu
Jodam doto folijumu un nogahja turp, fur sobinus wehl fpehzigi wihti-
naja par tehwu tehwu tijibu, brihwibu? Par to zilweka mute zeesch flufu,

bet Indulā peemina dšihwo wehl us paaudschu paaudsēm. Wehl šho baltu deenu rahda usmetumu, ar kuru Jods upiti aissehršis un šahdu šalnīnu — Joda flehpi, aīš pīškalna purwainā plawas widā, šur Jodam īšbiruščas semes no zepures. Bahrgā pehršona laīkā šaudis wehl šaka neween Embotes widuži, bet wišur pa Latwiju: „Dehršons Jodu gainā!”

51. Indulis un Mintauts.

Ratna — Induls un Artja. Jaunības tragedija peezos zehleenos. Peterburgā, 1911.

Mintauts (us Induli). Kas est tu? -- Es tewis nepašihstu!
Reiš bija Induls Embotē, nu naw,
Tas leišchus mišleja.

Induls. Bet fungus nē.

Mintauts. Ģal ģal tu, prahtneeks, est paħprahtojees.

Es nahzu tew to teikt. Taws leelais wiltus:

Ka īšrahwi man guhšteņi un waru.

Pats pīli nēmdams few — welns! tahdu špehku!

Tu weens tīk zeenigs šazenstees ar mani.

Induls. Tas špehks, kas guhšteņi tew īšrahwa,

Kas mant dšen, naw wiltus. Šimtkahrt leelaks.

Mintauts. Ko wišs tew lihšs? Kuhš uswareju es!

Es gribu tewi guht.

Induls. Un paħrdot wahzeem!?

Mintauts. Ar labu nenahz tu, nu tad ar wiltu.

Ar tewi kopā wišas latwju ziltis

Sweest weenā wara kaušejamā krahšni

Un weenā wara lofu walšti leedet,

Kas balto juħru twer, šā stihpa špaini!

— Es tewi zehlis buhtu, bet — tu pats!

Nu godu rahdu tew, šad bilstu tewi,

— Mans pawalstneeks!

Induls. Es briħws. Par tewi briħwaks:

Tu tapš karals un sem Romas nahšti.

Mintauts. Tu briħws? — Tu manā guhšā. — Kuhri, šeenat!

(Rahda us Induli: kuhri kautrejas Induli atššahrt.)

Induls. Nu kuhš! es briħws.

Mintauts (us kuhreem). Tad šaištis juħs!

Induls. Ģal ģal!

Mintauts. Ko šmejees, Indul?

I n d u l s. Euhf, tu simtus kuhrus
Par wergeem labaf nem, ne tuhftofchus
Par fameenoteem draugeem! — Ko tew teizu?
Naw tawâ spehâ weenof latwjus-leifchus.

M i n t a u t s. Kas brihws, nefad naw draugs; tif wawa weeno.
Euhf, dselſcheem kopâ kalu Eetawu!
Dee wahrteem feenu tatarus un gudus;
Nu dsihſchu kuhrus, latwjus, lihbus, wifus,
Zif meſchos klijft, eefſch leelâs leiſchu fehtas!
Un tu?

Ko tahfos domu ſapnos redſi tu,
To ſpilgtâ pateefibâ wehrſchu es.

I n d u l s. — Zaur aſnim un dubteem.

M i n t a u t s. Eail bet ir!

I n d u l s. Bet nebuhs! — Jſirs tawa aſinswalſſs;
No dselſchu fehtas iſſpraukſees, ſas eefſchâ,
Dee wahrteem ziti tawus leiſchus fees.

M i n t a u t s (rahdidams uf leiſchu nometnes puſſi, no fureenes pa
laiſam atſkan dobſſch trokſnis).

Ho! dſi, fâ duhz ta wehtral ej to feen!

E a u d i s (ſakufſtas).

M i n t a u t s. Kad leiſchi flus, tos wairaf dſird, ne kuhrus,
Kad wini kleedſ. — Euhf, uſwareju es
Un uſwareſchu wehl. Es leitſis kungs!
— Un tagad klaufat! Kuhru ſareiwji
Ur leiſchu pulkeem ees un eenems pili.
Tur palſſs leitſis, **I n d u l s** ees uf leiſcheem.

I n d u l s. Tad nebuhs kuhru pils? — Kur kuhri palſſs?

Waj liſſi apkaut tos, waj kriſtifi?

M i n t a u t s. Lai ſawâs fehtâs fehd ſem leiſchu ſogeem.

I n d u l s. Tad kuhreem nebuht?

M i n t a u t s. Ko tew tee tâ ruhþ?

Waj tee man zelâ ſtahw uf tawu ſirdi?

I n d u l s. Taws zeſſch ir nepareif, kad manu ſirdi,

Kad latwjus eeguht gribi — noſaudams.

M i n t a u t s (zeefſch flufu).

I n d u l s. Tad kuhreem nebuht? — Bet es ſaku buhs!

Un nebuhs kuhri, latwji muhſſcham buhs!

Un muhſſchos meerâ iſaugſ leelâ tautâ!

M i n t a u t s. Naw tautas tew, tif ſihka ſpihtes ziltſ.

I n d u l s. Un to war katris kaut?

Mintauts. Kam spēhks, tam nags.

Jnduls. Bet es tew šaku, spēhtu nebuhs kaut!
Kuršch šaimneeks druwā sehtu sehtlu min?

Mintauts. Naw sehtla, šihki jodi, — sper tos pehrkons,
Sem lauku akmeneem šrej paslehtptes.

— Bet man kà kruhtis tuhšt! — te leišču spēhks,

Kà augums aug! — te plehščas leišču milsums,

Kà osols sareem apnems pašauli!

Tu, kuhrs, man pašahjē tif semā sahle,

Ko mana šihku krusa noštis!

Jnduls. Mēhs semā sahle, Mintaut'-tautu minejs —
Šchāi sahleī fulā dewinwihru spēhks;

Weens pileens indewes, tas tewi gahšč.

Mintauts. Lai oga ruhgta, lahzis ehđ bef kaites.

Jnduls. Nu est lahzis tu, tad kuhrs ir wanags;

Pret lahzi mas jo mas, bet walda gaisos,

Uš kareem mirščškinadams škatas tas;

Lai šahpj žif augstu šokā, nekruht gaisos,

Lai škreen žif brisdams purwos, neteek lihđš,

Kur wanags šlaidi laiščas šmeedamees.

Kuhš, gars tif tautu žef.

Mintauts. Un kadhš tas gars?

Jnduls. Kas nekauj dušet tautai muhščā šchuhplī,
Šeef želtees lihđši žitām gudrakām.

Mintauts. Tu regis leels, — nu paregošču es:

Štarp diweem šfirneem tapšat šamalti!

Kà miltu putekšus juhs šašlauzis,

Un abrā jaus un žeps un apehđtis!

Jnduls. Šahđ, lahđ, — bet notiks tas, kam janoteek,

Ko listens lems, ne tu. — Mēhs masa žilts,

— Mēhs buhšim leela tif, žif muhšču griba.

Šaur gadu šimteem latwju wanags škrees,

Pa tumšču mešču nakšim, dumburu purweem,

Pa šaileem, šaulu balteem kaujas laufeem,

Ar šauli šapnujuhčas šlaidri šneegs . . .

52. Kauja pee Durbes (1260. g).

Rihmju Fronika (Ditleba Alnpekes). latwiški M. Silna. Riga, 1893.

Mēsters pa tam šadomaja eet brahšus apšargat, kas bij pamesti
Karščawā. Tad nū uš Jgauneem šteigščus aistrakštija grahmatas, un

tam tuhđaf no tureenes atnahza palihgs. Bet lai kristiteem labi isđotos, tad mesters Burchards no Hornhausen's tikmehr schigli aifgahja us Pruh-scheem, un winam bij darba bes gala, lai agri lai wehlu, bet tam nefas nekās buht padauđs. Nonahkufschu tai semē, brahlt to fanehma jo laipni. Marschals nogahja pee Widsemes mestra, un tas winam istahstija, kam-labad atnahzis, un luhđsa brahltus, lai tee pret Karschawu iset gaitās. Par tahdu luhzschanu tee dikti preezajās, wisi tā runadami: „Mehs katra laikā tuhđaf gatawi juhšu labad zeest lai labu, lai launu, tiklab gaitās, kā ļaujā“. Pa tam no Wahzsemes atjahja trihsdesmit brahlti wisi weenā pulkā un ar krussteem, pa ordena paraschaj. Tee gribeja neschaubigi Deewam kalpot, pamesdami draugus, radus un mantu; bet wehl tee nebij peemitufchi ne kahđās ordena šabeeđribas weetās (Conventen). Marschals tomehr kara gaitai islasjās pruhschu brahltus, un wisi nekawedamees gahja us Nemunas (Nimele) puši. Wehl bij deesgan agrā (gada) laikā. Bes tam gar juhmalu no Widsemes ari nahza braschs karaspehks, gana gataws fautees.

Leischi gana redseja, ka ar joni usbruhkot, teem pils preekschā jafamassa leela muita ar pascheem labakeem laudim; tad joprojam tee nostahja brukt wirsā, šataisjās fautees un gahja us Kursemi. Tur mesters teem tuhđaf nahza pretim ar diweem kreetneem karaspehkeem, gribedams atturetes pret winu spehku. Wina karaspehks us abām pusēm šapofās, lai ļauja abus isschke, kristitos un paganus. Bet kurschi jau eepreeksch bij šadomajufchi kahdu leetu, šo tagad nu isđartija. Tee luhl negribeja fautees; us to tee bij šaspredušchees un wisu tā isđomajufchi: „Noteek, ka brahlti te pamet šawu dšihwibu un kara lauks teem jaatstahj un ari winu palihgi apkufst, tad buhšim bes kungeem. Bet tad wahzeescheem, kas pee mums Kursēmē, ari naw japaleek dšihweem.“ Tee wisi tā atkahpās, un igaunt, to redsedami, teem steigšchus šahla eet lihđs. Brahlti ar šaweem wihreem tomehr istureja, domadami, ka winu karaspehks gluscht tahds, kahdu tee atwedufchi; behgt tee nedomaja. Bet domajot, ka teem kahds palihgs, jau schis palihgs winus bij atstahjis. Tad paganu pulki teem apstahja gluschi wisapkahrt, un stahjotees teem pretim, jau bij isgaisufi wisa pretim tureschanās, jo kurschi bij aibehgufchi ar šawu karaspehku, traufdamees šawu dšihwibu glahbt jele ahtraki par igauneem. Tee prata behgt, kā jau daschkahrt darijufchi. Tad brahlti un braschee semeeschi (Semen) breefmās palika weeni; bet ne weenam no teem nenahza ne prahtā, ka kahds buhtu aibehđsis, un tur bij daschs braschs wihrs, kas nesinaja, ka kurschi aif eenaida jau projam paschā nebaltā stundā. Daschs labs wihrs zauy tam dabuja galu, atnahzis schurp fautees kristigās tijibas labad, un tur nogruhda gar semi zil daschu drošču waroni, ka tas beidsās fuhrās mokās pee Durbes plaschā klajumā, eekams mas jel paguwa pretim turetees.

Pagani ar sawu karaspehku kristitos zirschus nozirta gar semi, un mas ko kristitee teem turejäs prelim. Tur mesters iszeeta mofu nahwi lihds ar pusotra simts saweem brahsteem; bet tur bij ari daschs labs frustnefis, kas Deewa deht iszeeta täs paschas breefmas, beigdamees geuhä nahwê. Kaujai beidsotees, kas wehl bij dsihwi no kristiteem, lai brahsteem waj kalpeem, semeescheem un frustnescheem, tee nahwes breefmäs wisi behdsä, kà kursch waredams, wairs nespehdami kautees. Tad pagani netrauzeti fanehmäs jo leelu laupijumu. Lapas us kofeem meschâ wehl wisur stahweja jo krahschni. To kristitee labi tureja wehrâ; kas gribeja glahbtees un no nahwes pasargatees, tee nehmas gaitu us meschu, un daschs labs tur mahzjäs projam aifflahpstitees, kur tif nelahga bij isdewees. Tä karaspehku pahrwahreja. Mesters Burchards bij Widsemê sabijis par mestru pus zeturta gada un mafuleet wairaf, tif teescham ka to esmu lasijis. Winau gauscham noscheloja. Tas bij dischens drasotajs, dsimis Hornhausenê.

53. Kehninsch Nameisis.

J. Afuratera balada.

I.

Sen kehniensch Nameisis walbija
Kursemes klajumâ plaschâ,
Winsch dedsig, straujs un newal-
dams bij,
Kà saläs Sengales dwascha.

II.

Sen fenâ tehwu pils Terwete
Jau bija brunneeku warâ.
Kehniensch Nameisis strauji sazehläs,
Kà pehrfona negaisf garâ.

Waj Sengales lepnums Terwete
War palikt wahzeeschu dala?
Nahzeet, kam zihnä elpot preeks,
Kam patihf drosfme un wala.

Un pulkus us Terweti weda tas.
Un wahrti kad salausti bija,
Pilschthâ brunneeki pulzejäs,
Kà peleka tehrauda wija.

Tad kehniensch Nameisis semgaleem
Teiza usmudinoschi:

Ejeet nu, kreetnee waroni,
Un zehrteet aschi un droschi!

Tee zirta droschi un Terwete,
Saläs Sengales rota,
Tai deenä lihgsfmä un dunoschâ
Bij atkal eekarota.

III.

Pret kehniinu Nameisi speklus
reesch

Jgauni, wahzi un dani.
Ur fweschneeku pulkeem pilni pluhst
Sengales lauki un flahni.

Un ugunsjosta Terweti josch,
Brunas fkan schaufminoschi,
Bet Nameisis semgaleem teiza tad:
Waroni, zehrteet nu droschi!

Un pasaules pulki projam flihst
Un lejas teef klufas un salas.
Ko fweschneeki zihnäs eeguwa —
Kas sin? Semgalê dsihras bij
ffatas.

IV.

Ar uguni Sengale postita teef —
 Ta behdu pagahne fenà . . .
 Beigts pehdejais kehnia pa-
 twehrums,
 Gul pelnos jau Sidrabena.

Grimst satà Sengale werdsibà.
 Waj kehnia wara jau reeta?
 Af, Nameischa gaischeem waroneem
 Bij zitur wehl plafcha weeta.

Ar gaudam no Sengales feewas
 lai eet

Un behrni, un wisi kas wahji,
 Ar issmeeklu spihligu kehniensch eet
 Un wina karotaji.

Ais brihwàs Keetawas Pruhfija
 Kehniensch Nameisis gahja,
 Winsch zeenigi wahzu bruuneekeem
 Meslus tur famaffaja,

Jo teiza winsch faweem fa-
 reiwjeem

Karsti un sweizinoschi:
 Tad ejeet nu, brihwee waroni,
 Un zehrteet aschi un droschi!

Tos meslus teikas wehl daudfina:
 Par ordeni nahwe smejhàs,

Jo Nameisis fawu Sengali
 Tur zirsdams atminejàs.
 Ta kehniensch Nameisis muhschiba
 Ar faweem kareiwjeem gahja.
 Kà karogs pahr gadu smteneem
 Wina wahrds wehl pliwinajas.

V.

Kad satà Sengale postita teef,
 Nahf sweeschneeki winas lejàs,
 Ko tautas dwehsele nodrebot
 Kà fenteiku atminejàs?

Tas kenisch Nameisis dedfigais
 Zaur laikeem fauz usmudinoschi:
 Tad ejeet nu atkal, waroni,
 Un zehrteet aschi un droschi!

Kad muhsu sobeni pazelas
 Zihnà karstà un aschà,
 Nes tautas karogu Nameisis,
 Satàs Sengales dwaſcha.

VI.

Sen kehniensch Nameisis waldija
 Kursemes klajumà plafchà,
 Winsch dedfigs, straujs un newal-
 dams bij,
 Kà satàs Sengales dwaſcha.

54. Namejs eebruht Widsemê (1280. g.)

Rihmju Fronika (Ditleba Unpekes). latwiſki M. Silina. Riga, 1895.

Namejs jeb Nameisis (Nameise), Terwetes kungs (Houbet), fadomaja atreebtees par sengaleeschu likstam un jahja us Daugawas pusi, panehmis lihds daschu braschu waroni, apbrukotu pa semes paradumam. Schi gaita nahza Jelgawà sinama, un tee tuhdat suhtija wehstineschus us Rigu, wifu pasinodami. To pawehstija marschalam, wahrdà brahlim Gerhardam fon Kazenelenbogenam. Pateest, winsch to nenesa par negodu, buhdams droschs un iswedigs. Dsirdedams to pateestbu, ka Namejs taisas nahkt, winsch preezajàs par tahdu brihdinajumu. Tad tas aissuhtija pee brahteem un lika teem knaschi fapostees. Kad tee pawehleja, tee nekawedamees aplifàs

ſawus kara rihtus, un teem jo projam lika iſjaht klajumâ ar ſawu pulku. Marſchals arti tur nonahza, tâpat kruſtneschi, lihdsâ to ſaſmajuschi.

No Zehſim tomehr, kâ eſmu dſirdejis, bij ſemes ſargos uſ Rigu atnahzis kahds brahlis ar kahdeem ſimts wihtreem. Teem paſinojot to wehſti, tee ſmuki glihti gahja turp, ar karogu ſarfanâ kraſſâ baltu ſtrihpu pa widu pa tagadejai zehſneeku (wendifchen, wentinu) paraſchai. Bet Zehſis (Wenden), tâ ſauz kahdu pili, kurai tahds karogs, un ta atronas latweeſchu ſemê, kur ſeeweetes pa paradumam jahj gluschi kâ wihtri. Tas latweeſchu karogs; to waru jums pateeſcham ſazit. No teem, kâ jau dſirdejât, kahds ſimts toreis bij atnahzis uſ Rigu ſemes ſargos. Kahds brahlis bij teem par wirſneeku, un tee tam labpraht paſlauſija.

Nonahſot pee marſchala, kâ jau dſirdejât, tas winam iſmeleja kahdu weetu un lika tam turp jaht ar ſawu karaspehku. Tur blaſam atradâs kahda muifcha (hof), kura peemita maſums laufchu. Ta ne tahlu no tâs weetas. Bet karaspehks wiſu darija, ko winsch pawehleja, un waj apnifa, tur ſtahwedams, jo bij aukſts un plika klaja weeta. Tad iſſuhitiſja iſluhtus. Namejs teem uſbruka un nokehra weenu kahdu, un nebuhtu Namejs to paſinis, tam buhtu iſgahjis nelahgâ. Tas tuhdat winu iſpraſchnaja, pawehledams tam pawehſtit, kâ laba ſtahw ar brahleem. Bet winsch breeſmâs leegtin leedsâs ko ſinot, bihdamees no negantas nahwes. Nebij tomehr wairs nekahds agrs rihta laifs, un tee ſteidsâs uſ Rigas puſi. Tad Namejs ar ſawu pulku pahri klajumam eeraudſija karogu un brahtu preeſſch-turamas brunas. Tuhdat prahts teem tâ neſâs behgt, kâ iſluhtu neweens nenoduhra, un tee greeſâs atpafak uſ ſawu ſemi, dauds las nometuſchi ſawas preeſſch-turamas brunas. Newaredami zitadi kâ glahhteſ, tee aif-behdsâ diwos pulkos. Namejs behdsâ pa ſauſu ſemi; bet wina otrs karaspehks noſtrehja pee kahdas upes, kuru ſauz par Leelupi (N).

Uu tomehr iſluhts jau bij til tuwu, kâ redſeja brahtu karogu; tad prahts tam neſtin neſâs noſluht pee ſaweem fungeem, un tas ſauza un meta ar roku. Tam ſlaht peeſteidses, marſchals to iſwaizaja, kâ tam laba gahjis un waj redſejis eenaidneekus; tilai lai ſakot winam pateeſibu. Tas teiza: „Tos gana redſeju, un tilai ar breeſmam teem iſbehdsu, jo tee mani ſakehra. Tomehr man buhtu nelahga klahjees, nebuhtu Namejs mani paſargajis. Tas ar ſemgaleeſchu pulku te gribeja eet ſrot; bet pamanijis karogu, winsch iſpraſchnaja mani, jif leels gan karaspehks. Es teizu: Te kopâ brahtu karaspehks tilab no igaunu kâ latweeſchu ſemem. Tas wi-neem nepatifa un tee gribeja mani noſaut; bet Namejs pretojâs. Tad behgt teem prahts tâ neſâs, kâ man palahwa aifjaht projam.“ — „Naw wairs ilgaki ko ſawetees, tâ ſazija wiſs karaspehks, preezajamees par labajam wehſtim.“

Karapfehku schiglt fapulzeja kà eet paganeem wirfû. Bet marschals knaschi steidsàs eepreefshâ un ustapa paganeem us pehdâm, kas bij aisskrehjuschî us Keelupi. Karogi tam tuhdat setoja, un tee wist dfinàs pakal tif pahrmehrige, ka daschs labs firgs to nefsjeeta. Eefams tad peenahza pusdeena, kà esmu dsirdejis, marschals jau bija tif tuwu, ka eeraudsija eenaidneefus; zwinsch fkehja teem wirfû ar fawu pulku, un nu tee behgîn behdsa mahjup.

Tomehr teem bija ta laime, ka kahdeem trihsdesmit no tee eeluhstot zauri ledum, tee tatschu bij tif prahtige, ka neschehloja fawus firgus, bet pametuschi tos turpat ledû, paschi noskumuschî aisbehdsa us juhmalu. Bet neweens teem negahja pakal. Pasazischu, kamdeht tà notika. Kas ledû neeeluhja, teem prahts nesîn nesàs us mahjâm, un marschals teem dfinàs pakal, gar laupijumu nelikdamees ne finot. Bet tee ziti bij prahtâ kà pahremti un brahtus neeegahdajàs. Redsedami firgus uhdeni, tee gribeja tos dabut rokâ.

Bet marschals nepamanija, ka wina pulks tif mas; pee wina bij tikai peezi brahti un dewini pawisam, bes teem trihs kalpi un wehl kahds braschs bruneneefs, kas bij tikuschu droschu prahtu Deewa un zilweku preefshâ. Mineschu tikai kahdu wahrdu, ko tas pee Rigas fazijs, eenaidneefem dsenotees pakal: „Wehl schodeen dewitâ stundâ tuwoschos muhsu mihtai jumprawai debesu tronî, fanemt fawu baribu.“ To nodehweja par frustneschu fogt, un tas bij no Westfalijas. Sirgs winam aiskusis palika stahwot, un tam bij no brahteem jaatstahjas.

Namejs tomehr behdsa pa semes zetu un usfkehja us ledu; pamanijis bruneneefu, winsch tam peefkehja klaht ar fawu pulku un nokawa wînu. To waroni pehz dsirdeja noschehlojam. Bet Namejam prahts nesàs us mahjâm; tad redsedams tos astonus fawâ preefshâ un pasihdams brahtus, winsch teem fkehja wirfû ar fawu pulku, teem bruktin usbrukdams klaht tam bij wiheru trihsdesmit; brahti tomehr nepamanija, ka teem no muguras nahf eenaidneefu pulks. Namejs us teem duhra dusmu pilns, un tas bij teem par postu; trihs brahtus nokawa, teem diweem bij wineem auliku jastrej lihds, un tos noweda us Terweil. Weens no teem bij marschals.

Bet teem, kas ar karogu nahza nopakaisch, prahts nesàs eet eenaidneefem wirfû. Nonahkuschî tif tuwu, ka redseja firgus, kas no ledus bij ispestiti, tee tuhdat prasija: „Kur tad marschals palizis?“ Tee lautini fazija: „Winsch dsenas pakal. Bet steidsatees, waroni; winsch aigahja ar masu pulku.“ Tad ilgâti wairs nekawejàs; daschs labs firgs dabuja peefschus baudit, un tee drihs nonahza, fur tas bruneneefs guleja nokauts. Tas wineem nepatika, un tee ahtraki nenostahja pakal dsihtees, eefams eeraudsija nokautos gutam un ka marschals pasudis. Tas teem bij par

ſchehlumu un duſmām; tee labpraht tur buhtu ſawuſſchees, ſautſchu ween pagani teem ſtahjuſſchees pretim. Wehl tee dſinās ſahdu brihdi paſaſ un greeſās tad atpaſaſ uſ Rigu.

Bet ſemes marſchalu aiſſuhtija taſlaku ſemē eefſchā pee leelſunga (Kunie) Troidena (Thoreiden), kuru dehwe par leiſchu ſemes kungu (Herre). Tur to peeſpeeda fautees, un abi zihnitajees palika pagalam. Tā nomira brahliſ Gerhards.

55. Sidrabeni, pehdejo ſemgaleeſchu pili, nodod ordena brahſeem. Tee to nodedſina (1290. g.).

Rihmju Fronika (Ditleba Unpeſes), latwiſki M. Sillna. Rigā, 1895.

Kad Raſtes (Raſten) pils bija nodedſinata, wehl ſahda pils atradās ſemgaleeſchu ſemē, ta, kuru ſauza par Sidrabeni (Sydobre); tanī atradās braſchi waroni, un turp bij jajahj waj jaeet pa daſchu labu leelu meſchu. Tee ſchlihtai Kriſtus tizibai bija nodarijuſchi dauds ſauna, Deewa brune-neeſeem par ſchehlumu. Tamlabad tee gahja pilij wirſā, lai agri, lai wehlu, un nekahdas puhles teem nebij par gruhtu. Uhdēni uſpluhſdami teem nekad nebij par leeleem, lai bij ſilts, lai aukſts, kad brahli gribeja eet gaitās, tee no ſaweem apaſſchneeſeem neweenu netaupija, un nedſ ari drihtſteja ſahds no teem atrautees no ſawa peenahkuma, lai bij ſihlu ſemes turetajs (Lehenmann), lai kalps. Tee wiſi gahja, un tas bij wiņu peenahkums. Uri Rigas biſſaps nepaliſa atpaſaſ, ne reti lihdams ſaweem ſaudim iſeet gaitās. Tapat kuruſchi atnahza ar ſawu pulku, kad teem liſa, jo praſija no teem tiſai to, ſas wiņu peenahkums. Tā ſapoſās daſchs labs karapehks un gahja uſ Sidrabeni, gan jahſchuſ, gan ſahjām, un nodarija teem leeliſku poſtu. Wiņu pils ſehtu redſeja beeſchi degam, nekā teem wareja buht pa prahtam, un ſas neglahbās pili, to ſaguhſtija waj noſawa.

Tad ſemgaleeſchuſ tur dſirdeja ſchehlojamees un dſeedam to paſchu gaudu dſeeſmu, ſo dſeedaja Dobelē un Rahtē. Wiņu prahts bija noſſumis, ſa teem tiſ beeſchi paehma wiņu mantibu, daſchu labu ari mozija bads, un ta tee ſawā prahtā palika ſchaubigi.

Tad ſahda daſa no teem eenehmās prahtā ſahdu padomu un ar pateeſi to iſdarija. Tee aba darija, ſas ween teem wehl bij darams; tee paehma ſawus peederigos un liſa teem ſaeet pili, tā aſtahdami pils ſehtu (Hachelwerck). Bet ſawu eedſihwi un wiſu mantibu tee gana noglabaja un ari eewahza pili, neweenam nemanot. Tad paſchi tee turp nogahja paſaſ. Tiſ lihdſ tas bij notizis, tee ſlali gaiſchi ſahka ſaukat un runaja

uf teem ziteem: kas pee brahseem gribot turetees, lai wisâ meerâ pee wi-
neem ejot eefschâ, un drihs tee sinaja, kas pee teem gribeja ee-eet.

Kas palifa pils sehtâ, tomehr pawadija sawu laifu ar gruhtibâm
laudamees. Bet tee wairs nebij tur ilgam, teem bij jaifeet uf zitureeni.
Bads tos mojit mojija, un wisâ baidijâs ari no nahwes, ka brahli atnahf-
dami tos neapflauj. Tad no Sidrabenes teem prahts nestin nefâs projam.
Tomehr tas teem bij par leelu schehlumu, ka ta teem bij japamet un
un jaet projam, lai braufschus, lai kahjam. Tee aifgahja uf leifcheem.
Bet tas teem bij wisai par launu, ka tee ifraudsijâs kahdu fwefchu semi,
tee faudeja tâ sawu mantojuma teefu (t. i. sawu mantotu tehwu tehwu
semi).

Bet tee kas bij tahdâ prahtâ, kâ jau lafju, wisi bij droschi waroni
un patureja Sidrabeni sawâ rokâ, kuru jau mineju. Winu wehstneschi
tad steigfchus steidsâs uf Jelgawu (Mitowe) zauri mescham un pa daschu
labu sahles flajumu. Tee pilskungam pasinoja sawu nodomu un tâpat
wisu, kas notizis Sidrabenê. Wisu tam istahstijuschî, tee praſija no wina
palihgu un ari lai pats turpu nonahfot un ar teem darot, kâ ween gribe-
dams. Pilskungs, par to preejadamees, darija wineem pa prahtam un
bij tuhdat tai domâs, ka uf labu laimi teem brahli fuhtami lihds. Bet
no semgaleefcheem winsch kahdu dafu tam brihdim patureja khlâm. Tad
brahkus fuhtija turp. Semes parafchas gana pasihdami, tee panehna
lihds sawus stopus.

Tad lihds ko tas bij notizis, pilskungs ari ilgi nekawejas un steigfchus
gahdaja ar brahlu prahtu un sinu, ka to dabuja sinat tas, kas bij palizis
mestra weetâ. Mesters Kune aba semes labad bij aifjahjis zitur kur, un
brahseem uf to gaidot, winsch bij kahdu gudru wihru pametis sawâ weetâ.
Tam tad nu atnahza wehsts, kas Sidrabenê tale ka notizis, un tam wisu
pasinoja, ka tee grib dot galweneekus un dschwot kristigu dschwofchanu.
Mestra wahrdu nesdams, winsch tomehr ar gudru sinu neko nepameta ne-
daritu, ka lai labâs wehtis isnahktu par preeku. Sapuljejis gudros brah-
kus, kas pee wina bij tai brihdi, winsch teem zehla to leetu preefschâ un
luhdsâ tos, dot sawu padomu, kâ lai wisu isdarit ordenim par labu. Tad
wisâ fanahza tai prahtâ, ka semgaleefchi peenemami; bet tee lifa pasteigtees
un lai Sidrabeni drihsunâ nodedsina lihds pascheem pamateeni.

Kad bij apspreedufchees, tuhdat steigfchus lifa brahseem jaht uf
Jelgawu. Tee steidsâs bes kaweschânâs un mas ko atpuhsidamees, lihds
kamehr nokkuwa, kurf fuhtiti. Pilskungam tee pasinoja, ka tam jaet
wineem lihds, tomehr lai gana peefargotees. To wehsti dsirdedams, winsch
faweem brahseem schiglt lifa fapostees, kâ gana peederas, un jahja uf
Sengali.

Tad daschu labu braschu waroni tas noweda meschâ pee Sidrabenes. Tur karaspehks apmetàs lehgeri, un winsch brahslus luhdja pagaidit, jo pats gribot redset wisu pateesibu un issinat, kas notizis. Tad winsch ar kahdu brahli jahja us pili tai nodomâ, isluhlot, kâ wiss pateesigi; ari kahda dala no kalpeem tam jahja lihds. Bet to ahtraf nepamanija, lihds kamehr tas jau bij nokkuwis pee wahrteem. Tad tee winu fanehma jo laipni, preezadamees par wina atnahkschani, un winsch ar teem farunajàs par meera deribu. Wiss notika pehz wina prahta, un tee tà islihdsinajàs sawâ starpâ, ka semgaleeschî par to preezajàs.

Tad aissuhtija brahteem pakal, un karaspehks tuhdat labprahtigi atnahza. Pils teem bij jaatstahj, wiseem lifa iseet no tureenes, lopus ari wisus isdsina ahra, un no winu mantibas tur neka nepalika eeschâ. Bet brahteem nekahdas puhles nebij par gruhtu, lihds kamehr pili gluschi no dedsinaja. Tad tee atkaphàs no walnes, Deewu teikdami un preezadamees. Panehmuschî laudis un mantibas, tee wisus gana fargatus drihsunâ fweikus wefelus noweda us Jelgawu.

56. Imanta.

Andreja Pumpura.

Imanta newaid miris,
Winsch tikai apburts, flufs —
No darboschanam rimis,
Sem Sila kalna dus.

Tam selta pili fnauschot,
Tas sobens nefaruhs,
Kursch, dselsu brunas lauschot,
Kâ leesma kluwis buhs.

Par fimteem gadeem reisi
Mafs ruhksits augschâ nahk,
Un apskatas, waj migla
Up kalnu nodfist fahk.

Un kamehr filo miglu
Up Silo kalnu reds,
Tamehr wehl tuhksstosch gadus,
Tur winu seme feds!

Bet reisi Dehrkon' dehli
Tat kalnâ lodes spers;
Tad kshdis wisi jodi,
Pehz sobena tas fers.

Un Saules meitas nahjis
Un miglu projam trauks;
Un gaismas laika balsis
Imantu ahra fauks!

57. Leischî un winu dseefmas.

L. Behrsina. — Austrums, 1892.

I.

Leischî latweefcheem tuwafee radi un kaimini. Kurseme wifos deenwidos faetas ar leischu robescham un dauds weetàs leischî ar latweefcheem dsihwo pakopus. Jo leelaka schî kopiba bija fenos laikos, kad latweetis

Kreewam dewa faw' mahſinu,
Dats apnehma leiſchu meitu.

Sirmâ ſenatnê latweeſchi un leiſchi bijuſchi weena tauta, bet kad atrodam par wineem droſchas ſinas, tas ir kriſtigas tijibas eewefchanas laifos, tad ſchis tautu zelms jau bija ſadalijees atwafes, no kurem weena — mehs latweeſchi, otra leiſchi, un trefchâ — ſenpruhſchi, kuri jau iſmiruſchi. Lai nu gan toreis ſchis jiltis bij ſchſihruſchâs, tatschu winas weenojâs weenados tijibas eeradumos, eeraſchâs, liſumos un jo fewiſchſi walodâ. Uri wehl tagad leiſchu un latweeſchu walodas uſſkatas par mihlâm mahſâm. Latweetis newar neweenu walodu tiſ lehti eemahzitees, kâ to, kas ſkan deenwidos no Kurſemes ap Nemanu un Uirgu.

Leiſchu apdſihwoto ſemi noſauz par ſeetawu. ſeetawai kahdreis bijis wehſturê leels ſwars. Kad kriſtigu tijibu eewedot, wahzu bruneneeki uſbruka leiſchu patſtahwibai, tad ſchee ſaweenojâs weenâ warenâ walſti, kuras ſpehku fajuta kreewi un poli, kuras ſpehks draudeja ſalauſt neganto turku wiſſpehziſibu un pagalam iſdeldeja wahzu bruneneeku ordeni kaujâ pee Tanenbergas (Grinwaldes, ſchalgiras) 1410. gadâ. Bet neilgi ſeetawa ſeedeja: winas walbneeks Jagailis apprezeja poſu prinzeſi Jadwigu, nu bija abas walſtis ſaweenotas un poli dabuja leiſchu ſtarpâ leelaſo waru. Gan atkal leiſchi kahdreis no wineem atdalijâs, bet arweenu no jauna padewâs poleem. Poli eeweda ſeetawâ katohu tijibu, iſplatija ſawas eeraſchas un noſpeeda leiſchus par araju ſahrtu. Kas no leiſcheem ſahroja tiſt augſtakâ ſahrtâ waj godâ, tam bija wiſnotat japahrpolojas. Wo ta laifa grima leiſchu tauta.

„Kâ leitis“, ſaka latweetis, gribedams kahdu zilweku noſaukt par neweiſlu, neiſweizigu, „kâ leitis, nemas naw paſauli redſejis.“ Bet pehz ſawas dabas leitis nebuht naw tahds, kâ winu newaretu iſglihtot. Leiſchu eewehrojamalâs ihpaſchibas ir weenteeſiba un labſirdiba. Zaur to nahkas, kâ wiſſch daschreis ſaujas apmulkotees. Zela laudis, kureem gadijees ar leiſcheem reiſâ braukt (kurſemneekem tas gadas loti beeſchi), neſin, kâ noſlawet leiſchu labprahtibu nelaimes brihdi. Sinams, launi peedſihwojumi padara ari weenteeſigo leiti auſſtaku un weenalſigaku pret ziteem zilwekem.

Dauds eewehrojamu wihru atrodami leiſchu ſtarpâ ari jaunakos laifos, bet wini pa datai uſauguſchi poſu garâ un eeraſchâs. ſeelee poſu rakſtneeki Kraſchewſkis, ſjenkewiſchs un ziti, kuras apbrihno wiſa Eiropa, pehz dſimuma leiſchi.

II.

Katra ſawadu liſteni peeredſedama, leiſchu un latweeſchu tautas druſku atſweſchinajuſchâs, bet weenu leetu atrodam pee abâm weenadâ mehrâ, proti: dſeeſmu mihleſtibu. Kas neſin, kâ latweeſchu ſirds ſlahpſt pehz dſeedaſchanas ?

Dseedot dfinu, dseedot augu,

Dseedot nahwi eeraudfiju,

faka tautas dseefma. Uri par leifcheem stahsta, ka wini no dseefmàm naw fchfirami. Uefelmanis teiz: ja tai dseefminai efot taifniba, ka launeem laudim naw dseefmu, tad Eetawâ launu zilweku newarot buht; jo leitis, lai darot fo daridams, wifu pawadot ar dseefmàm. — Naw tahdas leetas tautas dsihwê, kuru winsch nebuhtu apbalwojis ar kahdu dseefmas seedinu. Gluschi kà latweefchi nerimst apdseedadami fehtinu un flehtinu, jaunus deenas wainagâ, tehtes mihlestitbu un mahtes afaras, tà ari leifchu daina fflandinat fflandina wifas dailakàs un fwehtakàs juhtas, kahdas ween zilweka firdi mahjojufchas, no fchuhpka lihd fapam staigajot. Uri leitis tàpat kà latweetis mihl Deewa radibu un dabas jaukumu: tautu dehl baro fawu kumeliku un apka winu selta pakaweem, tautu meita fehd dahrfina, ar fawam ruhtem (puhem) runadama. Lai kulam, lai maslam, lai fkatamees, kur meitenite wehrpj, waj kur bahlinfch karâ jahj, wifs, wifs ir ispuschfots ar dseefmu seltu. Kà jihrulis pawafari, tà dseefmàs uslido augfchup leifchu-latweefchu gars!

Pirmo reis mahzitee laudis ar leifchu dseefmàm eepafinàs astonpadfmitajâ gadu fimteni. Mahzitajs Ruhigs Austrumu Prufijâ 1745. gadâ par leifchu walodu rakftidams, peefprauda fawam rakftam flakt ari 3 leifchu dseefminas ar tulkojumu, aifbildinadamees, ka usdrofchinajees to darit. Bet leelais mahkflas pafinejs un kritifiks Eefinfch rakfta par to: Pret mani winam wajadseja aifbildinatees, ka naw wehl wairak usrakftijis! Tahdu fwaru peefchfihra leifchu dainam bahrgais un nepeeluhdsamais fpreedejs. Uri Herders, leels tautas dseefmu zeenitajs buhdams, mihleja leifchu un latweefchu dseefmas. Sawâ grahmatâ: „Tautu balsis dseefmàs“ winsch runâ par tam tif mihtus wahrduš, ka tee mums wehl fchodeen jaleef pee firds.

Bet ilgi guleja fchi dahrgâ manta paklaidâ. Tif dewinpadfmitajâ gadu fimteni fahka tautas dseefmas ruhpigakî kraht. Pee tam eefahkumâ darbs ne wifai labi weizàs. Krahjeji nepafina it labi tautas walodu un winas dsihwi, newareja ari ik reis dabut teizejas, tà tad darbs daschkahrt notika uf labu laimi. Bet pamasàm eestrahdejàs, un tagad atrodami daili dseefmu krahjuni. No pirmajeem krahjejeem minami: Ruhigs, Stankewitfchs, Rhesa, Kurfchots, ihpafchi Uefelmanis, kas isdewis leelu dainu krahjumu ar wahzu tulkojumu, pee kam tulkojums turas leifchu dseefminu formàs. Tahdi darbi weda gaimâ leifchu dahrgumus, un tagad katrs isglichtots zilweks fpehj eepafihtees ar dainu krahfschnumu. Uri latweefcheem jau zelta preefschâ dascha leifchu dseefmina.

III.

Leifchu dseefminas war nosaukt par dseefmām ari fchaurakā nosihmē, jo winas saliktas no dseedameem panteem un nerit wis bes apstahfchanās us preefšchu, kà tas atrodams pee stahstu dsejam. Daschreis fchee pantini stahw loti waligā fakārā: war nemt katru par fewi un tas isflaufsees itin pilnigs un noslehgts. Ja nu wehl eedomajamees, ka tautas dseefma wispahrim mihl fpehji pahreet no weena preefšmeta us otru, tad weegli issflaidrojas, ka daschs pantinisch, kas peedereja pee garakas dseefmas, weh-lafu atdalijās nost un palifa tautai atminā pats par fewi ween. Latweefchu dseefmām tas pats liktenis, waj wehl launaks; peemehram: Aronu Matifs fawā dailajā dseefmu krahjumā pašneeds wisai mas garaku dseefmu, lai gan tahdu bes fchaubifchanās latweefcheem deefgan dauds; turpretim Zimfes „Dseefmu rotā“ atrodam daudsfahrt pee weena meldina garaku tekstu, kam naw nebuht ihstā fakāra. Redfams, ka tautas atmina neufgiabā leelafus dseedajunius nepahrgrositus, bet tos gan faskalda, gan pahrmaina. Sewifschē dseedot falaišta pašchas daschadafās leetas weenā dseefmā, tapehž ween ka fchee panti fpehji peenemt to pašchu meldiju. Dseedataja eedomas, atmina un ta brihscha eespaidi fpehji dseefmu darit glufchi fawadu.

Pašcha panta fakahrtujumā leifchu dseefmas deefgan atschēiras no muhfejām. Ir jau pašihstama leeta kahdu pantmehru domā, ja latwifki runā no „tautas dseefmu“ formas; gandrihs arweenu tas fihmejas us 4 rindu panteem, kur katrā rindā 4 reis mainas fmaga un weegla silbe.

Kahds bagats raibums nu mums parahdas, kad raugamees leifchu dseefmās: ir pantini ar 4 rindām, bet ari ar 2, 3, 6 un zitadi; atrodam rindas, kur balsfswars (akzents) kriht us pirmo silbi, bet dauds ir tahdu, kur pirmā silbe weegli fskaitama. Tas mums isleekas kà jauna pašaulē. Bet pateefibā waram itin labi fchāi pašaulē eedomatees eefschā, ja tikai labi pašihstam fawas firmās dseefmas. Uri tur atrodam leelu daschadibu, bet pahrswaru dabujufi augfchā minetā forma un zitas pamaf aismirftas. Paluhkfofim tadehl, kahdas formas wehl fateefamas tautas dseefmās.

Otra wiswairaf pašihstamā gan buhs tā fauzamā daktilu forma; peemehri:

Weens gans | nomira,

Ziti gani | raudaja u. t. pr.

Schis ritums dod leelu brihwibu, wahrduš fakopojot: rindinas preefšch-pufe war fastahwet no 2—4 silbēm, kà to redsam no minetā peemehra. Schis silbes tad padodas weenam balsfswaram. Bet schis balsfswars naw fpeeschams wisā fpehklā us weenu silbi, tas buhtu us preefšchejo ween: turpretim waram fazit, ka tas ispluhst par wifū rindas lozellī. It kà muhfu firmās meldijas (pehž Jurjana domām) naw eespeeschamas moder-

najās taktēs un fkanu wirknēs, tā ari dseefmu wahrdi pašči naw padoti zeeti nomehrotām waj nošwehrtām sistēmām.

Jaunakajā laikā šchim ritumam eefarota latweefchu walodā tahda weeta, kahdu winšč pelna; jo Lautenbacha „Nedrišču Widwuds“ šarafstīts dubultās daktilu rindās. Tā tad daktila ritums atkal šawās teefbās. Turprelim ir ziti pantmehri, kas wehl deefgan nepašihštami, pehz kuru parauga wehl naw darinatas mahšklas dseefmas latweefchu walodā. Wīnu šawadiba ta, ka rindas — glušči tā ari leitīfki — naw weenu garumu. Jadomā, ka tautas gars wairaf nefeēs uš weenkahršču daifumu, nekā uš daschadu formas gresnumu, un talab šchis dseefminas ar raibaku ritumu, masaš dseedatas, aismirščušās. Bet lai nu wīnu mas, wīnas tatšču ir, un špehjam tās šalihdšinat ar šawu šaimīnu dseefmām. Leitīfki loti beeschi dširdam dseefminas ar šefoščo šalikumu :

Rehja, rehja ruds šchunelis

Wišu zauru nakti u. t. pr.

Ēstēnē dširdeju ari latweefchu dseefmīnu šchai ritumā, bet wareja redset, ka dseefmīna jau šabojata. Weens no labakajeem panteem škaneja :

Es jau tewi nerehšīnu,

Tewi dšehrajinu :

Tew galwīna nefuškata

Dewīnas nedekas.

Drufku wairaf mums dseefmu ar šchahdu metru :

Dšehru, dšehru, dšehru

Wišu zauru deenu ;

Dšerdams labi apdomaju,

Kur guleschu nakti.

Jaleezina, ka šchahds šalikums loti melodīfks. Tani ir šazereta ari pašihštāmā šehra dseefmīna : „Kasakam naw tehwa“ un wehl dascha zita. Leitīfki šchahdu dseefmu deefgan dauds.

Tā tad leitīfki, tišlab kà latwiški buhtu atrodamas weenā pantā daschada garuma rindās. Turpmaš leišču tautās dseefmās daschahrt walda šatrā rindā šaws šmaguma mehšs. Šche kahds latweefchu tautas dseefmas peemehšs, kur redsam trochaju rindas un daktilus mainamees :

Mīni, mīni, šrellene,

Kas tewi butščojo,

Ja newart ušminet,

Šehdi wišu nakti.

(Tautas rotaka).

Ne wīšai beeschi dširdam ari tahdus pantus, kà eefšč „Kur tad nu tu bijī ahšiti man ?“ waj atkal :

Augšti šalni garas preedes,

Kà tas war buht ?

Augsti kalni, garas preeedes,
Tas gan war notift.

Uri ar to zelas daschreis jauns pantmehrs, ko kahdu daku no eepreekschejas rindas atfahrto; tahdu dsirdeju no kahdas 80 gadu wezites:
Ko mehš, brahli, darisim,
Darisim?
Meitas taisas projam behgt,
Projam behgt u. t. pr.

Ta redsam, ka ari mums ir pantos deefgan daschadibas, bet ta jau peemirsta, gandrihs pasaudeta.

Tad mums naw ari tahdu „dubultdseefmu“ ka leifcheem. Proti: wini mihl weenu paschu apzerejumu apdseedat wairakflahrtigi, katru reis šawu preefschmetu nemdami, bet zitadi wahrduš gandrihs nepahrgrosidami. Puištits apzer, žif labi buhtu, ja wina meitina dsihwotu juhdšes tahlumā; meitina apzer, žif labi buhtu, ja puištits dsihwotu juhdši taktu. Tapat žitās dseefminās mainas tehtinšch un mahmina, tauteetis un bahlelinšch. —

Daudš ņaites weeno leifchus un latweefchus: lihdsigas winu eerasčas, radneeziga winu waloda un abeem wineem pluhst dseefmas burwigā dabas daitumā. Ubas tautas pa leelakai daka araji: wini ženti wehl semes mahminu, ko seedonis rotā pušu wainageem, wini preezajas par šposcho blahšmu austrumā, kas kurina ņaulitei uguntinu, un lihgšmibā un ņchaušmās klaušas, kad druwas ņlazinadams,

„Dahr ikkatru zeemu
Wehl wezais pehršons ruhž“.

58. Leifschu dainas.

£. Behrsina tulkots. — Austrums, 1892. g.

I.

(Dubultdseefma.)

Nelem, deewin,
Man tahdu laimi,
Teju pat zeemā
Augt lihgawinai.

Tad es tik kumelu
Sufat sufatu
Un katru deeninu
Jahdams dischotos.

Kaut listu deewinšch
Man tahdu laimiti:

Pa weenu juhdšiti
Augt lihgawinai.

Šan tad es waretu
Kumelu sufat,
Jš ņwehtu deeninu
Discheni jahdti.

* * *

Uš nedod, deewin,
Man tahdu laimi:
Teju pat zeemā
Augt tautu dehlam.

Tif buhtu darba,
Kā kreklus masgat
Un patru deenīnu
Baltai staigat.

Kaut dotu deewīnšch
Man tahdu laimīti:
Pa weenu juhdsiti
Augt tautu dehlam.

Gan tad es waretu
Kreklus masgat,
Jā šwehtu deenīnu
Balta staigat.

II.

Kad es masīnšch biju,
Masīnšch nedīšchenis,
Safā šchuhpli guledamis
Cemigt negribeju.

Kad es biju audsis,
Biju paaudseesi,
Par kumekeem preezajosi
Tehwa aplofāi.

Uf tu, wezais tehte,
Uf tu, mihlais tehte,
Kuru firgu man tu dofi,
Kad es eeschu projam?

Kas staltakais, kas īschaklakais,
Buhs tew kumelīnis,
Kas īschaklaka darbineeze,
Buhs tew lihgawina.

III.

Man bij masīnšch bahlelīnis,
Bija brammanītis;
Wīnšch tureja behru firgu
Selta pakaweemi.

Kad wīnšch jahja pa plawīnu,
Plawa lihgojasi;
Wīnšch nomina abolīnu,
Pušes nolaušija.

Kad wīnšch jahja pa filīnu,
Sīlīnšch nodimdeja;
Kur usmina fila šokam,
Tur šchīlīnas lehza.

Kad wīnšch jahja pa lauzīnu,
Lauzīnšch atškaneja;
Wīnšch šatīfa tautu meitu,
Meitu šarfanbaltu.

Wīnšch tai dewa labu rihtu,
Šchi ne wahrda pretin;
Wīnšch tai zehla zepuriti,
Šchi tam wainadšīnu.

VI.

Agri, agri rihtinā
Attezeja šaule,
Un zaur gaischo glahšchu logu
Skatas mahmulina.

Saki teesu, tu meitin,
Kur tu staigajusi?
Un kur tawam wainadšīnam
Migla uskritusi?

Agri, agri rihtinā
Gahju uhdeni šmelti,
Rihtā migla šlapinaja
Manu wainadšīnu.

Tas naw teesa, tu meitin,
Tee naw tīšni wahrdi.
Tu pa lauku pawadīji
Šawu tautu dehlu.

Tas ir teesa, mahmulin,
Tee ir tīšni wahrdi,
Ka pa lauku pawadīji
Šawu tautu dehlu.

V.

Škreen wanadšīnis
Par ešerīnu,
Tāi ešerīnā
Wehrpata greeschas.

Tee tās wehrpatas
 Ruhtišču dahrsīnsch;
 Tai dahrsīnai
 Raud meitenite.

Ne man mahminas,
 Puhrinu lojit;
 Ne man tehtina,
 Dakinu fškirti;

Ne man mahsinas,
 Wainagu pihti,
 Ne man brahlischa,
 Zesā wadit.

Saulite mahmina,
 Saulite mahmina,

Saulite mahmina,
 Puhrinu lojit!

Mehnesis tehtīnsch,
 Mehnesis tehtīnsch,
 Mehnesis tehtīnsch,
 Dakinu fškirti.

Swaigsnite mahsina,
 Swaigsnite mahsina,
 Swaigsnite mahsina,
 Wainagu pihti.

Seetīnsch brahlitis,
 Seetīnsch brahlitis,
 Seetīnsch brahlitis,
 Zesā wadit.

59. Par latweeschu tautas dseefsmu zelschanos un wezūmu.

Prof. P. Schmidt'a apzerejums. — R. L. B. Sinibu Komīšijas 14. rakstu frahjums.
 Rīgā, 1908.

Aisrahbidami us leelo lihdsibu starp latweeschu tautas dseefsmām un leišču dainām, daschi pehtneeki ir issteikufchi domas, ka šchās dseefmas buhtu zehluschās jau dsīā senatnē, kad latweeschī un leišchi wehl runajušchi weenu walodu. Bet tā kà etnografi jau sen ir atfazijuschees no teem eeflateem, it kà lihdsīgas tautu tradizijas leezinatu ari par pašču tautu radneezību, tad ari pee šchās hipoteses wairs ilgaki nekawesimees. Peeteef jau ar to aisrahbijumu, ka ari pee igauneem un someem, kuri ar latweefcheem naw nekahdā radneezibā, ir ne mafums tautas dseefsmu, kas stahw loti tuwu muhsu tautas dseefsmām.

Droschaku leezību par tahto senatni dod mums drihsaf nedaudsās mitologiskās dseefmas, kuras pehz zitu pehtneeku domām esot zehluschās preefsch kristīgas tizibas eewefchanas. Tā kà nu jau preefsch wahzu eenahfshanas bija kreewi sche isplatijufchi kristīgu tizību, tad mitologisko dseefsmu seedu laifs buhtu beidsees jau ap 12. gadu simteni. Bet schis aisrahbijums ween, bes zitām plaschakām leezibām, naw wehl deefgan pahrelezinoschs. Pehz daschadu kroniku sinām latweeschī lihds pat 17. gadu simtenam bijufchi tikai wahrda pehz kristīgi un wisā sawā dsihwē turejufchees pee senās paganu tizibas. Einhorns wehl nosauz latweeschu dseefmas par ihstām Himni deorum — deewu himnēm. Ja tas tā, tad

mitologiskas dseefmas wareja zeltees ari wehl dauds wehlaſos laifos. Einhorn's peemin tikai loti nedaudsas no deeweetēm, kà: Laimu, Dehllu, Wehja-mahti, Meſcha-mahti, Lopus-mahti u. t. pr. Neeeen ſchàs, bet ari wehl daſchas zitas deewibas ir uſglabajuſchàs muhſu tagadejàs tautas dseefmàs. Turpreti par leiſchu un ſenpruhſchu deeweem tur naw ne wehſts. Sche nu atkal faſtopam leelu pretrunu pee muhſu agrafeem rakſtneeteem, kas aiſſtahweja neween tautas dseefmu leelo wezumu, bet ari latweeſchu, leiſchu un ſenpruhſchu kopejo mitologiju. Tà tad waj nu muhſu tautas dseefmas naw tiſ wiſai wezas, jeb ari par ſlaweno Rahmawu ar ſaweem deeweem un krihweem muhſu ſenſchi nebuhs neka ſinajuſchi. Man gan ſchkeet, ka wiſpahrigi nemot ari muhſu tautas dseefmu mitologija jau ſtipri ween ir pahrgroſijufeſ pehz kriſtigas tijibas parauga. Neeeen mitos par tautas dseefmu Deewu atrodam dauds kriſtigu ideju, bet ari Laima atgahdina widus laifu Mahriju. Ja ari Mahra dseefmàs buhs eeweefufeſ tikai Laimas weetà, tad tomehr mitiſkà Deewa un Laimas jildinaſchana uſ zitu deewu rehžina leelas aiſrahdam uſ kriſtigà Deewa un Mahrijas preeſſchiſhmi. To eewehrojot wiſi tautas dseefmu miti nekahdà ſinà newar ſihmeteſ uſ wezajeem paganu laifeem, preeſſch kriſtigas tijibas iſplatiſchanas Baltijà.

Loti ſwariga leeziba par tautas dseefmu firmo wezumu, kà daſchi pehtneeki aiſrahda, ir lahpmàs ſilbes pee daſcheem wahrdeem, kas gaudrihs katra weetà aiſrahda uſ ſenakàm, tagad jau atmestàm galotnèm. Lai ari ſchahdas lahpmàs ſilbes ir faſtopamas pat pee jaunafeem kulturalas wahrdeem, top leetotas tikai dseedot un beidsot teel iſrunatas no daſchadeem teizejeem loti daſchadi, tomehr, kà man ſchkeet, naw jaſchaubas, ka tautas dseefmu pantmehram nodibinoteſ minetàs galotnes wehl buhs bijuſchas dſihwà ſarunas walodà. Gruhti eedomateſ, ka tahds pantmehrs waretu attihſtiteſ beſ minetàm ſilbèm. Schahdas gala ſilbes laifam gan buhs tikuſchas leetotas tikai loti fenos laifos, warbuht pat preeſſch wahzu atmahſſchanas Baltijà. Tomehr pehz peenemtà ſchablona wehlaſu, kad wairs ſcho ſilbju nebija, wareja ari zitas dseefmas pakat taiſit, kadehſ ſchls lahpmàs ſilbes ween paſchas par ſewi newar wiſ wehl noderet par ſenu laifu leezineezèm.

Peħdejà laifà profefors A. Pogodins, aſſauſdamees uſ droſchu leezibu truhkumu par wezeem laifeem, ir iſteizis domas, ka latweeſchu tautas dseefmas eſot dauds jaunakas, nekà daudſi domajot. Tà, par peemehru, jau Witebſkas latweeſchu dseefmas ſtipri ween aiſchkiroteſ no Baltijas dseefmàm, un tà tad dseefmu zelfchanàs laifà jau buhſchot bijuſi eewehrojama ſtarpiba ſtarp Baltijas un Witebſkas latweeſcheem. Par peemehru wiſch peewed daſchas garaſkas romanzes Witebſkas latweeſchu iſſloſnè, kuras naw uſeetas ne Wiſſemè, ne Kurſemè. Tà ſpreeſchot, profefors

Pogodins aismirst, ka romanzas, jeb tā faultās singes pee latweefcheem ir wispahrigi eeweefuschās famehrā wehlaķā laikā. Turpretim pehz „Latwju Dainām“ gandrihs katra plaschi pasihstama ihķā dseefmīna ir fastopama ari pee Witebķlas latweefcheem. Zif noprotu, tad pehz Pogodina domām latweefchu tautas dseefmas buhtu zehlusķās pa pehdejeem diw, trim gadu simteneem. Man turpretim leefas, ka taisni ķchai laikā wairs nebuhs gandrihs nekahdas jaunās dseefmas zehlusķās. Tikai loti nedauds dseefmas un ķahdi ne wifai eewehrojami pahrgrosijumi no wezākām dseefmām sihmejas us mineto laikmetu. Tautas dseefmas gandrihs nepasihst ne Eutera tizibas, ne jaunako laiku kulturās augu, ne uhdens dfirmawu, ne jaunakās mahju eetaifes, ne latweefchu grahmatu, ar wahrdu fakot, gandrihs nekahdu kulturās mantu, ķas waretu karakteriset pehdejos diw trihs gadu simtenus. Zitadi tas ari newareja buht. Lihds ar Eutera tizibu ķche nodibinajās ari gruhtee wergu laiki, ķahdi nekur pašaulē naw bijuschi noderigi dseefmu fazereschanai. Ar darbeem nomahķtee strahdneeki war gan buht dseedataji, bet ne dsejneeki. Neisdewuschās dseefmas, ķahdas buhs zehlusķās ari wergu laikos, teel drihs ween aismirstas un nemas neteel pee tahķakas isplattķchanās. Turķlaht jauneem brihwibas laikeem mostotees, nahza modē jaunās singes, un wezo tautas dseefmu fazereschanas mahķķla jau bija aismirsta.

Par droščakām dseefmu wezuma leezibām war noderet tikai tahdas leetas, ķas sihmejas us sinama laikmeta kulturās apstahķteem. Seelum leelā data no muhsu tautas dseefmām atgahdina wezo katolu laiku dshwi Baltijā, t. i. no 13. lihds 16. g. simtenam. Tā tās nu isnahķ, ka dauds pehtneeki ir aisrahdijuschi tikai us tahdeem laikmeteem, par kureem mums ir waj nu gaušči mas, waj ari tikai nedroščas leezibas.

Wispareisaki par muhsu tautas dseefmu wezumu ķpreesch tomehr muhsu firmee pehtneeki Barons un Bilensķteins. No pirmā peewedišču ķchahdus aisrahdijumus: „Muhsu tautas dseefmas ir pa leelakai datai mantojums no firmās neminamās fenatnes . . . Ir eemesķs domat, ka gruhťajos wehsturiskos apstahķkos, un tautas dshwei paschai pahrgrosotees, fristigai tizibai wezās paganu tizibas weetā eefaknojotees, dauds wezās dsejas mantu nogrimis aismirstibas juhrā . . . Tautas dseefnu ahriščķee pamati, tautas dshwe un fenakais kulturās stahwoķķis, ar laiku pamasām pahrgrosijās . . . Preešč jaunakeem dshwes apstahķteem laba data no winām rahdijās nowejojuschās . . . Wehķakos laikos redsam tautas dseefmas it ķā nowahrē, nijibā. Tauta pate, it ķā wiku ķaunedamās, ķahķa tās dehwet par blehnu dseefmām.“ Tās pasķas domas papildina Bilensķteins ar ķchahdeem wahrdeem: „Tahdas eerasķas un tahda dseefmu bagatiba neisķelas ihķā laikā, bet aisrahda us attihstibu pa daudseem gadu

simteneem. Ka dauds latweeschu tautas dseefmas jau dseedatas paganu laifos, to skaidri peerahda mitologiskās dseefmas“.

Zif pareizas ari šchās domas nebuhtu, winas tomehr ir paplašchi-namas un pasklaidrojamas. Wispirms spreeschot par wezajeem paganu laikeem wjadsetu aistrahdit us droščakām leezibām. Ur wahzu eenahf-ščhanu Baltijā pee latweešcheem noteef tahdas pahrmainas, kas newareja palikt bes eespaيدا ari us winu tautas dseju. Top eewesta neween jauna tiziba un jauna šadsihwes šahrtiba, bet ari jauni eerotšchi, jauni amati un wispahrigi jauna šainneeziba. Kaut ari pašchu latweeschu fungsi un bajari arween wairaf un wairaf šahf šaudet šawu waru un teefibas, to-mehr šainneeku un kalpu šahwoflis buhs no šahkuma drihsaf labojees, nekā us leju gahjis. Wismas par Widšemes latweešcheem šahsta Indriķa kroniķa, ka wini bijušchi apšpeesti un nizinati un zeetuschchi dauds no lihbee-šcheem un igauņeem. Uri pilnigas brihwibas wineem toreif naw bijis, jo pehž Rihmjū kroniķas, šehlu, lihbeeščhu un Widšemes latweeschu seme jau toreif peederejušti kreeweem. Ja latweešcheem toreif nebuhtu no wah-zeešcheem nekahds labums nahjis, tad wini ari nebuhtu šcheem labpraht padewušchees un peenehmuschchi křistigu tizibu. Wahzu tirgotaji pirka no latweešcheem wišadus šainneezibas raschojumus un no šawas pufes pahrdewa dasščadas kulturās prezes, šahdu Baltijā nebija. Tā, par peemeħru, pehž Indriķa kroniķas lihbeeščhi praša biškapam Meinardam par šahls un wadmalas zenu Gotlandē. Rihmjū kroniķa peemin šahdu nabaga wahzeeti, kas gahjis igauņu semē no zeema us zeema adatas pahrdodams. Wišadā šinā jadomā, ka tirdšneeziba ar wahzeem buhs tiķai pazehluši to laiku tau-tas šainneezibas šahwofli. Uri wehlaķu nemeeri pret wahzeešcheem ne-buht wehl neleezina par latweeschu galigu postu un apšpeestu šahwofli. Šchee nemeeri bija tiķai reālziķa pret pirmo špaidu lihdsekli no wahzu pu-fes. Jaunai dšihwei un jaunai kulturai eefahkotees, latweeščhi šinams at-meta dasščas labas wezas eerasščas un lihds ar tām ari wezas dseefmas, jo ari tautas dsejā buhs zehlees jauns wirseens. Wišu to eewehrojot ne-waram peenemt, ka eewehrojams šķaitis šcho wezo paganu laiku dseefmu buhtu usglabajees pat lihds muħfu deenām. Wismas spreeschot par tiķ wezeem laikeem wjadsetu buht toti usmanigeem. Tā, par peemeħru, tau-tas dseefmās minetee šķeltee galdi, plehštās welejamās wahles, no krijeem šķuhtee pahri un šķuhpuki atgahdina mums toti wezus laifus, bet ne-waram tomehr apgalwot, ka tahdas leetas křistigos laifos jau buhtu galigi atnestas. Tā ari „saki sobentini“, pehž „sata wara“ preeščsihmes spree-ščot, siħmejas laikam us šenā bronšas laikmeta sobeneem, bet neweens no jaunaku laiku pehtneeeem gan laikam negribēs apgalwot, ka ari paščas dseefmas, kur mineti „saki sobentini“, buhtu zehluščhās bronšas laikmetā. Šche glušchi weenkahreščhi buhs usglabajees tiķai šenu laiku epitets.

Upflattjuschī wispahrigos pahrspreedumus par tautas dseefmu zel-
 ſchanàs laifeem, pahreesim tagad us leezibàm no wehstures. Indrikis sawà
 kronikà nerunà par latweeschu dseedaschanu, bet tikai peemin kahdu ſpehli
 ar leelu fleepſchanu un pee kurſeem ſchehloſchanos par miroeem. Tikai
 par wahzeefſcheem runajot wiſch runà par dseedaschanu; tà, p. p., Bewe-
 rinas preeſteris dseed un ſpehlè us pils walna zihnas laikà pret igauneem
 un pehz uſwahras pahr freeweem wahzu kareiwji greeſchas dseedadami us
 mahjàm atpakal. Kronikis tikai nebuhs gribejis latweeschu un wahzu
 dseedaschanu noſaukt ar weenu wahrdu. Drufku ſkaidrakī par latweeschu
 dseedaschanu jau iſteizas Rihmjū kronika :

Man horte die ſemegallenclagen
 Und ſingen auch den iamer ſanc,
 Den Doblen vnd raden ſanc.
 Dſirdeja ſemgaleeſchus ſchehſojamees
 Un dseedam to paſchu behdu dseefmu,
 Kahdu dseedaja Dobele un Kafene.

Man ſchleet, ka ar ſcheem peemehreem ween jau ir peeteefoſchi pee-
 rahdits, ka jau toreis latweeſchi ir pratuſchi dseedat un pee reises ir ware-
 juſchi noſlauſitees wahzeefſchu dseedaschanà. Starpiba ſtarp latweeſcheem un
 wahzeefſcheem no eefahkuma tà mantas, kà ari iſgihitibas un ſadſihwes
 uſſkату ſinà bija dauds maſaka, nekà wehſaku klaufchu laikos. Sinamos
 ſwehtkos, darbos un ſewiſchki kara gahjeenos buhs paſtahwejuſi ari zil
 nezil draudſiga ſatiffme ſtarp abàm tautàm. Wiſi ſchahdi apſtahkī loti
 labi nodereja tautas dſejas weizinaſchanai. Wehl galigi nenomahkti ar
 darbeem, latweeſchi atrada ari brihwu laiku gan dseedaschanai, gan ari
 dseefmu dariſchanai. Daſchu labu jaunu ideju un meldiju wini wareja
 aiſnemtees ari no wahzeefſcheem. Tikai tà mehſ waram ari iſſkaidrot ſa-
 mehrà loti neleelo dseefmu ſkaitu par wahzu warmahzibu, bargeem kungeem,
 gruhteem darbeem u. t. pr. Tikai wehl pehz diwi ſinti gadeem, ordens-
 meiſtara Woldemara Brügeneja laikos (1394—1402), ſemneeki tika nodoti
 pilnigi ſawu muifchneeku teeſai. Ruſows ſawà kronikà gan ſtahſta, ka ſem-
 neekeem mirſtot muifchneeki daudsreis panehmufchi wiwu mantibu, un tikai
 bagati ſemneeki warejuſchi pee reises iſpirktees no bargeem meeſas ſodeem.
 No otras puſes ſchee aiſrahdijumi atkal leezina, ka daſcham labam ſemnee-
 kam tomehr bijuſi ſawa manta un ka muifchneeki no ſawas puſes ari naw
 bijuſchi tiſ bagati, ka wairs nekahrotu pehz ſemneeku nabadſigàs mantas,
 Turſlaht, naw jadamà, ka jau wiſi wahzu muifchneeki bijuſchi tahdi war-
 mahſas, un ka wiſi latweeſchi buhtu bijuſchi wergu ſahrtà. Dauds latweeſchu
 bijis ari Rigà un zitàs pilſehtàs, kur wiwu ſtahwollis bijis labaks,
 kà uſ laukeem. No muifchneekeem wajati, ſemneeki paſtahwigi behguſchi
 uſ pilſehtàm, ſewiſchki uſ Rigu, glahbtees, kadeht ari laikam Riga

tif labpraht teef daudsinata tautas dseefmās. Bes tam wehl Rufowa kronikas „landfrye“ starpā bijuschi ari newahzeefchi, t. i. latweefchi un igauni, kas bijuschi tautas dseefmās daudsinatee bajari, kuri wehlfatu buhs faukti par leimaneem. Rufows stahsta, ka fenaf bijis paradums neween pee leimaneem, bet ari pee semneefkeem, fewischki rudenos farihlot fwehtkus, us kureem usluhgufchi sawu leelfungu ar junkureem. Tahlat kronikas pahrmet mahzitajeem, ka schee tif ween ruhpejuschees, ka braukat apfahrt weefodamees gan pee junkureem un leimaneem, gan ari pee da, scheem semneefkeem. Tapat ari leelfungu dsihres lihds ar fungeem lihgsmo. juschees deenestneeki, tikai pehdejeem bijis jasehd pee zita galda. Wisas schahdas weefibās tizis koti daudf dserts fewischki alus, jo wihus (Vyn, laikam ari degwihus), ka leefas, wehl nebij eefarajis pilnigas pilsonu teefibas. Ari tautas dseefmās alus teef nefamehrojami wairaf daudsinats, nekā „brandwihus“. Kahdu lomu schajās dsihres spehlejusi dseedaschana, lai stahsta pats kronikas: „Pehz maltites (Maltydt) tikai wehl ihsti sahla riht, dseedat un danzot (dantzen). Kuresch no jauneem zilweefkeem prata usdseedat un krallinat (quinekeleren) wislabafās bestaunigas dseefmas, (Bolen leder) tas tifa wiswairaf mihlets un zeenits. Bestaunigas dseefmas sche tifa peefoptas no wisas pafaules, jo winas tifa leelā godā turetas un dseedatas tapat no wezeem, ka no jauneem. Tahdu paschu lihgsmoschanu un dseedaschanu Rufows wehl peemin pee Jahna ugunim. Wisas leezina par labakeem apstahkeem tautas dsejas usplaukschanai. Ari wahzu eefpaids us muhsu tautas dseefmām pehz schahdeem kronika pasflaidrojumeem isnahlf gluschi dabigs un saprotams.

Pee muischneefkeem tomehr pastahwigi aug fahre dsihwot arween lepnaki un bagataki un wisam tam, sinams, janoteef us semneeka rehina. Ordensmeistera Hermana Brūgeneja laikos (1535—1549) pehdejee saude ari jau sawas glahbschanās teefibas pilsehtās. Widejo schkiru latweefchi, ka domajams, pa leelakai dafai pahreet wahzeefchos, bet masturbatee laikam pamasam paleef par dsimtkaudim. Lihds ar to ari beidsas muhsu tautas dseefmu feedu laik.

Droschakas sinas par muhsu tautas dseefmu faturu mehds dabujam tikai ar 17. gadu simteni. Pascha mineta gadu simtena sahsumā raksta Wilandes preesteris Dionisijs Fabrizijs: „Wimu dseefmas pastahw gandrihs tif no disticheem, kas teef fastahditi pehz silbju lihdsibas: pa leelakai dafai winas ir asprahstigas un isteiz domas diwos pantinos“. Teefcham buhtu gruhti tif ihfos wahrdos wehl labaki aprahstit muhsu tagadejās tautas dseefmas.

Kamehr Fabrizijs mums karakterise dseefmu faturu, tikmehr Fr. Me-nijs (1632. g.) dod pahrslatu par meldijam un dseedaschanas fahrtibu. To wisada sinā wajadsetu eewehrot muhsu tautas dseefmu meldiju pehtitajeem. Winsch peewed ari weenu dseefmitnu ar notem. Pehz faturu un rituma schis peemehrs naw schkirams no muhsu tagadejam dseefmām.

Ne dauds wehlfu ari Einhorn's raksta par ſchām „deewu himnēm“, pee kam wiņa peemintee deewi wiſi ir faſtopami ari muhſu tagadejās t. dſeeſmās. Einhorna laiķa beedris G. Manzelis raksta ſawā ſprediķu grahmatā, ka latweeſchi dſeedot par mahmulinu un kumelinu. Ari ſchee wahrdi ir jaatſiħst par koti karakteriſtiģeem muhſu tautas dſeeſmās.

Tā tad ari wehſtures leezibas peerahda, ka 17-tā gadu ſintenī latweeſcheem bijuſchās tahdas paſchas tautas dſeeſmas, kā tagad krahjamās un iſdodamās. Un tā kā nu minetee autori neraksta, ka ſchis dſeeſmas buħtu taiſni wiņu laiķos zehluſchās, tad jadomā, ka ari wiņi tās tura par wežām. Tahdas paſchas tautas dſeeſmas laiķam buħs jau dſirdeģis ari muhſu kroniķis Indriķis.

Ja jau nu muhſu nowehrojumeem un wehſtures ſinām ir taiſniba, tad ari paſchās tautas dſeeſmās buħs uſglabajuſchās leezibas, kas ſchis domas apſtiņina un paplaſchina. Wiſpirms dſeeſmās teef daudſkaħrt peemintets wiņu wežums.

Dſeeſmu deħt, ſweſchi laudis,

Enaidina netureet!

Dſeeſma mana padſeedata,

Neba mana darinata;

Wezu lauſchu darinata.

Manis jauna padſeedata.

Dſeeſmin mana, kā dſeedama,

Ne ta mana pamanita;

Wežā maħte pamahģija,

Wiſkraħſnē tupedama.

Dſeedataji jau aiſmiruſchi dſeeſmu ſaħkumu un peeſchir to pat deewibām: Laimai, Maħrai un Meſchu maħtei.

To (dſeeſminu) rakģija mahmulina,

Kad guleju ſchuħpuli;

Ar' mahmina neſinatu,

Kaut Laimina neteiķuſi.

Kā es koſchi nedſeedaſchu,

Maħra dſeeſmu teiģejina.

Teiģ dſeeſminu, Meſcha maħte,

Tu dſeeſminu dauds ſinaji:

Tew ſtaħģija laſģigala,

Kruhminā ſehdedama.

Tomehrt tautas dſeeſmu ſeedu laiķos ir neween dſeedatas wežas, bet ari „darinatas“ jaunās dſeeſmas.

Smejat, laudis, dseefminai,

Nesmejat walodai:

Dseefmin mana isdomata,

Walodina Deewa dota.

Mahku deet, mahku lehft,

Mahku dseefmas darinat.

Jaunas dseefmas leef ari eenestas no „tahtas“ waj „fweschas“ semes.

Saki dseefmas, bahlelin,

Jaunakam mahfinam,

Tu staigaji tahku semi,

Tu dseefminu dauds dsirdeji.

Dseedat, meitas, ar manim,

Man bij dauds fkaistu dseefmu;

Pa weenai falafiju,

Sweschu semi staigadams.

Ka tahtas un fweschas semes ir sche neween daschi Latwijas apgabali, bet ari tahtaka Latwijas apfahrtne, to war redset no wairakam tautas dseefnam, kur ir mineta zeloschana pa Kreewiju, Poliju, Igauniju, fewischki pa leischu un pruhschu semi. Ur wisam minetam mantam top daudsinata ari prezeschanas. Ta tad dseefmu aishemshanas ir pilnigi eespehjama. Kronikas wehl stahsta, ka pehz Iaimigeem fareem latweeschki arween weduschki lihdsa faguhstitas kaiminu tautu seeweetes un behrnus, kas ari wareja pahrwest jaunus dseefmas un zitas tradizijas. Teoretiskos aishahdijumus un wehstures sinas pastiprina ari paschas tautas dseefmas.

Pehz leitischka es dseedaju,

Pehz leitischka gawileju,

Pehz leitischka es nesaju

Sawu fihlu wainadsinu.

Dsirdu leiti gawilot

Sawa tehwa semite.

Igauniski strasdinsch dseed

Rigas torna galina;

Es ar gribu mahzitees

Igauniski gawilet.

Ko tu faki, wezais brahl,

Es grib nemt igauneeti:

Igauneete fkaisti dseed

Ur wehrscheem ezedama.

Es wareju sadseedat

Ur Wahzfemes meitinam.

Tà dseedaja openeeschi,
Kà wahzeeschi basnizâ.

Diwas ween man dseefminas,
Kà tam Wahzus nabagam.

Wis' istaba flusu stahw,
Manas dseefmas klausidama;
Māna dseefma sweedru dseefma,
Gan es pati atdseedaschu.

Wistuwaku latweeschu dseefmām, kà sinams, stahw leischu un igauku dseefmas un tas ari wisflaidrafi ir redsams no paschām tautas dseefmām. Tà tad nekahdā sinā newaram noleegt fweeschu tautu eespaida us muhsu tautas dseju. Kà zitas muhsu kaiminu tautas, tã ari latweeschi jau no sen-seneem laiskeem tifa aiskemti no wispahrigām kulturās strahwām. Tikai pa grehto klausibas laiskmetu bija latweeschi us laisku pa datai atfweeschināti no augstakas kulturās dsihwes. Aiskemtas dseefmas mehš ari newaram šaukt par weenfahrscheem tulsojumeem. Winas teef tã pahrdsejotas un lokalisetas, ta naw wairs šchiramas no pascheem tautas raschojumeem. Tadeht ari tikai pehz ilgeem pehtijumeem jaunaku laiku etnografeem ir isdewees peerahdit wisadu tautas tradiziju zetofchanu no weenas tautas us otru.

Pehz schām sinām par fweeschu dseefmu aiskemšchanos waram pa datai ari wehrot paschu dseefmu wezumu. Upmehram tai paschā laiskā, kã pee latweescheem, ari pee igauneem, leischeem un freewu semneefkeem nodibinajās grehtee klauschu laiki. Kã latweeschi, tã ari minetas tautas schini laiskā buhs mas nodarbojuschās ar dseefmu fazereschanu. Tã tad dseefmu aiskemšchanās no schām tautām sihmejas us senakeem laiskeem. Us tahdeem pascheem seneem laiskeem war ari tifa sihmeteš senpruhschu, potu un sweedru peemineschana.

Tomehr par wisdrofšakām dseefmu wezuma leezibām mums jaatsihst. Kã jau teiktš, tee dsihwes noteikumi, kuri paschās dseefmās top apdseedati. Wispirms latweeschu seme tautas dseefmās ir bagata ar milsigeem mescheem. Sewischki beeschi top daudsinati ofolu un leepu meschi un neretis ari „klaweenas“ un „ahbeku lihđumini.“ Tikai no zil nezil eewehrojameem leepu mescheem wareja dabut peeteefoschi dauds kriju, kas šainneežibā tifa patehretas preefšch meitu puhreem, schuhpukem, šamanām un žitām mahjas leetām. Meschos dsihwoja neween breeschi, lahtšchi un wilki, bet ari šumbri, mescha zuhklas, luhšchi un zaunes. Šaudis dsihwo wismihlafi pee upemšuras, lihđš ar tã šauktajeem „mescha zelem“ ir šwarigakee šatiksmes želi. Bes semkopibas šaudis wehl deesgan eewehrojamā mehrā nodarbojas ar drawneežibu, šura top daudsinata par sewischki eenesigu. Šwarigakā labiba ir rudši un meeschki, bet bes teem sehj wehl fweeschus, ausas, linus, grišus,

firnus, lehzas, pupas un kanepes. Swarigakās no saknēm ir: kaspōsti, rahzeni un ruffi; dauds masaf top daudsinati burkani, sīhpōsti, kīploki, pēterfīhti, dīlles, kahti. Tīkai rahzenu weetā wariantos ir eeweesufchees ari kartupeli. Ahbolīnšch auga tīkai plawās un netop fehts tīhrumos. Ne-retis top daudsinati ahbeku un apīnu dahrsi. Pīlnīgi šweschi ir bumbeeru fokī, potetas ahbeles, pluhmes, kīrschi, jāhnogas un ehrtšchlogas. Tīkai pahra peemehros, kas waretu sīhmeteēs uf jaunakeem laikeem, ir runa par „kēsbehrem“ un ahbeku „poteschanu.“ Pawīsam neesmu pamaniis beeschu, gurku un putras ahboku (kīrbīschu), zigorīnu.

Dīshwojamas ehkas ir wehl loti weenkahrtšchas, ar atmena „pawīlām,“ jeb pat preedes „pamatu“, mahla kulu, apatu fokū greesteem un laikam ar aīsbīhdamām luhkām logu weetā. Škursteni (sinams no fokā) wehl loti reti, ja pawīsam bījufchi pasīhstami. Tīkai bagatneeki lepojas ar „dehtu“, greesteem un grīhdu, „glahschu“ logeem un durwim. Upgaišmoschanai noder škali un pee bagatneekēem ari šwezes, kamehr lampas ir wehl pīlnīgi šweschas. Galdi top īsgreesti ar figurām (rakstīti), nereti ari pahrwilkti ar wafkeem un parastī klahi ar „galdauteem“ jeb „galddrahnam.“

Simteem, warbuht pat tuhktoscheem dseefmu peemin malschanu rokas dširnawīnās, kamehr tīf peežas, fešchas pasīhst fudmalas. Swarigakee musīkas instrumenti ir fokles, stabule, taure un bungas, retis top wehl mīnetas piwoles, armonīkas it nemas.

Tauteešcha goda apgehrebs pastahw no „zauku zepurites,“ „bruhneem šwahreem“ un sahbaakeem ar peescheem. Bagatajeem ir pat „luhšchu kasschozīni.“ Tauteelis wairaf jāh uf feglota širga, nekā brauz, ja brauz, tad parastī kamanās, ne ratos. Nereti teef nehšats ari šobins pee šahneem.

Mahtes meita gehrbjas garos šwahrtos ar jostu ap wīdu un pahrpzezem nes „willainīti“ jeb „šagschu.“ Kahjās aun melnas waj dšeltenas kurpes. Uf galwas nes daschadu pušku, astru waj „wara“ wainagu, kas wispīrms laikam buhs noderejis tīkai matu kopā tureschanai, jo fenaf mati netīkufchi pihti. Wainags pee bagatneezēm ir wehl pušchkots ar fudraba un selta īsgresnojumeem un pat pehrēm. Dascha laba nehšā wehl „pīlnas krukhtis fudrabīna.“ Weena fudraba šakte ir tīkai wīsnabagakām.

Tahda apmehram ir latweešchu dšīhwe, kahdu mums raksturo leelum leelā datā no tautas dseefmām. Par tahdeem laikeem ne muhšu tehwu tehwi šīna šo stahstīt, ne ari wīša 18-tā gadu šīntena rakstneeki. Tīkai wehl 16-tā un 17-tā gadu šīnteni daschi Baltījas rakstneeki peemin waj nu šchahdu wezu dšīhwes apstahktu atleekas, jeb ari tīkai wezu kauschu atminas par šchahdu dšīhwi pee šeneem latweešcheem. Tā latweešchi buhs dšīhwojufchi apmehram no 13-tā lihds 16-tajam gadu šīntenam, un tā tad ari tās dseefmas, kur šchahda dšīhwe top apdšeedata, buhs zehluščās tanis laīfos.

Saimneeka meita, kas dseefmās wiswairaf teef daudsinata, tura par leelako laimi palift par bagatā un zeenitā bajara lihgawinu un kaunas no kalpa puifcha, kurfch eenem ne wifai zeenigu stahwofli, kaut ari neretis top daudsinats par turigu. Semes ihstee waldneeki ir fungi, kuri peeder pee wahzu tautibas un turas atfewifchki no latweefcheem. Dauds simteem dseefmu karakterisē ſchās iſchetras kauſchu ſchkiras: fungus, bazarus, fainneefus, kalpus — un tīfai par wairaf gadu simteneem pehdejās trihs buhs iſthdſinajuſchās ſem klaufchu juhga. Tīfai ſenaf, kad tautas dseefmas bija wehl daudſ maſaf paſihſtamas, daſchi pehtneeki wareja nahft us domām, it kà bajari buhtu tīfai latweefchu bagatneeki, jeb, kas wehl maſaf peelaifchams, wahzu muifchneeki. Starpiba ſtarp kungeem un bajareem ir iſteikta paſchās tautas dseefmās: p. p.: Tur dſer fungi, tur bajari, ſeme rihb danzot.

60. Dseedot muhſchu ſahf, pawada, beids.

Latw. tautas dseefmas, Kr. Barona ſakopojumā. — Latwju dainas I. Jelgawā, 1894.

Dseedot dſimu, dseedot augu,
Dseedot muhſchu nodſihwoju,
Dseedot nahwi eeraudſiju
Paradiſes dahſinā.

Deews dod man tā nomirt,
Kā nomira tehws, mahmina:
Dseedot man tehws nomira,
Dseedot mira mahmulina.

Dseedadama, lihgodama,
Brahſam wedu lihgawinu;
Lai dseedaja, lai lihgoja
Wiſu muhſchu dſihwojot.

Dseedadama ween ſtaigaju,
Kā irbite rakſtidama;
Dseedadama eetezeju
Tautu dehla ſehſtinā.

Wadat mani dseedadami,
Nēwadat raudadami,
Lai eet mana dwehſelite
Pee Dee wina dseedadama.

Dseedet, mani wedejini,
At p a k a t atbraukdami,
Nē juhs wairs wediſeet,
Nē juhs wairs dseedafeet.

Kas ſait man negulet
Baltā ſmilſchu kalninā,
Garam gahja raibas gowis,
Garam gani dseedadami.

Kas tur ſkani gawileja
Kapu kalna galinā?
Nihſ' mahſina gawileja,
Welu gowis ganidama.

61. Latweefchu tautas dseefmu dseedafchana.

Kr. Barona, — Latwju dainas, I. Jelgawā, 1894.

Tautas dseefmu dseedafchana jaunafos laifos wiſur gahjuſi loti maſunā, daſchos widos ta gandrihs pawifam iſſuduſi, gandrihs glufchi aplu-

fusi. Zitadi tas bija fenatnē. Bagatais dseefmu puhrs mums wehl tagad leezina, kà firmà fenatnē latweefchi bijufchi leelū leelee dseedataji un dseefmu zeenitaji. Uri wehl muhfu weztehwi un tehwi, waj pareisaki teizot, muhfu wezmahtes un mahtes dauds wairaf dseedajufchas, un tās wairafās dseefminas un sinas par tautas dseedafchanu mehš tikai wehl dabujam no firmeem wezifcheem. Galwenās no schim finām sche ihsumā lafitajeem pasneegsim.

Senaf katram gada laifam, fatreem fwehtkeem, godeem, darbeem un watas brihscheem bija neween fawas ihpaschas dseefmas, bet ari fawada dseefmu dseedafchana, fawadas meldijas. Pehz gada laikeem fewifchki ischfchiramas schahdas :

Gawilefchana. Tiklihds pawafara filda faulite un deenwidus un wafaru mihkſtee wehji atfedsa balto sneega fagfchu no semes mahminas mihliga waiga, un daba fahla mostees no zeetā seemas meega, un zihrulis trilinadams pazehlās wirs druwas, tuhlin atfkaneja ari malu malās lihgsmas gawifu dseefmas no zilweka kruhts. Schee pirmee gawiletaji bija gani. Bet gawileja ari wehlaſ un laifam wifu wafaru zauri.

Rotafchana. Drihs seme tehrypās ar jaunu salu sahli un kofeem plauka smarschigas lapas. Tu ari ſeltenites jaukos, remdenos pawafaru wafaros pulzejās no tuwejeem zeemeem kopā uſ finamā, gadgada aprastā kalnina. Tās ſen jau ilgojās ſadseedat kopā leelakā barā, jeb „rotat.“ Tās ari it labi ſinaja, ka wafarā dseedot balſs tahtu ſkan un tahtu tautas fairina. Un pateefi, fawām diſchen-dailajām dseefmām un ahrdigo walodinu, dseefmu wahrduš teizot, dseedatajas tahtu jo tahtu trizinaja fluſo, tihro pawafara gaiſu, un ſatrhizinaja juhsmigi ari daſcha laba ſirdi. Ziſ daſchs jauneklis noſlauſijās un noluhkjojās ſew lihgawinku daito dseedataju pulkā. Ka winkſch pareiſi darija, to apleezina pate tautas dseefma, uſteifdama labu dseedataju ari par tikufchu un ſchaklu wifos darbos un freetnu tikumos. Schahdu kopdseedafchanu, ſas wilkās no pawafara ſahfuma lihds pilnajam seedu laifam, ſauza par rotafchanu.

Kà rotà? Pee rotafchanas iſwehleja no dseedataju pulka diwas labas dseedatajas. Schis teiza dseefmu wahrduš — weena ſihki, otra reſchi jeb rupji, labi paſtipri un ahrdigo walodinu lozit lozidamas. Wifas zitas rotatajas wahrduš neteiza, bet tikai duhza lihds, it kà peebafedamas. Jo gruhta loma bija ſihklajai dseedatajai. Tai wajadſeja ſkaidrā, ſkanā, wifam pulkam zaurdſirdamā walodā wahredus teikt un balſi lozidamai meldiju turet. Tadehl pehz ſahda laika, kad pirmā noguruſi, ſtahjās allaſch zita winas weetā, lai dseedafchanu waretu turpināt. Jo laba bija ſihkā dseedataja, jo jauki gahja rotafchana. Rotafchana bija beſ ſchaubas wiſdailakā dseedafchana, jo iſklauſijās pehz wairakām balſim. Tagad ta gandrihſ pawifam apklufuſi.

Lihgoſchana. Utnah! wafara ar iſto pilnigo ſeedu laiku. Plawas un druwās mirds un laiſtas neſkaitamām ſkaiſtām puķitēm. Rudſu lauki, wehſminai puhſhot, tā eferi lihgojās. Tagad ſahļās lihgoſchanas laiķs, kas weļtās lihds Pehtera deenai, kad dſegufe beids kuķot. Jo leela lihgoſchana bija no jaunajem Jahneem lihds Pehtera deenai, un ſahlu deena, Jahnu wafars un Jahnu deena bija paſchi iſtenee lihgoſchanas ſwehſti ar ihpaſchām lihgotnēm jeb Jahna dſeefmām. Tagad lihgoſchanas liķumus tiķ zeiti wairs neewehero, dſird lihgojot gan agrak, gan wehlaķ; ne reti aīsmirſt ir paſchu Jahnu naķti nelihgotu.

Kā lihgo? Lihgotaju pulķs iſwehļ ſahzeju jeb ſiķo dſeedataju. Œķi ir weena no labakām dſeedatajam, kam bagata dſeefmu wahzelite un laba ſkana baļķs, walodina. Sahzeja kaķru dſeefmu uſſahķ un weena pati iſdſeed pirmo dſeefmas rindiau. Tad wiſi pulķā to paſchu dſeefmu atſahķ, un ari wehļ nahķoſcho rindiau diwķahrtigi iſdſeed. P. p.:

Sahzeja: Eihtinſch liķa ſahlu deenu, lihgo! lihgo!

wiſi kopā: Eihtinſch liķa ſahlu deenu, lihgo! lihgo!

Eihtinſch Jahna wakarā, lihgo!

Eihtinſch Jahna wakarā, lihgo!

Sahzeja: Jahna behrni nomirķuſchi, lihgo! lihgo!

wiſi kopā: Jahna behrni nomirķuſchi, lihgo! lihgo!

Jahna ſahles laſidami, lihgo!

Jahna ſahles laſidami, lihgo!

Œitur ari druſķu ſawadaki lihgoja. Tā Œeķas draudſē Widſemē lihgotaju bars ari iſwehļ ſewim „eewilzeju“, labako dſeefmu prateju; eewilzeķa ſaka dſeedadama pirmo dſeefmas rindu weena pati, bet jau ar „lihgo“ wiſi ſahķ dſeedat un dſeed kopā ari otro rindu ar lihgo beigdami. Tad eewilzeķa no jauna weena pati nodſeed taķtaķo dſeefmas rindu, un ar lihgo ſahķot dſeed wiſi kopā dſeefmu lihds beigām. P. p.:

Eewilzeķa: Jahniķs fehda kalnināi, (wiſi) lihgo! lihgo!

wiſi: Sahlu naſta mugurāi, lihgo! lihgo!

Eewilzeķa: Nahķ, Jahniti, leķināi, (wiſi) lihgo! lihgo!

wiſi: Dod manami telitemi, lihgo! lihgo!

Dſeedaſchana pee lauku darbeem. Pagahķa Pehtera deena, ſahļās zeefchaks darba laiķs, ſeenu un rudſu plauſchana un ſawahķſchana un ziti lauku darbi. Kaķram darbam bija ſawas peederigas dſeefmas. Dſeedadami gahķa uſ plawu un druwu, dſeedadami nahķa no plawas un druwās uſ mahķām; dſeefmām ſaldija atpuķtas briķchus, dſeedot ſtrahdaja ne reti paſchu darbu, jo darbs to atķahwa. Tā aiſgahķa jauķais pawafaris, tā miķligā, ſiltā, lai gan puķtu pilnā wafara, lihds kamehr rudeni wiſus lauku augķus ſawahķa un lauku darbus beidsa. Daſchu labu briķtinu pawadija, gawilejot, rotajot, lihgojot, dſeedot.

Wakareschana. Atnahza rudens, atnahza seema ar faweem dashadeem mahju darbeem, lam atkal peekrita sawas dseefmas. Wakaret fahka wehla rudeni. Wakareschana ir wezu wezais eeradumis un ispildija daschus brihschus ihpaschi seemas laika. Us wakareschaniu salafas jaunias meitas festideenas wakara nodomatâ pirki un atnes lihds weena galu, otra putraimus, trescha peenu u. t. t., ko nu katra warejusi no sawas fainneezes isluhgtees. No fanestâs baribas mahju meitas wahra wakarinâs. Zitas strahda sawu rofas darbu un dseed. Us wakarinâm atnahk ne reti ari pati fainneeze, un salafas daschi jauni sehni. Pehz wakarinâm atkal dseed un puifchi naw flinki ar meitâm pajokotees.

Wakareschana nebija wifur tif weegli isrihkojama, ihpaschi tapehz ne, ka latweefchi reti kur dsihwo fahdschâs kopâ; latweefchu mahjas allasch tahlu zita no zitas isflaidâ. Bet dseedaschana tika kopta ari katrâs mahjâs sawrup, kad mahju seewas un meitas garos seemas wakaros sawu rofas darbu strahdaja un meitas puhru darinaja un lozija.

Kahdas dseefmas katru reis dseed? Ko augschâ teizâm, fihmejas wispahrigi us dseedaschaniu daschados gada laikos, ne us dseefmu faturu. Deefmas pehz winu fatura dseedamas pehz peederibas daschados dsihwes atgadijumos. Dauds, loti dauds dseefmu pehz winu fatura tahdas, lam plashaka wispahriga nosihme, waj kas, mas wahrdû pahrgrosot, tifpat labi dseedamas weenâ, kâ otrâ laikmetâ, weenâ, kâ otrâ atgadijumâ. Tadehk nebrihnesimees, ka gawilejot, rotajot, lihgojot (plashakâ finâ) un ihpaschi wakarejot dseed wiswifadas dseefmas.

Kâ mahzas dseefmas? Schahda fwabadiba dseefmu leetofchanâ, kad naw noteikta ihpascha apdseedamâ atgadijuma, nodereja jaunakâm meitâm par pastahwigu dseedaschanas mahzibu un atfahrtoja tam atminâ paschas dseefmas. Wezafâs meitas zita ais zitas flubinajâs, dseefmas fahkt un teikt dseefmu wahrdus; no winâm atkal mahzijâs jaunakâs meitas un meitenes un tâ pastahwigi kopa us preefchu dseefmas un dseedaschaniu. Kur truhka wezaku meitu un mahsu, tur scho robu ispildija mahle, kas „dseefminu dauds sinaja“, waj zita kahda wezaka feewa. Pat brahlis, kas, kâ t. dseefma teiz, tahlak staigajis, wairak dsirdejis un un peedsihwojis, fwefchâs semes jaunias dseefmas sakrahjis, palihdseja mahjâm bagatu dseefmu puhru peekraht.

Weentulibas brihschos, fewischki ganos, katra dseedataja mehdsa sawas tâ eemantotâs dseefmas wehl fewischki pehz paschas patifschanas sakahrto, „tinu dseefmas kamolâ,“ jeb „liku mahzele,“ lai wajadfibas laika, tautâs, kashâs u. t. t. tâs weegli atzeretos un no kamola schketinatu. Dseefmu wahzeles, kâ redsams, pehz dseefmu rakstura, daschadi apsihmetas weenas glabajas flaitajâ ahbetu, otras fuhro reibinoscho apina dahrsâ,

zitas salajâ lasdu, zitas atkal dseloschu nahtru kruhmâ, wehl zitas grubtajâ maltuwê, ja daschus pat netihrà mehfleenä, un t. t.

Weentulibâ daschs fazereja ari daschu jaunu dseefminu, kas ar laiku palika par tautas dseefmu, wismas fehrdeenite mums apleezina, ka pate Mahra winas koscho dseefmu teizejina, tà tad winas dseefmas ne no ziteem peenentas, bet no dsejas gara winai eedotas. Zita dseedataja atkal luhds „mescha mahiti,” lai ta mahzitu winai dseefmas, jo mescha mahtei teizot dseefmas dseedataja lafstigala.

Kâ augschâ redsejam, ari brahllis, t. i., wihreeschi wispah, senâk kopa dseefmas un dseedaschanu un, tahlak staigadami, pat palihdseja dseefmas isplatit pa wisu latweeschu semi. Un pateesi jauni sehni netif luhfojâs ween, meitam dseedot, bet ari paschi daschfahrt nehma dalibu pee dseedaschanas, kamehr isdseedaja few lihgawinu, kâ dseefma teiz. Uri fawruhpy teem dseedaschana nebij fweescha, kâ, p. p., peegulâ un zitur. Un fawu fumelinu puisis katrà isdewigâ brihdi ne masak, bet tikpat dsejifki daudsinaja, kâ meita fawu wainadsinn. Wispah no dseefmâm spreeschot, kas masakais, liktas puischu nutê, mehs atrodam tanis allasch daiku, kreetnu, dsejifku faturu. Tatschu puischi ir notahl newareja un negribeja pastahwigâ dseedaschanâ ar meitam mehrotees.

Turpreti otra fkanu mahkfla, instrumentala musika, bija weenigi wihreeschu peederumus. Jau masu ganu sehnu mihtakais laiku kawellis bija, taikit stabulites un tahschu taures, us kurâm tad, kâ nu mahzeja, stabuleja un taureja. Bet ta bija wahja mahkfla. Ihstenais flawenais, feno latwju stihgu instruments bija kokles, kuru fkanas tautas dseefma labpraht daudšina. Esot bijis ari eeradums, ka puischeem, kas rudeni domajuschki prezetees, pawafara un wafaras walaros japuhsch ahsha rags, waj taures, taifitu no behrsa tahses, waj no allschna misas. Zitos atgadijumos t. dseefmas peemin wara tauri.

Dseedaschana godos un dsihrâs. Wejos laifos godos un zitâs leelakâs sapulzês dseedaja ne tik ween seewas un meitas, bet ari wihri un puischi. Dseedaja gan wisî kopâ, gan atkal, un jo mihtak, pulks pret pulku, it kâ dseefmu karu wesdami. Pehdeja sinâ seewas un meitas allasch isdalijâs diwos pulkos, diwâs pretineefu pufês. Tahdas pretineefu pufes bija jo ihstâ weetâ, kad pee sapulzes, pee kopdarbeem, pee godeem, ihpaschi kashâs, kâ jau allasch, peedalijâs laudis jeb weesi no daschadeem zeemeem, daschadeem pagasteem, waj pat no zitas gubernas. Uri starp paschu zeema laudim netruhka pretineefu, fazihnitajos. Ubi pulki nostahjâs weens pret otu un eesahka apdseedatees. Dseedaja stingri pehz kahrtas: kad weena puse beidsa fawu dseefmu, tad tik dseedaja otra puse atbilledama tai preti fawu, un tà abas pufes allasch mainijâs. Derigu dseefmu nebij truhkums, waja-dseja tikai prast winas pareisi isleetat. Un galwenâs dseedatajas katrà

pulkâ „fahzejas,“ fchini finâ bija allasch pilnigas pratejas: dseefma pret dseefmu dereja, it kâ ihpaschi preeksch tam fadsejota. Kurâ puse tatschu gadijâs labakas fahzejas, ta puse dabuja wirsroku, palika uswaretaja. Bet allasch abâm pusem bij fawas kreetnas fahzejas, un tad tif preeka deht isspehkojâs, kamehr bij jamet meers. Diweem dseedataju pulkeem fazihnotees, gan labpraht weens otu aisslar, apdseed, fewischki usbruhf teizejam; bet apdseedaschanâ ween schis zihninsch nepastahweja. Uo fwara bija ihpaschi katra pulka dseefmu bagatiba, dseefmu daitums, fkanas, jaukas balsis un pareisa, fkaista dseedaschana.

Weeglaki nahzâs dseedatajam kopâ apdseedat weefus ktru fewischki, lai gan daschreis ari no pehdejeem dabuja fuhru atb ldes dseefmu preti. Meitas fawai apdseedaschanai it ihpaschi israudsijâs puifchus, kureem fihwi jo fihwi usbruka, waj nu tee fodu pelnijuschki, waj ne.

Wihru galda dseefmas. Sehrpili bija wihreem dsihrâs fchahds eeradums. Jslasijâs 12 flawenako wihru un nosehdâs ap osola goda galdu. Namatehws uslika us galda alus spanni, ko fauja par sara kannu, tapeh3 ka tai weenos fahnos bija sars ar zaurumu, pa kuru wareja alu eeleet masakâ, dseramâ trauzinâ. Schis dseramais trauzinsch, kanna, bija ari no osola koka. Katrs no scheem 12 wihreem pee goda galda usfahka peh3 fahrtas diwpadsmiit dseefmas, wifas par osoleem. Ziti dseedaja ktru reis lihds. Sawas 12 dseefmas beidsis, tas tuffchoja alus kannu un laida to tahlak, un wif ziti dsehra pa rindai pakaf us fahzeja wewelibu. Peh3 tam usfahka fawas 12 dseefmas otrais, tad treschais un tã tahlak, un katram, fawas 12 dseefmas beiguscham, usdsehra wewelibas. Dseedaschana un dserfchana gahja apfahrt pa faulei lihds beidsamam diwpadsmiitajam wihram, kamehr wifas 12 reis 12 dseefmas no osoleem ween bija isdseedatas. Dseefmu, ko weens jau dseedajis, nedrihksteja wairs otrs usfahkt. Ja nu kahds neattapa fawas 12 dseefmas no osoleem ween usfahkt, waj eefahka dseefmu, kas jau dseedata no otra, tad tahdam ar kannu bij jaatstahj goda galds, un wina weetâ eenehma goda wihru pulkâ zitu fahdu, kas ar fawâm 12 osolu dseefmâm apleezinaja, ka winsch tahda goda zeenigs.

Waj fenaf bija ihpaschi apfahrtstaiguli dseefmineeki, kas tagad tifpat gruhiti apleezinams, kâ noleedsams. Wismaf muhsu fenece nabagi mums tahdus atgahdina. Tee staigaja pa mahju mahjam apfahret un apstaigaja ne fawu pagastu ween, bet tahlu jo tahlu ari fwefchus pagastus. Ja, pat leifchu nabagi wewelâ barâ kopâ muhs daschfahrt apzeemoja paschâ kursemes widâ. Prasti luhgtees nabags maises neluhdsâs, bet istabâ eene nahzis, fahka dseedat, finams, „Deewa“ dseefmu. Tam ari drihsaf neka nedewa, kamehr tas weenu waj wairaf dseefmu nenodseedaja. Eautini labpraht noklausijâs nabagu dseefmâs, fewischki, ja tãs bija masaf pasih-

stamas, kà, p. p., tà fauktà Mosus dseefma: Mosus, tas Deewa wihrs, ir peegos rakstos lizis u. t. t., un nabagam tad bija labs meelasts. Jo laba meeloschanas nabageem bija daschados godos, ihpafchi kahsàs, kur winu nekad netruhka. Sche tee ari wairs nedseedaja „Deewa“ dseefmas, bet gan daschu jautru pahrgalwigu kahsu dseefmu. Warbuht, kà wehl fenak at-pakal „nabageem“ peekrita jo fwariga loma pee tautas dseefmu isplati. fchanas, pat pee dsejofchanas, kad fristigas dseefmas mas, waj ari nemas nebij pasihstamas; wismas kahda tautas dseefma fkan tà:

Man bij dauds fkaistu dseefmu,
Tàs apehdu pawafar:
Schim dseefmina, tam dseefmina
Par maifites gabalinu.

Sawas Deewa dseefmas nabagi dseedaja pehz ihpafcham meldijam, kas no basnizas meldijam atschihras. Tà tad schini finà nabagu dseedaschana ari muhsu tautiskas musikas pehtitajeem buhtu bijusi no fwara, ja ta pee laika buhtu eewehrota un usrakstita.

62. Kas mahza dseefmas?

Katw. tautas dseefmas, Kr. Barona sakopojumà. — Katwju Datnas I. Jelgawa, 1897.

Dseedi, dseedi, mah mulite,
Tew dseefminu kamoltsinsh,
Jf wafaru ritinaji
Pa weenam zelinam.
Dseefmin' mana, kà dseedama,
Ne ta mana pamanita;
Wezà mah te pamahzija,
Niskrahshnè tupedama.
Dseed', mahsin, dseed', mahsin,
Wedts tautas schoruden;
Ustahj sawas fkaistas dseefmas
Jaunajam mahsinam.
Safi dseefmas, bahlelin,
Jaunakam mahsinam,
Tu staigaji tahlu semi,
Tu dseefminu dauds dsirdeji.
Kad es dseedu, koschi dseedu,
Kad es raudu, schehli raudu.
Kà es koschi nedseedaschu,

Mahza dseefmu teizejina;
Kà es schehli neraudaschu,
Kad es biju sehrdeenite.
Mihka Laima, Deewa meit',
Nahz dseefminas darinat.
Teiz dseefminas, dseedi pati
Par jauneem, par wezeem.
Teiz man dseefmas, mescha meita,
Tu dseefminu dauds sinaji,
Tew pateiza lastigala,
Kruhminà sehdedama.
Wifas manas labas dseefmas
Zeta widu aishgahjuschas;
Gan es zitas salassichu
Swe schu semi staigadams
Wifas dseefmas isdseeedatas,
Kur mehs zitas dabusim?
Eesim dseefmu kambari,
Tur mehs zitas dabusim.

63. Klehts.

21. Вилеңштейна — Die Holzbauten und Holzgeräthe der Letten. 1907. Cuskojums Salkti. Nr. 2, 1908. Riga.

Wahrds flehts, leitiski kletis, zehlees no flawu klet. Senpruhšchu klenan (buhda, peebuhwe), fastopams wahzu-pruhšchu wofabularijā jau no 15. gadu simtena sahuma un wahziski paskaidrots ar Kleet rahdas buht no pawisam zita jelma un warbuht dauds mas lihdsinas tam, ko flowe-neeschi apsihme ar chlewina, masa mahja (kreew. хлѣвъ, stallis, augšlatw. flahws un flahwa, aitu kuhst).

Sirmā senatnē latweeschu kustamais ihpašchums bija loti neezigs, tā ka preekšč ta atsewiščka mantu usglabajama telpa nebuht nebija waja-dšiga. Ar namu pilnigi peetika; tur tas wareja eewetot un usglabat wišu šawu mantu. Wehlašos laikos nama tuwumā tiša buhweta masa atsewiščka ehka. Weena waj ari wairakas šchahdas masas flehtis ir wehl schobalideen fastopamas kā atsewiščkas ehkas pee augšlatweescheem Austrum-Widsemē. Ari tagad wehl semneeku sehās ir parasts, ka netif ween šaimneekam, bet ikkatrai atsewiščkai gimenei, prezetam kalpam, ir šawa atsewiščka flehts. Bet agrak atsewiščki buhwejamās masas ehkas tagad mehds buht sem weena jumta; tā kā kalpeem flehti mehds buht ikkatram šawa atsewiščka nodala. Kalpu flehts semneeku mahjā beeschi ween nemehds buht til tuwu dšihwojamai ehkai, kā šaimneeka flehts. Pehdeja ir leelaka, tai ari ir wairakas nodalas un ta parasti mehds buht dšihwojamas ehkas tuwumā, dšihwojamai ehkai pretim buhweta, tā kā flehts durwis war zaur istabas logeem redset, lai no apšagschanas buhtu weeglaši issfargatees.

Saprotams, kalpu flehts ir dauds masaka, kā šaimneeku, un fastahw tikai is weenas weenigas nodalas ar weenam durwim un beš logeem. Šaimneeku flehts ir leelaka un fastahw, kā jau reis teikts, no wairak nodalam; katrai nodalai ir šawas atsewiščkas durwis. Raksturigi preekšč latweeschu un leišču šaimneeku flehtim ir tas, ka tām tufšcha pagrīhde. Upakšchejee bakki tadeht, šewiščki pee wežam flehtim, guš us ihpašcheem leeleem un augsteem afmeneem, lai pa ehkas apakšču waretu wehjšch un gaišs zauri wilkt. Ar to ir gahdats, lai graudi flehti no semes mitruma nepeletu, bet ušturetos šausi. Šcho telpu sem flehts grīhdas šauz par paflehti; daschās weetās paflehts mehds buht til ehrtā, ka zilweks tur war weegli zauri isliht; paflehti usglabā daschadas šaimneezibas leetas, lai tās no leetus un gaiša nebojatos. Otrā raksturiga eeshime pee latweeschu flehtis ir — us stabeem gulofschā preekščflehts jeb leewenis, leewenes. Leewenis — drufšu šchauraks waj plataks — steepjas gar wišu ehkas fronti un noder pa datai par peeleeamo weetu daschadām leetām, pa datai kā darba

telpa sinamu feeweefchu un wihreefchu rotas darbu strahdaschanai. Schi ehkai un pagalmam omuligi-romantiflu iffllatu peeschkiroschà preefchflehts jaunakà laifà sahlf issust. Us preefchflehti wed pa paradumam wairaf fahpeenu augstas un deefgan platas trepes.

Pee flehts usbuhwes, kà ari pee wisàm zitàm buhwem, galwenais darba rihks ir zirwis; bet pee flehts buhwes ar fewifchku labpatifschanu teef leetots apsihmejums zirft (ar zirwi zirft). Parasti faka: flehti zirft, kas nosihmè tif dauds, kà taisit jeb darit. Ugrafos laifos latweetis, fur tif ween tas bija eefpehjams, luhfoja istift bes sahgeteem dèhleem, tatschu pee flehts buhwes tas nebij tif weegli eefpehjams. Jau fen gadus flehts grihdu taifa no dehleem un pee tam wehl no fpundeteem, jo tifai tà war aiskawet graudu isbirschanu pa grihdas schkirbàm. Peerahdijumam pee-wedu fekoscho tautas dseefmu:

Es sawàm mahsinàm
Sahzu dehfu flehti taifu,
Lai wehjinis zauri puhfch,
Lai nepeli fudrabini.

Dsejneeka fantasija atrod eemeslu, ari flehts needru juntu zildinat — faufuma deht, kaut ari jumts schini gadijumà masaf kriht swarà.

Es sawai mahsinai
Juhras needru flehti daru,
Lai wehjinis zauri puhta,
Lai puhrinis nepeleja.

Dehdejà laifà flehts durwis teef ar ektas krahsu krahsotas; pa datai to dara fkaistuma deht, pa datai, lai fokù faudsetu no gaifa eefpaideem. Senos laifos schahds gresnumms nebija parasts.

Latweetis usglabà flehti wisus sawus raschojumus: labibu, firrus, miltus, putraimus (leelafos un masafos toweros, spainos, muzàs un tih-nès), linus, kanepejus, peenu, sweestu, feeru, maisi, schahwetu gatu (peh-dejo labprahf labibà) un zitus ufturas lihdselkus; tad wehl dsijas, audeklus, drehbes un fegas, neapstrahdatas ahdas un gatawus apawus, gatawas ahdas, wehrtigafas dselsleetas, ari fokà traufus, puschatawus leetas fokus preefch wehlat taifameem traufteem, fainneezibas rihkeem u. t. t. Us flehts augfchas glabà laschofahdas, tihklus, pirts flotas, sahrkus, luhkus un zitas leetas.

Semfopibai isplatotees, radàs wairaf labibas fugu un lihds ar to wajadsiba pehz wairaf graudu kastem. Graudu kastes tifa pagatawotas no teeweem aptehsteem bakkeem, jaunakà laifà ari no plankàm un teef fauktas par apzirni (no zirft). Uri te zirft nosihme ir diwejada no „ar zirwi zirft“ un „ar zirwi buhwet“; apzirnis tà tad ir faulfas rinki — aplahet buhwets. Pee augfchatweefcheem labibas kasti fauza ari par arodu, leitiffi

arodas. **A**ugschlātweētis wehl leeto nosaufumu firobs preefšch labibas fastem, akas grodeem un tilta pamateem.

Weena flehts nodata pa laikam peeder mahjas fainneezei un fainneeku behrneem ween.

Tautas dseja peemin flehti, kà to weetu, kur eeskanejušchàs zilweka firds wismaigatàs, wisintimafàs stihgas. Te us „selta“ wadscha karajas puifcha goda zepure; te mahsa domà par fwaineni, kuru brahlis few pahrwedis; te tautu meita runà par ta tauteefcha maises flehti, kurfch winu bildinajis. Tautu meita pahrbauda flehts telpas aušim, tamdeht ka azim pustumschajà flehti newar neka fklaidri faredset, lai sinatu, waj winai pee tauteefcha fagaidama ruhpuju un truhkumu pilna dšihwe, waj laba ištifschana. Tautu meita pahrmēt ari neustizigajam lihgwainim, ka tas „iflaidis no galwas“ fawu bildinajumu un doto folijumu.

Truhka, truhka mahminai
Reiše triju gabaliku:
Kuhiti gowju, flehti puhra,
Maltuwē malejinas.

Te kashas jau noswinetas, mahjas meitu pašchureif ar jauno wihru iswada. Puhrs teef isnefts un beedrenu foris dseedadams noscheshlo mahmukinu, kura lihds ar meitu atlahwufi aifwest ari datu mahjas ihpašchuma.

Simenes flehtij, tapat kà zitàm flehts nodafam, ir waj nu masi losini, waj ari pawifam naw logu. Klehti tamdeht wafarà ir wehfi, un ta labi noder gimenes peederigeem, wiswairaf meitàm, par gušas weetu farstajà laikà, kad istabà dauds muschu. Klehti pee walejam durwim mehds strahdat daschadus mahjas darbus.

Sekofschà tautas dseefmina dod mums eefpehju eeflatitees ta laika laulibas dšihwē:

Gailifcham lastu daru
Tautu dehla flehtinai;
Sabaf mani gailis zehla,
Ne tauteefcha mahmulite.

Tadeht ka flehts atrodas pawifam fawrup no kopejàs dšihwojamàs istabas, ta bija un ari tagad wehl ir, kà teift, gimenes dšihwes fwehtniza. Klehti laulatee laudis flufumà pahrrunà par fawas dšihwes ruhpeftem; us flehti aizina ari wistuwafò draugu intimeem pahrspreedumeem; te ari tautu dehls, tahlu no neluhgta flaufitaja aušim, luhds pehz tautu meitas rofas.

Klehti teef deribas norunatas. Klehti daschs labs behrns pirmo reifi eerauga pafaules gaismu un ari lihšis fche guf sahrkà lihds behru

deenas preetſchwafaram, kad ſahrku, ar putēm un ſalumeem iſrotatu, eenes iſtabā, lai aiſgahjejs wehl ſcho weenu pehdejo naſti wirs ſemes buhtu ſtarp ſawejeem, kuri to dſeedadami „wahkē“.

64. Wahrna latweeſchu tautas gara mantās.

fr. Silina. — Jaunibas Œelas, 1913. g. Nr. 10.

Wahrna bijuſi iħſtis Œatwijas putns jau no neapſinami ſeneem laiķeem, un taħda ta wehl tagad.

Senos un tāpat wehlaķos laiķos medineeķs wahrnu maſ eewehroja, to paſiħdams kā nekur nederigu, neleetojamu putnu. Wiſwairak to eewehroja arajs — ĵentropis, kaſ wiſu deenu riħķojās pa ſaweem lauķeem. Tapēķz ari latweeſcheem, kā ſemtopju tautai, wahrna bijuſi plaſķi paſiħſtama. Winaſ tikumus un daſķados jozigi wiltigos dſiħwes paneħmeenus latweetiſ eeteħrpa ſawās dſeeſmās un noſtaħſtos par ſcho putnu.

Tautas dſeeſma apķlata wahrnu uſ araja tiħrumeem. Pirms ta peemin dſerſķanu kā araja netikumu, kuru iſleeto wahrnas un ziti putni, „kuľdami“ uſ lauķa araja labibu. Sewiſķķi beeſķi ar wahrnām ſatiķās ķunga wagarſ, jo winaſ bij jaſin, ka lauķu noķopſķanas darbi eet ķaħrtigu gaitu. Wahrnas wagaru it kā paſina un neeeredſeja labpraħt, jo lauķus ſargadams taſ daudſ wahrnu apſķaħwa, waj ari iſliķa putnu beedekķus. Œe nu tautas dſeeſma eedomajas pa joķam, ka ari reiſ wahrnas nograhbuſķas ķunga wagariti ķaħdā weentulā lauķa galā un to labi peepuľķā „aiſ mateem turedamas.“ Kaħdā dſeeſmā wahrnas „iſkuľ“ (noper) arajinu „pee auſim turedamas.“

Wahrnas mehds daudſ bradat pa uħdens plantſķķlām, laiķam fleekas meklejot, kaſ peķz leetus iſleen no ſemes un ſaķraħjas gar plantſķķlām. Tāpat tāſ mekle ſiwis un wehſķuſ pa iſiħķuſķu ſtrautu dſelmēm. Wahrna, nodabujuſi wahrpu, to labpraħt pirms apmehrzē uħdeni, laiķam ſinadama, ka tad graudi garſķigaki un miħķſtaķi. Uſ taħda pamata radees ķaħds jozigs noſtaħſts par wahrnu, kaſ bruħwejuſi alu, rakſturojot winaſ dabu:

Wahrna reiſ ſadomajuſi bruħwet alu. Œa uſmeklejuſi meeſķu ruģajos wahrpu, aiſnejuſi pee ķaħdas peķķes un wahrpu ķaħdu laiķu mehŗzejuſi un waſajuſi pa dubķeem. Kaħd peķz winaſ domām aluſ biķis gaķawſ, tad domajuſi pameelot ari zituſ putnuſ ar gaħŗdo dſeħreenu. Tapēķz wina ķeħrkuſi pilnā kaķlā: „naħ-ķ! naħ-ķ!“ Kraukliſ piŗmaiſ dſiŗdeķiſ wahrnu ķeħŗzam un atſķreħjiſ; eebaħſiſ ſawu reſno ķnaħbi peķķē, taſ koķi ſlaweķiſ iſbruħweto alu, kraukſķķinadamaſ: „br-rangſ aluſ! br-rangſ aluſ!“

Pēķz ķaħda laiķina atlaiduſeeſ ſķagata, weeģlā ſeewa. Œa bijuſi nupat kā paħrnaħķuſi no ķreewu ſemeſ un tai bijuſi ķreewu waloda wehl

uf mehles. Uri wina eenehmufi fnahbi labu malku isbruhwetà alus, ari atradufi alu loti labu un freewifki fchadfinajufe: „хорошо пиво! хорошо пиво!“

Reis ari swirbulis isbruhwejis alu kumeta pehdà. Wahrna aifgahjufi weefos pee swirbula, bet alu naw atradufi ihsti labu un fchrkufi: „labafs fà uhdens! labafs fà uhdens!“

Tautas dseefmâ beeschi redsam wahrnu pee peffes. Tà, peemehram, apdseedot netihrigu zilweku, fa tas naw nomafgajees — fa tam „azis (gihmis) melnas fà fiwenam, wahrna peffi fajaufufi, nawu azis nomafgajis.“ Kahdâ zità dseefmâ kahds puifis wehlas feewas nemt, bet fchim mute nemasgata, jo „wahrna peffi fajaufufi.“

Wahrna eewehro katru neezigako atgadijumu dsihwajâ dabâ, waj nu fagaidot few isdewigu laupijumu, waj manot breefmas. Tautas dseefma kahdâ weetà attehlo fchis wahrnas ihpafchibas: wahrnas fihwi brehz un kraufki fraudfina, pamanijufchi jauna wihra zepuriti fapuwufchu kahrkleenâ.

Laudis tizeja, fa wahrna reds nahkotnes leetas un notikumus. Pro=tams, fa tàs tad weenigi lafas fopâ tur, fur fagaidama kahda nelaimè, lai to ismantotu few par labu, fà jau wahrna to wifur mehds darit. Tà, peem. Stufmanos wezi laudis tij, kad wahrnas ftipri fchrkdamas pulkeem fkraida pa kahdas mahjas pagalmu waj dahrsu, tad tas efot uf fliktu — waj kahds no mahjineefkeem mirfchot, waj zita kahda nelaimè notiffchot.

Loti daschadi latweetis faprata wahrnas balfi. Jo ta katrà laifâ atkariga no wahrnas ajumirfka juhtàm. — Ta gan weena weeniga fchrk=ftofcha flana, bet ta beeschi isweidojas wifados panehmeenos. Wispahrim laudis faka, fa wahrna fchrz, brehz, kahrz, fwarffchf. Bet fchis flanas tauta wehl iftulko daschados ifteizeenos. Te fchahdi interefanti tehlojumi:

Dschuhfteneeki faka, fa wahrnas brehzot: „fchwager! fchwager! fchwager!“

Wahrna pee kritufcha lopa nolaisdamàs fakot: „fche dahlderis! fche dahlderis!“ daschureis: „fahde par tahd' lab' lop'!“

Gaijà barâ laifchotees wahrnas mehds farunatees. Tà, peemehram, kahda wahrna prafot zitàm: „fo wahra? fo wahra?“ — zitas atbild: „fad wahris, tad redsès!“

Wahrna brehzot: „pehrn, pehrn wahrnai bij behrni! pehrn, pehrn, wahrnai bij behrni!“ (ufr. Druweeenâ).

Wahrna un dsegufe efot abas freeweetes. Dsegufe prafot: „купилъ?“ — wahrna fchai atbildot: „кралъ!“ Te jozigi raksturota wahrnas fag=liga daba.

Wahrna rahjot fawus behrnus, fas loti rijigi: „fahri! fahri!“ (proti, lai fchee neefot tiif fahri).

Tautas dseefma loti beeschi pakawejas pee wahrnas balfs, mekledama eemeslu wahrnas nemeeram; peem.: „Wahrna kleefta, wahrna brehza —

wilki wahrnu apstahjuschi," ar peesihmi: ja kungi sinatu tahdu wahrnas nelaimi — tee suhtitu simtu medineeku wahrnai palihgä. Daschureis t. ds. wahrnu issmej, ja ta dauds brehz, to sobojot: waj wahrnas tehwan muischa deg? waj schai lezamee kamsoli nodeguschy? waj schai no ligsdas olas issuduschas — ganu behreni isnehmuschi? Kahdä weeta tautas dseefma pasflaidro, ka „wahrna brehz sliktu laiku.“ Wahrna esot tuws rada gabals kalejam, jo abi diwi melni uu abi dsihwo meschä (tas tä bijis fenos laikos). „Wahrna kustina kaleja plehschas;“ kaleja lihgwina ogles dsehfsch, het pate ari melna ka wahrna. Wahrna usmana kaleja smehdi; ja ta deg, tad schi brehz. Puißis, kam frustamais wahreds Karlis, war gan dusmotees us wahrnam, tapehz ka wahrnas daudsinot wina wahrdu:

Eai Deews foda tehw' ar mahli,

Kas man Karli wahrdä lifa:

Kura wahrna purä skrehja,

Ta til Karli daudsinaja.

Wahrnas waloda ari esot: „Karli, Karli, atnes wahrnai schli!“

Us laukeem kusch kates war nowehrot, ka wahrnas turas weenkopus ar schagatam, sewischki seemu, mahjas dahrsos un pagalmos, tapehz taut. ds. — „kur täs melnäs wahrnas skrej, tur täs raibäs schagatinas,“ un kauschu sadshwë: „kur täs meitas pulkeem dseed, tur täs puischu dwehselites.“ Kad reis rudeni ziti putni gahjuschi us siltam semem, ari wahrna ar schagatu sadomajuschas scheem lihdsi laistees. Gabalä aisskrehjuschas, schäs atzerejuschas, ka schainneeki wehl naw kahwuschy lopus (parasti us laukeem lopus kauj rudeni, kad eestahjas pirmais stiprakais aufstums un pirmais sneegs uskriht — tä ap Martineem). Ubas greefuschas atpakal un palikuschas dsintene wisu seemu, tihridamas mahju pagalmus no kaujamu lopu atkritumeem.

Tautas dseefma apraksta wahrnu schahdi: „Silis tawis kusulinis, peleks tawis mehtelitis. Kas war tahdu nopelnit, tas war tahdu nehfat“ (E. D. 2558). Seemu, ja eestahjas mihsks laiks, wahrnas masgajas sneegä: „Gana wahrna masgajas, tikpat sila mugurina!“ (E. D. 1830).

Seemu, kad faule spithd us spilgti baltu sneegu, tad wahrna it ka alla paleef — mirkschäna azim, newaredama skatitees stiprajä gaismä. Tautas dseefma to tä attehlo: „Welë mahte, welë meita, welë mana lihgwina, wahrna alla palikuse, no ta leela baltumina.“ Täpat ari faka, ka gaischä faules deenä pate wahrna welejas — sneegs pawafara faule kuhst un wahrna masgajas, spahrneem peras pa pantschäm.

Jahnu dseefmäs attehlotä wahrnu dsihwe dabä ap Jahnu deenu. Jaewehro, ka juniija oträ pusë wahrnas jau lasas baros, jeb ka dseefmä teikts — täs fatup us Jahnischä garo degunu un wehl tur ruhme fraukscham.

Ūahkoſchà eewehrojamakà deena, fur tautas dſeefma peemin wahrnu, ir Mahrtna deena. Proti, ap ſcho laiku paraſti uſſneeg pirmà beſakà ſneega ſahrta. Un ſemes peleko rudena tehrpu — „Mahrtna biſſas“ (kà tautas dſ.) Mahrtniſch paſar oſolà. Peleſà ſeme nu wairs naw redſama — ta ſneega pahrlahta. Oſolà, kà latwju tautas ſwehtjà koſà, glabajas ſchis dabas „biſſas,“ lihds ſneegs pawafari noſuhſt un Mahrtniſch ſawas „biſſas“ atkal uſweſt. Kà jau weenmehr ar pirmo ſneegu, wiſi putni ſtipri uſtraukti, tà ari melnàs wahrnas, pahr oſolu pahrfreedamas ſehrj: „Kam tee krahmi (biſſas oſolà) karajas?“

Interesanti wehl daſchi tizejumi un ſakamwahrđi atteejibà uſ ſcho putnu:

Ja wahrnas tup ſneegà un fruhtis greeſch pret wehju, tad laiſs peelaiddiſees.

Ja wahrnas tup koſu galotnès, tad ſals. Ja wahrnu behrneem lihds debefbrauſſchanas deenai naw kuntſchi (wehderi) uſmeſti, tad tee paleekot par ſowahrneem.

Kad wahrnu behrni wehl naw lihds debefbrauſſchanas deenai no pereſta iſweſti, tad tee paleekot par „koſwahrneem.“

Debefbrauſſchanas deenà wahrnas kriſtijot ſawus behrnus, talab tàs todeen nedrihſttoi ſchaut waj zitadi trauzet, zitadi tàs atreebjotees trauzetajam.

Œai wahrnas nelaupitu ſoſlenu, pihlenus waj zahkus, tad tee pirmo reiſ ahrà laiſſhot janofwer.

Paruna: „Œas notiſs tad, kad wahrna ar diwriſſcheem brauſs!“ t. i. nekad.

Œatw. teiſàs un paſakàs wahrna beeſchi mineta kà weſelibas un dſiſhwibas ſahlu glabataja.

Kad bars wahrnu tup uſ lauka, tad mehds teiſt: „Œauſs wahrnu nolipis.“

Wahrnas wiltibu medineeka tuwumà rakſturo iſteizeens: „Wahrna egli notupeja, ſchahwejina gaididama!“ Œas ir, wahrna naw tiſ drihſ padſenama no koplàs egles, ſinadama, ka to tur medineekſ newar tiſ weegli eeraudſit.

Œaka uſ zilweku, ſas ehđot dauds plahta muti waj dauds ſchahwajas: „Œeplahti muti, eefkrees wahrnina ar wiſu ligſdinu.“

65. Œatwijas ſenatnes meſchs.

K. Kaſpar ſona — Meſchs un lauſs. Puhrs. II. Rigà, 1892.

Ja gribam maſleet eepaſihteas ar Œatwijas meſchu ſpozigo faturu, tad tuwoſimees tumſcham ſenatnes meſcham.

Noslehpumeem un schaufmàn wínsch apehno fawu apfahrtui. Galotnu sari rotajas augsti gaisã. Is wina eefscheenes, fur spozigas ehnas dezo pa diskenajàm telpàm, pluhst pafaku dseefma un teifsmu smarscha.

Dehrtona „lode“ no sehtàm un druwàm taunos garus aissibene us meschu. „Scheit wínu tehwu tehwi, scheit wínu mahtes mahtes“. Senzis to sin. Pa mescha beesumeem staigajot, winam spoku brihdi daschu labu reisu nirgu sejas pretim luhkojuschs, kehmi un spoki preefschã plahitju-schees. Osolã wínsch eeraudsijs Welnamahiti kuhkojam. Wifí peezi nagi tai uguni schkihla. Welnu wínsch redsejis leelfunga galwu karinot faufas egles galinã (t. ds. Kandawã). Drebuileem wínsch paeet steigchus garam. Meschs trihz un schalz. Gar sapraulejuschu zelmu dodamees, wínsch eerauga to „raganas wehmekeem“ aptaschkitu. Blakus tschuhffla us zina faule gosejas. Eglu sari paschkiras un lihgojas schurp turp. Kas tur rehgojas krummu notumfã, it fã dsihws kas tehlotos? Ta ragana, flauzene rokã. „Sperat wínu, trejdewini Dehrtoni, dsitã juhã, juhã dsitãs smiltis!“ wínsch klusu lahds un metas fahnis gar firmem osoleem un tumschãm preedem. Preedes bada fawàm adatàm us wifãm pufem. Sweedri pluhst. Gareem wilzeeneem wínsch eelpe sweku gaisu. Apfahртеjais klufums dod noslehpumibas, pat druhmibas eespaidu. Peepefschi sawadas flanas traugè mescha klufumu un fitas wina ausis. Isklaufas, it fã kahds wehrptu. Ta ir swehtã meita. Melnalkfni sehdedama wina sihdu wehrpj un schke-terè. Dihwainais flanus nosflan. Pahr tukschu noru meschmalã weh-fminas schuhschina. Gurdenums guldina gahjeju sihkajã fahlè. Puswiru azim wínsch wehl reds trihs swehtas meitas, „behnu schautejinas“, pa wezãm atmatàm staigajam, tad, schalzofcho koku pafakàm eemidfinats, wínsch fahl sapnot par spokaino meschu. Willkatschi ap wínu oschnajas, beedekli apfahrt plahtas, mudschi schnahz, splauj uguni, rahda nagus. Tatschu meschs ween ap wínu schnahz un krahschnojas sawos gresnumos, kureem Saule to apwellija, kad Dehrtonam weda wedeklinu no Wahzsemes schai semè. Osols sawus selta zimdu faules staros mirdsina, leepa mehlu wilnainiti pliwina, sihlee lahrklini purina fudrabotus preewetinus . . .

Gar meschmalu nahf bahrenite raudadama. Wina pabehga behgamo, jo „swechã mahte schautru sweeda“. Wina atzeras sawas ihstãs mahtes. Leepas galotnè tschulstoscha wehsmina flau, fã mahmulinas balfs. Pee leepinas ta peesehschas, fã pee mihtas mahmulites . . . Purwmalas eserã balta puke lihgojas un mahj. Trihs reises bahrenite aptef ap eseru raudadama: fawu mahmulinu schkeet wina mahjam. Bet tikai wehsmina glahsta winas waigus . . . Attahku purwmalã duhmi kuhp. Sehnam grosidamees tee preeschu galotnès isgaisf. Weku mahte tos kuhpina, behdu drehbes dedfinadama. Ta pati Weku mahte, kas panehma mahmulinu. Kur lai mehlè, fã lai atron mihtu wahrdu dewejinu? . . . Schurpu turpu

tejedama, wina uftef feltawotu lihgojam. Trihs Laiminas mafgajas. Weena aizina bahrenitti flahst un stahsta, fur mahmulina (t. ds. Tihnu-
schos un Sehrptle). Wina Saules meitai kahsas dferot Wahzsemè. Wefu
lailâ atlidofchot pahz pureem un mescheem, fawu behrnu apraudfit. Awots
burbulo. Bahrenite schehli paraugas uf mescha galotnèm, pahz furàm mahmu-
linai attezet. Tur zita nefa neredf, kâ Wehja firgus aiffchaujotees Wee-
futa kamanâs, selta groscheem aifgroschotus. Jo schehlaf tai metas.
Kapeh3 wina newar lihdsi braukt? Jo Wehja firgos wina tatschu reisè ar
Saulitti tiftu Wahzsemè. Bet — wina nopufschas — Wehja firgos,
Wehja ratos brauz tifai Saules meitas prezineeki: winai, bahrenei, jaeet
pa tekâm, fur wilfti kauz un meschazuhku ilfnes draudigi laiftas baltâ spo-
schumâ. Tatschu fawadu meeru winai eedwefufchi Laiminas wahrdi. Gar
ehnainu flawu ejot, wina dsird ofi ar flawu farunajamees. „Ko juhs diwi
runajat?“ wina wai3a. „Runajam leepas meitu jaunajam ofolam,“ atbild
ofis, wehdinadamees un galwu palozidams. Un fewi winfch nodudina:
„Paschulait ahra leepa jau lihgojas pretim ahra ofolinam“ . . . Deepeschi
feme atrihb. Dsird jahjam. Bahrenite peemuhf pee ofola. Zaur pawir-
ufschu fpraugu wina redf jaunus jahjejus tuwojamees ar weenu dihku
firgu. Jahj pasihstamas tautas. Kâ bruhflene wina peefarkft, tautu dehlu
eeraugot, un atraujas atpakaf. Tautas jahj garam. Te ofols eefauzas:
„Sche meitina!“ un mahj ar garu pasari: „Deews dod tewim, ofolinu,
peezi gadi nelapot, muhscham sihlu neredset!“ atfaka feltenite. Bet fpuldsi-
gâs aztinas nowehl ofolam wifu labu. Ofola pawehni tauteets zel bah-
renitti dihkaja firgâ. „Kruhmi, meschi schkiras,“ winai projam jahjot. . .

Mescha galotnes lehni loka wakara wehjsch. Kamehr apluft. Ga-
lotnite peh3 galotnites nostahjas. Dsestrums atwisno no gaischi starotâs
debef3. Saule, „mescha wirfu lihgodama“, fawus sihda fwahrkus jau
wehdina. Taisfotees laiwâ lehkt, wina wehl paguhst mescha galus appufschlot,
leepai selta wainadfinu wihdama, ofolam jofu dodama, behrsinam likdama
fudraba froni, mafajam fahrflitim selta greestu gredsentinu, alkfnitim rudu
wara wainadfinu. Ehnas steepjas. Uf mescha nometas krehska. Miglas
puhki kâ fpo3u bari fazekas is grawâm un lejâm, zaur kruhmu kruhmeem
fprausdamees. Beesa un dsestra ta ruhgst un lihgojas ap nodewigo ofolu.
It kâ gribedama bahrenites draudus ispildit, apfahret ofolu dambi dara
Miglas mahste. Jau fneedsas lihds pasarem. Lihgojees, ofolini, lai netapa
galotnè! . . . Spozigi taurini fahf lidotees. Druhmgas waidas atflan.
Pahz meschu kâ meteors pahrsleepjas leesmaina ragana. Is purwa isjahj
fposchi jahtneeki un nosuhd mescha tumsâ. Meschs pildas beedeftkem, fu-
reem ruh3 schaufmigi fpo3otees, lihds rihta gaisma auf.

Jau Saules meitas peezehlfuschâs, sihda deegus schkëtinat. Pirmee
selta pawedeent ritinajas pa balgansilajeem debef3 augstumeem. Saule ro-

tinajas ahtri us augfchu. Jau statgà ganu meita pa peerasojufcheem fruhmeem un flufu luhdsas Kruhmu mahtes, lai ganot awitinas, un Mescha mahtes, lai ari palihdsot peeflatit. Kad eefshot tautinàs, il pee fruhma seedu litfshot. Sirms ofols, rihta wehfmìnàm pretim fchalldams, leelas atbildi falam luhdsėjai. Osola runu furs pahtrauz eereedamees. Jauns tehwa dehls welganà rihta gaismas krehflà, jauna rokà, paeet garam. Sakas, bijis wistahfakajà wehra kaktà, fpostus raudsit. Bagatà Mescha mahte isgahjufchu nakti esot spruhdufi wina lamatu . . . Staidra un fila fwihiojas debefs. Saule fahf fchetinat fawu seltu pahr ganibu un ganu meitas feltainajeem mateem. Kruhmu pudurà lakstigala eepogojas. Seltentei wehl Mescha mahte prahtà. Mescha mahiti bilbinadama un lakstigalai glaimi atbildedama, wina dseed: „Teiz' dseefminu, Mescha mahte! Tu dseefminu dauds finaji. Tew stahstija lakstigala, fruhminà fehdedama.“ „Dulkeem dseed ahru meitas, neflan ahru osolin'. Gawilè weena Mescha mahte, wisi meschi nofkanej“ (Seze).

Klau, fahdas flanas flau is mescha! Un atbals dihwaini noflan pa mescha flufumu malu malàs. Lakstigala apflust un aiflaischas us firmas egles pufi. Kà milfis fchi ifsteepjas augsti gaisà, nopeetni mahj zitàm un fchalz it fawadi. Winas pakrehfli fehð mescha waldneeze, pati Mescha mahte, putnus flaitidama. Sauffchus wina tos fauz: irbes un flogas, mednus un rubenus, kraufius un paipalas. Egles wehdinajas un fwihst fwikus. Wehfsch fchnahfdams papuhfch zaur egles sareem, nopurinatedams fcheefuru, kurfch nowelas mihtlà fahle blafus semenes fahrteem waidfimeem.

Seelà Wehja mahte „peezehlufees“. Kofi fairschufstas un pufes pafemigi palokas. Rotadamàs ar trihzofoham lapinàm un semu nolihfufcheeni fahfu steebrineem, laipnigi wina fihlitei, wahlodsei, fchubitei pafchuhpo behrninus osola farà. Putni, winas fchuhpla dseefmàs fawas gawiles eelozidami, flandina winai pateizibas par behrninu auklejunu . . . Kur Saule mescha pakrehfli danzi ritina, wina, paklufu fchalldama, mescha flonu apbahrsta lapàm un feedeem. Weegli, flufeem fokem, pufu fmarfchu kwehpinadama, paeet garam, fur Saules meitas wihtolà fehdedamas wainadfinus wij. Gar namu, fur firma mahmulina guf deenaswidu, wina palido elpu aifturedama, nama durwis neklaudinadama. Bet baltà pufu flinà wina fchnahzofchos faros stabulet stabulè. Dufmiga tad metas uf roblopaino ofolu, tilhodama galotni tam nolauft. Ofols krahfdams un elfdams padewigi noleezas, zil ween fpehdams. Fchi padewiba falabina Mahti. Seedofchai leepai — nebehdadama par Saules afaràm — fahdas lapas noplufhufi, wina aifnes aumatàm leepu fmarfchu, fur Laima sem ahbeles pinekliti pin, fo mahtes meitu peepiht pee godiga tehwa dehla. Apafsch apfes pastahjufees, apfes lapas padrebina, un ar balteem behrsineem flufu

patschuffstejusi, wina dodas Wentas witnos, tos ziladama un raustidama. Da Wentu sahł austees un pliwinatees sposschs, balts audefls. Putu nihłtis, witnu schłeets, Wehja mahte audejtka. Paaudusees, pawitno rudsu laufus, papliwina mahkonus pahř druwam un ataugam, paputina smilřchu řahpas, kamehr — wiřu deenu aurejusi un garus meřchus lozidama peekufusi — wafarā lihđs ar Eetus mahti dodas pee meera řaufā egles galnā.

66. Łatwijas daba rudeni.

Kronwald a Uta — Rudens nahł, rudens nahł! Par peemiru. Rakřtu řrahjums iř Balt. Weřřinesřa pirmajeem gada gahjumeem (1869—1874). Riga, 1875.

I.

Radibas gresnumi un brangumi naw ap muřřu semes lodi wizaur weenadi pahřřlahti, jo leelum leela starpiba redsama starp řarsteem semes widuřřcheem un starp auksteem semes lodes galeem. Karřtā semes joslā řaule, řawus řtarus it řtahwu us semi laisřdama, dsemđina un isaudře diřwainus milřchus gan augu gan dřihwneeku walřtis. — řalnas pilnās joslās řtrautini un pat juřra it řā muřřchigi řastinguřřhi un tiř us iřřu břiđdi atwelđřinajas. ře řihwais řeemelis řauz řawu nahwigo řauřřřhanu un diřwaina řeemela blahřma aiřřeđř debesis zauram naktim. To řpraugu řtarp řřim abejam joslām iřpilda tee semes gabali, řuros mehrens řiltums mijas ar mehřenu řaltumu, proti mehřenās semes jolřas, no řuram řeemelejā ir mehř miřtam. řet řatras semes jolřai řinams řaws řořřhums, řaws brangums un gresnums. řee muřřu semes jauřřumeem peeder g a d s ř a h r t u m a i n a, řura řawā dřejas pilnibā wareni aiřřrahbj zilweķa omu. řit jauřř muřřu pawafaris, řchis mundrais řeedu neřejs jeb řeedomis, řad wiņř ar řawu řpeřzigo gaisnu usmodina burbulojofřos awotus, řchiglos řtrautinus un řřaiřtās puřites; řad wiņř par meřřu, laukeem un plawam pahřřlahj řawu řpirgto řalum řā řahđu mirđřofřu milřena wilnaini, řurā rořigās řaules meitas eeauřř gresnus jo gresnus rakřtus, řawu miřřlestibu puřu gliřtēs un řrahřās eelozidamas; řad zihřulis jau augřti pahři par wehl řnaudořřo řemes mahti lidinajas un no lihřřmibas aiřřrahřts drebulodams řawu augřřamzelsřhanās dřeefřu řřani un jautri triřina! řam gan neatřřustu řahđās deenās aiřřalufřā řirds? řam neřřuřtu, řeedomi ap- luhřřojot, omā un prařts aplenřti ar řweřtu ilgořřhanos peřz jaunibas daiřřumeem, peřz řpeřřa us diřřhanu zihřniřřhanos. řet neba tiřai řeedomā at- nahřřřhana, nele tiřai břeedięas wafaras iřplauřřřhana eeřřřtina muřřu řirds dřilumus — nē, to dara ari rudens nowiřřřhana un řřaiřřuma iřniřřřřhana, puřu nomiřřřhana un řatruřřeřřřhana. Rudens, wiř řura řaule řawu beidsamo spossřřumu iřřlaiřta, iřřpreřřřřina, un řuram řā neredřřamās roķa jau „galus“ eepinuři, eeanduři — rudens gan naw tiř bagats ar

smarscham un ziteem brangumeem kà wina preefschtetschi, seedonis un wafara; bet kantschu winsch ne tif jautrs, winsch tomehr jo dsiltsch un jo nopeetns. Rudens skumja sikhmuliba aisgrahbj zilweka firdi bahrgi, un ta eefilst it sawadi, kad apluhkojam tàs daschadàs sikhmes, ar kuràm rudens atnahfschana top paslubinata.

It ihpaschi muhsu tauta, fenakos laifos, rudens sikhmes jauki jo jauki jautrà garà un swehrtà apzerechanà tulkojusti. Tadehl buhs, kà man schteet, dascheem lasitajeem patihkami, kà sche drusku pahrunajam par rudens atnahfschana.

Rudens nahfschana ir rahma, lehna un flusa. Mehs wihu wiswairaf tif tad pamanam, kad jau tumshakas ehnas sahlf steeptees pahri par to apsegu, kuru semei apfahrt tefoschi faules stari katrà gads laikà fahimè. Da laukeem teef labiba plauta un krauta. Eefahkot gan tikai kahdàs weetàs, schur tur; bet droschà wafaras samana nu pagalam, jo eenahkufchàs wahrpas nosikhmè, kà radibas nowihfschana un nokalschana eefahkusees. Dseltenais steebru laufs ir faules stundenis augu walsti, jo pee wina tà kà ar azim war redset wafaras deenas un nedelas aistekam. Drihs sahkas wisur laufos tschakla rosschànàs, iskaps skandrais bals atflan malu malàs, spailes kriht schnahldamas, kuhltschi fazelas pa simteem un laufu zelinsch jeb taks kluhst redsams, kusch lihds schim brihdim bij it apflehts, kur paipala gahjejus mihligi sweizinaja un greese zauràm naktim fludinaja: „Bree st, bree st; bree st, bree st! rudsi bree st!“ kur kumelite, leelaztina, seedeja un kur wahrpas drauguligi klanidamàs schurpu turpu lihgojàs. Dehz nezif deenàm — luhlf, klaji rugaji wisur isplatas. Tahds ir tas pirmais rudena atgahdeens, kàs nopeetni peeklawwè pee zilweka firds. Radiba atkal reis sawu wareno darbu pastrahdajusi; nu ta atsluhst, eegrimst atpakaf eefsch sewis paschas. Bet no swehtschanas darba peekufusi, wehl pasmaida — un swehts klusums metas wirs semes.

II.

Ir tur augscham, sem plascha debefs spraisluma, klusums metas. Jau apklusufchas lihsgmigas putnu zilts dseefminas. Dsegusei un lastiigalai — abàm meldija wairs neeet; wafaras putnini sen projam.

Kur brauzat, sikhli putni,
Wahgischos fasehduschi?
Mehs brauksim tai semèi,
Kur ta filta wafarina.

Ari swehtelis, tas patihkamais mahju weefis, wihlfchas us zelu ziteem zetotajeem fezet; drihs ari dschrwes zela kleeedseeni atskanès debefs plaschà klajumà. Waj neefi deefgan apluhkojis tahlu, tahlu galejà filumà zetotaju barus, kuri garàs eeflihpàs rindàs steepjas projam! Augstu jo augstu gan zaur faulè spigulojofcheem gaisfeem, gan zaur pelekàm miglam un

dsestràm naktim aistef winu zelsch; bet zauri zaur naktim, zaur miglu un mahfoneem scho gahjeju jausmigà azs pareds ais juhram un tukfnescheem zereto dsihwibas semi. Waj tu schos Elistoschos, schiroschos putnus neesi pawadajis ar ilgoschanàs domàm? Teescham atradiši reti kahdu zilweku, kura firdi scho aigahjeju fleadjeeni nebuhtu stipru atbalki fazehluschi. Kuhf, tahdi tee rudens zeli, tahdas rudenim tàs balsis — balsis it là no zitas pa-faules atskanoschas!

Kaut finatu to fehtinu,

Kur aug manis arajinis,

Ur gulbiti aissuhttu

Dahri baltu wilnainischu,

Dahri baltu wilnainischu,

Treschu baltu paladfinu, —

Lai mahmina gultu taifa,

Lai raschani audfinaja.

Gan zihrulitis, mas putninsch, wehl pee mums palizis, bet winsch besdseefmigi gulkas pa arumeem un eschmalàm; pa selta fahrflu lejiniu irbites tschakli tekà dseltenàm kahjinàm un winu raibàs spalwinas laistit laistas starp rugajeem faulgosì — moschàs aztinas us wisàm pufem schigli un jautri apfahet metot. Tik strasdu bari fazel brihscheem labu trofni pa ganibàm starp lopeem un pee dihscheem, druhsmàs tschalodami. Besdeligas it uszihtigi mahzas lidinatees, juntu tschufuros ffolu turedamas. Sawus sprahnus neapnufschu wingrinadamas, ari schis zenschas us aiseeschanu un arween jo retaki dabujam dsirdet to preezigo widfchinaschanu. Winàm aisejot pats bahrgais rudens pee mums apmetas.

III.

Bet rudenim nahkot wehl safo pa laueem eschas un grahwmalas. Dat retas rudsu pufes jeb filàs sihdenes stahw ka fehrdeenites, mehku (filu) wainadfinu us semi noleefuschas, rahtni fweizinadamas to, kas winu augu-minu apluhfo. Bischu krehslini un tihteru sahles ar fawu sahligo froniti — schur tur pa zekmalàm wehl redsami. Dahrsos ir pufes wehl daschadas,

Starp winàm dseltenà faules greese, schi flakà faules luhkotaja. Ap fmarfchigàm ahbolina galwinàm atahlà lidinajas wehl taurinsch kahds; traipità faulsgofnina lihgojas pee fmilgas turedamàs, un skalaki nekà paschà wasarà atskan fifenu dseefmas. Kautschu lauki teef nowahkti, notufschiti, tatschu tur wehl dascha laba dsihwa dwaſcha roschnà. Sakitis, Jahntitis, tihfojas peh; droschas, flufas gulas weetas; lauku pele fskraidakà tekà schurp turp, un lihds ar winu ari lauku wardite, kuru fwehtelis wairs neapdraudè; swirbulis, dihzeneefs, spurdsinams fskrida no weena lauka us otu. Dabà wehl pilni, apklahti galdi preefsch daschadeem kustoneem. Gan

karajas pee laufu pušites jau dascha nowihtufe lapina, gan falna jau aif-
grahbusi nakti daschu taurinu, — bet nefas to wehl dauds neeegaumè.

Schinis deenàs, rudenim nahkot, wifs gluschi pahrluhdis ar spodribu
un gaismu. Sudrabainee staipekli peld silà debefs klajumà fà Saules meitu
dšiparini. Tee tif balti un tihri, it fà jau silà debefs juhrà fkaloti.

Selta gallis padseedaja

Daugawinas malinà,

Lai zefas Saules meitas

Sihda deegu fššeteret.

Un remdens filtums uspihl itin balts ap foku un pušu steebream un
ap akmeni. Winsch atweldsina wehl us safoschanu mauru, plawas un
laukus. Wehl seed jaukàs kasu mehles, farlanàs fihdenes un flaisstaka par
wifam — pate rudens puše (Parnassia polustris). Scho pušiti laifam
Saules meitas aiseijoscham rudenim fà kahdu peeminas fwaigsniti safos
fwahrkos eesprauduschas. Katra seedu lapina fwehdraini israkstita un tif
fpirgta, it fà tagadin is pumpura isplaukusi: widu kneedite ar peezi naigleem
dšelonisheem ap winas galwinu — un tad wehl aprafotu matu rindinas
Euhf, fše laumas fofatzina, ihstà lanfas mahtes drostalina! Euhdsams,
nepameti winu neapluskojis pa laufu staigadams, jo fchahdas rotas deem-
schehl truhst strupajà maurà, — winu tifai eelejàs pa lanfàm un tehrjem
atradisi. Bet maurà wehl seed m a u r a s jeb Mahras pušes, neko nebeh-
dadamas par teem fehnu ehrmeem, kuri krummu pawehni it nejauschi fa-
zefas. Sche aridsan lopi faulgosi rahmi ganas. — Tur purwa lausumà,
kur kihwits (samelis) un floka wasarà flapstijas, tagad alkneens fazel
burwainu pakrehflibu ap tumfchàm bedrem, kuràs wirs melnà uhdens
fpoguta leelas l e h p e s wasarà fawas platàs lapas rahmi, flusu peldi-
naja, dšelteneem seeдем weentulibà seededamas.

Peezas salas wilnainites

Wirs uhdena lihgojas;

Ue tàs grima uhdeni,

Ue fit wilnis malinà.

Bet ar pušem eet tà pat fà ar dseedona darbeem: seedona behrneem
ir mihliga jauka fmarfcha, bet wehlajeem, pastarajeem tif krahsas ween.
Rudens, patefibu fatot, pehz jaukuma, ir tif pawafara atblahsma; wina
pat flaisstakàs pušes norahda us beigam, us galu, un winsch laifam it ih-
paschi tif tadehl mums tif mihfch. Rudens peenahkums naw wis, ar
seeдем grejnotees — winam ruhpy augtu gahrdums.

IV.

Jau wasarà eenahza daschs auglis foku un krummu faros, bet tàs
bij peepefchas balwas, ar ahtre malku baudamas. Jo brangus, jo gahr-
dus auglus tifai pats rudens atnes. Winsch eefsch teem eelehjis wifas

frakšas, wifu gahrdumu, wifu smarschu un garšchu, zif ween spehjis fakraht. Sche redsam dseltenas bumbeeres un ahbolus ar meiteau fahrteem waidfineem, tur karajas un fairina filas pluhmes, it ka rudens winam buhtu sawu dsestro dwašchu uspuhtis. Is lezeška iszelas un aistteepjas pahri par dohem (escham), gar fehtu us augšchu kaphpdams kirbifis jeb faule breedinats „putru ahbols“. Eiropas deenwidos ap scho laiku wihna augli sagatawojas: katra oga dsihwibas pileens, spehka lahšite. Wezee greeki jo dsili noprata, ka šhis ogas aif smarschigās ahdiņas faules karstais gars šabeedrojees ar jemes wareno spehku, un tadehl tizeja ihpašchu augu waiflas deewibu efam, kura ihpašchi par wihnu ruhpejotees un kurai wini brangus swehtkus swineja, tai daschadus seedus atnesdami. Pee mums wihna koks teef gan filtos dahrsnamos, gan weikla faulgosi audsinats, bet neba tas muhsu semes augs, — tika jau sweschas semes weefis bijis un paliks. — No pašchu behrneem wehl peeminami: m e s c h a g l u h m e s ar rudi silam ogam, f e d o l i s ar trihsstuhra farkaneem fedlineem gar pašchu semi loschā, k a u l e n e s pa smiltainam druwmalam un pakalnem; un us mescha pusi aizina p a e h r š c h ē i s un f e r m u h ē f l i s (pihladsis), kuri abi ar farkanam krellēm bagati ispuščkoti.

Meschā gan mas ko pamana no rudens sihmēm. Sche wehl daudš kas sato pašchā wafaras pilnibā, un koki rahdas fastinguschī tumschi sakā gresnumā. „Osol, tawu kuplu lapu — neredš fauli uslezam!“

Preede, preede, egle, egle,

Tawu daitu augumin!

Waj ta seema waj wafara,

Salt swahrki mugurā.

Rahmi un flaiķi isplatas koku kuploni. Saules selta staru auduminsch pahri par winu galotnēm lidinadamees wiset wis, fibet fib. Kuplonu apaščchā, kuhnajā, starp osola sihlitēm (osoltnēm), starp egļu un preeschu zeeekureem un lasdu reeksteem, seed wehl weetām m e e g a s a h l e s un p u l k s t e n i š c h i. Mescha mahte laikam fataifa m e e g a s a h l e s saweem behrneem, lai gato seemas meegu guledami par agri neatmostas; wina laikam ar p u l k s t e n i š c h u balsim wafaras beidsamo wafaru swehtā klusumā swinedama noswin un „pati dreba apschu lapa, ne wehjinā wehdinama.“ — Nis mescha, tur us lejas pusi, isplatas rosains fahrtums, faldu smarschu swehpodams. Sche mirds sila wirfnes (wiršchi), pa kura bites spahrnus fastdamas dundo un roschā; tur kirsatis fildas schagaros faulgosi. Zif mahjotnigas, zif sapnainas un faldi klusas šchās weetinas!

Silā eemu, silā teku,

Silā baltu gultu taidu,

Silā baltu gultu taidu,

Silā daitas dseltenites.

Bet zaur wisu scho dihwaino augstibu, pat zaur kuplo mescha pilnibu, jau wehsina flumjas nopuhtas. Mescha jau wakars metas. „Snausch preedite, snausch eglite.“ Jautras putnu dseefminas wairs neteef skani eelozitas lapeena wainaga. Dsenis gan kat klausidamees, sikhite spurds pasneegdama, „birst kokeem selta rafa, strafdinam uslezot“: bet zits wifs norimis, apklusis. Un luhf, jau pirmâ nowihtuse behrsa lapina drebedama atreest no sawam draudsenem un swelas streimulodama sawa mipla kapina.

Rudens nahza, lapas bira,
Jaunas meitas schehli raud;
Kriht lapina greesdamas,
Eet mettina raudadama.

Behrs bija pirmais puschkojees, seedoni fuminadams, un rudens wiku atkal pat pirmo aiskar, noskuhpsita. Nebuhs wairs ilgi, tad wifs meschs gresnosees sawas beidsamas krahsas, nosahrtosees sawas galejâs leefmas, pastareja wakara blahsma atfarcdams. Tad tautas meitas jautri dseed:

Tooet faule wafara,
Mescha galus puschlodama:
Seepai lika selta kroni,
Osolami sudrabina;
Masajam kahrklitim
Ufmauz selta gredsenin.

V.

Wehl naw schis pehdejs wakars atnahzis, wehl spihd sposcha faules deena, jo debefs swin schinis deenas sawus schkistichanâs jeb spodrina-schanâs swehtkus.

Saules meita zetu flauka,
Ka war seltu ritinat,
Ka war seltu ritinat
Sudrabina dehlinam.

Un pateesi, par neweenu gadsfahrte naw tahda mihliga gaisma, tahds lolowains sposchums, tahda foscha spodriba pahrlausta ka par parudeni. Seema gaischas deenas sneegs spigulodams mirdset mirds, ta ka fehrfnas sikhla wiseschana azis fahpina; pawafaros gaismai ilgi jazihnas ar aisdenamam miglam; pascha wafara faule ta speesch un twihzina, ka azis apschilbst, un gais turklaht puteflains un twaifu pilns; bet parudeni winsch gluschi tihrs no wiseem semes pihscheem, gluschi fofs, wifur fmaida schkistista debefiga sposchiba. Un kahds lehnums un rahmums isbleeschas sudrabaina debefs flajuma! Besgaligs tahkums atweras uf wisam pusem. Zil skaidri un sikhli atfihmejas tahlais meschs pret filo debesi, un

tur eschmalâ pat falaustais wahrpu stobris kofâ gaisâ gluschi redsams, libri ar roku twerams. Kahds mihligs un lehns sposchums laistas, spigulo un wis ap atlikuschâm smilgâm, ap stobrineem, ehkâm un mescheem. Jf katra nowihtuse, nokaltuse lapina schkeetas fudrabainâs wahpês mehrezeta. Sahlê, wirs laukeem un meschmalâs, spigulo smalki jo smalki sihda pawedeeni; pat masee almentini mirds fudrabainâm lahstinâm, it kâ schini spodribâ buhtu dsihwi kluwuschî, lihdsigi spiguteem jaukâ Jahna nakti.

Kas uguni spridsinaja

Wina mescha malinâ?

Tautu dehla azis dega

Uf manim raugotees.

Kas tur spihd, kas tur wij

Wina mescha malinâ?

Tahrpinsch wehrpa sihda deegu,

Seltitâ ratinâ.

Kas tur kuhra uguntin

Wina lauka galinâ?

Kalejs kala debefis,

Ogles bira Daugawâ:

Deewa dehlam peeschus kala,

Saules meitai gredsentin.

Ar schim mihkstâm un jaukâm gaismas krahshâm fassan gluschi kofâ isplaisinato jeb iskedinato mahkonu krahshas un winu weidi. Brihscheem debefs it skaidra, brihscheem atkal firmi mahkoni nogulstas garos blahkos gar debefs apwahrsfni un snaustin snausch zauras palaunadses, lectus laiku domadamas; brihscheem winas isausch kofus plihwurus ar seltitâm wihslem un fudrabotâm malâm.

Kalabad if wakara

Gaisa gali atfarfuschi?

Saule sawus sihda fwahrkus

Jf wakara wehdinaja.

Muhfu azis kawejas labpraht pee scheem spodreem mahkoneem, muhfu nogeediba fazerê it nemanot jaukas sihmes, padebeschus ar pafaules dsihwi apdahwinadama; tur mums fazetas faules pils ar mahjotnigeem falneem un lejâm, fur burwigs klufums un meers mahjo. Brihscheem atkal kahds mahkonis it sawruhpy, kâ weentulittis, peldinajas rahmi silâ juhra, ilgodamees stahjas, apstahjas, nesinadams, uf kuru pusi sawu zelu greeft. Zitreis atkal mahkoni, kâ spahrni jeb kâ wehsfektî, aplenz faules lodi, peeclauschas winai, to uf wakareem aifnesdami.

Kam tee firgi, kam tee rati
 Dee Deewina namdurēm ?
 Deewa firgi, Deewa rati
 Gaid fauliti eefehdam.

Schahdu faules noreeteschanu apluhkodamis, zilweks fajuht skumjibas, kuras fazelas, wafaras jaukumeem no mums schkizotees. Zif sawada faules noeeschana wafarā, kad faule lepni sawu seedu nahwi mirst. Wina tad jaunibas pilnumā kà swehrojofchs gaisa meklis aiseet stalti selta starus starodama, wina tad strauji swelas juhreas fahrtā, if kura afins farkanas leefmas isschaujās lihds padebescheem un swehrodamas atspihd lihds pat jaunās deenas rihta blahsmai.

Noeet faule wafarā,
 E k r i h t selta laiwinā ;
 U s l e z faule no rihtina,
 Paleef laiwa lihgojot.

Bet parudenī faule noreet rahmi, isdseest klufam, lehni un mihligi sweizinadama.

Sault, balta noeedama,
 G u l e selta laiwinā ;
 No rihtina z e l d a m à s
 Upgehrbjas fudrabāi.

Schinis deenās faule noreetedama apsedšas ar mahkonu sagšchu, it kà skumji, bet laipnigi atskatidamās. Gan wehl iszelas pee apwahrschua kahdas sposchas struhkrites, kahdi fihki starini — wehl parahdas kahda bahla blahsmina un tad — tumšcha nakts apsedš wišu semi. Bet rihta pušē iszelas if miglam mehnefs, it tumšchi farkans, kà kahds dihwains waigs.

Tezi gaischi, mehnefnini,
 Par wišam atmatām ;
 Nakti weda fehrdeeniti,
 Tai nebija fudrabina.

VI.

Tahdas fihmes, tahdi weidi redsami rudenim nahkot. Sapnaina ilgošchanās dus wirs pafaules. Besgaligais debefs welwes plaskums, nefaredsams apwahrschua tahlums, dihwains klufums atronas kalnos un lejās un wehl un aines muhsu domas us besgalibas, muhschibas robescham. Da juhdsēm tahlumā fareds muhsu ajs fili swihstoschās pakalnes un kalwas ; tahlu, tahlu pawadam mirdsofcha strautina teku, wina wilnischus apluhkodami.

Sudrabina upi bridu,
 Selta kurpes kahjinā ;
 Sudrabs grima dibinā,
 Selts pa wirsu lidinaja.

Saule brauz miglas dšehst us fudraba eserinu. Tahlu, tahlu redsam
 eferus lihgojot, kuri mirdsset mirds. Saules waidš atspihd wehl jo spodri
 pasčas juhras wilnos.

Saule sawus kumelinus

Juhrinâ peldinaja;

Pati fehd kalninâ,

Selta groschi rozinâ.

Uri aušis fajuhť tagad it beidsamo šchalķu, jo gais iraid tihrs un
 flakšč. „Škani irbe nokleedsas aif upites kalninâ“. Pahri par tukššchem
 flajumeem riħb labibas ratu dahrdeščana, atškan mahjâ nahkosčo kausču
 runas. Is tahlu iskaisťam sehtâm dširdam sunu reeščanu un linu miħł-
 steķlu rakstus. Un ja tu nolēķees pee semes, tad leegi sadširdesť pat kufai-
 niščus loschnajam, pat swirgšdes ašritam. —

Bet arween jo šchigli tuwojas parudena gals, ihstâ rudena siħmes
 ušbildina arween jo bahrgak muħsu dweħfeli. Debefs jau beesak apmahzas,
 zauras deenas sawu aišsegu wairs neatkľahdamas — lihđšigi miķlai azti-
 nai, iš kuras katrâ azu mirkľi war asaras išspeeštees. Tikliħđš ka ľahda
 weħšmina ušpuħšč, tad tuħlit birst ľokeem lapas lapu galâ.

Briħšchem gan wehl ľahdi faules stari išspeeščas zauri zaur to feħro
 debefs aišsegu, bet nu tee mums tikai jo wairak niħšščanas siħmes ušrahda.
 Wirs mešchem un laukeem snaušč weeglas miglas un ap ščo ľaiķu ľazetas
 ta muķlaina rudena ľmaka, kura augeem un dauđš kustoneem ľatruħđot rodas.

Wai, semite truħdalina!

Tu truħdini dašču ľabu:

Tu truħdini ľokam ľaknes,

Dašču maħtes loloķumu.

Wifs, wifs eel us beigâm un fataiřas us garu meega guľeščanu.
 Besdeligas un zihruťi ne dširdami, ne redsami, un ganamee bari atštahj
 sawas ganekles. Kas wehl no augeem bij atľizis, tas teel šchigli ween
 sawahľis, tiľ wahrpu ľařitaji tee tee pařarišči. No wiřeem brangumeem
 naw zits neķas atľizis, ľâ tikai nowiħtuščas, nokaltuščas apinu wiħtes,
 kuras feħri weħjâ lihgojas, mums atgahdinadamas: „Ir tew jadomâ us
 miřščanu!“ — Ļapu meščs nu tihri tukščs, ľails un plifs, wiřšč auř-
 stumâ un flapķumâ drebedams nodrebas, ľad rudens auřas ľauķdamas wi-
 nam zauri šchalz, wina ľařingušchos ľaulus fratidamas. Un

Upľahrt ľalnu ľaule teľ,

Ļaru deenu meķledama.

Tez, ľaulite, pagaid mani,

Ļo es tewim pařaziču:

Uisneř manai mahminai

Dijščus ľabus wafarinus!

67. Eubanes esers.

Pasneedsis M. Silinšch Albalis kalendara peeslumā 1893. g. peh3 Witebskas gubernas waldes eerehdna Deikidowitscha apraksta, kas Eubanes eseru pahrmellejis 1886. gada julsjā.

Nonahzis Eubanes esera tuwumā, Borkowā, atradu te muischas wiesmeschkungu, freetnu leetprateju. Pa meschkunga teikumam apsihmeju weetu, tur man bij jaefahk eseru pahrluhkot, bet israhdijs waj gluschi neefpehjams schai weetai klahk tapt. Zeelu gabalu no malas eseram wisaplahet purwainas plawas waj staignumi, sikhkeem fruhmeem apauguschī. Man norahdijs us Trupu zeemu 12 werstes no Borkowas, kà to weetu, kas eseram pati tuwaki peejamā. No Borkowas lihds Trupeem wisur silais mahls (gluhda); tiskai ais zeema tam semdegas slahni pa wirsu, purwa slahli apauguschī. Tomehr esera dibinā, kà wehlah redsefim, silais mahls parahdas atkal wirs semes. — Uis zeema tisko manama teh3ite, grihshkta un kalwu aisaugusi; ta Strudses upite. Tahlumā redsas seena kaudses, tuwu zita pee zitas; zeema tuwumā tomehr plawas wehl neplautas. „Waj esers tahlu?“ — „Werstes diwas buhs“. — „Nu, tad eefim“. (Jahk waj braukt newareja, bij mukslajs). — „Nē, man atbild, juhs zauri netiskit, tur tahds mukslajs, ka weetaim waj nogrimsit“. — „Bet kà tad paschi turp notopat, jo seens tatschu Juhsu plauts, un kaudses juhshu?“ — „Mehs ejam pliki isgehrbuschees; jums labaki us eseru nobraukt laiwā!“ — Sahjam pee laiwas: sahle lihds bisku bantei, beesin beesa — grihslis, purnes, trushki, weetaim sikhu fruhnu salinas blisimas kahrkleem, ko tejeenes latweeshi dehwe par skrepshkeem; kahjas grimst ween eeshchā mihkshajā slahli apauguschā semē, kà duhnās, uhdeni tomehr neaifneeds. „Tahds mukslajs te wehl iskurams sausa wasarā, kahda tagadejā, tà man isflaidro, bet leetainā te zauri newar tapt — plawas jaatshaj neplautas“. — Pabrauktuschī laiwā kahdu wersti, islahpām us plawas, tur atradās seena kaudses: kautschu te gan saufs, bet seme tomehr mihksta. Drihs muhsu preeeshchā bij bees, gari noaudsis meldrajs, labi padstā uhdeni. . . . Tahlaku eet wairs nebij eefpehjams. — „Redsat, te nu esers!“ man saka. — „Bet kur tad?“ — „Tur, ais meldraja, labi tahlu. . . . kahjam noet turp newaram, un ari ar muhsu laiwu (platu apses fili, dehku spahrneem abās pufēs) turp grehti nokluht pa meldraju“. Jau sahka tumst. Tai deenai eseru tà nedabuju redset.

Man eerumaja, ka ne tahku esot Busanu zeems pee Eisenas upes werstes 5 waj 6 no esemales; tur atradisshot ari labas laiwas un pa upi warot eebraukt paschā eserā. Otru deenu nokluwu Busanos; tur atradu brangu laiwu, un kas tas leelalais — labu saprahtigu latweeti, tureenes mescha kungu. Ubi kopus laiwā pa Eisenas upi nobrauzām lihds eseram.

Eisenas upe deefgan plata, tikai pafekla; uhdens tanî glufchi nemaš nete-
zeja, it waj kà kàhda purwa grahwî; upes dibens un kraſtmale duhhu ap-
klahts dumbrajs. Gar abàm puſem plaſčas plawas, glufchi taħdas, kà
pee Trupeem. Saħle pa leelafai daſai jau bij nopſauta; atals weetàm
taħds, ka plauj waj jau pa otrreis. Otr saħle, kà man teiza, eſot labaka
par pirmo. Un tà gan ari buhs: pirmà parupja, uhdent auguſi, ta grih-
ſlaina zeeta, ſkaħba; atalam turpretim ſeme wairaf apſchuwuſi, aug maſaf
grihſka un zitas ſkaħbàs uhdens un purwa ſaħles, turpretim wairaf
ſmalfo ſaldo ſaħtu fugu. No beeſà meldraja mums pa zelam ſchu tur
iſzeħlàs meſcha piħles, gan pà weenai, gan paħreem waj weſelos pulkos;
mans zeka beedris, kaiſls medineekſ buħdams, waj ſalezas aiſ preeka. Bet
es wiņu wedinajos uſ eſera puſi. Pehdigi, upè brauzams zekſch palika
plataks, parahdijàs meldraju ſalinas: „Tàs upes grihwas“, man beedris
teiza, „un redſat nu kur eſers!“ — „Bet kur tad eſers?“ — „Tepat jau
nu eſerà eebrauzàm!“ — Gan luħtoju uſ preekſchu, gan ſaħnis — eſers
nekur naw eeraugams, wiſur weenigi tikai meldraju ſalinas, 10—100
kwadrataſu leelumà, ſchu tur iſkaifàm pa uhdens wirſu. Parauđſijàm, ziſ
dſiſkſch: arſchinas liħds puſotras; paħrmeħlejàm dibinu: pa wirſu dumbrai-
nas duħnas no ſapuwuſcheem meldreem, zelli 7 beeſà kaħtâ, bet dſika
ſazeetejuſi ſmalzitiņa ſmilts. Brauzam labi ilgi, pehdigi, azu preekſchâ
pamaſam radàs miſſigs tiħra uhdena ĩajums; pa abàm puſem un taħtu
uſ preekſchu redſejas tikai tumſchaſas ſtrihpinas; ta peelraſte. Parauđſi-
jàm, ziſ dſiſkſch: weħl tiſpat, arſchina waj arſchina un zelli 7; dibins tiſ-
pat zeets, ar airi pabaſtot, ſkan kà pa aħmeni; uhdens tiħrs kà ſiħtars,
dibins un wiſs, ſas pa to — redſams, weetàm apauđſis ſmalku glotainu
ſaħliti, kà jau taħdu wiſpaħrigi atron pa uhdeneem, ſas uſ weetu ſtaħw.
„Kurp nu tagad?“ eepraſàs mans zeka beedris. Brauſſim pirms taiſni
uſ preekſchu.

Dabrauſuſchi werſtes trihs, atradamees eſera widâ. Upſtaħjamees
un atkal parauđſijàm dibinu, bij arſchina un 7 zelli, glufchi kà pa wiſu
nobrauhto zeka gabalu; pabaſtijàm ar aizeem pa dibinu — iſſkan glufchi
kà dangot pa to zeetu. Leelàm puħlêm ar diweem aizeem uſdabujam
maſuleet ſemes augſchâ, ta pati ſazeetejuſi ſmalzitiņa ſmilts, tiſ zeeta, mana
zeka beedra waħrdeem ſaſot, ka ir enkuri newar iſmeſt, aba ne kur neda-
butu eekertees; dibins — redſams: tiħrs, liħdsens. Brauzam uſ kreifâ
kraſta puſi, uſ to weetu, kur ſaħſas ſanals. Kraſtmale liħàs buħt ne taħtu,
bet tai peelkuht ne tiſ weegli, dſikums te diwas arſchinas, pa meldraju
ſtarpàm beidsot eekluwàm tiħri waj meldraju un miſſigu needru meſchâ;
to palozidami, aiſſneedsam eſermali. Atkal nelaimē: nomale tà aiſſiħkuſi
dumburu un aiſauguſi ſalwàm un truſchleem, ka laiwa waj ne no weelas,
nekufſtas, iſkaħpt ari newar: dumbra dſiſkſch muħlajs. Ilgi moztjamees

pehdigi weens no muhsu airetajeem eedroschinajas eefahpt muflajâ un peewilla, mums ziteem peepalihdsot, muhs ais aizeem pee malas. Zutâm semi apafsch fahjâm, fautschu gan ir te tâs grimst eefschâ mihsstajâ purwajâ, — noplauta plawa, fmarfchigs feens: bij patihlami, fwabadi fahlê attlaistees un istaipit ais ilgâs fehdeschanas aptirpuschos lozektus. Kautschu laiwu gan eeflaweja, bet brauzot ta israhdijsâs ne wisai par drofchu, bij tadeht fehdot jausmanas un labi wehl, fa uhdens feks un laiks rahms, nebij fo baschitees laiwai paswarstotees. Isfahpâm malâ netahfu no fanala gala, fas rakts gadu fchetradefmit atpakat. Teiz, fa tas schini weetâ bijis asis 3—4 platumâ; bet tagad wehl tikfo sihme redsama . . . ar laifu rakums aifshjis, israktâs semes eepfakufchas semê un wifs apaudsis ar fahli . . . Plawas te ari lihdsenas, apaugufchas beesu garu fahli; pa noplautâm weetâm gari ifaugufchais atals beesaks par pirmo fahli un labuma finâ pat labaks, wairaf ehdamas. Jo tuwafa pee esera, jo plawas faufakas un feens labaks; jo tahfaku nost, jo tâs purwainakas, peeruhgufchas, nelahga plaujamas; fahle reta, isdilufi.

Uf wakara pufi fchihramees: abi laiweeneeki brauja laiwâ atpakat; mehjs ziti trihs gahjâm gar kanalu projam. — Jo tahfaku, jo plawas palifa mitlakas, wehl tahfaku, fahfa eerastees fihli krumini un kanals palifa wairaf redsams. Stundas pusotras kulstidamees gahjufchi, iffluwâm atfal uf plawâm, bet nu faufâm un zeetâm; tad nahza arami laufi un zefsch. Israhdijsâ, fa bijâm iffluwufchi taifui uf to weetu, fur wakar kanalam pahrbrauzu pahri, uf Trupeem braukdams. No fchejeenes lihds eetekai Wiweefftâ, Widsemes datâ, kanals wehl tikpat plats, zif rakts. Pateefi, tas bijis milstigs, dahrgi famakfajams darbs.

Pa schin weetâm naw wairs nekur pee esera peekufhtams; esermale te purwaina un ifaugufi krummeen; bij japahreet Widsemes pufê. Widsemes datâ eserâ eetek diwas upites: werstes 3 garâ Lakstene, 6—7 werstes garâ Swifde. Saweem pehtijumeem ifraudfijos pirmejo, pa to bij tuwafu lihds eseram. Turp nokluht no Lakstenes zeema pufes tâpat neeefpehjams: kamehr top pee laiwas, fahjâm janoet wefela werste pa deefgan peeruhgufchâm plawâm un grahwjeem. Bet tas wehl naw wifs: Widsemes latweefchi neprot ne wahrda pa freewiffi . . . Sehschu frogâ istabinâ. Krodseeneje man pa wahziffi ifflaidroja, fa deenas laifâ laudis wifî pee laufu darba, bet uf wakaru tee fahfichot eerastees, tad gadifchotees ir tahdi, fas runâ pa freewiffi. Wakarâ fahfa strahdneeki no darba eet mahjâ, frogam garam; aifcet weens bars, otrs fweizina, t. i. ar zepuri, bet nefafa nefâ. Pehdigi ifdiftedu no diweem garam gahjejeem: „здравія желаемъ. вамъ благопродіе!“ (dauds wefelibas, zeenigs fungs) — „Wefeli, draugi, wefeli“ — tâ preezajos. „Kas juhs par tahdeem?“ — „Mehs tejee-neefchi, ifdeenejufchi faldati!“ Isflaidroju teem fawas wajadfibas. Bi-

juſchee kareiwji iſrahdijs deefgan runigi. Sahlumâ laiwa bij aif ſtrika welkama pa dumbraju un ſahli aiſauguſcho upiti (Eakſteni jeb Eakſinu); tad upite maſuleet palifa platafa, ſkaidrafa un eebrauzâm eſerâ, t. i. kâ agraf, meldrajâ. Upitei gar abâm puſem plawas, ſtipri aiſauguſchas ſihkeem kahrklineem; ſahle — zeets grihſlis, un purws. „Waj lops jel maſ ehð ſcho ſeenu?“ — „Ne-
fas, kad grib ehſt, jaehð“, atbild mani zetabeedri; „pat pahrdodam!“

Uri te ilgam braukajâm pa meldrajeem un needrajeem, eefams iſktu wâm ſkaidrâ uhdeni. Eſers tikpat ſekls, bet dibinâ zeets ſils mahls. Pa kreifai rokai ſkaidrs, plaſchs uhdena klajums, pa labai nezif tahku tumſchafa kraſtmale ar ſeena kaudſem. „Kas ta te par kraſtmali?“ — „Ta ſala“. — „Dagreeschat laiwu uf ſalas puſi!“ Uobraukſchi werſtes diwas, iſkaphâm uf zeetas ſemes. Salas kraſti ſmiltaini, zeeti, peetaht gluſchi weegli: uf ſalas, peetahjamâs weetas tuwumâ, ſwejneeki ſazehluſchi au-
dekla butkas. Te muhs ſanehma wiſai laipni, likdami mums preeſſchâ gan zeptas, gan wahritas ſiwis. Saswejotâs ſiwis pa leelakai dafai maſas. Uſarus, lihâus, raudas, bresmas un prahwakas lihdefas nedabun dauds; garſcha ſiwim laba; tâs trefnas un mihſſtas.

Peebrauzama weeta ſalai no Wiſſemes puſes. Uogahjâm lihðſ Wi-
tebſſas gubernas robeschâm, robeschu ſihmes nekur naw eeraugamas. Wi-
ſſemes dala (ſchâi weetâ plawas) jau wiſa bij noplauta, un ſeens ſaliktſ
kaudſes; pa noptahwumu ataudſis ſmuks, garſch atals. Salas wirſus ſauſs
un zeets, apakſchgrunte ſmilts; bet eſera tuwumâ dehſ ſemei weennehr
mikluma deefgan, kalabad plawas te jo teizamas. Wiſſemes dala nolihſia
tihra, Witebſſas puſe wairaf aiſauguſi kruhmajeem. Wiſa ſala pa azu-
mehram werſtes trihs garumâ un pusotras platumâ. Uo ſalas brauzam
uf kreifo puſi, taiſni uf Uweeekſtas iſteku. Pa labai rokai uf tihreem ſmilſchu
eeaugſtumeem redſejâs Udinas zeems, wehl wairaf uf labo puſi — wiſa
zita Witebſſas gubernas peekraſte, aiſſteepdamâs tahlumâ, kâ kahda pa-
tumſcha ſtrihpa, — diſchena aina! Bet ne ilgam dabujâm preezatees par
jauno iſſkatu. Sazehlâs wehjiſch, uhdens metâs ſchwihtrains, debefſ ſahka
apmahktees, wehjiſch puhta ſtipraki no Witebſſas puſes, eſers palifa ne-
meerigs un drihſ ſazehlâs brangi witni — laiwa ſtipri ſchuhpojâs. Uu,
re kur, pehdigi, gaiditâ Uweeekſtas iſteka, muhſu zela gals! Uweeekſta
eefahſas deefgan plata, bet dumbraju aiſſihkufi; uhdens welkas gluſchi
lehni uf preeſſchu; upmales apauguſchas ar milſigu ſahli un neapſtaigaja-
meem popjeem un ſeekſtâm. Tahſatu, eekuhdama laufu un plawu ſtarpâ,
ſas zetaſeem pamateem, upe paleek tihra; pa abâm puſem ſtahwi kraſti,
bet upe te aiſſpoſtita gan almena gan ſoka tatſcheem, kur ſiwis fert, tatſchi
uhdenim atkal nekauj ſwabadi tezet. Werſtes 30 no iſtekas brauzu U-
weeekſtai pa ploſta tiltu pahri pee Majoranu meeſtina, kanala eetekas tu-
wumâ: tur ta labi plata, kâ jau leelâm laiwâm brauzama upe, bet uhdens

tef lehni. No Widsemes datas pa upi atkal eebrauzam eserā un wirsames gar esermali us Idinas pusi. Deekraсте te tāpat popaina, purwaina, wisgarā plawas; tikai Idinas plawas faufas ar smilti apafschgruntē. Tas issteepjas gar esermali werstes trihs platā strehmele un isbeidsas otrā pusē pee paugsteem smilts langareem; tad semā purwainā esermala atkal paplaschinās lihds werstēm 5 waj 7, kà gar Naglu zeemu. Naglu zeems atronas pee Maltas upes, werstes 8 no esera atstatu; no tureenes luhkojot, plawas lihds waj besgaligas; seena kaudsēm pilnee upes kraсти un leelais daudsums kauschu, kas naigi strahdaja seenu sawahkdami, mani pa upi aishwihla atkal lihds eserani. Seena laika te saronas wisai dauds kauschu, no werstes 20 un wehl leelaka attahluma: daschs plauj sawa pascha reescha, daschs us pusēm, daschs kà algadfis. Zeema tuwunā upei pa abām pusēm faufas plawas ar zeetu smilts apafschgrunti, tā ka plahweji te sabrauz ar sirgeem un rateem, eetaisa kolterus un apdsihwo tā seena laikam plawas. Tad sahkas atkal purwainas plawas, fruhmeem aisauguschas; sahle pa tām reta un zeeta: paschā esermalē plawas faufakas un sahle labaka, kautschu gan dauds popju. Upes weeta un upmales smiltainas, bet smilts tikai saferia, apafschā mahls. No abeem kraстеem rehgojas ahra milfigi nomelnejuschi osola bluki; schee osoli naw neko dsiti apafsch semes, tikai arschinas pusotras un masaf. Uis kahdas dabas pahrwehrtchanās un zil ilgam jau te aprakti schee augu walfts milseni, tas gruhti nosakams. „Dauds jums tahdu osolu?“ prasiju saweem laiweneeseem. — „A ja, labi dauds, un tahdi resni, dauds resnaki par teem, kurus redsejāt!“ — „Kam labad tad tos par ko neistrahdajat?“ — „Bet kur tad lai tahdi der? Malkā gruhti sasahgejami“. Schis isskalotās atleekas te sawā laika lihdsēs atrast almenu ogtu slahaus, un to jo droshaki tamdehl, ka ne tahlu no schis weetas, Borkowas pagastā, jau parahdas kalla formazija ar pleeni (kalkakmeni) pat wirsemes. Tahlaku no Nagteem lihds Warflanu pagastam esera purwainā nomala wehl semaka; daschi nowidi steepjas zeetajā semē werstes 20 tahlu eefschā, no esera rehleinot; te milfigi semdegas slahni. Us Borkowas pusi purwainais lihdsenums paleef schauraks, tā pee Trupeem aif Borkowas, no tureenes eefahku sawus pahrmeflejumas tas tikai werstes diwas platumā.

68. Kà Kangeru falni un Subanes esers izzehluschees.

Satweefchu tautas teika. — A. Sercha. Pusahlaischa Satw. tautas teikas un pasafas. V. Jelgawā. 1894.

Subanes esers agrak bijis kur, kur tagad Kangeru falni. Bet teitan esers bijis leels pahrgalwneeks: noleelijeas neweena zilwefa nelaišt pahri,

fas uf Rigu brauz, bet wiſus noſlihzinat. Deewam tas nepatizis un tadehl pawehlejis leelibai aiſect. Schis tuhlin iſzheles ari un gahjis prom. Widſemes meitas tobrihd welejuſchàs, dſeedadamas ;

„Lubans nahł, Lubans nahł,
Pahr kalneem, pahr lejàm.
Nahz, Lubani, ſchaj weetà,
Teitan miħſta gukas weeta!“

Tuhlin eſers nolaidees ſemè, noſlihzinadams wiſus. Wehl tagad warot eſera dibinà mahjas ſaredſet.

Bet wezajà weetà eſeram aiſnirſuſchàs diwas azis (tee diwi maſi eſerini) un agrakà gutlas weeta pahrwehrtuſees par dukneju purwu; ne-weens newarejis tur pahri tiſt, zik aplam ſtridſis.

Bet te weenreis — par laimi — atgadijuſchees ſawadi joki. Welus bijis eedomajees Rigu ar ſmiltim apbehrt. Tadehl peerauſis leelu maifſu ar dſellenàm ſmiltim un ſteepis pahr ſchito purwu uf Rigas puſi. Bet ſahda pelite noturejuſi leelo naſtu par labibas maifſu Ta fluſtinàm — jau ſchipus purwa — iſgrauſuſi maifſam zaurumu. Tuhdat ſmiltis aumaldm ween biruſchàs laukà un iſplehſuſchàs maifſam zaurumu waren leelu, zaur ſo wiſpahr purwu iħſis kalns ſabiris.

Un, re, tà zehluſchees Kangeru kalni.

69. Poſu Widſeme jeb Satgale.

ſ r. K e m p a — Satgaleeſchi. Kulturwehſturiska ſkize. Rigà, 1910.

Deezpadſmità gaduſimteni Satgalè, un wiſpahri Baltijà, wahzeeschi bija jau ſtipri nodibinajuſchees un pahrwaldija wiſas ziltis un tautinas. Up to paſchu laiku Kreewija, nokratijuſi tataru juhg, peeanga ſpehłà un ſahrigi ſlatijas uf Baltijas juhras peekraſti. Ari Polija, peeweenajuſi few bagato Leetawu, iſſteepa rokas pehz kairinoſchàs brunineeku un biſkapu walſtinas. Nahza breeſmigeè kari. Karu iſnakhums bij tas, ka Polija eenehma Widſemi un, ka leħnu walſti, ari Kurſemi. Tas notiſa 1561. g. Gandriħs weſelu gaduſimteni Polija patureja Widſemi ſawàs rokàs. Leelais ſweedru karalis Guſtaws Adolfs ſatreeza poſu waldbibu Baltijas prowinzès, un 1660. g. Widſemes leelakà dala tika peeweenota Sweedrijai. Poſi patureja tikai maſako auſtrum u daku, kura ſem noſaukuma „Poſu Widſeme“ palika par ſaweenotu walſtju, Polijas un Leetawas, kopeju ihpaſchumu ar ſawadu adminiſtraziju un ſawadàm teeſbàm. Noſaukta 1677. g. Warſchawas ſeimà par „Inflantijas Kunigaitiſti“ ſas poliſki „Kſienstwo Inflanckio,“ ar ſewiſchku biſkapu, wojewodu un kaſtelanu preeſchgalà, ſchi „Poſu Widſeme,“ kuru wehłaf ſauz par Satgali, paſtahweja poſu waldbibà

lihdſ pirmam Polijas dalijumam 1772. g., kad wīnu eenehma Kreewija un peeweenoja pee Baltkreewijas prowīnzēm.

Tā poļu kundſība paſtahweja Latgalē no 1561. lihdſ 1772. g., tas ir pahraf par 200 gadeem.

Tagadejā Latgale apnem trihs Witebſkas gubernas reetumu ap-
rinķus: Ludſas, Reſeknes un Dwinſkas. Latgales robeschās atronas 275
kwadratjuhdſes leela platība, kuru apdſihwo ap 450,000 zilweſu, peederofchu
pee latweeſchu, kreewu, poļu ſchihdu, leiſchu, baltkreewu, wahzeefchu un
igauņu tautībām.

Latgales ſeemetu daļa, lihdſ Lubanes eſera „ſlahneem,” ir ſema,
lihdſena weeta, pahrlahhta milſigeem meſcheem un purweem, druhma un
maſ apdſihwota. Tikai iſgahjuſchā gadu ſimtena beidsamos gados wīnu
ir ſahkufſchi nopeetnaſ apſtrahdat ar eenahzeju wiſſemneeku koloniſtu pa-
lihdſību. Seme tur iſrahdas augliġa un daudſ labaka par Latgales deen-
widu un deenwid-auſtrumu daļu. Sem līnijas, wiſktās par Ludſas un
Reſeknes piſſehtām, ſahſas augſtaſas, kalnotas weetas, kuras ap Raſn-
as eſeru iſtaifa ſkaiſtu kalnu wirkni, it kā nokronetu ar ſtahwo Wolfenberg-
a piſſkalnu.

Latgale wiſpahri ir bagata uhdeneem. Seemetu daļā Lubanes eſers
(85 kw. werſtes) ar ſtraujo Uweeſtu, Pededſi un deſmīteem maſaku upju
un ſtrautu iſtaifa milſigu baſeinu, kurſch aptwer nepahrredsamos ſlahnus,
purwus un meſchus. Sahdſchās te ſaſtopamas reti, jo reti atronas tikdaudſ
ſauſas weetas, kur zilweſs waretu apmeſtees uſ dſihwoſchanu. Tikai wa-
ſarā, ſeena pſaujas laiķā, ſchee lihdſenee ſlajumi pahrpildas ar ſewiſchku
dſihwību. Laudis, mudſchedami tā ſkudras, nopuſlas ap ſeenu un, laudſes
to ſakrahwuſchi, dodas atpakaļ uſ ſawām ſahdſchām, kuras no pſawām
atronas 30 un laiķam ari 50 werſtu attahkumā. Waſaras laiķā nopſtauto
ſeenu naw eefpehjamſ no pſawām iſdabut. Reti kurā weetā tur ſirgs
war ſahju ſpert, tikai zilweſs, pa nuſklaju uſmanigi laiƀodams, eekuhſt
ſawās pſawās. Saprotams, ka waſaras laiķā ſatīſmes zeli ſche ir toti
wahji. Utronas daudſ tahdu ſahdſchu, kuras ſlapjakā waſarā nemas naw
peejamas no ahrpaſaules. Tikai ſemā te attīhſtas labi ſatīſmes zeli uſ
wiſām puſēm. Schejeenes ſahdſchu laudis, ilguſ mehneſchus noſlehgti no
pahrejās paſaules, iſſkatas neattīhſiti un druhmi. Jau pagahjuſchi daſchi
gadi, kā Latgalē pamoduſees jauna dſihwība, ka ſahkufſchās iſnahſt awiſes,
grahmatas, kalendari, nodibinajuſchās daudſ beedribas, bet Lubanes ſlahnos
atronas wehl daſchās ſahdſchās, kur laudis naw pat dſirdējuſchi par awiſem
un grahmatām. Jo tahſat no Lubanes eſera un wina purweem, jo lee-
laſa manama dſihwība. Up Bolwu, Wikas, Behriſchu, Korſowas un
Baltinowas meſſīneem ſeme iſrahdas wairaf apdſihwota un laudis wairaf
pahrtīfuſchi. Lauki te toti augliġi, daudſ augliġaki par deenwidus Latgales

tihromeem. Isgahjusčà gadusimtena beigàs ščurp ir nahšaschi dauds widsemneeki un apmetušchees nolihstos muhscha meschos, eetaisidami bagatàs fermas. Šchee kolonisti eenahzeji nebaidas zihnitees ar šchejeenes druhmo dabu un ar sawàm preełššihmigàm šaimneežibàm pašneeds latgaleescheem labu paraugu; tikai šchee pehdejee naw wehl nahšuschi dšihwaka fatišmē ar šaimineem — fermereem un dšihwo no wineem tihri nosčkirti. Dar eemeslu ščai newehlamai parahdibai ir latgaleesču šawadee tijibas un pašales ufflati un tumšiba un, no kolonistu pušes, nepeedodamà uspuhtiba un lepniba pret latgaleescheem.

Gluschi zitads dabas un zilweku isffats deenwidu Latgalē, ap Rašnās efermalu un Daugawas peekrasti. Šchi puše ir stipri apdšihwota; lai gan seme te naw deeszik augliga, tomehr wišur semkopibai noderiga. Uhdēna daudsums redsams ari te, tikai zitadā weidā: eseri un eserini te fastopami gandrīš pee ik katras muiščas, pee ikweenas leelafas šahdsčas. Uš šimts kwadratjuhdšēm te atronas wefels šimts leelaku un masaku eseru. Tee steepjas un lokas pa kalnu un peekalnu starpām un peedod ščai Latgales daikai fkaistu, weetām burwigi peewelkosču isffata. Muišchneeku un semneeku semes šche naw tik plaščas, lā seemelu Latgalē, bet totees muišču un šahdsču redsams leels daudsums. Te ehrtaka fatišme un dšihwaka domu ismaina, tapehž ari attihstiba wišos weidos te ahtrafi un labafi weizas. Sewiška kustiba manama pa Reseknes, šča Latgales zentra, apkahrtni. Reseknē teel špehlets pirmais latgaleesču teatris, nodibinats pirmais dšeedašchanas foris un pirmo reis teel pašneegta školās latweesču waloda. Raibais wišadu tautibu maišijumis, šahds ščini zentrā un wispahri Latgales deenwidos manams, rada dšihwaku politišku un ekonomišku šazensibu. Reseknē norišinas pirmā politiškā zihna pee Walšts Domes wehlesčanām starp latweescheem no weenas pušes un pošeem un freeweem no otras. No Reseknes ari nahš pirmee mahjeeni uš latgaleesču ekonomiško pazelšchanos un atkratišchanos no muišchneeku un tirgotaju-ščihdu wadibas.

Wišas šweščās tautibas, kuras ar gadu šimteneem eekluwuščas Latgalē; wisstiprati teel representetas winas widuži un deenwidu daī. Mantas un isglihtibas šinā šcheit wisstiprati ir poku muišchneeki (pahropototee šenajee wahzeeschi un ihstee poli). Wīnu rokās atronas leelafās muiščas, pusmaiščas un solwarkas. Škaita šinā poku te naw dauds, wīni istaiša nepilnus trihs-ščetrus prozentus no wispahrežā eedšihwotaju daudsuma. Poku elements nepawairojas, bet gandrīš ar katru gadu nosčkluhš, jo dauds poku muiščas teel pahrdotas freeweem, weetejeem semneeeem (zaur semneeku banku) un dašhadeem zitu tautibu pirzejeem. Kreewu elements weenmehr pawairojas. Ueskaitot pašahwigu eerehdu pawairošchanos pilšehtās un meesinos, beidsamos gados zaur waldibas

fewišķu rihzibu dauds kreemu semneeku no Pleškawas, Mohitewas un žitām gubernām eenahē Latgalē un apmetas uš bijušču muišču semēm.

Tiziba, newis waloda, pehž latgaleešču uščateem, noteiž žilweka peederesčanu pee weenas waj otras tautibas. Sewišķi ņkaidri ņķee uščkati parahdas latgaleešču ņatīķmē ar katotu baltkreeweem un poleem. Satizees ar ņķo tautibu peederigeem, latgaleetis wispirnis mehģina iņņinat par wina tizibu. Ja wiņšč noņauzas par katoli, tad ar to jau ir teiķts, ņa preeķšč latgaleešča wiņšč „ņaws žilweķs.“ Pareiņtiziģo un weztizibneeku kreemu latgaleetis uščkata jau par „ņwešču“ un ja ņateekas ar luteranu-latweeti, tad ņķis israhdas jau par wiņai „ņwešču žilweķu,“ ar kuru darisčanās jaelaiščas ļoti ušmanigi. Tā tiziba pee latgaleeščeem ņķehlē leelu lomu.

70. Latgale.

J. Akratera soneta.

Kā aismirds pilskalns klusā noras malā,
Dilns ņenu laiķu godibas un ņahģta,
Šķi seme ņel ņem miglaja wehļ wahģta
Un gaidot ņķumst, ķad liķtens balwas dala.

Te dabas meers, ķā tahlās juķras ņalās.
Te tauta wehļ ņem ļaunā burwja lahģta.
Tīķ Swehtās Mahras roķa maigi glahģta
Šķo žilti, ķurai ņapni naw wehļ galā.

Bet blaķsmo laiķs un faule atģreesķas
Un tautas dweķfele, ķā ļauna dģeja,
Mums preti ņķan pehž dģitas zeeščanas;

Kā deewesers, ķas atmirdģ gaiščā leģā,
Ar daili newiģstosķu parahdas
Sen-ņenās žilģs ļaunapķķaidrota ņeģa.

71. Reģeņe.

D. Soģes.

Liģds ar naģionalās un ņabeedriķķās dģiģwes atmodu, Latgalē 19. ģ. ņimtena beigās noņtīprinajas latgaleešču ģenščanās ņelot attīģģtibā un tautiķķā paščhapģinā Wiģsemes un Kuģsemes latweeščeem. Latgalē rodas ģentri, no ķureem iģeet ņķis ķuģtibas eeroģģjumi. Šķo ģentru pirmā weetā noņtahģdama Reģeņe, aprīķķa pilģķeģta Witebķķas ģubernā, pee Reģeņes

upes, kas eesef Lubanas eserā. Reseknes pilseta zehlfesee pee Reseknes pils, kura agrakos laikos sauhta par Kositeni (art Resiju). Šchi pils dibināta, pehz Urndta kronikas, 1285. g. no Liwonijas ordena mestra Willefina fon Endorpa kahdas seno latweeschu wezas pils weetā. Reseknes apgabals bija ordenam atdots no Polozkas knasa Konstantina jau 1263. g. Reseknes pils dereja tā zettofknis Liwonijas ordena walstij pret kreeweem un leifcheem.

Pirmo gadu simtenu wehsturisfās sinas par Reseknes pili loti truhzigas. Sinams tika, ka ordena fogti, kuri šcho pili pahrwaldija, pa leelakai dafai peedereja pee spehjjigafeem ordena kara wadooneem, jo wineem bija pastahwigi jabuht nomodā par Liwonijas deenwidaustrumu robeschu.

Lihds ko Masflawa bija apweenojusi dafu knasistes un ari peeweenojusi Nowgorodas semes, tuhlin eesahfās kreewu usbrukumi Liwonijas walstij. Tā 1498. g. pleflaweeschi eebruka Reseknes nowadā. Kad brunineefeeem jautaja, kapehz tee eesahfuschji karu, tika atbildets: „Waj tad juhs nesinat, ka muhsu funks un pawehlneeks, leelknas, ir warenakais waldneeks sem saules; winsch ir eekarojis aijjuhtas pilsetas, bet juhs fehshat Liwonijā, tā juhkas sawos aigaldos. Seme peeder winam, un winsch aisdshs wifu piku eemihneekus ar nuhju!“

Šchoreif Pletenberga uswaras wehl isglahta Resekni. Turpretim Liwonijas kara laikā, kad ordenis un Rīgas bīskaps redseja, ka wineem weeneem west zihnu ar zaru Jahni Bahrgo naw pa spehtam, tee luhdsa pehz Polijas palihdsības. Lai dabutu šcho palihdsību, tika eeshlatas Polijai 1559. g. wairaf pilis, tā: Lubane, Daugawpils, Kositene, Sudse. Kositene jeb Resekne tika nodota poleem 1560. g. janwari ar wiseem eerotscheem un kara materialu.

No 16. gadu simtena usglabajees sefoschs Reseknes pils apraksts:*)

„Reseknes pils, kura atrodas pee Reseknes upes, 9 juhdses no Masflawijas robeschas, ir wifa muhreta no lauku afmeneem. Eeojot winā no deenwideem, bija jaet zaur preeschu sehthu, kurā eetaifiti foka wahrti ar engem, steeni un dsels ahkeem, ar kureem wahrtus aisslehds, aisleefot fewischkus bomjus. Starp scheem wahrteem un pils seenu, pee seenas pret wahrteem, stahweja balki, us kureem eerihlots fargu tornis, ari no foka buhwets. Tornim durwis ar engem un dsels krampi. Pili wareja eebraukt pa wahrteem, kuri eerihloti stufaturetā seenā; wahrti apifiti naglām, eeshlpi, lugos ar atslahgu un aisschautnēm; pa kreifi seenā masi wahrtiini. Pret scheem wahrteem atradās wehl tahdi paschi treschee wahrti, kuri weda pils pagalmā; ari teem bija masee wahrtiini. Pagalmā atradās wairakas dsihwojamās ehkas“.

*) Šcha wehsturisfā apraksta tulkojums nemts is „Lihduma“ 1918. g. Nr. 140, II. E. raksta „Latgales pilis“.

Up kalnu, us kura atrodas pils drupas, ir dšifšch grahwis. Šchis grahwis faweenojas ar Resefnes upi un wejos laikos buhs bijis pilns ar uhdeni. Pilskalns deefgan augsts; no ta war pahreddset labu daku no Resefnes pilsehtas un atweras jauks flats us apfahrti.

Pils muhri zelti no lauku afmemeem, starp kureem schur un tur, it ihpafchi ap logeem un welwem, redsami keezeti. No pils drupam, kuras stipri isnihkuschas, redsams, ka pilij diwos stuhros ir bijufchi torni. Deenwidus puse ir tshetrstuhraints tornis, pee kura atrodas ee-eja apafschfemes eja, kura tagad aisbehrta afmemeem. Spreeschot pehz drupam, pilij bijufchi diwi stahwi. Kwadrata weidigam durwim un logeem wirfa bijufi apata. Ahreja pils dala jeb preefchpils bijufi eeflehgta no muhra gar kalna pafahji. Eefcheja pils dala stahw apmehram asi augstaf par ahrejo. Winu eeflehds fewifschks muhri, kura drupas labafi usglabajufschs, nekà ahrejas pils muhru drupas.

Pilskalna wirfa apstahdita kofeem, un pils drupas ir ehfa preefch pilsehtas wafaras teatra.

Kad 1577. g. Jahnis Bahrgais, karodams Liwonija, ar faweem kura pulkeem eenehma feschas pilsehtas, tad ari Resefnes pils tika eefarota un pilsehtina ispostita. Slehdot meeru 1582. g., freewi Resefni atdewa poleem. 17. gadu firateni Resefne atkal peeredseja kura breefmas, jo sweedru-poku kura laikà sweedri Resefnes pili ispostija, bet pehz Oliwas meera lihguma 1660. g. wina palika pee Polijas.

Kad 1772. g. notika pirmà Polijas dalifchana, tad Latgale lihds ar Resefni tika peeweenota Kreewijai. No 1802. gada Resefne ir aprinkta pilsehta.

Resefne fahfa usplaukt tikai no ta laikà, kad usbuhweja Peterpils-Warschawas dselszetu, jo tad wina, ka fcha dselszeta stazijas pilsehta, palika par weeteja apgabala tirdsneezibas un ruhpnenezibas zentru.

72. Resefne.

Ed. Erfa dseja.

Šchi pilsehta starp kalneem eeflafufi
Ar juntu planumeem un dahrsu pafrehfchkeem.
Pee swirgsdeem upe leen. Ka eemigufi.
Tur mahfonmala trihz sem greifeem gehwekeem.
Reet deenas weenadas pa lihkam eelam.
Rets gahjejs gurdi klimst un garlaizibu nihst.
Us turgus buhdas stahw, ka mutem leelam,
Ar lihkam atwahstam, kur desu rinzi wihst.

Sib issfahrtnes gar leelàs eelas malàm.

Par rubleem, kapeikam treez fkanì ebreji.

Ar druwu smarschu nahk no lauku salàm

Pehz pehrneem weffekeem pee wineem latweefchi.

Dahr wifu deewanams ar toru stareem,

Kà farkans erzenzels ar spahrneem pazelteem,

Sauz swanidams pa fwehtwafareem

Uf neschperi, fur gaisma grehjneefkeem.

73. Wafars Sipuschfàs.

Antona Austrina — Latgales tehlojumi: Mahtas semè, Jaunà Latwija, 1918.

Sirdsini, laikam ar' fajusdami wafara tuwofchanos, gaufti tezeja pa efermalas balto smilti. Uf tiltinu grodeem un weetàm zefà sagahsteem schagareem britschka brihscham jautri palehkaja, bet tas deef' fo netrauzeja muhsu zelineeku flinkà meeriguma, furu pa deenu wini, dsegufes brihnischkigàs kuhfofchanas pawaditi, tif bagatigà mehrà usnehmuschi no apfahrtejàs dabas wafarigàs fwehtlaimibas. Zelotaji ir: semstes statistikis Rudsons, kusch brauja amata darischanàs, lihds ar sawu Krenkli, kusch atkal juhsmoja bes gala, peerehkinadams scho isbraufumu pee wisjaukateem sawà muhschà un newaredams isprast, fà laudis skreen uf ahrsemem, fur tepat pakahje glabajas tahdas debischkigas weetinas, tahdi neuseeti dahrgumi, fà tepat wezais Wolfenbergas pilskalns, kusch wifu deenu staltojàs mahfonos, te fils, te balti duhmakots, te atkal tumchi = draudofchs un likàs zelotajeem tif tuwu, fà nahkofchà azumirkli wini buhs flaht, bet tad atkal winsch noslehpumaini nogrima sudrabainà aiseferè. Un schis Rahnas esers, gaischi-sakais, waj ta ar nebija kahda maldu parahdiba? Wifu deenu wini bija braufuschchi gar paschu uhdens malu, gabaleem eedami kahjàm un behrnischkigà aisgrahtibas preefà lasijuschchi flakstos gleemeschwahkus un dauds-krahfainos gludos akmentikus, bes masakà apnikuma un noguruma, un nu, fur likàs, wini patlaban apbraufs tam apfahrt, israhdijàs, fà wehl freetns eelofs teem preefkchà. Ja wini nebuhtu ar Rahnunu tà sadraudsejuschees, tad drofchi ween fahktu domat, fà apmaldijuschchees un atrodas kahda launa wadataja rokà. Bet tas jau bija burwigais Rahnas esers, gar furu wini brauja un furà fabehga tif dauds masas upites un urdsinas, bet winu eetefas nebija nemas redjamas, winas kalihda fà ischurkstes Rahnà, itfà smiltis isgaisdamas. Brauzeji dauds nefa nerunaja, bet brihscham pahrsteigti flauštjàs uf sawadàm flanàm, kuras atpluhda itfà no tahleenes, warbuht pat no esera dsilumeem, no kahdas nogrimuschas pils. Kad

Rudsons usgahja, ka schis mistiflās flanas rodas weentahrschi lehnei schad tad peedurotees pee rata, tad abi brauzeji gahrđi nofmehjās.

Saulite laidās ahtri lejup, itkā gribedama atwehšinatees Rahsnas wilnos. Zeta malas rudsu lauka wahrpas aplaidās ar mihsťtu rosā gaismu un turpat lihđsās esofchā eemehšlotā papuwe tinās tahđā pat krahsā. Tuwumā neredseja neweenas mahjas. Uri lauki beidsās. Sahlās purwigšnejas plawinas ar retām norinām un reteem krukmineem. Krenklim metās masleet fehrigi ap sirdi. Waj tas nahja no tam, ka wini atradās šweščhā pušē, nesinā pat par to, kur dabūs naktsmahju, kaut gan brauza wini us Ēipuschku šahđschu, kur esot skola lai un basniza, waj wispahri ais wakara atstahťibas šajuhtas, Deews to šin. Lehnos esera wilnos schuhpojās mescha pihťu bars. Warbuht, tas pamodinaja senseno dwehšeles flahpi pehž atbals (pasaules wisumā) muhšchigā weentulibā. Eetšchaukstoteles šausām needrām, kuras pawasara wiski schur tur usšweedušchi us zeta, Krenklim bija tā, itkā wineem buhtu nolemts schinis šausās smiltis nogrint ar wisfeem rateem. Draufma pawairojās wehl ar to, ka pehž saules no plawām šahťa zeltees miglains drehgnums. Par laimi, Rudsons eerunajās, ka lihđs Ēipuschkām nu wairs newarot buht tahťu. Tas isklidhinaja Krenkta šlumjas.

Sirgi, šewišchē melnais, eesaukts par darbdeenu, mehginaja eekert, kur ween waredami, pa mutei šahles. Un, kaut gan baltais — šwehtdeena — wehl gahja puslihđs duhšchigi, tomehr tas pawedinaja us domām, neš, waj wini negrib tiš dsert. Tolehma eebraukt eserā un padširdit, jo laikam pehžpusdeenā aušojet tee palikuschchi bes uhdens. Krenklis iskahpa no rateem un Rudsons dsina širgus eserā. Wini labpraht gahja, redsams, teescham isflahpušchi. Wini kahri dšehra, buhdami nemeerā tikai ar wiskneem, kuri lopineem nahšis fitās un nelahwa lahgā padsertees.

Beidsot wini bija kluwuschchi apfahrt esera galam. Sahlās augstaks un stahwaks krašts.

Brauzot zaur šahđschu, šahťa reet šuni. Rudsons usšchahwa širgeem ar pahťagu, lai ahtrakt tiktū watā no šcheem wantšcheem. Istabu preeščhā us šolineem sehdeja šewas weeglos lindrakos. Rotalajās behrni, kureem wehl netikās lihst žifās. Uis šahđschas us pašcha krašta pret bahlo eseru krehščhlojās wezlaiziga kapšehťina šem šmuidreem behrseem. Ur leeleem wairastaraineem krusseem.

Zelščh tāpat wisu laikū turejās gar uhdens malu, nenogreesdamees nekur no ta tahlak nost. Wehjšch bija apstahjees; tikai wilnišchi wehl gurđi skalojās pee krašta. Wolkensbergs, eeplajis krehšlā, leekas pawišam nosudis no apwahrschņa. Weentigi Rahsnas uhdenū besgalība pasib šepat wakara šnaudā.

Atkal šahťa reet šuni, islehtuschchi no šahđas glihtas mahjas dahřsa. Ēipuschkas! Dateesibā schini mahjā buhtū jaeeseet apjautatees par nakts-

mahju, bet aisslehgetee logi atbaidija. Waj nu wina bija tukšča jeb, kas drihsaļ peelaishams, winas eemihneeki jau nolikufšees pee meera. Tas muhsu zefotajeem eedwesa šlepenas basčas, bet Rudsons atmēta ar roku un laida tīf tahtlaļ. Pee kaħdas mahjas, atahlaļ no zeta, stahweja zilweks, bet šuneem neapflustot un širgeem rikšojot, brauzeji ari te nedabuja neka šinat. Beidsot šuni aissfrehja us šawu mitekli, širgi šahļa šofot lehnaļ un brauzeji grošjās ratos no weenas pušes us otru. Krenklis peħšahni ša-truhkās no mafas kreewu basnizinas atšpīhduma uħdeni. Waj tīf zekš te negahja taišni dšelmē? Rudsons aptureja širgus. Basnizina, pateesi, atgaħdinaja šliħkonti — isbahlejuščas, šipri nodiluščas šwehtbildes. Wakaara dšeesna tumšos logos laištjās ka uħdens špogulis. Basnizinas turpinajums bija kreewu draudšes škola, ka to leezinaja noplukufe iškahrtne, ar šlawu burteem.

Krenklis nedrošči peešlauweja pee šahs šliħkonu mahjinās durwim ar dašchām iššistām ruħtim. Ņekahdas atbildes. Peešlauweja štiprafi. Kapa šlufums.

„Kad tīf neefam kaħdā šleplawu bedrē eekuwušči?“ baitojās Krenklis.

„Kauj welns! Brauz us Wolkenbergu!“ drošchinaja Rudsons, kuram ar' bij šuduši tiziba us zeta žereto patwahri pee školotaja. „Palaidišim širgus šahle, šakuršim uguni. Šahito šleperu neweens nesags . . .“

Par laimi nahja tas pats wiħrs, kurš piirmit stahweja tur pee kaħdas mahjas. Kaut šo paduše nesdams. Krenklis pagahjās preli un pawaižaja peħž školotaja. Šaitam išgahjis, wiħrs atbildeja, peħtošchu šlatu noraudšidamees waižatajā. Warbuht ešot pee kreewu mahžitaja winā šahdščas galā.

„Ko š nu eefahšim? Wajadsetu paprašit žetu us Wolkenbergu“, Krenklis nedrošči peebilda. Rudsons jau taišjās greest širgus apšahrt un brauht pee kreewu mahžitaja. „Buhtu kaħds basnizkungs, tad mehs drošči dabutu nakšmahju“, winšch atbildeja.

Šdširdis latwišku walodu, šahdšchineeks tuhliť, ka par briħnumu, šahļa runat latgalešču iškšne. Rudsons usprašja, waj te newarot kur nakš mahju dabut, un pašahštija, ka brauzot semštes dariščanās. Tīf maišes neefot, šahdšchineeks atbildeja. Wareja redset, ka winšch šahļ uštizetees zefotajeem, „Maišes un žukurs mums ir pašcheem“, Krenklis iššauzās.

Waj neefot bijis kaħdreis Peterburgā, šahdšchineeks eejautajās Rudsonam. Ča ka redsets zilweks buhtu. Dabujis apštipriinoschu atbildi. winšch teiza, ka ešot šahdščas šalejs, nahkot patlaban no darba un šo šī wareschot kaut ka pašnahšchnot. Kur gan azumirkli wareja atrašt laimigakus zilwekus pašaulē, ka muhsu zefotaji!

Krenklis gaħja ar šaleju kaħjam, bet Rudsons usplukšchinaja širgeem ar paštagu. Pee krehšlā mirdšošchā wihtola šalejs šika greest širgus šahdšchā

eefſchâ. Britſchkai uf afmeneem eetarſchotees, pee pirmàs mahjas ſedeneem peeffrehja kahds puſkurls funs un ſahka reet, bet kaleja apſaufts, tuhlit apfluſa.

Pehz brihſcha kalejs atzehla wahrtus un, eelaidis britſchku pagalmâ, no fura nahza preti rafots, ſpirdſinofchs meers, pats aiſſteidsàs uf iſtabu, laikam darba leetas nolikt.

„Daldees Deewam, nu buhſim pajumtê!“ ſazija Krenklis, atweeglots un raiſidams groſchus wafâ. Tiklihds nonehma loſu, melnats tuhlit klupa ſahlê un ari baltais nebija aturams. Rudſons ſazija, ka ſtoikâ winus barojot ar ſalmeem un weenigi iſbrauſſchanas reiſês eedodot kahdu tarbu auſu lihds. Iſſahmejuſchi, nabagi. Utnahza kalejs ar atſlehgu un, atſlehdsis peedarbu, iſdſina no tureenes mehſlu ratus un eestuma to weetâ zeemiu britſchku. Uelihdſeja pehdjeo aiſrahdiijumi, ka ta gluſchi labi warot palikt tepat pagalmâ. Tad kalejs ſazija, ka ſirgus wareſhot laiſt ſlahwâ, jo mahjas ſirgi eſot aiſjahiti uf peegulu, nemdams pee tam weenu pee pawadas un weſdams uf augſchu. Otru weda Rudſons. Krenklis aiſzehla wahrtus.

Kalejs eeweda ſirgu ſlahwâ, kurfch atradàs ſem weena juinta ar iſtabu. Pee tumſcha mahjas lodſina, pazeldams galwu pah mahjas juntu, ſeed ſehrmuſklis, iſplatidams krehſlâ ſaldi-reibinoſchu ſmarſchu. Maſleet augſtaf ehnojas kruſts ar juintiu un ſakumeem. Uf iſtabas durwim, kuzâm abâs puſês bija diwi maſi lodſini ar trim ruhtim katre, balſnojàs ar krihtu uſſiſta ſchahda ſihme: +K+M+B. Tas noſihmejot, ka te dſihwojot ſtingri katokt, ſazija Rudſons, paſſaidrodams uf drauga klufu jautajumu, ka Treju Kehniinu jeb Swaigſnes deenâ ap miſchas laiku wineem teefot ſwehtits ſelts, wihraks un mires. Tad noteefot prozeſijas par peemiu trihs auſtrumſemes gudro zetojumam uf Betlemi. Tad pat ſwehtot ari krihtu, ar kuru wehlaſ katoki uf ſawu mahju durwim uſſitot trihs kruſtus ar pirmajeem triju kehniinu wahrdu burteem, proti: Kaſpars, Melihiors un Baltafars.

Sakſch ſoku klufums, zaur kuru itkâ ſamanit wareja Kakhnas ſudra-bojumu un Wolkenberga firmàs uſazis. Itkâ ſwehtwafars buhtu no-laidees pah ſemi.

Nahza kalejs un weda zeemiuus iſtabâ, kur wina brahſis jau bija uſbedſis lampu. Krenklis iſteiza ſawu preeku par jauſo weetu eſermalâ. Upnizis jau eſers — wiſu pawafari wehſiſch ploſſijees, kalejs atbildeja.

Uoſehdinajuſchi zeemiuus, paſtahtija, ka neefot paguwuſchi wehl lahgâ mahju noſahrtot, wiſi trihs brahſi bijuſchi karâ — treſchais wehl eſot plenâ (guhſtâ). Wezais tehws weens pats ſaimneefojis pa kara laiku. Kas nu eſot ar Ukrainu, ar Somiju? Uwifes nenahſot un pilſehtâ neefot

buhšs. Rudsonam gabijās kabatā „Jauno Drywa,” pehdejais numurs, furu atstahja šo palasītees.

Krenkli pahrsteidsa istabas eefahrtojums. Welosipeds un ehwelbenkis ar darba leetām apkrauts. Modinamais pulkstens? Ja, ka gan te truhša no Widsemes? Wīnu pahrnehma patihkams mahjigums un wīnam aif labfajuhšas negribejās nēla runat. Tur jau Rudsons pahrstahstija wīfus jaunumus, lihšs beidsot nonahza pee tehjas, un brahši isgahja usstatit famowaru.

Rudsons newareja atzeretees, kur kajejs wīnu buhtu redsejis. Wīnam jau usnahza šchaubas, ka neefot tif leelimeeki. Wehlaš ta leeta, tehju dferot wīnā galā, isfkaidrojās. Kajejs redsejis Rudsonu Latgaleešchu beedribas wafarā Peterburgā un pasinis pehdejā brahši Kasimiru, kuzam leela lihšsiba no fejas ar statistiki. Pawaizaja, kur Kasimirs tagad esot un waj apšafchēntjees? Uzimredšot, kajejam šchis jautajums guleja us širds. Mahjā wadjadseja fainneezes.

Krenklis runajās ar wežo fainneektehwu, kurešch fehdeja galda galā, rofas us spēeša atšpeedis, wezuma faleekts. Wīna bals trihzeja un apšarfufchās azis ašaroja. Wezais stahstija, ka šchini gerewnā wiswairaf staroweru un prawoflawno. Katofu — septini fainneeki. Ugraf šcho bižufchās tikai peežas duhšchās, bet tad pafataifšijufchi lihšs 20 duhšchu, a femes palizis tikpat, zif agraf. Taisfotees jau gan zeltees us gabaleem, bet nesin, waj wīnšch to wairs peeredšefchot.

Par Wolfenbergas pilskalnu wežā atmina nebija dees'ka usglabajufi. Kad fkatotees no 12 ašis augštā majaka podšornajā trubā, tad warot redset, ka bahba pee Peterburgas šarfānu gowi ganot, turpreti Rahšnas esers lejā isfkatotees kā kreetna upite. Swehtku deenās jau us pilskalna weenmehr esot gulanje.

Pehz wafarinām brahši weda weefus atpafaf us šawu galu, kur eerahdija teem šawas gultas aif aifšareem un norunaja rihtu, kā pee šwehtdeenas — šchejeenes katokem esot rihtu Širds deena — aifwest tos us diwi werstes attahlo pilskalnu. Šai nebuhtu šalti pa nakti, brahši atnēša šafchokus, noguldija zeeminus un isgahja ahrā.

„Čiši smuks vokors,” fajija Stanislawš us kajeju. „Ezers tjičhs.”

Rihts bija tikpat jauks, kā wafars. Saule špihdeja, pat spēeda. Rahšnas malā, us meeteem isšchauti balinajās šwejneeku tihkli ar daščām wihtofchām uhdens šahlēm. Turpat gofejās laiwas ar šiwu odu.

Kajejs bija aifgahjis us bašnizu, kad muhšu zetotaji pazehlās. Jautri fajehrbās, nomafgajās un Stanislawā pawadibā dewās us pilskalnu, kurešch šinfahrigajeem fkatēem atwerās tikai gandrihš pašča zeta galā.

„Tif dauds gastu myusu pušē fen nebija redsets,” fajija semneeks us gahjeem, peekalnē garampabraukdams teem.

sem Polijas waras (Rīga lihds 1582. g. puslihds uštureja ņawu patstahwibu, bet tad ari nofluwa sem polu waras); 4) Sahmfala peedereja Danijai un 5) aif Daugawas nodibinajās Kursemes herzogiste sem polu wirswaldibas.

Kreewu waras zentrs toreis bij Terbatas bisņapiba, bet zars Jahnis Breefmigais ar wiņeem lihdsņekleem luhņoja ušuret ņawas praņibas uš wiņu Widsemi un ari Igauniju. Zara tituli bij ari noņaukums „Widsemes wirskungs“. Jau 1562. g. zars peeteiza Polijas ņehnina Sigismundam II. Augustam ņaru deht Widsemes. 16. martā 1562. g. pola ņehninsch noņuhtija zaram wehstuli ar praņibu likt Widsemi meerā. Uš to zars atbildeja ar aņu wehstuli, ņurā starp zitu bija teikts: „Widsemi ir muhņu, ta ir bijuņe muhņu un paliks muhņu“.

Bet ņarsch preeņsch zara bij neweiņsmigs. Wehl schis ņarsch nebij isbeigts, tad Jahnis breefmigais ņehrās pee zita lihdsņekla, ņā nostiprinat Widsemē ņawu waru. Starp Widsemes guhstņekleem zara warā atradās ari ordena meistars Fürstenbergs, 1567. g. zars liņa winu weņt pee ņewis un diwu balteeschu (Johana Taubes un Elerta Kruses) ņlahtbuhtnē peedahwaja winam Widsemes waldneekā godu ar to noņazijumu, ņa winsch zaru atņihtu ņā ņawu wirskungu. Fürstenbergs atteizās to darit, pehz ņam Taube un Kruse dewās uš Widsemi, lai agitetu zara labā. Wini ari atrada wihru, ņas ušnehmās buht par zara waras pabalstischanas eerozi. Schis wihrs bij danu ņehnina brahlis, Holsteinas herzogs Magnus.

Herzogs Magnus Danijas ņehnina wahrdā pahrwaldija Sahmfalu, beņ tam Kursemē winam peedereja Piltene, ņuru winsch bija eeguwis pirkņšanas zelā. Bet Magnus bij wihrs, ņursch neapmeerinajās ar ņawu stahwokli un ņala leeliskus nahņotnes planus. Winam Igaunijā peedereja muischas un winsch luhņoja aistahwet ari ņawas praņibas pehz Reweles, ņura atradās ņweedru warā. Beidsot winsch neņlaufsija ari wairs Danijas ņehnina padomeem un rihtojās uš ņawu galwu. No Piltenes herzogs Magnus dewās uš Wiknu, lai ņaderinatos ar ņahdu Polijas ņehnina prinzeņi un tahdā zelā nodroschinatu ņew Polijas ņehnina palihdsibu. Bet tā ņā winsch bij draudejis ņabeedrotees ar Kreewiju, ja prinzeņe pee wina nenahņtu, tad prezibas iņjuka.

Pehz tam winsch teescham ņadraugojās ar Jahni Breefmigo. 1569. g. winsch noņuhtija uš Maņlawu ņawu deputaziju. Kad ta atgreesās ar labwehligu atbildi, 1570. g. pats dewās zelā uš Maņlawu. Terbatā winsch dabuja dsirdet par Nowgorodas schausmigo likteni, jo tur zars ar ņaweem opritschnikeem bija leelā mehrā aplawis ņawus laudis, un schi wehsts winu padarija schaubigu. Bet winsch turpinaja ušņahņto brauzeenu un maija beigās eeradās Maņlawā ar 200 firgeem.

Zars winu leeliffi usnehma un ussahka ar winu farunas. Winam tika peeschfirts Widsemes Fehnina titulis sem zara wirswaldibas un peesoliti wif lhdsekli kara weschana! Widsemē. Zars apsolija herzogam Magnum fawu mahsas meitu Elfemiju par feewu un puhrā peezas muzas selta. . . Widsemes Fehnina walslij tika solita wezo eestahschu patureschana un tijibas brihwiba. Zars solijās neezjelt tur par eerehdni neweenu freewu un atlaida brihwibā Terbatas guhsteknus.

Utgreesees Jgaunijā, herzogs Magnus ar faweem plāneem atrada deesgan leelu peekrischanu. Ap winu šapluhda leelā škaitā bijušchās ordena walsis kara wihri, winsch dabuja fawā rihzibā ari freewu kara pulkus un ussahka fawas waras isplatischanu.

Pirmais pafahkums wehřās pret R e w e l i, Furu Magnus ar faweem laudim un freeweem ilgi apsehda, bet bes panahkumeem. 16. martā 1571. g. „Widsemes Fehnina“ pulki no tureenes aisgahja.

Pehz pirmajām neweikšmēm zara ustizibas wihri melleja draudšibu ar Poliju. Taube un Kruse apsolijās polu Fehninam padsiht freewus no Terbatas. No wineem preešč zara šawerwetais Kosena pulks 21. oktobri 1571. g. ar wiltibu eebruka Terbatā, lai freewus pahrwaretu. Norunatā laikā Kosens eebruka pilsehtā pa Wahzu wahrteem (šur tagad atrodas akmena tilts pahr Mehtru), noschoudams fargu ofizeeri, kamehr Taube eelaufās pa Doma wahrteem (tagad to wairs naw) un Kruse atwehra zeetumus. Bet kautinā, kašds iszehlās pilsehtā, Kosens krita un wina pulks lihds ar Taubi un Krusi tika padsihts no pilsehtas.

Taube un Kruse pehz tam aisbehga us Poliju un eestahjās polu deenastā, lai rihkotos pret Kreewiju. Bet Magnus dewās us Arensburgu un rakstija zaram no tureenes, lai tahdā kahtā nowehřtu katras aisdomas par lihdsalibu.

Zaram ari aisdomu wehl nebij un winsch turpinaja ussahktos šakarus. Tā ša prinzeše Elfemija bij mirusi, winsch peedahwaja Magnum winas mahsas Marijas, wehl nepeeaugušchās meitenes roku, šo Magnus ar patreizibu peenehna. Tai pašchā laikā Magnus rakstija wahzu šeisaram un wahzu firšteem, ša winsch meklē Kreewijas draudšibu tikai pamudinats no wifas křistitas zilwezes interesēm, jo Kreewija pafargaschot Eitropu no turku waras.

1572. g. beigās Jahnis Breesmigais kopā ar herzogu Magnu ar leelu kara spēhku eebruka Jgaunijā. 1. janwari 1573. g. tika eenemta Weisēnsteina, pee šam eedsihwotajus freewi apšlakteja un spēhdsinaja. Pee pilsehtas sturmeschanas krita Jahna Breesmigā mihlulis, pašistamais Makuta Skuratos, par šo zars lika guhsteknus šadedšinat us šahrta. . . Pehz tam freewu wara šahka isplatitees neween Jgaunijā, bet ari Widsemē, šur weena pilsehta pehz otras padewās Magnum.

12. aprill 1573. g. Nowgorodâ bij leelas ſwinibas. Herzogs Magnus dſehra kaſſas ar ſawu iſredſeto, 13 gadus wezo prinzeſi Mariju Wladimirownu. Tika dſerts un danzots. ſaulibu eefwehtija wahzu garidsneeks, jo Magnus, Widſemes ſehninſch, bij lutertizigs. Bet puhrà wiſch dabuja ſolito peezu muzu ſelta weetâ tika kaſdu krahhumu welas un Karfus muiſchu par muhſchu peederumu. Zars aiſrahdija, ka pee tam wainigi Taube un Krufe un iſteiza pat ſchaubas par paſcha „ſehnina“ uſtizibu.

Pehz kaſſam Magnus dewàs uſ Oberpahles muiſchu. Pehz kaſſas danu ſehnina wehſtules Meſſenburgas herzogam, Oberpahle jaunajam pahrim naw bijis wairaf trauku ka trihs blodas. Magnus laulata draudſene tur nodarbojuſes ar behrnu rotakam, ehduſe bonbongas un freeweem par nepatiſſchanu walkajuſe wahzu drehbes.

Wehlaſ, freewu ſekmem attihſtotees, Magnus atkal meſleja ſakarus at Poliju. 1577. g. zars winu iſſauza uſ Pleſkawu un pahrimeta winam ſarunu weſchanu ar Kurſemes herzogu. Magnus luſkloja attaiſnotees, bet zara aiſdomas tomehr arweenu peeauga. Magnus apnehmàs iſlaiſt Widſemê atklahtu uſſaukumu un paſinot, ka wiſch, ka Widſemes ſehninſch, nem ſemi ſawâ waldiſchanâ un apſardſibâ, lai to glahtu no freeweem. . . Ta wiſch, ar freewu pulku palihdſibu eeguhdams waru, taſ paſchâ laika meſleja zelus, ka no freewu eeſpaida atſwabinattees.

Zaram tas nahja ſinams, un wiſch pats eeradàs Widſemê, lai Magnuſa pahrgalwibu ſoditu. Jahnis Breeſmigais eebruka K o f n e f ê, kur lika apkaut herzoga Magnus peekritejus un to paſinot Magnum ka ſawam „waſalam“. Tahdu pat likteni peedſihwoja W a l m e e r a, un 31. auguſtâ 1577. g. zars eeradàs pee J e h f i m, kur uſturejàs pats herzogs Magnus.

Zars lika winu aizinat pee ſewis, bet wiſch noſuhtija pee zara diwus ſawus galma junkurus. Tos zars lika faſeet un noſuhtit atpaſal. Beidsot uſ eedſihwotaju wairakahrtejeem luhgumeem Magnus lihds ar 23 wihreem jahja pats pee zara. Bet zelâ winam uſbruſka freewi un peeſpeeda winu attaiſit weenus pilſehtas wahrtus, pa kureem freewi eebruſka J e h f i s. Magnum un wina pawadoneem tika atnemti eerotſchi.

Seraudſijis zaru, Magnus lihds ar ſawejeem noſrita zelos. Zars pawehleja wineem uſjelſtees un lika atdot atpaſal atnemtos eerotſchus. Zars ſtipros wahrdos pahrimeta Magnum, ka wiſch ar wiltibu gribejis dabut Widſemi ſawâ warâ. Beidsot wiſch apſolija gahdat par wina dſihwibas droſchibu un lika winu lihds ar wina laudim eeſpundet kaſdâ wezâ buhdâ, kur ſatureja winus peežas deenas.

Zars pehz tam wiſur wadaja Magnu ſew lihdsi un beidsot Terbatâ atlaida winu brihwibâ, ka ari atſtahja winam reiſ doto Karfus muiſchu. Magnus dewàs uſ Karfuſu pee ſawas laulatas draudſenes. Tur wiſch

joprojam titulejās par „Widsemes Ēhninu” un arī ustahjās valdneeka lomā, isdalidams faweem ustizameem kalpeem lehnū muiščas. WehlaĶ Magnus pahrzehlās us Pilteni un fawus lehnū peederumus Widsemē nodewa Polijas apfardšibā. 1579. g. wiņšč wehl islaida Ķahdu lehnū grahmatu, bet tajā par „Widsemes Ēhninu” wairs jau neititulejās.

76. Zehņis.

II. Webera (Waraidošču Sandera). — Baltijas Wehņneņis, 1869.

Lai gan pee paščām Zehņim leelaku uhdenu naw — Gauja teĶ wairak atstahtu no pilsehtas — tatschu fchi weeta ar faweem dabas jaukumeem peeder pee pirmajeem starp Widsemes jaukajeem un gresnajeem wideem. Gan taiņniba, Ķa Ķoknese sawā dabā diščaka un fķaistaka, nekā Zehņis, tatschu newar leegt, Ķa beidsamā patihķamaka ar fawu dasčadigo un glihto isķlatu, fawām Ķrahšu mainām un peemihligo apķahrtni.

Pilsehtas nami zelti tāpat Ķā zītās Widsemes pilsehtinās. Eelas lihķas un nekahrģigas, Ķā jau wiņsur tanis pilsehtās, Ķas brunneeku laikos dibinatas. To waram redset Walfā, Walmeerā, Wilandē un Rīgā. Turpretim Werawai, Ķas wehlaĶ dibinata, un Rīgas ahrpilsēhtām, eelas taiņnas. Pagahjuščos gaduņintenos Ķatrs fawu dšihwoļki zehla Ķur un Ķā winam patiķa. Tad wehl nebija nekahdu likumu un preeķķraķstu, Ķā nami jazet un Ķā eelas jaeekahrto. Ja Ķahdu wezu pilsehtu usķlatam, tad isleekas, Ķa Ķahds dauds namu buhtu ņakratijis Ķahdā maiņā un tad tos us Ķahdu weetu isfwēedis. Tā juķu juķām guļ nami, gar Ķureem ņčaurās eelas dasčos loģijumos wijas zauri Ķa iščuhķķas. No wezeem pilsehtas muhreem wehl ir dasčadas, atleekas, lai arī dauds aķmenu pašudušči preeķķ jaunām buhweņi. No wezām ahrpilsēhtām nekahdas atleekas naw ušturejuščās. Tiķ dasčureis arajs ar fawu arķlu wehl ušeet apakšč ņemes muhreus un muhra aķmenus.

1744. gadā pilsehtai bij 80 nami un 600 eemihņneeki; 1836. gadā 2000 eemihņneeki. Tad atķal ļaušču ņķaits maņinajas. Bet wehlaĶ Zehņis ņahķuščas usselt un usplauķt (ņče 1897. g. 6356 eedšihwoteģi). Zehņis ar faweem ņarķanajeem jumteem un arģķu dahrseem isķlatas jauķas un ņoščas, wiswairak no zēla, Ķas weđ us Turaidu un Ķrimuldu, ņčām abām Baltijas glihtakām rotām. Ķepni pahr pilsehtu pazēlas wezā basņiza ar fawu jauno torni. Šchi basņiza, ņo uszehļis jau 1284. gadā brunneeku wadonis Willeķins ņon Šhierborķs, Zehņis wisewehrojamaka buhwe. Winas welwe guļ us astoneem ņipreem un ņlaiķeem piħlareem. Basņizas eekšējais weids godbijģis un beģ leeka gresnuma. Dauds brunneeku wadonu piħķķi guļ apakšč ņčis basņizas, starp Ķureem arī Wallera ņon

Plettenberga, leelakâ brunneeku wadona pihſchi. Winam 1855. gadâ ſche uſtahnits peeminas tehls.

Iſſkats no baſnijas torna wiſapſahrt teefſham brihnifſchigs. Upaſſchâ pilſehtina ar ſaweem ſarſanajeem jumteem, ſas ſoſchi iſjelas no ſoku un dahrſu ſaluma. Tahlaſ lejas un ſalni, meſchi un drumas, mahjas un plawas pahrmihſchu ſtahjas azu preeſſchâ. Tur iſjelas wezas pils atleekas uſ ſalna no ſoku ſalajâm wirſotnem, kâ ſahds ſenatnes milſis. Wehl tagad no ſcheem pils gruweſcheem waram wehrot pils ſahdreijejo ſtaltumu un diſchenumu. Kâ ſchi pils ſawu latweeſchu wahrdu „Zehſis“ dabujuſi, naw wehl iſdibinats. Warbuht Zehſis nemaſ naw latweeſchu wahrds, bet wentu. Wahzeefſchi Zehſis noſaukuſchi par „Wenden“. Un teefſham Baltijas wehſturê laſam, ſa wenti ſen ſenos laifos ap Zehſim dſihwojuſchi

1210. gadâ wahzu brunneeki dſihwoja ar wenteem gan wezâ paganu pili (Uraifſchos), bet pehzaſ wini uſbuhweja jaunu pili (Zehſis) preeſſch ſewis, (ſuras drupas wehl tagad redſamas). Jau 1218. gadâ, kad Nowgorodas knaſs ar ſaweem pulkeem eelausâs Widſemê, wehl abas pilis, wentu un wahzu, teef peeminetas. 1224. gadâ atnahza uſ Zehſim pahweſta ſuhtnis Wilums, Modenas biſkaps. Winſch uſflaweja wentus un latweeſchus, ſa wini turas tiſ uſzihtigi pee Kristus mahzibas un uſmudinaja wahzeefſchus, dſihwot ar jaunajeem friſtiteem ſemes ſentscheem meerâ un ſaderibâ.

Neweem latweeſcht un wenti mita Zehſu apgabalâ, bet ari lihwi, kâ daschi wahrdi to leezina. Paſchâ pilſehtâ ſahdu pakalnu ſauz par Lihwu ſalnu. Ari Lihwu pagasſis ir pee Zehſim, lai gan paſchi pagasſta lojektli ir latweeſchi. Tapat ſtahſta par lihwu pulkſteni, ſuru uſ Lihwu pagasſta ſaimneeku behrêm beſ maſſas ſkandinajot. Schis pulkſtens efot jau ſen laikeem pirkts no Lihwu pagasſta ſaimneekem.

Zehſis, atraſdamâs Baltijas widû, tiſa retaf peemeſketas no kara poſta, nekâ zitas pilſehtas un pilis. Tadeht dauds neſinam par Zehſu liſteni un atgadijumeem 13., 14. un 15. gaduſimtenos. Schini meera laifâ Zehſis gan brangi uſſehla un uſplauka, tâ ſa krewi 1471. gadâ eezehla tur ſahdu pretſchu nolikſchanas weetu. Bet leelaku ſwaru Zehſis eeman-toja tad, kad brunneeku wadonis Walters fon Plettenbergs iſtraudſija Zehſis par ſawu waldebibas ſehdekli. Schis ſlawenais waldbneeks ſatureja ar ſtipru roku un ſamanigu prahtu Baltijas walſti, ahrejos eenaidneekus atgainadams un eekſchſejos ſameerinadams. Diwâs aſinainâs ſaujâs, pee Maholmas un Iſborſſas 1501. un 1502. gadâ, Walters fon Plettenbergs ar maſu karapulzinu aſſita Joana III., Maſkawas zara, ſaldatu neſkaitamos pulkus un atjaunoja brunneeku wezo ſlawu. Pehz tam dereja meeru uſ 50 gadeem.

Bet kad 1535. gadā minetais brunneeku wadonis us muhschu bij aisu idšis, tad ašči Baltijas walsts gahja us leju. Bruanneeki neredseja tumšos un draudošos mahkonus no wisam pusem sakraujotees, bet dšihwoja preekos un lihgsnibā, aismirdami gatawotees us karu. Da tam 50 gadu meers ar freeweem tuwojas sawam beigam. Kreewijas zars šapulzeja sawus kara pulkus pee Baltijas robescham un prasija meklus no brunneekem. Kad brunneeki atfazijas, šhos meklus mašfat, tad sahkās karšč. Seemā 1558. gadā nekšaitami kreewu pulki pahrupludinaja Baltijas widus, wisu ar uguni un kara eerotšcheem ispostidami. Uri Zehšu apgabals tika no wineem peemešlets, bet pašču pilščetu un pili wehl neaistika. Jauniswehletais brunneeku wadonis Gothards Ketlers nejandaja ar sawu maso kara spēhku ilgi turetees pret kreewu un tataru nekšaitameem pulkeem un tapehž padewās pošu karalim Sigismundam. 1561. gadā Baltijas brunneeku walsts isira. Igaunu seme padewās sweedru karalim, Widseme tika saweenota ar pošu un leišču walsti. Sahmu šalu un Kursemes biskapibu (tagad Misputes un Piltenes aprinkš) nopirka Magnus, danu prinzis, gribedams preekšč sewis Baltijā dibinat jaunu karalisti. Ur Kursemi un Semgali tika apbalwots beidsamais brunneeku wadonis Gothards Ketlers. Tif weenigi Riga patureja sawu brihwibu un šwabadibu lihds 1581. gadam un tad ari padewās pošu karalim.

Da tam starpam plošijas karšč Widsemē starp poleem, freeweem un sweedreem.

1577. gadā Zehšu pilščetneeki šazehlās pret poleem, tos isdšina un padewās prinzim Magnum. Bet tanš pašchā gadā parahdijas Joans Breesnigais ar saweem kara pulkeem pee Zehsim un usaijinaja pilščetneekus padotees. Šchee šahdu laiku turejās duhščigigi pretim, bet beidsot tika uswareti. No eemihntneekem reti šahds isbeha. Bet ne ilgi uswarelaji patureja sawu mantojumu. Jahnis Bihrings, duhščigis wihrs, šalafija 100 wahzeeschus, 80 pošus un 200 latweeschus, un ar šcho pulzinu eelausās nakši Zehšis un nonahweja wisus kreewus. Kahds šalejs/latweetis pehž dšimuma, palihdseja Bihringam pilščetā eelausteš. Otrā gadā leels kreewu kara spēhš apščda Zehšis, bet saweenotee poši un sweedri tos šakawa.

1582. gadā, meera deribā starp freeweem un poleem Widseme palika pee Polijas. Zehšis tika isfraudšitas par pošu wojewoda šehdekli. Šai nu gan widsemneekem us ilgu laiku no kara bija meers, tatšču wini sem pošu waldibas labu meeru nebandija. Pošu karali nešpildija to, šo biš widsemneekem šolijuschi. Katolu preesteri un jesuiti nahza šchinš semē, Zehšis eezehla katolu biskapu, lutereeschus šahša apšpeest. — Šai gan pošu karali, ihpašči duhščigais Štefans Batorijs dšihrās pahrlabot semneeku šahwošli, lai gan katolu preesteri šahša šopt latweeschu walodu (šā jesuits

Erdmanis Tolgsdorfs, kas pahrtilkoja katolu katkismu latweeschu walodā), tatschu widsemneeki newareja ar poļu waldbu eedraudsetees, Lūtera mahzibas apspēeschanas deht. Un tā karā starp poleem un sweedreem widsemneeki labprahīgi tureja sweedru pusi un preezajās, kad karalis Gustaws Adolfs, Lūtera tizibas karewis, Widsemi pawisam faweenoja ar Sweedriju. Sem Sweedrijas waldbibas atnahza widsemneekem un ihpafchi semneekem laimigafi laiki. Sweedru karali uszihtigi dsihrās semneeku buhschanu pahrlabot. Muischneekeem atnehma dauds teefibu, ruhpejās par skolām un labeem mahzitateem.

Uri sweedri ne ilgu laiku waldbija par Widsemi. Izejhlās breefmgais seemeku karsch starp sweedreem, daneem, poleem, kreeweem un fakscheem. Uri Zehsis tika schinē karā peemekletas. 1703. gadā mehris un kasaki nonahweja pilsehtneeku leelāfo dalu.

Tapēhz šaprotams, ka wifa Widseme preekos gawileja, kad atnahza wehsts, ka 1721. gadā faderets meers starp kreeweem un sweedreem un ka Widseme un Jgaunu seme faweenotas ar Kreewu walsti. Zauru nedelu tika šwineti meera fwehtki.

1730. gadā keisareene Anna apbalwoja ar Zehsu pili Ernestu Bironu, kas pehzaf bija par Kursemes herzogu. Bet kad schis kungs pehz keisareenes nahwes bij aissuhlits us Sibiriju, tad keisareene Elisabete atdahwaja Zehsu pili us dsimtu grafam Bestuschew-Rjuminam, šawam leelkanzleram. No scha laika Zehsu pils peedereja tik priwat laudim, lihds beidsot pahrgahja grafa Siwersa gimenes rokās. —

Ešam us wezām pils atleekām. Uzis meklē wisapfahrt, kur apstahtees, kur papreekšč skatitees. Tur tahlumā kalni un lejas, meschi un druwas, starp koku un kruhniu sakumeem balli spihdoschas muischas, un mahjas ar falmu jumteem. Sche tuwumā daschadi stahdi, waj nu dsimtenei waj swešchai siltakai semei peederigi. Schur tur wijas stigas un tekas sem koku un starp kruhnu sakumeem. Stalti no koku sakuma us kahda pakalna iszetas wezā pils. Winas muhri un gotu logi ehnojas filos rahmos uhdenos. Blakam parkam us kreewu basnizas pusi, farkanā smiltsakmeni, sem flintskalna, ir dsila ala, kas, kā laudis stahsta, eesteeptas semes dsilumā un wedot us kahdu wezu basnizu waj flosteri.

77. Gotharda Kethera gahdiba par latweeschu skolām un basnizām.

J. Reinberga — Kursemes pirmās leelkungs Gothards Kethers. 1885. g.

Gothards Kethers, dj. 1517. g., Mahzija, atnahza 20. g wezs us Siwoniju, eestahdamees sobenbrahtu ordeni, bija no 1554. g. par Dwinflas komturu, no 1558. g.

par ordena meštara pallhgu (foadjutoru) un no 1559. g. par ordena meštaru. 1561. gadā ordenim isbeidsotees, wiņšch kà herzogs sem Polijas wirswaldibas dabuja Kurjemi, mira 1587. g.

Ketlers bija pirmais, kas par latweeschu skolām ruhpejās. Wiņsch atfina, ka wisnotigaki wajadfigas gara mahzibas, lai war latweeschus ispešit no posta, lai tee pašchi atšihst šawu behdigo likteni un rauga tikt us labaku zetu. Tadehst, tikko Baltijā atnahzis, tas domaja par latweescheem. Bet kà wareja wiņsch wehl tan laikā ko eesahkt, sems un nepasihstams brunineeks! Comehr jauki dširdet, ka Ketlers, buhdams Dinaburgā par komturu, domaja darit preefšch latweescheem to, ko neweens lihds šchim Baltijā ne gribeja, ne ari drihststeja usfahkt. Wiņsch gribeja dibinat Pernawā gimnasiju preefšch latweescheem un runaja jau ar ta laika rakstneeku Chitreju (Chytraeus), lai tas paliktu gimnasijā par rektoru. Pats Chitrejs šaka Salomana Hennina wehstures preefšchwahrdos par šcho jauko Ketlera nodomu:

„Wina Seelkunga Augstiba lika jau preefšch 30 gadeem, kad Wini wehl bija Dinaburgā par komturu, zaur Rigas komturu Juri fon Siebergu ar mani runat: jo Wini nodomajusch ietaisit Pernawā labu skolu jeb gimnasiju, kur lihds ar runu mahšflām un walodu sinaschanām tšchakli koptu katechismu un zitas křistigas mahzibas un kur igaanu, latwju un kuhru behrnus kreetni mahzitu latinu walodā un křistigās sinaschanās un tā šagatawotu us mahzitaja amatu; — waj es newaretu usnemtees palikt par rektoru šchini skolā.“ Tas bij nodoms, ko wareja weenigi Ketlers atrast; wiseem ziteem tas wehl tolaik bij nesaprotams, ka preefšch latweescheem zeltu gimnasiju. Wini tam pretojās, baididamees, ka latweeschu neklausischot šaweem kungeem, kad nahšschot pee mahzibām; wini latweeschus nepasihdami pastahweja weenigi us tam, ka latweescheem wajagot buht par šalpeem, ka tee nespehshot eeguht garigas mahzibas. Bet Ketlers winu domas par weltigām atšinis, negribeja lehti atlaistees no šawa labā noluhša. Tā lašam, kad winam ilgā kreewu šara deht wajadseja atšazitees no gimnasijas Pernawā, wiņsch luhšoja pehžak zelt Bauskā augstaku skolu preefšch latweescheem. Bet deemšschehl, kà dauds wina labos nodomus, tā ari šcho ispostija ta laika apstahkti un augstako šauschu usflati. Žit bij eespehšjams gahdat par latweescheem, to wiņsch darija, eetaisidams pirmās latweeschu skolas. Uri pats bij daudsreis šlaht, kad latweeschu behrnus skolās pahrlausija, un kas labi mahzeja lasit waj rakšit, tam dahwinaja usmudinadams drehbes un zitas mantas. Gruhti nahzās toreis behrnus mahzit latweeschu walodā, jo truhša grahmatu. Bet ari par tām wiņsch gahdaja. Wiņsch ruhpejās, ka 1586. g. isdewa pirmo latweeschu grahmatu, Martina Lutera masā katkřisma tulkojumu un turpmākā gadā garigu dšeešmu krahjumu.

Gotharda Kettera leelafee panahfumi preefch latweefcheem parahdas basnizas leetās. Dats, kà ihsti kristigs walbineefs, winsch strahdaja dauds pee latweefcheem un winu mahzitajeem. Ketteru waram fauft gandrith par kristigas tijibas eewedeju, waj masakais par winas atjaunotaju latweefchu starpā. Eihds tam laikam latweefchi sinaja loti mas no kristigas tijibas; wini kalpoja fleepeni wezeem elka deeweem un puhfchlotajeem. Naw ari brihnums, ka kristiga tijiba teem bij fwefcha un ka kristigas mahzibas neatrada pee wineem atwertas durwis 4 gadu fimtenu laikā, jo lihds schim Baltijā atnahfufchee mahzitaji neluhkoja wis, ka eepasihstinatedu latweefchus ar Deewa wahrdeem, bet tee dfinās weenigi pehz pasauliga goda un mantas. Baltijā eeweda ari Eutera tijibu jau pat Eutera dsihwes laikā, bet latweefchi manija masu starpibu starp wezo un jauno tijibu, jo teem weena kà otra nebij pasihstama. Wezās tijibas laikā teem gahja drufku labaki; tad bij wairaf fwehtdeenu, fur newajadseja darbos braukt un fungam flaufit. Toreis preesteri runaja wineem preefchā nepasihstamā latinu walodā, tagad to paschu darija us kanzelēm Eutera mahzitaji fwefchā wahzu walodā; jo tahdu mahzitaju wehl nebij, kas prastu latweefchu walodu. Daschās basnizās gan nolika kesteri pee kanzeles, lai katru wahrdu, ko mahzitajs isteiza, pahrzeltu latweefchu walodā. Bet kahds no kestera tulkotais spredikis buhs bijis, un kà to saprata latweefchi, ko eepreefch nekahdās kristigās sinachunās nemahzija, par to flumji galwa jakrata. Un jif tad wehl gan bija to basnizu! Kettera laikā atradās pa wisu kursemi 3 kirspehles basnizas: Jelgawā, Dobelē un Bauškā un kahdas 6 zitas: Kuldigā, Wentspili, Talsos, Tukumā, Kandawā un Sabilē, tās paschas masinas, no koka, un tā sapuwufchas, ka katrā brihdi wajadseja pahrbuhwet. Tolaiš isskatijās loti behdigi, tā pee latweefcheem, kà pee winu ganeem. Latweefcheem, tā fafut, nebija neweenas tijibas: wezo elka tijibu wineem aisleedsa wahzeefchi, bet winas weetā tee nepuhlejās pasneegt kristigas mahzibas, ihsto ewangelifko Eutera tijibu. Swehtdeenās, ihpaschi pa wasaras fwehtfeem, uszehla pee basnizām putnu fahrtis, fur desmitām juhdsēm tahlu fapulzejās muischneeki, gan ari latweefchi un gahja labaki schaut putnu fahrts galā, nekā basnizā Deewu luhgt. Ari paschi mahzitaji nelikās par Deewa wahrdeem neka sinot; kamehr ziti schahwa putnus, tamehr wini dschra un lustejās tuwakajās pilis pee muischneekem. Kà tolaišu mahzitaji uswedās, redsam wislabaki no Kettera wahrdeem, ko tas isskala sawam draugam Salomonam Henninam: „Mahzitajeem padauds leela wata, wineem peenahftos fahrtigaki isturetees sawās drehbēs. Bet dauds no wineem bes nekahdas wajadsibas, weenigi ais aufchibas nozerp ihfi matus, eejauzas pasauligās leetās, pat nepeeteef ar to, bet wehl nodarbojas ar adwokatū buhshanām un zitām wineem nepeeklahjigām leetām, kà: medi, schauj, tur frogus, ir katrās bramānu weefibās pat pee dantscheem

pirmee un pehdejee, ja, ne weenas weesibas newaid bes mahzitaja; winami wajaga tur buht un weesus jautrinat, kaut ari pee tam istaisitos par jokugaili."

Ketleram ūchis nekahrtibas guleja ūmagi us ūrds, tās wajasdeja wisadā sinā isnihzinat. Lai pirms labi eepasihotos ar basnizas stahwokli un to peenahzigi waretu uslabot, Kellers notureja 1566. g. pa wisu Kursemi basnizas rewisiju sem superintendenta Stepana Bilowa wadischanas. Schee rewidenti nodewa Gothardam Ketleram loti behdigas wehtis par ūaweem peedstihwojumeem. Kahdi winu atradumi buhs bijuschi, redsam wislabati atkal no Kellera pascha wahrdeem, ko tas ūaka: „Lihds ūchim notika, ūa tee, ūam mihlais Deews dahwajis waldibu par semi un laudim, pahdroūchā Deewa ūaimotaju prahtā mas ko likās sinat par teem, ūas winus ustur un preekūch wineem puhlejas. Dauds ir tahdu latweeūchu, ūas wisā ūawā muhschā naw Deewa wahrda ne dsirdejusch, neds waldiba winus us to usmudinajusi waj peespeedusi." Kā (rewidenti) ūino, daudsi nomirstot pawisam bes kristibas, un ja ari kristiti, wini tomehr usaugot, no tam nefa nesinadami, ūa kofit waj swehri meschā. „Wineem naw ne tizibas, ne deewkalposchanas; weenigi wini kalpo fruhmos un meschos ūawām welna, burwu un raganu mahūflām, ko mahzijusches no preekūch-gahjejeem. Lai nu tahdu postu un dwehūetu ūleplawibu nowehrstum, ir laiks, ūa Deewa duūmas un ūodu isbehdami, taisam basnizas, eezelam mahzitajus un winus usturam."

Tuhlit pehū rewisijas Kellers lika basnizas leetu preekūchā landtagam un tur 28. februari 1567. g. nospreeda buhwet 70 jaunās basnizas, eetaisiti tiū pat daudsi mahzitaju muischas un nahūamibā gahdat par kreetneem mahzitajeem, ūas praūtu latweeūchu walodu.

78. Grammata.

Latweeūchu miūflas. — U. Bilenschteina 1000 Lettische Rāthsel. Mitau, 1881.

1. Balta lanūa, mellas gowis.	6. Wahūsemē malku zirta, Kursemē ūkaidas ūprahga.
2. Balta plawa, melli lopi, Gudram laba ganischana.	7. Wahūsemē balkas tehūch, Schai semē ūkaidas laūa.
3. Balti ahriini, melli jehriini, Gudram ganinam isganit.	8. Raiba goūnina eet pa wisu pasauli.
4. Balta seme, mella ūehla.	9. Kas wisu isteiz bes mehles ?
5. Karascha plauktā, abi gali no- lausti.	

79. Paula Einhorna finas par latweefchu elka deewibu (1627. g.).

W. O I a w a (Plutu Wila) iswillkumâ, - Ausrums, 1893.

Pauls Einhorns bija par mahzitaju Mescha muischâ no 1621—1634. g., mira 1655. g. Wilsch laida 1627. g. Kaja rakstu: „Wiederlegung der Abgötterei etc.“ (Elka deewibas atspehkojums etc.), kur ussihmeti mahni, kahdi waldijuschî latweefchu widû 17. gadu simtera sahlumâ. Tee winu widû pastahwejuschi lihds jaunafajeem laifeem.

Kahdu darbu ussahlot, latweefchi neefot wis peeluhguschî trihsweenigo Deewu, bet pehz paganu eeraduma waj nu Dahrja mahiti, waj Lauka mahiti waj kahdu zitu, fkatotees pehz wajadsibas, kahda teem katru reis bijusi. Tahstaki sawâ rakstâ Einhorns peemin, ka senee latweefchi ruhpiigi wehrojuschî deenas, jo newis katru deenu tee turejuschi par laimigu. Sewischki pirmdeenâ naw drihsstejuschi ussahlt nekahdu darbu, bet peektdeenâ daritam darbam bijuschas weenmehr labas sekmes. Ja gribejuschi, lai darbi wisai labi isdodas, tad wajadsjejis trihs peektdeenas no weetas to paschu darit un stingri peeluhlot, ka nekem kahdu zitu deenu palihgâ.

Tikpat leelu wehribu, ka daschadâm deenâm, latweefchi peegreesuschî ari daschadeem putneem, winu fkreeschanaï un blauschanaï, jo fewischki pehdeja teem pasludinajuse, waj nu laimi, waj nelaimi nahkolnê. Wahrnas fehreffchana nosihmejusî karu, waj labu draugu nahwi, waj zitas kahdas behdas. Puhzes gaudofchana bija drofcha sihme, ka uguns waj zitas breefmas draud. Bet wisfwarigakâ nahkotnes fludinataja bijusi dseguse, jo zil reises kahds zilweks to pawafari dsirdejis kuhkojam, tik gadus tam wehl bijis jadsihwo, tadehl ari katrs ar usmanibu pawafari flausfjees us dseguses kuhkofchana.

Bes mineteem lihdselkeem bijuschî ari wehl ziti, zaur kureem latweefchi puhlejuschees issinat nahkolni; pasihstamafee no teem esot sakis un weza feewa, kuri abi nenosihmejot nefa laba, tadehl zekineeki, gribedami iswairitees no nelaimes, greeschotees mahjâs, ja sakis pa zeku pahrskrejot waj weza feewa teem zekâ gadotees.

Jo projam Einhorns stahsta, kahdi latweefcheem bijuschî mahnu lihdselki pret daschadâm kaitem un wajadsibâm. Brihnischks dseedinaschanas fpehks pehz winu domâm peemitis maitu un miroku kauleem, tadehl tee, gribedami nowehrst fehrgas no lopeem, apflehpuschî kuhitis un sem filem sirgu galwas un zitus kaulus. Schis lihdselkis derejis ari pret leetuwenu jeb, ka Einhorns to sauz, Leetoni, kas pa naktim lopus jahdijis.

Wisplafchakas finas Einhorns pasneeds par willkatscheem, kuri, ka latweefchi tij, neefot nefas zits, ka wilkos pahrwehrtuschees zilweki. Kahdâ sinâ schi pahrwehreffchana's noteekot, par to latweefchi domajot daschadi:

Weeni fakot, ka zilweka dwehsele atstahjot sawas un peenemot wilka meefas, bet pehz sinama laika atkal atgreeschotees sawas meefas, ja tas pa to starpu neweens naw aiskahris. Wispahrigi par wilkatscheem sakams, ka wini tifai us sinamu laiku peenem wilka isskату un dabu. Schini laika wini tad faitigi lopeem un zilwekem. Bet pehz tam nahk atkal brihchi³ fur tee tahdi paschi zilwefi ka wisi ziti. Wilkajis sawu wilka amatu warot atdot ari zitam, wisbeeschaki tas mehdsot notikt tahda jefa, ka dodot kahdam nepasihstamam dsert, un taifni tai brihdi, kad sweschineeks, neka launa nedomadams, kauwu leef pee mutes, runajot sinamus wahrbus, zaur ko tad winam japaleefot dsirditaja weeta par wilkaji. Schis, sinams, war atkal us tahdu pat wihji glahbtees un no nepatihkamäs listas atswabinatees. Tadehk no sweschneekem wisat jafargotees, ja tee usajzinot dsert ar wineem fopä kahdu kauwu alus.

Sawa raksta beigäs Einhorn's runä par feno latweeschu eeradumu sinamä laika pazeenat nomiruscho dwehseles, lai tas dsihwajeem nedaritu neka launa. Schi dwehsefu meeloschana noteef rudeni, oktobra mehnesi, un latweeschu wina sawot par welu laiku.

Wisus augschä minetos mahnus Einhorn's apsihmè par atleekäm no paganu laikeem, kuras kristiteem zilwekem wajadsetu atmeft ka tuffschus neekus un blehnas. Bet bes schim atleekäm no paganu tijibas latweeschu starpä efot isplatijufchees ari wehl daudsi ziti mahni, furi eeweefufchees kristigas tijibas laika, fewischli katofu tijibai walbot. Par schahdu latweeschu mahnutizibu Einhorn's stahsta sawa raksta oträ dakä, kurai kahdas peežas nodakas.

Wispirms Einhorn's greeschas pret puhfchlotajeem un daschadeem wahrdotajeem, kas sinamus bihbeles pantus leeto par puhfchlofchanas wahrdeem, pret flimbäm, fewischki pret afins fehrgäm waj ari ugungrehku gadijumos.

Wehl sihwaki muhfu autors apfaro latweeschu mahnu tijigus eefkastus par welnu un wina darboschanos. Welnam, pehz latweeschu domäm, tahdas pat meefas ka zilwekam, protams, ka tahda gadijumä tam waja dsigs ari baribas un mitekla. Pehdejo welns wismihlaki israugotees meschu beesofnos un purwos, fur tas pa deenäm mehdsot usturetees, bet naktis wunsch nahkot no tureenens mulfinat zilwekus, pehdejeem daschdaschada weida parahdidamees, jo winam peemihot fpehja peenemt isskату, kahdu tas weh-las un kahds tam katru reisi wajadfigs. Tifai triju dsihwneeku weida welns nedrihkstot parahditees, proti lih dakas, jehra un baloscha. No lih dakas welnam tapehz jafargajotees, ka winas galwu usschkerfchot, redsamas Kristus zeeschanas sihmes: ka krusts, schkehps, ehrlschku kronis u. z. Jehra weidu welns tapehz nepeenemot, ka Kristu paschu swehtos rakstos sawz par Deewa jehru, kas wifas pasawtes grehkus nefs. Eihdsiga eemefta dehk ari no baloscha welnam jafargas, jo Swehtais Gars baloscha weida nolaidas us Kristu, kad Jahnis to kristija Jardanas upè. Inemot schos trihs dsihw

neefus, welns fpehjtot wiswifadi iffehmatees, tà fa zilwekam gruhtit iffar-gatees no wina wiltibàm, tikai gailim dseedot welns nosuhdot, tadeht ari zilweks ap to laifu topot jautrafs un darbigafs, nekà agraf, pat dabà wifs kas efot tad jaukafs un pilnigafs, nekà preefsch tam.

Tifpat plafcha, fà par welnu, ir latweefchu mahntiziba par fwehto friftibu. Mehneffehrdfigee pehz feno latweefchu domàm tikai tadeht flimojot ar fcho kaiti, fa wini neefot peenahzigi friftiti. Waina tahdos gadijumos meklejana waj nu pee mahzitaja, kas laut kahdà finà apgrehkojees, waj atfal pee kuhmàm, furi naw lahgà tizejuschi. Ja behrns pehz friftibas stipri blaui, tad drofschi tizejuschi, fa dotais wahrds behrnam nepatihl, tadeht steigschus ween to eesaukuschi zità wahrdà, kuru winfch tad mehdsis paturet fawà wehlaflà muhfschà.

Wisà toreifejà latweefchu dsihwè fastopami fchahdi un tamlihdfigi mahni, furi fewischi leelà mehrà peeflehjuschees fwehtdeenàm un fwehtkudeenàm. No pehdejàm Einhorn's plafchafi peemin tikai seemfwehtfus, kuru nakti, pehz latweefchu domàm, ap pullsten 12 uhdens afàs pahrwerfchotees par wihtu. Bet pehz tam wihts topot atfal par tahdu pat uhdeni, fà bijs. No ziteem fwehtku deenu mahneem Einhorn's plafchafi apraksta wehl Jahnu sahlu pluhlfchanu, jo Jahnu wakarà lasitàm sahlem peemihotot ihpafchs dseedeftanas fpehfs, kurfch pilnigi suhdot, ja sahles tikai weenu deenu agrafi waj wehlaft pluhzot.

Pehdejà nodatà Einhorn's aifrahda uf mahneem, kas stahwejuschi fakarà ar basnizu un basnizas rihteem. Ewehrojams buhtu, fa swaneem fenee latweefchi peegreeschi leelu wehribu, jo kas noftahjees basnizas torni sem swaneem un pehdejeem atflanot fuhdsejis fawas lifstas, tas ifglahbees pats no wifadàm flismàm un warejis pat otram launu nowehlet un nelaimi uffuhtit.

80. Uguns wahrdi.

Latweefchu burwibas wahrdi. — Treilanda-Brithwsemneeka Труды Этнографического Отдѣла. VI. Москва, 1881.

1. Uguni apwahrdo, kad gulet eet: Tschutschi, mana uguntina, fà pelite midfeni! Neaun kahjinas, nezel fparhnikus! Deews Tehws...

2. Wafaros uguns jaapraufsch, jaapkrusta un jafafa: Tschutschi, mana uguntina, bef kahjiku midfenè, — lai atnahza zeema meitas pee manas uguntinas!

3. Rihtos, uguni kurot, jakrusta ta un jafafa:

Kurees, mana uguntina, ledus kalnu starpina!

Diw' afmenus apfahrt lifu, diwi ledus gabalinus.

Neaun kahjinas, nezel fparhnikus!

4. Lai peegulneeseem, pee eefurta uguna gulot, drehbes nefadegtu, tad jafadedsina nahtna lupata un jarunà: Ti ti ti, lakstigala! Ti ti ti, manu putniin'! Sche tawa teefa, nenem pate ar sawu roku!

5. Trihs seewinas sehð pee uguntina, wiðam flotinas rokà; kad ta uguntina isfuzas, tad tàs to apslauka. Deews Tehws...

6. Trihs swehtas jumprawas sehð aif uguns, auna galwa werd eefschâ; alfschâna malzina, leepas flotina. Tit mihssta ta waina, kà leepas flotina!

7. Trejdewinas dsirksteles pret faules lehlschanu; wezs wihrinsch sehð faktâ, leepas flota rokà; mehrz un schlakâ, mehrz un schlakâ, — uguns leesmas dsesè.

8. Sarkans gailis gar uguni tekâ. Nem, mihta Mahra, flotu, fit un schlaki, fit un schlaki, — lai isnihkst nelaimite, kà ugunu dsirkstelite! (Trihsreis teizams.)

9. Sarkans gailitis, uguns plehnites; wezs wihrinsch eet pa zelu, — ne tam deg, ne tam kuhp.

10. Osolinisch fadedsa, plehnites sabira, wezs wihrs stahw uguni, flotina rokâ. Eefsch ta wahrda...

11. Trihs swehti wihei stahw upes malâ, wiseem trijeem leepas flotas rokâ; mehrz un schlahz, mehrz un schlahz: fur pilite pil, tur puh-tite metas.

12. Swehta seewa stahw pee schis farkanas uguntinas, uguns pagale paduse, leepas flota rokâ; fit un schlaki, fit un schlaki, — lai isnihkst nelaimite, kà uguna dsirkstelite! (Trihsreis teizams; tad japanem trihsreis ar nasi uguns plehkas un freimâ jaeeseef un ta flimâ weeta jaapfmehre.)

13. Uguns mahte, jumprawina, ar teem selta wamsisheem, wara flota rokâ; fit un schlaki, fit un schlaki, — lai isnihkst nelaimite, kà uguna dsirkstelite!

14. Dselsu wihrs namâ stahw,
Dselsu nuhja rozinâ,
Ledus malka uguni,
Auna galwa katlâ wira.
Pauks mugurâ, — wefels, wefels!

15. Weza bahba kalnâ kahpa, ofcha pihpi pihpedama;
Melni kraukli ogles dschsa, wahrna plehshas kustinaja.

16. Dsifa dsifa, dega dega — afmins juheas dibenâ, — salmu jumts, mahlu mihsna.

81. Kursemes ruhpnēeziba herzoga Jēhāba laikā.

P. Strautsēla — Wehstulēs par leelkunga Jēhāba fūgnēezibu, tirdsnēezibu un ruhpnēezibu. Sēhta, Daba, Pasaule. VI. Jēlgawā, 1891.

Herzogs Jēhābs waldija no 1642—82 g. Rošgā darbiba Kursemes tirdsnēezibas un ruhpnēezibas labā winam bija japahrtrauz, frihtot 1658. g. Sweedru guhstā, kurā palika 2 gadus. Wina darbibu aprakstijis Mirbachs („Briefe aus und nach Kurland“). Tās isleetojis P. Strautsēls sawās wehstulēs par herzogu Jēhābu („Sēhta, daba, pasaule“ 6. burtn). Par Kursemes ruhpnēezibu Mirbachs (un no wina Strautsēls) sawās wehstulēs usnehmis J. Fōllersama zelojuma aprakstu 1676. un 1677. g.

Jēhābs gan radis. pats katru gadu reis apzēlot un pahrluhkot fabrikas, bet šchoreis winsch mani nosuhitja us Wentspili ar to usdewumu, pašneegt sinas par kugu buhwetawu. No schim sinām gribu pawehstīt swarigako:

Zeloju zaur Tufuma pilsehtinu, kura senak, ordena laikos, laikam bijusi dauds prahwaka nekā tagad. Sweedri nopostija 14. gadu simtēka šahkumā (no Gotfrida Rogga) usbuhweto pili un nodedsinaja daschas fabrikas ehlas, no kurām pilsehtina daudsmas pahrtika. No ta laika ta panihkusi. Nesen art wara zepelis isnihzis. Melderis Welks gan peedahwajees par 100 gulšcheem, 10 puhreem rudsu un tikpat meeschu gadā eerihkot jaunu zepeli pee Walguma (laikam pee Walgales), un leelkungs, kursch ne labprahrt reds kahdu no sawām eetaisēm panihkstam wai isnihkstam, laikam buhs preehshlikumu peenehmis, bet es nedomaju wis, ka no ta atleks kahds labums, jo Kursēmē jau ir weens wara zepelis pee Jēlgawas, otrs pee Slokas, treschais pee Edenes, zeturtais un peektais pee Meschamuischas un Ezawas.

Uahkoshā deenā nonahzu Kandawā. Schejeenes pulwera sudmalas art warbuht isnihks. Senak no schejeenes weda dauds pulwera us Rigu, kur dabuja 16^{1/2} daldera par zentneru. Bet jau kahdu laiku winas atnes mas peknas, proti pehdejā gadā tikai 45 gulšchus. Kamehr kugoshana ar Tabago šalu tiklab kā pawisam beigusees, paschu wajadsibas naw wairs tik leelas, kā senak, un ar Strundas pulwera sudmalām pilnigi peeteek, un otrfahrt Rigā eewed pulweri no Sweedrijas dauds lehtaki. Kandawā, kā wispahrigi wisa Kursēmē, naw wairs tik bagata ar medu, kā ordena laikos. Schejeenes fogim ween bij jadod Kuldigas konwenta garidsneekem 3 birkawas medus. Tagad gan wisa Kandawas apfahrtinē newarēs tik dauds šadabut.

Tahlak mans zēsch gahja zaur jauko Talsu pilsehtinu un peemihligām, labi apkoptām druwām aif Stendes leelaja mescha, kursch aistteepjas

gandrihs lihds Wentspilei, fur nokkuwu 22. augustā un lihds ſchim azu mirklim nodarbojos, rehkinadams un rakstidams. Pee kugu buhwes Wentspili ari wairs til rofigi nestrahda, tā preeksch ſweedru kara, kad tirdsneeziba un fabrikas bij pilnos seedos, Tabagos fala un nometnes Afrikas peekraštēs wehl peedereja leelkungam, dauds kugu wajadseja un ari ſchee bij ſwarigs tirdsneezibas preekschmets. Sweedri ispostija wiſu, ko newareja laupit; wini maſ deenās, pat ſtundās, iſnihzinaja daudsgadejas nerimstoſchas darbibas auglus un atnehma uſ ilgeem, ja ne uſ wiſeem laikeem, zeribas uſ labu nahkotni, walſts ſpehluſ nogurdinadami un leelkungu mantu iſputinadami.

Seſchpadſmit kaleji, furi Wentspili ſtrahda, dabon pa daſai gatawu materialu; tā peem. naglas iſgatawotas Baldonē preeksch kugu buhwes eerihkotās naglu ſmehdās. Te nu Edenē pee Kuldigas pagatawo ari leelos kugu enkurus; pehdeja weeta beſ tam wehl urbj leelgabalus un lej lodes un granatas.

Buru drahu auſch Strunda. Senat, kad wairaf wajadseja, ari Wez-Saulē un Wirzawā bij buru aſtawas, kuras tagad iſnihkuſchas. Ogles dedſina Tigwē, darwu Ruzawā, fur darwa loti teizama. Tā ka darwu dedſina ari pahrdofchanai, ir wehl darwas dedſinatawas Strunda, Kuldigā, Rendā, Suhros, Augſch- un Lejas-Bahrtawā, Grobinā, Taurkalnē, Baldonē un Meſchamuiſchā. Darwu dauds iſwed uſ Holandi.

Tauwas un ſtriķus taiſa Suhros. Te ſtrahda katru deenu 16 zilweku, furi beſ ſemes dabon 2088 dahld. algas gadā. Kad jagreeſch tauwas, ſas praſa leelu ſpehlu, tad muiſchaj jaſuhta 30—40 ſtrahdneeku.

Comes muiſchā ir muzeneeku darbniza; glihtakos muzeneeku darbus iſſtrahda Engurē, fur wiſpahrigi, zil es tagad no ſinām un rehſineem waru noſwehrt, ir labaka ſahrtiba nekā zitur. Tigwe peem. naw apgahdajuſt wajadſigo oglu daudsumu, tadeht ſa truhſtot malkas, kuru wajagot no tahleenes peeweſt. Es dſirdu dauds, ne par malkas truhſkumu, bet par meſchu tahlumu ſuhdſamees, jo ſlahtejee wiſi nolihſti. Un pateſt malkas wajadſiba nebuhs wiſ maſa Baldones, Engures, Meſchamuiſchas, Edenes, Wezmuiſchas, Jelgawas wara zeplos; Meſchamuiſchas un Jelgawas ſiikla fabrikās (Jelgawā bij wehl beſ tam eerihkota tehrauda leetuwe); tahlaſ Eejawas, Ruzawas, Emburgas, Baldones, Sahtu wadmalu fabrikās un beidsot Engures, Sezes, Taurkalnes, Dobeles, Lejas-Bartuwas un Rendas ſahgu ſudmalās: tur ſlaht nahk wehl dauds zitadu fabriku un eetaiſchu.

Wezakais Kurſemes dſelſszeptis ir Baldonē. Wiſch bij 1650. waj 1651. g. jau darbā. Leelkungs Jehkabs, kuſch wehl prinzis buhdams bij ſahzis buhwet kugus un tuhtin pehž waldifchanas uſnemſchanas paplaſchinajis Wentspils kugu buhwetawu, ari dſelſs truhſkuma deht negribeja buht atkarigs no ahrſemneekem; jo ſchis bij weenigais materials, kuru tam kugu buhwei wajadseja peeweſt no ahrſemem, wiſs zits atradās

Kurfemê leelâ mehrâ: wezin wezi ofoli, sem fureem warbuht frîhwî feedo-
jufchi faweem deeweem, un warenas egles 3—4 pehdas zaurmehrâ, un
linu, fanepu, darwas — Deewa fwehtiba.

Dselszепlis labâ fahrtiba; te isstrahdâ if gadus 4—500 birkawu pa
leelafai dafai tſchuguna, tadeht ka ſchejeenes dsels ir truſla un kalfchanai
ne tiſ deriga, fâ Engures dsels. Pat ſchejeenes naglu faleji nem wa-
jadſigo materialu if Engures. Katamâ dsels maſſâ 8 dalderus par bir-
kawu, tſchuguns, ihpaſchi lodes un granatas, wehl wairaf. Bengt Ströms
pahrdewa pehrn Rigâ daſchus ifgatawotus leelgabalus par 15 dahld.,
25 birk. granatu par 9, maſas roſas granatas poleem par 13 dahld. bir-
kawâ. Wiswairaf pahrdewa ſaimneeziabas rihtus, fâ faltus, pannas u. 3.
Kad peenem, fâ zaurmehrâ dabuja 10 dahld. birkawâ, tad peſna leelas
deefgan leela bijufi. Bet toteef ari ifdewumi ir leeli. Cerehdni dabon labu
algu; inſpektors ween 600 dahld. un weenu laſtu auſu gadâ. Bef tam
wehl jaeewehro darbs un maſſa, jo Kurfemê, ziſ man ſinams, neatrod
wis dselsatmini, fâ Sweedrija, bet tiſſai purwos un plawâs dselsruhdu,
ſas ſatura maſ dsels un praſa dauds darba un maſſas. Wiſi ifdewumi
fopâ ir tiſſpat leeli, ja wehl ne leelafi, fâ eenehmumi. Es tadeht domaju,
fâ buhtu labafi ifnomat Baldones, Meſchamuiſchos un Engures dsels-
zeplus Bengt Strömam, kurfch par wineem ſola 5500 dahld. gadâ. Do-
maju, fâ leelſkungs peenems ſolijumu, jo ſche wehl weens apſtahlis friht
ſwarâ. Sweedru waldbiba daſchus gadus atpaſaf bij uſaizinajuſi wiſus
aiſbehguſchos un aifgahjuſchos ſalnrazejus nahlt atpaſaf. Schis uſaizi-
najums tagad gan aifmirſts, bet ſahda tagad ſatiſſme ſtarp Sweedriju un
Kurfemi, tad to driht war atjaunot un leelſkungam tad ar faweem zepfeem
jamet meers, jo fabrikas ſtrahdneeki gandriht wiſi ſweedri. Lai nowehrſtu
ſcho ſaunumu, leelſkungs jau ſen pawehlejis, fâ ſweſcho ſtrahdneeku weetâ
jaeemahza Kurfemes pawalſtneefeem tee paſchi amati, lai nahlotnê ne-
wajadſetu maſſaf tiſ leelas algas. Schi pawehle tiſſai pa dafai waj ne-
maſ naw eewehrota un tiſſai Baldonê, ſamehr wehl tur biju, peenehma
diwus latweeſchus par falejeem. Tagad Bengt Ströms apſola liſt if-
mahjit wairaf latweeſchus, lai leelſkungam buhtu paſchu laudis par amat-
neefeem, kad wiſch — Bengt Ströms — pehz notezejufcheem nomas
gadeem atdotu dselszepli atpaſaf. Leelſkunga preeſſchâ rakſittais un Straſdu
Jahna man ſlaht eſot apſwehretais ſwehraſts ir ſchahds:

„Es Straſde Jahn ſwere tam wiſſu waldbigam Dewam ende man-
nam zenigam Leelſkungam, fâ wiſch man par Wagger wirſu ſawâ Selfu
namma jelis, kad es pee to darbu taiſne ende gohdige gribbu ſiewot, ſas
man nakas taiſne ſtrahdat, to darbu ende darbeneſa uſluſot, to ſeſe, ſas
top edoot, ne preſſch man neds preſſch ſweſſam gribbu iſſali, nepardot to

nagle, kas top isfalt, gribu muischlungam edoot, tik tescham ka man Dews lieds ende saus swets wards."

Dee tam Strasdu Jahnim wjadseja pehz sentfchu eerafchas nomestees uf labo zeli, uslikt kreiso fahju uf akmeni un kreifaja rosa turet baltu nuhju, uf galwu tam uslika welenu, lai tas, ja tas buhtu nepateesi swehrejis, paliktu zeets la akmins un stihws la foks, turpretim safotu un seltu, ja turès fawu swehrastu.

Baldones stikla fabrika naw neso wehrta, wina isnomata par 150 dahld.; pulwera sudmalas pawifam isnihkufchas un wadmalas fabrika pahrzelta uf Meschotni.

Sem Baldones inspektora stahw ari Ezawas wara un Reschnu muischas dselsszeplis, Wezmuischas leelgabalu leetawa un Comesmuischas papira sudmalas. Wezmuischa lej leelus swanus, kuras leela fflaita war pahrdot; turpretim nepahrdotu leelgabalu, loschu un granatu fakrahees toti dauds. Redfams, ka nelas wairs neweizas, kamehr Tabago fala un Afrikas peekrastes nepeeder wairs Kursemei.

Meschmuischa es fatikos ar inspektoru Bengt Strömu. Schejeenes eetaises es atradu laba fahrtiba. Te ir labaka dselssruhda, kadeht ari te wairaf rascho, nekà Baldonè. Tikai jabaidas, ka beidsot nesahf truhkt ruhdas. Leelskungs, pehdejo relsi te buhdams, to eewehrojis un gribejis dselsszepta weeta eerihkot sahgu sudmalas. Bet Bengt Ströms nefaujas atbaiditees un neatfahpjas no fawa folijuma, nomat zepli tahdu, fahds winsch tagad ir, lai gan jau schogad buhs istruhkums, tadeht ka Rigà war mas pahrdot. Wifs eenahkums par pahrdoto dselst neatfwer wehl ne amatneeku algas, nemas lihdsi nerehkinot intereses par islikto kapitalu, malku un klauschus. Uri te gaischi redfams, no fahda fwara bijusi ruhneezibai Tabago fala. Tagad wisa tirdsneeziba wairaf paswa, nekà aktiwa. Kamehr fenaf paschi fawos fugos iswedam tàs prezes, kuru pascheem newajadseja, tamehr tagad jagaida, kamehr faweschi fugi brauks tam pakaf. — Schejeenes stikla fabrika darbojas puslihds felmigi: wina schogad atmetusi 350 dahld. ftaidras peknas. Pelnus dod apfahrtjeo muischu semneeki, pa 4—5 puhreem no mahjas. Schejeenes apgabals bagatigi apbalwots lapu fokeem, pelni tapehz labi un tikdauds, ka war isgatawot ari potafchu. (Seelee pluhdi 1709. gada pawafari nopostija Meschamuischas fabrikas, ta ka tikai drupas atlikàs. Tai pascha relse ari Comesmuischas papira sudmalas pluhdi aisrahwa few lihds.)

Utpakaf es zeloju zaur Meschotni, kura palikus par ihstu fabriku pilsehtinu. Starp zitam schejeenes wadmalas fabrika isausch labaku drehbi, nekà Ezawà, Ruzawà, Emburgà, Peenawà un zitur. Bet par to Meschotnè leeto spaneeschu aitu wilnu, kuru ari ik reisas newar dabut, bet pahrwed no Danzigas. Kurseme wehl naw spehjust atschirgt no sweedru

reenes tahlaſ uf Ugunzeemu, fur toti dauds un laba dsels ruhda. Engures dselszeplis ir tas labafais, jo ruhda neween tur laba, bet ari tahdâ daudsumâ, fa warbuht gadu ſintenus naw jabaidas no truhkuma, un meſchs zaur ſipro ogſu dedſinaſchanu tiſai pee Engures druſku nolihſts, turpreſtim pee Ugunzeema pawifam neaiſtiſts, un it kâ pirmatnes meſchâ, tur daſchâs weelâs zilweſs pat ne ſahju naw eefpehris. Engures zeplis raſcho katru gadu ap 6—700 birſ. dsels; iſdemumi, atrehkinot darbu, ir 2500 dahld. leeli. Sinamâm muiſchâm jaſuhſta ſchurp maſka, dselsruhda un kaſſatmeni.

Pa zetu, pa furu tiſai waſaru war braukt un ſas zitadi laikam zits neſas nebuhs, kâ tiſai wilku taſs, noſkuwu Urmuiſchâ; tur, pahris deenu atduſejees, turpinaju ſawu zetojumu zaur Rendu uf Kuldigu. Rendâ ir diwas ſahzu ſudmalas, kurâs ſahgè dehtus, gan kugu buhwei, gan pahrdofchanai. Dehtus pludina pa Abawu un Wentu uf Wentſpili, fur tos waj nu iſſtrahda, waj ſuhſta tahlaſ uf Franziju un Holandi.

Maſka eenem Kurſemes tirdſneezibâ ſwarigu weetu; es tiſai baidos, fa tàs 9 waj 10 ſahzu ſudmalas, kuras tagad weenumehr darbâ, pawifam neiſſklausch meſchus. Kur dauds meſchu, kâ peem. Lejas-Bahrtawâ, Taurkalnè, Engurè un Rendâ, tur nu wehl neſa newar manit; bet Dobeles ſahzu ſudmalas, no kurâm nemti dehti Jelgawas buhwem un Platones ſwehru dahſam, kaitejuſchâs wiſam apgabalam. Pati Jelgawa ſahſ kuhrotees par maſkas truhkumu.

No Kuldigas apmekleju Strundu un Edeni. Tur es greeſu ſawu wehribu uf ſlinſchu ſmehdi un pulwera ſudmalâm, te uf dsels un wara zepli.

Strundas ſlinſchu ſmehde jau no 1648. gada darbâ. Pulwera ſudmalas ir labâ ſahrtibâ. Pulweri wed pa dalai uf Kuldigu, fur taiſa patronas, pa dalai uf Jelgawu. Buru auſtuwè ſtrahdâ 6 wehweri, kuri dabon gadâ 233 dahld. algas. Schee wehweri ir latweeſchi; wini prot ſawu amatu un paſtrahdâ labu darbu; tiſai daudsreis peetruhkſt dſiju, tâ fa fabriſai jaſtahw diſkâ. — 18. julljâ apmekleju Kurſemes leelaſo dselszepli Edenè, kura ar ſawâm eetaiſem — ſahzu ſudmalâm, wara un dselszepteem — iſſſtatas kâ maſa pilſehtina. Strahdneeki ween apdſihwo 11 brangi ſochus namus, pee kureem peeder jauki, labi apſopti dahſini. Turklaht nahſ wehl leelas magafinas, fur uſglabâ dehtus, ſchugunu, kalamo dselſi un waru, ſchſuhni neapſtrahdatam materialam, maſkas un loyu ſtaſki un ehbergeri, fur peemahjo ſinteem darbineeku, kam jaet Edenè klaufchos. Edenè tiſ roſiga dſihwe, fa to reti fur zitur atradis. Pee Edenes dselszepla ir gan dauds meſtaru un ſtrahdneeku, bet par to wiſch ari raſcho dauds wairaf, neſâ wiſas zitas dsels fabriſas kopâ. Tâ peem. no 8. janwara lihds 8. maijam te iſſtrahdatas wairaf neſâ 700 birſawas dsels. Par ſchejeenes wara zepli naw wairaf neſas teizams, fa Kurſeme ſchai

finā toti bagata, un par sahgu ūdmalām man jaatkahrto, ſo jau allasch eſmu teizis, bet ſo leelſkungs negrib tizet: ſa malku tahdā mehrā iſſlauſchot, ta pehdigi peetruhſs. — Ar Edenti eſmu puſlihdſ beidsis ſawu zefojumu, un domaju eepaſinees ar wiſām, maſakais eewehrojāmām leelſkunga fabrikām, iſnemot Tomesmuilſchas papira ūdmalas un Eejawas wadmallas fabriku.

Wehl atleef Kuldigas eetaiſes. Schejeenes ſalpetera fabrika neſa daudſ neder. Winas meiſtars toti ſlikti prot ſawu amatu un dara leelſkungam wairaf ſſahdes neſa labuma. Stiſla fabrika, kuru no Kendas atzehla ſchurp, ari negrib uſfelt. Wiſpahrigi nemot leelſkungam ar ſtiſlu fabrikām nelaimejas. Eenehmumi pa leelakai daſai nemaſ neatſwer iſde- wumus, ſaut gan ſtiſls ir deefgan dahrga preze. Pehz ſweedru ſara, ſad logi bij iſdaufiti, bij ſtiſls tiſ gruhti dabonams, ſa Kuldigā par diweem baſnizas logeem ſamaſſaja 37 dahld. Tee bij tee weenigee logi, kureem wareja eeliſt ruhtis, lai maſakais altari ſargatu pret wehju un negaiſu.

82. Kandawa un Sabile.

Kaudſtes Matija — Zaur Kurſem 1878. Wiſa, I. ſehjums.

Jo tuwaſ pee Kandawas, jo ſeme parahdijās arweenu weeglafa un zeemati wairs ne gluſchi tiſ prahwi un ſahrtigi; druwas tomehr arweenu bij wehl kuplas; tikween tuwu ap paſchu Kandawu, kur nahſ ihſta ſila ſeme, newareja, ſinams, wairs lauſti tiſ kupli buht. Wiſa ſchāi zela gabalā, ſa alaſch, mainijās zeemats ar muilſchu, tihrums ar meſchu un plawa ar purwu. Pehdejo juhdſi preekſch Kandawas, ſad biju eegahjis jau Talku aprinkti, dabuju eet gandrihſ tiſ zaur meſchu ween, kur pehz tam atwehrās uſ reiſi pahri par Abawas eeleju jauſs iſſkats uſ diſcheem augſtumeem; tur bij redſama wiſauſtaſ Kandawas baſniza un daſchas ehſas uſ paſchas ſalna malas, bet wairaf gandrihſ neſas, tā ſa bij ja- jautā: kur tad atrodas ihſti pats Kandawas meeſts? — jo tās daſchas ehſas eelejā, pa abām puſēm leelzelam, kureſch ſche zaur uſrakſtu uſ ſahdas mahjas ſtuhra bij noſauſts par „Mitauſche Straſſe“, nebij nebuht uſſkatams par wiſu Kandawu. Uſ Abawas ſahku iſſchirt pa labai roſai ſtahwumā Kandawas wezās pils muheus.

Kandawa jeb ihſti Kandowe bij wezo kurſu ſilegunde jeb aprinkis ar ſawu pahrwaldibu, ſahda nu wineem tolaik bij. Balduins no Ulnas, kuram bij uſdots no pahweſta Gregora IX. zaur wina weetneeku Otonu no Danijas iſſchirt tās ſildas, kuras zehlās pehz biſkapa Alberta nahwes ſtarp Bremenis biſkapa un Baltijas garidsneekem par jauna biſkapa zelſchanu 1229. g. un buht lihdſ ar to ari par pagaidu biſkapa, peedabuja

wehl tolait neuswaretos kurfus pee labprahtigas padoschanàs par pahwesta apafschneekem, bet ar meefigu brihwibu un sawas mantasaturefchanu; wineem bij tif jaapfolas, fa liffees kristitees. 28. dez. 1230. winfch noslehdsa padoschanàs nolihgumu ar kurfu tautas wezako Samekinu par wifam flegundem ap Wentas upi un 17. janw. 1231. ar diwpadfmit flegundem ap Ubawu, kuru starpâ bij ari Kandawa. Scht pils, gar kuras drupàm es tagad gahju augfchup, ir, finams, pehz tam zelta.

Pafchâ augfchâ efoscham tif wehlatwehràs man preefch azim Kandawas meestinfch ar sawàm eelàm un pa dafai ar deefgan kreetneem muhra nameem. Lejà man islifàs gandrihs, fa faule buhs jau nogahjuft, bet kalnâ pee basnizas, kura stahw lihds ar basnizas ffolu loti zehlâ un augstâ weetâ, pahri par wifu meestu, eeraudfiju winu wehl labâ gabalâ, tà fa atlifàs wehl laifs fcho un to apraudfit, fchurp un turp noluhfotees. Jhsti brangs iffkats bij pahri par Ubawas eeleju atpakat uf tumfchu preefchu meschu, no kura biju patlaban isnahzis.

Starp Kandawas eedfchwotajeem ir laba teefa ebreju, tàpat fâ zitos kurfemes meestos un pilsehtàs. Tolait tur atradàs bes basnizas ffolas wehl diwas pagasta ffolas un fahda meitu ffolâ. Kandawas basniza peeder pee labi wežàm ehfam. Wehlatkos gados ir wina pufchfota ar loti kreetnu altara bildi un jaunàm leelàm ehrgelem. Up basnizu ir ari pamasa weza fapfehsta, fâ tifa teifts preefch wahzu draudfes. —

Otrâ deenâ pehz pusdeenas, fad biju apzeemojis Kandawâ daschus ffolotajus, dewos jaurâ garâ tahkat uf Sabili. Zelfch fahka eet drihs pa preefchu filu, kura es dabuju fkatit to, fo wehl nebiju redsejis — ebreju fapfehstu. Man fluwa itin sawadi ap firdi fchai ar garu fila sahli pahrneemtâ meera weetâ, fur dus tàs apbrihnojàmàs tautas lozefti, fas kalpo ar muti un zeeti pehz lifuma sawam bahrgam tehwu Deewam, kurfch gan wadija winus ar brihnumeem apfolitâ semê, bet ari isflihdinaja pehz pa wifu pafauli; turpreti ar firdi kalpo warbuht wehl zeefchaf tam pafcham leelam telam, ap kuru lehkaia jau pee Sinaja, — tomehr newis pafcham telam, bet tam, no fa tekfch leets, un ja no fchi pafcha tefa materiala buhtu isleljees fahds neswehrs, tad ari tam wini fcha materiala pehz kalpotu tikpat karsti un ufizigi. Par kapa fihmèm ir wineem waj nu galda gabalini ar puseeapalifti notaitsteem wirsgaleem, waj ari tahdi pafchi, tif ween drufku leelaki un beesaki, no afmena, lihdsfigi teem maseem stabineem, fahdus reds brihscham uf fchofejàm. Tur tad ir uf baltas krahfas melneem hurteem ebrejifti kapu usrafsti. No wehlatas kopschanas nebij redsama pee kapeem ne wismasafâ fihme. Kapehtai bij apfahrt afmenu fakrauta fehsta, kurai weenâ feenâ melni fatruhdejufchi wahrtini.

Wehl bij jaet fahdu gabalu pa filu. Bet tad fahka rahditees atfal Ubawas eeleja ar saweem jo kofcheem augstumeem abejàs pufes uf

Kureem redsami schur tur zeemati. Zelfsch, kad bij gahjis labi tahlu pa eeleju, sahka dotees gar pakalnu augschup, fur no kalngala bij brangs isskats apkahrt, ari atpakal us Kandawas basnizu. Keelzefsch negreesas wis no Ubawas nost, bet gahja winai blakus lihds paschai Sabilei, it ka noluhkodamees us teem krahshneem, weetam kraftu fokeem un krukmeem apauguscheem Ubawas augstumeem, furi nebuht nepamafinajas, bet steepjotees ari ais Sabiles tahkal.

Semkopiba sche neisskatijas wis gluschi tif branga kahrtâ, ka Jelgawas aprinkî, bet ari pate seme buhs sche gan auglibas find neisdewigafa un gruhtal apkopjama nekâ tur. Kahdâ zeematâ atradu rudsus kulam jeb, labal falot, ar firgeem minam. Widsemê mehds gan schahdus darbus padarit arweenu no rihteem un garas naktis alafsch preefsch gaismas, lai pehz pa deenu war dotees pee lauka darbeem.

Sabiles meests atrodas eelejâ, stahweem kalneem zeeti deenwidus puse un Ubawai tuwu seemefa puse. Isskatas, it ka winsch sehdetu faulgosi pret kalneem atfwehles un Ubawâ luhkodamees, kuras uhdenos tikko nemirkt wina kahjas. Pa scho zelu ejot war eeraudsit Sabili drusku laikal; bet no Talsu puses nahlot eerauga winu tif tad, kad ta ir jau, ka kala, apalsch kahjam. Turpat, kad pa peemineto zelu nahl, atrodas kalnâ pa labai rokai Sabiles kapsehta un pa kreisai rokai Pilskalns, kuream stahwumi ir apstahditi jauneem kozineem. Starp abeem kalneem pa dsilu grawu eet peeminetais zefsch. Us Pilskalna buhs gan stahwejusi laikam ta weza pils, kuru uszehla sche, „weenâ no wisjaukakeem semes apgabaleem“, pee Ubawas, libds ar Skrundas pili pee Wentas, Monheims, buhdams Baltija par brunmeistaru no 1328. lihds 1340. g. Schis pats wihrs, kursch bij preefsch tam par waldneeku Kuldigas pili un pehz par waldneeku Sw. Katrinas pili pee Koblenzes, pabeidsa ustaitit ari leelo brunineeku pili Rigâ, apstiprinaja Jelgawas pili un uszehla no jauna Dobeles pili pee Behrses.

Sabiles basniza un ari weena puse no skolas atrodas sehta jeb dahrsa, kursch teef atdarits tad, kad basnizâ tura deewahrdus. Basniza ir no pamata weza ehka, jo teef stahstits, ka wina eetaitita agrakâ klostert, kursch bijis saweenots zaur flepenu zelu ar pili. Uri schini basnizâ ir bijuschi eefsch keegelu grihdas daschi kapu almeni, furi laikam no basnizas jaunakas pahrtaitichanas wairs tur neatrodas. Sabiles basnizâ ir ari jauna skaita altara bilde, kura gan ais wakara krehtlas nebij ihsti faredsama, bet tomehr laikam naw Kandawas bildei lihdsfiga. Daudskahrt biju dsirdojis kuhdsamees par spodribas truhkumu schahdos Kursemes meestos, ka Kandawa un Sabile, bet es winus atradu dauds spodrakus un glihtakus, tapat ari ehkas dauds prahwakas, nekâ biju domajis. Slapjos

gada laifos ari newarès fchai finà wifai leels postis buht, jo eelas leelako teefu brugetas. Leelpilsehtu fporribas, finams, neweens no meestina nepraftis.

83. Mahras kambari pee Abawas.

D. S o f t e s.

Wentas peetekas Abawas apgabals, it ihpaſchi ſtarp Kandawu un Rendu, peeder pee jaukafeem un romantifkafeem Kurſemes apwideem, kamdeht wiku ſauz par Kurſemes Schweizi. Abawa no iſteſas lihds Rendai tel pa nowadeem, fur par pamatu dewona dolomitti. Schee dolomitu ſlahni fchur un tur Abawas kraſtos un winas gultnes dibinà nahk redſami.

No Jaun-Sahteem lihds Rendai Abawa iſgrausufi dſiku leju zaur falnu rindam un augſtumu, ſas no Saldus apwidus aiſſteepjas uf Rendu, Talſeem un Zehri. Upes leja ſche deesgan plata, un augſtee kraſti ir apauguſchi daſchadeem ſfluju un lapu kofeem. Upites un ſtrauti, kuri tel uf Abawu, lauſchas zaur dſikam grawam. Tur, fur Abawas un winas peeteku gultnu dibeni no kalkakmena (dolomita) un gipſcha pahreet uf dewona ſmilſchakmeni, faſtopam ſtraujumus un uhdens kritumus. Smilſchakmens daſchàs weetàs nahk redſams ſlahwu ſeenu weidà. Ja ſem ſmilſchakmena atrodas mahla ſlahnis, tad apakſchemes uhdens, ſakrahdamees uf ſchi ſlahna, rada awotus, kuru uhdens, tejedams iſ klints, iſgrauſch winà alas.

Starp Sabili un Rendu, Kalizas muifchas tuwumà, atrodas neſeela upite, kura ſtrauji tel uf Abawu. Pahrejas weetà no dolomita uf ſmiltsakmeni fchai upitè ap 10 pehdu augſts uhdens kritums. Grawa, kuru rada ſchi upite, ir loti koſcha, un winas ſmilſchakmeni, netahlu no uhdens krituma, atrodas wairakas alas, kuras ſauz par Mahras kambareem. Daudſi zefotaji ſcho alu ſeenàs ir eegreefuſchi ſawus wahrduſ, no kureem daſchi ſtipri wezi.

Schais alàs, kà ſtahſta teika, ſwehtmeittas mehneſnizà wehrpjot waj welejt; ja tuwojotees kahds mirſtigais, tad ſchis dihwainàs jaunawas, nahras, paſuhdot. Ja zilweks, alà rokot un atdurotees uf zeeta preeſſchmeta, ſtipri ar lahpfu peeſſtot, tad winſch eſot trahpijis weenai no nahràm pa galwu un to noſttis. Netahlu no ſchis grawas ir otra ar aiſſrituſchu alu, kuzà eſot dſihwojuſchi ſenos laifos laupitaji. Schee laupitaji aplaupijuſchi uf Abawas tirgonu laiwas ar prezem, pee kam wiſu wehrtigo apſlehpufchi alà. Kad laupitaji ſakerti un nonahweti, tad ala aiſſbiruſ, lai noſſlehptu dahrgumus. Utrokot ſcho alu 1903. g., atrada, ka alas dibinà ir awots, kureſch beſ ſchaubàm ari ſcho alu iſgrauſis.

Upehram 1½ werſtes no Mahras kambareem Kalizas muifchas

mefchâ tek awots, kuru fauz par Swehto awotu. Sche wezos latkos laudis mehdsfa seedot.

Allu nosaufums „Mahras kambari“ drofchi ween buhs zehlees no ta, ka fchis alas bija wezo kurfu upuru weeta, kamdeht katolu garids- neeziba, isnihzinadama paganu kulta preefchmetus, ufstahdija fche jumprawas Marijas tehlu godinaschanai.

84. Dundangas pils.

Latw. tautas teika, fr Mahlberga atdsejota. — Dsejas fkanas. Riga, 1880.

Sen fenis, kad wehl Eihga, Juma
Par tahmeem, lihweem walbija,
Tee nepasina netikuma,
Bet klusâ meerâ dsihwoja.

Jo weeni darbojâs ar sweju
Un otri ara tihrumu.
Teem peetika ar sawu leju
Un fcheem ar sawu pašalnu.

Dauds gadus sehni duhnu kalwâ
Bes behdam zuhkas ganija;
Ne sapnos nenahza teem galwâ,
Kahds gresnums fcheitan apafschâ.

No nejaufchi reis nomanija
Sehns zuhku leenot zaurumâ,
Kas tur sem kalna kahjas bija;
Tas ari eefschâ eelihda.

Kad aifšneedsis bij alai gala,
Tas eetaifšjis uguni;
Par laimi atradis wehl flalu,
Ko senzilweki plehfufchi.

Nu apflata fcho milsu ehku,
Kur brangumi us brangumeem,
Un fanehmees ar wifu spehku,
Tas kahpj pa tropu tropeneem.

Te fabehtus reds grandus flehti,
Kur wepris peebarojees tauks;
Par brihnumeem, kas neredseti,
Wifs ifflatas tur brangs un jauks.

Te lungi, kundses fehsh pee galda,
Stahw jaunawas un ūlaimi.
Par wiseem nahwes meegs te walda,
Ūapat par wifu pilsfaimi.

Wirstropâ meitas fehhd bes flaita,
Wisflaifstafâs pee ratineem.
Tas aplufufschas ūawâ gaitâ
Un lihdsigas ir afmineem.

Un apafschejâ tropâ kuhlis
Ur firgeem, gowim pilditas.
Neweena naw, kas dwaūchu puhkis,
Tee wif ir bes dsihwibas.

Sehns laudis nes fcho wehsti
jaunu,
Ji kâ par kahdu brihnumu,
Bet jafaka ir teem par kaunu,
Tee neprot sehna walodu.

Kahds wežitis ar baltu bahrdu
Nem gana sehnu pamahjit,
Kâ ifūhlet war pillj wahrdu
Un to is semes usmahnit.

„Pilstorni“, teiz tas, „diwi swani
Tas wahrdu tumūchi daudsinâs.
Ur apdomu un prahtu mani,
Ko dselūchu mehles isrunâs.“

No jauna sehns nu alâ lihda,
Pils torna swanus mekledams.
Un atradis tur karsti ūwihda,
Tos abus kopâ swanidams.

Weens ruhja „dun“ un otris
 „danga“;—
 Kas gan scho mißflu minetu!
 Bet sehnam samana bij branga:
 Tas pilt fauz par Dundangu.

Us reis nu nosuhd duhnu fala,
 Un skaisa pils te pazetas;
 Zirkst wehja gailis torna gala,
 Teef wisa pils pee dshwibas.

No jauna pawahri sche wahra,
 Un lungi, kundses meelojas.
 Jffatris sawu darbu dara,
 Kas katram darit peenahkas.

Sehns, brithnumus te padarijis,
 Dar atmeni tad pahrwehrtees.
 Wehl ilgi Duifchu kalnâ bijis
 Tas peeluhdsams lâ elku deews.

85. Leepaja.

D. S o f t e s.

Leepajas esera istekas grihwa jau no feneem laifeem bija laba, dabiska osta. Scho ostu pasina fenec, drofchfirdigee juhkas brauzeji skandinaweefchi un kurfî. Pee schâs ostas radâs zeems, kurfch ari ir uffkatams par Leepajas fahkumu. Kurfî scho zeemu, lâ ari eseru un ta isteku, faufufchi par „Eiwu“, kas lihwu walodâ apfihmè smilti. No wahrda „Eiwa“ wahzeefchi atwasina ari sawu Leepajas nosaufumu „Eibau“.

Eimonijas bruvineeki labi nowehroja schis ostas un zeema nosihmi un drihs ween scho weetu eenehma. Kad 1253. g. wahzu ordenis ar Kurfemes bislapu dalija semi, tad zeems Eiwa tika peefchfirts ordenim. Turpretim Leepajas esers ar sawu isteku palika lâ ordena, tâ ari bislapa leetofchanâ. No ta redsam, lâ Leepajas ostas nosihme jau toreis tika augsti wehrteta. Hansas fabeedribas tirgotaji drihs ween sche eerihkoja sawas pretfchu noliftawas un tâ Leepajas ostu eewilka Hansas fabeedribâ. Ordena un bislapa sawstarpejâs Eildas stipri trauzeja ari Leepajas tirdsneezibas attihstibu. Ir wehsturifks fakts, lâ ordenis ispostija Leepajâ garidsneezibas zelto pili.

Galwenee Leepajas ahrejee eenaidneeki bija leifchi. Tâ 1418. g. leifchu zilts semaischi usbruka Leepajai un to aplenza. Nefkatotees us drofchfirdigo aiffargafchanos, leifchi eelaufâs pilfehtâ. Mahjas tika iflaupitas un nodedsinatas, un eedfihwotaji, kuzi nebija paspehjuschi glahbtees, apfauti. Kad leifchi bija aifgahjuschi, tad dshwi palikufcheee eedfihwotaji lasijas atkal kopâ, zehla sawas mahjas un fahka sawus darbus no jauna.

Leepajas eedfihwotajeem bija jawed zihna ari ar dabu, jo wehifch ar juhkas smilti pastahwigi draudeja isnihzinat laufus, plawas un dahrsus un aifbehrt ostu.

No Rigas gahja leelzefch zaur Kulbigu, Grobinu un Leepaju gar juhmalu us Memeli (Klaipehdu) un Karalautfcheem. Schis zefch bija

wenigais fauffemes zelsch, pa furu toreis tika ustureta fatiffme ar Wahziju. Sakarā ar strihdeem starp ordeni un garidsneezibu pa scho leelzefu 1426. g. brauzā no Rīgas arkibiskapa us Romu pee pahwesta ar fuhdsibu par ordeni fuhntneeziba, kurai bija peeweenofuschees wairaki Rīgas un Terbatas pilfonu dehli ar noluhku Itālijas augstfkolās studet. Schās fuhntneezibas lozeflus (fkaitā 19 perfonas) ordena Grobinas fogts Goswins fon Afchenbergs zelā faguhstija, aplaupija un, nogehrbis failus, eelaida Eepajas eserā sem ledus un noslihzinaja.

Kad 16. gadu fimteni Eiwonijas ordena walstij bija jakaro ar zaru Jahni Bahrgo, tad, lai fagahdatu naudu preefsch kara, 1560. g. Eepaja ar apfahretejo Grobinas pilskunga nomadu tika eefihlata Pruhstijas herzogam Albrechtam par 50000 guldeneem. Schai meera laikā Eepajā usplauka tirdseeziba un ruhpnneeziba. Pilfoni nodibinaja paschaisfardsibu un ruhpejās par basnizām un sfkolām.

1609. g. Kursemes herzogs Wilhelms apprezejās ar Pruhstijas prinzefti Sofiju un dabuja Eepaju lihds ar Grobinas nomadu atpakat tā puhra naudu. Tad kahdu laiku, politifku apstahfku dehļ, ar kureem Rīga bija mantojufi fewifschkas teefibas tirdsneezibā, Eepajas tirdsneezibai nahzās zeest.

1625. g. Eepaja dabuja pilfehtas teefibas lihds ar paschwaldibas un teefu eestahdēm. Tirdsneeziba un ruhpnneeziba atkal usplauka. Uostiprinajās gildu eefahrtā. Pilfehtas aiffardsibat un goda paradēm pilfoni nodibinaja filo un salo jahtneeku gwardi.

Sweedru-polu (1655. g. — 1660. g.) un Seemela kara laikos Eepaju eenehma pahrmains sweedri, poli, falfchi un freewi, kureem tad nahzās maksat kara nodoflus pehz fahrtas. Schai laikā pilfehta stipri zeeta no ugunsgrehfkeem. Pehz katra no fcheem kareem usbruka mehris, kuresch prasija loti dauds upuru. 1710. gada mehri latweefchu draudfē ween nomira ap 5000 zilweku.

Pateizotees jaunās ostas isbuhwei 1697.—1703. gados, pehz fcheem kara un mehra gadeem no drupām isauga jauna dshiwiba, un atkal usplauka kugneeziba un tirdsneeziba. Radās firmas, kas apgrostija miljoneem rublu gadā.

Kara breesmas Eepaja peeredseja wehl 18. gadu fimtena beigās, kad poli pehz otrās Polijas dalifchanas fadumpojās. Atkal pilfehtu apfahreteja gan poli, gan freewi.

Eepaja dalas jaunajā un wezajā Eepajā. Wezā Eepaja bagata fabrikām un ruhpnneezibas eestahdēm. Eepaja fewifschki eewehrojama ar fawu tirdsneezibu un ruhpnneezibu, kuras jo plafchi war attihstitees, pateizotees ostai. Osta 19—22 pehdas dšila un aiffalst loti reti tikai wislee. Iakā aukstumā, kamdehl wina atwehrtā kugeem zauru gadu. Eepajas peeaugfchana un tirdsneezibas attihstiba gahja milfu foleem us preefschu no

1873. gada, tad to faweenoja zaur dšelszefu ar Kreewijas melnsentes gubernām. Leepajā, tā tirdsneezibas pilsehtā, ir daudš banku, tirdsneezibas un komissionaru kantoru, elewators un fugu buhwetawa. Šhe eerihkoja ari kara ostu. Leepaja peeder pee muhsu dšimtenes eewehrojamām peldu weetām, jo klimats šhe weseligs un peldu weetas labi eerihkotas.

Eedšihwotaiu Leepajā 1897. g. bija 64,505.

Sabeedriškā dšihwe Leepajā pastahwigi bijuši deesgan moscha. Wehsture mums stahsta, ka šhe pilsoni daschados laikos ir dibinajuschi paschaisardšibas pulzinus, apweenojuschees gildēs un nehmušchi dšihwu dalibu 18. gadu simtena beigās zihnā ar muischneezibu par pilsonu teesibām semes paschwaldibas eestahdēs. Šhe atrodam jau no 18. gadu simtena daudš un daschadas labdaribas eestahdes, kuras dibinatas no weetejeem tirgotajeem. Weidsamos gados Leepajā bija attihstijusees stipra latweeschu demokratiija, kuras rokās atradās ari pilsehtas paschwaldiba un kurai japateizas par plaschakas isglihtibas isplatishanu zaur skolām un beedribām weetejās strahdneezibas aprindās.

86. Leepajas ostā.

Haralda Eldgasta — Pa okeanu. No Rigas lihds Nujorkai un atpakaļ. Riga, 1912.

Uš fuga dšihwa kusteshanās. Weids lahdet winā pehdejos pretschu bašus — ahdas un leellopu spalwas, kuras Amerikā pahestrachajot audumos. Patlaban laisch promisijas kambaros gatu: leellopu tuschas, aitas, zuhkas. Zelojums stahw preekschā tahšch. Katru deenu japahdina sawi 700 zilweku. — Kuga preekschgalā un uš pašaldeka stahw rihkotaji juhrneeku uniformās — stuhrmani, pehz kuru komandas kustās matroschi. Tikai es esmu pilnigi leeks. Weens otrs no garam ejoscheem pamet uš mani šahdu jautajoschu flatu — un tas ir wišs. Droschi ween, mani notura par šahdu agentu waj promisijas peegahdataju, kusch atnahzis sawās darishanās. Mans amata beedris D. škratda ar papiru pašām sem paduses no rewisora kajites uš sawejo un atpakaļ. Sobos tam nemitigi kuhp angļu pihpitis. Pa zetam wišch paguhst imest weenam otram pa peesihmei, uš kūrām beeschi teek atbildets flateem smeekteem. War tuhlin redset, ka wišch ir sawā elementā. Trepites uš augschdeka wišch nem pahra lehzeenos; kas nāw paradis, tam kreetni šo šahpt. Šahku just pat širdsapšinas graises, ka newaru buht winam peepalihdšigs.

„Tas nekās, mister, nemas neratsejeetees, esam jau ar wišu šahribā. Wehl tikai pahra pašes jaewed grahmatinā un jaisraksta 2—3 matroscheem aprehšins, tad ari man nebuhš šo darit, kamehr šahšim laist emigrantus uš fuga. Lihds tam wehl labi šo gaidit.“

Uostahjos pehdejâ galâ us fuga wirfas kahdâ tulſchakâ weetâ aif glahbſchanas laiwâm, lai nebuhtu ziteem pa kahjâm un ſkatos nudſekli us kraſtmalas. Tur nemitigi brauz rindâs ween ormani, iſlahdê paſas un paſaſcheerus pee kahdas ſchêuhna weidigas ehſas, kur pehdejee tiks apſklatiti no miſtera Dſchenkinſa, un ſteidſigi ween, pawaditi no gorodowoju bahſſchanâs, dodas atpaſak: nedrihſti aiſſproſtot ziteem zeku. Uplaht muhſejam wehl dauds fugu. Uri tar kuſtas, kâ ſtudru puhli. Schêind êhdes pee zetameem koleem, rihb greesdamâs lahdejaniâs maſſchinas, ſkan uſtraugu pawehloſſchee kreedſeeni. Tahſak, aif mola, ſpehlejas brihwibâ weegli, wiſoſchi wilniſchi. Schur tur pa burai, pa ſwejneeku laiwai — wiſs tahlê ſkaiſta meera uu ſpirdſinofſcha wehſuma apdweſts, rihta modrtguma un ſwaiguma pilns. Paees daſſchas ſtundas, un muhſu fugis peldêſ brihws ſchajâ ſilgmê, atſwabinajeſ no tauwâm un êhdem, kas winu ſaiſta pee zeetſemes neluſtiguma.

Pullſtens pa tâm ſtarpâm rahda 10. Euhſas teel aiſtairitas, iſbiruſſchee gruſchi un netihrumi no deſa nomeſti.

„Drihſ nahſs ſchandarmi us fuga, meſlêſ wiſas malas zauri, waj naw kahds kur nolihdees. Tad wiſai „manſſchaftei“ jaet us deſa. Pehz tam nahſs emigranti -- un tad mehs ſahſſim braukt,“ ſaka man, garam ſkreedams, nenogurdinamais D.

Nineteerewidenti neleel us ſewis ilgi gaidit. Redſu jau winus tuwojamees: weſela rinda, notraipitâs baltâs waſaras uniformâs, ar ofiſzeeri preeſſchgalâ. Emigranti bailigi kahpjias pee malas, taiſidami „preeſſchneeziſbai“ ehrtaku zauriſeju. Utſkan kapteina komanda: „Wiſi us deſa!“ Eju art es us tureeni, kurp no wiſâm malâm laſas kopâ matroſſchi, apkaipotaji, kurinataji, meſaniki. Semakâ komanda teel noſtahdita kareiwiskâ frontê. Dala no wineem, noſwihduſchâm, melnâm ſejâm, weenos krekloſ, patlaban wehl leen no fuga diſkumeem us augſchu — no maſſchinu telpâm.

Man teel eerahdita weeta ſtarp tâ ſaukteem „ofiſzeereem“ — ſtuhrmaneem un meſanikeem, no kureem leelako dalu redſu pirmo reiſ. Wairums no wineem pehz iſſkata ſimpatiſki, atklahtas dabas laudis. Juhtu, ka wareſchu ar wineem labi fatiſt.

Schandarmu ofiſzeeris ar kapteini, ſtuhrmani, rewisoru un pirmo ſtuhrmani noſtahjas abu rindu galâ un iſſauz pa wahrdam wiſus fuga laudis. Pa to ſtarpu pa wiſâm telpâm teel iſdarita no oſtas polizijas un ſchandarmeem pamatiga fuga zaurſkatiſchana. Kamehr ta naw iſbeigta, no deſa neweens pats nedrihſti noet. Cerodas ari miſters Dſchenkins, apſklatit fuga komandu.

Upaſſchâ neſas naw atraſts. Eſahſlas komandas rewijiſja. Schandarmu apakſſhofiſzeeris ſauz wiſus pa wahrdam, ſkatas paſêſ, taiſa us kahdas liſtes peeſihmes. Teel iſſaukts ari mans wahrds — rakſtweſſcha profetiſja.

Misters Dschenfins, tà redsams, kreewiski neprot, apjautajas pa angliiski kapteinim, ko es us fuga darisshot. Pahra wahrdi no kapteina pufes apmeerina wiina sinlahrtibu.

Wiis atrasts lahrtibà. Teef starp zitu arestets lahds kurinatajs, bet ari tas peeder pee muhsu „lahrtibas.“

Tad teef atwehrtis zefsch emigranteem, kuru peederigee us fuga neteef laifiti. No teem aifbrauzeji war atwaditees turpat us krafa. Schandarmi pa lahrtai noet ehdamàs telpàs, fur pa wezu wezai tehwijas parafschai wini teef pazeenati ar fuga alu, fchhabu un uflofchameem. Matroschi nes us fuga emigrantu pakas, ifchemodanus un krauj us tà fauktà starpdeka. Wehlaß winas teef fanumuretas un noweetotas fuga eefscheenè, atteezigos noleekamos kambaros.

Pa tam starpam peenahf pee manis pasifstamais kantora jaunellis. Redaktors S. gaidot us mani salonà. Noeju turp. S. ar paschu direktoru fehð pee dsehreeneem un uflofchameem apkrauta galda. Mani usafizina peefehstees, peepilda glahses un dfer us zelojuma laimigu ifdoschanos.

Ka wehlaß dabuju no faweem draugeem dsirdet, tad fchai kopigai eedferfchanai ar direktoru bijufi preefsch manis leela nofihme. Nebuhut tas, pret mani buhtu ifturejufchees dauds uspuhtigaf. Sewifschki wezakais fuhermanis, kurfch glufchi apfufurbis no fawas augstàs ifchinàs.

Direktors drihs atwadas un aifstahj muhsu fabeedribu, kufai pa to starpu ir peeweenojufchees wehl pahris no leelakeem kantora eerehdneem un fuga ahrfts R., fchihds pehz tautibas, bet loti fimpatifls un ifglifhtots lunges, ar kuru us juhras man nodibinajàs wislabafà fatifkme.

„Tu, waj drihs fahlfim kustetees?“ jautà lahds no eerehdneem.

„Brauzam jau. Drihs buhs jadomà par lefchanu fchleperi un mahjàs braufschanu,“ atbild otrs zaur salona logu pafkatiijeas.

Metamees ari mehjs pee logeem. Teefcham! fugis, no lahda fchlepera wilfts, jau labu gabalinu no krafa. No tureenes wizina ar lafatiheem, zepurem. No fuga wineem atbild. Ifwiljis muhs zaur wahrteem, mäsais wilzeja twaifkonis fkarbi fweekdams dodas atpafak. Brauzam paschi ar fawu twaifu tahlaf. No krafa wairs tikai fchaura preefchu malina pahri palikufi. Kugis atkal apstahjas. Ifmet trepes. Pehdejeem pawaditajeem ir jakahpj semè, kompanijas twaifkoniti, kurfch pa laifam mehds ifwadit kuru winas fugi ahrpus oftas. Atwadamees fufnigi no redaktora un abeem ziteem galda beedreem. Tee nofahpj pa trepèm, un pahris dohjeem ruhzeeneem muhsu „Estonia“ nofahhta dsimtenes krafteem fawu pehdejo fweizeenu.

„Lagu (ahtruma mehrotajs aparats us fuga) juhrà. Pilnu twaifu us preefchu!“ aifkan komanda no kapteina tilta.

Efam zelà us Ameriku.

Uf preekſchu! Zeta atpaſat wairs naw!
Skurstenis, kà miſſiga pinſele, welf few paſat gar ſilo debefu lotu
melnu, platu duhmu ſchwihtru . . .

Schur tur reds weenu, otru feju ſaraudatàm azim un druhmi ſakneeb-
tàm luhpàm. Sah? palikt ſtipri wehſaks un no kraſta wairs nefas naw
ſaredfams. Muhs apnem beſgaligà, ſwina pelekà juhſas weentuliba.

87. Tauteefcheem ſweſchumà.

U. P u m p u r a — Rakſi. Riga, 1912.

Kadehl kſihdàt tahſi, tahſi,
Juhſ no mihtàs tehwijas?
Waj naw telpas, brahſi, brahſi,
Sche eekſch muhſu Latwijas?

Waj jums nebij darba lauka
Daugawinas lihſumos?
Waj jums meeſchi neiſplauka
Zelmotainos lihſumos?

Waj juhſ plahnas ſeena wahles
Uhres plawàs ahrdijàt?
Waj jums nebij Jahna ſahles,
Kad pa Jahneem lihgojàt?

Waj no ſawu tehwu pelneem
War tiſ lehti aſſchſirtees
Un pa ſweſchas ſemes meſcheem
Jaunas mihtines taiſitees?

Gan ar' tur dauds ſakàs lejàs
Leelas upes burbulo;
Bet tur nezert Jahnu meijas,
Wilnainites nebalo.

Gan ar' tur to upju kraſtus
Daſchas tautas apdſihwo;
Bet tàs laſa ſweſchus rakſtus,
Latwiſſi tàs nelihgo.

Welnazite, Daugawina,
Tur ween Lihga lihgojas,
Ta kà mihta mahmulina
Gauſchi pehz jums ſchehlojas.

Daugawina, mahmulina,
Tahlumà juhſ ſweizina.
Laiſi groſas — tadehl wina
Utpaſat juhſ aizina.

88. Seemelu karſch Widſemê.

J. O ſ o l i n a — Skati pagahtnê. Riga, 1908.

Pehz fara peeteiſſchanas ſweedru karalis Karlis XII. uſbruka wis-
pirms Danijai un, to drihſumà pahrawarejis, peefpeeda pee meera noſlehg-
ſchanas Crawendalê. Pehz tam wiſſch dewàs ar 8000 leelu armiju pret
kreeweem, ſas bij eelenkuſchi Narwu. 20-tà nowembrì 1700. gadà wiſſch
ſche eeguwa ſpoſcho uſwaru pahr Petera Leelà pulkeem, 15 minutès iſſkih-
dinadoms 5 reiſ leelaku armiju, nekà bij paſcham. Uefaguhtitee freea u
fara pulki behga, bet ſweedri teem nedſinàs paſat; wineem paſcheem wa-
jadſeja atpuhtas. Seemas mehneſchus pawadijuſchi Terbatas apſaimê,

fweedri greefās wafarā 1701. gadā pret Augustā "pulkeem, eeguwa pahr
fcheem fposchu uswaru pee Rigas 9. julljā, dfinās teem pakat lihds War-
fchawat, kur tee nonahzā maijā 1702. gadā. Wišus Augusta meera peeso-
lijumus atraididams, Karlis šakawa wina šara pulkus wehl 9. julljā
1702. gadā pee Klisowas, 21. aprili 1703. gadā pee Pultuskas un, eedams
ar lihšumu zaur Peipetas purweem un Woliniju, wišch eebrauka Šakšjā,
famehr beidsot 14. septembrī 1706. gadā noflehdša meeru Ultrantshtetē,
peespeesdams Augustu atteiktees no Polijas trona un atsiht Stanislawu par
winas wal dneeku.

Kā klahjās pa šcho laiku Wišemei?

Te Karlim nebij eespehjams atstah leela šara spēhla. To kreewi
labi šinaja un tapehž wini šche jo beeschi usbruka sweedreem, ispostija mui-
šchas un semneeku mahjas, atnehma eekulto labibu, lopus un zitus usturas
lihdseltus, nereti panemdami lihdsi guhstneezibā ari pašchus eedsihwotajus
un nogalinadami tos, šas wineem pretojās.

Te peemineschu tikai daschus no fcheem usbrukumeem.

Dezembrī 1701. gadā, Šcheremetjews pahrweda pahr aifšaluscho
Peipus ešeru ragawās ap 20,000 leelu pulku, usbruka sweedreem pee
Erastiferas, wiņpus Terbatas, šakawa Schlippenbacha nodatas un tās
išklidinaja. Šcho wehsti šanemdams, Peteris eezehla Šcheremetjewu par
feldmaršchalu un preezigs iššauzās: „Paldees Deewam, nu ešam jau tik-
tahlu, ša diwi kreewi war pahršpeht weenu sweedri un pehž dascheem ga-
deem warešim ar teem zihnitees wihrs pret wihru“. Nahšofchā wafarā
Šcheremetjews atkal eeradās ar 30,000 wihreem, šakawa Schlippenbacha
4—5000 leelo šara pulku pee Umulmuischas, netahku no Walkas, nodedši-
naja Walku, aifšina loti dauds lopu, un lihds ar 15 sweedru leelgabaleem
un 16 šarogem, aifweda guhstneezibā ari pulka zilweku. Kelsch raksta par
šcho eebraukumu: „Wini išdarija wišadas warmahzibas pee zilweleem un
nogalinaja wihrus, šeewas un behrnus bes išschērschanas, waj ari aifweda
guhstneezibā. Ta bij weena no leelafām nelaimem, ša wini dauds šintu
wehl nepeeauguschu behrnu, ša šofulenus šapakaja wahšos un aifweda
uf Tatariju . . .“

Šchos usbrukumos kreewi eekaroja ari Ulufni, aifwešdami guhstneezibā
dauds no tureeneefcheem, to starpā ari no prahwesta Glifa nama wehlašo
zareeni Katrinu I.

Eebraukumi atšahretojās ari 1703. un 1704. gadā. Wafarā 1704. gadā
kreewi eekaroja abas apzeetinatās pilšehtas, Terbatu un Narwu, pee kuru
bombardešchanas pats Peteris bij klah. Terbatas liktenis šamehrā bij
weeglašs, tapehž ša ta, nespehdama pretotees, beidsot padewās ar labu.
Narwas garnisons, wadits no Gustafa Horna, zihnijās lihds beidsameem
spehkeem. Žetofni eenehma ar joni (šturmi) un uswaretaji šaldati bij

tif toti faniknotti, ka nebij atturami no laupifchanas un zitam warmahzi-
bäm. Pa renstelen tezeja afinis un pagahja wairaf deenas, kamehr eelas
istihrija no kritufcho lihkeem. Tikai Petera energija spehja kawaldit fa-
niknolos saldatus, kuzi zaru peespeeda leetot fawu sobinu pret wineem pa-
fcheem. Rahtusi ee-eedams, winsch rahdija drebofcheem rahts fungeem
fawu sobinu, no kura pileja paschu kreemu afinis.

Tikai ar 1705. gadu Widsemē eestahjās weeglafi laik; jo tad Schere-
metjews atgahja ar faweem kara pulkeem us Kursemi, bet Widsemes,
fewischki seemelu austruma dafa, jau fchos pirmos kara gados tā bij no-
postita, ka tur mas kas bij wehl atlizees, ko wehl waretu postit. Tas
redfams no kahda sinojuma, ko Scheremetjews suhta zaram jau tai laikā,
kad augfchminetee eebrukumi wehl nebij wis nobeigufchees. Tajā starp
zitu fazits: „Man Tew jasino, ka Wisuwarenaiss Deews un Wisfwehtā
Deewmahte Tawu wehleschanos peepilda: eenaidneeka semē naw wairs ko
postit. No Pleflawas lihds Terbatā . . . lihds 38 werstem fchajpus Per-
nawas un no Rigas lihds Walkai wifs ir ispostits, wifas pilis fagrautas.
Nefas naw atlizees, isnemot Pernawu un Reweli un fchur tur pa muifchai
pee juhtas . . .“

Pehz Ultranshtetes meera lihguma Karlis XII. palika wehl wefelu
gadu falfchos. Septembri 1707. gadā, winsch dewās atpakaļ us Poliju,
eepreefch fakopojis wifu fawu kara spehku sem fawas pascha wadibas — pa-
wisam 43,000 wihru stipru armiju. Lehnām winsch wadija fawus pulkus
zaur Masowijas mescheem us seemekaustrumeem, lihds kamehr nokluwa
Grodnā 26. janwari 1708. gadā. Uflawejees fche 3 deenas, winsch de-
wās pakal behgofcheem kreemu kara pulkeem lihds Smorgonai, kuru winsch
fasneedsa 11. febr. 1708. gadā. Sche winsch palika wairaf nekā weenu
mehnest un tad dewās tahlak us deenwid-austrumeem.

Wasarā, 1707. gadā zars ar faweem pulkeem bij usturejees ap Wislu.
Kartam tuwojotees, winsch atlahpās us austrumeem, turedams fawus gal-
wenos spehtus atween toti gari issteptā liniajā, fahkot no Drujas augfchpus
Dinaburgai lihds Minskai un pat wehl tahlak us deenwideem. Seemelu
fpahrens wareja weegli stahtees sakarā ari ar kara pulkeem, kuzus norihfoja
us Terbatu un apšaimi.

Kur Karlis mehgnās eelaustees Kreewijā? Schis jautajums nodar-
binaja wifā fchai laikmetā neween paschu zaru, bet ari wisus wina aug-
stafos kara wadonus.

Peteris Leelais fagatawo wifu ari preefch ta gadijuma, ja Karlis
dotos zaur Smofenslu taifni us Maslawu: leef semneekem wifā apgabala
no Pleflawas lihds Smofenslai un wehl tahlak us deenwideem, gatawotees
us nahlamo pawafaru, paslehpt usturas lihdsfelus drofchās weetas, farih-
fotees us atlahpifchanos un projam ejot zirft kofus un tos falaisi us wifseem

zeleem; het wifsch pats fà ari Scheremetjews un ziti, nahf pee neschaubi-
gas pahrelezibas, fà Karlis nahfshot us Widsemi. „Eenaidneeka nodoms
ir, protams, eet zaur Rigu us Pleflawu“, tà zars rakfa Narifchkinam,
wirskomendantam pahre Terbatas un apkaimes fara pulkeem, 21. janwari
1708. gadà, un nedeku wehlaft Menschikowam: „Wifsch esot pahrelezinats,
fà Pleflawai draudot breefmas; karalis eefshot zaur jeb pahre esereem (do-
mats droschi ween Pleflawas esers), lai mums pahtrauktu fatifsmi ar
Ingermanu semi un tas war weeglt notift, ja mehš to neaifflawejam.“
Tapehž ari abeem generaleem, Baueram un fon Werdenam, fàs stahweja
ar faweem pulkeem ap Dinaburgu, teef pawehlets dotees us Terbatu, tik-
lihdš wirskomendants tos fankshot. Pleflawas un Nowgorodas semnee-
feem pawehl apgahdatees ar eerotscheem rokà un wajadsibas brihdi eera-
stees noteiktàs weetàs us tehwijas aiffargafchanu, pee lam nepaklaufigeem
peedraud ar nahwes fodu. Ufturas lihdsektus zars pawehl fawest fchos
apgabalos apzeetinatàs weetàs; „jo drihs tiks wifš nodedsinats un tad
fats pats buhs wainigs pee faweem saudejumeem. Pat wehl junijà, fad
Karlis taifjàs jau eet pahri Dneprai, Peteris wehl fpreefch, fà Karlis winu
gribof tikai maldinat; pateefibà wifsch eefshot us Pleflawu waj Widsemi.

Eai nu Karlam Widsemè buhtu jazihnas neween ar freewu fara
pulkeem, het ari ar ufturas lihdsektu truhkumu, tad dewa pawehli, Widse-
mes eemihnteekeem atnemt wifš, fàs ween waretu noderet fara pulku
ufturam. Ho freewi nespehja aifwest, tas bij ifnihzinams. Scho pawehli
tad ari ifpildija.

No Terbatas, fàs fahkot no julija 1704. gada wifš laifu atradàs
freewu rokàs un wineem nodereja par atbalfta punktu preefch eebruzee-
neem prowinzes wideenà, no Terbatas jau oktobri 1707. gadà dewàs
1200 wihru ftiptis jahnteeke pulks us Walku un Karoleem, no tureenes
eebrukdams tad atkal Igaunu datà lihdš Kaifai, padaridams wifš pliku.
2. janwari 1708. g. pee Karoleem atkal eeradàs generalis Schaumburgs
ar 3000 labi apbrunoteem draguneem un wirfneekš Mursenko ar apmehram
700 jahnteekeem. Nahlofchà wafarà tee atfit fekmigi fweedru ufbrukumu
sem Kaulbarfa un Brömfena wadibas un 4. janwari tad dodas us Walku,
fo nodedfina. Wirfneeka Mursenko pulks, fà ari fahda data no Schaum-
burga draguneem pehž tam aifgahja zaur Ehweli un Ranzeneem us Wal-
meeru un Zehfm, zefà wifš nopostidami un nodedsinadami. Zehfu postif-
fchana ilga tikai fahdas stundas un pehž tam fchis pulks dewàs atkal at-
pakat us Terbatu; het Schaumburgs drahfàs laupidams un postidams zaur
Trihati us Raunu, Dfchrbeni, Zefwaini un Lubani. Wifur, fur wifsch
ifgahja zauri, atlikàs wairs tikai fwehlofchàs drupu fandses no basnijàm,
fahdfchàm, zeemeem un muifchàm. Lubanes basnijai peelika uguni, aifde-
dfinot taifni pafchu altari, par fo pat daschi freewi bijufchi tik aifkufstinati,

fa raudajufchi. Comehr fchis pulks naw femneefus ne nogalinajis, ne ari pehris.

No Lubanes Schaumburgs dewäs tahla uf deenwidaustrumeem un beidsot 25. januari faweenojäs ar generala Bauera pulkeem pee Drujas winpus Dinaburgas.

Jau aprika fahkumä 1708. g. nahza drofchas wehstis, fa breefmu darbt atkal fagaidami. Generalis Schaumburgs bij Krisburgu pahrwehrtis par pelnu laudsi un nonahzis lihds Aiweekftai. Sem wina wadibas stahweja 3500 kara wihru, to starpä 500 kafaku un kalmiku. Aiweekftä uhdens bij fagehrees, kas winu drufku uslaweja; bet tiklihds uhdens nokrita, tuhlin eebruka neapfargatajä semë 9 kawalerijas pulki generaku Bauera un Schtolza wirswadibä. Schos farihhoja par fkrejofchäm kolonäm, kam nebij nekahdu fmagu wesumu; tomehr 10 lauku leelgabalus wadaja lihds. Winu uf dewums bija, wifä apgabalä isnihzinat firgus, lopus un it wifus ustura lihdselkus, kas ween wehl bij atlikufchees waj ari no jauna fagahdati, un tad beidsot faweenotees ar teem kara pulkeem, kas no Terbatas uf deenwideem wineem tika iffuhrtiti pretim. Kä postofchs weefuls fchee nu atkal pahrnehma pus Widsemes. Zaur Jefwaini un Peebalgu Bauers dewäs uf Raunu, fur nonahza 17. aprill, un no tureen es atkal uf Smilteni, Trikti un Gaujenti; bet Enenu mahjäs pee Raunas Bauers atstahja 1000 wihru, kas trihs nedetas jahdeleja uf wifäm pufem — uf Raniku, Nehkenu, Urascheem, Fehfm, Wefelaufku, Launakalnu u. t. t., pee tam wifu nopoftidami, kas ween bija postams. Aprakto labibu wini mefleja pat mefchos, durftidami ar eefmeem, kas preelfch tam fewifchki bij ifgatawoti. Sehklas labibu wini isnihzinaja, tä fa wifä Raunas „staroftejä“ wehla wareja iffehrt tikat 5 muzas t. i. 10 puhru labibas. Seht wareja tika paslehpus, jo fehshanas darbi sistematifki tika kaweti. Tä fagatawoja zeku badam un mehrim.

Sweedreem Widsemë bija loti mas kara fpehka. Schur tur wini ari uffahka zihnu ar freeweem; bet aifween ar faudejumeem. Tä ari, peenahlot finai, fa generalis Bauers atnahzis lihds Peebalgai, pret winu gan iffuhrtija daschus jahtneeku un fahjneeku pulkus, kas nonahza tika lihds Ehrgleem un nemas nemehzinaja usbrukt freeweem. Samehrä ar freeweem winu bij mas un bes tam wini bij nowahrgufchi, tapehz fa truhka ufsturas lihdselku tä zilwekeem, fa ari firgeem. Winus ari drihsumä aiffauza atpakal uf Rigu, it ihpafchi tapehz, fa bij peenahkufi wehstis par kahdas fweedru nodafas pilnigu fakaufchanu pee Ehweles maija mehnefcha fahkumä.

Up wafaras fwehtkeem Bauers beidsot fahla wirfitees uf austrumeem, weenmehr fahnus iffuhrtidams masus pulzinus uf postifchanäm. No faguhfiteem jaunus un behrnus fuhrtija uf Kreewiju, bet wejos waj nu nogalinaja waj ari ispertus palaida wakä. Paaugufcho rudiffahli noplahwa,

famina waj ari zitadi nopostija, jif ween eespehja. — Juntija sahfunâ Bauers nonahza Terbatâ.

Bet wijs schis posts, fo nesa Petera Keelâ ihfâs pawehles Widsemel 1708. gadâ, bij pillnigi leefs. Zars gan pareisi bij atminejis karala planu, kas tam bij pirmatneji; jo wifâ wirseenâ lihds pat Smorgonai Karla XII. zela mehrkis bij teescham Widseme, fo winsch ari neslehpa saweem augstaeem generaleem, bet Smorgonâ winsch scho planu atmata. Pahrsphiletâs wehstis par mastreewu un kasaku nemeereem sem Bulawina un Masepa wadibas winu wilinaja us deenwid-austrumeem. Winsch zereja, ka ar scho nemeerneeku peebeedroschanos sweedreem winam isdoschotees ahtri un galigi fatreeft zara spehkus. Gan winu beedinaja apdomigi kara leetu prasteji, kâ Gillenkrofs, Pipers, un Löwenhaupts, bet Karla stuhrgalwiba bij negrosama. Amidams lihfunu us deenwid-austrumeem, winsch zereja nonahkt Maslawâ un tur zaru peespeest pee meera flehgschanas; bet jau pee Poltawas kreewi wina armiju galigi isnihzinaja. Par sewi saprotams, ka zars scho uswaru buhtu eeguwis ari bes Widsemes postischanas. Pehdejais bij par zehloni tikai kara plana pahrapraschana, jo zars karala wirsischanos us deenwid-austrumeem tureja wifu laiku tikai par kara wiltibu. „Tas pahrzilwezigis pasahfums, fo sweedri newar iswest, tapeh; ka wini zilwefi,“ tâ zars raksta Menschikowam 28. martâ un sagaida wifu laiku gandrihs lihds pat Poltawas kaujai zihnas isschirschanu Widsemel waj apfaimel, kâ jau pirmaf aprahdits, un leef to ispostit.

Peh; uswaras pee Poltawas kreewi ari Widsemel wairs neatrada nopeetnas pretoschanas. Riga gan ap pusingadu panesa aplentischanas spaidus, bet ari ta beidsot padewâs 5. juliâ 1710. gadâ un Scheremetjew's wareja suhtit us Maslawu lihgsfmo wehsti, ka Deews winam esot schehlastibu parahdjis, laudams faderinatees un peh; godiga lihguma kâ lihgawu mahjâs pahrwest Rigu, Widsemes galwas pilsehtu, fo wifa pasauke dehwejet par neuswaramo jaunawu un furas lihds schim neweens wehl ne-esot uswarejis.

Ur to beidsas kara darbi Widsemel.

89. Riga nahf kreewu warâ (1710. g.).

R. K l a u s t i n a — Peteris Keelais un Widseme leelâ seemekneeku karâ. Rigâ, 1910.

Jau daschus mehneschus peh; Poltawas kaujas sahfa Baltijâ isplaitites baumas, ka kreewu pulki nahfot us Rigu. Oktobra beigâs kreewu kara spehka preekschpulki teescham parahdjâs. Nowembra sahfunâ atbrauzâ zars, pawehleja apnemt pilsehtu no wifam pusem un apschaudit. Winsch, wehl wezâ naida dsihts, pats isschahwis trihs pirmâs lodes us Rigu. 1709. gada rudenî kreewi wehl nespehja kahrtigus aplenjeju darbus eesahft:

wineem truhka smago leelgabalu. Peteris Leelais pawehleja 7000 wihreem apnemt paschu zeetofni, lai tur neewestu ehdamleetas un muniziju, un pahtraukt tirdsneezibu.

Riga tika gan eeliks famehra deefgan leels, 12,000 wihru stiprs fara spehks, bet tas nebij deef zil labi apgahdats: jau paschos pirmos eelenfchanas mehneschos sahka truhkt pahrtikas, wispirms sirgeem, tad zilweeem. Pusmehrdete sirgi, palaisi wala, ka ehnas lihgoja pa pilsehtas eelam, lihds kahds winus islada, waj kahds semneezinsch pasagschus aifweda zaur freewu nometnem. Jau pirmâ dezembri sarihkoja wisu ehdamo leetu wisitaziju, usnemdami, zil katra priwata mahja labibas, galas un zitu pahrtikas weelu. Tagad nu starp zeetofschna komendantu grafu Strombergu un pilsehtas tehweem eefahkas gara un nemitiga teelefchanas deht pahrtikas. Krona magasinas tukshas, kareiwji zeefch truhkumu, daschi ofizeeri esot pat bada nomiruschi . . . Beefchi ween komendantam nahzas isteikt draudus un leetot waru. Kahdreif winsch jutas speests eeflehgt rahskungus domes mahja un nelaisi ahra diwas deenas un naktis, pirms tee nebij sinamu, leelaku sumu seedojuschi.

Ari eenaidneeku bumbas darija stipru eespaidu. Lai gan apschaudifchana sahkmâ nebij deefzil stipra, tomehr eelenzejeem isdewas ar ihpafcham kwehlofcham bumbam aifdedsinat mahjas, us kuzam tad schaudija granatam, kuras stipri sprahgdamas baidija dsehfejus. Basnizas ari nebij wairs drofchibas. No torneem nonehma swanus un pulkstenus; pilsehtas walde paglabaja wisus wehrtigafos papirus. Us mahju behnineem pawehleja nostahdit uhdens muzas, lai ahtrumâ apspeestu uguns leesmas . . . Pastahwigâ apschaudifchana nogurdinaja eemihneekus un garnisonu. Eelenfchanas sahkmâ nodeweja roka usspridfinaja gaisa pulwera torni, tur atradas 1200 muzu pulwera. Wisa zitadele sagahsas weenas drupas un tukstots zilweku aifgahja postâ.

Pirmâ maija mehnescha deenâ, 1710. gadâ eefahkas ihsta aplenfchana. Uplenzeji raka transchejas, usmeta dauds apzeetinajumu, no kureem nemitigi apschaudija Rigu. Deen no deenas leelgabalu dahrdona nemitejas un lodes krita wisgaram pilsehta, padaridamas dsihwi nedroschu. Basnizas deewkalposchanas jau fen nedrihksteja wairs noturet.

Wiseem par leelu postu, no freewu nometnes eenefa pilsehta mehri. Eaudim un kareiwjeem pahrtika bij plahna, dsihwot wiseem nahzas safpeesti. Tiklihds mehris tika zeetofni, winsch plosijas ka nefahtheeks: laudis mira ka muschas wisas schkiras, tik augstas, ka semas. Basnizas, kur mironus glabaja, bija tahda smirdona, ka tur nespehja ne elpot. Us eelam krita laudis un neatradas, kas tos apglabatu. Duse no Rigas eemihneeeem un garnisona aifgahja breefmgâ fehgâ.

Bads, eenaidneeku lodes, mehris peespeeda Rigas zeetokfni padotees. Junijs beigās eefahkās farukas ar kreemu feldmaršhalu Šheremetjewu par padofčanās noteikumeem. Jara wahrdā Šheremetjews apstiprināja agrākos likumus, fatwerfmi, tizibas, walodas brihwibu un primatos ihpašchumus (4. julijs 1710. g.). Drihs pehz tam eedstihwotajus swinigi nosweh-rināja. Un tā Riga un wisa Widseme 1710. g. nahza kreemu zaru warā.

90. Par Rigas raganu.

Latweefchu teika. — Brihswemneeka Латышскія народныя сказки Frahjumā: Сборникъ Матеріаловъ по этнографіи, издав. при Дашковскомъ Этногр. Музеѣ. Вып. II. Москва, 1887. Ustrastijis Plotščkalns Strundā.

Wegos laifos Rigu newareja eenemt ne ar kahdu kara spehku. Tur walbija seeweete, un schi seeweete bija leela ragana. Kreewi reisu reisām gribeja Rigu eenemt, gahja pa semi, rakās pat pa semes apakšchu — bet neko nelihdseja. Rigas waldineeze palika par schagatu un lidodama uswah-reja kara spehku. Kreemu keisars taifjās ar wiseem saldateem no Rigas aiseet.

Te kahdu deenu atnahk pee keisara saldats, Peteris wahrdā, un faka: „Es waru Rigu eenemt, bet pa deenām trim tad man jamirst. Ta schagata, kas tur laischas, nelauj mums uswaret. Ta ir Rigas waldineeze. Ja wīnu noschautu, tad Riga tuhlin padotos, bet man tad jamirst.“ Keisars dewa saldatam un wīna peederigeem loti dauds mantas, lai wīnsch schagatu noschautu. Bet saldats faka: „Man naw ne behrnu, ne peederigu; es esmu weens weenigs. Bet ja tu apfoli uszelt basnizu un to pehz mana wahrda nosaukt par Petera basnizu, tad es wīnu noschautu. Bet preeksch tam man wajadsigs pistoles un dewinas tahdas sudraba lodes, kas weena par otru trihs reis smagaka.“

Keisars wīsu to apfolija, lai tik waretu Rigu eenemt. Tad saldats teiza: „Jabruhk wehl reis Rigai wīrsū, tad schagata atkal laidisees preti, un wīnu warēs noschaut.“ Keisars dewa wīsu, ko prasija, pawehleja pilsehtai usbrukt un pats skatijās, kas notiks.

Islaidās atkal schagata. Peteris tai schahwa, un wīna schahwa Peterim. Abas lodes faskrehja kopā widū starp Peteri un schagatu. Schahwa otrreiz. Lodes atkal faskrehja kopā, bet Petera lode jau atfita atpakal raganas lodi. Trefschā Petera lode wehl tahkal atfita atpakal raganas lodi. Un tā tas gahja tahkal, lihds kamehr ragana dabuja lodi fruhkis. Ta nokrita semē un pasuda. Riga us weetas padewās.

Keisars lika uszelt basnizu un to nosauza saldatam par peemīnu par Petera basnizu. Ta basniza ir Rigā wehl tagad. Bet ragana wehl lihds schim laifam weenreis gadā — Jaungada nakti — isnahk no Daugawas

un prafa: „Waj Riga gatawa?“ Un otra halves winai atbild: „Wehl nel Ta wehl peeder Peterim.“ Bet kad reis halves atbildès; „gatawal“ tad Riga ar wiseem eedsihwotajeem nogrimis semè un palifs atkal par waldineezes raganas mitekli.

9. Ernsts Glüks fà Widsemes ffolu dibinatajs.

G. Hillnera.—Widsemes Kalendaris 1917. gadam. Rigà, pee W. f. Häkera.

Karlis XI. stipri ween domaja us tautas apgaismofchanu ffolàs. Uri generalsuperintendents Fischers sche Lehràs duhschigi pee darba. Jau 1675. gadà winsch leef preefshà fehninam, lai Rigà dibinatu masturigo ffolas. Tàs bija wahzu ffolas, bet tur usnehma wifu tautu behrnus bes mafas, jo fehninsch pehz fischera luhguma bija nowehlejis naudu ffolu usturam. Pehz kahdeem gadeem tur jau wairaf simtu behrnu dabuja zif nezif ko mahzitees.

Pirmà waldibas pawehle, kas mums tautffolu leetà Wez-Widsemè finama, ir issuhtita no ordena mestra Fürstenberga 1558. gadà. Eutera mahzitajs Jorgis Möllers bija eefneedsis winam rakstu, furà netikumum, kas waldot Widsemè, tika stipri aprahti un tapa eeteikts, tos apkarot, zetot ffolas us laukeem. Wezais mestrs noteiza if gada nodokli sem wahrda „ffolas nanda“. Schi tapa ari peedsihta, bet fara laikos, kas nu usnahza, ffolam nodomatà nauda tapa isdota fara wajadfibam. Tà ari 1675. gadà Widsemè us laukeem wehl nebija ffolu. 1680. gadà jau kahdas darbojàs. Widsemes latweeschu ffolu leetu usweda us zefu Glüks. Sewischfà simojumà ekonomijas waldei winsch 1684. g. eefneeds preefshlikumus ne tikai par basnizam, bet ari par ffolam. Sihmejotees us pehdejàm winsch tà raksta:

„1. Zif behdigi schein stahw ar newahzeeschu tijibu, tas wairaf ir apraudams, nekà aprakstams. Starp defmiteem weens mahf tehweisif un starp simteem weens to masumiau, ko mehds fskaitit no 5 katkifma galwas gabaleem. Basniza un altaris stahw tuffchi, tapehz ka naw patifschanas ne pee Deewa wahrda, ne pee sakramenta. Pret schahdu postu war ko lihdsset weenigi ar ffolam.

2. Kad pagahjuschos Mikelos ar tam eefahfa, tad apskaitàs welns, un tee, kas wina pufè, ar wifu fwaru turejàs pretim, melojot un lamajot. Bet Kristus ir uswarejis un uswaras panahkumu nu pasihst wifa latweeschu draudse. Uri wahzu draudsei tas buhs israhdam, atklahti noturot effamenu.

3. Tas bija eesahkums, gan gruhts, bet ar leelu Deewa schehlastibu fwehtits. Us nahkameem Miikeeem tikai ihsti buhs jafahl Jesus Kristus wahrda, un tadehl jarihkojas schahdi:

4. Pils pagasta behrni mahzami schein Aluffne, Laizeneeschi Opoſa, tee, kas pa leelakai datai no Kalna-muischas un Jlsenes, — Seltinos.

Deesthme: tapehz wifas trijas weetas jabuhwe fkolas.

5. Taisni Miikeu deena katrs semneeks atwed „faukto“ fkolas behrnu, un ta ka usspeestais eesahkums wineem wehl fwechs, tad jarihkojas, leetu uswedot zela, ta, ka notika schogad.

6. Wiswairaf kungi gahdas par teem, kas nespehj istikt ar maifi preefſch fkolas behrneem lihds seemas beigam, ta ka teem aisdod kahdu masumu, lai behrni nebuhtu jaisrauj no darba pascha labaka mahzibas laika. Tahkamâ rudent wifs atkal buhtu jaatdod.

7. Katrai leelkunga muischai jatura no winas semneekem 2 behrni, kas puflihds peeauguschi un apdahwinati, sche Aluffnes skolâ. Ar wifu ruhpihu puhlefees tikdauds wineem eemahzit, ka paschi taplu spehjigi mahzit zitus. Ja tad atkal nahk Miikeu deena, tad kungs naw saudejis wairaf, ka weenu kahjneeku pa pusgadu, kas ehd sawu pascha maifi un tad wehl mahza wifus behrnus, kas no wina apgabala sawedami.

8. Ja fkolas behrens aismuktu no fkolas paslepen bes atlaujas, tad tehws waj draugs, pee ka tas aiffrehjis, lai to tuhlit wed atpafaf, zitadi behrens dabu rihksti un tehws pahtagu.

9. Preefſch fkolotaja ustura katrs semneeks nedod wairaf, ka seeku labibas, kas winam ta ka ta jadod schesteram. Wezas algas fina greefisees ar luhgumu pee waldibas.“

Kahds Glukam bija nodoms, gaischaki isskaidrofees no ta, ko winsch pats isteizis sawa (699. gada raksta, atpafaf skatotees us sawu darbibu: „Pascha schini (bihbeles) tulkoſchanas darbâ zaur Deewa nolehmmumu tik uizinat us Aluffni. Tur nu Deews man rahdija, ka jau pabeigtais katkismis buhs mahzams netik ween hasnizâs, bet ari tiks nemts rokâs no fkolas behrneem, kas lihds tam laikam, kad Widsemê mineja semneeku kahrtas fkolas behrnus, bija ta ka pasazina, par ko mehdsa smeet un sobotees. Un ta Aluffne bija pirmâ weeta latweechu semê, kur zaur Deewa schehlastibu manas atnahſchanas pirmajâ gadâ (1683.) trihs fkolas eesahkâs, lai gan ar raisem un erastibam. Bet wisaugstafais Deews fwehtija tdarbu ta, ka jau 1684. un 1685. gadâ wareju no saweem ismahziteem semneeku sehneem suhtit skolmeistarus us zitam weetam un tos nowehlet eem mahzitajeem, kas pehz scha peemehra ari usnehma fkolas darbu. Tahda kahrtâ gandrihs wifs Kokneses aprinkis (22 draudses, kuram Gluks 1687. gadâ zelts par prahwestu) tapa apgahdats no Aluffnes ar skolmeistareem. Un lai gan no fahkuma fkolas nami wehl nebija zelti, mahzi-

taju kungi usnehma tos fawâs mahjâs un tur labprahst lika ta Kunga wahrdeem staigat fawu gaitu."

Uri Glüks pats neatrahwâs no palihdsefchanas. 1685. gadâ winsch peemin kahdâ rakstâ par faweem labibas nodokteem: „Eihds schim scho nodoktu grandus tâ esnu leetojis, ka zaur Deewa schehlastibu tee bija par atspaidu daschai dwehselei. To war ne tikai apleezinat wisi trihs fkolmeistari schini draudsê, kam beeschi esnu rokâ lizis maisi un rudsus, ko isdalit teem behrneem, kam peetruhka, bet ari schobrihd ir 8 nabaga fkoleni, kam dsihwohllis manâs mahjâs un kas tee! ustureti no schis maises."

Naw ko schaubitees, ka 3 fcolas Mluksnê no Glüka nodomatas ihsti kâ audsinatawas, kuru audsefni pehz 3 gadeem aigahja zitur par fkolotajeem. Wehl pehz 1705. gada, kad Glüks jau bija aisdshits un wina darbs isputinats seemeku kara wehtrâ, Widsemes austrumos aifween top mineti Glüka „fcolas puifchi“, ihpaschi kâ aifwestu un aifbehgufchu mahzitaju weetneeki, kas ispilda krisiifchanu un zitas amata darifchanas. Paschai Mluksnes draudsei, kâ leekas, wehl bija nodomats tas labums, ka ikweens audsefnis, kas neaigahja us zitu draudsi par fkolotaju, „mahzija wisus behrnus, kas no wina apgabala fawedami“. Kur tee fawedami, par to mums naw nekahdu sinu.

Sweedrijâ tolait seminaru wehl nebija. Jgaunos kehninsch Karlis XI. pawehleja dibinat tahdu eestahdi Bihskapmuischâ pee Terbatas un 1688. gadâ to pahrzehla us scho pilsehtu. Par pirmo wadoni winai bija kandidats Forfelius, audsefku flaits peeauga lihds 160; no krona magafinas winus ustureja. Diwos gados mahzijâs katkifmi, bihbeles stahstus, patstahwigu lasifchanu, rakstifchanu un dseedaschanu. Labakee tapa fuhitti tahdâs draudsês, kas bija peeprafijufchas fkolotajus, ziti laisti atpakal fawâs dsimtâs weetâs. 1686. gadâ Forfelius stahdija preekschâ Stokholmâ diwus no faweem mahjekteem, kas, lasijufchi un dseedajufchi kehniam preekschâ, no wina fanehma ikweens gabalu selta naudas. No kehnina winsch tapa eezelts par igauņu fkolu inspektoru Jgaunsemê un Widsemê. Wiau ari usluhko par igauņu rakstneezibas walodas eefahzeju. Deewam schehl winsch no Stokholmas atpakal braukdams gahja bojâ ar wifu kugi (1688. gadâ).

Generalsuperintendents Fischers jau 1685. gadâ raksta preeka pilns, ka seemas fcolas strahdajufchas ar loti labam sekmem, wairaf nekâ 200 puifenu un meiteku efot mahzijufchees labi lasit un fawu tizibu aifstahwet, peewedot bihbeles pantus. Daudsi no muischneekteem brihnotees par to, ka femneeki wifâs weetâs nu fahlot prafit fcolas mahzibu.

Ūu ari waldbiba ar fawu spehku nahja palihgâ. 1687. gadâ generalgubernators landtagam lika preekschâ, ka kehninsch, atfihdams, ka deewabijiba efot wifas fwehtibas pamats un awots un ka ta bes pateefas

Deewa atsihschanas neefot fopjama, — esot nupat lizis tulfot un drukat bihbeli par labu mahzitajeem un semneefceem un pawehlejis zelt ffolas ka pilsehtas, ta us laufeem, semneeku ffolas ikweena draudsē. Zitās tehniina muischās jau esot schis darbs laimigi eefahfts. Nu lai muischneeziha paruhpejas, ka wehl schini gada netahku no basnizam taptu uszelti erri ffolas nami, ffolmeistereem lai taptu nowehleta seme un semneeki peespeesti, seemu laist behrnus ffolā. Muischneeziha ari nolehma, ka jabuhwē ffolas basnizas tuwumā, un ka jaezejē katrā draudsē festeris, kas ari spehtu ispidit ffolmeistera weetu. Schis lai fanemot auglus no tās semes, kas no laika gala nowehleta festerim, un fahrtigu algu. Kur nam festeris semes, lai draudses preefschneeks kahdā fapulzē ar draudses kungeem isgahdā preefsch wina wajadfigo usturu. — Nu leeta bija zeldā. Pehz 5 gadeem landtagam Zehfis tehniisch leef preefschā: par brihnumu un par preeku nu jadsird, ka ari jauno semneeku behrnu lihds schim fahstītās mehles, no nesaprafchanas faitēm atfwabinatas, spehjt isplatit Deewa flawu. Jazer, ka ari pee muischneeku basnizam, kur zitās weetās tās wehl truhf-stot, tiksot uszeltas ffolas nabaga semneeku behrneem un ar wisu waja-dfigo apgahdatas. Landtagā isteizās ari, ka ar brihnumu un preeku eeraugot basnizu un ffolu darbu auglus, un nolehma, bes faweschchanās isdarit pahrluhfoshanu par tām draudsem, kur pastahw patronatu teefibas. Ja tiksot atrasts truhkums un ja ffolu noluhks ne-esot panahfkams ziteem lihdsfkeem, semneeku ffolas un draudses wedamas pee prahstās pilnibas un eerihfojamas. — Nu usplauka ffolas, ta ka winu fskaitija drihs ap 80. Mahzitaju lasifchanu, dseedafchanu, bihbeles stahstus un zitas leetas, ta ka mahzitaju fapulzē Terbatā 1693. gada nolehma, parastajos katfisma nedelas deewahrdos pahrlaufschinat ihpahchi tos, kas no ffolām isstahjuschees, lai neaismirstu fawas finibas. 1694. gada tehniisch, kam nu peedereja gandrihs wifas muischas, peeschkihra katrai draudses ffolai semi 1/4 arfla wehrtibā. — Gan nomanams, ka pehz 1687. gada ffolas leetā top strah-dats zitadaf, nekā agraf. Bet fehts top wehl deefgan fihfsti. Lihds 1694. gadam 21 draudsē Rigas, Zehsu, Walmeeras aprinē ffolenu fskaitā Kof-nese stahw preefschgalā ar 24 ffoleneem. Rubenē ir 8, Lehburgā 3. Simbaschos Rigas rahte zehlfsti fskaitu leelu ffolas namu latweefcheem, bet ta ka tur nebija ne ffolenu, ne ffolmeistera, rahte 1699. gada to dahwinaja kahdai muischneeka atraitnei aisweschanai. 1695. — 1697. gadi bija tahdi bada gadi, ka laudis palika melni, grausa kruituschus firgus, nogreesa gabalus no lihkeem. Brehfdani luhdsa maiši tikai adatas galwinas leelumā, un kad dabuja zil nezil, tad nofrita beigti semē. Mahzitajs Kelsch peemin fawā laiku grahmatā 12 gadus wezu puifenu, kas fleegdams „bads, bads“, graufis fawus pahcha pirfstus un kad fneedsa winam gabalu maises, ka trafs to rahwa pee fewis, eefoda leelafā fahrumā, frita pee semes un

mahzitaja preefſchâ iſlaida garu. Tà wiſu ſeemu mironi guleja ir ſap-
fehtâs, ir kruhmos, ir zetos, tà ka beſſpehka zilweſt newareja dſilâ ſneega
dehl raſt kapus. Dawafarâ weſumeem tos ſaweda un lihds 50 eemeta
weenâ bedrê. Gan tſhniſch dahwinaja 100,000 muzu labibas, gan daudſi
no muifchneefeem, mahzitajeem, pilſoneem, ziteem laudin eſot peelikufchi
gandrihſ wiſu ſawu rozibu, — bet ſemneefeem behgot pulkeem uſ Kreewtju
un Poliju, ſkolas tuſſchojâs un iſnihka. Retas wahrpas, ſas wehl ture-
jâs, ſeemeta ſara iſkaps noplahwa. Tomehr palika ſas pahri, proti pee-
ſchirtâ ſeme, un uſ ſcha pamata peh3 atkal ſkolas pazehluſchâs.
Palika ari ta preefſchſihme, ſo tahdi wihri, ſa Glûks, dewuſchi, ſas neh-
mâs pazelt draudſi, ſahſot pee jaunâs paaudſes.

92. No Muſſnes lihds Munamegim.

Kaudſites Matifa — Zaur tehwtju un ſweſchumu 1879. Wtja. I. ſehjums.

Muſſne bij wehl klufa un palika klufa, ſad otrâ rihtâ iſgahjâm uſ
Opeſalna puſi; tiſ putni jau bija ſahjâs un ſeena plahweji, furi ari ne-
mehds nekad aiſguletees. Zelfch gahja wiſpirms gar pareiſtizigo baſnižu,
kura peeder wehl pee wezafân jeb pirmâm ſchâs tizibas baſnijâm, ſas
zeltas uſ laukeem: augſta, ſtahwa ſoka ehka, ar peezeem torniſcheem; ari
mahzitaja un dſeedataja mahja ſen redſetâ, paſiſtamâ iſſlatâ, ſahdas
winas bij pirmal pee iſſatras pareiſtizigo baſnizas.

Tahſakais zela gabals no eefahkuma wehl ſmilſchâins un ne wiſat
eewehrojams. Bet ſahdas 11—12 werſtis no Muſſnes jau ſahka arweenu
nahſt nelihdsenâs uu ſalni ſtahwafi; Opeſalna baſniža, kuru bijâm redſe-
juſchi jau ap Muſwiſkeem, parahdijâs brihſcheem ſa padebeſchos un tad
atkal drihſ noſuda uſ ſahdu brihdi. Pehdigi, ſad ſtahwejâm Dehliſna ſalna
galâ, kur bij weens no muhſu ſcha zeta leelateem mehrkeem un ir wiſâ
ſchini Laizenes jeb Opeſalna ſalnaja pati augſtakâ weeta — pahra werſtis
no baſnizas uſ deenwidus rihteem, tad warejâm apluhſot wiſu Opeſalna
apſahrtni un winas godibu. Iſſlats ſche naw maſat daiſch un warens,
ſa uſ Gaiſina. It patihkami bij luhſotees uſ Muſſni atpakal. Kaut gan
iſſkattijâs, ſa ari wina ſtahw eelejâ, tad tomehr daudſ augſtaſ pahr zitâm
weetâm. Tas bij noſkahrſtams ihſti pee eſera, kurfch ſtahweja gandrihſ
ſa peepilbits un aiſtureis dihſis, ſas taiſas iſgahſtees pahr ſawâm malâm.
Muſſnes baſniža iſſkattijâs gandrihſ ſa gulbis, ſas, eepeldejis ſcha dihka
otrâ malâ, needrâs ſnauſch un ſapno par tahlu, ſiltu paſauli, kuras war-
buht pats nekad naw redſejis. Beſ tam iſſkattijâm wehl 6—7 eſerus un
eſerinus, muifchâs u. t. t. — Teel daudſ ſahſtits, ſa ſklaidrâ laiſâ no
ſcha ſalna ar tahfredſi warot pat Zehſu baſnizas torni redſet. — Opeſalna

basniza isflattijās no Dehlina kalna gluschi tuwu, tomehr kad, lihku lotfchu eedami, wiku aissneedsām, tad bijām no jauna noguruschi; ihsti uslahp-
schana us basnizas kalna ween prašja dauds spehla; tadeht, augšā ti-
kuscheem, wjadseja atpuhstees, kà swebtzejineekeem pee Deewa nama fleggschua.
Sche ir atkal deesgan plaschs isflats, ihsti kad uslahpj basnizas torni, no
kureenes gan wiš kalni tã fakot pasuhd; tilai Dehlina kalns paleef augsts,
ari no schis weetas apluhfots. Wiš schis kalnainais apgabals meschu
finã ir deesgan nabadsigs, tã ka malla esot jawed pat no Pleškawas gu-
bernas, lihds 30 werstis tahtu. Seme schinis kalnos wairaf smilšschaina,
un, ka teift, loti nelihdsjena, tadeht faufakos gados isdodot wahjus augtus;
ari schini wafarã bij ta pati kaite nomanama. Turflaht pati semfopibas
buhšchana neisflattijās wišai teizama.

No Opekalna mums bij jaeet gar Romeskalna staziju, kahdu gaba-
linu pa Rigas-Pleškawas schoseju un tad jagreeschas us Hahna muischas
pufi — us Munamegi. Jau tuhlin pee pirmās muischas, kuru laikam
šauz par Korneta muischu, dabujām dsirdet igauņu walodu, kas leezinaja,
ka tuwojamees igauņu Widsemei, kã tas ari bij, jo latweeschu waloda no-
suda drihs pawisam, un schahda peepehscha walodu pahrmaina islifās
mums itin swebščada, ihsti tapehš, ka pee zilweekeem pascheem newareja no-
manit nefahdas leelas starpibas. Tomehr wehl atradam schur tur netif
ween igauņu, bet ari kreewu datã daschus latweeschus par krodssneekeem;
latweeschu datã turpreti neweena igauņa waj kreewa schahdās weetas.

No Opekalna šahkot, bijām staigajuschu gandrihs kã zaur eeleju, bet
tagad šahka atkal wiš semes apgabals pazeltees arweenu augstaf un
augstaf, tã ka warejam atkal štatitees pahr mescheem, zeemeem un muischam
us Opekalnu atpakaf.

Wafars usnahza pee Ragosinski muischas. Tadeht bij ari turpat ja-
apflatas pehš naktsmahjas. Krogs, kuzã ar tahdu nodomu eegahjãm, bij
lauschu pilns. Krodssineeks — latweetis — teiza, ka tee esot walsts šainneeki,
kuri wafarã sche šalafjuschees, jo schodeen bijuši magasinas deena. Par
laimi kradssneekam bij wehl kahda istaba tukšcha, kuzã wiašch muhs lab-
praht eemitinaja. Kaut gan wafars bij jau štipri ween nakts datã, tad
tomehr froga weš netaisijās nebuht us mahjãm, it kã kad nebuhtu nemaf
jadomã neds us šeena plauschanu, neds us ziteem šleidsameem semfopibas
darbeem. Nomodã buhdami, nefagaidijãm wis winaus aisejam, bet tee
palika tãpat besruhpiigi ruhžot un duhžot kã trani. Pee šhejeenes igauneem
neredschjam wairs wiku wežã tautas apgehrba, bet gandrihs tahdu paschu,
kahds bij un ir redsams wehl daschās Widsemes malās pee wežakās pa-
audses latweescheem: waj nu gaischpelešas, waj šilganas beesas paschaustas
wadmalas frunku šwahreki, mehitekti, gari, masãm apšaklēm, pastalas waj
šahbati kahjās un pasihštamās lauzineeku gardibenes waj platmales galwã.

Nahlofchat deenai bij atlizees wehl wairaki, nekà diwu stundu gahjeens lihdſ Munamegin. Seme ſche nahſ arweenu kailaka, kalnainaka un ari leefaka. No meſcha redſami gandrihſ tiſ ween ſihki alkſniſchi, un lauſchu dſihwoſki ir deefgan noſchehlojami. Druwas nebij nekahdas teizamàs. Krodſineekſ pee tuwafàs apjautafchanàs ſtahſtiſja, ka ſchai puſà Munamegin netahſtu eſot zelmalà pa labai rofai pee zeema laikam Hahna muifchas walſts ſkola, furà nodomajàm eegreestees. Tadehſt, kad domajamees jau ap to weetu buht, ſahkàm luhkotees, fur tahdu ehſtu eeraudſiſim, ſas buhtu dehwejama par ſkolu, ſahdas winas atrodas latweeſchu Widſemè; bet welti, jo, lai gan bijàm gahjuſchi daſcham zeemam zauri, daſcham garam, tomehr ſkolas neredſejàm. Kalni ſahka parahditees arweenu augſtaki un ſtahwaki, tà ka mums wajadſeja ſahkt jau apſkatitees, furſch buhſ Munamegts, bet newarejàm ihſti neweena par winu atſiht, jo tuwumà kalni neiffkatas nekad tiſ augſti, ſahdi tee pateeſi ir un tà no atſtatuma redſeti. Tomehr, weens, furam gahja leelzetſch garam, iſſkatijàs gan zeenigakſ un it tà wegakſ par ziteem. Datlaban nahza pa tihrumu uſ leelzetu ſahda igauneete, pahnahſdama no tihruma, furp bij laikam ſtrahdneekeem nonefuſi brokaſtis. Gan labi ſinajàm, ka ſarunat newareſim, bet tiſdaudſ zerejàm gan, ka ja rahdiſim uſ kalnu un ſaziſim „Munamegi“, tad wina ſapratis, ſo gribam, un tà ari bij: wina ſahka runat un rahdit uſ to paſchu kalnu, peeminedama wairak reiſes „Munamegi“. — Tadehſt ka gar leelzetu kalna mala bij apauguſi krukmeem, gahjàm wehl druſtu tahſak, gribedami eeraudſit fur ſahdu teku, jo, ka mehſ newarejàm buht pirmee, ſas ſahpj uſ Munamegi, to gan wareja tiſzet. Kahdu gabaliku pagahjuſchi, eeraudſijàm lejà Hahna muifchu un tuhliu ari zetu, ſas wed uſ kalna galu. Uſ zela bij redſamas ari daſchas jaunat ratu ſleedes, ſas leezinaja, ka apſkatitaji brihſcham ari brauſſchus brauſz kalnà. Uri pats kalna gals ir apaudſis ar jaunat meſchu, furam newar wiſ iſſkatrà weeta redſet labi zauri; tiſ ween paſchà widu ir ſlajuminiſch, furà, tà liſàs, bij dedſinatat Jahnu ugunis un apſahrt bij ſapulzetee, laikam deedami, nomihdiſjuſchi leelu aploku. Ta ſlajumina malà ſtahw ſahds wezſ foliniſch, furſch iſſkatas it tà kad buhtu moſaikas darbs, ſaliktſ no eegreesteem burteem ween, jo apſkatitaji, neatraſdami zeenigakſas weetas, fur atſtaht ſawus wahrduſ pehzpaſaules nemirſtibà, bij ſagraiſjuſchi nabaga folinu, tà ka behdas wareja zeltees par to, fur nahloſchee liſſ ſawus wahrduſ, jo ari ziti bij ſahkufchi greeft toſ ſahdà nokaltuſchà behſà. Tas ir tiſpat, tà kad ſaſlodſitu ſahdu 100 wiſtu weenà iſtabà, tad winàm buhtu jadehji olas griboſchàm negriboſchàm uſ ſlajas grihdas zitai zaur zitu, tà ka pehz wair daſcha neatraſtu pati ſawa dehjuma. Bet lai ſchahda wahrdu graiſſchana iſſkatiſtos zif nejehdſiga, tomehr zitam atpuhſchotees ir itin patihkami ſkatiſtees winus zauri, un ihſti, kad pa ſtarpàm war atraſt ſahduſ paſiſſtamus

wahrdus, jo tad ir ap firbi tā, it kà kad tur nejaufchi fatiltos ar draugeem un pasihstameem. Uri mums wisi wahrdi, kas tajā solinā atrodās, nebij fwešchi.

Tā tad nu pateesi stahwejam „Widsemes augstakā stahwolli“ — 997 (peh3 žitām sinām 1000) pehdas pah3 juhru. Bet ko gan lai safu par isslatu, kas atwezas us šcha kalna? — ar wahrdu fakot, leels un warens winsch ir. Itin flaidrā laikā, kahda mums toreis gan truhka, warot redset Pleslawu un pat Peipus esera tumšcho filumu. Zitu eseru no Munamega war redset itin dauds un flaidri, un weens kreetni leels gut šcha kalna deenwidus pufē, bet pa dakai jau ir aisaudsis. Oirs wehl leelats stahw labu gabalu us seemeteem. Pats kalns, Munamegis, ir flaiisti apalsch un itin issfatigs.

93. Swanefers.

Ed. Seibota balada. — Austrums. 1895.

No Weetalwas deewnama torna
Jau eeswanits fwehtswakars,
Jau aismeschos — šaulitei reetot —
Suhd beidsamais gaismas stars.
Nakts tumšiba noslihđ us semes
Un meschus un laukus flahj,
Swehts klufums us fwehtigu dufu
Nu zilweku behrneem mahj.

Meers eeradees Weetalwas kalnos,
Beigts troksnigais deenas flats,
Ar jaukajā Wefetes lejā
Jr sudmalām stahjees rats.
Ka fwehtwakars tuwojees, leekas,
Juht zilwekeem daba lihđs,
Snausch lehnigi wilkdama elpu
Lihđs aušis buhs jaunais rihts.

Tif Swanefers lehnotā grawā,
Kas bijis lihđs šchim tif klufs,
Kur senlaiku deewnama swani,
Kā laudis teiz, witnos dus,
Tif Swanefers nemeerigs lihgo
Un dihwaini druhmi šchalz,
Drihs atspihđ kà šaule tas seltā,
Drihs atkal kà mehnefs balts.

Un diwpadšmitajā stundā,
Ko redsam? Patees' mums šchēet,
No kapehtas kalna us leju
Kahds weentulis zehnees eet.
Kas ir tas, ko tumšchajā nakti
Jš pajumtes laukā dšihš?
Un teizat, us kureeni winu
Nakts gaita gan ašwedis.

Tas, sinat, no kapeem ir modees,
Tas sentehwu swanikis,
Kas senlaikus deewnama torni
Saw' muhšču bij swanijts.
Jo diwpadšmitajā stundā
Jš reises, kad fwehtwakars,
No kalna pa preedulām lejā
Klihšt weentulis winu gars.

Winsch staigā pa parastu zelu,
Waj wakara, seemas fals,
Bet tifflo ir Swanefers šafneegts,
Tad šafneegts ar zelam gals,
Tad pusnakti swanika garu
Reds nejaufchi pasuhdam,
Kur bijis, kur palizis, winu
Wairs šaredset newaram.

Te peepeschi fkanigi swani	Drihs pahrlceeku gawilu wehsti
Skau dobbi nafts klufumâ,	Un lihgsnibu wini dweſch;
Iſ eſera brihnifchlas fkanas	Drihs atkal tâ gaudeni atſkan,
Pluhſt debefu plaſchumâ.	Kâ druhni ſchalz wehtrâ meſchs.
Gan klaufitees zilweku auſis	Bet wiſu, ko ſtudina ſwani,
Tais muhſchigi paſpehtu;	Kas eeſpehtu pateikt jums!
Bet katram, kas dſirdejis ſwanus,	Ka mihleſtibai naw gala,
Tee ſirdi ar ſatreektu.	Ir puſnafts wehſtijums.
Tee ſtahta par uſwaras preekeem	Tiklihdſi ko kalnâ pa zeemeem
Un atſtahtu waimanâm,	Jau gaiſi ir moduſchees,
Par laimigas mahminas ſmaideem	Seds eſeru nejauſchi migla
Un bahrinu aſarâm;	Un ſwani ir ſtahjuſchees.
Kâ preezigos wadija wini	Un ſwehtrihta pirmajâ ſtundâ,
Dee lihgsnibas pilnibas,	Ko redſam? Pateef' mums ſchkeet,
Un behdigeem rahdija zelu,	No lejas uſ kapſehtas kalnu
Kur behdas teef remdetas.	Kahds weentulis zetneefs eet.

94. Gaiſinſch.

D. Softes.

Widſemes deenwidauſtrumos, ſtarp Gauju, Aiweekſti un Daugawu, atrodas Gaujas jeb Peebalgas augſteene. Wina ir noſehta ſimteem eſeru, no kureem leelafais ir Alaukſts pee Wez-Peebalgas. Wiſch atrodas augſteenes widâ un dod ſahkumu Gaujai. Dabas ſlatu ſinâ apgabali, kuri eetilpſt Gaujas augſteenê, peeder pee jauſakeem apwideem Latwijâ. Sewiſchſi ſlaiſtas un dabas jauſumeem bagatas weetas atrodam augſteenes reetumos pee Siguldas un Krimuldas, tâ ſauktâ „Widſemes Schweizijâ," un deenwidos ap Kofneſi. Uſ ſchâs augſteenes iſzetas ari Gaujas peetekas: Tirſa, Palze, Rauna, Amata un Lihgate, Daugawas peetekas: Pehrſe, Dgre un Jugla, Aiweekſtes peetekas: Kuja, Arona ar Behrſoni un Tahleju un Weſehte.

Leelaſo augſtumu Gaujas augſteene ſaſneeds ap Weſteenu un Behrſoni. Sche ſeemetreetumos no Behrſones atrodas Latwijas augſtafais kalns Gaiſinſch. Kalna augſtums 968 pehdas (pehz Grewingka 1016 pehdas). Apfahrt Gaiſinam atrodas dauds kalnu, dſilas grawas, eeļjas un eſeri.

Dehz iſſkata kalna wirsgalu war ſalihdſinat ar nefahrtigu, nogreestu piramidu, kuras augſchgalâ prahws lihdsenums. Kalna ſahni ir ſtahwaki pret ſeemeleem, ſeemelauftrumeeem un deenwidauftrumeeem, turpretim uſ zittâm puſem ſtipri ſlihpî. Kalna galotnê atrodas behrſu birſtala un deefgan plaſchs ſlajums.

Gaisina leelumu waram eedomatees tikkai tad, ja eewehrojani, ka wina galotne ar augščejo fahnu dala, kur atrodas krumi, tihumi un plawas, eekem apmehram 200 puhrweetas, kuras fastahda Kalna un Lejas Gaisinu mahju semi. Schis mahjas atrodas deenwidus peegahse un ir loti labi aissargatas preet seemela wehjeem. Winas atrodas 850 — 870 pehdas wirs juhras spogula.

Kokeem, kuri aug kalna wirsu, pastahwigi jazihnas ar wehjeem, samdehi dala saru aplausta, bet wairumam loti daschada forma. Weetejas beedribas beeschi ween sarikho us kalna galotnes salumu swebhtus.

No kalna galotnes loti plash skats us wisam pusem, it ihpashchi us deenwideem. Skaidra laikā war redset Kalsnawas, Behrsones, Westeenas, Ehrglu, Jeswaines un Esdones basnizu tornus, wairakas muischas un dauds mahju. Wislabak un wistahlak war redset skaidra rudens deena, wafaru turpretim apwahrschana malas beeschi ween tihlas migla. Loti patihkami pahskatit apgabalu, kura radius ap 30 werstes un platiba 3000 □ werstes.

Kalus fastahw pa leelakai dalai no grants un smilshainā mahla, fastopama schur un tur ari torfa melnseme, kaska dala, ka augstumos parasts, mas, turpretim sadrupuschus granita gabalus atrodam beeschi ween. Gar kalna fahneem dauds awotu, mitru plawu un strautu, kuri notek apfahrtejo eeleju eseros; ari stipras leetus gahses radijuschas grawas, kuras noauguschas kokeem un krumneem.

Par kalna wahrdu doma, ka tas esot zehlees no wahrda „gaisinis.“ Ilstis kahda dsejoli, apdseedot Gaisina kalnu, faka: „Gaisini — tu zikahrt gan wirs sewis mitinaji, kas gaisa mainus nolemt sinaja.“ Weetejee eedshwotaji ari tagad beeschi ween mehdsot laikū paregot pehz daschada miglas stahwokka ap kalnu. Pat wezi laudis neatminotees, kad krusas negais buhtu ispostijis laukus starp Gaisinu un Behrsones muischas augstumu, kamehr tahlakais apwidus schad un tad no krusas negaiseem peemelets. Tamdehl laudis uskata Gaisinu par negaisa nowaditaju.

Kahda teika stahsta, ka Gaisina eesscheene atrodotees fahls, kuru wejos laikos apfahrtejee laudis esot rakusch, bet waldineeki to noleegusch un pawehlejuschi fahls bedres aisbeht.

Us deenwideem no Gaisina Gaujas augsteene nokrihtas tih strauji, ka ap Wez-Kalsnawu pawafaris eestahjas wairak ka par nedeku agrak, nekā Gaisina kalna apfahrtnē.

Gaisina apwidus fawa wispahr kalmainā rakstura dehl peeskaitams muhsu dsimtenes dailakeem semes stuhrischeem.

95. Gauja.

Kandšites Reina (R. Widsemneela) apraksts. — Balss, 1888.

Gauja istek no Wez-Peebalgas dischenatā esera, no Mlauksta esera.

Japeemin, ka wisi Mlauksta esera deenwidus aiskrastu uhdeni aistek uf Ogri un no tureenes Daugawā, kamehr turpretim Mlauksta pascha uhdenus un ari wina wiskus seemeta aiskrastes uhdenus Gauja nowada taisni juhra. Tā tad pats Mlauksts stahw teeschām uf uhdens schkirām un tahdā noswarā, ka war sawus uhdenus suhtit neween pa Gauju, bet ari uf deenwideem, uf Ogri.

Gaujas istekas weeta ij Mlauksta ir suhneligs, pazeets truhdas purws un pati Gaujas gulta, tuhlin sahftotees no pascha esera, ir robeschas weeta starp Wez-Peebalgas un Nehkena pagasteem. Te wisi apfahrtneeke scho Gaujas eesahkumu nesauz wis tuhlin par Gauju, bet par Gaujīnu. Bet tuhlin ap Nehkena muischu, kur Gaujai otrreis eet pahri Jehsu-Kaudonas leelzefsch, wīnu jau sauž pilnā wahrdā par Gauju, un newis wairs par Gaujīnu. Un leetas sinā tā wina ari pateesi saužama, — jo upe te jau stipri peenehmusees sawā leelumā, lai gan tikai 15 lihds 20 werstis ween wehl notezejusi. Warbuht wisa sawā zela Gauja nepeeaugš gan nekur tik drihti leelumā (nemot tahdu paschu zela gabalīnu ween), kā te no Mlauksta esera lihds Nehkenam. Tas nahk no tam, ka wina minetā gabalā tezedama, usnem fewi kahdu 6 eseru uhdenus, kur daschi starp teem deesgan paprahwi. Pirmais esers, kuram Gauja tek zauri, ir Laidīna esers. Schis tad ir gan tagad pateesais un pirmais Gaujas atwars, un newis Sumaisa eserīnsch, kā tas gan apgabala kauschu mutē stahw. Tahlak te Gauja, zaur kahdu Lodes un Nehkenu muischu eseru tezedama, aistek uf Nehkena muischu.

No Mlauksta istekot, Gauja tek uf deenwidus wakara puši, bet no Nehkena wina aisleezas tuhlin taisni uf rihteem. Tahds leels lihšums Gaujai te bij jamet Bregschga kalna un daschu zitu augstumu dehl. Pirmā galā ari te Gaujai stiprs kritums, jo Mlauksta esers stahw augstu. Turpreti no Nehkena un gandrihs tā lihds Jaun-Peebalgai, Gauja tek wairak pa plawaineem semumeem, atstahdama plaschas un treknas lukstu plawas Nehkenam, Dsehrbenei un Jaun-Peebalgai. Tā leipus Nehkena un Dsehrbenes un gar Društu un Jaun-Peebalgas robeschām tekot, Gauja wehl diwi reises peelokas sawas dsimtenes, Wez-Peebalgas robeschām. Te Gauja isaugusi jau par deesgan dischu jaunawu, un, apšweizīnājusti ar laipnu mihtu dsimtenes meitas fweizīnājumu sawus dsimtenes peebaldseeschus, kā ari atwadidamās wisa muhschā no tejeenes, wina aistek, tezedama allasch wehl tāpat uf rihteem gar Jaun-Peebalgas muischu uf Welanu,

Sinoli un tà lihds Lejaszeemam. Šhini apgabalā Gauja teš dauds weetās zaur stahweem ola jemes krašteem. Ap Welanu un tà tahtak šchai apgabalā atrodas dauds zeematu us pašcheem Gaujas krašteem.

No Lejaszeema Gauja šweeščas tezet us seemeleem, un tà tezedama teš gar Gaujeni, un weenu gabalu, — preti Harjeles draudsei, wina ir robesčas upe ar Terbatas-Werawas aprinki. Leelakas šahnupes lihds šhim, kas eeteš Gaujā, ir Tirsa pee Lejaszeema un Melnupe ap Harjeli. Gauja teš šhe labu datu pa leelu meščaju weetām. —

No tà šauktā Sihles rahmja, jeb Sihles pahrzetamās weetas (zeļā no Wihzeema us Walku un gandrihs pret pašču Walku) Gauja šweeščas tezet us wakareem. Uri nahšošchais apgabals Gaujas kraštos dauds weetas leelmješchains. Te nahš dauds weetām dšeltaina šmilts seme un tadeht wairaf tikai preešču mešči. Daščās weetas, tā ap tà šaukto Olinu pahrzekamo weetu (Walmeeras muiščas robesčas), ir ari ošolu meščini. — Te leelako datu Gaujas gulta baltšmiltaina. Tikai kalnpus Walmeeras kaščdas afminainas weetas un tà šauktās kraščes.

Walmeera zelta us Gaujas labaja krašta un ir weenigā pilšehta, šo Gauja nes us šaweem plezeem. Krašts labi augšts, šur Walmeera stahw ar šawu wežo bašnizu un pelešajeem wezajas pils muhreem. Uri šhe Gaujas gulta ir šmilščaina tà pat, tā tas ap Žehšim, Krimuldu, Turaidu un tà leelako datu lihds pašchai eetekat. — Žehšis ir otra pilšehta, šurāi Gauja wistuwaf teš garam — kaščdas 3 werstis taišni nemot; bet Walka stahwēs no Gaujas kaščdas 15 waj wairaf werstis. Ewehrojamašas šahnupes, kas te Gaujā eeteš ir: Ahbula upe kalnpus Walmeeras, nahšdama no Trifates; tad šarp Žehšim un Turaidu-Krimuldu — Amata un Lihgate. Amata un Lihgate peeškaitamas pee štraujakām Widšemes upēm, tā ari šawu šlaiso kraštu dehl ewehrojamas. — Bet wišeem gan šinams, ša Gaujas wiša kraščšnuma kronis ir ap Siguldu, Krimuldu un Turaidu. Tas apgabais ir neween paščas zeenijamās Gaujas kraščšnuma un jaukuma kronis, bet ari wišas Widšemes kraščšnuma kronis — tà šauktā Widšemes Šchweizija.

Wispirmalee šlati ir gan no Krimuldas, Siguldas un Turaidas wezajām piliim. No minetām piliim wislabaf ušturejušees Siguldas pils, un wisapbrufušchakā ir Krimuldas pils. Siguldas pils stahw us kreisajā Gaujas krašta un tās zitas diwas us labaja krašta. Pee wišām minetām wezām piliim turpat šlaht ir tagadejo ihpaščneetu mahjokki un wišas zitas muišču ehšas. — No Siguldas, šlatotees pahri pahr plato Gaujas eeleju us wakareem, redšam labajas pušes kraštu jo leelos šlatos. Wišs plaščhais augštis krašts noaudšis daščadeem apatgalwainem, šupleem ošcheem, eewām, škawām, behršeem, lašdeem un ziteem, šuri stahw teeščam tā no-

tehloſchanai noſtahditi, galw' pahre galwu augſtaf un kuplaſ' zits pahre zitu. Paſchâ kraſta augſchâ, ſtarp fokû ſakumeem, redſama Krimuldas jaunaja, lepnaja pils, it kâ ſaku ſchlidrautu atſituſi ſkaſtule, ſpogutodamâs rihta ſaules ſtaros. Wezo Krimuldas pils muheu newar dauds redſet, jo tee, kâ jau teiktis, wiſai apbrukuſchi un apauguſchi leeleem kupleem fokoom. — No tejeenes laiſdami azis, ſinamis allaſch tâpat gar kuplo kraſtu, ſaſtopamees ſeemet-wakara puſe ar Turaidas pils muhreem; iſti te redſams leelais apakais pils tornis. Te ari tâpat ſawi kraſtu jaukumi, eegaram ſkatotees pahre Gaujas leju. — Tahdi paſchi jo daiti ſkati atweras, ja pahrejani pahri uſ Krimuldu un ſkatamees no tureenes atkal uſ Siguldu un Turaidu, kâ ari uſ wiſeem tâpat jo kupleem ſakeem kreisajâs puſes kraſteem.

No Krimuldas eetam uſ Turaidu. No patihkama Krimuldas pils klajuma mehſ neeetam wiſ pa brauzamu leeljeſu taiſni lejâ uſ Gaujas eejeju, bet no tâ ſauktâs Schweizes mahjas, ſas pee paſcha fokû kupluma jeb grawas birſes ſtahw, un eeeetam tur pa glihti ſoptu zelinu un no-ſkuſtam drihſ ween pee wezeem pils muhreem, ſas tur ſtahw pilniigi leelu fokû kupluma ehnâ, domadani, — neſin, waj par ſawu pagahjibas warenibu, waj par tagadejo ſawu atleeku niſkſchanu. Pils muhri bijuſchi deefgan plaſchi, kâ to redſ no apſahrtejo muheu atleekam. Pils widû, ſas tagad iſleekas plawigsnejs, ir plaujams ſeens. — No pils drupeem, pee paſchas kraſtmalas ſkaiſti eekopta weeta ar ſehdeſkeem un pawiljoneem, no tureenes ir loti ſkaiſti ſkati uſ Siguldu un Turaidu. Te nu ari tuhlin eefahkam kahpt pa kahpeeneem taiſtu zelinu lejâ, ſas weetam brihnum ſtahws un ſalnâ kahpjot te ir kreetni ween ko nokuſt. Da ſcho zelinu nonahkam pee ſinamâs Gutmana alas, ſas pee paſchas Gaujas eejejas kâ plaſchs paſlihps rowis no ſahrtaſ ſmilts ſlints. Schahdas ſmilts ſlintis ir ari ap Zehſim, Lihgates kraſtos un ari wehl daſchu upju kraſtos Widſemê, — buhdamas gan gluſchi haltas, gan eefahrtaſ, gan peleſas.

Nonahkuſcheem Turaidas wezos pils muhros, mums atweras weens no wiſu plaſchakeem un koſchakeem ſkateem. No Siguldas un Krimuldas mehſ redſejâm tika pa dakai ſcho waj to eejejas kraſtu jaukumus, bet ſche no Turaidas mums atweras — wiſa plaſchâ dabas bilde, tahtu, tahtu garam uſ leju. Te redſam kraſchano leju ar abpuſigeem augſteem kraſtu kuplumeem, ar wairaf Gaujas lihumeem zitu aiſ zita aiſlokamees, paſlehpjamees un atweramees jo diſchenos kuplumos, weenu brihniſchaku par otru — un tâ lihds kahdai augſtai ſalai ſeenas jeb deforazijas bilde, fur tad Gauja aiſgreeschas uſ labo puſi. Te no kahdas zitas weetas, wehl wairaf uſ augſchu, war redſet jo tahtaf Gaujas lihumu ar reiſi nekâ ſche no Turaidas. —

Jo apbrīhojamos krašchūmos tehrpjas wisi ſchee leelikſee ſtati, ja tos apſlatam ſaules lehſchānas un ſaules noeſchānas brīſchos — protams ſkaidrās ſaulīgās deenās. Kamehr uſlezoſchās waj noejoſchās ſaules ſtari apſpihd un ſelto kraſtu augſtafo ſoku ſuplās wirſotnes, tiſmehr tumſchſatā pakrehſla ſedf wehl ſemajas eelejas weetas, kura ar iſklatru azamirſli mijas, rihta ſaulē peenemdamās arweenu wairaf gaiſchumā, wakara ſaulites diſchānā arweenu tapdama tumſchaka. Ne reti ſchos ſkatus, iſti rihtos, pawairo baltās miglas pazelſchānās eelejā, gan iſ paſchas Gaujas, gan iſ amoteem peekalnu kraſtos un winu diſlās grawās.

Teeſcham gan Krimuldas-Siguldas-Turaidas Gaujas lejas diſchos ſkatus waram daudſpuſīgā ſiņā mehrot ar deeſgan ſlaweteem un meſleteem zitu ſemju dabas ſkateem.

Peeminams wehl par Gaujas leju tas ſewiſchūms, ſa wina ſtarp tiſ augſteem kraſteem tomehr ir tiſ plata. Arweenu ir tā: kur upem augſti kraſti, tur winu weeta, kraſtu lejā, tiſko knapi tezeſchānas weelai peeteekoſcha, bei te Gaujas lejā tas pawiſam zitadi. — Leekas, ſa Gauja, atwehledama te kraſteem tiſ diſchus kraſchūnumus, pati tad ar paturejuſi ſcho plaſcho lejas teeſibu, lai waretu tad pati te ſwabadi laiſu paſawet un atpuhſdamās iſlozitees, drihſi tai lihſkuma puſē, drihſi otrā, iſmekledamās daſchu labu reiſi kaħdus jaunus zelus. Tā daſchos lihſkumos redſam bijuſchus Gaujas zelus, ſa ari ſchur un tur, paſchā ſchini azumirſli, raujam jaunus zelus. Tā lejpūs Turaidas Gauja tagad leezas tuwotees Turaidas kraſtam, ſchini puſē grauſdamās un winā puſē pameſdama atkal lihſſchinejo zeku ar ſawām ſmilſchainām ſehrem. — Minetā grauſchamā lihſkuma lejā aug daſchi wezi ſupli oſoli, kureem Gauja atgrauſuſi jo garas ſafnes un kuras tur gar ſlahwi nobrukuscho kraſtu, nokahruschās, ſa patagas. Un ja tā Gauja leekſees arweenu wehl te, ſas ſin, waj mineeteem wezeem oſolu tehwayneem nebuhs drihſi ween jaiſſuſtas no ſawas trefnās labās weetas, jo tee naw wairs wiſai taħtu no draudoſchās Gaujmalas.

Lejpūs Krimuldas Gauja tek gan wehl kaħdu gabalu zaur daſcheem kalnu augſtumeem, tad, pahrgahjuſi pahvi tā ſauktai wezai Rigas ſchoſejai, wina nonahē ſawā peħdejā ſemuma kaħpeenā un nu, pa lihſſenumeem ween tezedama, paſaude tad ari dauds no ſawas lihſſchinejās jauſtruma un ſtraujuma dabas. Wina nu tek taħdus lehnus un domu pilnus mahmūktinas ſoliſchus, ſa jau uſ muhſcha galu. Lejpūs Uhdascheem tezedama, Gauja uhdenu laiſos, ſa redſams, plaſchi pahrpļuſti, pat daſchus ſemafos druwu lauſus appludina. Un te tad allaſch wina atſtahj daſchus azumirſliģus pahrgroſijumus, weetām peeneſdama ſeelās ſmilſchu kaħpas un pat ſalas radidama, weetām atkal iſraħdama diſlas akatas un dobes. Te

ſchät apgabalâ Gauja iſdalas nereti ari wairaf tekâs, ar leelâm ſmilſchu ſalâm widû, itin kâ ſakildojuſees pati ar fewi, nahſot muhſcha wakaram flahtaf. Bet tahtaf ap Zarnikawu tâ wairs naw. Tur wina leelas atfal ſaderejuſees un tek wairaf pa weenu paſchu zelu ween, kâ ari weenâ paſchâ meerigâ eetekâ eewelas juhrâ. Pee paſchas eetekas jeb grihwas tur labâ puſê ir leels, kails ſmilſchu kalns ar kahdâm retâm koplâm preedem; kreisâ puſê turpreti ir leela lihdsena juhmalas plawa, kas daſchureis, ſtipram juhras wehjam puhſchot, top pahrpudinata. Tadeht tur ari wiſi ſeena ſchuhni taiſiti uſ ſtabeem, kahdas 4 lihds 5 pehdas no ſemes, lai uhdeni nemehrjetu ſeena. Epretim eetekai juhrâ ir leels ſahtu ſalums. — Pati juhmalâ te daſchâs weetâs ſekla ar garâm ſmilſchu kahpâm, kas ſneedſas wehl ari juhrâ labi tahtu. — Peeminamas wehl buhtu leelâs mahſſligi taiſitâs tazes, kuros ſwejo nehſus ar murdeem jeb kurweem. Tahdas tazes ir ari augſtaf ap Ahdaſcheem.

Kâ jau leelaſo datu wiſas muhſu Baltijas upes tâ ari Gauja ſemes ſaimneejiſkâ ſinâ maſ ko der. Sawa ſekluma un ſtraujuma deht tur naw neſas wedams pa winas uhdeneem. Leeluma deht waretu braufat neween labas paleelas laiwas, bet ari pat maſaki twaiſoniſchi un kreetni ween uſ augſchu, bet tagad no ta wiſa neſa. Tâ peemehram Mehtre jeb Embacha uhdens ſinâ buhs gan wehl maſaka, neſâ Gauja, un pat jau no ſawa puſzela pa Mehtre braufâ kreetni leelas laiwas, kâ ari twaiſoniſchi. Ja Gauja buhtu laiwâm brauzama, wina neſtu dauds ſwehtibas wiſai muhſu Widſemei. Tagad pawaſaru palos wina nowada tikai baſkus, ploſtus un gan ari maſku, kas tur no augſchgala meſcheem top pludinati. — Bet ja ar nu Gauja mums ſchini ſinâ neko neatlihdsina, tad tomehr wina mums widſemneekem mihta un zeenijama — buhdama muhſu Widſemes plaſchakâ upe wiſadâ ſinâ.

Bet kad nu eſam wehl tapat pee Gaujas eetekas, tad paliſſim ari wehl kahdus azumirkius teitan. Redſ pa laiſam eebrauzam kahdas leelâſas ſwejneeku laiwas, nahſoſchas no juhras ſwejas. Stiprs wehſſch nahſ taiſni no juhras, weldams balſkruhtainus wiſkus kâ kalnus te taiſni malâ. Tumsſchmagâ juhras ſchnahſſchana un mitrais juhras gaiſs padara druhmigu ari prahtu. Es peeeju tuwaf pee Gaujas un noſehſchos uſ kahda aptruhdejſcha, malâ iſneſta baſka gala un brihtinu atpuhſdamees un noſſatidamees, lai parunaju ar ſawu, tik domu pilno Gauju. — Es atminos un noeju domâs uſ tawu eefahkumu, Gauja; — ziſ maſa tu eſi tur un tâ kâ wilzinadamâs tikai iſnahzi iſ ſawa Alauſta eſera, bet ziſ diſcha, plata tu peeauguſi, nahſdama ſawu muhſcha zelu lihds ſchejeenei! Saprotams, tas par godu, no maſuma leelumâ, bet ne wis otradi. — Ja, no leeluma leelumâ! — jo tiſko wehl kahdus ſotus paſpehruſi, tu paſudifi tuhlin zitâ leelumâ.

96. Pee Gaujas.

Sudrabu Edšhus — Atminas. Mahjas Weesa Mehneschraffts, 1898. g.

Tur klusu pluhšdama, gar krašteem Gauja šchlaukā.
 Da alkšneem apini gar sareem augšchup wihtas
 Un fatrā seedoni nahļ weefos lafstigala.
 Da dselmi laiwineeks, weens, lihflu wilkdams braukā,
 Tur behrni škreen, no tās ne fargajas, ne bihtas,
 Un wehšchus šev, ša gaischš ir pakrastē no škala.
 Bet kraštā ašbolinšch, šur štirnu pulzinšch ganas;
 Wiš wina rudšu lauks lihds behrsu biršei šteepjas,
 Ar kraštu nolaišchas un weenojas ar lihzi.
 It šemu lidodams, wehl gandrīs wehšlins manas
 Preekšch dušas šafneegt Deewa nama wežās leepas
 Un, gurdens, lehni peld pa bahlo mehnešnizu . . .
 Da labo roku špihd zaur šareem uguntina,
 Un balti šahwi šchmauz no pirts uš gulu weetu.
 Wehl tahtā šchošēja ar Gauju lihdsi lošas,
 Kur zitreis trokšniga, tur tagad klusa wina,
 Ne waitš tif lihdsena, ne pakawām par zeetu,
 No pasta atšahhta un wešumneeku rošās. —
 Un aiškal Gauja šlaht! Ta klusu projam dodas
 Ar leelu lihšumu, ša nebuhtu tai dalas
 Gar wišu pašauli, waj šahdu aištitt bihtos.
 Šchēet, ša ne šaišliba, ne dušmas winā rodas,
 Ka, krumus šlaznot, tai nawa trašot walaš,
 Un šoku beesumā ta allasch beesāš tihtos.
 Ai! winai netiži! Tif škatees pawašarā,
 Kad ledu dragā ta un štrauji ahrā špraušchas
 No tumšcha pagraba — tad mati šahwu žetas.
 Deews šchehligš, šargi to, šas nahļ tad winas warā,
 Kur, pašreškaitušeš, ta no gultas ahrā laušchas
 Un, wišu mešdama, beš jehgas projam wešas . . .
 Kā Gaujas mahmulai ir latweetim ir daba.
 Wiš winu paškatees — šas rakštits tam uš gihmi?
 Tew šchēet, no deguna tas nenodšihš ne knaušcha,
 Tif wišch ir šatizigs. Un širdš ar' ir tam laba.
 Bet šmalši wehrojot, šas šejā tam par šihmi?
 Wišch war ir dšikdomigs, ir šaišligš buht, ir aušcha.

97. Silais kalns jeb Silaša kalni.

W. D. Balošča — Jumeras leja un winas eeweħrojams weetas. Walmeerā.

Schi latweešchu ſwehtniža atrodas Jumeras apgabalā un pastahw no wairaf tā faukteem deewu kalneem. Kad uhdeni wehl wiſu ſemi apklaħja, tad deewi ſchos kalnus tā augstaķās weetas iſweħleja par ſaweem miteķleem. Tā ſtaħta tautas teiķa. Kalni weenadi wairaf atbiħdija uhdenus un purwus un paſchi pazehļās augstaķ. Ūweena ļauna roķa neaiſtiķa ſweħtajeem kalneem un winu miļķu koķeem, neķad zirwis pee wineem netiķa peelikis un wiſs ļaunums paliķa taħtu noſt no ſchis weetas. Ūweens neuſdroſķinaķās pat ne maſaķa ſarina ſche nolauſt, jo ķur deeweem paſcheem nebij zitu temple, ķā ſweħto koķu paſares, tur ari zilweķs nedriħķteja aiſtiķt un ſew namu zelt; bailes no debeku uguneem, ķas reiſ bij iſpoſtiķuſķi un nodedſinaķuſķi ķaħdu peemaħjotaķu ar ſawu namiau, attureja nomeſtees ſche uſ dſiħwi.

Ķā miļķis ſchis kalns iſķelas no apķahrtejeem purweem ar ſaweem deewu kalneem, Ķaħnu kalneem, Ķiķus, un Ūķu kalneem, Ķauwu kalneem Ķangwardineem, Staħķaħniſķeem u. z. 400 peħdu augſtumā. Šche ſtaħweja ſweħtā birſs, ķur Ķaħnos wiſa tauta ſaķulzeķās un Peħķonami un ſweħtaķām iſķuħſķām ſeedoķa wiſadas mantas. Ķiħdſās ſķai weetai ſtaħw kalniſķ ķā zūķura galwa, ķur ſenaķ biķis awois ſweħtais, ķa uhdeni wiſas ķaites, ſewiſķi aķis, ſpeħķuſķi dſeedinat; ſche ari Ķaħnos dedſinaķa ſweħtos ugunus, ķas ſauķa apķahrtni uſ ſweħķleem un no ſķeķeenes atſķaneķa wara taures, uſ ko tad no maħķas uſ maħķu tiķa atbildets ar uguņeem un taurēm. Šchis awois peħz teiķas eſot paſudis tadeħt, ķa tani ķaħda neſķķiħſta ſeeweete maſģaķuſi ſawa beħrna autiķus, eſot aiſteķeķis uſ Burtņeeķu baſniķu, — no tureenes peħz ziteem noſtaħſteem uſ Pleſķawu, ķas gan ſiħmeķas uſ ķriſtiģas tiķibas peenemſķanu: Ķalawa, pee ķuras peedereķa ari Burtņeeķi, bij ķriſtiķi no Pleſķawas ķreeweem un Pleſķawā ir ſweħtee awoi, ķa uhdenus ķriſtiķanai peeſoļiķa ari Ķumereeſķeem. Ūo ſķi ķalniņa reds: Burtņeeķu eſeru un baſniķu, Maķiſķu baſniķu, Diķlu baſniķu, Walmeeru, Ķeħķis u. t. t.

Ķeelāķa Seemeku ķarā Ķriķeķa Ķarķis XII. Silaša ķalnajoſ noſtiķriņatees. Sweedri eeſaķķa ſweħtos koķus noķiķst un norakt daſķus deewu ķalnus. Uģuni meſķos pazehļās, bet ar to ari liħdſ uſtrauķa wiſu apķahrtni: ķaudis ſaķulzeķās un uſſaķķa ſweedrus apķarot un padſiķt. Ķarķis XII. ļau tuwoķās no Burtņeeķu puſes ar ſawu ķara ſpeħķu, bet apķahrteķee purwi bij no leetus paliķuſķi nepaħķeķami un ſweedri aiſģreeſās uſ zitu puſi. Ķaudis uſdedſinaķa preeķa ugunus un teiķa deewa waru, ķas aiſdſiņuſķi ſweedrus no ſaweem miteķleem.

Buhtu peeminama ari teika par dwihau brahseem Turu un Tuskū, kuri abi mihlejuschi Burtneeku pilskunga meitu Līdu. Abi brahti bi-
juschi tīf lihdsigi weens otram, ka pat mahte winus iischkīhrusi tīf no
selta un sudraba gredseeneem winu rofās. Līda eemihl Turu un abi no-
runā behgt. Turus paleef weefos pee tehwa un Tuskus tīfmehr farihko
behgschanu ar uspirktu kalponu palihdsibu. Līda, to par Turu turedama,
ar winu aisbehg. Silajā kalnā wina rihta gaismā wehl reis skatas atpakał
us tehwa pili, bet Tuskus skubina tīf tahtak. Te wina atsiht sawu pahr-
skatischanos, israuj Tuskam sobenu un noduras, mirdama brahta atreebibu
wiltneekam nowehlot. Te ari Turus ir flakt un abi brahti kriht asinainā
diwkaujā.

Silajā kalnā atrod daudsumu zilweku kaulu un daschadas wezas
naudas. Kalns wehl tagad peewelf daschadus apmekletajus, gan pehz
swehtajām smiltim ahrsteschanai, gan ispreezaschanas deht, gan lihgoscha-
nai un apskatischanai, gan ari nopeetnas senlaidu pahrdomaschanas deht.
Kalns peeder Mujanu muischai. Wina galā ir tagad topografiskeem no-
luhkeem usjelts tornis, no kura jo labi war pahrredset wisu apkahrtni.
14. gadusimteni sche stahweja peemineklis leischu kunigaisstim Gediminam,
kursch ordena mestra Eberharda fon Monheima laikos 1332. g. postidams
pahrestaigaja Widsemi un nepeeejamos slihschnos un lauschnos bij nomal-
dijees no sawa pulka. Aukstuma, bada un slahpju mojits, winsch beidsot
noktuwa Silajā kalnā, no kurenes tad tika nowests pee sawa kara pulka.
Wina isglahbschanai par peeminu sche zehla stabu ar wahrdu un gada
skattli. 18. gadusimtena sahkmā schis peemineklis nopostits.

98. Silā kalnā.

Pawila Rosiška — Skanoschais Kaitis. Wallā, 1919.

Ej Jahnu nakli turp, kur silas miglas tihli
Ir tautas gaischais preeks un dsilo gaidu miti,
Kur brihnumpuke plaukst, kam wiseem wehstīt buhs,
Ka kahdreis saudeto reis tauta atkal guhs.
Tur fenais Imanta nahł lautas widā droshji
Un wina wahrdi skan tīf zeeti pawehloschi,
Kā schaubu sagraustee war tizibu te smelt
Un minet — atminet, kā waroni buhs zelt
No posta meega ta, ka warā winsch jau ilgi
Ir kalnā gulejis, ap kuru duhmi silgi,
Kā firmā fenatne, leef atminetees to,
Ko Jahnu wakarā ar sahlem wainago!

Tu redsi waronus, kas silā miglā stalti
 Uf Silo kalnu trauz, kà sapnu tehli balti,
 Un atdsimst fenatne, kad tauta lihds ar teem
 Schos swehrkus lihgoja sem swehrteem osoleem.
 Lai tagad atkal mums dsimst fenā misterija,
 Kad Sahku wafarā jau smagus kronus wija
 Jē latwju eelejā, kō galwā wiseem list,
 Kas Jahnu wafarā grib Silā kalnā tist.
 Tur bija wainagi no baltās jahnu sahles,
 Kas winu nesejeem leef sirdi just tās tahles,
 Kō, pinot, jaunawa if seedam peeleeft flahst,
 Lai wainagotam to jau schonakt hildinat,
 Jo mihlai Jahnu nakts dod swehtibu un preeku,
 Kas neisstaro wairs. Nes selta graudu seeku
 Un ber uf seedokta, kà upursihmi tam,
 Ka mihlā tawa sirds wehl degs lihds pastaram!
 Bet ofolwainagi, kas warongalwas zehlas
 Un krihwus swinigos un drofchus tautas dehlus
 Tif daili kurlina, — leef wiseem saprast to,
 Kō tauta Jahnu nakst' tif lepni wainago!

99. Burtneeku esers.

Latw. tautas teika, J. G r i h n a atdsējota.

Kahdureis Deewinsch pamahja roku,
 Lai wisi eseri zetas gaisos
 Un eet meklet few jaunū kraštu.
 Kur kuro pasauz jaunajā wahrdā,
 Semē tur jatriht, japaleef gutam;
 Bet ja sauž wezajā — jalaischas projam.
 Schnahfdami gšotaini lihda no duhnām,
 Krahdami smagaini zehlās lehnām —
 Debefis wahrijās melni kà tuhzes
 (Eubans weens pats pusi apwahrschua sedsa);
 Sibeja faulē masee kà fiwis.

Astjerws flaidais Igaunu purwos
 Sildija faulē sudraba muguru;
 Spihstigs un flinks bij: nezehlās augschā —
 Wilks winu fina, kahdā wehl purwā,

Ġadas, kaħds pařala waħrdinu „burtneefs,
Un buħtu jařriħt — gribi waj ne.

Deewinřġ ko? Deewinřġ paruħza baħrdā,
Pařauza milřigu melnu weħřři,
Ġai zet łameeřřos řlinko eřeru,
Nes un řehdina Ġonu łalnā,
Ġai tur řaule tam řġilbina azis.
Weħřřis eezirta řahnos řġim řagus,
Iřehla řlinki no duħnu ġultas,
Paħřweeda to paħř muguru platu
Un nu prom, łā dimd, uř Ġoneem —
Dipata, dipata, liħġořās seme,
Iřłā tur purwu luħnis ween buħtu.

Uřřerws ġan řġnaħza no łauna řilu,
Uřřerws ġan řraħza no duřmām melnu,
Uřřerwam řiwis łā ařaras bira —
Jaeeť ween bija, řurp weħřřis neřa.

Ġonu łalnā bij todeen dauđ řauřġu,
Naħřuřġu eřeru łaiřġanos weħřřees;
Kađ nu řġeem weħřřis naħza jo tuwu,
Ġautini baillēs waimanat řaħka:
Nebij, řas maħřetu eřeru aiřbilř —
Pařauřtu to wina weřajā waħrdā.
Deewinřġ tad iřłā řiħdainim řunat
(řġehl winam iřłā nabaga łauřġu),
Un řġis eebřehřās: „Uřřerws naħř!“
Eřers, řłat' tuħđat pařetas ġaiřos,
Ġaiřġas uř deewideem, meřłedams ġultas;
Kur to kaħds pařauřs ġaunajā waħrdā,
Tur řġis tad ġulēs, ġrořřjees řrařtos.

Bařniřā řaħđā, řweħťdeenas deenā,
Maħřitajs łauđim řprediři řala —
Uřřerws tur paħři łaiřġas łā tuħže,
Duřmās un łaunā waħřidamees.
Ġautini baillēs weħřřġas no Deewa,
Ġautini baillēs ġreeřġas pee burwja,
Waj řġis newarot eřeru aiřđřiħť.
Burwis teiz: „Ĥe— Ĥe, man burt — neeřs!“
Eiħđs řo iřteizā, řas tam waħrdā,

Te, ſchini weeta, nofrita Burtneeks,
Apnehma basnizu, apnehma laudis,
Guf ſhajos kraſtos tuhſtoti gadu.

Saulê, kad ſkaidri ir Burtneeka uhdeni,
Reds wehl tagad dibenâ basnizu,
Kareeti tſchetreem melneem firgeem;
Kutſcheers, kâ ſehdejis, ſehd uf bufas,
Mahjitajs kanzelê ſprediki ſaka,
Newar nobeigt un pateikt: amen!
Kad wiſſch beigs un pateik's: amen,
Eſers tad zelſees un laidiſees projam,
Eautini katris ees ſawâs mahjâs.

100. Widſemes purwi.

U. Needras. — Latwju tauta. VI. grahm. Latw. geograſſja. I. burtn. ſiſiſlâ
geograſſja. Jelgawâ, 1895.

Ne beſ eemeſla muhſu weztehwi apſihmeja purwu par „nelabâ“
mahjoſli: preedite, ſas uſdihguſi purwajâ, gadu deſmiteem augdama, knapi
pazelas wihra augstumâ, kamehr lihdsâs eſoſchais ſils lepojas ta paſcha
wezuma ſokeem, kuru galotni apluhſojot waj zepure friht noſt; behrs, ſas
zitſahrt kâ balts ſtavs rehgojas iſ meſcha beeseena, purwâ augdams ſa-
tſcherwelejas, ir lihks, pa puſei noſaltis, pirſta reſnumâ; kamehr zitur
klajumi apklahjas ſalu ſahli, purwa wirſpuſe rahda tikai ſuhnas, wirſa-
jus, ſmirdoſchos waiwarijus, pat puſes ſeed kahdeem ſewiſchkeem, kâ
leekas, nedabigeem, launeem ſeedeem. Un kad tad wehl nereti maldu
uguni redſeja klejoram, pahr dumbraju, kad ſchad un tad neuſmanigais
waj nomaldiſees zelneeks atrada mitru ſapu ſtregona duhnâs, tad dabas
behnam bij peerahdijumu deefgan, kâ te dariſchanas ar paſchu „nelabo“.
„Saunais“ nepeetikâs ar ſawu apgabalu ween: waſarâ naſtis wiſſch
niſglas weidâ ſuhſtija mehri un ſlimibas uſ apſahrtines eemihneekeem,
rudenî — tuwumâ eſoſcham ſemkopiſm ſklaufdams — wiſſch uſſuhſtija ko-
deju ſalnu wehl nenobreeduſchaj labibai, eemahnija pa reiſei pat newaini-
gos lopiſjus ſtregonî — ſas lai uſſkaititu wiſus wina nedarbus!

Zitadâm azim ſlatas meſchkopis uſ purwu. Wehl wezafi laudis
ſaſas dſirdejuſchi, kâ tai un tai weeta agrâſ auguſchi tahdi ſoki, kâ preeks
bijts ſtatitees, lihds pamaſam wiſs ſchis apgabals tapis arween mitraſs,
ſoki nonihluſchi, nogahſuſchees, ſuhna pahrlahjuſi winus un tagad tik
reta kahda panihluſe preedite, ſakrupis behrs pazelas pahr waiwarineem,
kamehr dibinâ gulochâs ſeekſtas reiſ bij ſoki tuhſtoſch un atkal tuhſtoſch

rubiu wehrtibâ . . . Un ar bailēm reds meschlopis tahlak, ka ari zitai kahdai weetai draud lihdsīgs listenis, ja zilweks nesteidsas jau nihlutotajeem kokeem palihgā rahdidams uhdenim zitu zetu, waj ari attihridams aiskrituscho.

Tas naw nekahds rets gadijums, ka sawā wafā atstahs meschs pahrwehrschas purwā: meschos jau pa laifam mehds sakrahtees loti dauds mitruma, kursch few tad ismeklè notefas, leepām, lasdām, wihsfnām un zitadeem lapu kokeem apauguschos „upjus“ un „upischus“. Ja nu gadas, ka kokeem gahschotees, fuhnai augot u. t. t. kahds „upitis“ aisdambejas, tad uhdens nereti pahrlahj leelu mescha apgabalu, kur tad fuhna fahf arween wairaf attihstitees, isnihdedama kofus, kas newar pazeest mitruma, kuru wina labpraht eefuhz un usglabā. Sewischli beeschi fastopam schahdās mitrās, purwainās weetas balto purwa fuhnu (sphagnum), kuru mehds ari leetot balzu starpu ispidischanaī, kofa ehlas uszertot. Kamehr schis fuhnas wirsejā data aug un preezigi attihstas, tikai apafschejā nomirst un pahrwerschas zaur fewischu kimsku prozesu par bruhnu masu, „kuhdru“ jeb „torfu“, fastahwofchu pa leelakai datai no humusa un ulminsfahbes. Purwa fuhna naw weeniga kuhdras raditaja: ari daudsi ziti lihdsigi stahdi (it ihpafchi juhras kahrlī) set un nihst purwā, kadeht tad ari kuhdru isschir diwās galwenās datās: fuhnu un sahles kuhdrā, jeb, smalkaki eedalot, mehš ari runajam par fuhnu, sahles, needru un kruhmu purweem. Pehdejee wisweeglak pahrwerschami plawās, kamehr needru purwi nereti naw nefas zits, kà issikuschi mescha eseri. Reis eefahlusī augt, purwa fuhna, ja tai tik neiruhst wajadīgā mitruma, pazefas arween augstaf, tā ka ilgi auguschī kuhdras krahjumi nereti stahw augstaf nekā purwa apfahrtne, jo fuhna pati par fewi ari jau eefuhz labi dauds mitruma. Tomehr ja uhdenim, kas atrodas sem kuhdras, gadas kahda notefa, tad fuhna pamasām isnihst, nihkolotaji kofini fahf preezigi augt, un neklotees us daschas pahra pehdu garas preedites warbut 80 gadu leelo wezumu, tā, kà par brihnumu, spehj wehl attihstitees par smuku kofu. Tahdu kofu nosahsejot, pee wina fahrtām skaidri mar redset, zil dauds ahtraftas ir sahzis augt pehj purwa nosufinaschanas. Wairalus gadus nosufinatā purwā wehl gan sahle negrib lahgā augt, jo kuhdras fahrtā noteef daschadas sahlei kaitigas kimsklas pahrwertibas, bet tad agraf tufnesīgais apgabals pahrlahjas flaitu sahli, un wisa apfahrtne usdihwo, it kà no tās smags, dshwibai kawelligs flogs buhtu nowelts.

Pastahwigi augot, kuhdras fahrtā top arween beesafa, peenendamās waj nu gaušaf, waj ahtraf, skatotees us stahdeem, ar ko purws pahrlahts, kà ari us mitrumu un klimatu. Daschā purwā kuhdras fahria safneeds 30 gados 4—6 pehdas leelu beesumu, daschā atkal titpat ilgā laifā tā aug tikai par kahdu pehdu. Upstahli, ka purws aug us augschu, isskaidro

ari to, ka daudsfreis nahf preeffchâ, ka dumbrajs apklahj daudfus wina tuwumâ efoschus preeffchmetus, kâ meetus, zelmus, wezus zelus u. z. Tâ 1892. g. wasarâ atrada, kuhdru durot, pee Belawas (Widssemê) 3 pehdas dfitumâ wehl pilnigi usturejuschos tisttu. Purwam lihdsâs efoschajâ plawâ wehl war passht ari zefa weetu. — Kuhdras beesums mehds buht daschads, daschâ purwâ tifikai pahra, daschâ lihds 40 pehdas.

Skatotees us to, jif tahfu kuhdru radoschâs stahdu dakas paspehju- schas jau sapuht, isschliir purwâ wairaf kahrtas. Wirsejâ kahrtâ jeb welena fastahw no wehl dsihwajâm stahdu dakâm un saknem, kuras peh- dejâs, zita zaur zitu sawihdamâs un sakerdamâs, weetweetâm dara scho welenu stingrafu, tâ ka us winas war isjeltees zintinas, fur war usspert kahju pahri gahjejs zilweks. Sem schis welenas, furu war nodurt dedsi- naschanai, atrodas kahrtâ no jau nomiruschâm stahdu dakâm, kuras dedsinaschanai wehl leetojamas, bet jau mas ween turas kopâ, ka- dehl winas jau jaspeesch ar fewischku maschinu pikâs. Wisapalschejâ kahrtâ ir tâ sauzamâ pika kuhdra, melns, pabees schkidrums, us kura abas wirsejâs kahrtas, tâ sakot, peld. Schajâ pehdejâ kahrtâ stahdu dakas wairs naw manamas, bet gan nereti atrod winâ zilweku, kâ ari kustomu zindenus, jo humusflahbei ir ta ihpaschiba, dsihwneeka atleekas ilgi aissargat pret puhshanu. Tâ ir atrastas muhsu purwos netif ween fumbra, bet pat elefanta kaulu dakas.

Suhnas kuhdra, ja winu norok, atkal ataug, turprettim zitu stahdu raditâ tahdâ gadijumâ isnihst.

Wezakos purwos nereti atronam ari dsels ruhdu, kura zehlussees no humusâ efoschâm dselsdakâm un flahbêm, kas rodas, stahdeem par kuhdru pahrawehrschotees. Schi par purwa ruhdu (limonitu) fauktâ dsels atro- nama drihs watejos gabalos, drihs zeetâs kahrtâs, nereti pahra pehdu beesumâ.

Tâ ka muhsu dsimtenê malkas wehl naw truhkums, tad kuhdra ari naw wehl sakneegusi tâs wehrtibas, kas winai buhs pahra desmit gadus wehslaf. Ja atskaitam warbuht indirekto labumu, ko purwi mums atnes, jif nezif nokahrtodami muhsu upju uhdens krahjumus, tad schim brihscham leelum leelâ dafa purwu winu ihpaschneekem tifikai par nastu un flogu. Un tomehr purweem tif dischena pagahne, tif flawena wehsture! Es te nerunaju par weenu waj otu kauju, kura kahds kura wadonis faudejis waj uswarejis, skatotees us to, jif apkehriigi winsch pratis isleetot steegona ihpaschibas few par labu; negribu ari atgahdinat, ka purwi glahba Kree- wijas seemeku wakara dafu no mongofu postitaja sobena, un ka muhsu sentfchi atrada nereti glahbinu tifikai wineem peeeetamos dumbrajos: man prahtâ neissmeleamee afmeku un bruhnoglu flahni, kas apgahdâ tif daudsas pilsehtas un tif daudsas maschinas ar furinamo, un furu pirmais attih-

stibas palahpeens bija — purws. Uri Kursemes deenwidos gletscheru laik-
metā ir atraduschees kuhdras krahjumi, kuri semes kahrtām pahr wineem
pahrkrahjotees — tika atfargati no skabeļa isnihjinoscheem eespaideem un
pahrwertās, gadu simteneem aistefot, par bruhnogli. —

Upmehtram weena trescha dala no wifas Widsemes pazelas pahr
juhru tikai lihds 150 pehdas, kadeht naw nekahds brihnums, ka reis wif
schee semee apgabali atradās sem uhdens. Uri tagad wehl schajos se-
numos, kura pa leelakai dala peesleenas waj nu juhrai (peem. pee Per-
nawas), waj ari Peipusa, Wirzjerwa u. z. esereem, waj ari upem fastop
loti dauds purwu, kuras, wehl klahr peenemot tahdus kuhnu purwus, kas
iszelas ari augstās mescha weetās, waretu sekofchi eedalit trijās dalās:

1) Semi sahles purwi, kas zelas nereti agrako eseru weeta, arweenu
tahdos apstahkos, ka uhdenim laiku no laika wajag pahrpludināt sinamo
weetu, lai purws spehtu attihstitees. Widsemē wini atronami wiswairaf
gar Peipusu un Rigas juhras lihzi, kā ari gar Wirzjerwa un daschu
zitu eseru krasteem, fewischki leelus apgabalus wini apnem Pernawas,
Daugawas, Niweekstes, Mehtras un zitu upju tuwumā, kur — masa kri-
tuma deht — uhdens pawafaros nespehj laikā notezet, kadeht ari sahle,
kura te wehl zif nezif aug, ir zeeta, mas deriga lopu baribai.

2) Purwainas plawas nereti gar lehni tekofchām upem, it fewischki
beeschki fastopamas gubernas seemefu dala, bet ari peem. pee Niweekstes,
tā sauzamee klahni. Leelakā dala no schahdam plawām ir rahwainas, un
sahle zaur rahwu pasaudē sawu suligumu, top maswehrtiga bartbas sinā.

3) Suhnu purwi (tihrefi) iszelas, sahlot kuhnai mitra weeta gar
zelmeem, feekstām un krahmeem augt. No eesahkuma mana tikai schur un
tur pa kuhnainam eelahpam, kas loti ahtri isplatas, pahrkemot wifu mitro
lehseenumu un radot jo gadus, jo beesaku kahrtu, kura, wirspuse augdama,
no apalkchas nomirst un pahrwerschas par kuhdru. Wislabakee, kaut ari
masakee kuhnu purwi fastopami gubernas augstakajā dalā, bet ari peem.
pee Oberpahles redsams kahds no schahdeem purweem, kas pazelas wai-
rakas pehdas pahr sawu apkahrti. Nereti reds schahdu kuhnu purwu
widu wehl esera atleekas, kuras gadu no gada peeaug wairaf ar needrēm
waj ari steebreem, kas saweenojas ar daschadeem uhdens augeem un lehpām,
top tā, gadeem paejot, par beesu kahrtu, kura no eesahkuma gan pa wafaras
laiku nepееетama zilwela kahjai, bet wehla top stipraka, pahrkrahjas ar
kuhnu un tā issklausch eseru. Wiswairaf kuhnu purwu atrodas Rigas un
Pehnawas aprinkos, bet ari us Peebalgas augstumu deenwidus-austrumu
peegahses. Kuhdras daudsums schajos purwos deesgan eewehrojams un
dabūs nahlotnē, mescheem arween masakeem topot, wehl wairaf nosihmes.
— Noteikt, zif dauds purwu pawifam atrodas Widsemē, ir deesgan gruhti,
jo daschs labs apgabals jau ir tizis nosufinats pehdejōs gados, un otrkahrt

— ir ari jautajums, ko katrs nosauz par purwu, jo weens peesfaihs wāt-
buht pee pławām, ko otrs šauks par purwu u. z. Uri gruhtī schīrt
meschus un purwus. Besmeschāini un sūhnu purwi eenem apmehram ^{1/10}
no wīfas Wīdsemes.

101. Tihrela noslehpums.

Pluhdona Balada. — Dsihwes simfontijas. Episki dsejojumi. Rīgā, 1913.

Dahr tihreli wehjdsihti mahfoni ffrej;
Bars awju tihreli fliht un blej,
Saulē kaltufcho sahliti grausdams.
Sem elfschua, gar kuru tel rahwains strauts,
Gans noleezees zihīgi stabuli mauz
Un, it kà nelaimi pausdams,
Melnš krauklis pa gaisu rinčo un frauž.

— Weegli, weegli, pamafit.
Atlez, manu stabulit! —
Sehns dseed; te tam ausis eespeeschas spehji
Skalsch kleadseens, it kà kad palihgā šauž.
Gans istruhzees ahtri kahjās trauž.
Wišs flusu. Tif waiwarinzeros raud wehji,
Un krauklis, pa gaisu rinčodams, frauž.

— Krauklit, ko tu franščkini:
Waj tu maitu šaodi? —
Sehns fehšdamees šaka; te dsird tas no jauna
Schehlu waidu, kas wīfas domas tam jauž.
Sehns domā: te špokojas! Rau, rau, kà strauts
Jr afnim pahrlahts! Schi weeta buhs šauna!
Talab ari krauklis te rinčo un frauž . . .

Gana stabule pamafām gatawā teef;
Wīsch drebofcheem pirksteem pee luhpām to leef
Un puhšch, un brihnas, fur wendigū
Ta dseefmu dwehšch, pillu schehlabu:
Eu — lū!

Da purwu, pa purwu mellaju,
Da meschu, pa meschu tumščaju,
Selta papardes seeda es melleju,
Ko aisdsiht pafaules truhfumu . . .

Eu — lù!

Eu — là!

Melli wihri — waraskalpi man uskrita,
Lihds afinim sita, tad nokawa,
Pee grahwja mukslaja eeraka,
Semi lihdsenu wirsâ nomina, —
Neweens manu kapu nesina . . .

Eu — là!

Eu — h!

Dehls, pajemi pelexu afmeni,
Un par sihmi us kapa man usstahdi:
Lai fina, lai useet lautini,
Kur truhd mani falaustee kaulini!

Eu — h! lu — lù! lu — h!

Lihds nahwei pahrbijees,
Gans pehlschni nosweesch jauno stabuli
Un mudigi
Zif kahju prom us mahjam fleegdams schmauz,
Melns krauklis pahr galwu rinko un frauuz . . .

Un dakscham un iskaptim brunoti,
Zeema laudis drihs falafas tihrelt.
Tu brihnums! Kur ganam trihsdesmit aitu
Pee grahwmales ehda, tur tahdu pat skaitu
Reds awju weeta afmeku,
Zitu pee zita sakrautu,
Ka kapa kopiku . . .

Un trihzedami
Wif isbaildm un brihnumeem,
Sejeem pahrwersteem
Blensch laudis us pelexeem afmeneem . . .
Bet sehns no wisa, fo redsejis tas,
Palika no ta brihscha bes walodas . . .

102. Latweetis Terbatas augustfolâ 1803. g.

Kahds terbatneeka usshmejums.

Kahds par latweeti Terbatas augustfolâ wispirms eespees Heinricha Storcha waditâ latkrakstâ „Eine historische Zeitschrift“ 1804. g., no pureenes tas latweeschu tulkojumâ usnems „Austrumâ“ 1893. g.

Jau kahdi diwi mehneschi, kamehr schejeenes augustfolâ atrodas kahds dsimis latweetis, kuzsch israudsijees praktiskso matematiku par sawu studiju preekschmetu.

Bet kà ðfimtjuhã efofch latweetis warejis eeguht augstfkolà waja ðfigàs preefchfinafchanas? — Klaufatees wina ifglihtibas stahstu!

Wiljama lungs — fcho wahrdu winsch peenehmis pehz fawa nomirufchà tehwa frustità wahrda, Wikuma, — ir fahda ðfimtzilweka, atflehdñneeka dehls, kas agri jau eemahzijàs fawa tehwa amatu. Starp fawu afontpadfmito un diwdefmito gadu — tagad winsch jau diwdefmit festajà — winsch fajuta wajadfibu pehz teoretiffam finibàm matematikà. Bet kà lai winsch pee tàm nahktu? Wina tehws nemahzeja wahziffi un wina radi, starp kureem bij daschi ifweizigi mahfflineeki fawos arodos, prata loti maf un tatschu winam bija fchis walodas prafchana nepeezeefchama, jo latwiffi nebija nekahdu matematifku grahmatu. Bes naudas pabalsta, bes padoma, bes kaut fahdas preefchmahzibas, pat rakffit newaredams, (ari to winsch pats ween eemahzijàs, tàpat kà ari wahzu laffifchanà eewingrinajàs no fahdas papira lupatas, kura apteeñneeks bija eetinis piparus) — kà gan winsch fchahdà gadijumà ispalihdsejàs? Winsch nopirka wahzu bihbeli, falihdñnaja to ar latweefchu un tà gruhti un lehni mahzotees, pehz dascheem gadeem fahla druftu fapraft wahziffi. Buhtu winsch peederejis pee muifchas laudim, tad, ðfirdedams wahzu farunu, drihs ween buhtu eemahzijees wahziffi, bet winsch ðfihwoja tikai starp latweefcheem. Te atnahza muifchà fahds mehrneeks, tam winsch tapa peedots par palihgu. No fcha Wiljams dabuja ðfirDET, ka efot latweefchu wahrdniza. To winsch eegahdajàs un nu wifseem fpehkeem mahzijàs wahziffi. Drihs winsch bija tik tahlu, ka wareja jau kertees pee Eberta, Abela Dirjas un zitàm matematikas rokas grahmatàm. Deemfchehl, bes pareisa plana nodarbodamees, winsch darbu few fagruhtinaja; winsch, peemehram, papreefch mahzijàs trigonometriju un tad tikai geometriju. Bet winsch ilgojàs ari eepafihtees ar ziteem preefchmeteem. Wifa winam labwehligà fungu gimene un weetejais fkolotajs winam pee tam bij palihdfigi; winsch dabuja Sellerta rakftus, Kleifta ðfejulus un daschas grahmatas par matematiku, dabas finibàm un fainneezeibas rakfteem. Sawai gara attihstibai winsch tik tad wareja nodotees, kad bija ifdarijis fawus nama tehwa peenahfumus. Proteet, wina tehws bija miris un winsch tapa par fainneeku. Wina abi jaunakee brahli winam ari bija jaismahza par atflehdñneekeem (fchis amats winu gimene ir kà eedfimt), bet Wiljams winus gribeja tiftahl mahzit, ka tee, tàpat kà winsch, prafstu ifzatawot fmalkakas mifina leetas. Wehl beidsamà wasarà winsch strahdaja pee feena un labibas un ftai gaja arklam pakat; wasas brihshos winsch pagatawoja daschadus matematiffus rihkus, lai par eenemto naudü eepirftu daschadas grahmatas un apgahdatu fawus peederigos. Jau fen barons Wrangels, wina ðfimtlungs, bija apnehmees dahwat Wiljamam brihwibu. Pehz augstfcolas atklahfchanas winam atwehràs jauns zelfch tahkfai

isglichtibai, winsch ar fefoscho dokumentu, fursch jau fahdu gadu agraf bija pagatawots, dabuja brihwibu:

„Es, apakshâ parakstijees, likumigi apleezinu un atsihstu sawâ, sawu pehznahkamo un mantineeku wahrâ, ka schim, Rigas gubernâ, Zehsu aprinkî, Eugaschu draudse efoschâ Eugaschu pilsmuishchâ dsimuscham Karlim Wiljamam un wina pehznahkameem esmu dahwajis brihwibu us muhschi-geem laikeem un atswabinu winus no winu lihdschinejâs dsimtklausibas wina nenogurstoschâ tschakluma, pascha eeguhtâs isweizibas un flawejamâs usweschandâs dehl, zaur ko winsch pats few dara godu un man preeku. Beigâs atfalos sawâ, sawu pehznahzeju un mantineeku wahrâ no wisam teesbâm, fahdas man buhtu blijuschas pee minetâ Karla Wiljama, pawisam un us wiseem laikeem, tâ ka winsch no schi brihscha kâ brihws wihrs war pehz sawas patischanas gahdat par sawu turpmafo istischanu, neds zaur mani, neds maneem mantineekeem pee tam kaut fahdi kawets. Par muhschigu apleezibu preeksch ta der schi, no manis fa= un parakstita un ar manu dsimtwapeni apsehgeleta, winam atdota brihwlaischanas grahmata.

Tâ notizis Eugaschu pili, 17. martâ 1802. g.

(L. S.)

Karlis Jahnis Witums barons Wrangels“.

Ka augschâ minetâ brihwlaischanas grahmata no Wina Augstdsimtibas, Karla Jahna Wiluma barona fon Wrangela kunga Eugaschu pili coram officio meo notariatus pascha rofas tapusi parakstita un ar wina dsimtwapeni apsehgeleta, to es apleezinu vigore officii mei ar manu parakstu un ar no Walkas pilsehtas man doto sehgeta peespeeschanu.

Walkâ, 16. julijâ 1803.

(L. S.)

H. Glasers

Civil. Walks. Secrs. et Notars. publ.

Eefams Wiljamu atlaida, winsch tika peeflahjigi apgahdats ar drehbem, welu un naudu. Aiszelojot eesauza winu un wina mahti fewischkâ istabinâ; barons Wrangels atdewa winam brihwlaischanas grahmatu un baroneete issklaidroja wezai latweetei winas walodâ schi dokumenta swarigammu. Sabâ wezâ preekos un fahpês raudadama teiza:

„Kungs, to es jums nekad nepeedoschu, nu man jafaudè mans mihs-lakais dehls. Kâ brihws zilweks winsch tagad aisees pasaulè un es winu wairs nekad neredseschu;“ Dehls fahchra mahti pee rofas un winai teiza: „Maht, sawâs zeribâs, furas juhs us mani likuschi, juhs nekrahpsatees, es tureschu, ko es jums un few esmu folijis.“

Winsch nonahza Terbatâ un tika no uniwersitates rektora fuhliits pee tâs fakultates defana, furâ winsch gribeja eestahtees. Schis un weens

matematikas profesors pahrbaudija winu un isdewa tam leezibu, ka winam ir peeteefoschas preekschsinaschanas studet matematiku un ka winu war us-nemt studentos. Schejeenes studenti apfweiza winu draudfigi; wini dsihwi fajuta, ka tam peenahkas wairaf zeenibas, nekà dauds ziteem, jo wifs, fo winasch lihds schim no sinaschanam bija eeguwis, bij wina pascha fuhro, gruhto puhliu augli, kamehr zitu sinaschanas ir, wismasaf pa datai, fweschs nopelns. Wini tuhlin winam par labu sihmeja gandrihs weselu fimts rublu, bet isdarija to tif godprahrtigi, ka winu lihdsbeedra smalk-juhltiba ar to ne drufftu netapa aissfahrta. Uniwersitate winam issneedsa no referwes kafes pusgada stipendiju us preekschu, apmehram fimtspeez-defmit rublus, jo pehz lifumeem stipendiju wareja dot tikai pehz pusgada ilgus uftureschanas augstskola, lai waretu spreest, waj fanehmejs ir ari tas zeenigs.

103. Klauschu laiku nowehrojumi.

Katweeschu sakami wahrdi. — Brihwsemneeka raksti. IV, 1. Rigà, 1914.

Ne wisi wagari, kam pahtaga rokà.

Welns labaks, nekà welna kalps.

Ej wilkam par kalpu, tad dabusi galu.

Lehti pasihst strascha firgu un meldera zuhku.

Weenu welnu isper, peezus, feschus eeper.

Jauns sulainis — wezs nabags.

Strahdneekam atmens nihkstaiks, nekà kungam spilwens.

Kunga waina — semneeka weweliba.

Labaf Deewu if deenas redset, nekà muischas kungu par gadu reis.

Te, kundsin, naudin, te lakatinsch.

Kad wilks firgu apehdis, lai ehd ir ragawas.

Leels wihrs — leels pihrags.

Eebahs roku kulè, rahdi kungam pigu.

Neturi kungu par brahli, neds wilku par aitu.

Kas flinki zels par fainneeku, ahfi par dahrsneeku!

Anzis ar, Anzis fehj, Anzis pats apehd.

Art, art, ne lahtscha wadat: ar arschanu labaf maifi pelnit, nekà ar lahtscha wadaschanu.

Bahba rudeni gudraka, nekà wihrs pawafari.

Rudeni tshuru tshuru alutinsch, bifu baku balta maise: nahf pawafars — kundsin, dod maisites.

Truhkums lez, truhkums dej, truhkums fingi pasingè.

Saimes zuhka nebarojas.

Kalps kalpa welns.

Zaurs tā basnizkunga maifs.

Prezetees grib, pahtaru nemahf.

Ej frogā — buhfi gudrs; ej basnizā — buhfi fwehts.

104. Pehrkonā semē.

U. Sauleefča — Dsintene. Rīgā, 1909.

Pahr fawu semi tu, Pehrkon, nahz —
Un melnā nakti tew fatumst prahts!

Kur fwehtās birfis un ofoli,
Kur kuhpeja seedokku altari?

Kur dwehfetu fwehtais sapnojums,
Ko sedsa til filais debefsiums?

Kur awoti fwehtee, ko masgatees,
Pirms dwehfete klufa pee Deewa ees?

Pahr fawu semi tu, Pehrkon, nahz —
Un melnā nakti tew fatumst prahts?

Ar sibins fšautreem tu juhru dšen
Eai putās trafo un krahz un sten!

Kam frofodikus reis ismeta tā
Iš fawa flehpja muhs fmiltajā! . .

Uš tawas semes tee rahpojās
Un aprija wifu, kas bija uš tās.

Gan druwas, drawas un fustonus
Gan wihrus, feewas un jaunekkus!

Tee nograusa fwehtos ofolus
Un gahnija seedokka altarus!

Un swihnu brunu teem nespehja laust
Ne egļu wahles, ne uguns graust . . .

To audsetu jauna godīga zilts —
Tahds maifsiums kopā: bailis un wilts . . .

Snausč filaju kalnos gars břihi zehls, —
Sen aismirfis tehwu nihkulis dehls . . .

Pahr fawu semi tu, Pehrkon, nahz —
Un melnā nakti tew fatumst prahts!

105. Wehrpeja, Tineja, Udeja.

Latweeschu tautas pasafā. — U. Sercha-Puschkaišča Latw. tautas Pasafas.
III. Jelgawa, 1891.

Winos laikos šahdai maštei bijuse šahda meita bes muhsča pawedeeneem plaukstās. Ehrmotti ari tas bijis, ša meita newarejuši neweena darba pabeigt: wifur šehrees, wifur atduhrees. Žiti laudis turejuschi winu par šlinku, bet pateesiba tā nemas nebijis.

Reis mašte, nesin ša šadusmojusees, želmald kuhlusi meitu. Brauzis šwesch kungs garam. Tas prašjis: „Mašmin, šahdeht kuli šawu behrnu?“

Mašte negribejuši pawišam šawu meitu apšauņot, tadehht teikusi: Ja, ša nekulšču, wina man wifus šalmus šahš par šihdu šawehrpt un šaaušt.“

Kungs, to padširdejis, ša ruhgta nahwe wiršā, lai dodot meitu winam lihds; wifsch buhsčot to apņemt par šewu.

Mašte to atdewuši. Kungs pahrwedis meitu pee šewis. Bet mahjā tas apdomajees: „Kas šin, waj wina pateesi mahš no šalmeem šihdu wehrpt un aušt? Pag, pag, likschu puisčšem labu šaudsi nokraut; ja ta šalmu šaudsi šawehrps, šaaudis, tad prezeschu, ja ne — wedišču atpafā.“

Pret wakarū šalmu šaudse bijuši nokrauta. Nokrehšlā meitai bijis jašahš wehrpt. Nabadšite nogahjuši pee šaudses un raudajuši un raudajuši.

Te peenahšuščas trihs mahminas: Wehrpeja, Tineja, Udeja, prašdamas: „Meitin, šadeht raudi?“

Ja, ša neraudāšču — waj tas šahdam eespehšams: man šchi šalmu šaudse jašawehrpj par šihda pawedeeneem un janoaušč audekls.

„Nekas, meitin, mehš tew palihdsesim.“ Un tuhdaš Wehrpeja wehrpa no šalmeem šihda pawedeenus; Tineja tina pawedeenus gar meitas rošām un darinaja šamolū; Udeja atšal auda no šamola šihda audeklu.

Šašminai šwihštōt, šalmu šaudse bij nosuduši un tai weetā gadijees garšč un plats šihda audeklis. Meita nesinaja, ša patenzinat, ša atmaškat mahminām. Bet tās no atmaškas ne dširdet; tik eesaužās aiseedamas: Parihthu tew ar kungu šahšas; ja tew laba širds, tad eeaizini ari muhs šahšās.“

Šabi. No rihta kungs šoti preezajees par šihda audeklu un darbigu meitu. Wifsch tuhlin rihšojis leeliškas šahšas un šaizinajis pašauls weesch. Ari meita — lihgawa — šahšusi nagi postees. Un nu — par brihnu-meem — ta manijuši, ša darbi žitadaki šidewušchees, nekā šenaš: šo eesahšusi, to ari drihs pabeiguši; pat muhsča pawedeeni plaukstās bijušchi gadijušchees.

Kahsu rihtâ weesi fanahkufchi; tik tàs trihs mahminas wehl truhkufchas. Eihgawa peegahjusi fawam fungam flacht un fazijusi: „Tu nesini, es eeluhdsu ari muhsu kahsàs trihs mahminas; brihnums, fa winas neatnahf.“

Bet, lihds fo isteikusi tos wahrdu, te durwis atwehrufchàs un Wehrpeja, Cineja, Udeja eenahkufchas istabâ. Wehrpejai no pawedeenu laifschanas bijufchas tahdas beesas luhpas fà kausini; Cinejai no tihschans bijufchi tahdi pirfsti fà tapes; Udejai no auschanas bijufchas tahdas kahjas fà dehlifchi. Kungs, to redsedams, prafjis, kamdehl mahminam tahdi pirfsti, tahdas luhpas, tahdas kahjas esot. Mahminas atteikufchas: „No strahdashanas deenu un nakti. Tadehl, ja fawu feewu mihli, tad pee-fchiri tai weeglas deenas, tad tai negadisees tahdas luhpas, tahdi pirfsti, tahdas kahjas.“

Kungs to apnehmees. Wurfch dshwojis ar fawu feewu laimigu muhschu.

106. Pasazina.

Uspasijas — Dwehfeles krehfla

Masâ, firmâ kumelinâ
Jahj pa zelu pasazina.

Igi, fchkeet man, projam biju;
Tu es atkal eeraudfiju:

Uhtri, ahtri steidsas wina,
Kokâ selta pahfadfina.

Masâ firmâ kumelinâ
Jahj pa zelu pasazina.

Jahj un jahj un neatstahjas,
Semes wirfû naw tai mahjas.

Sidraboti pakawini,
Sili puku eemaufkini;

Eihds fo jaunee fapni beidsas,
Winai projam jaaissteidsas.

Pawadâ fà pehrles feenas
Senàs, mihlàs behrnu deenas.

Jahj un jahj un neapstahjas,
Semes wirfû naw tai mahjas.

107. Imantas fapnis par latweeschu listeni.

G. Merleka — Wanems Imanta. Latweeschu telka. Erdmann Eifetes tulfojums.
Zehfts, 1909.

Beesas un melnas, arweenu beesafas un melnafas steepàs ehnas pahfemi. Sahlàs rafas bagatâ nakts un sneedsa wiseem, kas dshwo un preezajas par starojoscho deenu, fawu spirdsinojuscho malku, kuru tikai zilweks war padarit preefsch fewis nahwigu. Tik winam to beeschi rauj

no luhpām faifliba faweem afajeem fstateem, waj fahpes fawām faulu rofām! —

Rihtos pazehlās mehnefs ar fawu maigo gaismu: winsch uffmaidija semei mihfi un flufi, fā mahte guloſcham behrnam.

Kahda pakalna peefahjē, uf tſchalojofchās Daugawas kraſta Imanta fehdeja weens pats, nogriniis domās. Tahlu aplahrt flaneja wina fargu fauzeeni, furi nerimſtoſchi fotoja ap pilſehtu, un baigās swanu flanas, fuzas kriſtitos aizinaja luhgt drihs weenu, tad atkal otu fwehto.

Pahr warona galwu tſchaloja ofols, pee wina fahjām ſtraume. Imantas flati fefoja pluhſtoſcheem wiſneem; — wini mehtaja droſchi fawas putu wainageem rotatās galwas un ſteidsās prom drihs dreboſchā mehneſcha atſpihduma gaismā, drihs ehnā flehp damees, tad atkal faweenodamees ar faweem brahkeem, furi teem ſteidsigi dewās pakal. Imanta domaja par zilweka dſihwes ahtro gaitu: tas dſimſt, ſteidsas noeet fawu ihfo zela gabalihu; preezajas un zeefch un iſſuhd. Bet dſimumu ſtraume welas un welas! —

Waronis domaja par tuwo zihnu, par neſinamo tautu likteni. Schaubu maſduhſchiba, fura zitadi bij wina dwehſelei tif fweſcha, pildija to tagad; luhdſofcheem fstateem tas luhfojās debefis: „Upflaidro mani!“ — Eifās, fa wehſmā flan garu atbilde. Schaufmas winu ſagrahba; winsch laidās meega un fahda balſs dweſa: „ſtatees fawas tautas likteni!“

Lehns trofſnis tſchukſteja ap winu, fā kad wakara wehjinſch ſchuhpodamees laiſtos pahr labibu un wiſnotu winu. Tſchalas pahrwehrtās ſchalfās, fuzām kuplā birſe fweiz rihta fauli. — Un Imanta redſeja maigas faules atſpihdedu birſi. Augſtu gaisā rotajās winas galotnes: brahligi ſawihtheem ſareem pazehlās majeſtatiſklās grupās winas ſtumbri, fā waroni, furi luhdſ, tadeht fa juht aplaimotaja, labwehka Deewa flahthuhni. Tuhtſtoſcheem balſis dſeedaja birſes ſchalfās: winām atbildeja upes wiſnu trofſnis, furos birſe karaliſki noluhfojās; un ſudrabſſaiſtu awotu burbulofchana, furi tezeja winu paehnā. Schi birſe bij labflahjtbas deewibas templis. Kā duhmu ſtabs, fuzā laiſtas ſibeni, ſteidsās tahlu no deenwideem, pahri ſemēm un juhrām, fahds breefmonis: winsch kratija galwu un mehtaja mahfonus; wina fahjas kuhla juhru putās. Ap wina galwu wijās trihſkahrtings fwehles un tumſas wainags. Ar katra elpu tas rija weſelus pulkus dſihwu buhtnu un gruhda leeſmas no ſewis ahrā. Wina nahſis ſchnahza un kauza, fā ſmilſt weſela tauta uf moku benka. Ufinis pilofchas furijas, leeſmu ſchkehpeem apbrunotas, nejehdſigi gahſelejās tam pa preeſchu un gaudoja: „Swehts! Swehts! Swehts!“

Breeſmellis tuwojās: winsch puhta birſei fawu elpu wirſū. Deepeschi nomirufe wina behra fawas apſwiluſchās lapas un dſeedataju putnus fahlē. Leeſmu ſchaltes tſchukſtedamas wiſnoja pa winu: leeſmas kahrīgi

apfampa katre stumbru un laisija tos lihds pat wīnu wisaugstakeem sareem. Breesmonis puhta wehl reis sawu elpu: leesmas nodsiša, bet futu juhru fabeeseja un nebeidsama nahts flahja pelnu lauku. Lihds ar wīnu atnahza agra seema: pahr plascho walejo kapu flaneja tik trefno ronu preeziga kaukschana un afinschahrigee ledus lahfschi faruhzās zihnas fahrē. — Imantas dwehsele reiba no nejehdfigā flata: wina gars saudeja sawu redses spehju. Mahfoni pluhda zits aif zita un aifflahja schaufmigo tuffnesi. — —

— Warona flats atkal noskaidrojās. Wīnam preefschā ispletās leels, faulains lihdsenums, faldako pawafara smaidu apstarots: trefnas plawas bij apflahsas smarschigām pulēm, apauguschas fruhmeem; wīnās burbuloja strautini. Pulks zeenigu breeschu ganijās us lihdsenuma; wīni lehskaja un jofojās pilni drofmes un jaunibas gawitu juhtu pawafari. — Te gaisā kas schmihksieja. Wesels padebefs maitu wanagu nolaidās us meerigajeem breescheem, dsenaja wīnus fehrfdami apfahret; wīsus, kam tika flahst, wīni faplofsija un tad laidās jaunam laupitjumam pakat. Beesofni gaudoja issalkuschī wilku bari, dsirkstoschām azim; tee dewās ganamajam pulkam wirsā, rahwa pee semes un schnaudsā. Par walti bara wadoni gruhda laupitajeem sawas schuburainos ragus preti: kamehr tee zihnijās ar wilkeem, tikam wanagi kapaja wīnu muguras un kas flehpās beesofni no breesmigajeem putneem, tas krita tur kà ketaino laupitaju eeguwums. Drihs seedoschais lihdsenums peldeja afinis, kà plaschs kara laufs, un birses lepnums guleja tuhksfosch lihkos wisapfahret. Tad laupitaju dusmas fahka kwehlot weenam pret otru un fahkās jauna zihna. Atkal pluhda afinis un flaneja schaufmiga kaukschana. Peepefschi, luhk, majestatiksli laidās schurp diwi ehrgli un dewās wehtras spahrneem kaujas laukā. Te zihnitaju widū eelehza lauwa wiskojoschām krehpēm, kà pehrfons ruhfdams. Skati brehfdami, maitu wanagi uslaidās gaisā. Smilkstedami tupās wilki semē: — Mahfoni pluhda zits aif zita un aifflahja breesmigo ainu. —

Wehl reis noskaidrojās Imantas flats un wīnsch pasina Silā kalna ofoleem wainagoto wirsotni. Gawiles lausās no wina fruhstim, noskato-tees mihskajā dsimtenē un faldū skumju afaras pildija wina azis. Wīnsch flatijs ilgu pilneem flateem us semi; wīnsch melleja azim sawu buhdu; wīnsch melleja Witu, sawu seedoscho feewu, ap kuru rotajas behrni: — wīnsch redseja — un ismifumā flehjās wina mati! — wīnsch redseja neismehrojamu lauku no weenas weetas nosehtu afinaimeem, pa datai meefu apflahsteem ffeleteem. Kraukli un wahrnas laidās pa wīnu apfahret, knahbaja ffeletus un fehrza preezigi pee meelasta un af wai! ffeleti juta wehl un elpoja. Klusi, sirdi plosfoschi smilksti waimanaja pahr lihdsenumu pehz palihdsibas! — Palihdsat! — Neeeens nedfird! Par walti isdfsifus kas

azis stihwi luhfojäs debefis: winas neraidija palihdsibas un ja seme flahja weenu fšeletu laudsi, tad pahr winu pletäs otra, zeest fawas elles mokas un raidit pret debefim weltigäs waimanas.

No mahlonu flahtajem beenwideem pazehläs augšchup kroneta firmgalwja tehls. Wina sejas meerigä spehka apšina wehstija, te ir waronis, tapis par gudro. Wina flati nolaidäs us fauleem pahrflahjä lauka: nespehzigu fšeletu waimanas aifflaneja lihds winam. Wina azis kwehloja; winsch stahweja nogrimis nopeetnäs domäs: winu pildija fwehtigas domas, domas par waldneeku peenahkumu un zilwefa labflahjibu. Wina afarainäs azis folija palihgu, un nopuhtas lausäs no wina zilwezigajäm kruhtim, winsch glahbdams pazehla rofu: te peepeschi winu eetina melns padebefs un zeenijamais tehls isgaisa. — Kad nahkamäs paaudses to redseja, täs winu fauja par Stefanu Batoriju un mineja wina wahrdu tif ar godbijibu.

Bet kraukki fehza wehl arween pee fawa afinainä meelasta un lapfas graufa faulus. Urweenu jaunäm wahtim faplofiti fšeleti stihwi luhfojäs debefis un nopuhtäs flusi smilfstedami.

Utkal augšchup pazehläs leels, apbrunots warona tehls: labajā rokā tas tureja fzepteri, kreisajā lara wadona sifli. Kad tas eeraudfija, ka lapfas graufa, kraukki knahbaja, ka besfpehzigu raustijäs fšeleti, tad lihdszeetiba eedegäs wina kruhtis, tahda lihdszeetiba, kura war eedegtees tifai warona kruhtis: lihdszeetiba, kura sneeds palihgu. Dufmas dsirkstija wina fšatos, winsch rauza peeri: — te tahlumä eeflonejäs taures fauzeens, fšataf un fšataf, lihds debesu welwe atbalsojäs. Waronu genijs fauja winu prom ne pee leelakeem, bet ahtraf darameem darbeem. Prom steidsotees tas beeschi greesa atpafaf fawu degoscho seju, kura soltija atgreeschanos: bet winsch wairs neatgreesäs! Uf, Eüzena!

Nepeehdinamäs lapfas graufa un kraukki plofija; tee dschra pluhstoschäs afints, un fšeletu smilfsti flaneja flusi kaukfchanä un fehrlfchanä.

Uf feltaina padebescha laidäs kahds deeweetei lihdsfigs tehls. Uf winas peeres mahjoja gudriba un zilwefu mihlestiba staroja winas azis, zeenigi, pilnas drofmes, flehdäs winas luhppas. Wina steepa pahr semi fawu fzepteri un seme paklaufija winai. Tuhkstoschi un atkal tuhkstoschi balsu, no weena semes gala lihds otram fauja: „Slawa! Slawa Gudrojai, Eeelajai! Slawa fawas walsts mahte!“ — Winas fšats staroja pahr fauleem flahto lauku; weena afara nokrita no winas azim us lauka: nu pahr winu fchalza ka dsihwitba un fšeletu smilfsti pahrwertäs waimanäs! rofas bes meefas puhlejäs atbalstii failos galwas faufus.

Te horizonta malä fahka wisapfahret duzinat un weefuki brahsäs pahr semi weenä weetä un otra un postija winu — un leelafajā wehtrā mahfonis aifnesa deeweetei prom. Tuhkstoschi un atkal tuhkstoschi fauja; „Slawa;

Slawa Gudrajai un Leelajai!" Laimigas tautas zehla winai altarus, bet fkeleti smilksteja: „Mehs efam atstahti!“ — un kraulki preezigi kehrza pee fawa afinainà meelasta un lapfas grausa faulus.

Bet wehtra trafoja wehl arweenu un pehrkons duzinaja stipraf, kà kad debefs zihntos ar semi. Winsch raidija fawus sibenus, lai to eededsinatatu; wina fuhtija fawas leesmas straumes no semes eeffcheenes un fawus duhmnu stabus, lai aptumfchotu wina ugunis. Melns pusnafts mahkonis pletàs pahr semi: ta raidija fwehles pilnu wehju: tas apgafsmotaja tuffneschus. Wisa daba grima leelà nahwes flufumà: wifs, kas elpo, gu, leja bes famakas, nedfirdeja neweena pulfa fiteena. Pat faule apstahjàs fawà gaità un mehnefs peldeja besspehzigi gar apwahrffchua malu; tas nesphehja augstafl uslahpt. —

— — Da preeffchu flufi kà fleites fkanas, tad flatal un flatal flaneja lafftigalas dseefma pa tumfcho nahwes tuffnesi. Winai atbildeja zitas balffs un zihruku foris fahla augstu gaisà fawu gawiku dseefmu, tà wini apfweizina tuwojofchos fauli. Wina frehffchojas pahri tumfchajam padebefim: tagad ta leesmo! Zits, faules gaischs padebefs raida labdarigus starus un pazelas augstu pahr pirmo, kas ahtri ispluhst rafà un leetà pahr alkano semi. Us fposchà padebefcha stahweja fahds genijs, zeenigs, kà Jupiters, un flaisfs, kà Apolons. Winsch usfmaidija semei un wina atkal faloja, mihta un kraffchua: birses fchalza, plawàs smarschoja neffkaitamas puks. Genijs tureja rokà seedofchu palmas faru: winsch fwehtija ar to semi un kà straume dshwiba pluhda pahr winu. Tuhffstoschlahrteja, droscha, dshwa dshwiba duhza, tffhiwinaja un dseedaja; no fatras semes fchirbinas speedàs dshwiba ahra; un fatras birses kraffchunums apleezinaja winu. Ehrglis zehlàs gaisà fpehzigeem spahrnu fiteeneem un laimigs masgajàs faules staros; masà muschina fchuhpojàs no weena seeda us otra un baudija laimi. Us pakalneem, eelejàs un pee upem pazehlàs atkal mahjas un pilfehntas un zilweki droschi stahjàs fawu buhdu durwis un luhfojàs laimes afaràm us augfchu. Tahrpinsch, kas leen pa fahli, dser ar pateizibas juhtàm rafas piliti un nesin, kam tas pateizas. Ehrglis zetas spahrnos lihds faulei, pate faule steidsas pateikdamàs un fwehtidama fawu gaitu un wini nesin, kam tee pateizas. Bet prahta apflaidrotà zilwezes ajs flatas aisgrahbsti starodama fawà genijà. Ta nometàs preeffch wina semè un fahla dseedat pateizibas himnu, fura majestattiski flaneja tahlat un tahlat besgaligos tonos, pa besgaligajàm debesu telpàm, — un arweenu flandè un nebeigs flanel: ta dseed fahdu nemirffigu wahrdu, — Tewi, Aleffandr!

— Bet „Palihgà! Palihgà! Uri mehfs efam tawi behrni!“ zetas no dshwu zilweku ffeleteem flahtà lauka baigas, laustas, firdi plosfoschas waimanas. Wehl kraulki preezigi kehrza pee fawa neglihtà meelasta un

lapšas rij ašinainas zilwešu smadšenes. Ar puhlēm steepj škeleti uš augšču fawas isbalinatās kaulu rokas un waimanā: „Palihgā! Palihgā! ari mehš ešam tawi beheni!“ —

Un zilwezes leelats genijs —

Bet Īmanta ušleħža no fawas rašu kļahātās guļas weetas, nokrita zeļos un išteepa rokas pret debestīm: „Glahbej, es tizu tew!“ —

Par pirmo, kas grīb atweeglinat latweešču likteni, Īmanta redz Stepanu Ba-
fortju, poļu karali, kas zihntjās Widsemes dehl ar Īwanu Breesmitgo un to ušwareja
1578. g. Widsēri winām peešķiħra meera liħgumā 1582. g. Winaš mira 1586. g.
Turpmat greesa fawu weħribu uš Widsemes semneeku likteni sweedru karalis Gustavs
Wdofš, kas Widsēmi eemantoja Ultmarkas meera deribā 1629. g., bet pats krita zihnā
pret Wallensteinu pee Lūzenas 1632. g. Starp Kreewijas waldneeeem šahša ruħpetees par
Widsemes semneeku dšihwes atweeglināšanā Katrina II. (1762.—96.), kas ušdewa
gubernatoram Braunam, lai gaħdā, ka mutšņeeks ušlabo semneeku stahwoħli. Winai
eefneedša Eišens Šwarzzenbergs fawus reformu projektus: winas laikā (1763. g.) i-
dewa Mištraukles dšimtkungs barons Schulz fawus semneeku likumus. Wišas zeļibas
latweešču atwabināšanā Merķelis lika uš Aleksandru I. (1801.—25. g.), šam winš
daħwinaja fawu graħmatu „Wanems Īmanta“ 1802. gadā. Wina laikā tad ari notika
semneeku atwabināšana no dšimtbuħšānas Kursēmē 1817. g., Widsēmē 1818. g.

108. Upburtā jaunawa.

š a Ļ Ļ Ļ Ļ Ļ — Seedona šapnis. Mahjas Weeša Mehneštraħšs, 1901. g.

Schķirsts kāmbara widā, beš wahša,	Ka šrds tai wehl modušs nawa,
Īš marmora baltakā.	Tas kaunā burwja wilts.
Gul dweħsele marmora šķķirstā,	Tai kruħtis wehl neplauzis pumpurs,
Par marmoru baltaka ta.	Balts šķķidrauta kreklis to fleħp:
Ta meitene jauna wehl, šķķihsta,	Tai gaiššili lindrazini,
Ta aišweħrtām aztinām šnausč.	Tai šahjgalā wiħrafs kweħp.
Kā ešejas dailmatu šprogas	Tai pagalwī purpurs šamtā,
Tās šklaidro peeri glausč.	Up widu tai jostā šelts.
Uš luħpām tai behrnibas šmaidi,	Ta modifees tad, kad kaunā
Uš waidšineem seedonis šilts.	Tifs šapa ašmenis želts . . .

109. Napoleona šara špeħi Kursēmē.

Ī. Dns — Napoleona šara špeħi Latwiā 1812. g. Domas, 1912. g.

Deħz uštrauzošo šinu šanemsčānas Kursēmes šaraspeħu waditajs,
Lewišs, tuħdaš aistahja Želgawu un dewās ar apm., 5,700 žilw. un 8
leelgabaleem uš Šejawu, lai teit aiškawetu eebruzeju taħšakwirššānos.

Maġdonalda karaspehki tuwojās Jelgawai trijos pulkos, zaur Eezawu, Rundali un Emburgu. Pirmo pulku wadija prušču gen. Jorks un Kleists. Tas bij apm. diwreis leelaks par Lewisa pulku. Tomehr Lewis neatfazijs no kaujas un 7. juliġā pee Eezawas notika pirmā nopeetnā sadursme Kursēmē starp kreewu un pruhšču-frantsču karaspehku. Wehl tagad ņġai apfahrtnē war redset aissargu waktus un atrast flinšču lodes. Eezawas kauju kreewi pasaudeja un wineem ar steigu wajadseja atkahrptes, jo pruhšči apdraudeja zeku us Rigu, kurp zaur Kefawu un Doli dewās Lewis. Jelgawa palika neapfargata. Gubernatora Siwersa rihzibā atradās tika dasčas rotas (apm. 1,000 zilw.). Par Jelgawas un Kursemes aissargaschanu wairs nedomaja. Galweno wehribu peegreesa Rigai, kuru tajā laikā apfargaja ne wairak, kā 13,000 wihru leels kara spehks. Tadeht pehġ Eezawas kaujas Rigas kara gubernators Effens pawehleja Siwersam atstahġ Jelgawu un eerastes Rigā lihds ar atlikuscheem saldateem, eerehdneem un kroma ihpaschumu. Uika isdota pawehle Jelgawu nodedsinat; bet Siwerss pawehli neispildija.

8. juliġā Jelgawas eerehdni ar gubernatoru preeščagalā un 900 kahjn. saldateem, 100 kasakeem, 20 draguneem un no Kalwes atbehguscheem 20 husareem atstahja pilsehtu. Bet pirms aiseeschanas, agrā rihġā, gubernators pawehleja noschaut us Leelupes labā krasta, netahġu no pilsehtas, ņesġus jau fenak arestetus noseedsneekns. Leelupes tiltu noahrġija, lai aiskawetu laupitaju ebruffschanu pilsehtā. Kursemneekem par ņawu aiseeschanu gubernators pasinoja diwos ihfos ussaukumos: 1) „Issaku labajai Jelgawai un wikai semei ņawu firnigaku pateizibu par ustizibu un padewibu ņawam augstajam fungam un pawehlneekam un 2) Pahrspeščkam padotees mums pawehl prahts. Pilsehtu un semi ņaudsēs — zilweku mihiestiba. Pehdejo warat ņagaidit no kulturela eenaidneeka.“

9. juliġā Siwerss ņinoja (is Rigas) polizijas ministrim Balaschowam par Kursemes atdoschanu Napoleona kara speščkam.

Leepajai eenaidneeks tuwojās zaur Palangu un 8. juliġā 2 pruhšču rotas eenehma bes sadursmēm pilsehtu; 9. juliġā winām peeweenojās wehl 2,000 kareiwju. ņġai pasġā deenā pee Leepajas notika neleela sadursme starp kreewu trihs mastu kara kugi („Amfitridas“) laudim un Leepajā eenahkuscheem pruhscheem. Sadursme bij gluschi negaidita; kreewi nebij us to ņagatawojuschees; kugis nebij pat peeteekšči apbrunots. Kugis steidsigi atstahja Leepaju un aigsahja us Rigu. Tagad Kurseme bij jaunū waldneeku rokās. Wihu kara spehki firoja pa wihu semi, nometās winas pilsehtās, meestos, atsewisġġās mahjās un muisġġās, — kā dselsis eekala Kursemi. Maġdonalds ar ņaweem frantscheem nometās gar Daugawas kreiso krastru — ap Kalkuneem, Dinaburgu, Jehkabmeestu, Wihganti, lihds Jaunjelgawai. Dasčas kara spehku nodatas (apm. 8,000 zilw.) — pehġ

ministru sīnojuma zaram — wiņšch pahrweetoja Krīsburgas tuwumā ari pahr Daugawu. Dinaburgu Maļdonalds eenehma tuhdat pehž Kursemes eefarofšanas; zeetofšchna nepabeigtee apzeetinajumi tīfa noahrditi. Pruhšchu galwenās nometnes generala Grawetta wirswadonibā atradās starp Jelgawu un Rīgu; wīnas faistijās weseļā apzeetinajumu wirknē un atradās ap Doli (pee Daugawas), Petermuischu, Olaini, Annas basnīzu un Sloku. Wīdseme, fēwīschki Rīga, no Kursemes bij noschķirta. Otrā pruhšchu apzeetinajumu wirkne atradās gar Keelupes kraustu, šahlot no Slofas lihds Jelgawai. Wīnu usfraudsija generalis Kleiſts, kura galwenā nometne atradās ap Klišwes meschunga muischu. Kursemes kara spēhku wirswadonis bij — Torentes herzogs Maļdonalds; wīna dšihwes weeta (lihds oktobrim) atradās — Kalkunos; Grawerts ušturejās — Petermuischā; Kleiſts — Klišwes meschki. muischā. — Ušewīschkas karewju nodatas nometās it wīfās pilsehtās — Tukumā, Wentspīli, Keepajā u. t. t.

Kursemes karaspēhku nometnu sistema līfa spreed, ka Maļdonalda tahtakais solis buhš usbrukums Rīgai. Ari ridseeneki tā domaja un gatawojās — nostiprinat zeetofšchna walnūs, wahža pilsehtā pahrtīlas weelas u. t. t. Kā Maļdonalds teescham ari domaja usbrukt Rīgai, peerahdatas, ka Jelgawā pruhšchi wahža aplenkšchanai wajadsigos materialus un eerotšchus, bet Rundalē — aplenkšchanas leelgabalus. Rīgā karewju, fēwīschki wirsneeku aprindās, uštraukums bij ahrkahrtigs. Pehž Eejawas kaujas (7. jul. Rīgas kara gubernators ķehrās pee mahju postišchanas un dedsināšchanas. Effens pawehleja nodedsinat wīfas uš Daugawas kreisā krausta stahwoščhās noliktawas, weikalus, mahjas. Bet augstumū, Tornakalna buhwes, Rīgas wirsneeki atstahja (te bij dauwsu pilsonu wafarnīzas), lai gan taifni no šchejeenes pruhšchu-frantšchu armija wislabaki wareja apšchaudit Rīgu. Eenaidneeka tuwoščhanās mulšnaja Rīgas wareno prahtu arweenu wairak un 11. julijs nakti wīni ušfahla breešmigo, ahrprahtā nolento darbu — Rīgas preeščhpilsehtu dedsināšchanu. Gubernatora nodomu pilsonēem nesīnoja. Wīfs nahža šlepeni un nejauschki. 11. jultijā pulksten 10 wakarā saldāteem isdalija apm. 2,000 „pīku kronus“ un issuhtija ugunij nolentos eejirknos. Pehž dotā signāta (raketas) eefahla dedsināšchanu. 12 jultijā kahds azu leezneeks raksta: „Wai, nabaga zilweki, kas nedaudsās breešmu stundās wīsu, it wīsu, pasaudeja! Wīsu — kas ušjhtības fašneegts, iščhāluma radīts, taupības fawahķts. Kaili, pusmeegā wīni atstahja mahjas, jiti leesmās mekleja fawejōs, gruweschōs mekleja! Un kad uguns kwehles apgaismoja trihzoščhōs, kad leefmas rahdija teem zetu, neweents newareja glahbi! Wezaki mekleja fawus behrnus, behrni — wezakus! Tuhķstōscheem, kuri nepasina truhķumu, tagad guķ bef pajumtas un arģehrbā uš atļahņas eelas! Tuhķstōschki remdināja fawu issalkumu ar faubagotu maiši. Wispirms leefmas aprija Maļkawas, tad Peterburgas

preeſſchpilſehtu un tuwumā ſtahwoſchos eezirkus. Uguni dſehſt polizeja noleedſa. Updegu leelakā daſa mekleja patwehrumu uſ Eſplenades lau-
fuma. Uguns nepahrgahja uſ eekſchpilſehtu tikai aiſ nejauſcheem eemeſleem,
— pahrgroſijās wehjiſch. Par dedſinaſchanas eeroſinataju wiſi min inſche-
neeri Tidemani, kurſch peh3 Pruhſijas padofchanās Napoleonam iſſtahjās
no Pruhſijas deeneſta un eeſtahjās kreewu armijā. Kaħdā iſluħku gaħjeenā
Tidemanis dabuja eeſpaidu, ka Rigai tuwojas frantſchi, noleħma, ka ja-
gatawojas atſiſt uſbrukums un pirmais, ko wiſch kopā ar Eſſenu iſdo-
maja, bij — jadedſina Riga. Tahdu pat riħkojumu wini peefuħtija
Daugawgriħwas zeetofſchħna komendantam Klemanſam. Bet Klemanſ
neſekoja riħkojumam un Bolderaja palika neaiſtiſta. Rigas eedſiħwotaju fa-
ſchutums bij milſigs. Wiſi redſeja, ka Eſſena un Tidemana ſolis nepahr-
domats, ka pilſehtas intereſes wini galigi aiſmirſuſchi. Uewareja paredset,
ko nahkoſchā deena ſneegs, ko atkal iſbiħlu briħdi iſdomās Rigas waldneeki.
Pilſonus neapmeerinaja Eſſena 17. jul. ofizielais paſinojums, ka dedſina-
ſchana iſdarita aiſ ſtrategiſkeem eemeſleem; ſinojums bij pahraſ nowehlojts.
Nemeers auga; neſkatotees uſ kara ſtahwoħka baħrgajeem noſazijumeem un
fodeem, Eſſenu un Tidemani paraſti pawadija ſauzeeneem: dedſinataji!
dedſinataji! Bet pilſonu nemeers adminiſtrazijas uſtraufumu nemaſinaja.
Saldati Ķuwa uſbahſigaki; frauzeja eedſiħwotajus un darija daſchadus ne-
darbus; un pilſehtas ofizielo poſtiſchħanu iſmantoja daſchadee neofizielee po-
ſtiitaji — daudſi, bada ſpeeſti, nodarbojās ar laupiſchħanu, radās weſelas
laupitaju grupas. Polizeja neka nedarija un neſpeħja darit, — wina bij
Ķuwuſe gluſchi newariga. Adminiſtrazijā eeſtahjās iħſta anarkija. Pilſeht-
neeku droſchiba bij apdraudeta. Tas pamudinaja winus noſtiprinat ſawu
miliziju, organiſet paſchaitſtahweſchħanos; un milizija teeſcham ſpeħja no-
weħrſt anarkiju; wina ſpeeda pat kaewjus iſturetees meerigaki un uſ-
manigaki.

110. Kreewu Ķehraji.

Andreja Pumpura — Kurmiſ. U. P. Raſſi: Riga, 1912.

Gadijums ar Kurmiſ noteek Daugawas Ķeiſajā Ķraſtā, uſ Ķindes un Ķeel-Jumprawas
robeſchām frantſchū Ķara laiĶā (ap 1812. g.). Kurmiſ atſchħiras no ziteem puſſcheem ar ſawu
droſchħirdibu, ſpeħlu un taſnibas ſajuħtu. Pumpura ſtaħſis par winu („Kurmiſ“) pal3is
nepabeigts. No kreewu Ķehrajeem ſleħpdamees, wiſch eepaſiħſtas ar Ķeel-Jumprawas
piĶeri Dugaju un Ķindes meſchħargu Puigu un uſturas Krauħa mahjās muſchū widā.

Kameħr Kurmiſ uſturejās Krauħu mahjās, to ſtipri mekleja ap
Ķoħneſi. Pagaiſta wezaĶais, Ķuru pee Ķerſchħanas tas kaħdreis bija ſemē
paſtiſ, peħ3 kaħdām ſtundām atſchħirba, tiſa aiſweſts uſ mahjām un peħ3
kaħdām deenām bija jau pĶlnigi weſels. Bet ſcho Kurmja preteſtibu tas

newareja pazeeft; winſch ar muifchas waldes palihdſibu iſleetoja wiſus ſpehſus un waru, lai Kurmi dabutu rokâ, peh̄z kam to papreeſchu bargi foditu un tad nodotu rekrufchos. No muifchas un pagasta bija ſarihſoti un iſſuhtiti pulks iſluhku, meſletaju un ſehraju uſ Kurmja pehdâm; bija tizis ſinams, ka tas ar ſawu radineeku Poreeti laiwâ behguſchi pa Dau-gawu uſ leju. Poreeti apzeetinaja un tirdija, bet no wina beigâs wairaf neiffinaja, kâ to, ka winſch gluſchi newainigâ ſinâ Kurmi pawadijis lihſf Lindes robefſchrogam un tahſaf par behgla liſteni neko neſinot; pehdigi Poreeti wjadſeja atlaift. Bet tadeh̄ſ Kurmja meſletaji wis nelikâs meerâ, tee wiſmaſ ſinaja, ka tas meſlejams uſ leju gar Daugawmalu.

Kahdâ ſwehtdeenâ, kad Kraufu mahju zeemini bija aiſgahjuſchi uſ Robefſchrogu, Kofneſes pagasta wezis ar ſawu ſehraju pulku nonah̄za Jaun-Jelgawâ; tur tee peebeedrojâs ſaldatu komandai, ziteem pagasta wetſcheem un ſchluhtneefeem, kuri jau ſakertos rekrufchus weda uſ Rigu. Coreiſ rekrufchus uſ nododamo weetu weda tâpat kâ areſtantus, ſaſectus, ſem ſtiprâm ſaldatu waſtim. Zaur Leel-Jumprawas muifchas Kurſemes apgabalu zauri brauzot, teem peebeedrojâs ari tureenes rekrufchu wedeſi, un wiſa ſchi karawane, ſaſtahwoſcha no ſaldatu komandas, weena unter-ofiſzeera wadibâ, ſchluhtneefeem, pagasta amata wihreem un ſaſeeteem rekrufcheem, dewâs pa Kurſemes leelzetu gar Daugawmalu uſ Rigu.

Wakarâ, pee Robefſchroga noteefot, teem nah̄za pretim kahds med-neeku mundeerâ gehrbees uhfains wihreetis; tas dewa ſihmi, lai peeturot; brauzeji apſtahjâs, uhfainais — tas bija Lindes piſeeris — ar kahdeem lauſteem latwiſkeem wahrdeem puhlejâs iſſkaidrot, lai eſot uſmanigi, jo frogâ atrodotees behgli. Pagasta wetſchi ſapurinajâs. Kofneſes wezakaſ raudſija peerunat komandas wadoni, lai palihdſot wineem behglus ſaguhſtit; tam bija breeſnigas bailes no Kurmja, ja tas warbuht frogâ atrastoſ.

Unterofiſzeeris apſolijâs palihdſet. Winſch klufi aplenja frogu, pee-lika waſtis pee durwim un logeem un tad pats ar ziteem ſaldateem ar iſ-wilkteem ſobeneem dewâs frogâ eefſchâ, no pakatas wineem pagasta wetſchi ar ſaweem palihgeem.

Kroga ſahnu iſtabâ pee galda ſehdeja Duiga, Dugais, Kraufu Andriſ un Kurmiſ. Wineem bija alus kannas rokâs, kuras ſaſita, dſehra un omuligi ſarunajâs par nah̄ſamibu: tautas labakeem laiſkeem, latwu dehleem un ſeltenem, no kurâm pehdejâm Dahrtina eekehma pirmo weetu. Te iſtabas durwis tiſa ar ſparu atgruhſtas un iſtaba pildijâs ſaldateem. Dee walejâm durwim noſtahjâs pagasta wezakee. Kofneſes wezakaſ uſſauza Kurmiſ: „Uha, tu ar eſi ſche, nu pagaidi, putnia, tagad iſlihſſinaſimees!“

Dee galda ſehdoſchee azumirkli palika kâ apmanti; pa wiſam negaidits nah̄za wineem ſchis uſbrukums; ſewiſchki Dugajam bija neweiſki

ap duhſchu, jo tas bija apgalwojis, ka ſchodeen nekahdas fehraju breefmas nedraudot. Winam paſcham un Duigam, ſinams, ari neſas newareja faitet, jo tee kà muifchas eerehdni bija no kara deeneſta atſwabinati; bet to teefu jo ſliktaf wareja klahtees Kurmin, kurū gaidija fods par noſeegumu, — un kà lai tas attaiſnojas preefſch Dahrtinas par winas brahli Andreju? Dugais ſſatijàs uf logeem, — bet tur redſeja ſaldatus ahrpuſe ſtahwam. Par wiſeem drihſaf ſanehmàs un apmeerinajàs pats Kurmis. Tas ufzehlàs taiſni ſtahwus un, ſibſnoſchàm azim pagasta wezako uſſſatidams, tam teiza: „Es ari domaju, ka nahſs laifs, kur mehs pawifam iſlihdſinaſimees, tiſ ilgam lai peeteef ar to atminu, ko jau no manis dabuji.“ Meerigi tas lahwas no ſaldateem ſewi apzeetinot. Teem abeem ar Kraufu Andreju ſafehja roſas uf muguras, noſehdinaja leelajà frogà uf galda un peelika waktis.

Ziti ſakertee refrufſchi ari tika frogà eewetoti, ſaldatu komanda palika ſche par nakti.

Pa tam ſtarpàm Dugais bija paſudis. Winſch bija ſlupis ſawam ſirgam mugurà un aulekſchoja uf Kraufàm; tur noſſrehtis paſinoja notikumumu. War domat, kà tureneeſchi iſtruhkàs. Seeweeſchi ſahka raudat un waimanat; jo pehz ta laika jehdſeena, kahdu familijas lozekli atdot refrufſchos bija tiſpat dauds, kà to nodot gruhtam neſinamam liſtenim uf wiſu muhſchu, beſ zeribas, ka to wehl kahdu reis redſes.

„Doſimees tuhlin turpu, uf Kobefſchfrogu,“ teiza Dahrtina, noſlauzijuſi aſaras, „warbuht wehl ko waram lihdſet. Uk, man jau ſchodeen tã bija, it kà kahds buhtu teizis, ka nelaine notiks. Kad juhs taiſijatees eet, man palika tiſ gruhti ap ſirdi, bet Kurmja dehl es kaunejos tahlaf peerunot, lai wini ar Andreju labaf paleef mahjàs. Redſ, kas nu ir no ta!“

„Ja tiſ to ſaldatu, freewu, tur nebuhtu,“ teiza Dugais, „tad lai jupis norauj, ja mehs pa nakti winus nedabutu walà, bet tã, ko lai ijdara pret tahdu ſpehku un wehl apbrunotu eerotſcheem; tomehr, lezeet ſirgam mugurà, doſimees turpu.“ Japeemin, ka Dahrtina jahja ne ſliktaki par wihreeti.

Kurmis ar Andreju ſtarp ziteem refrufſcheem fehdeja uf leelà frogus galda. Te eenahza ari Lindes piſeeris un pahra reiſes, roſas ſaſpreedees, pahrfſtaigaja pa frogu no weena gala lihdſ otram, tad noſtahjàs Kurmin preefſchà un ſahka to, pus latwiſti, pus pa wahziſti, negehligeem wahrdeem gahnit, bahſa tam knipjus ſem deguna un fleedsa: „Redſ, Dauerjunge, to es iſdariatju!“ Kurmis no eefahkuma iſturejàs rahmi; bet te eenahza pa durwin Dahrtina ar ſawu brahli, Kraufu ſaimneeku un Dugaju. — Weenà azumirkli tas iſrahwa roſas no ſtriku zilpàm, uflehza ſtahwus un ar falozito zeeto ſtriki piſeerim liſa tahdu beſeenu pa gihmi, ka ahda pahrfprahga, aſinis tezeja un tas waimanadams eefſſrehtja kaktà.

Koñnes pagasta wezafais eemufa fahntstaba, saldati gribeja to fert, bet Kurmis teem leeliski atmahja ar roku, usfaufdams „pastoitje“. Un pee unterofizeera atgreesees wiseem par brihnumu teiza pa kreewiski: „Teleezeet wiis mani faseet, es nebehgschu, es eeschu jums laba prahta lihds tuhlin us Rigu, wedeet mani tur pee sawa komandeeera, es griibu kara deenasta eestahtees fa sawwalneeks; bet ne muhscham nezeetischu scho pase-moschanu, ar fahdu tee muschiki ahlstas. Es negribu, fa ar mani apeetas fa ar arestantu un scho manu beedri — tas rahdija us Krauku Andreju — ari atswabinajeet; es galwoju par to, fa tas neisbehgs.“ Kurmis bija frantschu kara laika pee Koñnes beeschi fatizees ar kreewu saldateem un eemahzizees ari kreewu walodu.

„Moladez!“ teiza unterofizeeris, „ta ir zita leeta. Daleezi pee mums un esi brihws, neweenam starschinam naw wairs ar tewi nekahda data; lai wini tawa weeta fer zitu, tu buhfi manâ pulka smuides sehns un pehzaf ari pats wehl unterofizeeris. Komdeeris preezasees par tahdu sehnu.“

Kamehr wiifi stahweja mutes atplehtuschu, Dugais peegahja pee Kurmja un tam paklusi teiza: „Klausees, ko tu dari? Meks taf gribejam tewi wehl faut fa glahbt; warbuht pee unterofizeera un saldateem waretu ar nauđu ko isdarit un ar teem ziteem . . . tu fini . . .“

„Ne, draugs“, teiza Kurmis, „man zitas glahbschanas naw, esmu wineem jau pahraf fareebis; gan es ari senaf domaju ar behgschanu iswairitees, bet zif ilgi, to tagad redsu; agri waj wehlu tee mani atkal spihdsinatatu; tagad buhsku brihws no wineem un ari no wifas zitas war-mahzibas. Ja nahks muhsu semei brihwi laiki, fa malwas pauschas, — tad tizeet drofchi, ari Kurmis dsimtenê eeradisees un tad parahdsim darbos, fa esam wehrli labaka listena.“

III. Latweeschu tautskolu šahkumi Kursemê.

31 Woltera Kronikas.

Zihrawas mahzittajs Wolters gahdaja, fa Zihrawâ eerihko skolu un par tās skolotaju ismahzija Andreju Bergmani Mas-Deffenes seminarâ Puhhija. Skolu atwehra 1833. g. To apmekleja neween weetejee behrni, bet ari jauneki no tahlakeem Kursemes pagasteem, mahzidamees par skolotajeem. — Sabalus no Woltera Kronikas zehlis klaja J. Sepleneeks (Puhpedis) „Austrumâ“ 1892. g.

1837. g. 31. de z e m b r i. Bergmanim scho seemu drufjin weeglafi, jo winam palihgs. Tas ir muhsu skolas audsefnis, wahrda Spahgis*), par kuru Meldseres kungs fon Dortesens maksaja skolas un ustura nauđu.

*) Andrejs Spahgis (1820.—1871. g.), latweeschu rakšneeks, sarafsiljis ap 1860. g. wahzu waloda grahmatu par Kursemes semneeku apstahpkeem.

Dagahjuščā rudenī Spahģis pabeidsa ņawu mahģibas laiku, bet tad nu fon Dortesena nodomatā ņkola Meldserē wehl nebija pilnigi eerihkota, tad winsch (Dortesens) wehlejās, lai jaunais zilweks wehl eewingrinas praktiķā, un maksāja Bergmanim par palihģa usturu un jaunajam palihģam 50 fudraba rub. algas. — Šhogad atlaisti 5 audņekni, Trihs no teem (preeksch Rindes, Tukuma un Lauku muiščas) apmeklejuņchi muhņu ņkolu titai daschus mehneschus, lai eewingrinatos mahģiņchanas mahģslā, bet diwi (preeksch Nisupes un Tahschu-Padures) ņche baudijuņchi mahģibas diwi gadi. Lihģs ņchim no muhņu ņkolas jau 9 audņekni par tautas ņkolotajeem daschados Kursemes apgabalos.

Šchimbrihscham muhņu ņkolā wehl 3 audņekni: weens preeksch Dunaņkas un diwi riterņchastes audņekni, kuri nolemti par ņkolotajeem dibinamā ņkolotaju seminarijā. Bes tam pee Bergmana 3 behrni panņijā; teem pasneeds preekschmahģibas, lai wehlať iswehlelos darbibu, kaģdu gribedami.

Swarigs atgadijums Kursemes ņkolu buhņchanā ir no riterņchastes peenemtā ņkolotaja Karla Sadowņka*) atnahģchana. Winsch jau daschas nedefas manā namā un buhs wirsņkolotajs riterņchastes muiščās dibinamā ņkolotaju seminarā. Sadowņkis tagad nodarbojas ar latweeschu walodas eemahģiņchanos un ņchini ihģā laikā panahģis jau kreetnas weiksmes. Winsch jau bijis ari muhņu ņkolā un loti meerā ar Bergmana darbibu; titai to winsch atrod, ka Bergmanim padauds darba un tam jabeidsas, ja tas tā turpinas. Lai atweeglinatu Bergmana puhles, winsch jau tagad pasneeds daschas mahģibas abeem riterņchastes audņekneem. Tee ir fatuu deenu no pulkņten 8—11 mahģitaja muiščā un top no Sadowņka mahģiti. Da Leeldeenam wini nometiņees mahģitaja muiščā un baudis kahrtģgas metodiskas mahģibas pee Sadowņka un weetejā mahģitaja lihģs 1839. gada Niiķeem. Spreeschot peģz wīnu tagadejās isģlihtības, jazer, ka wini lihģs tam laikam buhs tiť tahlu, ka warēs ņeknigi riģkotees nahģamā ņkolotaju seminarā. Eewehroģot Sadowņka pedagogiņko isģlihtību, jaleezina, ka Kursemes ņkolām no wīnu turpmatās darbības dauds ko zeret un bes ņchaubām ta buhs ar Deewa palihģu ņwehtības pilna. Šchim kreetnajam wihram pee wajadģigām ņinaņchanām ari deewbijģgs prahtis un tihraťa ņpariba, ņraħdat zilwezes semaľo ņchķiru isģlihtošchanas ņwehtu darbu.

1839. g. 5. j u n i j ā. Šhodeen atnahģa no Widņemes kaģds jauns latweetis, wahrđā Ķimse**). Winsch ņabijis 3 gadus ahrsemēs, gan Weisenselfas seminarā, gan zeloģis pa Wahģiju un Schweiziju, gan ustu-

*) Karľis Sadowņkis bija par Irlawas (Kursemes) ņkolotaju seminaru direktoru no wina dibinaņchanas 1840. g. lihģs 1881. g.

***) Ķahnis Ķimse (1814.—1881. g.) bija par Widņemes (Walmeeras, Walfas) ņkolotaju seminaru direktoru no wina dibinaņchanas 1839. g. lihģs ņawat nahwei.

Skolā palika wehl 3 audseknī preefšch Wentspils, Laidem un Nischni-Nowgorodas gubernas.

Dunalkas muiščā eerihotā skolā strahdā Grundmanis, kurešch pee Bergmana ismahzijeas. Skolu apmeklē toti usjihīgi, jo laudis mana, ka behnī war tanī ko kreetnu mahziteas.

Schinī gadā faehmu skolas leetās un islaidu 265 wehstules.

112. Widsemes skolotaju seminars.

Is Jahna Zimse runas Widsemes skolotaju seminara 25 gadu jubilejā 17. junijā 1864. g. — Jahnts Zimse, Widsemes draudjes skolotaju seminara pirmais direktors. Rīgā, 1914. gadā.

Wiskas skolotaju seminara fahkums ņeedsas atpakaļ lihds pirmai mahzitaju finodei 1834. gadā. Tur eewehriba peegreesta skolu un skolotaju apstahkeem un wispirms nolemts, weenu galweno skolotaju dibinamam seminarā eeguht ar to, ka kahdu eefschsemneeku fuhta us ahrsemēm un paschi few usleek 2 rubli leelu nodokli no galwas un ar to sadabu 100 rublus ņudraba, tā tad daku no isdewumeem. Notika, ka nahkoschā gadā tahds wihrs kā Walters, kas fawos zelojumos weenu no flawenakeem seminarēem bija mahzijeas pasiht un kuream kahds eeteizams kandidats bija pee rokas, wisu scho leetu nehma ņawās rokās. Tikai nahkoschā 1836. gada 17. junijā israudsitais wareja aisjelot un nonahza pehz grehta zelojuma tikai 2. augustā Weisenselē, kur taisni nahkoschā deenā eefahkās jauns kureš.

Ir eewehrojams, ka kursēme tai paschā laikā mehginaja atrisinat to paschu usdewumu, un ka tas wihrs, kas tur schās kusibas preefšchgalā stahweja, bija mahzitajs Wolters. Winam isdewās kursēmes brunneezibu tahdā mehrā eentrefet preefšch schās leetas, ka wina tuhlin energiski keh-rās pee scha darba ahrejās nodibinaschanas.

1839. gadā tur fagahdaja leeliskas telpas, noteiza peeklahjigas usturas naudas, direktors ņen bija usaizinats no ahrsemēm un 2 eefschsemneekus isglihtoja par skolotajeem, tā ka 1840. gada februari tur wareja eefahkt darbus.

Tam lihdsigi bija zerejuschi Widsēmē un brunneezibas interesi ar to faitstijuschi, ka bija atwehleti 170 rubli preefšch isglihtojamā skolotaju ustureschanās Berlinē. Bet tad 1839. gada 17. junijā atpakaļ pahrnahkuschais skolotajs peeteizās pee darba, winam pasludinaja, ka winam us 3 gadeem atwehleti il pa 300 rubleem gadā usturas naudas, lai wiņsch us ņawu darbibu waretu fagatawotees, farakstot latweeschu skolas grahmatas preefšch ņaweem nahkoscheem audseknēm. Lai schahda aisgahdiba ari islikās neņin zif eewehriga un faudfiga, tad tomehr ta bija us to laipnako jaatraida.

Tahdam zilwekam, kas peeradis pee noteiktas, peenahkumam pee. mehrotas darbibas, buhtu tahda brihwa, tihri literarifka nodarbofchanas bijusi tas pats, kas nahwe. Bes tam nebija nekahda wajadsiba, jau pee durwim stahwofcheem audsefneem wifus preefshmetus latwifki mahzit, jo wini bija neween jau draudses skolā wahzifki mahzjufchees, bet ari 3 gadus apmeklejuschi aprinka skolū.

Joprojam nedrihksteja wilt zeribas, kahdas tureja ar mani sen mihlestibas faitēs stahwofchi aspiranti, kuri bija zerejuschi us nekawetu usnemfchanu. Beidsot, un par wifam leetam, jawaižā: Ja mehs tuhlin neefahkam, kad tad tas buhs? Tapehž mehs zeribās eefahkam, un pehž tam sefojofchais laifs, kas mums 14 gadus lifa gaidit us pilnigo eerihkojumu, drihkfietu attaisnot mineto eefahkumu, nemas neatlaisdams mums ruhgo mahzibu, ka wifa zilweziga darbiba ir faistita ar dabifkeem pamateem un teefibu nodibinajumeem. Kad brunneziba bija laipni atwehlejuschi 200 rublu leelo isluhgo sumu, scho eestahdi Walters atklohja un eefwehtija 1839. gada 10. nowembri, pehž tam, kad ta awifēs bija iffludinata par seminaru.

Upfkatifim tuwak tās schuhpula fwehtkus. Walmeeras draudses skola bija dabujusi pa pusei gatawu peebuhwi. No tās mums atdotās istabās mehs eerihfojamees, weens skolotajs un 6—10 audsefni. Kad tai paschā deenā weeteja draudses skola fwinigi atklohja sawu seemas kursu, tad ta pati publika bija teefchi pehž tam ari muhseja, isnemot kahdu kaimina skolmeistaru, zits neweens. Wakara krehflas stundā aifrahdija mahzitajs Walters fewifschki us to, ka ar atwehrto eestahdi tautai preefsh nahkotnes fneegta discha balwa. Zif daudsi gan to wareja tizet, zif nedaudsi to fapraft! Jo ahypus 3 jauneem skolas galdeem un weenām flaweerem tur nebija itin neneka, kas tautai waretu imponet. Wifs notika latweefchu walodā. Pehž trim turetām runām notika fwinigā eefwehtifchana, draudofcheem pehrfona debefcheem usnahkot, kuri drihs sibfnija un dahrdeja un eestahdei nolaupija winas ihsteno, pateefo wahrdu, kas wehl schodeen atpakal naw eefarots, kamehr tas jaunais wahrds jau dafcham, kas eefahkuma nepasifst, labal patihf un eemeslu dewis us pahpratumeem un aplameem istulkojumeem un wehl wairak dos.

Nahkofschā gadā brunneziba atwehleja mums isluhgo pabalstu — 150 rublus. Trefschā gadā to pawifam atrahwa un tā tad tai gadā wifa schi eestahde semei ismaksaja apmehram tikpat dauds, zif Terbatā waj Berlinē walstij zaurmehrā weens pats seminarifis. Zeturta gadā draudses skola nodega. Schajā truhkuma laifā stahjās mums tuwak landrahts fon Bruiningts, kas preefsh muhsu leetas bija eentrefets no Waltera. Pabalsti no ta laifa neiftruhka nekad, bet peeauga lihds ar wajadsibām. Tikai tagad nodibinajās nokahrtota un fainneezifka eerihziba un noteifki maks-

ſchinas termini. Tahdâ kahrtâ tad ſchi eestahde peedſima Waltera laikmetâ, kurfch 8 gadus turpinajâs.

Ulmana laikmetâ no 1844.—1856. g., furâ wiſa ſkolas buhſchana dabuja ſawu weidu un eekahrtu, notika diſchas leetas, un ari tas behrens, tas ir ſeminars, dabuja ſawu peemehroto meefas tehlu. Tikai kad bija pagahjuſchi preekſch Wiſſemes wiſbehdigakee 45. un 46. gads, uſ Bruiningka preekſchlikumu un aiſſtahwejumu muhſu leeta dabuja landtagâ atſauto wehl tagad paſtahwoſcho 2000 rublu leelo uſturas naudû, bet ilgi pat ne lihds puſei iſleetoto. Tikai wehl pehz 7 gadeem, kad kapitals bija atwehlets ſoka nama buhwei, nams ſtahweja gataws, pehz tam kad pehz Bruiningka nahwes mums Deews kahdu zitu wihru bija dahwajis, baronu Karli Wrangelu, ſas mums gahdaja telpas telpâ, dewa ſemi uſ dokumentu pamata, ar ſkolu padomneeka Ulmana palihdſibu buhwi wadija un galigi nobeidsa, un kurfch ari wehlaſ ſchai eestahdei uſturejts tehwiſchſigu firði. Ja nu ari iſſklatas, it ſa wiſs buhtu darits, tad taſſchu weena leeta palika wehl pahri. Wiſſemes ekonomiſkee apſtahkti bija pamaſam, bet tad no 1853. g. peepeſchi, pahrwehrtuſchees pawiſam zitadi, ſamehr daudſas maſſaſchanas bija palikuſchas wezâ ſtahwoſli ſtahwam. Pehdejam ſkolu padomneekam Klotam bija peekrituſe neween pati gruhſakâ, bet ari mihligakâ loma, mums ſlaht galdu, padarot par tekoſcheem wezos lihdsſekus un protot radit ari jaunus. Tâ tas ir preekſch 2 gadeem no wiſna padarits ar laipnibu un gatawibu, un naw neweena deena pagahjuſe, kad es nebuhtu pateizigi eedomajees par ſcho panahſumu.

113. Waldemara zenteeni un darbi.

2. Kenina — Kriſchjahnis Waldemars. Jaunibas literatura. I. Jelgawâ, 1901.

Diwdeſmit gadu wezs Waldemars atſtahj tehwa mahjas un aiſeet weetâ uſ Jelgawu, no tureenes uſ Rundali par ſkrihwera palihgu; tad wiſch drihs dabû Leel-Behrſtelê patſtahwigu ſkrihwera weetu; to wiſch atkal atſtahj, kad teel par ſkrihweri Ehdolê. Te Waldemars palika 2 gadus.

Tâ wiſch ſahpeenu pa ſahpeenam ir ſaſneedſis ſinamu ſtahwoſli ſadſihwê. Sewiſchki toreijejos laikos bija ſkrihwerim leela wara pagastâ. Kâ nu Waldemars ſawu ſtahwoſli iſleeto? Waj wiſch nu ari ſtrahdâ ſauſchu labſlahjibas labâ, jeb waj iſleeto ſawu waru laudis iſſuhkdams? Waj labâ weetâ tijis, wiſch naw palizis tahds pats, kâ daudsee amata beedri, ſas zentigus ſemneekus uſſkata par pretineekeem un ſpeeſch wiſus atpakaſ gara tumſibâ?

Kas 8 gadus wezs „ar usmahlfchanos“ lafjis laudim grahmatas preefchâ, kas kâ 17 gadus wezs jauneklis fuhdsas par semneeku toreisejo netaisno likteni, tas ari peeaudsis newar palikt us reisi zitads. — Drihsâ laifâ winsch pulzina ap fewi apdahwinatakos apgabala jauneklus. Starp fcheem ir wehlf pasihstamee — Spahgis un Leppewitschs, kas fawulaif toti ruhpejâs par lauffkolâm un semkopibas pazelchanu. Waldemars dibina ar teem beedribu. Beeschi wini fanahf kopâ, fpreesch par lauschu wajadfibâm, par wiku truhfumeem un behdâm, — par skolâm un paschmahzifchanos no grahmatâm, par tautas apgaismoschanu un laimigu nahlotni.

Laudis ir nabagi, nemahziti gruhdeeni, bet wajag winus west pee gudribas un atsihfchanas, gan tad wifs zits radisees pats no fewis. Waldemars tadehf eerihfo un pats wada lasitawu jeb „grahmatu krahtuwi.“ Tas nu pawifam kas jauns. Laudis ir fahfumâ wehl tahdi neustizigi, bet pahrlleezinajuschees, ka jaunais ffrithweris naw tahds, kâ augstprahtigee wahzu fungi, fureem ar „fufuli“ paduse jasteidsas peedurkne nobutshot, — redsedami, ka Waldemars weennmehr un wifur wineem labprahf peedahwajas ar padomu un palihgu, laudis nahf bareem, nahf kâ pee drauga un labdara.

Pa fwehtdeenâm, kad darba laudim wairaf watas, Waldemara leelafâ ispreezafchanâs ir — laudim isdot grahmatas, ffrubinat us lasifchanu, drofchinat us labakeem laifeem: jauns, laimigs laifmets jau esot durwju preefchâ. Winsch pats wehl isleetojot katru pawaligaku brihdi, mahzidamees; winsch domajot wehl tift augstskolâ „studeeret.“ Lai wini paschi usglabajot ilgoschanos, tift us augfchu; augstu stahwofli fafneedsis, winsch tad gribot preefch teem strahdat.

Tahdus wahrdus nedabuja beeschi dsirdet, tee gahja pee firds; semneeku mahjâs fahfa wairaf lasit awises, pirkt jaunâs grahmatas, — runaja par jauno ffrithweri un jauneem laifeem. Walodas nahja drihf „fungu“ aufis, nahja ari fuhdsibas, ka Waldemars esot nelaipns pret nuifchas laudim; turpreti winsch pulzejot ap fewi semneekus. Taisniba bija, ka semneeku nizinatajus Waldemars eenihda. Schee nu kaisija neustizibas fehflu us wifâm pusêm, ari semneekos. Kas tas nu esot par ffrithweri, fam neesot zitu draugu, kâ tifai „kautahdi“ semneeku senki! Kas tâs nu par blehnâm: „lai tif puhlotos, semneeku behrni ari warefshot tift tâpat kâ fungu behrni par mahzitajem, daktereem, teefas fungeem.“ Tihri fauns esot klaufitees! Un daschs labs wejitis tizeja, notureja Waldemaru par „gaisa grahbsli,“ kas fanehmis galwâ tahdas leetas, par furâm ne fapnot neflahjotees. Kâ lai „fungi“ nefmejotees par mulka semneekem.

Waldemaru tas wifs nepagreesh ne pa šoli no ussahštā zeta. Tikai arween karstaku wiņsch juht fruhšis wehleschanos, tikl wehl pee kahrtigām školās mahžibām un, beidsot, eekluht Terbatas augstškola. Wiņsch peerahdis, ka naw tukšs plahpa! Bet lai augstškola waretu eetikt, wajadseja pirms nobeigt gimnastiju; tur bija jaeeguhst sinaschanas, par kurām pagastškola pat neeminejās. Gan wiņsch mahžijās pats no grahmatām, bet wifu gimnastijas kursu bes školotaja palihdšibas newareja tomehr ismahžitees.

Gimnastijās gahja tolai tikai bagatu kauschu behrni. Kur winam nemt naudu! No algas wareja eetaupit mas, bija dauds jaisdod par grahmatām, kuras wiņsch nereti dahwinaja semneekem. Ak, kaut tikai wiņsch tiktu gimnastijā eekšā, gan jau tad padoms rastos! Bet bija te wehl žits šķehrslis. Tik wejus, kā wiņsch, gimnastijā wairs neusnehma, un Waldemars jau tuwojās 24. gadam. Draugu, kas aistahwetu, kas palihdsetu, ari naw. Ko lai dara? Waj tik wiņsch pateesi naw tahds „wehja grahššlis!“ Kur tad wehl bija kahds latweetis, kas domaja tāpat, kā wiņsch?

Pa deenu pee šawa amata peenahškumeem, pa wakareem, pa nakšim pee šawām grahmatām waj kopā ar šaweem zentigajeem jaunekem, gultā — noguris, ustraukts, weens ar šawām nemeerigajām domām... Wiņsch neatlaidisees!

„Kam stipris prahts un zeeta griba,
Tas dauds pehž zeta neprastis,
Žaur tumšcheem mescheem, beeseem muhžreem
Tas zetu šewim islausis.“ (Brihšsemneeks.)

Un Waldemars zetu atrod. Sawu lihdsšchinejo drošcho weetu, kur winam peesola algu paaugstinat, wiņsch zeeschi nodomā atstah. Wiņsch šanemas un greeschas taišni pee toreisejā Baltijas generalgubernatora, knasa Suworowa, ar luhgumu — wīnu pabalstīt tahlak isglihtotees. Luhgumraštis šastahdits tik šrsngi, tik kreetni, ka augstais kungs par bijušcho pagastškolenu usreis eeinteresejas un eeprašā par Waldemaru tuwakas šinas. Gan eenaidneeki grib winam kaitet, issehlo wīnu par nelahgu, nefatizigu žilweku, bet knas noskahrst, ka Waldemars naw weenfahrschs šfrihweris, — ka jauneki flehpjas žensonts, kas šawai tehwijai grib un war dauds laba darit — un tadeht winam japalihds. Pehž ruhpu pilnas gaidišchanas Waldemars šanem laipnu atbildi. Kas lai išteiz to preeku, pateizibu un šparibu, kas pildija Waldemara fruhšis, islasot šcho wehštuli!

Tahšechā gadā (1849.) weetu atstahjis, Waldemars pats dewās pee generalgubernatora; no ta eeteišchanas wehštuli pee Hanedorna Šeepajā dabujis, wiņsch papreekschu šahjām apželo leelu daku Kursemes, un nu rudenī, 24 gadus wezs, ar 120 rubleem šabatā, šahla mahžitees Šeepajas gimnastijā. Wakas laišā wiņsch šagatawoja grahmatīnu „300 šahsti,“ kas 1852. gadā tapa drukata us minetā Hagedorna rehšina, tā kā wifs, kas

eenahza, farakstijam palika preeksch mahzischand's un studefchanas laikeem. Brihwlaikâ tapa reisû reisem apzefota Kurseme.

Kas Waldemaru dsina schini steidsamu darbu laikâ (ziti wina wezumâ jau bija augstfcolas studiju nobeiguschi) apstaigat dsimteni, farakstij grahmatu? Tehwijas mihlestiba! Winsch gribeja zaur un zaur pasiht Baltijas truhkumus un semes bagatibas. Tas weens. Pats pee grahmatam tijis, winsch gribeja ar sawu grahmatu runat us tuhstoscheem, lai pat katrs gana sehns sahlf zenstees, katrs wezitis wehl mahzitos domat.

Zihnidamees, Waldemars beidsot fasneedsa to, pehz ka tif fen jau ilgoojes. 1854. gada wafarâ, sawâ 29. dsihwibas gadâ, Waldemars aistika Terbatas augstfkolâ un studeja 4 gadus walsiju un tautu fainneejibas finatnes.

Atkal Waldemars neapmeerinas ar to, ka pats kahpj us augfchu; jo augstaf tijis, jo spehzigafi winsch usstahjas par sawejo aistahwu.

Kâ us zihnu usafzinadams un peerahdidams, ka naw jafaanas par latweeti buht, winsch usraksta us sawam dsihwofka durwim, blakus sawam wahrdam, passaidrojumu „latweetis.“

Tas nu bija trazis studentu starpâ! Waldemars pats par to stahsta: „Dirmais, kas mani apmekleja, stahjâs us mani ar isbrihneschanos, itkâ gribetu pahrllezinatees, waj esmu wehl pee pilna prahtia, jo, tâ winsch teiza: to wahrdû „latweetis“ wareja tif taws eenaidneeks usrakstij, tew par apsmeeflu!“

Igi Waldemars palika weens pats, bet wina isturiba ari te uswareja; Waldemars beidsot panahza, ka latweefchi no sawas tautibas nekaunejâs un peespeeda ari zitus, usflatij winus par lihdssteefigeem, un ap Waldemaru pulzejâs wisi, kas latweefchus sawa par saweem wezakeem un isfemneeku buhdinas atnahza „Mehtrainâ“ studet; salafijâs lihds 13 studentu. Schis pulzinsch bij kâ latweefchu apustuti, kuru firdis Waldemara preekschihme un dedsigâs runas uspuhta brahtu mihlestibas fwehli lihds karstai, sposchai leefmai. No scheem fewischli japeemin dsejneeks Juris Allunans, kas beedreem ussawza ar wahzeefchu leelâ dsejneeka Schillera wahrdem:

„Pee tehwufemes dahgâs kerees flahf,

To turi zeel' ar wisu sawu firdi!“ —

un muhsu „wezais Barons.“

Waldemars strahdâ atkal, kâ reti kahds.

Rigâ nodibinas jauns latweefchu laikraksts „Mahjas Weefis,“ — Waldemars ir flahf pee schi ussahkuma ar wisu sawu pulziku. Uri wahzu laikrakstos winsch zihnas par latweefcheem. Neeenu tautu winsch neeenihst. Kas ir geifmas draugs, kam zilwezes labflahjiba fwehta, tas ir Waldemara draugs; zitu draugu winam nawa. No saweem labdareem,

kas ruhpetos par wina labflahjibu ween, bet neeeredf to tautu, furu winsch fauz par sawu, no teem winsch atfakas.

Wo behnibas laiteem winam prahtâ warena juhra; dsimteni apze-
todams winsch ir no jauna pahreleezinajees, kahdu leelu labunnu Baltijas
eedfihwotajeem un Kreewijai wispahr atnestu fugneeziba. Wisas tautas
ar fugneezibu eeguwuschas turibu un flawu. Waldemars pehta pakaf
wezus rakstus. Waj tad latweeschî un igauni, kas juhras malâ dsihwo,
agraf nekad nebuhtu nahfluschî uf domâm brauft juhra? Waj tee tikai
fwejneeki? Un Waldemars atrod plafchas finas, ka wairaf simtu gadu at-
pakaf latweeschu un igaunu fugi pat usdrofchinajuschees zihnitees ar leelu
walsju kara fugeem, — fakawuschî reis danu kara floti un postijuschî
wiau semi; zitreis atkal kursti un igauni pahrweduschî guhstefkus is Sweedri-
jas, uswarejuschî wahzeefchus uf juhreas pee Kolkas raga u. t. t.

Wisas sawas domas par juhneezibas isflopschanu Baltijas peekrastê
winsch isfaka eewehrojama raksta: „Dar latweeschu un igaunu peewilffchanu
pee juhneezibas.“ Scho tautu dsihwes weeta esot winam taisni eerahdi-
jusi scho eenefigo amatu. Ja to nepeefopi, tad laifch leelu peknu tihschu
prahtu is rokâm. Ka balteescheem juhra mihta, to rahda tautas dseefmas,
par to leezina flaisfas teifas par juhreas gareem, juhreas meitam, par kri-
stola pilim juhreas dibina. Is filajeem juhreas wilneem dsintarsemes deh-
leem jamahzas smelt dauds, dauds bagatibas. Baltijas juhremalâ jazet
juhreffolas. Nemahzita, nabaga tauta pate few palhdset wehl neprotot un
ari nespehjet, bet winsch nesinot muhsu laifos jaukaka usdewuma, ka —
pateefibu wisur netifween isdibinat, bet to ari aifstahwet, zilwezi peewest
pee augstakeem, daifakeem zenteeneem, tumfchu tautu apgaismot, winas zee-
fchanas nowehrft un dseedinat.

Kahdi bija schi raksta panahkumi? Eefahkuma — tikai isfmeekls.
Deenahza Waldemaram tikai jauni eenaidneeki flahf. Pat tee wahzeefchi,
kas bija Waldemara labakee draugi, wiau isfnehja: waj tas nu neefot
ehrmoti un smeefli, ka isglichtots zilweks — faut ari no latweefcheem
zehlees — bet kas nu eefkuwis kreetnu kauschu widu, warot wehl tik dsif-
domigi runat par tahdu kalpu tautu spehju un derigumu. Latweeschu stu-
denti ari nefa laba netureja no schi raksta. Tikai kreewu walodas pro-
fesoram tas lifas eewehrojams; winsch lifa rakstu pahrtulftot kreewifli un
nosuhtija to kreewu juhneezibas laifrakftam. Uri te tas neatrada schehlasibas.

Waldemaru tas neatbaida strahdat tahlaf. Winsch sin, ka foks ne-
friht uf pirmo zirteenu, winsch ir gataws, uf sawu darbu augteem gaidit
desmiteem gadu, — un, ka nahft wini nahfs, to wina gaischais prahts
reds. Leeta bija wiseem par dauds fwefcha, neparasta. Jaunu domu,
jaunu zefu lihdsfinatajeem ta weenmehr gahjis. Daudsi, furus tagad peeluhds
ka fwehtus, ir miruschî mozefta nahwi.

Weentigais, kas par Waldemara preefšchlifumeem isteizās atfinīgi, bija — Baltijas ģenerālgubernators knāfs Suworows. No tā Waldemars sateikma toreiz tik atfinīgu wehstuli, ka nesin, waj wehl sahds students no augsta walstswihra. Wehlaſ ari Kursemes gubernators toti wehlejās Waldemaru dabut par darbineeku ſawā gubernā — ſon Liliensfelds.

Gan wahzeefſchu partija Waldemaram un wina peefritejeem uſbruka, noſauza winus par bihſtameem „jaun-latweeſcheem“; wiſ neſo nelihdſeja. Waldemara pulziņſch tikai jo wairak eekarſa uſ kreetneem darbeem.

Studijas labi beidsis, Waldemars dodas uſ Peterburgu. No ģenerālgubernatora winam lihds eeteiſſchanas rakſts, awiſchneeki Waldemaru jau tā tā tā paſiſti, un winu, ka Baltijas apſtahku labu paſineju un apdahwinatu zenſoni, ar leelaſo preeku uſnem par lihdsſtrahdneeku pee eewehrojama Peterburgas wahzu laiſrakſta. Deenas un nakſtis te winſch rakſta apzerejumus par Kreewijas juhrneezibas pazelſchanu un Baltijas ſemneeku liſtena uſlaboſchanu.

Drihſ Waldemara gara dahwanas eeguhſt atſihſchanu pee augſteem walstswihreem; Waldemars ſahk ſtrahdat ari waldbai tuwu ſtahwoſchos kreewu laiſrakſtos. Schee Waldemara rakſti par kreewu tirdſneezibas floti ir tik eewehrojami, ka tos nodrukā no jauna ſewiſchkās grahmatās un tulko. Par Waldemara darbu zeenitaju kluhſt keiſara brahliſ, generaladmirals leelknāfs Konſtantins Nikolajewiſchs. Waldemars dabū eewehrojamas naudas ſumas zela iſdewumeem un teek no waldbibas ſuhſtiſ, Baltijas juhrmalu un Baltijas apſtahklus pamatīgi iſpehtit. Weetejee gubernatori ſanem pawehles, Waldemaram wiſur laiſni palihdjet. Waldemars redſ peepildamees ſawus jaunibas ſapnus. Pazeltu galwu, droſchs, ſpehziġs, winſch kēras pee mihtā uſdewuma, iſdara dauds wairak, nekā bija gaidits. Par zelojuma panahlfumeem Waldemars iſpelnas leelknāsa ſewiſchku uſflawu. Un nu Waldemaru ſuhſta pehtiſchanas noluhkā gan uſ Wahzijas juhrmalu, gan uſ Melno un Kaſpijas juhrām, gan uſ Kreewijas ſeemeleem, gan uſ Angliju, Somiju, Sweedriju, Norwegiju. Tas nenotika weenā waj diwi gados; bet no 1857. gada Waldemars paſtahwigi ſtrahdajis pee juhrneezibas weizinaſchanas. Te ir Waldemara preeks un laime. Ziſ drihſ zelas un uſplaukſti muhſu juhrneeziba, tik ari waldbiba muhſu Waldemaru zeent un wina tauteeſchi. Wiſu apzelojis, iſpehtijis, Waldemars tapa Kreewijas wiſlabakais juhrleetu paſinejs.

Jau ſenak Waldemaram bija zelſch uſ augſteem walstswihra amateem wakā, uſ ſlawu, uſ bagatibu, uſ ahreju godu. Toreiz Kreewijā wajadſeja dauds gudru darbineeku, jo toreiz Alekſandrs Otrais ſagatawoja kreewu ſemneekem atſwabinaſchanu no dſimtbuhſchanas. Sawos zelojumos Waldemars atkal ſatikās ar ſawu weenmehriġo labdari, knāsu Suworowu. Tas, Waldemara ſpehjas paſihdams, dewa winam tehwiſchku padomu.

Waj te atkal Waldemars neparahdās fawā diſchenibā! Paſcha labums wiņu wilina maſ; par wiſu dahrgaſi wiņam ir un paleeſ dſimtenes meſchi un druwas, wiſmihtaki tee laudis, kaſ runā wiņa firmās mahminas walodu, par teem wiņſch waira^l ruhpeſees, žitām tautām jau daudſ waira^l gaħdneeku un aiſſtaħwu. Weenigais lihdselſis, kā latweeſchus pamahžit, ir kreetni kodoligi rakſti un awiſes. Tadibina jauns laiſkraſts. Bet kur tam noluhkam nemt naudu? Kaſ lai laiſkraſtu wada? Jaunu awiſi nodibinat naw neeſa leeta.

„Sche atkal Waldemars neſcheloja ſawu ſuhri eepelnito graſi,“ rakſta Kr. Barons — „un ka wehl truhka, to tiſkai Waldemars ar ſawu plaſcho paſiſchjanos un uſzihtibu ſpehja no žiteem ſadabut. Ka beidsot wareja iſnahkt „Peterburgas Awiſes“, taſ bija gluſchi Waldemara nopelns.“ Bet ihtās gruhtibas ſahkās tiſkai pehž laiſkraſta dibinaſchjanas. „Tiſko jaunā awiſe uſſahka ſawu žetu, te tai ſtahjās preti weſels bars Baltijas eedſiħwotaju un wiſa wahžu awiſchneeziſiba“. Par „Peterburgas Awiſem“ eefneeds nedibinatas ſuhdſibas; mahžitaju ſapulze (ſinode) greeſchas pee muiſchneeziſbas, lai ta luhdsot no waldivas ſcho awiſchu aptureſchanu, — ta laudis uſmuſinot, ta ſkubinot uſ nepaſklaſibu u. t. t.

Waldemara awiſe dedſinaja aħrā lauſchu aklibu; mahžija redset un — eet gaiſmas želus. Par to wiņu eenihda. Sewiſchki tapehž eenaidneeki no wiņa baidijās, ka pati waldiva Waldemaru eewehroja un dauſās leetās paſklaſija Waldemara aiſraħdijumeem, kaſ wineem par labu nenahja. Tā Waldemars panahja, ka waldiva nepaħrdewa toreis krona muiſchas, pehž kurām muiſchneeki tiħſot tiħſoja. Mehs ſinam, ka „krona ſemneekem“ bij daudſ, daudſ labaka dſiħwe, kā „dſimtneekem“.

Tani laiķā no 1860.—1865. gadam Waldemars iſbaudija ſawa muhſcha jaukaſo, laimigaſo datu. Tee nebija weegli gadi, ne atpuhtas, bet žiħu un darba gadi. Bet ta jau bija Waldemara dſiħwiba! Wiņſch pa ſcho laiķu ſtraħdaja toti daudſ; preeks bija, ka wiņa iſſeħtā ſehkla diħga un metās jau ſehneni.

Peterburgā ap wiņu ſalaſijuschees wiſi tureenes latweeſchi. Wiņſch ir katram palihgs, padoma dewejs un wiſu kopdarbu ſwaigsne. „Brahliſ newar buht laiņnaks un ſiſniņgaks!“ tā par toreijejo Waldemaru aiſgrahbt iſſaužas D. Grūntals. „Wiņſch neweenu paſchu neatſiħma, bet pat wiſmukkiņa peeneħma un laiņnibā pamahžija.“

Waldemars eeneħma toreis zeenitu ſtaħwoili. Wiņa wahrdam bija laba ſlawā pee wiſu pirmajeem Kreewijas walſtwiħreem. Waldivai wiņſch eefneeds plaſchu preeſchliħumu par reformu eeweſchanu Baltijā.

Bet pretineeki ari neſnauda; teem nebija neweens lihdselſis par ſliktu, lai tiſkai latweeſchu aiſſtaħwi gaħstu, lai wiņu apklusiñatu uſ wiſeem laiķeem. Weenu leetu wiņi ari panahja: „Peterburgas Awiſchu“ iſdo-

ſchānu wini tā apgruhtinaja, ka 1865. g. tām bija jaapstahjas. Tas bij leels ſiteens. Uri juheſkolu leetai Baltijas peeſraſlē radās daſchdaſchadi ſchēhrſchki. Waldemaram wajadſeja paſcham ſadabut naudu, eerihſot kaſdu juheſkolu un peerahdit, ka wina jaunās juheſkolas ir derigakas nekā wežās un ka latweeſchu un igaunu ſemneeki pateeſi tās apmeklēs.

Tas Waldemaram beidsot iſdewās, Uinaſchos Waldemars 1864. g. atwehra pirmo latweeſchu juheſkolu. Daudſi ſemneeki paſchi dewa naudu preeſch ſchis ſkolas. Schee wiſtri, Waldemaram klauſidami, ir tikuſchi bagati, ir leelu fugu ihpaſchneeki, — un ziſ daudſ no ſcheem atkal nemahzijas! Latweeſcheem tagad leels pulks fugu, kas kruſtām ſchēhrſam iſbraukā paſaules juhras.

114. Rigas latweeſchu beedroſchanās.

A. D e g l a w a — Latweeſchu attiſtibas ſolis no 1848. lihds 1875. g. Rigā, 1893. g.

Ap 1860. gadu Rigas latweeſchi zentās nodibinat literariſku beedribu, kam Dthriks iſſtrahdaja ſtatutus. Tee nedabuja apſtprinajuma aij ta eemeſla, ka lihdsiga beedriba jau paſtahwot: — wahzu 1824. g. dibinata latweeſchu literar'iſkā jeb latweeſchu draugu beedriba. Iſdewās ſchāi laiſā nodibinat latweeſchu nazonalu laiſraſta: „Peterburgas Uwiſes“ 1862. g. Bet art tam bija 1865. g. jaapstahjas, peeſihwojot ta lihdsſtrahdneekem un domu beedreem waijajumus.

Kad pahrbaudiſchānas wehtras pahrgahja, latweeſchu darbineeki bij uſ kaſdu brihdi tā kā apmulſuſchi un pereguruſchi. Uſ kaſdu atklahtu darbu wairs neweens roku pazelt negribeja. Rahdijās, it kā tautas juhta buhtu pawiſam atdiſiſuſi, tatiſchu wina kwehloja, lai gan ſlepeni, tomehr wehl it karsti un dedſigi tauteeſchu kruhtis.

Tagad laiſi rahdijās taſdi, ka nemas wairs nebija ſo zeret, ka latweeſchi nahſs pee ſawas ſen kahtotās wehleſchānās, pee ſawas beedribas — te liſtenis to bija nolehmis zitadi. Latweeſchu beedribu nodibinat bija nolemts wahzu wihtam un — kas pawiſam netizami — taſdam, kas wehl lihds tai deenai neſinaja, ka ari taſdi laudis, latweeſchi, atronas paſaulē. Scho wiſtru, kam latweeſchu attiſtibas wehſturē leeli nopelni, labaki ſajisim, panahſumi, ſauz Jwanu Hümülleru; tas bija eerehdnis ar Baltijas domenu pahrwaldi ſakarā ſtahwoſchā reguleſchānas komiſijā. Schis wihrs jau bija paſihſtams Rigā kā dedſigs darbineeks ſabeedriſkā ſadſihwē, jo wiſch bij jau nodibinajis te daudſas wahzu beedribas, ſtarp tām ari brihwprahtigo ugundſehſeju beedribu. Tikai nu nelaieme, ka, buhdams paſchawros mantas apſtahklos, wiſch naw warejis deefin kā uſ ahreeni representetees. Sawās nodibinatās beedribās wiſch, ſaprotamis, eenehmis pirmajā laiſā weetū preeſchneezibā, bet wehlaſu arweenu no-

tizis, ka wīnu no ūheem fehdeſkeem iſtuhmuſchi wihri, kuri bijuſchi lee-
laſas ſwaigſnes, nekā wīnſch, un eenehmūſchi ſadſihwē par wīnu eewehro-
jamafus ſtahwofkus. Hūmūlleram, ſam par ſaweem darbeem ſlahpis ari
peh3 atſihſchanas, neatlizis zits, kà no ſchahdas beedribas iſſahteas un di-
binat zitu, kurā atkal atgadījuſchees tahdi paſchi konfurenti, ſas wīnu no-
ſtahdījuſchi ehñā — tā ka galu galā zentīgais beedribu dibinatajs nepa-
nah3is par ſaweem darbeem neka ſewiſchka.

1867. gadā iſzehlās Somijā bads, kureſch ari drih3i parahdijas
Jgaunijā. Lai nowehrſtu bada breeſmas un ſtrahdatu pretim ſchim zil-
wezes breeſmigajam eenaidneekam, gan waldbiba, gan daſchadas komiſijas,
gan ari atklahtas eeſtahdes laſija dahwanas preekſch truħkuma zeetejeem.
Tā ari Rīgā beedribas, eeſtahdes un atſewiſchkaſas perſonas, dabujuſchas
no waldbibas uſaižinajumu, netureja roſas flehpi, bet laſija miħleſtibas
dahwanas preekſch nelaimigajeem tehwijas braħkeem. Šcho apſtahkli eeweh-
rodams, Hūmūllers nodibinaja ſchahdu palih3ſibas komiteju ſtarp lat-
weeſcheem.

Diweem paſiſtameem Rīgas latweeſcheem reiſ bijuſi iſdewiba, no-
klaufitees kloſtera pagraba ſahda ſweſcha weeſu pulžina ſarunās. Šchai
pulžinā ſahds weeſis ſuhrojees, ka neeſot dabujis uſaižinajumu lopejā
miħleſtibas dahwanu laſiſchanā, lai gan ar ſcho godu lepojotees daſchas
perſonas, kurām ſabeedriſkā dſihwē neeſot to nopelnu, ſas winam. Nepa-
teiziba eſot paſaules alga. Wīnſch jau tikdaud3 beedribu Rīgā eſot
dibinajis, ka wairs neeſot wairak ko dibinat, bet nu winam jaſtahwot kà
nederigam diħkā, kamehr ziti ſtrahdajot. — Wehl ſchini paſchā wakarā
muħſu tauteeſchi raudſijūſchi eepaſihteas ar intereſanto weeſi, ſas nebijis
nekas zits, ka iſweizīgais beedribu dibinatajs Hūmūllers. Eenaħkūſchi
wairak ſarunās, tee dewuſchi winam padomu, dibinat ſchahdu palih3ſibas
komiteju latweeſchos, kuri, wah3u walodas nepradami, eſot tikpat kà iſ-
flehgti no miħleſtibas darbeem. Tās ari bijuſchas pirmās ſinas, ko Hū-
mūllers dabujis par latweeſcheem, wīnſch gluſchi pahrſteigts noſklaufjees
ſinas par ſweſcho, ſche Rīgā dſihwojoſcho tautu. Buħdams preezigi
pahrſteigts, ka winam te atwehrees no jauna darba lauks, wīnſch luhg-
damees luhdſees padomu, kà dabut latweeſchus roſā un kà ar wineem
ſapraſtees. Muħſu tauteeſchi, ſaprotams, naw ar padomu ſawejuſchees. Wi-
nam nodomatais zeſch buħtu bijis daud3 gruħtaks, ja nebuħtu te Rīgā atradu-
ſchees iſchetri amati, kuros waldbija latweeſchu elements. Pirmāis no teem bija
enkurneeķu amats, ſas atradās jau no laiķeem briħwo latweeſchu roſās, Rīgas
tuwumā gulofchās ſalās, tahlaſ meſeru un ligeru amati, kuri gan ſkaiſijas par
wah3u, tomehr pateeſibā bija latweeſchu. Zeturtais bija ſuhrmanu amats,
ſas atradās latweeſchu roſās. Paſneeguſchi par ſcho amatu iſpilditajeem
droſchas adreſes, muħſu tauteeſchi eeguwa no wina ſiſnīgās pateizibas.

Ka Hümüllers bijis loti isweizigs zilweks, peerahda tas, ka wina nodomi tika pateesi ari iswesti. Sekmes wina sokeem isfkaidrojas ar to, ka winsch atrada preefschâ wihrus, kas, isleetodami laimigo apstahkli, uf. nehma wina preefschlikumu ar fajuhsmu. 1868. gadâ, 19. februari, sapulzejâs pirmo reis scho tschetru amatu representanti.

Pirmajā sapulzē masais beedru pulzinsch aprunajâs tika par dibi-namo komiteju, bet nahkoschâ, 20. februara, sapulzē, tee, sawus nahka-mos darbus pamatigi apspreeduschi, nolehma eefneegt waldbibai luhgumu, deht atwehles winu turpmakai rihzibai. Kâ delegats no pilsehntas pufes bija eeradees rahtskungs Hollanders. Schini sapulzē beedri ari eeweheleja few pagaidu preefschneezibu un isdaliija amatus.

Pehz diwâm deenâm, 22. februara sapulzē, bija peenahfusi jau waldbibas alkauja. Toreisejais generalgubernators generaladjutants Albe-dinsklis un ziwilgubernators Eisanders, kas abi bija latweescheem loti labwehligi, dewa latweeschu pulzinam beedroschanâs eefpehju. Schi 22. februara deena latweescheem peeminama kâ tahda, kad wini Baltijâ pa-rahdijuschees un peenemti pirmoreis atflahtibâ par tautu ar pilsonu teesibâm.

Dabujusi likumigu pamatu, komiteja usfahka sawu darbibu, fastahdidama usazijnajuma rakstu, lihdsset nabaga bada zetejeem, un peesuh-tija to neween latweeschu laifraksteem nodrukafchanai, bet ari wehl 30,000 eksemplaru no ta isdaliija fwehtdeenâs pee latweeschu basnijâm, tâpat ari peesuh-tija to wiseem lauku pagastu wezafajeem.

„Latwisla palihdsibas beedriba preefsch truhkumu zeesdameem igauneem!“ Schi preeziga, nejauschâ wehsts pahriteidsa wifus Rigâ dsihwojofchos lat-weeschus. Wineem dascham labam isflausijâs ausim nelizami, ka laimigais fapnis pateescham reisi peepildijees! Zif patihkami atskaneja schi wehsts teem wihreem, kuri gadu desmitus pehz schahdas beedribas bija wolti zihnijuschees. Saprotams, ka no teem neweens wairs nekawejas peedali-tees, kadeht ar tagad jaunâ komiteja strahdaja leslâm sekmem un panahkumeem.

Bet ari mahzitaja Weiricha wadibâ bija nodibinajusees damu pa-lihdsibas komiteja, wehla kâ Rigas latweeschu labdaribas beedriba. Abas komitejas, tâpat kâ wehla abas beedribas, staigajuschas jau no eefahkla gala rofu rokâs.

Schis abas komitejas netik ween lasija dahwanas, bet ari eeguwa tās ar „latwiskeem isrihlojumeem Rigâ“. Ar kahdu firsnibu tos fanehma latweeschu publika! „Bes wifâm zitâm rihfoschanâm,“ raksta kronists Rigas latweeschu beedribas pirmajā gadu desmitâ, „tika ari gahdats: par preefschlasifchanâm, fonzerieem un teateer israhdischanâm“. Dawifam no-tika 5 preefschlasijumi, 2 fonzerti un weena teateer israhde. Tschetrus

preekšklasijumus notureja masās gildes leelā sahlē un weenu leelās gildes namā.

2. jūnijā bij pirmā teatra israhde latweešču walodā Rīgā, kur israhdijs Stendera lustes spēhli: „Schuhpu Behrtulis,” kas drukata 1790. g.

Beedribas wehsturē peewestee flaitli, ko komiteja cenehmusi par schein isrihkojumeem, pateescham ari apstiprina, ka lauschu peedalischanas bijusi milsiņa. Tahdejadi attihstiba peenehmusees kopdshwē, ka no schis komitejas flehpja warejusi usaugt tagadejā Rīgas latweešču beedriba. Latweešcheem nu bija zeshch wakā us kopibu,—tiktahtu Hümüllera nopelns,—tagad winu pašchu darbineecheem bija rokas šwabadas, strahdat tahsah, kā wajadsigs.

Jaunā „palihdsibas komiteja preeksch truhkumu zeetejeem” strahdaja sawā laukā neween swehtigi, lasidama dahwanas un ar saweem isrihkojumeem pulzinadama tauteeschus, bet ari, kas preeksch mums latweešcheem swarigakais panahkums, ar winas weiksmēm tika aiskustinata atkal sen peekoptā ideja par latweešču literarisku waj tam lihdsigu beedribu, kura waretu strahdat tautas attihstibas labā. Schis idejas aiskustinataji un tehwi wehl diwi bija pee dshiwibas, Bernhards Dihriks un Kaspars Beebardis, kamehr treschais, Juris Zaunits, guleja jau kopsch gadeem sem salajām welenām Tai gan Dihrika wahrds naw minets no pašcha pirmā gala „Latwiskas palihdsibas beedribas” wehsturē, tad tomehr winsch nawa rokas flehpi turejis, bet darbojees sawas tautas labā: nepeekusdams strahdat preeksch latweešču isglihtibas, winsch eesneedsa waldbai luhgumu, lai winam atkautu isdot latweešču laikrakstu, „Baltijas Wehstnesi.” Wehl winam nebija rokā waldbibas atkautu, bet katru brihdi ta bija sagaidama.

Palihdsibas komiteja bija tikko eegahjusti sawa muhscha treschajā mehnesi, kad jau latweešchos dibinamās latweešču beedribas ideja tika eekustinata no jauna un atrada ari firsnigu peekrischanu. Winai zehlas wehl no jauna dedsiģi, apdahwinati spēhli, no kureem minami fewischki trihs tauteeschl, Jahnis Baumanis, Richards Tomsons un Karlis Stahlbergis.

Schee trihs wihri bijuschi dedsiģi darbineeki, lai aiskustinātās idejas tiktu realizetas. Nodomatās beedribas statutu apspreeščanas un nokahretoschanas dehl noturetas pee J. Baumaņa, Eelshrigā, wairakas šapulzes, tā ka beidsot beedribas statuti bijuschi 4. jūnijā jau tik tahlu gatawi, ka waretu eesneegt Widsemes gubernatora apstiprinaschanai. Bet, kā domajams, tee nebuhs bijuschi fastahditi peemehrojotees apstahkeem, jo gubernators atshutijis winus 11. jūnijā ar sawām peefihmēm dibinatajeem atpakaļ. Pahrlabotee statuti eesneegti par otrām lahgam 20. jūnijā, lihds ar luhguma rakstu, kurā issaziti ihsumā beedribas noluhfi un zenteeni. Tanī norahdits, ka palihdsibas beedribas darbībā jo gaischi tizis redsams, ka Rīgas peeauguschajeem latweešcheem, kuri neprot kreewu un wahzu walodas, truhkst tās palihdsibas, ko sawās beedribās atrod kreewi un

wahzi, lai papildinatu ņawu truhzigo isglistibu. Par beedribas mehrķeem uŝtāditi: prahta attihstiba, tiklibas iskopŝhana un ņabeedriŝkas dŝihwes weizinaŝhana.

Statutu eefneedŝeji drihŝi ween wareja uŝgawilet, jo dabuja no waldibas preezigu wehŝti. Jau 28. oktobrī statutu eefneedŝeji ņanehma ņinu, ņa winu beedriba no eefŝhleetu ministra 12. oktobrī (1868. g.) apŝtiprinata, tā ņa ta nu, ņahdamās darbā, wareja jau noturet 10. nowembrī wingroŝhanas namā (turnhallē) ņawu pirmo ņapulzi.

ŝho wehŝti Rigas latweeŝchi uŝnehma ar ņajuŝņmu. Kas wehl bija palizis atŝtatu un noŝlatiķees, tas tagad ņteigdameis ņeidŝas peedaliteis pulzinā. Paŝchā pirmā ņapulzes deenā peeteizās 103 kandidati par beedreem, ņuru ņlatis auga ar ņatru deenu, tā ņa beedriba tos ņlattiķuŝi 25 gadu laiķā pahri par 2500. Pirmajā beedribas loķalā beedri peedalijūŝhees tik neķeretā mehrā, ņa ņehdes deenās neween mehrenais loķals no jauneem kandidateem biķis pahrpildits, bet lauŝchu hari wehl ņahwejuŝchi ahrā uŝ eelas. 10. nowembrī pilna ņapulze eewehleķuŝi pirmos runas wiķrus, ņuri atķal no ņawa widus eewehleķuŝchi preeŝķneeķibu.

Sawam namam Rigas latweeŝchu beedriba liķa pamatu 1869. gada pawafari un to eefwehķija 19. februārī 1870. gadā.

115. Tautai.

Annas Brigader — Dŝeķas. Rigā.

Tad plauķŝti atķal, maŝtizigo ĝars!
Wehl tautas klehķis pilns ir ņwehķtu dŝinu,
Kā jaunu aŝnu breeŝtoŝchŝ pawafars.

Kā, mostot naķti, taķlā rihta ņinu
Sirds, tumsķai zauri taustot, liķģņmi ņweiz,
Tā — pahri muhŝķeem — taustu tawu minu,

Tu, jaunā zilts! Ķai mute eepreeķķch teiz:
Tu — ņeeds uŝ ņmtģadeķa lapu kaķta,
Kas wiķu ņiķlo puķi pahri weiz!

Tew dwehķelē ņa ņwehķtā upē kraķta
Jķ aŝra buķs, iķ aŝins ņweedru palts,
Kas tautas ņahķķu gaitā birģinata.

Par ņpeķķu, ņas tew ņiķprās dŝiķķlās ņķalģ,
Tu ņeno mantoķumu pahwehķķiķi,
Kluķs aŝras — raŝa, naids — ņa leeŝma balts!
Jiķ ņaknēs pate dŝita tu, tik augŝtu ņpeķķi!

116. Treschee wispahrejee dseesmu swehtki.

Уршићу Желбага. — Wehtnle is tehwijs. XI. Austrums. 1888. g.

Pehz Konzerteem, ko farihloja wairaf Widsemes dseedataju Foru Dikkos 1864. g., wairaf Kursemes Foru Dobelē 1870. g., swineja pirmos wispahrejos latweeschu dseesmu swehtkus Rigā 1873. g. Otros wisp. dseesmu swehtkus farihloja Rigā 1880. g., peedalootees 69 foreem ar 1624 dseedatajeem. Zeelakee un sposchakee bija 1888. g. noswinetee treschee wisp. dseesmu swehtki, pee knreem peedalijās 111 fori ar 2618 dseedatajeem. Masaf isdewās turpmakee, 1895. g. Jelgawā un 1910. g. Rigā noswinetee wisp. latweeschu dseesmu swehtki.

16. junijs bija ta deena, kur, karstumam mitotees, schihramēes no mahjas. Laiks bija labi karsts — pehz pusdeenas tiško atlaidās no 20 grahdeem. Bet pret wafaru sahka jau schur, tur pa debefsmalām zilatees mahkusi, kā us tuwu leetu sihmedami. „Lai kad waj pascheem jamirskst, bet leetus nedrihskst tadeht wairs kawetees!“ Tā gan domaja katrs swehtku brauzejs, un ja kahds buhtu eedroschinajees isteikt zitadas domas, tas buhtu gan dabujis ko kreetnu dsirdet, ja wehl ne just.

Us rihta pusi debefs pilnigi apmahjās, ap pulkstien tshetreem waj peezeem kriht jau pirmās pilites.

Kaut jel tās wispahri kristu! Up dewineem, desmitteem dsirdams ari jau pehršons, tas atwedis labi brangu leetu. Preeksch weenpadsmiteem esam jau Siguldā. Bet laiks nemas negrib noskaidrotees. Leelas isschirts: schi deena buhs leetaina. Bet lai lihst, neweens par to nekurn, jo, „tas jau naw leetus, tee ir rubli, kas lihst,“ dsird sakam.

Bet skubinajamees gan ar' lihds Siguldai, lai nokluhtu ap pusdeenu pee jaunā wilzeena, jo kas laikā nebuhs tur, ta jau gan laikam wis negaidis! Par scho Siguldas brauzeenu gan jau rakstits laikrakstos, gan pahremetot, gan atwainojotees; es, kam naw teesibas darit weenu, nedš dasas ar otru, gribu tikai scho paschu brauzeenu drusku ilustrēt. Jafaka, tas bija gan wehsturisks brauzeens. Par wehsturisku winsch jafauz tadeht, ka tas pirmo reis atklahti (wahrdā pilnā nosihmē) weda wismas ap 400 personu us III. dseesmu swehtkeem, un otrkahrt ari tadeht, ka schis brauzeens eerakstits neween laikrakstu slejās, bet ari wisu lihdsbrauzeju peemina. Jafaka, ka il katrs, kas no scheem brauzejeem wehslaf brauks pa jauno Widsemes dselsjektu, atdomasees ari schi pirmā brauzeena, kahdā prahtā, tas alkarafees no tam, kahds winam schis brauzeens atminā notehlojees.

Jau no preeksch weenpadsmiteem gaidam pee kahda frogā, linijas tuwumā, jauno wilzeenu atnahkam. Up scho laikū te ari lasas dseedataju fori no wisam pusēm. Wisi noskubinajuschees, lai nenokawetu wilzeena. Krogš peepildas, tā ka naw nekur atsehstees.

Drihs pehz weenpadsmitteem wifs jau sahlf wirsities us tuwejo liniju, ka lai jau nenokawetos. Deenahlfuschi waj peebraulfuschi tai weetai, fur schofeja eet pahri dselszetam, wisi prahto, ka te laikam gan buhfschot eekahpfschana. Pa tam leetus jau labi mirdsina. Gaida fo gaida wisi. Dullstiens jau diwpadfmit, bet kas nenahlf, tas ir jaunais wilzeens. Laikam sawa jaunuma dehl winsch wehl akuratiba neemanijees. Bet waj tadehl lai pamet zeribu us braulfchanu? Beidsot tomehr wilzeens atnahlf, flihpereem un schinam apkrauts, bet paeet garam un tad apstahjas, fur iskraujama weeta. Sahlf pahrdot biketes. Tif tahfu jau nu wifs labi: biketes rokâ, — warès braufft. Bet atfal tas pats jaunais wilzeens, — kawejas atfal, kamehr iskrauj. Un beidsot, beidsot taf tif tahfu, ka wilzeens jau peetura, lai eekahpj. Bet ka lai eekahpj? Tas paleef pascha kahpeja finâ. Nu besgala steigschanàs! Kam naw neweena palihga, tam gruhti eetapt pehdu feschu augstâ platformâ. Kam palihgi, to zet, wehl, bihda un puhle, kamehr beidsot eepuhle, waj tur kahjas waj galwa papeefschu. Wisgruhtaf ari te seeweefcheem; te dsird daschâ weeta raudas, smeeklus, lahstus un sauzeenus pehz palihdsibas, schehlabas par saplehtam leetam un drehbem, — ziti islez un atfakas pawisam no lihdsbraulfchanas, bet redsot, ka pawedamee sirgi aishraukti, puhlejas atfal ar mokam atpakaf us platformas. Beidsot wisi uslahpuschi un noschdufchees waj nu us flihpereem, kas par sehdekleem, waj ari us ischemodaneem, waj ari fur zitur. Beidsot, gandrihs pehz stundas gaidischanas us platformam, jaunàs twaifu maschinas fwilpe fludina, ka reis taf braulfchana sahlfsees. Bet naw jadomâ, ka nu brauzam ar' tikpat ahtri un drofchi, ka pa gataweem dselszeleem — saprotams, ka te wehl jabrauz apdomigi, daschâ weeta labi lehni. Kad leetus nekawè skatitees, pametam azis ari us pascheem zela darbeem; dascha weeta te isskatas itin seeliska, ihpaschi nezif tahfu no Siguldas ta dsita grawa ar maso upiti, pahre furu eet koti augsts dambis, ta ka gandrihs waj galwa reibst, lejâ skatotees. Ta grawa teescham ari Widsemes Schweizijas zeeniga, tadehl ari wifu skatitaju azis brihnodamàs eepleschas platafas un daschs labs issauzas — a — a! Zitadi jaunais dselszetisch eet pa deesgan tuffnesigam mescha weetam, kamehr pee Juglas schis weetas pahrmijas ar skaissteem skateem us plaschajeem esereem.

19. junija fwehtdeenas rihts rahda ihstu fwehtdeenas gaischu waigu. Mahloni isflihst un steigschus dodas ziteem jau agraf aiflidojufcheem no pakafas. Basnijàs eeswana deewfalposchannu. Pa eelam kust un mudsch jautri kauschu bari — wisur ihsta fwehtdeena. Wakarejàs leetus laika atminas no faules it ka aifdsihtas, — ja, klaustajeem schodeen wajaga buht leelâ wairumâ.

Up pusdeenu gauschi gruhti tift pee kafes pehz biketem, un jafaka, labi tam, kas jau agraf atsteidsees, wehlf aif kauschu druhfsmas buhtu

japaleef tuffchâ. Uri es, jau ap pusdeenu, newaredams lahgâ peefluht, eedewu naudû preeffsch biletêm leelam plezigam wihtam, kas, jafaka, „zaur pascha fpehku“ isjihniija few zelu pee kafes. Tâ dariija dauds. Uewardami katrs par fewi peetikt pee kafes, weenojâs, eedodami naudû lahdam „usti-zibas wihtam“ un paschi atkahpdamees, lai tad schim buhtu fwabadata peeffluhtchana.

Jau labu laiku preeffsch gariga konzerta sahuma klaustaju bari dewâs us fwehtku ehku. Te nudseja, kâ milsigâ bihku tropâ, kamehr katrs kamefleja sawu weetu.

Negribu konzertu sihtaf apspreeft. Gribu runat tik par to eespaidu, lahdu garigais konzerts man atstahja. Zitam konzertâ patika weena waj otra dseefma labaf, mani wiswairaf aisgrahba konzerta pirmâs fkanas no tik leela dseedataju pulka.

Atminâ arween stahwês ta raibâ bilde us estrades, galwa pee galwas, kas schinis fwehtkos jo eewehrojama zaur dseedataju tautisfajeem apgehreem.

Dirigents uskaphj sawâ weetâ, pazet taktsifli, un nu wisi kâ weena weeniga draudse no wifas Latwijas un plashchâs Kreewijas malâm, eefahp: „Deews Kungs ir muhsu stipra pils.“

Kas par pilnigâm fkanâm plashchajâ ehkâ! Un wifs tas tuhftos scheem leelais klaustaju pulks, lihdsjusdams un lihdsbaudidams, juhtas kâ weenots ar dseedatajeem zaur wezâs, bet schoreis brihnischki jaunâs dseefmas fkanâm!

20. junijâ, laiziga konzerta, kâ ari nahfoschâ instrumentalkonzerta deenâ, laikš patureja sawu ffaidrumu un fposchumu, it kâ gribedams pa fwehtkeem pascheem to atlihdsinat, ko scheem sahkotees samaitajis.

Lihds laiziga konzerta sahsumam mums kâ nedseedatajeem atlika deesgau laika, apskatit daschas no Rigas eewehrojama malâm weetâm.

Par laizigo konzertu runajot, jafaka, ka publika tajâ bija un wareja ari buht jautrafa, laikam tadeht, ka ta zaur modrigu plaukschinaschanu wareja ismainit sawas juhtas ar dseedatajeem, jo zilwekam tahdi fpehji eespaidi grib rahditees schahdâ waj tahdâ weidâ us ahru.

Laiziga konzerta programa bija jo bagata, bet no wifâm dseefmâm muhsu paschu tautas dseefmas, to starpâ „lihgo dseefmas“ un it fewischki Wignera Ernesta „Strauj-upi“ publika apfweiza wisdshwakeem peefrischanas parahdijumeem. Ja dseedataji ar klaustajeem stahw tahdâ kafarâ, ka to, ko dseedataji dseed, klaustaji pilnigi lihds juht un saprot un usnem fewi kâ pasihstamu, few radneeziigu eespaidu, tad dseedaschana panahfusi sawu mehrki. — Klaustaji atsaukses us schim fkanâm, rahdidami waj nu flaji, stipri, waj klusam sawu peefrischanu. Tadeht, ja flatamees us muhsu latweefschu klaustajeem kâ us tautu, — scheem ari tautas dseefmas

wislabaſ ſaprotamas, ſtahw wineem wiſtuwaſ, tadehſ ari iſſklaidrojams, kadehſ leelalaſais klaufitaju pulks, ſas naw muſikas prateji, tautas dſeefmas uſnehma ar taħdu preeku, ar ſaħdu apfweizina miħlu ſaweeti. Tadehſ gan ari buħs ſaprotams, kadehſ latweeſchi wiſmiħlaſ dſeed un klaufas ſawas tautas dſeefmas. Un miħlas winas ne maſaſ muſikas pratejeem. Bet tur, fur truħſt ſchis dſihwàs ſawſtarpibas ſtarp dſeedatajeem un klaufitajeem, fur peħdejeem daſcha dſeefma neſaprotama, tadehſ ka praſa no wineem dſilaſas muſikas praſchanas, tur dſeefma un dſeedaſchana ne- ſaſneeds zeretà eeſpaيدا.

Mans noluhſ jau nebija dot par konzerteem muſikas pahſpreedu- mus, teiſſchu tiſ iħſumà to, ka ari laižigais konzerts atſtaħja pee wiſeem to wiſlabaſo eeſpaيدu. Da godam beigti bija abi konzerti.

Pee godmaltites ſchis paſchas deenas waſarà peedaliamees ne kà aktiwi, bet paſiwi dalibneeſi, tadehſ mums ari nebija ko ſcheħlotees par to, par ko no aktiweem dalibneeſeem dſirdeja weħlaſ laikrakſtos ſcheħlo- jamees. Mehſ bijàm ſchowakar waħrda pilnà noſihmè nomalſch no galda weeſeem un tà tad ari runataju katedrim tuwaſ, nekà attahlaſee no ſcheem. Bet ſchahdà nomalibà gaħja itin jautri, paſiħſtamee te bija ſaraduſchees ſawos pulziнос un nu ſarunajàs jo jautri, warbuħt weħl jautraſ, nekà galda weeſi, fur daſcham labam bija jaſeħd ſtarp ſweſcheem.

Wiſwairaſ muħſu nodoms bija, noħlauſitees iſſauktajàs „augſtàs laimès“, „weſelibàs“ un runàs. Bet lai gan ſtaħwejàm runataju katedrim jo tuwu, tomeħr maſ warejàm ſadſirdet, beigàs „urrà“ bija tas ſklaidra- ſais, ko dſirdejàm un ſas ſludinaja, ka runai gals.

Jaſaſa, ka runas, ko maħžitaji tureja, bija labaſ dſirdamas, nekà jitu runataju. Laiſam gan tadehſ, ka ſchee eeraduſchi arween runat uſ leelaku klaufitaju pulku, un tadehſ winu bałs organam wairaſ zauſſpee- diga ſpeħka. Wiſpahriģi par runàm man jaſaſa, ka otree ſweħtiſki runu ſinà ſtaħdami treſchajeem preeſſchà. Bet runas jau naw no ſweħtiſeem ta ſwarigaſà daſa, un warbuħt ka man tiſ aiſ nedſirdeſchanas iſnaħja taħds ſpreedums.

Bet ſas mums nu tàpat, jaſaſa, wiſeem ſchai waſarà loti patika un bija kà preeziģs pahſſteigums, ta bija apdſeedaſchanaſ, ſchi waſara daiklaſà rota. Te teeſchàm dſirdeji ſen ſenàs latweeſchu ſkanas, ko ihpa- ſchi tautiſku un retu. Tahda apdſeedaſchanas dſeefma, paſtaħwoſcha tiſkai no maſ ſlanu kaħpſchleem, ſlanu mainas ſinà ſauzama gandriħſ par kailu un weenmuligu, ihpaſchi ar ſcho ihpaſchibu atgaħdina ſen ſenu, pirmat- niģu muſiku.

Par instrumentalkonzertu otrdeen, 21. junijà, jaſaſa, ka mehſ no ta, ſaut gan ſaliħdſinot ar abu preeſſchejo konzertu weetàm, ſeħdejàm eſtradei jo tuwu, tomeħr maſ ko baudijàm. Te tiſ tee wareja ar ſawu klaufi-

ſchanos un dſirdeſchānu buht meerā, kaſ ſehdeja paſchās pirmās rindās. Klaweeru ſpehleſchana un wijotu ſolo naw preeſch tiſ plaſchās ehkaſ.

Weens, kaſ patika (un ko ari dſirdejām) bija brahtu Jurjanu waldhornu ſwartets. Waldhorneem ſinamis taħda ehka bija leetderiga, jo te wīnu ſkāna wareja iſplatitees kà jau laiſam meſchā.

ſchis paſchās deenas wakarā apmeklejām Rigas latw. beedribas peħdejo teatra iſrahdi „Zilwezes naidneekſ“. Pee ſchis reiſes iſſaziſchu ſawas domas par Rīzas latw. teatri.

Buħdams otros dſeed. ſwehtkos Rīgā un gribedams pee tās paſchās reiſes eenemt Rīgā it augſtu ſtahwofli (iħſtā ſcho wahrdu noſihmē), uſkaħpu Petera baſnizās torni. Te kaħds ridſineekſ, wahzeetis, rahdidams Rigas eewehrojamaſkās ehkaſ, teiza ſtarp zitu ari: „Und da liegt das Theater.“ „Wahzu teatris“, eſ neka nedomadams peeſaziju flaht. Uſ to wiſch lepnī un ſwarigi, it kà norahdams, man atbildeja: „Es giebt nur ein Theater in Riga“ (Rīgā tiſ weens ween teatris). Tagad, man ſchkeet, ſchis pats kungs taſ ſinatu, ka Rīgā ir ari latweeſchu teatris, ko ari pati pilſeħta atſinufi par teatri, dodama tam noſpreeſto pabalſtu.

Jakaſka, ka daſcham labam, kam warbuht par Rigas latweeſchu teatri domas nebija wiſai lepnas, tās paſcham wiſu redſot greeſās uſ labo puſi. Ir jaatſiħt, ka pee latweeſchu teatra ir ſtrahdats. Iħpaſchi ja ſkatamees uſ akteeru iſweizigo, techniſko puſi, tad jakaſka, ka tee preeſch ſkātuwes labi ſagatawoti. Tā tad ſpehleſchana pati wiſās lugās mums wiſzauri patika. Dabujām uſ ſkātuwes eepaſiħt ari toſ akteerus un akriſes, ko publika ſewiſchki eezeenijuſt un kuru ſtarpā Umentin jaunkundſe leekas buht Rigas teatra ſkātuwes miħlule.

Treſchdeen, ap puſdeenu, (22. junijā) ſtahwejām jau atkal pee ſawām paſiħſtamām platformām. No ſolitām trepiēm redſejām tiſai weenu ekſemplāru, ſchis bija taħdas tā ſauktas ſtalaschu trepites. Bet leetojam neredſjam ſchi ekſemplara neweena, wiſi, kà jau laiſam reiſ eemanijukſhees, trepiſchu ekſemplāru pawiſam neeewehrodami, kuhlekojās pa wezam augſchā. „Darbs darina meiſteru“, ſakams wahrds mahza, un ja weħt kaħdreiſ buhtu dariſchana ar taħdām platformām, tad te gaiſchi iſrahditos, kurem no kaħpejeem dahwanas preeſch zirka.

Jaukā laiſā brauzeju ſtarpā zits gars. Wiſur jautribe un labs praħts. Karogeem pliwinothees un dſeeſmām atſkanot, dſeedataji atwadas no Rīgas, pawaditi pawaditaju ſweizeneem un mahjeeneem.

Wiſi liſās uſ mahju pahrneſot labas atminas no dſeedameem ſwehtkeem. Redſeju, ka wiſi bija meerā ar ſewi, meers, apmeerinaſchānās un labs praħts atſpiħdeja wiſu ſejās, kà jau tas mehdi buht, kad zilwekam

ſwarigs darbs iſdeweēs pa godam — un ſchee mahjā brauzeji taſ ari
bija ſawu teeſu palihdſejufchi, lai ſwehtki iſdotos labi, daſchi pat greeſās
uſ mahju ar godalgām, — tadeht dſeeſmas ari ſlaneja wiſu zeku lihds
Siguldai gan no weenas, gan otras platformas.

117. Muſika.

Uſpaſijas — Prologs Rigas latweeſchu beedribas 25 gadu jubilejas deenat, 25.
nowembri 1893.

Jau ſen zaur wiſām behdām, breeſmām

Es tewi, tauta, wadiju,

Ar ſawām daiſām tautas dſeeſmām

Wistuwaſ tewim ſtahweju.

Es taweem ſoſeem ſekodama

Jau lihdsi gaſju ſenatnē,

Kā tawa beedre neſchķirama

Tā laimē, kā ar nelaimē.

Ar taweem preeſeem, tawām liſtām

Es it kā kopā ſaangu,

Ar ſawas koſles ſlanām mihķſtām

Lihdsi gawileju, ſehroju.

Kad tewi wergu tumſa ſlahja,

Wehl neapdiſa meldijas,

Un baſru behrni ſſandinaja

Pehz ſaules manas dſeeſminas.

Bet winu ſſanas it kā mahktas,

Tiſ nopuhtas ween iſdwefa,

Kā diſti dohja kapā raktas,

Tās noſlahpdamas waideja. —

Bet nu, kur tauta atſpirgdama

Iſ mahkoneem kā ſaule breen,

Un brihweſtibā, newaldama,

Kā pawaſara ſtraume ſkreen,

Tur, wiſeem lihgſmā preekā dejot,

Es ſawu koſli ſagrahbju

Un droſchi winas preeſchā ejot

Es lepni pauſchu uſwaru.

Ko iſſajit naw mutei wara,

Kur juhtas neſpehji mehle weiſt,

To, pazeldamās augſtā garā,

Sahſ ſpehji manā koſle teiſt.

Is fruhim ſkanas iſleedamàs,
Kà wihs is ſelta kauſa pluhſt —
Un dwehſelei tàs peefleedamàs,
Kà ſkuhpſts uſ nihtàm luhpàm kuhſt . . .
Un akal ſparà deſmitſahrti
Tàs ſkan, kà deewu waloda,
Ka atdaras jums debefs wahrri
Un ſakriht ſemes paloda —
No paſauls wiſeem tuſſcheem neekeem
Tàs waſà raiſa dwehſeli,
Ka pahri ſemes behdàm, preekeem
Ta ſkreen kà gari ſpahrnoti.
Mans gars tew ſahſtâ gaiſmas farâ
Ees lihdsi it kà pawadons,
Un pamudinàs ſentschu garâ,
Kà zittahrt ſwehtais lihguſons.

118. Eezeloſchana un iſzeloſchana Latwijas robefchu apgabalos.

M. Spujeneer — Eezeloſchana un iſzeloſchana Latwijâ. Domas, 1912. g.

Latwijas robefchu apgabalos jau no ſeneem laiſeem eezelo un iſzelo atſewiſchſas perſonas. Schee eezelotaji un iſzelotaji nedibinaja leelafas noſlehtas nometnes, bet apmetàs kà atſewiſchſas perſonas zittauteefchu widâ. Ja ſahdâ robefchu apgabalâ ſalaſijâs wairaki tahdi eezelotaji un ja tee ſkaiſa ſinâ pahrfneedsa weetejos eedſihwotajus, tad tee ſamehrâ weegli pahrtautoja apgabala pirmeedſihwotajus un zaur to paplaſchinaja ſawas tautas teritorijas robefſas. Ja weena no ſchim tautàm ſtahw kultureli augſtâki, tad wiſnai dauds leelafas zeribas paplaſchinat ſawu teritoriju.

Latwijas robefſas apdſihwotas no leiſcheem, balſkreeweem, leelfree-
weem un igauneem. Wiſdſihwakâ eezeloſchana un iſzeloſchana nowehro-
jama uſ leiſchu robefſas Kaunas gubernâ. Jau ſenatnê latweeſchi eeze-
loja Leetawâ un ari leiſchi eezeloja Kurfemê. Kompaktâs maſâs leiſchi
ſaſtopami tikai diwâs Kurfemes weetâs: Palangas draudſe un Jluſtes
aprinſka deenwidus-rectuma daſâ. Palangas apgabals bija weenmehr
leitifſks un Kurfemei peeweenots tikai 1819. g. Ari Jluſtes aprinſka leitifſkâ
daſa, domajams, jau no ſen deenàm peederejuſe pee leiſchu teritorijas.
Scho apgabalu leiſchus newar uſſlatit par eezelotajeem. Tâpat tihri lat-
wiſkais Aſniſchâs apgabals Kaunas gubernâ naw uſſkatams par latweeſchu

eezefotaju nomietni. Schis apgabals agraf peedereja Kursemei un wehl tagad teef no 3 pufem aprobeschots no Jaunjelgawas aprinka. Jau dsimtbuhšchanas laikā latweešchi izzeļoja us tagadejo Kaunas gubernu, bet agrafu izzeļotaju leelafā data bija behgli, kas negribeja isščkirtees no leišchu eedsihwotaju mafas un tamdehl naturalisejās. Wehlať latweešchu semneeki paščhi us šawu galwu izzeļoja us leišchu robeschu apgabaleem, kur tee nomaja un pirka semi. Jaunafā laikā Leetawā pa leelafai dafai eezeļoja turigi latweešchi. Weens otrs Kursemes šaimneeks nomā un beidsot perk leišchu muiščas un puzmuiščas. Šaimneeku jaunakee dehli, kureem pa leelafai dafai šaws kapitāls, dara tāpat. Latweešchu kolonistu widū tomehr netruhšt ari kalpu, kas no šahkuma semi nomā un tad perk. Tirgotaju un amatneeku škaitis loti neleels. Gandrihš wiši latweešchu izzeļotaji Kaunas gub. ir kursemneeki un agraf dsihwojuščhi leišchu robesčas tuwumā.

Kursemes deenwidus robescha dabujuse šawu tagadejo weidu tīfai 1586. gadā un toreis daudsi semes gabali us deenwideem no tagadejās robesčas juda Kursemes herzogistei. War peelaišt, ka toreis Kursemei sudušchee apgabali bija latwiški, jo ordena walšis teritorijas robesčas parasti šakrita ar latweešchu un igauņu etnografiskām robeschām. Tamdehl loti eespehšjams, ka jaunafā laika latweešchu eezefotaji buhs Leetawā šastapušchi šeno latweešchu pirmeedsihwotaju atleekas. Ir šinams, ka XVIII. g. š. Kaunas gubernā bijuščas prahwas latweešchu draudses — tās buhs šastahdijušchās no pastahwigi tur dsihwojoscheem latweešcheem.

Latweešchu eedsihwotaju škaitis aug Kaunas gubernā loti ahtri, jo us tureeni nemitigi izzeļo latweešchu semneeki. Ap 1836. gadu tur bija 6341 latweetis, 80 gados tur bija apm. 20,000 un 1897. gadā 35,188 latweešchi. Gandrihš wiši Kaunas gub. latweešchi dsihwo gar paščhu Kursemes robeschu un tamdehl tur latweešchu škaitis loti leels. Weetām latweešchu tīf daudš, ka tee eehem galwenās tautas weetu. Wehl 80-to gadu widū šastahditā Bileņšhteina etnografiskā atlasā latweešchu un leišchu tautu robesčas šakriht ar Kursemes un Kaunas gubernas administratiwām robeschām, bet 1911. gada M. Silina Latwijas kartē mehš jau redšam, ka latweešchu semes robeschas šneedsas tahki Kaunas gubernā. Šhini gadijumā atšewišķee latweešchu izzeļotaji kolonisejuščhi plaščhu robesčas apgabalu un tā pamafām paplaščinajuščhi Latwijas teritoriju.

Latweešchu kolonizatoriskō darbu atweešļinaja leišchu mafu emigracija. Leišchi izzeļoja us Šeļšč-Kreewiju, Ameriku un no Kursemes robeschu apgabaleem us paščhu Kursemi. Tur leišchi eenehma laufštrahdneeku weetas, jo latweešchi šaplūhda pilšehtās un izzeļoja. Leišchu atšahhtās weetas eenehma latweešchu izzeļotaji un pamafām pahrlatwoja Šeišchmali. Paščhi leišchi weegli padodas latweešchu eespaidam, jo tee mafaf isgliš-

toti. Ja leišchus un latweeschus neschķirtu daschadās tizibas, tad leišchu pahrlatwoschana buhtu notifikuse dauds leelakos ņamehros. — Jau 50 gados latweeschi stahweja ņaimneeziskā ņinā augstati par leišcheem un ņamehrā weegli koloniseja robeschu apgabalu.

Latweeschi kolonise ari leitistikos apwidus pašchā Kursēmē. Tā GahrĆenes un Baltās muišas wehl nesen bija leitistikas, bet tagad tur leišchu walodu leeto weenigi Ćimene. Paščhā pehdejā laikā tur latweeschu waloda eeweefusēs ari Ćimene. Wispahrigi Ķlukstes aprinķa leitiskā data teef no latweescheem koloniseja un pašchi leišchi bija jau pirms wairakeem gadu desmitēem puspahrlatwoti. Pat tahdās weetās, ķā Subatē, Ķlukstē un zitos Ķlukstes aprinķa meestos, furos agraf latweeschu tiklab ķā nemas nebija, tagad tee eeneem redsamu weetu.

Leišchi eezeto galwenā ķahetā Kursēmē, kur tee Leišchmalē lihģst par laukstrahdneekēem. Ari starp pilsehtas leelruhpnēezibas strahdneekēem ņastopami dauds leišchi un Leepajā un Jelgawā kalponu leelakā data ir leiteetes. Salihģsinot zaurmehra leišchu un latweeschu strahdneekus, israhdas, ķa pirmee dauds neisģlihtotaki, fisisķi nespehģigaki (gawenu eespaids) un tamdehl neisturigaki un daudseem kwaltģzeteem darbeem masaf noderigi. Leišcheem, ņamehr tee peerod pee weetejeem apstahķkeem, parasti maksā masafas algas, nekā weetejeem strahdneekēem un tamdehl tee, ņewiščķi Kursēmē, ilgaku laiku nospeeda weetejo laukstrahdneeku algas. Ruhpnēezibas eestahdēs peenem leišchus galwenā ķahetā pa wafaru, ķad leelaks peeprasģjums pehģ darba spehķa. Pee Ćruhtaka fabrikas darba leišchi israhdas nespehģigi.

Weenigās leišchu eezetotaju nometnes atrodas Latgalē. Jau isģahģuschā Ć. Ķ. pirmā pusē 69 sehtās dģihwoja apm. 250 leišchu ņemģopģi, bet tagad ņcho eezetotaju ņķaits pahģfneeds 1000. Wisleelakā leišchu nometne ir Sakstagolas draudsē Reģeknes aprinķi, kur leišchi dģihwo ķahdos 6 zeemos.

Deenwidos latweeschi kolonise leišchu ņemi un pamasam paplasķchina ņawu teritoriju. Pawiņam ķas Ćits nowehrojams Latwijas austrumos. Tur kreewi isģpeesķ latweeschus. Leišchi ņateef kultureli augstaki stahwoščhos Baltijas latweeschus, bet kreewu robesčas apgabalus apdģihwo latģaleeschi, ķas atrodas us kreeweem lihģstģgas attihģstibas pakahpes. Wispahrigi war teift, ķa latģaleeschi stahw ņaimneeziskā un kulturelā ņinā dauds tuwaki kreeweem, nekā Baltijas latweescheem. Baltijā walda weenģehtas, daudslauku sistemas racionala ņem- un lopģopiba u. t. t. Latgalē turpģstim wehl weenmehr walda zeemi ar kopejām ganibām un trihģslauku sistema. Jaunlaiku ņemģopibas tehnikas panahķumi tur wehl ņwesķi. ņabadģiba un ar to ņaisģitā neisģlihtiba leef ņaimneeziskam progģesam nepahrwaramus ņķeķehtķchus Ćetā.

Baltijas latweeschu datas robeschas gandrihs nekur naw apdshwotas no freeweem. Kreewi ir spehzigakais latweeschu faininsch un us Latwijas robescham fastop wisnekulturelakos latweeschus-latgaleeschus. Wehl wairak, us freewu robeschas ir pat wisnekulturelakee Latgales apgabali, kuru eedshwataji newar pretotees freewu eespaiddam un weegli pahrtautojas. Tapat arti fainneeziskā sinā freewu robeschu apgabali stahw wisfemak. Baltijas tuwumā un Latgales zentrā semkopibas tehnika teef uslabota un semneeki isdalas weensehtās. Kreewu robeschu tuwumā nefas tamlihdfigs nenoteef. Tur semkopiba galigi nolaišta, jo latweeschu semneeki tur peegreesch galweno wehribu pefnā eefchanai. Baltijas tuwumā nowehrojama deefgan rofiga sabeedriskā darbiba, bet freewu robeschas apgabalos walda wisās dshwes nosarēs pilnigs fastingums. Tamdehl naw brihnums, ka kreewi weseleem pulkeem eezelo Latgales robeschu apgabalos un beidsot tur apmetas us dshwi. Kreewu eezelotaji nejuhtas Latgalē kā sweschumā — wisa semes fainneeziskā eefahrta teem loti pasihstama, jo ta gandrihs pilnigi lihdsinas Kreewijā parasteem lauku apstahktem.

Uri latweeschhi eezelo freewu apgabalos. 1897. gadā dshwoja Witebskas gubernas freewu datā 10,270 latweeschhi, bet no teem bija leela data balteeschu. Latgaleeschhi loti ahtri sakuhst ar freeweem un drihs pasuhd zittauteschu masā. Ur sawu dsimteni tee neustur sakarus un neeerodas freewu apgabalos kā augstakas kulturās representanti. Ja paschi latgaleeschhi-iszetotaji wehl nepahrkreewojas, tad wianu behni jau neisbehgami pahrtautojas. Tur kur latgaleeschhi apmetas leelakā fskaitā un dibina leelas kolonijas, tur, protams, wini nesaudē sawu nazionalitati. Robeschu apgabalos leelakas kolonijas neteef dibinatas, bet tur isjelo galwenā fahrtā atfewischtas personas.

Sem freewu eezelotaju eespaida un ar waldibas pabalstu weseli zeemi paschā Latgalē jau tagad pahrfreewoti. Tā agrak bija tihri latwishti Judrija, Dagda, Kreslowa, Ofuna, Landskrona u. d. z., bet tagad tur loti mas latweeschu, bet tee wisi pahrfreewoti un pahrpofoti. Dinaburgā no 400 katoku behrneem, kas 1909. gadā gatawojās us eefwehtischauu, tikai 3 fewi sawu par latweescheem.

Latwijas deenwidus-austrumu robescha ir weenigā weeta, kur zittauteschi eespeeschas Latwijā un denazionalise paschus latweeschus. Bet ari schini apgabalā freewu eezeloschanai listas robeschas. Baltijas latweeschu intensiwais fainneefoschanas weids freeweem sweschs. Baltijā us laukeem freewi naturalisejas, waj ari saudē sawu fainneezisko patstahwibu. Latgales deenwidos un austrumos wini war tamdehl eezelot, ka tur semkopibas tehnika loti primitiwa, bet Latgales seemetos un zentrā paschlaif norisijnajas wesela rewoluzija, kura pahrgrosa pamatu pamatos lauzineeku atteezibas. Tur semkopiba milsu soleem tuwojas Baltijas paraugam.

Īremu weetā stahjas weensehtas, un ūchauru ūchnoru ihpaūhneeki pahrwehrūūas par beūsemes laukūtrahdneekem. Sawā iriju gadu pastahweūūhanas laikā semes eerihzibas komiūijas ūadalijuūūas Latgalē pahraf par 500 ūahdūūam ar apm. 6000 ūaimneekem, kuru ihpaūchumā atrodas ap 63,000 deūetinas semes. Latgales ūeemesos weensehtas ūaurmehrā aptwer 25—30 deūetinas semes un ūaur ūihko ūaimneezibu iūputeūhanu leelako ūaimneeku ihpaūchums wehl paleelinajas un pamaū rodas dūihwes ūpehji-gas ūaimneezikūas weenibas. Latgales ūeemesos kreewu ūemneeki ir ūaimneeziki neūpehzigaki par weetejeem latweeūūeem un tamdehl tee newar tur leelakā ūkaitā noūtuprinatees. Weenigi ūaur agrarbanūas protekziju tur war kreewu nometnes raūtees. Bet kreewu eejeūotaji, pat tur, kur weensehtas jau nodibinatas, apmetas zeemos un peeūopj weztehwu trih-lauku ūaimneezibu. ūaur ūemūopibas beedribām, preeūūūlaūijumeem, ko-operatiweem un Baltijas latweeūūu ūermām latweeūūi eeūaūihūtas ar razi-onalo ūaimneekofūhanu un, konkurejot ar kreeweem, jau tagad iūrahdas par ūpehzigakeem.

Tahraf uū ūeemeekem kreewu eeūpaids ūahū maūinatees. Ja kreewi wehl ūastopami Widūemes austrumu ūuhri un Ludsēs aprinkā ūeemeku daūā, tad tiūai kā eerehdni, mahūūligi dehūtitu kreewu koloniju peederigee (Kapaunā, Bolwos un ūūilbanos) un laukūtrahdneeki. Sewiūūi Aluūūnes draudsē un apūahrtejos pagastos latweeūūu ūaimneeki pa laikam eewed kreewu laukūtrahdneekus, no kureem daūūi paleek ari ilgaku laiku Widūemē un beidsot pahrlatwojas. Iū teem paūūeem apgabaleem pluhūt ari latweeūūi uū kreewu apwideem. Pleūkawas gubernā, uū ūeemeekem no Wiūūgorodola, latweeūūi ūastopami uū ūatra ūola. Holmas aprinkē latweeūūu preeūūūtahwi pat ūemūtes ūapulzē. — Uū Pleūkawas gub. robesūas apgabaleem iūzeūoja wiūwairaf aluūūneekūi un gaujeneekūi, bet ari no Smiltenes, Raunas un Peebalgas draudsēm iūzeūoja uū tureeni. Latweeūūi pa leelakai daūai dibina atūewiūūas ūaimneezibas, kuras nereti ūaweenojas zeemos, kuri ūaimneezikā ūinā stahw dauds augūaki par kreewu ūemūopju ūaimneezibām, ūas, ūaiūtitas ar semes ūopiūpaūchumu, nekad newar konkuret ar latweeūūu weensehtām. Jau 80-to gadu ūahkumā Pleūkawas gubernā bija ap 15,000 latweeūūu. Tagad Latweeūūu ūkaiū tur jau tiū leels, ūa tas weetām pahrfneeds kreewu ūkaiū. Tas zeūas no tam, ūa lihdū ar semes ihpaūhneekem un rentneekem iūzeūo ari laukūtrahdneeki. Kreewu ūtrahdneeki neapmeerina latweeūūu ūaimneeku praūibas ne darba daudsuma, ne labuma ūinā, ūamdehl tureenes latweeūūu ūaimneezibas eeūikina no Aluūūnes un tās apūahrtnes daudsas ūtrahdneeku gimenes. Ari kreewu muiūneeki zeūūas latweeūūu laukūtrahdneekus pee ūewis ūaiūti. Tur latweeūūi parasti ūtrahdā kā preeūūūūtrahdneeki, loūopji un amatneeki.

Tanis robesūu apgabalos, kur kreewi ūastopas ar kulturelakeem

Baltijas latweešcheem, tur tee nespeesčas us preekšču, bet gan otradi, latweešči ustabjas tā kolonizatori, kuri eenem deesgan paščas apgabalus freewu apwidos.

Plešlawas gub. fastopama wehl weena leelaka latweešču grupa, kura gan naw eezelojuse, bet jau no seneem laikeem tur dšihwo. Šchee latweešči atrodas Ostrowas aprinkī us Ludeses aprinkā robesčas starp Kuchwas un Utrojas upēm. Šchos latweeščus parasti peeskaita pee freeweem, jo tee nekad naw bijušči politiski faistiti ar pahrejo Latwijū. Šchee latweešči pehz isfkata lihdsigi freeweem un ir pareistizigi, bet mahjas dšihwē wehl leeto latweešču walodu. Pehz A. Bilenschteina Latwijas etnologiskā atlasā un M. Silina Latwijas kartes (1907. g. isdewumā) latweešču apdšihwotā seme eewehrojami pahrfneeds Ludeses aprinkā administratīvās robesčas.

Uš igauņu robesčas eezeloščana un izzeoščuna wisneezigakā. Latweešču un igauņu robesča fakriht gandriht wiszaur ar Walfas un Walmeeras aprinkū administratīvām robesčām. Weetām gan latweešču teritorija eespeeschos igauņu dakā, tā, peemehram, Jaun-Rose Werawas aprinkī un tāpat no latweešcheem apdšihwota Widsemes juhmala no Minascheem lihds Edemestei (Pernawas apr.). Igaunu robesčas ari pahrfneeds diwās weetās Walfas un Walmeeras aprinkū robesčas: tā us seemeleem no Walfas dšihwo jau kompakts igauņu masas un ari Plateres pagasta seemelu dakā Walmeeras aprinkī.

Pilnigi nedibināti ir apgalwojumi, it tā igauņi leelā fskaitā eezelotu Walfas aprinkī un no tureenes isspeestu latweeščus. 1897. gadā bija Walfas aprinkī us laukeem 4,7% igauņu un 92,6% latweešču. Paščā Walfā bija 32% igauņu un 40,8% latweešču. Seelais igauņu fskaits šhini pilsehtā isfkaidrojas ar to, ka Walfā atrodas us paščas igauņu robesčas. Uri pehz 1897. g. igauņu fskaits naw dauds pawairojees. Tas redsams no tā, ka pee kara klaufības ispidiššanas aizinato jauno zilweku starpā bija 1911. g. tikai 30 igauņi (2,6%), bet 1,080 latweešči (94,5%). Pehdejā laikā Walfas aprinkī gan eezelo deesgan dauds igauņu laukstrahdneeku, jo Widsemes latweešču dakā kalpeem maksā wairak nekā igauņu dakā un tamdeht teem isdewigakti strahdat pee latweešču fainneekem. Pehdejee ari pašči meklē lehtakos igauņu strahdneekus. Šchee igauņu laukstrahdneeki eezelo tikai us famehrā ihšu laikā. Wispahrigi eedšihwotaju eezeloščana un izzeoščana us igauņu robesčas dauds masaka nekā us leišču un freewu robesčas. Tas galwenā kahrtā isfkaidrojams ar to, ka starp Widsemes igauņu un latweešču dakām fainneeziskā finā naw leelaka starpība un ka tamdeht truhst us pahrzeloščanu mudinajoscho motiwu.

119. 1915. gada wafara Kursemē.

Ed. Wirsas apraksts. — Latwju Strehneeks. Rakstu Kraujums, K. Stalbes sakopojumā. Rīgā, 1916. g.

Pirmos beģtu barus redseju 1915. g. aprīli, kad us Kursemes lihdsenuma pirmo reis parahdijās wahzu jahtneeķi, bet, pee Kullu kalneem aptureti un sakauti no diweem latweeschu bataljoneem — steidsigi atkahpās ais Wentas un Dubisas. Sħee beģtu bari drihs ween atgreesās atpakal, apsehja sawas druwas, kas auga un saloja un ap juniija beigām pahrwehrtās par tahdu šakumu un labibas juħru, kas steepās lihds pat debesu malai, kur wahrpas likās kopā saduramees ar mahkoneem. Kweeschu lauki issfatijās peħz bronsas, rudsu peħz sudraba ņeenām, un jahtneeķu nodakas, kuras parahdijās us sħofejām lihdsigeem leelzeem, pasusdamas ar wiseem sirgeem un jahjeem druwās, bailīgi un isbrihedamees raudšijās apkahet: „Kas ta par semi, kur mehš esam eejahjusħi? Kas tās par mahjām ar logeem kā pilis? Kas tee par laukeem, kureem nawa gala?” Un isħeedeti no druwu ņweħtā klušuma pusdeenās, apškilbinati no neisturama ņaules staru mirdsūma un winu atstarosħanās us dseltenajeem labibas steebreem, juntu dakstineem un zeku grants — wini aisaulleħšojoja, un piħķi, kas pazehlās pahri labibai, likās kā pudurs ņailu un ņkrejofħu koku. Kad juniija beigās ņahķa plaut plawas un aħbolinū — milsiģs ņmarsħu mahkoniš pazehlās gaišā un, ispluhsdams us wišām isħetrām debesu pušēm, pawehstija, ka Kursemē plauj seenu. Sawu ņahķu wesumi wišās us sħħuħneem, Jelgawu, Rīgu, apbiradinami ar kaltuħu seedu lapinām zelmalas, krukums, Keelupi, kurā keegelnizu ņkurstenu atspihdumi drebeja, kā ņaulē nodeģuħi kaķi. Kaut kur ais horizonta dimdeja kauja, un tee, kuri atgreesās no kara sħħuħtīm, stahstija, ka pee Sħauleem kauj wahzeeschus, un pahrweda trosejas — ņalaustus metala piħķu galus ar burteem „W. II”, zauršħautas kaķas un tulkšas granatu isħaulas. Bet Kursemē weħl bija meers, un tikai aeroplani, kuru ehnas brihsħam pahrsliħdeja pahr laukeem, mahjām un mesħeem, istrauzeja ar ņawu motoru trokšħneem debesu klušumu.

Wišu sħo wafaru es pawadiju teħwa mahjās, kuras man bija kluwukšas miħķas ar ņawu wezo dahrsu, kura lapu jumts bija tik beesš, ka nelaida zauri ņaules starus pat tad, kad wina spihdeja wirs pasħas galwas. Man patikās ari birse pee mahjām, kurā, kad dseestofħa wafara blaħsma peepildija wiku ar ņarlanumu un klušumu, beħrsi issfatijās kā baltas kolonas. Sħe es ņehdeju maija naķtis, kad dahrs bij Ćaofs no mehnesħa stareem, seedeem un ņmarsħām. Es miħķeju wišu sħis wafaras karstumu, no bitēm duħzofħos aħbolina laukus, kalnu, no kura bija redšami zeki, tikpat weģi kā muħķu tautas werdšibas weħsture, ra-

fainàs naktis ar muhschigeem swaigsnajeem, wifu scho neaismirstamo latweefchu Kursemi, kuru tagad min eenaidneeki, kas muhsu mahjas aifde-dfinaja, wehl munis eefschâ esot, lai warbuht mehš winas labaki atminetos, nefdami winu pelnus us sawàm sejàm un mateem, besgaligàs flaidàs pa wifseem Kreewijas leelzeem.

Julija sahkmã, kad rudsi sahka mestees balti un mahfoni saudeja sawu sapnaino mirdsumu un sifeni eesahka weenmuligas dseefmas, fame-tuschees pa foku sareem — kaut kas trausmainis eesagàs kursemneeku sehtàs, no ka laudis saudeja wifu energiju. Isgahja us leelzeem, istaujaja tah-taku zelu brauzejus, fainneeki bashigi staigaja gar rudsu laukeem, kas jau bija plaujami un, pahrnahkufchi mahjàs, smehšjeja sawus zigarus un flufeja. Tee, kas wairak usbudinajàs, weda ahbolinu un seenu us Rigu, nebehdadami par to, fo dos lopeem seemã. Saimneezes, lakatinus us azim uswilkufchas, tekaja no istabàm us laidareem un mihligaki apgahjàs ar sawàm raibatàm, it kã nojausdamas ta brihscha tuwumu, kad schis winu ragainàs mihlules wairs wakaros ar saweem mahweeneem nepildis flufàs sehtas, bet sweschas zehmalas un meschus. Wakaros laudis isgahja us sawu mahju fleegschneem un skatijàs us reeteem . . . Tur pee ho-rizonta, kas bija tumšchs un twanigs, pa reisei usleefmoja ruhšai lihdsigi atspihdumi un eedunejàs it kã pehrkons. Bet ta nebija ruhša un nebija pehrkons. Dee pašchàm Kursemes robeschàm un weetàm jau tahli Kur-semè zihnijàs muhsu kara spehki ar wahzeefcheem, kuri leelã puslokã lausàs eefschâ muhsu semè. Runaja par Meschmuischas, Sefawas, Kalnamuis-chas liniju eenemschanu. Zilweki tapa ustraukti, bahli un nemeerigi, bet lauki breeda un nogatawojàs, laifs stahweja beswehjains un, kad brihscham uspuhta kahda wehšma — wahrpas, sifdamàs zita pee zitas, fazehla baigu ischaulsteschanu, kas pluhda arweenu tahfaku un apklusa pee debefu malas.

Kahdã nakti es staigaju pa laukeem, preezadamees par sawado mir-dseeschanu, kas zehlàs, mehnescha bahlumam lihstot us wahrpõ seltu. Dehšschni eeraudsiju farkanu spihdumu, kas raustidamees zehlàs pahri meschu galeem. Apfahrtne kluwa baišiga un draufniga, kã tas noteefas mehnesim lehžot. Pirnam farkanumam peebeedrojàs otrs un treschs, pa-masàm eeleefmojàs wiš apwahrsnis, farkanums zehlàs arweenu augstaku un šafneedsa pašchu debefu widu. Ušchawàs leesmas un dširktu pade-beschki, un kaut kur tahli aifihmejàs augstu fokõ gali, kahds weentufsch tornis un wehšjudmalu spahreni, pahr kuru baltajàm buràm škraidija far-kani spihdumi. Schee ugungšrehki, kas zehlàs wisbagatajã Kursemes ap-widã dega pret debesim kã leelas lahpas un, leedami sawus spihdumus tahlu wisapfahrt, pawehštija, ka Kurseme ir breefmàs. Uosehdos us al-mena, no kura deenas siltums wehl nebija isjudis, un domaju par nuhsu seni, par winas jauno kulturu, par wišàm lataweefchu besgaligàm puhlem,

iseet us zeleem, kas plāšči un faulaini, aīswestu wīnus us wispafaules flawu. Bet luht — dasčas wahzu diwisijas, un roka, kura jau pazehlās fanemt no gaduimteneem nopelnitu wainagu, teef atbihdita atpakaļ. Tani nakti es wehl nenojaudu, ka ar to nepeeteef, ja kahdai tautai ir spēhzigā materiela kultura, wīnai ari wajadsīga drošča roka, kura mahhturet sobīnu. Tīkai kur faweenoti lira un sobīns, rodas tas garīgais zehlums, kas eedweščh zeenību un norahda, ka weeta, nostahtees blakus kulturās nazijām, neteef dota par welli.

Nakts bija karsta, migla eelenza semakās weetas, un smarsčas, nahhdamas nesin no kureenes — apreibināja. Nakts līkās besgala klusa, bet zauri šchim klufumam milsīga kustība bija manama us wīseem zeleem. Dīrdejās ratu rīhbona, gowju maufšana, šolu trošnis un zilweku balās. Pahri werstis atstatajā muisčas plawā migla bija farkana, un ap fāfurtajeem ugunsķureem kustejās zilweku un lopu šilueti. Kūrsēme fākustejās, fahkās wefelas tautas epīška behgšana, neredšams weefulis fākampa fāudis, lopus, mantas, puhta wīnus projām pa meščheem, zeleem, lauleem, un zilweki behga, flupdami us degošču mahju fleegščneem, bailēs no kaut ka pahrdabīška, kam wajadsēja tīkai mas štundu, un wīš no audščhu audšem zelts īsgaīša un palīka par neko.

Nakts tumščhumā nefas nebija faredšams, bet no troščhna un rīhbonas wareja manīt, ka ratu rīndas ir desmitām werstu garas. Debešis bija besmahlonainas, pahrzīrstas no tīkko manamas gahju putnu līnijas, brīščham kaut kas sudrabains eemirdsejās tumščhajā šilumā, un neīšfākama šwehtība līkās līhtam no muhščhīgajām šwaīgnēm us teem, kas atradās zelā, jeb atkal guleja pee faweeem īšdīšufščheem ugunsķureem us semes.

Ņo rīhta leels puteķku mahlonis greesās gaisā pahri abeem leelzeleem, kuri, weens tuwaki, otrs tahlaki, steepās abās pušēs muhščhu mahjām. Saule jau bija augstaki, nekā šoku gali, un stari, durdamees zauri puteķkeem, pahrwehrtā wīnus seltā, un īš wīneem līhda gowju rāgi, nošwīhūščhi širgi, elšajošchi aitu bari, wīhreeschi pahtagām rokā, seeweetes, wezas un jaunās, un pasībeja apščhilbinošchs decoltē, us kura besmeega nakts bij atrīšinājuši šeltainās zīrtas. Tad leelas ores fāleektām klūhgām pahri, wīrs kūrām pahrsteeptee audekli padarija wīnas līhdšīgas mīlšīgu dšīhwneeku mugurām, rati pilni mantām, un us šchahda wesuma pa reīsei redsejās leels špogulis, kas šewī eetwehtra un weda līhdš fawā zauršpīhdīgajā dšīkumā wīšu šcho kustības un troščhna panoramu . . .

Kamehr plūhda šche behgla bari, fāzeldami uštraufumu un pee-pīldīdami ar šehrām wehl no kava neaīšgrautos apgabalus, wīnpus leelupes gahja walā nepahrtraukta fanonade. Stahwot us kahda augstaka punkta pee wīnas, bija redšami duhmu mahloni no pahršpīhščhām gra-

natam un schrapnefeem. Ugungrehtli iszehlās kättru deenu pa feschli, feptini, uf reisi, un pilnigā beswehjä tee isplauka pee apwahrschna kà gigantifkas pukes waj milsu krateri, isgruhsdami duhmus un ugunis. Leelais un sahlainais apgabals, kura zelu ehses bija aifflahjuschi daschdaschadi seedi, kuhpinadams un sajaukdams gaisā smarschas no druwām, sahlēm un trefnās semes, weenmuligs ar sawu spehzigo salumu, ar sawām mahjām, kur kweeschu wahrpas sitās pee ehlu seenām, isdwesa waronibu un sparū. Schād tad wina salumā ewijās melna linija, gara rinda munizijas wesumu, dodamās fehkli upei pahri. Brihscham wareja redset, ka uf farkanā un mahlainā krahta kahds firgs isbihstias un, fasleedamees uf pakalejām kahjām ar sawu jahneeku pret faules reetu, lifās kà wehtrainā posā fastingusi statuja.

Par kahrtigu darbu wairs neweens nedomaja. Daschi bija sahluschi rudsus plaut, bet trihs ischetras reises ap druwu apdsihtā maschina palika laukā stahwot, spigulodama faulē ar saweem pazeltajeem spahrneem. Truhka ari firgu un zilweku, jo kara schkühhtis aifbraukuschee atgreesās mahjās tikai trefchā un zeturtā deenā. Wisās mahjās taifija ratus, fehja aifvainus. Bet ko wareja aifwest? Tas, ko wajadseja atstah, bija wairal schehl, nekā tas, ko aifweda. Daschi bija peekrauteem wesumeem isbraukuschi no mahjām, bet, pabraukuschi daschas werstes, greesās atpakat, jo tahlakais zelsch wineem bija lizees tik tumfchs un beszeribas pilns, ka wini tureja par labaku paliktees sawās fehtās, kaut ari buhtu bijis jadsihwo tikai uf drupām. Wehja dsirnawas nebeidsa greestees pat nakti, famaldamas apkahrtejo fainneeku rudsus un kweeschus, gatawojotees uf wisadām warbuhtibām. Taifijās uf zelu, bet wehl zereja, jo wahzeefscheem preefchā atradās Leelupe, galwenā Kurfemes arterija, maises deweja un aiffargataja. Uri aprili wahzu jahtneeki daschās weetās bija nonahkuschi lihds winai paspoguledamees winas uhdenos un peepildidami ar sawu firgu sweedseeneem toreis wehl pelefos laufus. Nirdsums, meers, ardeewas un skumjas bija uf semes un debesim, pahr kurām wakaros pahrpeldeja mahfoni, melni farkanām malām. Waj teescham daba un milfigais isplatijums juta mums lihds, jeb wineem tahdu isskatu peeschkihra muhsu isbeedeto dwehseku skumjas un ustrauktās azis?

Stahwohtis tapa wehl leelaku baschu pilns, kad pahrbraukuschee transcheju razeji stahstija, ka tikko isbehguschu wahzu guhstneezibai. Bareem wini atgreesās atpakat uf Salaspili, Baldoni, Jfschili un Doli, kuras Daugawa bija suhtijusi paligā sawai jaunakai mahsai Leelupei, kas ir meermihliga upe bes farkanām radsem un muhscham trofchnojoscheem uhdeneem. Wina mahzeja tikai pawafaros appluhdinat laufus, kà Egiptes Nila, lai rastos grandi, kuras leelu juhru twaifoni iswadaja uf naudas bagatām Wakar-Eiropas semem. Un wina padewās ahtri, schi muhsu

femes augligakà un feewiſchſigakà upe, kamehr Daugawa ſawos kraſtos ſaweda tuhſtoſcheem leelgabalu un pahr ſawu pagahni un nahſotni pazehla ſarogu, uſ kuru wehſàs wiſas paſaulas azis. Imantas ſauzeens ſapurinaja wiſus tos, kuru wehſturi bija aiſkuhpinajuſchi riiju duhmi un gadu ſinteneem ilgà werdſibas naſts, uſ kuras melnà ſona pazelas robainas brunneeku pilis, no kuraſt steepàs tàs dſeſu kehdes, ſas peekala pee femes weſelu tautu.

120. Tautas behdàs (1915. g.).

Fr. Bahrdas dſejokt.

Gahju putni.

Kindàs aiſbrauz deewputnini
lihds ar ſauli, mihto mahti;
wehja ſirgi, pužu rati,
ſwaigſchuu ſegàm zeki klahiti.

Kindàs, tauta, tawi behrni
aiſeet, aiſkliht — kurp? ſas ſinàs!
warbuht melnee krauktu bari,
ſas ap galwu juht un tinas.

Trihs biſeri.

Da waſſa dſeltaineem leelzekeem,
ſem ſweſchàm ſwaigſnèm un debe-
ſcheem
eet mahmina — rokà trim biſereem.

Weens — dſimtenes ſehrdeenu aſa-
ràſ,
otrs — aſnim no dſimtenes eſch-
malàm,
treschs — zeribas maſkam wiſpeh-
dejam.

Jo tahlaſ dſeejt dſimtenes war-
wihtſnas,
jo beeschaf tai ſolis ſapinas,
jo wezàs rokas kkuht gurdakas.

Kur aſaru biſeris iſlija —
ai, ilgi tur roſites ſeedeja,

ai, ilgi tur wahlodse elſaja.

Kur aſinu biſeris iſlija —

ai, ilgi tur ſemite waideja,

ai, ilgi tur luhgſchanas nerima.

Kur zeribas biſeris iſlija —

ai, ſaulite waigu tur aiſſeſa,

ai, mahmina zetmalà pakrita — —

Da waſſa dſeltaineem leelzekeem
ſkreen wehji no rihteem uſ wakareem
uſ dſimteni — pehdejeem ſweizeeneem.

Pehdejàs mantas.

Wiſs ja iſgaiti, wiſs ja ſuhd,

ja no wiſa jaatſakas —

ſokle, ſchkehps un kruſts warbuht,

pawadis muhs beigu taſàs.

Tehwa rokà pagurſtot

ſpeedis ſchkehpu dehla ſaujà.

Saudejot waj uſwarot,

ja tas kahdreis kriſtu ſaujà —

kruſts ar rokàm ehſnainàm

ſwehtis winu, ſwehtis duſà;

ſokle weentula ſem tàſ

waidès muhſcham naſti klufa.

121. Krišchs Dšelsgalws.

Karla Škalbes dšēja — Daugawas wiktī. Ēimbaschos (1918. 9.)

Dšelsgalwja Krišča bij Kursemes šaimneeks,
Gahdigs par fehtu un jaunakām mahšām,
Uštizigs draugeem un dšimtenes semei.
Waj wehl to pašina Kursemes laukā
Zits, kà wina mahšas un šaime,
Radi, draugi un šaimiņš ais eščas ?
Waj wiņšch domaja, ezedams birses,
Ka tas waronis dšeesmām un teikām ? . . .
Kas tee bija, kas waronus šauza ?
Kahdas taures tos šapuhča kopā ?
Uf, kà šapuhšch waronus leesmas,
Kuras staigā pa šaiminu jumteem !
Šowju nuhli tos šapuhča šehli,
Kuras, kà ar paštara taurēm,
Gahja pa Kursemes laukeem un mešcheem . . .
Tad, kad špihtigā Kursemes tauta,
Wahzeetim bahrgam eebruhšot semē,
Zehla tellis uf orēm un rateem,
Uri šaimneeks Dšelsgalwja Krišča
Zehlās ar šawu šaimi un lopeem.
Zehlās wiņšch ari ar šawu mihlu,
Bet tai šaknes wiņšch nespehja israut,
Zeeti tās turejās dšimtenes semē.
Pahrdewa lopus, aišlaida šaimi,
Pašchu to mihla nelaida projam.
Eet wiņšch šarp tellim uf Daugawas plawām,
Upjosch ar gaismu Daugawas wiktī
Eihšchus, kur behglu aittinas ganas,
Eihš ar semi nograušchot šahli.
Tahlu pahr plawām šaulainā gaisā
Karajas firgu šweedšeeni šehri,
Behgla širdi tee šahpigi waino.
Šateef wiņšch pulžinos draugus un radus —
„Šopi ir pahrdoti, braukšim nu wiši,
Pulžinā weeglaš buhs šweschumu panest,
Uri dšehrwes gaisos jau taišas
Pulžinos kopā uf šiltajām šemēm.“ —

„Brauzat ar Deewu, radi un draugi,
Lihds ar dsehrwem rudena zela!
Teaismirstat ween pahrnahst ar winam
Tad, kad Kurseme pawafars seedes.
Pats es gan palikschu Daugawas krastos.
Paldeews faku dsimtenes semei;
Deesgan lihgsmojis, ehdis un dsehris
Es no tihreem Kursemes traufeem, —
Waj lai bes lepnuma tagad es sehstos
Klaht pee swescham un netihram blodam?
Deesgan labu ehdis un dsehris
Es no tihreem Kursemes traufeem;
Nu es liktena bikeri ruhglu
Gribu ar dsimteni isdfert lihds galani.
Gana labi ir Kreewsemes kahposti,
Bet preeksh manis tee wahriti nebuhs.
Nesakat, Kurseme naidneeka wara —
Widseme darbam un meeram wehl salo.
Draudot gan tur mahkonu plehnes
Tumschi rauzas Kursemes puse,
Bet no faules Widsemes puse
Warawihksnas pahr Daugawu staiga.
Nesauzat, brahti, Kursemi weenu —
Tehws mans Widsemē prezeja mahiti.
Schkihreja, Daugawa, schuhpoja winus
Pahri us salo Kursemes krastu;
Uf, ja nebuhtu Daugawas krastu, —
Waj tik tahlu tad sfanetu atbalks?
Un ja nebuhtu schkihrejas straumes,
Waj mehš tā ilgotos sadotees rokas
Zeeschi weenos mehrkos un darbā?“
Atwadijās Dselfgalws no draugeem,
Telti mahšam tad isdewa datas:

„Ejat nu mellejat dšihwi un laimi,
Es nu gan eestahšchos Daugawas fargos.
Neraudat, mahšas! Ur kahdam leesmam
Daugawa apjosch šhis plawas un krastus!
Neraudat, mahšinas, Daugawa pate
Lihdsēs man fargat tehwsenies pelnus.
Skatat, kà wehlu wafaras fauli
Sweesch pret debestim swabadi wilni:

Uf, man ar nu spehletees gribas
Besbehdigi listena laukā.
Ne nu es fainneeks, fehjejs un wahzejs,
Ne nu man fehtas, ne mantas, ne lopu,
Nu no wisa swabads es kluwis
Tautas karam Daugawas kraštos."
Iščķihrās zeli us Daugawas plawām,
Kriščha aiseet strehlneeķu pulkā.
Ģan to pee Rīgas dširdējāt rihbam:
Bumbu metejs kahds Nahwes falā
Ahrdija naidneekus — tas muhķu Kriščha!

* * *

Uf, jīf fķaisti ir rudeni ķailā
Koki bes weenas ņhalzofčas lapas!
Redsu tad wīnu warenos ņtahwus,
Sarus muņķulainos un platos,
Ķā tee zihnas ar rudena wehtru.
Ģenahķ man prahtā Dselņgalwja Kriščha,
Wina augums, roķas un pleji
Zihnā bahrgā us Daugawas krašta.

122. Ģatwijas walsts nodibinajums.

T. Seiferta.

Ķad pehķ nepeeredseti ķarstajām un ņaufajām waņaras deenām 1914. g. iņzehlās paņaules ķarņķ, latweeņķi ņajuta, ķa wīneem ņtahw preeņķhā no-
peetnas paħrbaudijumu deenas. Deepeņķais ķareiwju eesauķums paņķhā
darba laikā ņazehla drudņķainu uņtrauķumu wīņa wīnu ņemē. Bija ma-
nams, ķa wīņas wezās ņaites atraņņas, ķa ņadsihwees laiwa iņeet no klusumā
eestingufķhās meera oņtas plaņķajā, aukainajā paņaules juħrā us taħteem,
neņinameem mehrķeem.

Ģatweeņķu jauneklīs aiņģahja no ņatās tehwu druwas pilnā ņpirg-
tumā un braņķumā. Wīnņķ aiseet zihnitees ķreewu pulķos, bet aiseet ķā
latweetiis: pa puteķlainajeem leelķeem, no paħrpilditajeem ķara wīlķeeneem
atņķan ilgi nedširdetās latweeņķu ķara dņeefmas: Es ķarā aiseedams, Ķara
wīħri behdajās, Nu ar Deewu, Widsemite u. z.

Pirmajās ķara deenās kriħt dasķi leelģabalu ņķahweeni us Ģeepaju.
Ģatwijas eedņihwotaji ņaprot: nepeeteek, ķa wīni ņuħta ņawus deħlus ugu-
nis; wīneem paņķeem jaņtahw ķara laukā un janem zihnā daliba. Pehķ
dasķhām deenām paņludina latweeņķu domneeks ķreewu walsts domē Pe-

terpili latweeschu zeeschu nostahschanos pret eenaidneeku. Szefas semē rofiga aismugures darbiba: mahju pa mahjai apstraigā dahwanu lastitaji, kas bagatigā mehrā sanem wisadas mantas un aissuhā us fara lauku; kareiwju gimenēm sagahdā un issneeds pabalstu; wisa Latwija aplahjas ar slinnizu tihflu eewainoteem kareiwjeem.

Deh3 daschām mainām fara laimē mana, ka eenaidneeka spehli sah3 wirstees schurp. Kreewijas robeschu apgabali reetumos eedegas arweenu wairaf fara leesmās. Schahdā gadijumā ir no swara, ka scho apgabalu tautas sin, ka winas zihnas teeschi par sewi. Doseem apsola brihwibu, wiku dibinamai walstij patstahwibu. Eenaidneeka spehli eet tah3af pa Poliju, Eetawu, Kursēmi. Latweescheem atwehl nodibinat sawus streh3neeku pulkus.

No 1915. gada pawafara latweeschi stahw paschās fara ugunis. Simteem tuh3stoscheem tee atstah3 sawas pastahwigās dsihwes weetas, dodas ar sawām ahtrumā pakertām mantas atleesām us seemeseem un austrumeem, pa brihscheem nomesdamees zelmalās, norās, meschos, kur pa naktim, kas top arweenu garafas, aufstafas, tumschafas, atspih3 wiku spulgojoschee uguns kuri, kamehr wiku pamestās mahjas pa datai pildas swescheem laudim, pa datai paleef tuh3chas, pa datai nosuh3 no semes wirsus. Tomehr dsihwe neapstahjas ari pilnigi ah3fah3tejos un pawisam nelabwehligos apstah3kos; neatturamā sparā ta lausch jaunus zefus un peenem jaunus weidus. Schahdā spehlu ismehginajumā latweetis wareja sewi wismafaf aisseegt. Winsch wareja nebuht, bet ja winsch bija, tad winsch wareja parahditees tifa3 par to, kas winsch ir. Winsch nokah3toja sawu dsihwi latweeschu behglu organisazijās, kuru darbiba isplatijās pa wifu Kreewiju: tās gahdaja par latweeschu behglu usturu, darbu, mantas stahwofli, garigu dsihwi, isglitibu. Dee ka latweeschi sawā semē netifa, to wina eeguwa sweschumā: skolu ar latweeschu mahzibas walodu. Pirmā latwisflā tautskolas programa radās Maslawā latweeschu behglu kulturelo darbineeku widū. Walsts, kas lih3s tam usspeeda sawu walodu tautas skolai, ko scho tauta pati uftureja, meerigi noskatijās, ka tauta eewed sawu walodu skolās, ko walsts uftura.

Da tam latweeschu streh3neeku bataljoni tifa ar saweem warondarbeem pasih3tami wisā pasaulē. Tee stahweja gar Daugawu un Rigu eenaidneeka tah3afajam usbrukumam kā muhris preekschā. 1916. gada wiku flawa auga kā austoschs rihts. Bes siltakām sadursmēm, kur tee parahdija sawu drosmi un weiksmi, tee iskustinaja pretineeku no wina postizijām waronigos usbrukumos marlā, jultjā un pehdigi seemsweh3ku preekschwafarā. Latweeschi israhdija speh3jas, kah3das wiku wehsturē nekad nebija nowehrotas.

Seemas ledum kuhstot, gahja 1917. gada pawafari pa wisu plascho Kreewiju gawilejoscha brihwibas schalkona. Datwaldibas tronim fabruh-kot, faksustejās un rahwās us preekschu mahksligi aisturetee, fastrehguschee tautas spehli. Naw brihnums, ka tee pahrrahwa puschu wisus aistrobeschojumus, galā ari tos, kas stahweja eenaidneekam preekschā.

Latweeschi nu wairs nelawejas, nokratit gadu simteneem nestās waschas un paschi sawām rokām weidot sawu dsihwi. Tee nodibinaja sawu paschwaldibu, wehl ne kà kopeju organizaciju, bet, ahrkahrtejo apstahku fakkalditi, pa dakām. Martā fastahdijās Walmeerā Widsemes pagaidu semes padome, wehla Widsemes bessenneeku padome, kas turpmak saweenojās ar pirmo, tad Kursemes un Latgales semes padomes.

Tad tika par noteizoscheem spehli, kas sahko organizeschanos trauzeja un aptureja. Deeslehdsotees pee notikumū gaitas Kreewijā, usstahjās ar sekēm latweeschu politiski darbineeki, kas isgahja us sabeedrislās un fainneezislās eekahrtas pilnigu pahrgrosibu, peesawinotees wisu waru partijai, kura pabalstas us femakām tautas masām. Sahka waldit sozjaldemokrati-leelineeki, nodibinajās Latwijas strahdneeku un bessenneeku padomju waldiba. Uri ta apweenoja latweeschus, bet tikai weenu tautas schkiru, nostahdamās pret zitām zihnas stahwolli.

Tai paschā laikā, 1917. g. rudenī, radās zita zentrala latweeschu grupa us tautiskeem pamateem: latweeschu nazionalā padome. Ta fastahdijās us Peterpili dsihwojoschu politisku darbineeku eerosinajumu no wisu triju semes padomju, politisko partiju, latweeschu strehneeku, nazionalās kareiwju sawentibas un behglu organizaciju preekschstahweem. Ta usnehmās Latwijas walsts idejai par labu eeguht zitas, fewischki sabeedroto, (Seemes-Amerikas, anglu, frantschu u. z.) waldibas un to isplatit latweeschu paschu starpā. Walkā ta notureja daschas sehdes, pee kurām nepeedalijās sozjaldemokrati-leelineeki weenā un galejee konserwatiwee otrā pusē.

Tahkako organizeschanos drihs apgruhtinaja un apspeeda wehl ari zita wara: wahzu okupazija, kas 1918. g. sahkmā apnehma wisu Baltiju. Ta zentās nodibinat Baltijas walsti, kuras waldibā noteizoschā loma weetejam augstakām wahzu aprindām, fewischki muischneezibai, kas stahjas sinamos sakaros ar Wahziju. Ujaunojās senakee landtagi, pahrweidodamees un paplaschinadamas ar weetejo tautu preekschstahweem, un fastahdijās apweenotā Widsemes, Igaunijas, Rigas un Sahmu salas semes padome (Landesrat), kas mehginaja sanemt wisu waru pahr Baltiju sawās rokās.

Latweeschu nazionalā padome tomehr neisjuka, bet turpinaja sawu darbibu eeksheenē un us ahreeni. Ta panahza to, ka sabeedrotee, kam wahzu waras nostiprinaschanās Baltijas peekraste newareja buht patihlama, apnehmās atsiht Latwijas walsti, kas nodibinata us demokratiskeem pama-teem. Wahzu kara warai fabruh-kot un saudejot sawu waldoscho stahwolli

ari Baltijā, bija atnāhjis laiks, kad weetejās tautas wareja isleetot sawas pašnoteikšchanās teesibas, kas meera šarunās tīf daudšfahrt bija mine-tas. Tifuschi pee leelafas beedrošchanās eespehjas, latweeschī nu fastahdija zentralu organu, kurā lai issajitos daschado tautas aprindu domas pilni-gaš, nekā tas bija eespehjams pawisam nelabwehligos apstahflos nodibi-natā nazionalā padomē. Kadās Rīgā tautas padome no politiskām orga-nisajijām, kurās galwenā fahrtā bija apweenojuschees lauku masgruntneeki (semneeku saweenibā), pilsehtu liberalee un radikalee pilsoni (demokratiskās partijās) un mehrenatā wirseena strahdneeki (sozialrewoluzionaru un sozial-demokratu-masineeku partijās). Padomē nebija preefšstahwu no konser-watiweem, kas bija gahjuschi kopā ar wahzeescheem, un sozialdemokrateem-leelneekeem (komunisteem). Tautas padome iswehleja ministru presidentu, kas lai fastahda pirmo Latwijas ministriju, un noteiza par Latwijas walsts pašlubinašchanas deenu 18. nowebri.

Pašlubinašchanas aktam bija janoteek pulksten 4 pehz pusdeenas lat-weeschu operas namā. Jau ap pulksten 3 pildas nama preefšstelpas laudim. Eelajā druhsnā walda šwiniba. Utweras durwis, klusam pluhst lauschu straume ertajās telpās. Preefšchā stahw skatuwe, appušchōta sa-lumu wihtnēm, puškēm, pahr kurām atritinas Latwijas šarkanbaltee šarogi. Deepeschi pahrtaruz klusumu skafi applausi: pa sašli wirsas us skatuwes puši tautas padome ar ministru presidentu Karli Ulmani pa preefšchu. Tautas padomes lozekli eenem pehz frakzijām weetas us skatuwes. Tautas padomes preefšschēdetaja beedris Sengals atslahj tautas padomes sehdi un usaizina sekretaru nolahst protokololu par tautas padomes nodibinašchanas sehdi. Wahrdu dabū ministru presidents, kas pagaidu waldebības wahrdā pašlubina par nodibinatu Latwijas demokratisko republiku. Wiši peejetas šahjās, atskan latweeschu tautas himna: „Deews, šwehti Latwiju!“ Soko wehl runas, apšweikumi, wehl trihs reis nodseed tautas himnu. Laudis lehnām isklichst, pahr nameem pliwinas Latwijas šarogs — Latwijas walsts ir nodibinata.

Wehl tai pašchā deenā Latwijas jaunā waldbiba islaida šekofcho pašinojumu :

Latwijas pilsoņeem !

Latwijas Tautas Padome, atsihdama šewi par weenigo augstakās waras neseju Latwijas walsti, pašlubina, ka :

1) Latwija, apweenota etnografiskās robeschās (Kurseme, Widseme un Latgale), ir patstahwiga, neatkariga, demokratiski-republikā walsts, kurās šatweršmi un atteezibas pret ahrwalstim noteiks tuwakā nahšotnē šatweršmes šapulze, šasaukta us wispahrigu, abu dšimumu, teeschu, ween-lihdšigu, aišflahlu un proporzionalu wehleschanu teesibu pamata ;

2) Latvijas Tautas Padome ir nodibinājusi, kā augstāko izpildu varu Latvijā — Latvijas Pagaidu Valdību.

Latvijas Tautas Padome uzaicina Latvijas pilsonus uzturēt mieru un kārtību un wiseem spēheem pabalstīt Latvijas Pagaidu Valdību viņas grūtajā un atbildīgajā darbā.

Latvijas Pagaidu Valdības Ministru
Presidents: Ulmanis.

Latvijas Tautas Padomes Preekshe-
detaja beedrs: Semgals.

Rīgā, 18. novembrī 1918. g.

123. 18. novembris 1918. g.

P. Rošiča — Skanščais Kails. Džejas. Vāka, 1919. g.

Es dsirdu muhščibu zaur laikeem šhallojoschu
Un tautas likteni, kā bultu lidojoschu,
Kad purpurs degošchais pahr galdeem lepni flahts
Un tautas griba, prahts teef brihwi sludinats.
Tās ilgās degošchās, kas bija firdis nestas,
Teef wišā pašaulē kā skalas dseefsmas miestas!
Dreb purpurs preeka pilns — winsch wehsta republiku,
Un Brahtu kapos sauž: „Par viņu galwu liku,
Kad tautu plošija baigs viņas eenaidneeks!
Par tewi, Latvija, mums nomirt bija preeks;
Tu tagad seedesi til brihwa fawā laimē
Un tawa weeta buhs tur — wišu tautu šaimē,
Kur naida nepasihs, — lai winsch us laikeem nirst!“
Šcho deenu šwinigo nekad mums neaismirst —
Jo brihwa Latvija zaur tautas šahpēm tika,
Lai muhščos šlawa šlan tew — Latvju Republika!

124. Nahtotnes isredses.

Profesora Dr. K. Baļošča — Latvijas isweidoščana. Rīgā, 1919. g.

Kahdi ir Latvijas apstahkli, tās platība, un lauschu škaitis šamehrā ar žitām masakām Eiropas valstīm?

Dee Latvijas peeder:

Kursēme ar	23,747	□	werst.	un	785	tuhšt. eedf.
4 Widsēmes aprinkī	19,833	„	„	„	1,108	„
Latgale (Dwinšk., Ludsas,						
Reseknes eezirkni	12,942	„	„	„	646	„
Kopā	56,522	„	„	„	2,539	tuhšt. eedf.

Salihdsinafim Latwiju ar zitām masafām Eiropas walsstim:

Belgijai	26,509	□	werstis	ar	$7\frac{1}{2}$	milj.	eeds.
Holandai	30,767	"	"	"	6	"	"
Danijai	35,072	"	"	"	$2\frac{3}{4}$	"	"
Schweizei	37,169	"	"	"	$3\frac{3}{4}$	"	"
Serbijai	43,472	"	"	"	3	"	"
Greeķijai	59,191	"	"	"	$2\frac{3}{4}$	"	"

Tā tad wifas sčhis patstahwigās un neatkarigās semes pa leelakai datai masafas par Latwiju; Belgija knapi pus ween til leela. Latwija ir til leela, kā Belgija ar Holandi kopā jeb par $\frac{3}{5}$ leelaka nekā Danija un Schweize, par $\frac{1}{3}$ leelaka par Serbiju, gandrīš tilpat leela, kā lihd-sčhinejā Greeķija. Norwegija un Somija gan par Latwiju 5—6 reises leelakas, bet tās ir seemeku semes. Eedsihwotaju Norwegijā naw wairaf kā Latwijā. Somijā warbuht par $\frac{1}{3}$ wairaf.

Bet waj sčhis zitas Eiropas politiski neatkarigās walsstis warbuht naw labākos fainneezifkos apstahklos, nekā Latwija? Waj to patstahwiba naw reisē ekonomiskā finā labaki nodroschinata? Waj Latwijai weenai naw til gruhts, spaidigs fainneezifks stahwollis, ka ta pawifam kā patstahwiga walsstis newar pastahwet, bet tikai kā zitas, leelakas walsstis prowinge, peederumis? Runas un apgalwojumi, ka Latwijas patstahwiba esot pawifam kas ne-eespehjams, nesaprahltigs, ne-eedomajams, ir deesgan dsirdetas. Pat tagad, kur patstahwiga Latwija dibinata, nebeidsas sčhaubas, waj ta mas warēs pastahwet, waj tai atkal nebuhs jadodas waj nu kahdas leelas juhras waj leelas šauffemes walsstis atkaribā. Šche waru tikai aisrahdit us to, ka no wifām apskatitām masafām Eiropas walsstim taisni Latwijai newis šaunakee, bet gan wislabakee fainneezifkee apstahkli, ka taisni Latwijas fainneezifkee apstahkli wislabaf nodroschinati. Belgija un Holande rascho knapi pusi no šew wajadfigās ušturas, tās peespeestas 4 miljonus tonnu (244 milj. pudu) labibas eewest, to eedsihwotaju wairumam jašeras pee ruhpneezibas iswedumeem us ahrsemēm un pee tirdsneezibas, lai waretu šew maiši nopirkt. Ari Schweize nerascho ne trescho teesu no wajadfigās maises labibas. Danijai gan ir labas druwas, ta rascho maiši pahrpahrim, bet tai naw meschu, kā Latwijai, naw uhdens spēhku, ta špeesta fokus un ogles eewest (3 milj. tonnu). Somijai, Norwegijai un Sweedrijai gan ir meschi un uhdens spēhki, bet tām naw deesgan maises. Norwegija eewed $\frac{9}{10}$ no wajadfigās maises labibas, Somija pusi, Sweedrija $\frac{1}{4}$. Greeķija peespeesta eewest tiffab maiši, kā fokus, jo tai naw ne meschu, ne peeteefoschi leelu druwu, tās eedsihwotaji špeesti ar fagneezibu un tirdsneezibu peepelnit klaht šewim truhkstoscho. Latwijai turpretim ir deesgan leelas druwas, lai raschotu neween paščas pahrtikai maiši, bet ari iswedumam. Iswedumam ta spēhj raschot linus

un iswest malku un fokus; Latwijas meschi, kuru ir ap 2 milj. dešet., gan masaki par Somijas un Norwegijas mescheem, bet labaki. Latwija spehtu pee Eiropas jaunusbuhwes pehz breefsmu pilnà pafaulas kara nodot par $\frac{1}{2}$ miljarda waj pat weselu miljardu fokus un tà eeguht sawai jaunusbuhwei un isbuhwei wajadfigos lihdselks. Latwijai galu galà ir uhdens spehki: Daugawas uhdens spehks, no Stukmaneem lihds Iščkilei ween, skaitams us $\frac{1}{2}$ miljona firgu spehkeem, kas ir pilnigi peeteefošs spehks, lai ne tikai kustinatu wifus dselszeli wilzeenus, wifas fabrifu maschinas un dotu katrai mahjai elektrifku gaismu. Šchi spehka peeteef, lai ar to artu un ezeju Latwijas druwas, wadatu wesumus pa tihromeem un zeleeem. Gan schis uhdens spehks ir neweenads, tas loti masinas wafarà un seemà, tapehz buhtu wajadfiga twaika spehka reserwe, tomeht ir pawifam zita leeta, waj kahdai semei wajadfigs twaika spehks tikai reserwei, $\frac{1}{4}$ no wifas zaurmehra gada wajadfibas, waj wifai wajadfibai. Daugawas uhdens spehka famehrà us ik katra Latwijas eedfihwotaju isnahk tikpat dauds, zik leelajà ruhpnenezibas walfi Anglijà twaika maschinu spehka us zilweka, proti pa $\frac{1}{5}$ firga spehkam. Bet twaika maschinas neteef darbinatas 24 stundas deenà, bet tikai 8—10 stundas un tikai nedelas deenàs. Daugawina dod turpretim sawu spehku 24 stundas, kà pa swehtdeenàm, tà darba deenàm; scho spehku pataupot darba laifam, 8 stundu darba deenai, isnahk jau trihskahrejs spehks us ik katra eedfihwotaja famehrà ar ruhpnenezibas leelwalfts Anglijas faktiffo twaika spehku. Danijai, Holandei, Belgijai un Greekijai naw ne meschu, ne uhdens spehku.

Latwijai naw paschaj zukura ruhpnenezibas, bet ne aif dabifkeem, bet mahlfifigeem zehlooneem. Zukura fwikli it labi isdodas Kursesem. Danijai un Sweedrijai ir paschàm sawa zukura ruhpneneziba, zukura fwiklus tur audse apgabalos, kur naw isdewigala wafara kà Kursesem. Ziteem wahrdeem: Latwija war buht pat wisneatkarigakà faimnenezifkà finà, famehrà ar wifam zitàm Seemel- un Widus- Eiropas masakàm walfim. Latwijà ari war ne tikai audset, bet audse peeteefošchi schkeedraugus, linus audumeem un pat iswedumeem. Latwija war istift bes fokwilnas eewedumeem, bes kureem zitas Eiropas walftis tiklab kà nemas newar istift.

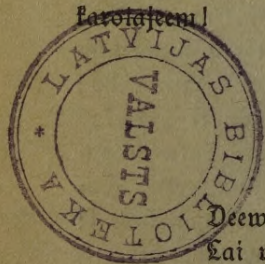
Bet, war tahsak eebilst, kà gan til masa tautina, kà latweeschi, war eedroschinatees teektees pehz patstahwibas, ar kuru tatschu jabuht faistitai patstahwigai kulturai, patstahwigai mahlfilai un sinatnei? Tahdas eerunas it pawifam atraidamas. Sinatne, mahlfila un kultura naw neweenas tautas ihpaschums, bet ir wifu tautu, wifas attihstitàs zilwezes kopmanta, kopihpaschums. Protams, ka katrai tautai ir sawa ihpatniba, sawa fewifschka garfcha... Bet tas wifs netrauzè kulturās darbu sawstarpeju

ismatku un pasihšchanu. Sinatnes sinā jafafa, ka, ja masā Schweize spēhji ušturet peežas uniwersitates un weenu politechniku, brihwā Latwija spēhs ušturet weenu weenotu uniwersitati-politechniku — dozentu truhkuma ne-
 buhs, tiklihdš kā tiktu aizināti atpakaļ isklichduščee spēhki un dota eespehja
 apdahwinatakeem, augstškolas beigušcheem spēhkeem us tahtaf isglichtofcha-
 nos un šagatawoščanos mahžito šarjerai. Ka naw latweešču walodā
 sinatniškas literaturas, tas neko nenosiņmē, ari zītām masakām tautām tās
 waj nu naw, waj ir tikai masā mehrā. Sweedrija 4 uniwersitates; tās
 mahžitee tura preekščlasijumus sweedru walodā, bet raksta pa leelum lee-
 lai daļai wahžu, angļu waj frantsčhu walodās. Lihdšigi tas ir ar danu,
 holandeešču, madjaru, iščekšu, poļu, serbu, bulgaru mahžiteem, ari teem
 sinatniškās grahmatas par spezialhautajumeem, ja tee grib atrast plasčaku
 publiku, jarašta leelajās kulturās walodās. Tapēhž ne tikai preekščlasi-
 jumi, bet ari populari sinatniški raksti un populari sinatniškas grahmatas
 plasčā mehrā teek drukatas masako tautu walodās. Taisni tautas isglicht-
 liba ščajās masakajās patstahwigās Eiropas semēs stahw us wisaugsta-
 kās palahpes; tur atrodam wiswairak tautas uniwersitates, tur pate tauta
 war Klausitees šlaweno sinatneeku populari sinatniškos preekščlasi-
 jumus. Un waj teeščam preekšč kulturās un mahškšlas attihštibas wajadsiga leela
 tauta? Sengreešija bija masa seme, neziņ leelaka par Latwiju, kad tajā
 mahškšla, sinatne un filosofija šafneedsja wisaugstako palahpi. Atenas pil-
 sehta šawā seedu laikā, kad tur tika pašrahdati muhščam neaišmirštamee,
 nemirštamee mahškšlas darbi, uszelti Partenons un Propilejas, neskaittija
 pahraf par 150,000 eedšihwotajeem, $\frac{1}{3}$ no tagadejās Rigas eemihšnee-
 keem. Ščajās, šamehrā masās, Atenās dšihwoja un mahžija leelakee
 filosofi un walštwhiri — Solons, Sokrats, Platons, Aristotels, Perikšs.
 Tur dsejoja leelakee greeķu dšejneeki — Eschils, Sofokšs, Eiripids.

Mahškšlas atdšimsčhana-renešanse eesahkās 15. gadu simteni Italijā,
 Romā un Florenzē, toreis neleelās pilšehtās. Wahžijas 18. g. simtena
 leelakee dšejneeki Gōte, Schillers, Herders, Wilands dšihwoja masajā, na-
 badšigajā Weimarā. — Taisni Latwijās patstahwiba darts us latweešču
 mahškšlu un kulturu leeliskū eespaidu, wirtsis to milšu šokeem us preekšču;
 tikai ta war tautas labakeem zenšoneem dot šajuhtu, ka nu ir „preeks“
 dšihwot un zenštees pehž wišu daļakā un labakā. Ja jaunā Latwija pa-
 balstis mahškšlu un sinatni, tad tai rasees mahškšlineeki un sinatneeki. Ta-
 gadejais Wakar-Eiropas bagatneeku wiršeens nospeesč mahškšlu un sinatni:
 bagatneeki maksā milšu sumas par šenlaidu mahškšlas drupatām, bet ne-
 zeena un neeweħro šholaidu mahškšlineekus. Ja renešanses laikmetā pah-
 westi un Italijas waldneeki tāpat buhtu zeenijušči un augsti šamafajušči
 weenigi par is šenlaidu drupām israkteem mahškšlas darbeem un nedewušči
 darbu nemirštameem Rafaelam, Mikel-Andžhelam, Čizianam un ziteem,

lad renesanſes mahkſlas nebuhtu paſaulē. Janodibina latweeſchu muſeja, wiſpirms iſ ſlawenako ſweſchtautu daiſneeku ſopiĵām un tad pamaiſtēm jaiſaubſē leelaks ſkaiſs paſchu tautas mahkſlineeku, aiĵinot darbā wiſu-
pirms tos, kaſ mums jau ir.

Latwijas mahkſlas un ſinatnes uſplaukſšana nedrihkſt atkaratees no daſchu nedauduſu bagatneeku labwehlibas waj nelabwehlibas. Paſchai tautai, paſchai walſtij jauſnemas kulturas iſkopſšana — peeminot ſen-
greeku paradumu, kur taiſni walſtinās-pilſehtas, t. i. pati taula, bija ta, kaſ mahkſlineekeem dewa zehlakos uſdewumus un darbus, uſdod teem leeliſko tempļu, muſeju, tautas ſapulſtchu namu uſzelschanu un iſwei-
doſchanu, iſpuſkloſchanu nemirſtameem, dahrgi ſamaſfateem mahkſlas darbeem. Seneem ateneſcheem deewes Atenas ſtatujas iſgatawoſchanai, iſzirkchanai baltaiſ koſchais Paras mormors iſlikās par pahraſ ween-
fahrſchu materialu, tee praſija ſtatuju iſ ſelta un filonu ſaula. Mahkſlas zeenibas ſajuhta, tā wiſeem darbeem, wiſām buhwēm, kaſ zelamas wiſ-
pahribai, jabuht mahkſlas darbeem, bija pahrgahjuſi wiſas greeku tautas ſajuhta. Pat widus laiſos, widus laiſu pilſehtās, atrodam mahkſlas zeenibu wiſmas koſchu deewnamu, domu, pilſonu preekſkſtahwu ſapulſtchu namu un rahtuſchu uſzelschanā. Ir jabrihnas un jaapbrihno, ka daſch-
kaht masas, neezigas pilſehtinas ar neziſ tuhkſtoſch eedſihwotajeem uſ-
zehluſchas mahkſlas tempļus, zehluſ gotiſkus domus. Mahkſlas pagrims-
ſhana Wakar-Eiropā ſahluſēs 18. g. ſimteni, kad Widus-Eiropā, atſkai-
tot waldbneeku pilis pehz Werſatas parauga, maſ zehla un zeenija mahkſlas darbus — tiſkai wiſjaunakos laiſos raduſēs wairak ſajuhta, ſajehga un ilgas pehz ihtaſ mahkſlas. — Un ziſ preekſchmetu nebuhtu jaunās Lat-
wijas daiſneekem, no kureem iſweidot mahkſlas darbus, ainas, tehluſ, architekturas darbus, ziſ preekſchmetu naw radijīs ſarſch un jauneeguh-
tā brihwiba?! Zeenigi peemineeki — lihdsigi zehlakeem widus laiſu domeem, ne kaut ſahdi akmeni un akmeniſchi, zelami krituſcheem latwju brihwibas
karotajeem!

125. Saules muhſchu!

M. Silina.

Deewes pats ſalnā, rihtaufma rokā:

Ei walda waldigi ſchis ſemes tauta —

Saules ſalna plaſchumu, ſaules muhſcha ilgumu,

Saules ſalna plaſchumu, ſaules muhſcha ilgumu.

Autori.

(Pee autoreem atšhmetee skaitli norahda uš wīnu sneegtajeem, grachmatā eespeestajeem gabaleem. Mehneschdeenas nemtas nepahrgroftas no isleetotajeem awoteem, tā tad pirms jaunā sīla eeweschanas (febr. 1918. g.), ar maš īnehmumeem, pehž wežā sīla.)

Akuzaters, Jahnis, ds. Augsch-Kursēmē 31. dez. 1875. g., bijis daschās weetas par skolotaju, sazerejis lirishtus dsejotus, stahstus, dramas, dshhwo Rīgā, teatra un rakstneezības nodalas waditajs isglihtības ministrija. 53, 70.

Allunans, Juris, ds. 1. maijā 1882. g. Jaun-Kalsnawā, studejis Terbatā un Peterpili, weens no tautas atmodas laikmeta pirmojeem darbneekem, dsejneeks, walodas iskovejs, sīnatnes popularijetajs, mira 6. apr. 1867. g. Jostenes Kaušos, pagl. Wirzawas kapos. 1.

Alupeke, Ditlebs (Ditleb von Alupeke), teef minets par Rihmju kronikas sa-stahditaju, lai gan wīnsch waretu buht tās norakstītais waj manuskripta īhpaschneeks. Kronikas manuskripts parakstīts ar wīna wahrdu Rewelē 1296. g. 21, 52, 54, 55.

Apšišču Zehkabs (Jahnis Jaunsems), ds. 26. now. 1858. g., Ešuma Kalangos, Welenas draudse, apmeklejis Zehšu aprinkā skolu, bija par skolotaju Rujenē, Koku muiščā, Wez-Gulbenē, tad Rīgā; sazerejis stahstus no tautas dshhwes. 116.

Aspācija (Eša Pleeschan), dsejneeka Raina dshhwes beedre, ds. 4. martā 1868 g. Salneeku Dankščās Kursēmē, apmekleja augstālo meitenu skolu Jelgawā, bija par mahjškolotaju, nobarbojās awischneezībā, dshhwoja Schweizijā, pahrnahža 1919. g. Rīgā; sazerejuse dsejas darbus dramā, lirkā, stahstus, tehlojumus. 106, 117.

Ansklits (Krogsemju Mikus), ds. 6. sept. 1850. g. Aļojos draudse, isglihtojās Walfas seminarā, bija par skolotaju Jaun-Peebalgā, Zehšis, Keelwahrde, Peterpili, tautiskā laikmeta dsejneeks, mira 25. janw. 1879. g. Peterpili, pagl. Aļojas kapos. 4, 25, 31, 40.

Austrinšč, Antons, ds. 24. janw. 1884. g. Wez-Peebalgā, beidšis Peterpils semstes skolotaju seminaru, bija daschās weetas par skolotaju, dshhwo Rīgā, sazerejis stahstus, dsejotus. 73.

Bahrda, Frijis, ds. 13. janw. 1880. g. Pozeema Rumbinos, Umurgas draudse, beidšis Baltijas skolotaju seminaru, Flansķees leļķijas Terbatas un Wihnes augstskolās, bija par skolotaju Rīgā; lirkis, mira Rīgā 13. martā 1919. g., pagl. Umurgas kapos. 120.

Balodis, Karlis, ds. 20. jun. 1864. g. Koknesē, studeja teologiju Terbatā, geograffiju Jenā, tautsaimneezību Berlinē, sneedšis sīnatniskus rakstus tautsaimneezībā un statistikā, bija par profesoru Berlīnes augstskolā, no 1919. g. Latwijas augstskolā (Rīgā). 124.

Balodis, Woldemars, ds. 21. jul. 1848. g., isglihtojees Terbatas skolotaju seminarā, bija skolotajs Walmeerā, latweeschu senatnes pehtneeks, mira 1818. g. 97.

Barons, Kriščjahnis, ds. 19. okt. 1855. g. Widus-Kursēmē, studeja Terbatā, darbojās Peterpili pee „Peterburgas Awisēm“, bija par mahjškolotaju Celsch-Kreewijā, dshhwoja no 1893. g. Rīgā, wehlač Mihlgrahwi; wīna muhšča darbs „Latwju Dainu“ fastahdščana. 8, 15, 18, 38, 60, 61, 62, 74.

Behrschusch, Ludis, ds. 2. sept. 1870. g. Dschuhķštes Rihpeles studeja Terbatā, bija par wirsskolotaju Kļewā, par tirdsneezības skolas waditaju Zehskabmeestā, par gimnasijas direktoru Dubultos, wehlač Limbaschos; sneedšis lirku, rakstus par latweeschu senatni, mitologiju, rakstneezību. 57, 58.

Bilenschteins (Bielenstein), Augusts, ds. 20. febr. 1826. g. Jelgawā, bija par mahžitaju Jaun-Auzē un Dobeļē; latweeschu literariščās beedribas preeščneeks, latweeschu walodas un senatnes pehtneeks, mira 1907. g. 63, 78.

Blanmanis, Rudolfs, ds. 20. dez. 1862. g. Ehrģu Brakos, darbojās tā awischneeks un rakstneeks Rīgā; nowellšis, dramattiskis, lirkis, mira 22. aug. 1908. g. So^o mija, pagl. Ehrģu kapos. 33.

Brigader, Anna, dz. 19. sept. 1869. g. Dobeles apriņķī, bijā par mājiņskolotāju, dšhwo Rīgā, nodarbotamās ar rakstniecību; pazerejūš stahstas, lugas, lriksus dsejotus. 115.

Brīhņsemneeks (Frīzis Treilands), dz. 20. okt. 1846. g. Kokatschos pee Aisputes, bijā par wirskolotāju Masławā, no 1887. g. par tautskolu inspektoru Lejas-Kursemē, wehlaļ Rīgā; latweeschu tautas garamantu sistematiskās trahšchanas nodibinatajs, mira 2. sept. 1907. g. Kopaščos, pagl. Rīgas Gertrudes draudzes kapos. 25, 80, 90, 103.

Deġlavs, Augusts, dz. 28. jul. 1862. g. Plepeneeku Wihgantos, dšhwo Rīgā kā awišchneeks un fabeedrīks darbineeks; stahšu rakstnieeks. 114.

Edgasts, Haralds (J. Mīkelfsons), dz. 28. maijā 1882. g. Rujenes draudšē, studejts Rīgas politehnikā Pomezsiņibas, wirskolotajis Celsch-Kreewijā; pazerejis stahstus un tehlojumus. 86.

Erss, Adolfs (Runīks), dz. 31. maijā 1885. g. Stujenes draudšē, beidšis Zehšu pilsehtas skolu, dšhwojis wairāļ weetas Kreewijā, wehlaļ Wālkā, dšhwo Rīgā; lriksis. 72.

Falījis (Konrads Bulans), dz. 1877. g. Biršču pagastā Jaun-Jelgawas apriņķī, studejts Peterpili teesleetas, dšhwojis ilgaku laiku ahrsemēs, tad Rīgā; pazerejis dsejotus, tehlojumus, lugas romantiskas garā; mira Masławā 1915. g. 108.

Grīhns, Jāhnis, dz. 11. martā 1890. g. Leel-Biršču Seedu mahjās, Jaun-Jelgawas apriņķī, apmeklejis Jehlabneesta pilsehtas skolu, mahjiņskolotajis; strahdajis kā skolotajis widus skolas Bauslā, Rujenē, Zehsis; nodarbojas isglihtibas ministrija Rīgā; lriksis. 36, 99.

Hilners, Gotthilfs, dz. 25. now. 1862. g., mahzitajis Rīgā, Ehrģlos. Koknesē, pehdigi Pīnkos. 91.

Judriks, Kalweeschu (Henricus de Lettis), toj minets par Līwonijas pehž wina wahrdā nosauktās pirmkronikas šaraktittaju. Ugrāļ peenemtās domas, kā wīnsch pehž dšimuma latweeitis, now usfatamas par peerahditām. Domā, ka Kronīks tas pats preesteris Judriks, kas 1208. g. eerodas pee jumareescheem, uszel Rubenē basnizu un tur dšhwo wehļ 1259. g. Indriķa kronika šaraktitta ap 1225.—26. gadu. 19, 30, 35.

Karkluwāks, Frīzis, dz. 26. jun. 1867. g. Dundagas Karklu mahjās, studeja Terbatā teesleetas, bijā par „Baltijas Wehstnescha“ lhdššrahdneeku un otro redaktoru, mira 1903. g. 9, 39.

Kasparsons, Karlis, dz. 2. okt. 1865. g. Siguldā, studejts Terbatā filologiju, dabas šūibas, mežizinu, no 1902. g. Rīgā, tautas isglihtibas ministris; sneedšis sinatniksus, šewišchēl mitologiskus rakstus. 65.

Kaudskes Matīss, dz. 6. aug. 1848. g. Wez-Deebalgas Mašderu mahjās, skolotajis Wez-Deebalgā; apzeļoja lhdš ar brahli Reini Latwiju un ahrsemes, „Mehrneeku laiku“ šaraktittajis. 82, 92.

Kaudskes Reinis, dz. 30. apr. 1839. g. Wez-Deebalgas Mašderu mahjās, skolotajis un šemkoptis, fabeedrīks darbineeks: lhdš ar brahli Matīsu „Mehrneeku laiku“ šaraktittajis. 95.

Kemps, Fr., latgaleeschu fabeedrīks darbineeks, awišchneeks, rakstneeks, sneedšis rakstus par Latgali, usstahdamees par Latgales pīlņigu neatkarību. 69.

Kenīnsch, Attis, dz. 26. jul. 1874. g. Ritterschastneekos, Tukuma apriņķī, isglihtojees Jelawas šeminarā, wehlaļ studejts teesleetas Masławā, bijā par skolotāju Šemītē, tad nodibinaja widus skolas Rīgā, dšhwoja Masławā, ahrsemēs; lriksis. 27, 113.

Klaunīnsch Roberts, dz. 1875. g. Leel-Ešerē, isglihtojees Baltijas šeminarā, skolotajis Rīgā, laidis klajā rakstus par latweeschu šenatni un rakstniecību. 11, 37, 89.

Krodsneeks, Jāhnis (Krūģers), dz. 29. martā 1851. g. Jeros pee Walmeeras, studejts Masławā filologiju, bijā par wirskolotāju Rewelē, no 1885. g. Masławā, dšhwo Rīgā; latweeschu wehšturneeks. 22, 34, 42.

Kronwalda Attis, dz. 3. apr. 1837. g. Mas-Krotos Widus-miitšā (Durbes draudšē, Kuršeme), Klausjees Ielzijas Berlines augstskolā, beidšis Terbatas augstskolas pedagoģiskos kursus, augstākās klases waditajis Wez-Deebalgas draudšes skolā; šoršis tautisklo zenteenu alšstahwetajis; latw. walodas iskopejs, mira 5. febr. 1875. g. 66.

Silinsch, Frizis, Matīša S. dehls, df. 6. dezembri 1888. g. Maskawā, beidšis Rīgā gimnāzijas kursu, wada Rīgā grahmatweščanas kursu; sneedšis apzerejumus par Latwijas dabu. 64.

Silinsch, Matīšs, df. 1. janw. 1861. g. Wihsſchenku Kunkur-Maleju mahjās, Tukuma apriņķi, apmellejšis Jrlawas seminaru, nolizis wehlaſ mahjſkolotaja eſſamenu, darbojes par ſkolotaju, dſihwoja Maskawā, no 1888. g. Rīgā; bibliotekars, latweeſču muſeja pahrſinis; dſejojis tautdſeejnu garā, rakſtījis ſtahſtus, sneedšis rakſtus par latweeſču ſenatni, dſimtenes aprakſtus, kroniku tulkojumus, Latwijas kartes. 5, 19, 21, 30, 35, 52, 54, 55, 67, 125.

Skalde, Karlis, df. 26. okt. 1879. g. Wez-Peebalgā, bija par ſkolotaju Ehrģos, dſihwo Rīgā, nodarbodamees ar rakſneezību; ſazerejis ſtahſtus, modernas paſakas, tehlojumus, dſejoluſ. 121.

Skujereekšs, Margers, dſimis Rīgā, iſglihtojees Rīgas widus ſkolās, ſtudejis Maſkawas Pomezriņſtitutā, dſihwo Rīgā, tautas padomes preeſchſehdetaja beedris; sneedšis ſabeedriſſinatniſkus, tautſaimneezīſkus darbus par Latwiju. 118.

Soſte, Dawids, df. 12. ſept. 1877. g. Preeſuleeſchos pee Zehſim, iſglihtojees Peterpils ſkolotaju inſitutā, bija par ſkolotaju Zehſis; Zehſu aprinķa pamatſkolu inſpektors. 3, 46, 71, 83, 85, 94.

Strautſels, Pawels, df. 18. jun. 1864. g. Slampes Strautſelos, Tukuma apriņķi, ſtudejis Terbatā medizīnu, ahrſis Jelgawā, sneedšis ahrſneezīſkus un zitus popularſinatniſkus rakſtus. 81.

Sudrabu Eſchſus (Ed. Silbers), df. 3. aug. 1860. g. Mengelē, iſglihtojees Baltijas ſkolotaju seminarā, ſkolotajs Dſerbenē, Gramſdā, dſihwoja wehlaſ Eeſch-Kreewijā, Kaukaſā; ſazerejis epiſtus dſejojumus, dſejoluſ, ſtahſtus. 2, 96.

Seibots, Eduards, df. 25. jun. 1864. g. Palzmarē, ſtudejis Terbatā, mahžitajs ſkolā, mira 1897. g.; ſazerejis ſtahſtus, epiſtus dſejojumus, dſejoluſ. 93.

Seiferks, Teodors, df. 22. martā 1865. g. Dſchuhſtes Peterneeku Luhos, iſglihtojees Jrlawas ſkolotaju seminarā, ſkolotajs Lub-Eſerē, Olainē, wehlaſ Zehſu widus ſkolās, Rīgas apriņķa pamatſkolu inſpektors. 122.

Wal demars, Kriſchjahnis, df. 15. now. 1825. g. Uhlawas Wez-Junkuru mahjās, Toſu apriņķi, ſtudejis Terbatā Kameralkijas, darbejās pā awiſchneekš un ſabeedriſts darbineekš Peterpili, no 1867. g. Maſkawā, juhrneezibas weizinaſchanas beedribas darbweidis, mira 25. now. 1891. g., paglabats Rīgas Gertrudes Paſos; tautas atmodas laikmeta zellauſis (ſl. 113. gab.). 7.

Waldis (Wold. Sahlits), df. 16. ſept. 1865. g. Sauſneja, Zehſu apr. iſglihtojees Wilnas ſkolotaju inſitutā, ſkolotajs Rīgā; ſazerejis dſejoluſ, tehlojumus. 26, 28.

Webers, Alekſandrs, df. 6. now. 1848. g. Ruzawā, ſtudejis teeſleetas Peterpili, nodibinaja Rīgā 1878. g. awiſch „Balſs“ un to wadija 25 gadus, bija ilgus gadus par ſinibu Komīſijas preeſchneeku, mira Wahzijā 3. apr. 1910. g.; wina piſchſtus pahrweda un paglabaja Rīgā. 76.

Wentmaekneekš (Adolfs Gersons), df. 11. okt. 1876. g. Leel-Eſerē, Kuldigas apr. beidšis Baltijas ſkolotaju seminaru, nodarbojas Rīgā pā awiſchneekš. 75.

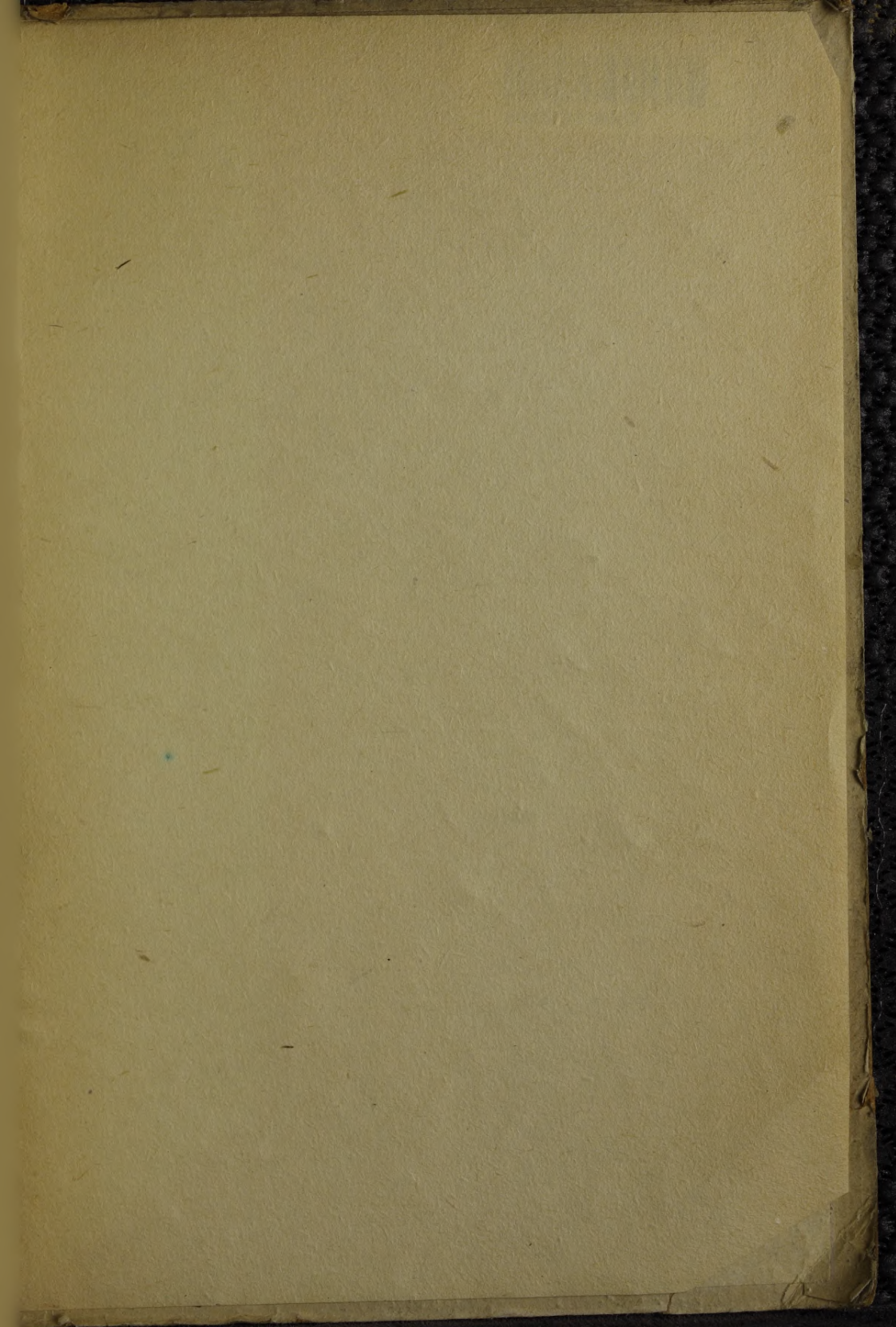
Wirsa, Eduards (Keeknis), df. 1883. g. Emburgas Billitēs, iſglihtojees Bauſkas pilſehtas ſkolā, dſihwo Rīgā; sneedšis dſejoluſ, dſejīſtus tulkojumus iſ frantſchu waldodas, tehlojumus. 119.

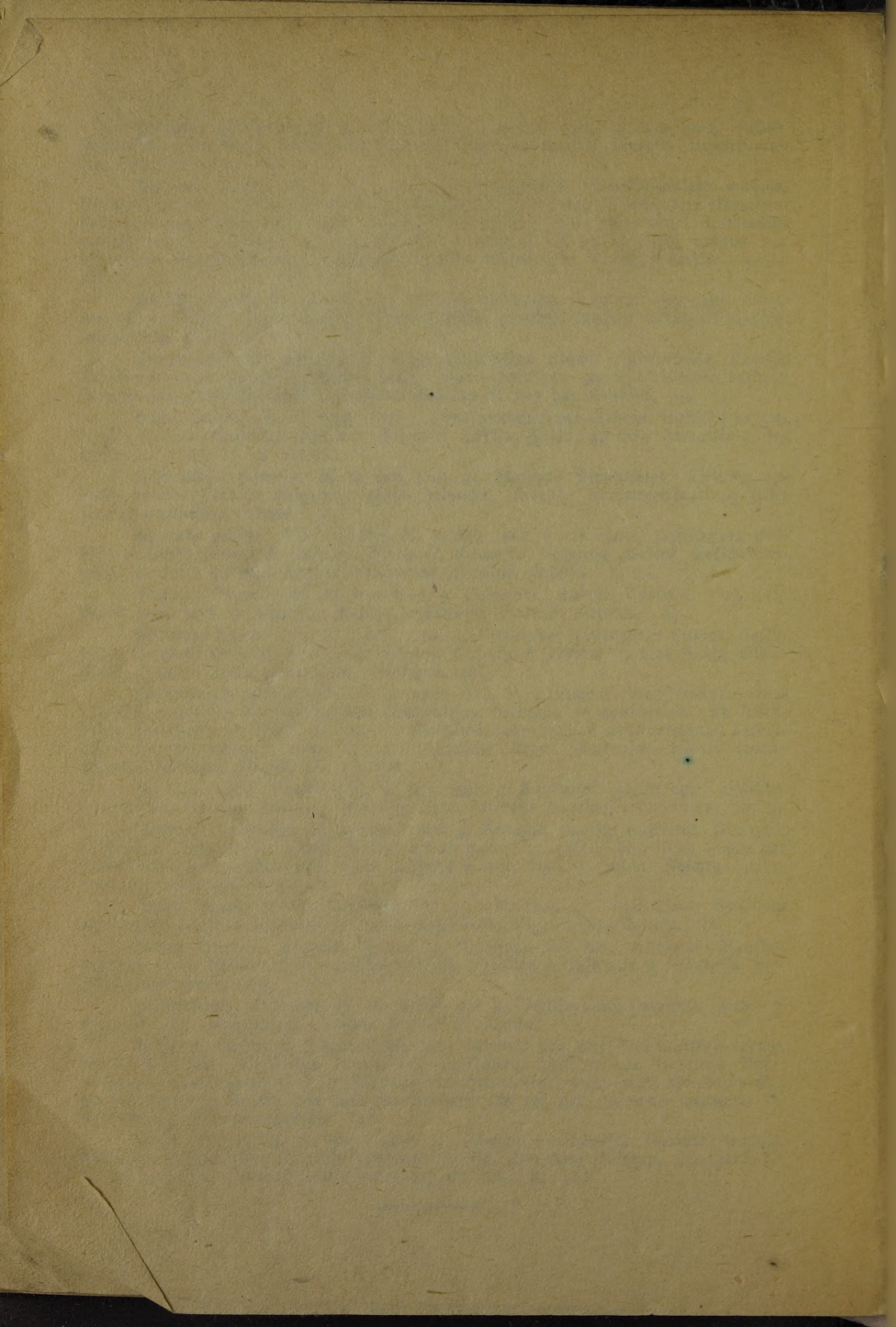
Wiſſendorfs, Heinrihs, df. 12. martā 1861. g., leelitrgotajs Peterpili, mira 19. aug. 1916. g., ruhpejās par „Latwju Datnu“ iſdoſchānu.

Wolters, mahžitajs Žihrawā, Kurſemē, dehrets par Kurſemes tautſkolu tehwn, liķa ar Žihrawas dſimtkungu Manteuſeta palihdſibu iſglihtot par ſkolotaju Andr. Bergmanti Ruſch ſawā 1832. g. Žihrawā atwehrtajā ſkolā ſagatawoja ſkolotajuſ pirmajām Kurſemes ſkolām, par ſu atwehriſchānu (pā art par Jrlawas seminaru atwehriſchānu) Wolters ruhpejās. 111.

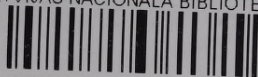
Wimſe, Jahnis, df. 21. jun. 1814. g. Žimſes puſmuſiſchā, Raunas draudſē, iſglihtojās Weiſenfelſes ſkolotaju seminarā Saķijā, Widſemes ſkolotaju seminaru direktors Walmeerā, wehlaſ Walkā, mira 10. okt. 1881. g. 112.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309079633